YAHUDİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ □ Otto Heller

Otto Heller

YAHUDİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ

Yahudi Sorunu

Yahudi Sorununun Eleştirisi

Sosyalizm'le Çözümü

inter
yayınları

OTTO HELLER

YAHUDİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ

Bu kitap 1933 yılında "Der Untergang des Judentums" özgün adıyla "Verlag für Literatur und Politik Viyana-Berlin" tarafından Almanca yayınlanan "gözden geçirilmiş ve genişletilmiş ikinci baskısı"ndan dilimize çevrilmiştir.

1. Basım ..... :	Haziran 1992
Dizgi ..... :	Gül Ajans
Baskı ..... :	Teknografik Matbaacılık A.Ş.
Kapak hazırlık ..... :	İnter Grafik Tasarım
Kapak Baskı..... :	Anka Ofset

İNTER YAYINLARI
Ankara Cad. No: 31 Kat: 4 Daire 51
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 519 16 16

OTTO HELLER

YAHUDİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ

Yahudi Sorunu
Yahudi Sorununun Eleştirisi
Sosyalizm'le Çözümü

Çeviren: Süheyla — Saliha N. KAYA

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ 7
İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ 9
I— BAŞLANGIÇ VE SON ..... 11 - 142
Yahudi Sorunu 13
Yahudilerin Kökeni 23
Zaman ve mekan 23
Görev 32
Takdir-i İlahi 39
Miras 44
Antik Çağın Sonu 44
Üç Dönem 47
İspanya, İngiltere, Fransa 51
Almanya 56
Son Safha 65
Batı 65
Doğu 76
Ahasver İçin Yol Yok 86
Yahudi Dini 92
Anti - Semitizm 104
Kök ve Görünüş 104
Bebel'in Parti Kongresine Sunduğu Ortak Bildiri 106
Engels'in Düşüncesi 109
Lenin'in Yargısı 111
Irk Sorunu 113
Siyon'un Akılsızları 125
Yahudi Ulusalcılığı 125
Gelecek Yıl Kudüs'te? 133
II— BÜYÜK ESER ..... 143 - 238
Sovyet iktidarı ve Yahudi Sorunu 145
İlk Belgeler 145
Beş Yıllık Plan 154
Seçim Hakkı Sorunu 157
Ulusal Sorun 162
"Yahudi Ulusu" Üzerine Tartışma 162
Yahudi İşçi Hareketi 173
Toprak (Territorium), Özerklik ve Kültür 176
Barbarlığın **Ortadan Kaldırılması** 184
Sovyet İktidarı ve Yahudi Nefreti 184
Sovyetlerin "Yahudileştirilmesi" 189

Kolonizasyon 195
Bilanço 195
Ukrayna ve Beyaz Rusya 196
Kırım 201
Başka Topraklar (Birobican dışında) 208
Birobican 211
Toprak 215
Tarım 217
Endüstri ve Ulaşım 221
Ayrıntılar 223
Endüstrileşme 226
İşçi Olarak Yahudi 226
Fabrika Okulları 232
Yeni El Sanatı 235
Özet 236
GEZİ NOTLARI ..... 239 - 305
Stalin Köyü 241
Kortiza 244
Kalinin Köyü 246
Odesa 248
Simferopol 250
Öpatorya 252
Batum, Kutais, Tiflis, Bakü 255
Orta Asya 260
Buhara Baş Hahamını Ziyaret 266
Birobican Yolculuğu 271
Kimsenin Bilmediği Bir Yer 271
Sesli Film Seferi 275
Udehliler ve Koreliler 277
Sivrisinekler 281
Valdheim'a 282
El Değmemiş Ormanlarda Yahudiler 285
Balın Aktığı Yer 287
Birefeld 289
Başına Buyruk Biri 292
Herkes Kendisinin Tarım Uzmanı 295
Yahudiler ve Kazaklar 297
Gençlerin Komünü İcor 299
Genel Bakış 303
Ek : İki Belge ..... 307 - 310
Notlar ..... 311 - 324
Haritalar : Ukrayna ve Beyaz Rusya 198
Kırım 205
Birobican 213
Filistin Çevresinde Antik Dünya 325
SSCB'de Yahudi Kolonizasyon Bölgeleri 326

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Yahudi sorunu üzerine burjuva literatürün akını, hâlâ sürüyor. Anlaşılan bu verimli konunun tüm varyasyonları henüz tüketilmedi. Eskiden beri bilinen sırları keşfedenler de, hep tam zamanında ortaya çıkıyorlar.

Bu kitap bilinen bir konunun bir varyasyonu değildir. Konunun kendisi yenidir. Burada, Yahudi sorununa ilişkin bütünlüklü problemin, tarihsel-materyalist bir anlatımını verme girişiminde bulunuluyor.

Marksist literatür, Yahudi sorununa ilişkin bir dizi bölük pörçük çalışmalara sahip. Genç Marx'ın sorunu dahice ortaya koyarak sorunun özüne değindiği zamandan bu yana, çeşitli vesilelerle, işçi sınıfının teorik ve pratik gereksiniminden dolayı, bazı kısmî sorunlar üzerine, ama temel kavramlar üzerine de, araştırmalar yapıldı. Ancak Yahudi sorununun, proleter bakış açısından hareketle, perspektifsel, kapsayıcı bir tartışması şimdiye dek yapılmamıştır.

Yahudilerin bir ulus olup olmadıkları tartışıldı; ırk anti-semitizmi tartışıldı; daha sonra, son bir kez materyalist olarak, Yahudi ırk sorununa değinen Karl Kautsky, eski Yahudi tarihinin metaryalist tarzda ortaya konması yönünde bir adım —ama yalnızca bir adım— attı; öncelikle Doğu Avrupa Yahudilerinin sosyal durumu ve Yahudi işçi hareketi tartışıldı.

Savaş öncesinin sosyal demokrasisi içinde ulusal sorun üzerine yürütülen tartışmada, Lenin ve Stalin, "Genel Yahudi İşçi Bundu" (Bundçular) ve Avusturya'lı Marksistler Otto Bauer ve Karl Renner karşısında, Yahudi sorununu da ortaya attılar. Onlar hiç bir zaman ayrıntılarla uğraşmaksızın, gerçekte Yahudi sorununun araştırılması için temeli yarattılar. Burada Yahudi sorununu bütünlüğü, kaynağı, değişiklikleri, sosyal ve ulusal biçimleri içinde, ama aynı zamanda çözüm perspektifi içinde tasarlama çabası, Lenin ve Stalin tarafından yaratılmış olan proleter ulusçuluk politikası temelinde, tarihsel-materyalist analizin araçlarıyla yapılmaya çalışılıyor.

Öne koyulan görevin sınırlanması malzemenin boyutlarına ve amacına bağlıdır. Burada ne Yahudilerin tarihi, ne de burjuva dünyasının herhangi bir Yahudi yanlısı veya — karşıtı yönelimleriyle bir tartışmaya girilmemiştir. Bu kitap problemin bütününü, ayrıntılar içinde boğulmak veya bunları çürütmek amacıyla incelemiyor, aksine bu karmaşık sosyal ve ulusal sorun karşısında yalnızca kurtuluşu için

savaşan uluslararası proletaryanın bakış açısını tanımlamak amacıyla inceliyor.

Bu yüzden bu kitap, herhangi birini savunmak için değil, yalnızca sınıf düşmanının elinden, durmadan kargaşa yaratmak için kullandığı bir silahı almak için yazılmıştır.

İşçi sınıfı, proleter devrimi için belirleyici önemde sorunların asla en başında olmamasına rağmen, Yahudi sorununa canlı bir ilgi gösteriyor. Karşı-devrimin ve orta tabakaların parçalanmasının sadık gölgesi olarak, proletaryanın dikkatini üstüne çeken, faşist-küçük-burjuva anti-semitizmi de, bu ilgiye, tek başına onun içerdiği teşviki sağlamıyor. Yahudi sorunu bazı ülkelerde, örneğin Polonya ve Romanya'da iç politikanın bir unsurudur. Siyonizm özelde sömürge halkların kurtuluş mücadelesinde, Britanya'nın ve dolayısıyla dünya emperyalizminin bir satranç figürü haline gelmiştir. Bu durum, Yahudi sorununu, proleter politikanın alanına sokuyor.

Ancak işçi sınıfı için, gerçekleştirilmesi teori alanından sosyalist inşanın canlı alanına geçmiş olan, Yahudi sorununun sosyalizm aracılığıyla çözümü, belirleyici öneme sahiptir. Hiç bir toplum düzeni, hangi görünümde ortaya çıkmış olursa olsun, Yahudi sorununu yeryüzünden silmeyi başaramadı. Sosyalizm, tüm sosyal ve ulusal çelişkiler ve çatışmalarla birlikte, halkların bilincinde geçmişin mirası olarak hâlâ izlerini taşıyan Yahudi sorununa da son veriyor. Sosyalizmin yaratıcı gücünün kendisini en son gösterdiği yer Yahudi sorununun çözümü değildir.

Bu yüzden bu kitap, yalnızca Yahudi sorununun proleter-devrimci kavranışının değil, onun proletarya diktatörlüğü aracılığıyla çözümünün de anlatımını kapsıyor.

Otto Heller

Berlin, 1931 Yaz'ı.

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitap güçlü bir yankı buldu. Kısa süre içinde ikinci bir baskının gerekli olması gerçeği, Marksizm-Leninizmin Yahudi sorununa ilişkin gerek teorik, gerekse de pratik açıdan tavrını tanımak için yaygın bir gereksinimin varolduğunu kanıtlıyor.

Karşıt kamptan, çoğunlukla Sovyetler Birliği için sahte "sempati gösterileri"yle de süslenmiş, konuya ve konunun ele alınışına karşı sayısız saldırılara ve çarpıtmalara değinmenin yeri burası değil. Bunlar yazara, bu çalışmanın iyileştirilmesine, tamamlanmasına veya derinleştirilmesine hizmet edebilecek yeni hiç bir şey söylemediler, hiç bir şey ortaya sermediler. Kendi kampımızda, bir sürü değerli eleştirel yorumları ve teşvikleri beraberinde getiren, bazen şiddetli, ama her zaman dostça çok sayıda tartışmanın durumu farklıydı.

Yazar, başka şeylerin yanısıra, kitabın adının yanıltıcı olmasıyla suçlandı. Bu itiraz gerekçesini kısmen, gerek "Yahudilik" kavramının gerekse de giriş bölümünde sorunun konuluş tarzının fazla karmaşık ve anlaşılmayacak biçimde tasarlanmış olmasında buluyor. Bu nedenle yapısı itibariyle değiştirilen giriş bölümü, birinci baskıdaki yalnızca bu bölümle ilgili olmayan ciddi yetersizliklerinin birinden kurtarılmış oldu: "düzyaklaşım" yani, Yahudiliğin içindeki sınıfsal ayrımların yetersiz işlenmesi de hızla ortadan kaldırıldı. Yahudiliğin çöküşü sözcüğünün haklılığı sorusu ise böylece çözülmüş oluyor. Yahudilerin çöküşünün sözkonusu olmadığı, "Ahasver"in esasında Yahudiyle özdeş olamayacağı, daha çok Yahudi tarihinin özelliği dolayısıyla ortaya çıkmış olan, Yahudi tüccarın ve onun varlığının bu özel akışa bağlı tüm yan görünümlerinin, özgül sosyal tipin çöküşünden sözedildiği şimdi açıktır.

Eleştirilen "düzyaklaşım"ın giderilmesinin yanısıra, bununla bağıntılı bir dizi tekil formülasyonun —özellikle Yahudi Dini ile ilgili bölümde— düzeltmeleri de yapıldı.

Siyonizm üzerine bölüm, önemli ölçüde yeniden şekillendirildi. Birinci baskıda, siyonizmin emperyalist karakteri ve Filistin'de Yahudi işçilerin durumunun anlatımı çok yetersiz ele alınmıştı. 1929 Arap ayaklanmasının yanlış biçimde pogrom olarak tanımlanması, aynı Filistin'de "kollektif" yerleşimlerin mekanik değerlendirilişi gibi, metinden çıkarıldı.

Dostça eleştiri nihayet,gettoda sınıf mücadelelerinin ve Yahudi işçi hareketinin de ayrıntılı bir anlatımını eksik buldu.Burada, böylesi bir

genişlemeyle eldeki kitabın çerçevesinin zorunlu olarak kırılması gerektiği düşünülmelidir. burada, Yahudi sorunuyla bağıntılı tüm sorunları tüketme görevi üstlenilmemiştir. Kitabın birinci bölümü, Yahudi sorununun proletarya diktatörlüğü aracılığıyla çözümü anlayışının temelini sağlayacaktır. Kitap, sorunu bütünselliği içinde ele alıyor, sorunun ayrıntılarına ise inemez. Tabii burada da anlatımın bakış açısı, özellikle ulusal soruna ve asimilasyona ilişkin Leninist tavır, "Bund"un ve siyonistlerin rolünü daha tam değerlendirdiği için vs., genişletildi. Bu arada Küçük Lenin-Bibliotek'te (Verlag für Literatur und Politik), tam da sorunun bu bölümüne ilişkin Lenin'in kaleminden en önemli materyaller Almanca'da da yayınlandı, burada özellikle belirtmiş olalım.

Anti-semitizm üzerine bölümde, Almanya'da nasyonal faşist anti-se mitizm üzerine eklemeler yapıldı, buna karşılık ırk sorunu üzerine bölüme bazı çekinceler kondu.

Çok sayıda daha küçük düzeltme ve eklemeler, ama öncelikle Sovyetler Birliği'nde Yahudi sorununun çözümünün gelişimi üzerine en yeni malzemenin —özellikle sanayileşmeyle ilgili en yeni rakamların— değerlendirilmesi, böylece kamuoyuna mal edilen bu hazırlığı tamamlıyor.

Bir saptama daha yapalım: burada sözkonusu olan, Yahudi sorununun Marksist-Leninist temelde bütünlüklü bir anlatımı girişimidir. Bu girişim yalnızca sorunun uzmanları için değil, bilakis geniş bir proleter ve konuyla ilgili izleyici kitlesi için düşünülmüştür. Amacı yalnızca bilgilendirmek değil, konunun işlenmesine devam etmeye teşviktir.

Berlin, Ekim 1932

O.H.

I

BAŞLANGIÇ VE SON

Yahudi Sorunu

Ebedi Yahudi Ahasver*, bir kez daha, son kez olmak üzere ortaya çıkıyor. Yüzyıllar içinde süregelen yolu bitti, görevi tamamlandı.

Geçmişin karanlığında yiten yalnızca Ahasver değildir. Özel mülkiyetin egemenliğiyle birarada, birçok hayalet mezara gömülecek.

Özel mülkiyete ve mala tarih boyunca eşlik eden gölgelerden biri, kadının köleleştirilmesi, burjuva toplumun dağılmasıyla, özel mülkiyetin yok edilmesiyle son bulur. Kapitalist üretimin gelişimi kadını üretim sürecinin içine çekti, aileyi parçaladı, "Sen erkeğin hizmetçisi olacaksın" cümlesini şeytani sofulukta bir efsane haline getirdi. Ücretli kölelik, cinslerin köleliğini yok ediyor.

Ulusal sorun, burjuva dünyasının yalnızca çeşitli kademelerdeki sorunun ya da romantik bir uyumun sisli düşlerinin bir objesi, sınırlarını parçaladığı için yanıtlayamadığı bir sorundur, bu sorun tarihe karışıyor, çünkü bu parçalanma başlıyor. Ulusal sorunun sosyalizm aracılığıyla, proletaryanın egemenliği aracılığıyla çözümü, artık gözle görülüyor, burada da yanıtın yalnızca proletaryada olduğu kanıtlandı. Ulusal sorunun çözümü yalnızca sonuç değildir, onun teorik hazırlığı işçi sınıfının zaferinin ön koşuludur.

Sömürge halkların, emeğin kurtuluşu için çarpışmaya katılması, onun koşulu ve eşliği, kendi yokoluşunu kendisi hazırlayan kapitalist düzenin yaklaşan sonunun işaretidir. Son kölenin zincirlerini sıyırıp atacağı gün artık yakındır.

Yolu sona eren yalnızca Ahasver değildir. Tarih defterinde yalnızca Yahudi sorununun hesabı kapatılmıyor. Üretim araçlarının özel mülkiyeti ve mal üretimi toplumsal sisteminden kaynaklanan tüm sorunlar, sanki vedalaşmak için kendilerini takdim ediyorlar.

Bunların ayrılmaz biçimde bağlı oldukları geçmişe ait günler sayılıdır. Sınıfların çarpışmalarında mihenk taşları, tüm gölgeleyici

* ***Ahasver** : Ezeli ve Ebedi Yahudi. —**Redaksiyon.***

ayrıntılardan arındırılmış, açık, net ve anlaşılır biçimde, ortak, toplumsal paydaya getirilmiştir. Yanıt, gezegenin üstünde, kutuptan kutuba yankılanıyor.

*

Şimdiye kadarki toplumsal sistemlerin çelişkilerinden kaynaklanan, varlıklarının devamını çeşitli biçimlerde ona borçlu olan tüm diğer sorunlar gibi, Yahudi sorunu da, sınıf çelişkilerinin son derece keskinleştiği dönemde, proletarya devriminin başlangıç döneminde duyguları yeniden harekete geçiriyor. Batı sözkonusu olduğu ölçüde, bu doğal olarak yalnızca gittikçe azalan bir ses, bir fon müziği, gürültülü bir yankıdır.

Avrupa'nın doğusunda ve güneydoğusunda durum tamamen farklıdır. Burada Yahudilere ulusal baskının ortadan kalkması, onların ulusallıklarının sürmesi sorununu ortaya atıyor. Ama bununla bağıntılı olarak, sözümona Batı'da Yahudi sorunu —Doğu'nun anladığı Yahudi sorunuyla, yalnızca tarihsel ve dışgörünüş olarak örtüşür— denen şey, tam da bu yaygara bakımından özel bir ağırlık kazanır.

Tarih içinde Yahudi sorunu olarak varolan ve burada bütünlüklü bir sorun olarak bizi uğraştıran, bu sorun neden ibarettir?

Yahudi sorunu öncelikle, Yahudilerin sosyal ve ulusal açıdan kendilerine baştan yabancı bir çevreyle birlikte yaşamalarından kaynaklanan, yalnızca onlara özgü tüm çatışmaların ve bunların sonuçlarının toplamıdır.

Yahudilerin çevrelerinde ulusal ayrımla örtüşen sosyal ayrımları, nerede yaşarlarsa yaşasınlar, ikibin yıl boyunca, bir kastın tarihsel rolünü oynamalarında ifadesini bulur. Bir ulusken, belirli doğal ve toplumsal faktörler temelinde gelişen, sonuçta dışsal ve içsel zorlamayla, Yahudilerin örneğinde gerek pozitif gerekse negatif bir ayrıcalığa yol açan, bu gruba bağlı ve bu grubun içinde kuşaktan kuşağa miras geçen, belirli ve çok dar sosyal fonksiyona sahip bir halk grubu haline, bir kast haline geldiler. Bu, onların yalnızca ulusal özellikleri üzerinde önemli etkide bulunmadı, bundan sonraki sosyal kaderlerinin yolunu da belirledi.

Fakat Yahudi sorunu bunun ötesinde, Yahudilere, başka halklardan farklı sosyal ve böylece de ulusal tarih sağlayan, her dönemde ve her yerde Yahudi toplumunun çerçevesini de dolduran, sınıf ayırımı ve sınıf mücadelelerinin Yahudilerde özel biçimler alan gelişiminin nedenlerine ve seyrine ilişkin sorundur. Yahudi halkını ulustan kasta düşüren toplumsal nedenlere ilişkin sorundur. Nihayet bu kastı

parçalayan güçlere ilişkin, bu parçalanmanın biçim ve ürünlerine ve Yahudilerin gerek Batı'da gerekse Doğu'da, içinde proletarya devrimini yaşadıkları özel ulusal ve sosyal duruma ilişkin sorundur.

O halde sözkonusu olan bir ulusal sorun mudur yoksa sosyal sorun mudur?

Her durumda severek çıkarılan karışıklığın bir işareti olarak bu kavramların ayrılmasının tümüyle kabul edilmez olduğu en açık biçimde Yahudi örneğinde görülüyor.

Yahudilerin kendine özgü sosyal kaderinin sebep olduğu, ulustan kasta düşüşleri, gerçi onları ulus olarak ortadan kaldırdı: Ama tam da bu, onların ulusal kaderidir.

"Ulus-dil, toprak, ekonomik yaşam, kültür birliğinde ifadesini bulan, (ulusal karakterin), ruhsal uyumun, tarihsel olarak ortaya çıkmış, sürekli birliğidir" ***(Stalin, "Marksizm ve Ulusal Sorun" - Marksismi nazionalnij wopros", Moskova 1920, Rusça, S. 3)***

Toprağın, ortak dilin ve ortak kültürün yitirilmesi, ulusun bu yokedilişi, ulusun sosyal fonksiyonuna uygun olarak, bu fonksiyonların hacmi üzerinden yerine ve koşullarına göre yaygınlaşan bir milyonluk kasta dönüştürülmesi, ulusun bu yokoluşu, onun tüm ulusal özelliklerinin yok olması anlamına gelmiyor. Ortak sosyal ve ulusal kök kastın parçalarına kalır. Tek tek parçaların bağlı olduğu farklı karakterde sosyal gelişime uygun olarak, kastın parçalarına ulusallıklarının farklı kademelerde kalıntıları kalır.

Ulus ve ulusallık özdeş kavramlar değildir. Ulus ve ulusallığın yaygın eş anlamlı kullanımı, sürekli ve inatçı yanılgıların bir kaynağıdır. Leninin st teori ve pratik bu kavramların kesin ayırımını gerçekleştirdi, sorunun çözümünün koşullarından biri burada yatıyor. Ulus tarihsel, özelde sosyal bir kategoriyse, ulusallık, ulusun koşullarının toplamıdır, ulusun özelliklerinin koşullarının ve sonuçlarının bir toplamıdır. Dil, kültür, ulusal karakter ulusun unsurlarıdır, fakat içerik ve itici güç kazandıkları toprak olmaksızın bunlar bir ulus oluşturamazlar. Buna rağmen bunlar belirli bir insan grubunun özellikleridir, onların özel işaretleridir, ulusallıklarının kalıntılarıdır. Yahudilerin örneğinde bunlar, sosyal olarak kazanılmış belirli karakter özellikleriyle sınırlanabilir ya da ama toprak hariç tüm unsurları kapsayabilir. Birinci durumda ilgili parça, ulusallığını pek hissetmez, diğer durumda onunla özdeşleşir ve haklı olarak kabul ettirir. Ama hiç bir durumda bu parçalar bir ulusun üyeleri ya da hatta birleşik bir ulusun üyeleri olmazlar. Sovyetler Birliği içinde Yahudi

ulusal sorununun tartışılmasında, pratik Bolşevik ulusallık politikasının belgeleri, bu geçici saptamayı güçlendirecektir.

Yahudilerin, kendilerini çevreleyen halklarla sosyal çelişkisi, ulusal biçimde ortaya çıkar. Bu çelişki dinsel kisve altına sokulmuş olabilir, sahte ırk savaşı naraları atılabilir. Biçim, toplumsal gelişimin ilerlemesiyle, düşünce tarzının dinsel olarak şekillendirildiği bir dönemde, Yahudi ulusallığının dinsel unsuruna saldırır. Yahudilerin kast olarak çözülüşünün derecesine göre de kendisini ayarlar. Nerede asimilasyon, ulusallığın kalıntılarını yok ediyorsa, orada sosyal çelişkinin değişimi, ulusal biçimi de dönüştürecektir, orada o zaman gizemli kan ve kafatası teorilerine yer olacaktır. Yahudilerin — Galiçya ve Rusya'da olduğu gibi— "zorla kast olarak tutuldukları" *(**Lenin**, "Ulusal Sorun Üzerine"de, "Ulusal Soruna İlişkin Eleştirel Notlar", Kaynak kitaplar, cilt 4, I.Bölüm, s. 29)* yerlerde, ulusal biçim saf haliyle kalmıştır. Böylece onlar yalnızca ulusallıklarının özelliklerini korumadılar, sınıf mücadelesini yayarak onu yeniden geliştirdiler. Burada da onların ulusal kaderi sosyal kaderiyle nedensel olarak ayrılmaz biçimde bağlı kaldı.

Yahudilerin sosyal kaderi, onların ulusal kaderi —artık birleşik bir ulus olmamaları—, tarihte onların payına kazara düşmemiş olan sosyal, ekonomik rolün sonucudur. Bu rol, Yahudilerin mal üretiminin ve mal sirkülasyonunun etkinlik alanına girdikleri doğal koşullardan, ulus haline geldikleri koşullardan kaynaklanmıştır.

Sosyal bir sorun olmayan, ulusal sorun yoktur. Yahudi sorunu için bu daha büyük ölçüde geçerlidir. Yahudi sorunu, kendine özgü ulusal biçimi içinde, yalnızca sosyal içeriğinden hareketle kavranabilir.

*

Bir zamanlar, Yahudi sorununun kaynağı çevresinde, görünüşte bir giz olarak hareket eden din ve ahlak tartışmalarının karanlığında yiten, değişen düşünce dünyasına uygun olarak ardılları sonraki ırk tartışmaları olan şey, Marx'tan bu yana, toplumun hareket yasaları biliminin ışığıyla aydınlatılmıştır. Artık burada gizler yoktur.

Marx, "Yahudi Sorununa İlişkin" makalelerini yazdığında, yalnızca Batı Avrupa Yahudilerini gözönünde bulunduruyordu. Geçen yüzyılın kırklı yıllarının ortasında Yahudiler, esasında birleşik bir sosyal kitleydiler. Belki de Marx'ı, tam da bu sorunda ona verilmiş olan bakış açısının sınırlılığı, Yahudi sorunu üzerine tüm değerlendirmeleri, Yahudilerin toplumsal, ekonomik fonksiyonu sorunuyla birleştirme yönünde teşvik etmiştir. Yahudilerin toplumsal rolünü ne dinsel, ne

biçimsel, bilakis ekonomik olarak kavradığından, Yahudilerin dinsel veya salt vatandaş olarak eşitliği tartışmalarından uzaklaşan ilk kişi odur.

Marx'ın —dünya görüşünün ilk temel taşlarını atan genç Marx'tı—, Yahudilerin ekonomik rolünü çok dar, çok tek yanlı çizmesi belirleyici değildir. Marx'ın kazanımı, Genç Hegelci çağdaşlarının tüm idealist görüşlerini aşarak, Yahudilerin bütün tarihinin açıklanması, toplumdaki kendine özgü konumlarının kaynağı ve aynı zamanda bu kendine özgülüğün halledilmesi için anahtarı bulmuş olmasında yatar.

1845'de Marx tarafından mahvedilen, Bruno Bauer'in : "Yahudiler karakter olarak eşit olamaz" ***(Bruno Bauer,*** *"Yahudi sorunu", Braunschweig 1843, s. 107)* idealist tezi, aslında Yahudilere karşı modern anti-semitizmin, oldukça maddi düzeyde yürütülen mücadelesinin felsefik atasıdır. Yahudi sorunu kördüğümünün, Marx tarafından materyalist tarzda paramparça edilişi, tüm sınırlılığa rağmen, gerçekte, o mücadelenin sonunun ilk sinyali oldu.

Marx, Yahudi sorununu tarihsel bir kategori olarak kavradı, ancak özelde sorunun yalnızca sosyal yanını gözönünde bulundurdu. Yahudilerin eşitliğini, yani Yahudi sorununun çözümünü, toplumsal sorunun çözümüyle, toplumun eşitliğiyle birleştirdi. Marx, Yahudilerin özel rolüyle, bunun ekonomi alanındaki kaynağını da saptadı, Yahudi sorununun çözümünün önkoşulu olarak bu ekonominin yıkılması gereğini açıkladı.

Marx'ın, yazıldığından bu yana neredeyse yüzyıl geçmiş olan anlayışı, her yandan saldırıya uğradı. Dünya görüşü sisteminin henüz bütünlüklü olarak sunulmadığı bir dönemde atıldığı için, Marx'ın, zamanında attığı olağanüstü adım küçümsendi ve yanlış anlaşıldı. Marx, anti-semitist olarak eleştirildi, Yahudi sorununun çözümü için, Yahudi ulusallığının çöküşünü önkoşul olarak gördüğü iddia edildi. Bundan daha yanlış bir şey yoktur.

Marx Yahudiliğin çöküşünden söz ediyorsa, bu, varolduğu ölçüde, Yahudi ulusallığının çökmesi anlamına gelmez. Marx, onun varoluş sorunuyla ilgilenmemiştir.

Bizim için Yahudilik, mutlak, mistik, metafizik bir kavram değildir. Toplumun Yahudi kesiminin de kapitalist gelişme aracılığıyla parçalanmasından ne önce ne de sonra Yahudilik —özel tarihinin ortak kaynağına rağmen— sonsuz, birleşik, sınıf mücadelelerinden korunmuş bir kavram değildir.

Yahudilik Marx'a göre, özel tarihsel, sosyal bir kategori olduğuna göre, "her tarihi fenomen gibi, değişim yasasına" tabidir (***Stalin,***

agy. s. 7). Bu yüzden Yahudi ulusallığı, bu kategorinin taşıyıcısı olarak, sonsuza dek aynı, ısrarla gelişmenin dışında duran bir şey olamaz. Yahudiler herhangi gizemli bir karizmanın, gizemli bir takdir-i ilahinin taşıyıcısı değildir. Tüm halkların büyük çoğunluğunun tarihinden ayrılan, ama yine de sanıldığı gibi tek olmayan Yahudilerin tarihsel seyrinin nedensel bağlılığı, özel başlangıcıyla onu, değişimin diğer aykırı biçimlerinden ayırır.

Her ulus, değişim yasasına bağlıdır. Her ulusun "bir başlangıcı ve bir sonu" vardır (***Stalin***, *agy. s. 7*). Son: Artık ulus olmamak, kalıntılarını, ulusallığın belirtilerini çözülme halinde veya tümüyle yeni koşullar altında tümüyle değişmiş ulusal biçimlerde yeniden şekillendirmek — yalnızca bu bile, sonsuz ve tanrısal görevlendirmenin sözkonusu olmadığına yeterli kanıttır.

Bu sonu başlangıçla birleştirmek, Yahudi sorununun, canalıcı noktasına değinmek demektir.

1845'te Marx'ın, onun için esasen hâlâ birleşik olan Yahudi kitlesinin, gittikçe daha hızlı bir tempoya giren ekonomik .gelişme aracılığıyla, gelecekteki parçalanmasını ayrıntıda kavraması mümkün değildi. Ama Yahudiliğin eşitliği için önkoşul olarak gördüğü, kapitalist toplumun yokoluşunun başladığı dönemde, tarihsel onayını bulması gereken Yahudi sorununun bu tarz kavranışı için temel taşı koydu.

Bu temel, Yahudi halkın tarihini, gizlilikler alanından, gerçeklik diyarına aktarma olanağı sunuyor.

Yahudilerin tarihi bir çok mucizevi şeylerle süslendi. Ya tüm kötülüklerin ya da çok büyük mutlulukların sorumlusu onlardı. Bilmesi gereken biri, Werner Sombart, daha yirmi yıl önce, modern kapitalizmin asli failinin Yahudiler olduğu ve onların göçlerinin, devletlerin gelişmesi ve sönmesiyle bağıntılı olduğu: Yahudilerin ortaya çıktıkları devlet veya kentlerde servetin ve mutluluğun fışkırdığı, kayboldukları yerlerde tersinin görüldüğü keşfini yaptı. Sombart, neden sonuç ilişkisinin karıştırılmasından doğan bu keşfi, Yahudilere bir iyilikte bulunmak için yapmadı.

Yahudi tarihinin, insanların üretim ilişkilerinin gelişimiyle ilişkilendirilmesi, Yahudilerin tüm kaderi için, çevreyle ortak yaşamları ve çatışmalarının tüm değişiklikleri için anahtarı, tek anahtarı sunar. "Başlangıç ve Son"u birleştirir. Bütünlüklü problemin Marksist kavranışının yanına, Leninist çözümün gerçekleştirilmesi eklendiğinden, bugün Yahudi sorununun sosyalizm aracılığıyla çözülmesinin özel biçimini, Marksist temel anlayışla tek bir çizgide birleştirir.

Yani bu ulusun başlangıcından sonuna köprü kurduğumuzda, şu soruyu sormamız gerekiyor: Neden ille Yahudiler? Neden Yunanlılar, Fenikeliler, Ermeniler ya da İranlılar değil? Bu da Yahudi sorununa dahildir.

Ama bu köprüyü kurduğumuzda, şu soruyu da yanıtlamak gerekiyor: Ahasver'in yolu neden yüzyıllar boyunca sürebildi? onu çağlar içinde kovalayan o koşullar nelerdi?

Şimdi, burada söz konusu olan son, matematik bir hesabın bitirilmesi değildir. Bu çöküşe, yeni bir yaşamın canlanması eşlik ediyor. Bu son, yeni bir başlangıçtır — çöküşün kesin olduğu yerde de bu böyledir. Yani köprüyü kurduğumuzda soruyoruz: Son mu? Bu son neden ibarettir? Ve yeni başlangıç neden ibarettir.

Sosyalizmin zaferinin hangi zaman dilimi içinde yüksek, uluslarüstü bir anlayış yaratacağını bilmiyoruz. Lenin, proletaryanın dünya ölçüsünde zaferinden ancak uzun süre sonra, böyle uluslarüstü bir birliğin oluşabileceğini söylüyor. Bir yüzden, ulusallığın hâlâ sorun olduğu Yahudi kesiminin geleceğini araştırırken, bu soru bizim bağıntımızda önemsizdir.

Sosyalizmin zaferinin, neredeyse unutulmuş halkları yeniden canlandırdığını biliyoruz. Bu yüzden de çok ilerilere ilişkin değil, bize ait olan zamana ilişkin sorular soruyoruz: Sosyalizmin zaferi Yahudiler için ne anlama geliyor? Kavramsal içeriğini az önce açıkladığımız o Yahudilik hangi biçimde çöküyor?

Yahudilerin elinde, ulusal bir varlığın temeli, ulusallıklarının kalıntıları, yalnızca Avrupa'nın doğusunda ve güneydoğusunda kaldı. Bu Doğu, kısa süre önceye kadar Batı'ya ve diğer dünyaya, özellikle Amerika'ya karşı, ulusal kavram olarak ve anti-semitizmin objesi olarak Yahudileri koruyan tükenmez rezervuarıydı. Proletaryanın kapitalist dünya üzerinde ilk zaferini yaşayan Doğu, Marx'ın, Yahudilik dünyasının eşitliğinden sözederken gözönünde bulundurduğu Yahudiliğin tüm koşullarını bu zafer aracılığıyla ve onunla birlikte yok eder. Ancak bu Yahudilik, Yahudilerin tüm toplamı sayılan feodal ve burjuva düşünce dünyasının Yahudiliğini sonsuza dek korumak isteyen Yahudi toplumun temsilcilerine ve o sosyal tabakaların koruyucularına karşı mücadelede bulunmuş ve bulunan doğu Yahudi proletaryasının sosyal ve ulusal yaşamıyla aynı kefeye konmamalıdır.

Şimdi bu zaferin, Yahudiler için sahip olduğu sonuçlar nelerdir? Yahudiliğin eşitliği, yalnızca, Marx'ın sözünü ettiği, bezirgânın ve ticaretin yok edilmesi değildir. Yahudi olduğu için proleter kaderi kendisini diğer proleterlerde olduğundan daha ağır hissettiren, Marx'ın anlayışını saptadığı dönemden bu yana ortaya yüzbinlercesi çıkan

Doğu'daki Yahudi proleter, bezirgânlık ve ticaret yapmıyor. Ulusal kavram içinde onun kaderi nedir? Yahudi olarak, öte yandan, Marx'ın anlayışının yol açtığı, Yahudi halkın tarihinin köklerinde açıklamasını bulan özel kaderine sahip olan bu Yahudi Proleter hangi yolu izliyor?

Yahudi küçük-burjuvanın, tüccarın, zanaatkârın, Yahudi doğu'nun deklâse olmuş kitlelerinin sosyal ve ulusal kaderi nedir? Onun kaderinin Yahudi batı üzerinde ve bunun ötesinde, Yahudi sorunu çevresinde kopan ve kapitalist Bastille'in son duvarlarının yıkılma gümbürtüsünde yankılanarak ortaya çıkacak olan son gürültü üzerinde etkisi nedir?

*

Burada Yahudiliğin çöküşünden sözetmek: Yahudileri —Marx'a göre— o "özel kişilik" *(Yahudi Sorununa İlişkin, II, ölümünden sonra Fr. Mehring tarafından yayınlandı, cilt I, s. 428, Berlin 1923)* haline getiren, ulusallığı açısından mutlaka bir Yahudi olması gerekmeyen, ama özel koşuluna bağlı olarak, belirli zamanlarda ve belirli mekanlarda öncelikle Yahudi olan şeylerin tümünün çöküşünden sözetmek anlamına geliyor.

Tarihsel bir kategori olarak, "burjuva toplumun özel bir üyesi" *(agy.)* olarak bu Yahudiliğin üretebildiği ve üretmek zorunda olduğu şeylerin tümünün çöküşünden sözediyoruz. Ekonomik kavramıyla Yahudilere gerekli olan herşeyin yokedilmesinden sözediyoruz. Ama biz yalnızca, Marx için bezirgan ve kâr sağlama kavramı içinde, tek başına Yahudiyi kastetmeyen Yahudiliğin çöküşünden sözetmiyoruz. Yahudileri özel bir sosyal tip olarak yaratan ve yaratan tüm koşulların çöküşünden sözederken, bunların sonuçlarının: Yahudilerin kitlesel sefaletinin, Yahudilere karşı kışkırtmaların ve Yahudi pogromlarının, Yahudilerin gözden düşürülmesinin, Doğu Avrupa'da yıkılmakta olan kâr ve mal dünyasındaki büyük sınıf ayrışmasının bu mahvoluşunu da kastediyoruz, gerek hahamlar gerekse de anti-semitler tarafından, toplumun kaçınılmaz gerekli unsuru olarak görülen bir insan karikatürünün yokoluşunu kastediyoruz, Friedrich Engels onun hakkında (5 Haziran 1890 tarihli mektubunda) şöyle yazıyordu: "... iyice abartılmış bir karikatür, bir parça dejenerasyon, Polonya Yahudisi nasıl Yahudilerin karikatürüyse öyle". Yahudi ulusallığının, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'nın, Yahudi proletaryasıyla özdeşleşerek, yaşayabilir kalıntılar sağlayabildiği ölçüde, onun yok-edileceğinden sözetmiyoruz. Ama gelişmelerin seyrinin, ulusallığa değil bir sınıfa bağlanan o Yahudilikle birleştirdiği Yahudilerin bir kısmının, bu

—burjuva— sınıf içinde eriyerek nasıl ve neden onunla birlikte yokolduğunu; toplumsal gelişmenin Batı Avrupa ve Amerika proletaryasına doğru yönelttiği diğer Yahudi kesimin, proletarya içinde eriyerek sosyal kurtuluşunu nasıl bulduğunu temellendiriyoruz. Nihayet, içine sıkıştırılmış olduğu yarı-feodal toplumun barbar biçimleri dolayısıyla, toplumsal gelişime katılmaktan en uzun süre mahrum bırakılan Yahudi halkın o en büyük kesiminin, tam da bundan dolayı sınıf mücadelesinin gelişimi içinde sosyal içeriğinin dönüşümüyle, ona yeni yaşam yolu açan o tarihsel ana dek ulusallığını nasıl koruyabildiğini temellendiriyoruz.

Yahudiliğin çöküşünden sözederken, koşulları sürekli olarak yalnızca kötü şeyler doğuran bir geçmişin çöküşünü kastediyoruz. Yahudi kendisini hiç bir zaman sınıflı toplumun gelişme yasalarından soyutlayamamıştır. Yalnızca onu, kaynağı kendi özel tarihinde olan, özel koşullar altında yaşamıştır. Ama bu koşullar da onu, bütün toplumun kaderinin dışında tutmadı. Kapitalist üretimin gelişimi ilerlediği ölçüde, bu koşullar bütünün koşullarına daha çok benzedi, Yahudi, toplumsal özelliğini o ölçüde yitirdi.

Ama o geçmiş, varoluştan daha yavaş değişen bilinçte etkinliğini sürdürür. Bu geçmiş çöktüğünde, fetişin canı cehenneme yollanmadıkça Yahudilerde ve Yahudi düşmanlarında alışılmış ve yanlış düşünceleri yaşatan, o fetişin kardeşinden başka bir şey olmayan, adına mal denen binlerce yıllık eski bir umacı yok olur. Kökeni, onun tüm unsurları ve daha sonraki değişimleri içinde onun bütün kaderini belirleyen gerekli bir halkın gerekli geçmişi çöker. Yahudi nefretinin ve Yahudi dostluğunun temeli çöker. Ve en son, en çaresiz ve en tuhaf ulusalcılık: Siyonizm, yoksul ruhunu perişan halde teslim eder. Koşulları yokedildiği için bütün bunlar çöker.

Ahasver'in üçyüzyıl boyunca yürüdüğü yolu geri yürüme çabasından başka bir şey olmayan, tarihin tekerleğinin üstüne atılmaktan, tüm toplumsal yasaların karıştırılmasından başka bir şey olmayan siyonist ütopyanın zorunlu iflası, bir kaç plantasyonun, yanlış yönlendirilmiş özveri ruhunun ve bu çerçevede iki anonim şirketin, yalnızca yerel tanımı içinde dönüşmüş soygunuyla, hayali bir ulusun yeni yaşamının başlangıcını temsil edemeyeceğinin yalnızca en çarpıcı örneği değildir. O aynı zamanda, "Yahudi Görevi" mültezimlerinin, her şeyi bildiklerinin, yalnızca bir şeyi: Yahudi sorununu bilmediklerinin kanlı ve acı kanıtıdır.

Marksist ekonomi bağlamında, Yahudi toplumunun, daha doğrusu bu Yahudilerin ilk çıkıştaki sosyal ve böylece de ulusal kavramı içinde tüm koşullarının eşitliği, toplumsal gelişmeyle gerçek olur. Ya-

hudi sorunu üzerine Marx'ın sözlerinden, Lenin'in ulusal politikasının gerçekleştirilmesine kadar düz, kesintisiz bir hat vardır. Ulusal sorun alanında Leninizmin bu hayata geçirilişi, Yahudilerin özel durumunda, tüm toplumsal gelişimin itici güçlerinin etkisi anlayışı üzerinde, ikisinin birleşerek ve birbirini tamamlayarak yükseldiği, Marksist tezin olağanüstü bir örneğinden başka bir şey değildir.

Tarih yalnızca, onu sınırlayan koşullarca yasal sonucuna götürülen gelişmeler tanır, bu ise yeni bir başlangıçtır. Mal üreten toplumun en son ve en yüksek aşaması, bizzat bu toplumun gelişiminden kaynaklanır. Bugüne dek mal üreten toplumun tarihiyle içiçe olan bir halkın yeni yaşamını yalnızca o meydana getirebilir.

Kitabın görevlerinden biri, toplumsal gelişim yasalarında herhangi başka bir başlangıcın olanaksızlığını ortaya sermek ve bilimsel kanıt dünyasından canlı gerçekler dünyasına geçmiş olan, o salt olasılığı gerçekler raporunda da onun karşısına çıkarmaktır.

Gözlerimizin önünde, başka halkların trajedilerinin talep ettiğinden fazla özveri ve kanla dolu bir tarihsel kesit sona eriyor. Bu son, başlangıçla temellendirilecek, onunla yeninin oluşumu, sosyal gelişmenin yasalarıyla açıklanacak, feodal ve burjuva düşünce dünyasıyla içiçe geçmiş "Yahudilik"in çöküşünün karşısına, Friedrich Engels'in, diyalektikçinin, "şeyleri ve onların kavramsal suretlerini esas olarak bağıntıları, zincirlemeleri, hareketleri, oluşumları ve yokoluşları içinde kavrar" cümlesi gözönünde tutularak, sosyalist dünyada Yahudi ulusallığının, yeni, sosyalist yaşamının başlangıcı konacaktır.

Yahudilerin Kökeni *

Zaman ve Mekan

Yahudilerin, yüzyıllar boyunca ortak ulusal kökeninin yalnızca özelliklerini ve sonuçlarını sürüklemekle kalmayan, toplumsal gelişme, kastı dinamitleyene, dağıtana veya dönüştürene dek ona varlığını sürdürmesinin güç kaynağını da veren, tarihsel, yani sosyal ve ulusal kaderi, uluslararası bir kast haline getirilmekse; o zaman önce kendi sosyal kavramı içinde, onun ortak ulusal kökeni incelenmelidir.

Yahudilerin, tüm toplumsal gelişim içinde olağanüstü bir rol oynayan, bu, bir kast haline dönüşümünün kökleri ortaya çıkarılmalıdır. Daha sonraki gelişme, tüm dallanıp budaklanışı içinde, yalnızca önceki bir gelişimin sonucu olabilir. Yalnızca Yahudilerin tarihe geçtiği, doğal ve toplumsal üretim koşulları alanından başka hiç bir yerde bulunamayacak olan, yalnızca o kökene dayanılarak onların, sosyal ve ulusal kaderleri, kasta dönüşümleri ve çözülme biçimleri açıklanabilir. Çünkü ancak Georg Plehanov tarafından, "Marksizmin Temel Sorunları"nda sergilenen, "ilgili doğal üretim koşullarının toplumsal üretim koşullarıyla incelenmesinin kombinasyonu, tarihin en derin gizlerini ortaya çıkarmıştır" *(**K. A. Wittfogel**, "Marksizmin Bayrağı Altında" da, Jeopolitika Üzerine Makaleler, III/5, s. 735)*.

Yahudi tarihinin bu en derin gizleri nelerdir? Yahudilerin özel tarihsel gelişiminin ve toplumdaki konumlarının bu nedenleri nelerdir? Yahudiliğin kökeni nedir?

Yahudiliği herhangi bir mistik, karanlık düşünsel özellikle veya metafizik bir takdir-i ilahiyle (Berufung) açıklamak olmaz. Bu, toplumsal zorunluluktan doğan tüm lanetleri, Yahudilere yönelik tanrı lanetinin üstüne yıkmak kadar yanlış olurdu. Her halk, egemen sınıfının ideolojisinde kendisini, "görevli", "seçilmiş", yalnızca kendisine ait bir tarihsel görevin temsilcisi sayar. Bu tür ideolojiler dinde de tortusunu bulabilir. Ama bu dünyanın bazen paryası ya da bankeri, bazen

---

* *Buna ilişkin haritalar ektedir.*

ise barakada mı veya sarayda mı doğmuş olduğuna göre, ikisi birden olmayı getiren, nasıl tuhaf bir takdir-i ilahidir.

Sınıflar çatışmasında çok sayıda insanı —ölüleri ve canileri yakmaya özgü odun yığınları üzerinde veya Ukrayna köylüsünün kargısıyla veya Petlyura makineli tüfekleri ile— kurban etmek, ama aynı zamanda büyük katliamın cepheleri için altın para, kumaş veya zehirli gaz sağlamak, ne tuhaf bir mistiktir? Mistik ve takdir-i ilahi savunucuları, Yahudilerin şeytani kökeninin havarileri gibi yanlış yerdedirler. Mistik ve takdir-i ilahi de kendisini, ipek ve çuval bezine göre ayarlıyor gibi görünüyor.

Eğer tanrının veya şeytanın sesi sözkonusu değilse, o zaman tam da Yahudilerin Yahudi olması nasıl açıklanabilir? Bir zamanlar zeytinlikleri arasında dolaşıyorlar, kuzucuklarını güdüyorlar ve tanrıyla onun sayısız peygamberlerinin sözünü az çok dikatle dinliyorlardı, sonra birdenbire üzerlerine Yehova'nın gazabı geldi, Yehova onalara kızdı ve daha sonra, onları İsa Peygamber'in, Mesih'in aracılığıyla yeniden yurtlarına geri getirmek için, yeryüzüne mi dağıttı? Bu arada onlar tüccar oldular ve göçe mi çıktılar? Yoksa inanmadıkları Mesih, İsa Peygamber, geldikten ve kudüs yerle bir olduktan sonra mı tüccar haline geldiler? Nasıl oldu?

*

Bir köylü veya çoban halkın, bir avcı halkın veya çöl halkının, birdenbire bir ticaret halkına, hem de üstelik, bin yıllarca süren bir gelişmenin temsilcisi olan bir halka dönüşmesi olanaksızdır. Yitirilmiş bir çarpışma veya bir tapınağın imha edilmesi gibi tek bir tarihsel olayın, bütün bir halkın ekonomik ve sosyal yapısını esasta değiştirmesi olanaksızdır. Gökyüzündeki şimşekler, geceyi saniyenin onda biri için aydınlatır, ama halkları, bir gün önce ne iseler, onun tersine dönüştüremezsiniz. Mesih'i ve efsanevi Yahudi ruhunu rahat bırakmak gerek. Tüccarın ruhu, tüccar olmanın sonucudur. Avcı halklar da aynı şekilde, avdan dolayı keskin gözler kazandılar. Gözlük takmadıkları için ava çıktıkları varsayılamaz.

Dünya tarihinde birden bire ortaya çıkmış bir mucize olarak, ve hatta yasal bir mucize çocuk olan hıristiyanlığı, doğurma avantajına sahip, bizatihi varlık (Ding an sich) olarak değerlendirilen Yahudi dininin rolüyle, sonra birdenbire kısmen boğuk kısmen hırçın bir sesle, kötü ticaret Yahudilerinin veya hıristiyan aldatmacasının şanssız kurbanlarının tarihini anlatmak için, Yahudi tarihinin belirli bir noktaya kadar İncil'in masal diyarında yarı yarıya yitmesine uzun süre izin verildi.

Şimdiye dek daha büyük bağıntıda, eki Yahudi tarihini gerçekleştiği gibi anlatma; anlaşılması gerektiği gibi kavrama; nihayet efsanelerden vazgeçme, buna karşılık Yahudilerin antik çağ ekonomisinde, efsane tarafından aktarıldığı gibi değil de, başka, evet hatta, yalnızca sonraki sosyal ve ulusal kaderlerini değil, kendine özgü dinsel konumlarını da açıklayan ayrıcalıklı bir rol oynayıp oynamadıklarını inceleme girişiminde yalnızca bir kez bulunulmuştur. Bu girişimde bulunan —1914'ten çok önce— "Hıristiyanlığın Kökeni" ile Karl Kautsky'dir. Fakat kendisi bu girişimde saplanıp kalmış, sonuç çıkarmamıştır. Gerçi Yahudilerin materyalist bir tarih yazımının mevcut kaynaklarına ilk kez el atmıştır. Fakat onun için tipik olan bir biçimde, yarı yolda durmuş ve sonuçta yine geri dönmüştür.

Daha sonraki tüm toplumlardan, özgür olmayan köle emeğinin salt varlığıyla ayrılan, antik çağın sonuna kadarki dönemde, Yahudilerin ekonomisinin nasıl olduğu incelenmelidir. Burada, Yahudilerin bugünkü Filistin'e ne zaman ve nereden nüfuz ettikleri, hangi eski halkla özdeş veya akraba olabilecekleri tümüyle önemsizdir. Önemli olan, Filistin'e göçebe olarak gelmiş olmaları, göçebe döneminden yerleşikliğe doğrudan geçmeleri ve sonuçta Filistin'e gelmiş olmalarıdır.

Göçebeler, şehirlerarası ticaretin ilk temsilcileridir. Emek ürününün mala, yani üreticinin veya onunla ilgili insanların kullanımı için değil, başka ürünlerle değiş tokuş amacıyla üretilen bir ürüne dönüşmesi, mal değiş tokuşunu koşullar. Emek ürününün bu dönüşümü, üretici güçlerin gelişiminin doğal sonucudur. Birinin fazlası, diğerinin eksiğidir. Mal değiş tokuşu, iç gereksinimin doyurulmasının belirli bir aşamasında, topluluk sınırlarını aşar.

"Çeşitli kamu kuruluşları (başlangıçta yalnızca bunlar birbirlerinin karşısına çıkarlar), kendi doğal çevrelerinde çeşitli üretim araçları ve çeşitli gıda maddeleri bulurlar. Bu yüzden üretim biçimleri, yaşam biçimleri ve ürünleri farklıdır. Devletin toplumla temasında, ürünlerinin değiş tokuşuna ve bu yüzden bu ürünlerin yavaş yavaş mala dönüşümüne yol açan, bu, tam anlamıyla doğal farklılıktır" *(Marx, "Kapital", cilt 1, Halk baskısı, Stuttgart 1920, s. 326).*

Fakat mal değiş tokuşunun ilk temsilcileri göçebelerdir.

"Devletlerimizin bittiği yerde, yabancı devletlerle veya yabancı devletlerin organlarıyla temas noktalarında, mal değiş tokuşu başlar" *(Marx agy. s. 50).*

Göçebeler yabancı devletleri birbirine bağlar.

Tüm malların ortak eşdeğeri (Aquivalent), para düzenini ilk geliştiren onlardır.

"Tüm varlıkları taşınabilir, dolayısıyla doğrudan doğruya devir ve ferağ etmeye elverişli biçimde olduğu için ve yaşam tarzları onları sürekli yabancı devletlerle ilişkiye soktuğu, dolayısıyla mal değiş tokuşuna teşvik ettiği için" ***(agy., s. 51).***

Göçebe olarak Filistin'e gelen Yahudiler, mal üreten toplumun birinci döneminde, bu mal değiş tokuşuna, diğer göçebe halklardan ne daha fazla ne daha az katılıyorlardı, kendileri aynı zamanda tüccardı.

Tabii ilk tüccar, modern anlamda bir satıcı veya bezirgân değildir. Daha çok bir savaşçı ve çoğunlukla da bir hayduttur. Malını korumak zorundadır, olasılıkla zor kullanarak da mal edinecektir. Birçok halkta —Romalılarda da— olduğu gibi, ticaret ve hırsızlık tanrısının bir ve aynı olması rastlantı olamaz.

İnsanlığın günahı, eski, yalnızca gereksinime hizmet eden ortak üretimden, mal üreten topluma adımıdır. Mal, ticareti ve tüccarı yarattı, başka bir şeyle kâr ederek değiştirmek için, bir şey edinme gibi garip bir işleyiş üretti.

Fakat Yahudilerin, bu bütün diğer göçebe halklarla ortak temeli, eğer coğrafi faktör, gerek Yahudilerin gerekse diğer göçebe halkların ekonomik yaşamlarının aynı ölçüde özgün olan görünümlerine eklenmemiş olsaydı, sonraki tarihsel sonuçlara yol açmazdı. Toplumsal üretim koşullarının yanına, doğal üretim koşulları eklendi.

Yahudilerin yerleşiklik, yani uluslaşma döneminde nüfuz ettikleri coğrafi mekan, herhangi bir yer değildir. Bu mekân, o zamanki toplam ekonomide belirleyici bir rol oynuyordu. Filistin ya da o zamanki adıyla Ken-an çifte geçiş ülkesiydi. Uygarlığın ve kültürün ilk ülkelerinden biri olan Nil nehri toprakları ve Dicle ile Fırat'ın iki nehir toprağı arasında bağlantı parçasıydı, o çağda Merkez ve Doğu Asya dünyasının dışında, üretimde ve tüketimde en ileri olan bu merkezler arasında köprüydü. Fakat Filistin, Arabistan'dan, yani devamında Hindistan'dan da en önemli ticaret yollarının toplanma merkeziydi. Bu yollar Filistin'e çıkıyordu, ancak yalnızca Nil ve İki Nehir Toprakları arasındaki yollara değil, bunun da ötesinde doğrudan sahile. Bu yollar, gemi yapımının ve böylece deniz trafiğinin ilerleyen gelişimiyle, bu köprü ülkenin halkını, yalnızca iç yollar yönünde değil, sahil yönünde de teşvik etmek zorundaydı.

1887 yılında, ***Tel el Amarna'*** nın (Aşağı Mısır) harabelerinde kil levhâlâr, Mısırlı memurların kralların mektupları bulundu. Bu Tel el

Amarna-mektupları, göçebe Bedevi kabileleri, Habiri tarafından sıkıştırılan Ken-an'da yerleşik kabilelerin ticaretine ısrarla değiniyor. Bu Habiri'nin, İbranilerle aynı sayılıp sayılamayacağı önemsizdir. Önemli olan, Filistin'in, daha İbranilerin (Yahudilerin) nüfuz etmesinden önce, ticaret yapan halkların bir bölgesi olmasıdır.

"Daha Yahudiler Ken-'an'a gelmeden önce, bu ülkenin ticareti, yüksek bir aşamada bulunuyordu. Tel el Amarna-mektuplarında, kervanlardan sözediliyor" *(D.Frants Buhl, "Yahudilerin Sosyal İlişkileri", 1899, s. 76.)*

Bu kil levhâlâr yalnızca kervanlardan değil, paranın varlığından da haber veriyor. Ülkeyi İbranilerin ele geçirişi ancak İ.Ö. 13. ve 12. yüzyılda gerçekleşti. Kavimler yolu Ken-an, Mısır ve Suriye arasındaki köprü, her fatihi, kendi doğal üretim koşullarına uydurmak zorundaydı. En eski zamanda, "Ken-an'lı" sözcüğü, tüccar kavramıyla eş anlamlıydı.

Filistin, ilk ticaretin gelişmek zorunda olduğu, iki "ilkel üretim organizmasının" sınırındaydı. Fakat onun coğrafi konumu, üretici güçlerin gelişme sürecinin devamında, bir başka nedenden dolayı daha, halkı için belirleyiciydi. Filistin, üretim ilişkileri anlamında da Doğu ile Batı arasındaki sınırda bulunuyordu. Sulama inşaatına bağımlılığı, toplum ve devlet oluşumunun kendine özgü oryantal biçimlerini ortaya çıkarmış olan, o oryantal dünya: Marx'a göre, "oryantal cennetin gerçek anahtarı," (***Marx ve Engels** arasında mektuplaşma, Stuttgart 1913, cilt.I, s. 415*) olan toprak mülkiyetinin yokluğundan dolayı, politik üstyapıyı ele geçiren kişi ve kabilelerin durdurak bilmeyen değişiminden *(**Marx**, "Kapital", cilt I, s. 305)* kaynaklanan, sosyal altyapıda bin yıllardır süren stagnasyon, onun sınırlarında başlıyordu. Filistin, Marx'ın "sermayenin anavatanı" dediği *(agy., s. 452)* ılımlı kuşağın ekonomik olarak en önemli sınırında bulunuyordu.

"Coğrafi faktörler... siyasi yaşamın etkinlik alanına doğrudan değil, bilâkis aracı olarak etkide bulunurlar; ya genel doğal koşullar olarak temelinde yattıkları, ya da üretici güçler olarak içine girdikleri üretim süreci üzerinden... sözlerini geçirmeyi bilirler" *(**K. A. Wittfogel**, Jeopolitik, Coğrafi Materyalizm ve Marksizm, "Marksizmin Bayrağı Altında" da III-I, s. 22).*

Filistindeki Yahudilerin sosyal, ulusal ve politik yaşam alanına üretim süreci üzerinden nüfuz eden coğrafi faktör, bu ülkenin bir çok bakımdan bir ara ülke olmasından ve çok büyük ekonomik, ama aynı

zamanda kültürel önem taşımasından ibaretti. "Kutsal" ülkede Yahudilerin siyasi tarihinin bu konuda söyleyecek çok şeyi vardır.

Böyle bir yere nüfuz eden göçebe bir halk, onun yasalarına tabi olmak zorundadır.

"Coğrafi koşulların özelliği... üretici güçlerin gelişimine, ekonomik ve tüm diğer toplumsal koşulların gelişimine neden olur." *(Plehanov, "Marksizmin Temel Sorunları", Marx. Bibl., cilt 21, s. 45.)*

Coğrafi koşullardan kaynaklanan doğal ve toplumsal üretim koşullarının toplamı, halkların kaderini şekillendirir.

*

Eski Filistin hakkında, kısmen verimli, kısmen, aynen bugünkü gibi, oldukça verimsiz bir ülke olduğunu biliyoruz. Kuşkusuz, uzun süre çöl göçlerinden kurtulamayan bir halk olarak Filistin'i sahiplendiklerinde, onu olağanüstü zengin ve elde etmeye değer gören Yahudiler, ilkel ticaret de yapan göçebe yani çoban halktan —önce ağırlıkla— tarım da yapan bir halka dönüştüler. Yerleşik olmak, esasında böyle bir geçişten başka bir şey değildir. Fakat Yahudilerin yerleşikliğe geçişi, salt tarıma bir geçiş değildi. Halkın bazı kesimleri uzun süre yarı ya da tam göçebe yaşadılar. En eski İncil belgelerinde —yalnızca onları doğru okumayı bilmek gerek— bu yerleşikleşmeyle, halkın içine düştüğü doğal coğrafi mekan faktörünün etkide bulunmaya başladığının, bir dizi imayla gösterilmesi rastlantı değildir.

Yahudiler Doğu Ürdün topraklarında hayvan yetiştiriyorlardı ve Batı Ürdün topraklarında, yani bugünkü Filistin'de, ilkin öncelikle tarım ve bahçecilik yapıyorlardı. bazı kentleri —hepsini değil— sahiplendiler, kendi kentlerini kurdular, akraba ama düşman kabilelerle döğüştüler, sahile inemediler ya da az bir bölümüne inebildiler. Fakat Filistin içinden geçen büyük kervan yolları üzerinde oturuyorlardı. Bu kervan yollarından, eski İncil yazılarında tekrar tekrar ısrarla sözediliyor. Bu yüzden bu yollar bir öneme sahip olmuş olmalı. Evet, gemici olarak Dan ve Sebulon kabilelerinin rolüne ilişkin de notlar var. Bu da bir rastlantı olamaz. Ayrıca Filistin'de ve hemen yakınlarında, en eski zamanlarda düzenli panayırlar kurulduğu, tarihsel olarak kanıtlanmıştır. Bu da rastlantısal değildir. Yahudiler ticareti, en eski zamanlardan beri biliyorlardı.

Yahudilerin o zamanki sosyal tarihi üzerine en iyi eser, onların ticaret tarihini yazma bakış açısıyla kaleme alınmış olan, Braunschweig Hahambaşı ***Levi Herzfeld*** 'in 1879 tarihli eseridir. *("Yahudilerin Eski*

Zamanlarda Ticaret Tarihi "); Kautsky, bu esere tekrar tekrar atıfta bulunur, ama tam Yahudi tarihinin görünürdeki bilmecesini, Yahudilerin dağılması ve kast olma yollarını açıklama olanağını elde ettiği anda, artık atıfta bulunmuyor.

Tanık olarak tekrar tekrar adını anmak zorunda olduğumuz ve özellikle belirtmek gerekir ki, olağanüstü titiz materyal koleksiyonuyla, Yahudi tarihinin, İncil'de temellendirilmiş tüm geçerli düşüncelerini, yani böylece anti-Yahudi düşünceleri de sarstığı için çok ciddi protestan teologların da (Schürer) zamanında polemiğe girdikleri bu Haham ***Herzfeld***, Yahudi tarihinin bu en eski dönemi için, Petra, Gazze, Akkâ ve Tyrus'taki panayırlara ilişkin şöyle diyor:

"Bunun Yahudiler üzerinde merkantilist bir etkisi, gerçi daha uzun süre için, tarihsel olarak gelenekselleşmiş olgularla kanıtlanamaz ve ölçülemez, ama *onun içsel gerekliliği nedeniyle* (altını çizen, O.H.) bundan kuşku duyulmamalıdır" *(agy., s. 28).*

Filistin'i kısmen boydan boya kateden veya hemen sınırından geçen büyük kervan yolları yediden az değildir; Süleyman'ın imparatorluğunun kuzeye doğru genişlemesi, bu yolların yönünü izliyordu; Thadmor (Palmyra) kentinin kuruluşu ve bir dizi başka ambar kentlerin Kamat (Suriye) topraklarında, Babilonya'dan Damaskus'a (Şam) ve oradan Akkâ'ya veya Mısır'a giden ticaretin ara istasyonları olarak inşası; bunlar tarihsel gerçeklerdir.

Ancak Yahudi ticaretinin o mekândaki gelişimi, daha ayrıntılı dikkati, Süleyman'ın krallığı zamanından sonra hakeder. Filistin'in o zamanki üretimi tanınıyor ve o zamandan beri, İsrail kabilelerinin oturduğu iki krallıkta, kraliyet saraylarında ve egemen tabakada olağanüstü bir lüksün mevcut olduğu biliniyor. Herzfeld şu soruyu soruyor: Lüks ithâlât, Arabistan'dan, Hindistan'dan, İran'dan gelen değerli şeyler nasıl ödeniyordu? Filistin'in üretimi, bu tür lüks ithâlâtı karşılamak için fazla yoksuldu.

"Ödemelerin kaynağını" diyor Herzfeld, "aynı zamanda *İsrail tarafından zengin bir ara ticaret yapılmış olmasından* (altını çizen O. H), Filistin'e doğru giden ve Filistin'den geçen kervanlardan, aynı zamanda pek uzakta olmayan kervan pazarlarından ve komşu ülkelerden mal satın alınmasından ve Filistin'e gelen tüccarlara veya dış ticaret pazarlarına avantajlı fiyatlarla satılmasından başka hiç bir yerde göremiyorum. Süleyman'ın zamanı için bunu bir ölçüde varsaymak zorundaydık" *(agy., s. 44).*

Sözüm ona Kutsal Kelam'ın çeşitli kitaplarından, o zamanki Yahudi yaşamının belirli bir parçası olarak ticaretin varlığını kanıtlayan dikkat çekici sayıda alıntılar yapmak çok uzun sürerdi. Ticaret ve tefeci sermayenin varlığı, sürgün öncesi Filistin için mutlak bir kesinlikle varsayılabilir. Krallar Kitabı'nda, sürgün öncesi çeşitli peygamberlerde, bu yönde çeşitli imalar yeterince var. En eski zamanlarda bile, Yakın Doğu ticareti için önemli olan Kıbrıs adasına ve Şam'daki pazarlara ilişkin notlar mevcuttur. Yahudiler yalnızca panayırları ziyaret edip, panayır düzenlemiyorlardı, kuşkusuz denizciliği de kullanıyorlardı, bu işi belki kısmen kendileri, kısmen akrabaları Fenikelilerle ortak yapıyorlardı, belki de Fenikelileri kendileri adına deniz ötesine gönderiyorlardı. Burada sözkonusu olan ünlü Ophir seferlerinin gizini çözmek değildir. Olasılıkla efsane değil, tarihsel bir olgu olan bu efsanenin varlığı, yukarıda söylenenleri kanıtlıyor.

107. ilahideki şu ünlü sözlerin varlığı rastlantı olamaz:

"Gemilerle denizde yol alanlar... tanrının mucizesini görüyorlar; bir fırtına patlıyor... ve o zor durumda, Yehova'ya seslenıyorlar, Yehova fırtınayı dindirip, onları istedikleri sahile çıkarıyor, bunun için onlar, halkın önünde Yehova'yı övüyorlar."

Onlar keyiflerinden değil, talepten dolayı deniz yolculuğuna çıkıyorlar. Köylülerin gemiye binme talebi olabilir mi? ***Hesekiel*** 27'de, Thyri ticaretinin tam bir anlatımı mevcuttur, Herzfeld doğru olarak, bu anlatımı yalnızca, en azından kısmen ticarete bağlı halklardan birinin içinde yetişmiş bir kimsenin yapabileceğini söylüyor. Aynı peygamberde (262) nihayet: "Tyrus Kudüs'e seslendi: Hayda, kapı kırıldı, halkın kapısı bana yöneliyor, o parçalandığı için ben kendimi dolduracağım" şeklindeki güzel haykırışı bulunuyorsa, bilmeksizin çok iyi bir materyalist olan hahamla birlikte yalnızca şu söylenebilir:

"Bunun bu kadar garip duyulmasının nedeni, sürgün öncesi İsrail'e ilişkin hiçbir önemli ticaret faaliyetinin kabul edilmemesine alışılmış olmasıdır, ancak şimdiye dek ortaya konanlara göre bunu kabul etmemek için hiç bir neden yoktur" (*Herzfeld*, *agy. s. 46*)

Evet, yalnızca sürgün öncesi değil, eski İsrail'in her türlü önemli ticaret faaliyetini reddetmeye, onu erdemli bir köylü ve çoban halkı haline ya da ama insanların temel olarak yargıçlarla veya peygamberlerle uğraştığı ve semavi orduların hakiminin (tanrının —ÇN.) kendilerine ne söyleyeceğini ve ne açıklayacağını bekleyen, tümüyle tuhaf kentlere sahip bir halk haline getirmeye alışıldı...

Yahudi halkı, göçebe halk iken bir ticaret halkına dönüştü, bu elbette halkın bazen büyük bazen küçük bir bölümünün tarım ve hayvancılıkla uğraşmasını dışlamaz, evet tersine hatta zorunlu kılar. Bu gelişme, Yahudi ekonomisi alanında mal üretiminin ve mal sirkülasyonunun gelişimiyle paralel yürüyordu. Elbette, örneğin Yahudi bağcılar ve zeytinciler vardı. Ruhr bölgesinde de köylüler vardır. Fakat Yahudi ekonomisinin öne çıkan özelliği, üretim ilişkilerinin gelişimiyle, doğal konumunun koşullarından kaynaklanan ticaret olmuştur.

Ticaret, ekonomik ve böylece de politik olarak, halkın belirleyici tabakasını artan ölçüde kapsıyordu. Tarım önceleri genel ağırlıkta onu izlese de, o çağın Yahudi ekonomisinde ve devamında da, el sanatları nispeten önemsiz bir rol oynamıştır. Süleyman, tapınak yapımı için yabancı zanaatkârlar ve köleler kullanmak zorundaydı.

*

Yahudilerin bir ticaret hakına dönüşmeleri, sürgün diye adlandırılan dönem tarafından kesin olarak yönlendirildi. Asur (İ.Ö. 722 dolaylarında) ve Babilon sürgününe (İ.Ö. 586) Yahudilerin tamamı gönderilmedi. Bu, köle emeği üzerinde yükselen antik ekonominin doğasına uygun ve bu yüzden asla ender olmayan, bütün bir halkın zorunlu sürgünü olgusu, başka örneklerde de olduğu gibi, Yahudilerde esas olarak sosyal ve dolayısıyla politik açıdan belirleyici tabakaları kapsıyordu. Yoksul köylüler ve hayvan yetiştiricileri değil, mülk sahibi soylular, rahip aristokrasisi, varlıklılar sürgüne gönderildi, amaç bu biçimde, yenilmiş halkın elinden bir yandan liderliği ve böylece yeni bir savaş yürütme olanağını almak, diğer yandan ise fethedilmiş olan ülkeyi, sonuçta askeri amaçlarla gereksinildiğinden, çorak bir toprağa dönüştürmemekti.

Sürgüne giden Yahudiler, hiçte verimsiz olmayan bir ülkeye geldiler. Gerek Asurya gerekse de 140 yıl sonra Babilonya, zengin, verimli, tarım için örneğin Filistin'den daha çekiciydi. Yahudilerin sürgünde tarım yapmalarının engellendiği, hiç bir kaynaktan saptanamaz. Daha çok, kendilerini yenenler tarafından, işlenmemiş toprakları işlemeye teşvik edildikleri varsayılabilir, bu, başka halkların örneklerinden biliniyor.

Fakat sürgünde Yahudilere ne oldu? Babilonya krallığının yıkılmasından sonra İran Kralı Kiros, Filistin'e geri dönüşü serbest bıraktığında, asla tümü değil, yalnızca 42.000'i geri döndü. Daha varlıklı kesim, bugün onlara büyük burjuvazi derdik, Babilonya'da

kaldı: Orada ilk bilgilerinden ve eski, denenmiş bağlantılarından yararlanarak ticaret yürüttü. Yahudilerin büyük dağılışı, diaspora, Toros üzerinden, İ.Ö. son yüzyıllarda her kentte büyük Yahudi kolonilerinin bulunduğu bugünkü Küçük Asya'ya, Ege Denizi'ne ve oradan devamla Batı'ya sürgünle başladı: diaspora Filistin'de başlamadı, iki nehir topraklarından o bölgelere açılan genel ticaret yollarında oradan oraya dolaşarak ilerleyen sürgün Yahudileri arasında başladı.

Bu göç için herhangi bir zorlama asla yoktur. Hiç kimse Yahudileri iki nehir topraklarında ticaret yapmaya zorlamadı. Köylü olmak isteyen olabilirdi. Artık ticarete yabancı olmayan Yahudilerin, adı geçen ülkelerde yaygınlaşmasının gerçek itici gücü ticaretin gelişimi, o zamanki mal değiş tokuş alanının yaygınlaşması, nihayet taşımacılığın Merkez Asya ve Hindistan'dan ve güneyden daha kuzeye giden ticaret yollarına (bu yollar Karadeniz, Kafkasya, Hazar Denizi üzerinden bugünkü Türkmenistan'a ve Afganistan'a, daha sonra Alexander (Büyük İskender)'in ordularının da, Hindistan'a giden yolu arayacakları bölgelere gider) kaymasıdır. Kudüs'ün, Romalılar tarafından ikinci ve son imhasıyla bağıntılandırılan Yahudilerin o dağıtılışından çok önce, gerçekte diaspora, dünya ticaretinin o zamanki alanını kapsamıştı.

Dağılma yalnızca, Yahudilerin özel coğrafi konumları ve bu faktörün, ulusal üretimlerinin gelişim koşullarıyla birlikte etkide bulunması sonucunda, ilk ticaret halklarından biri haline gelmiş olmaları gerçeğiyle ve bu ulusal karakteristiklerinin bir dizi, örneğin sürgün gibi tarihsel olayın etkisiyle en geniş ve en sürekli biçimde gelişmesiyle açıklanabilir.

Görev

Yahudiler endüstriyel faaliyete hiç bir zaman yakın olmadılar. Yabancı ülkede tarım yapmak, her yerde zordur ve bir kez daha: Neden Yahudiler verimsiz, ama ulaşım için önemli bölgelere gönüllü olarak geliyorlardı? Oralara geliyorlardı çünkü, "herşeyden önce ticari düşünüyorlardı" *(**Herzfeld**, agy. s.203)*. Ama ticareti, bir yatkınlıktan dolayı daha çok hoşlandıkları için düşünmüyorlardı, tersine yatkınlıkları, onların özel ekonomik, coğrafi ve tarihsel gelişimlerinin doğal ve toplumsal faktörlerin bir araya gelmesinin bir sonucuydu. Herzfeld'in, o zamanki Yahudilerin öne çıkan bir özelliği olarak tanımladığı, çok kolay harekete geçmeleri, onlarda yerleşikliğin yanısıra hayli zaman süren göçebeliğin mirasıydı.

Yahudiler her yöne doğru ticaret yollarının yayılmasını izlediler, Suriye'ye, Toros'a, İran'a vs. Bugünkü Küçük Asya bölgesi üzerinde dağılışları, kısa sürede olağanüstü bir dağılış oldu. Sürgünden geri dönüşten sonraki dönemde, yaklaşık olarak İ.Ö. 5. yüzyılda, Küçük Asya'nın tüm sahillerinde Yahudi yerleşimleri vardı. Önce Babilonya'dan ülke içine geldiler, oradan kuzey sahile Bithinye'ye ve nihayet sahil boyunca Boğaziçi'ne dek geldiler. Sonra iç yollardan Batı'ya doğru, sahile kadar, evet bizzat Ege Denizi adalarına kadar gittiler. Böylece Yahudiler yalnızca (Filistin'den gelmiş oldukları) Kıbrıs'ta değil, Rodos'ta, Kos'da ve Samos'da da varlardı. Yahudiler en geç Küçük Asya'nın güney sahilinde görüldüler, kısmen adalardan geriye, sahil boyunca, doğuya yürüdüler veya Filistin'den Kıbrıs yoluyla geldiler.

Yahudiler, tiftik keçisi postuyla ticaret yapan ilk tüccarlardı. Ancyra'dan (Angora/Ankara) Bizans'a ve Ancyra'dan Jonien'e giden yollarda ticaretin büyük bölümü onların elindeydi. Küçük Asya'nın kuzey sahilinde odun ve balmumu ile ticaret yapıyorlardı. Karadeniz'in doğudan batıya bir transit bölge olarak öneminin artmasıyla Kolchis'te, Kırım'da vs. yaygınlaştılar.

Yahudiler Thessalonich'e (Selanik), Atina'ya ve Korent'e, Aşağı İtalya'ya, evet, bugünkü Marseille (Marsilya) yöresine, Filistin'den değil, doğu ve batı Akdeniz havzası arasında büyük mal ticaretinin ortaya çıkmasıyla, Küçük Asya'dan geldiler. ***Bu yoldan*** Tarsus kentinin (Cadix yakınlarında), Jesaias 66,19'da adı geçen Tharşiş ile özdeş olduğu, bugünkü İspanya'ya dek ulaştılar.

Tüm doğu ve güney Akdeniz bölgesinin Büyük Alexander (İskender) tarafından fethedilmesi, Selösitlerin ve Ptolemerlerin egemenliği, Yahudilerin bir ticaret halkı olarak rolünü artırdı. O zamanlar yalnızca Suriye'deki büyük Yahudi merkezi Antiochia (Antakya) değil, ekonomik ve düşünsel merkezi Alexandria (İskenderiye) ve Heliopolis'te Onia Tapınağı'nda ifadesini bulan ibadetiyle, Mısır'daki muazzam Yahudi kolonisi ortaya çıktı. Yahudilerin Mısır'a kitlesel göçü, orada tarım yapma isteğiyle açıklanamaz. Nüfus yoğunluğu ve tarım için kullanıma ayrılmış alanın darlığı karşısında Mısır'da bu olanaksızdır. İ.Ö. döneminin sonuna doğru, öncelikle Ptolemer ve Roma döneminde, Mısır'ın ekonomi politik öneminin artması, Alexandria'nın serpilip gelişmesi, Arabistan ve Etiyopya'yla artan ticaret, Mısır'da nihayetinde milyonluk Yahudi kolonisinin varlığını, büyük bir Mısır-Yahudi tahıl ticaretinin varlığını, Alexandria-Yahudilerinin denizcilik çıkarlarını ve Yahudi tüccarlarla Mısırlı köylü ve savaşçı arasındaki özel ilişkiyi de açıklar.

Alexandra sonrası dönemde diasporanın muazzam yaygınlaşması —yalnızca Mısır'a değil, Kuzey'e ve Kuzeydoğu'ya da—, Yahudilerin önceki iki yüzyılda Asurya ve Babilonya'dan göçleri gibi, plânsız ve rastlantısal olarak gerçekleşmedi. Yahudilerin ekonomik faaliyeti onları, yavaş yavaş bir ticaret halkından, Doğu'da fetihçiler için önemli bir işlev yerine getirebilecek olan bir kent halkı haline de getirdi. Yahudiler, diğer halklardan dini ve hukuki ayrımlarını kesinlikle sürdürseler de, ekonomik konum, kısa süre içinde Yunan kültürüne ve diline, fatihçilerin diline, yalnızca onların oturdukları yere değil, pazarlarına ve sürüm yollarına da, kısmen gönüllü, kısmen zorla yakınlaşmalarına yol açtı. Makedonyalı fatihler için Yahudiler, elde ettikleri topraklarda ekonomik ve örgütsel sağlamlaşma için kullanabilecekleri bir ardçı birlikti. Yahudiler, Doğu'nun Elenleştirilmesinin bir aracı oldular. Onların Elenleştirilmesi, tersine yeni pazarların, yeni ticaret yollarının ortaya çıkmasına yardımcı oluyordu.

Yahudiler gittikleri her yerde, kendi ayrıcalıklarını, kendi yargı ve dinsel kurumlarının korunmasını elde ediyorlardı.

"... onlara, yalnızca onlara, deyim yerindeyse topluluk içinde topluluk oluşturma ve vatandaş olmayan diğerleri, kefalet makamları tarafından yönetilirken, belli bir dereceye kadar kendi kendilerini yönetme izni verilir. " ***(Mommsen, Roma Tarihi VIII, s. 491)***

Bu saptama yalnızca Alexandria için değil, Alexandria sonrası tüm devletler için geçerlidir. Haklı olarak Mommsen bu olgudan şu sonucu çıkarıyor:

"...onların (Yahudilerin) bir yandan uysallığı ve işe yararlılığı, diğer yandan boyun eğmez inatçılığı, çok gerçekçi kılavuz devlet adamlarının bu tür kurumlara karar vermesine yol açmış olmalıdır" *(agy., s. 492).*

Yahudiler nerede işe yarıyorlardı? Nerede inatçıydılar? Çok gerçekçi devlet adamlarına ne tür hizmetlerde bulunabilirlerdi? Onlar bir zamanların cesur, şimdi ise inatçı tüccarlarıydı, bu mal sirkülasyonunu adım adım yaygınlaştırıyorlardı. Dev krallıkların en ücra kesimlerini gidiş gelişleriyle, ticaretleriyle birleştiriyorlardı. Onlar büyük Alexander'in generallerinin askeri yığışımları (Konglomerate) için ekonomik bir yapıştırıcıydılar.

*

Mısır'da ve Selösit krallığında Yahudiler, para ekonomisinin yüksek bir aşamasının ilk biçimlerinin temsilcileriydi. Kısa süre içinde, üçüncü şahıslara ödeme emirleri, bir tür senet ve çek trafiği öğreniliyor. Yahudiler ve onların koruyucuları için, Yahudilerin özellikle dinlerinde ifadesini bulan ulusallıklarından —sosyal ve ulusal anlamda kendilerine özgü önemlerinden daha sonra söz edilecektir— yararlanmanın avantajlı olduğu görülüyor. Milattan önceki ilk yüzyılda Alexandria'dan Dicaearchia'daki (Puteoli) ulus ve inanç yoldaşına şu ve şu kişilere belirli bir miktar ödeme yapması yazılıyor; devletlerarası finans ve ticaret ilişkilerinde çok eski bağlantılar çoktan geliştirilmişti.

Bu gelişme için, Yahudilerin bağlı oldukları doğal ve toplumsal üretim faktörlerinin birlikte etkisinden başka hiç bir zorlayıcılık yoktu. Bir ticaret halkı olmaları için onları hiç kimse "zorlamadı". Nasıl bozkır halkları hayvan yetiştiricisi, sahil halkları balıkçı ve denizci oluyorlarsa, onlar da öyle tüccar olmuşlardır. Kurnaz bir dalavereci olan ***Julius Cesar***'ın, tüm hükümdarlık alanında her türlü cemiyetin yokedilmesi hükmünün, Yahudiler üzerinde uygulandığını kesinlikle görmek istememesi nasıl açıklanabilir? Ve tersine çevresinde, gece iyi yatan, kanlı canlı adamlar görmekten hoşlanan saygıdeğer adamın ölümüne Yahudilerin çok sarsıcı biçimde yas tutmuş olmaları bir rastlantı mıdır? Julius Cesar'ın Roma'sında Yahudilerin politik konumu kısmen, halefleri Julius Cesar'ın da gereksindiği, tekelci ekonomik işlevlerinin sonucudur. Para işleriyle ilgili şövalyelerin avukatı ***Çiçero*** bu yüzden bir konuşmada ("Pro Flacco") heyecanlı sözcüklerle, Yahudi rekabetinden şikayet ediyordu. ***Tacitus*** da Yahudilere karşı iyi duygular beslemiyordu.

Akdeniz havzası kıyısındaki ülkelerin üretim koşullarını, antik ve daha sonraki tüm ekonomik biçimlerini eşi bulunmaz ölçüde teşvik eden deniz, gemi yapımcılığının gelişimiyle korkunçluğunu yitirdiği ölçüde, Atlantik Okyanusu yakınlaştığı ölçüde, yahudilerin dağılması ilerliyor. Yahudiler (elbette köle ve azat edilmiş Yahudiler bulunsa da), sürgün olarak değil, ülkelerinden atılmış olarak değil, tüccar olarak, satıcı olarak her yerde ortaya çıkıyorlar. Elbette kalabalık olarak yerleştikleri yerlere, yanlarında zanaatkârları da getiriyorlar. O zamanlar göç tekil değil, her zaman kapalı gruplar halinde gerçekleşiyordu. Yahudiler, ulusallıklarının özel dini karakteristiğinde, ulusal ve sosyal açıdan kendini korumanın bir aracını gördüler. Özgül ekonomik işlevlerini sürdürmek için, kendilerini yerli halktan ayıran yaşam alanlarının tüm gereksinimlerini Yahudiler aracılığıyla tatmin etmeye çalışarak da kendilerini sürekli

çevrelerinden soyutladılar. Bu yüzden, nereye giderlerse gitsinler, bölgelerinde kendi el sanatlarını geliştirdiler.

*

Yahudiliğin kurtarıcılarının, İsrail çocuklarının nerelerden biraraya toplamak zorunda olduğunu Mesih vaadeden peygamberlerin, daha eski sürgün sonrası döneme ait yazıları bildirir. Özellikle Jesaias kapsamlı bir adres listesi veriyor. Bu Yahudi kaynaklarından, Yunan, Roma ve diğer kaynaklara geçildiğinde, Milattan Önce birinci yüzyıl için, diasporanın yalnızca eksiksiz değil, olağanüstü anlaşılır bir tablosu ortaya çıkar. Yahudiler yalnızca Alexandria (İskenderiye)'dan sahil boyunca kuzeye doğru, bugünkü Hayfa yöresine kadar tüm deniz kentlerinde değil, tüm Suriye'de, Coelesyrien'de, iki nehir topraklarında İran sınırına dek; Küçük Asya, Cilicien'de (Kilis) Pontus'ta, Taur'da Kolchis'te ve Toros dağlarının ötesinde; Jonien'de, özellikle Smyirna'da (İzmir), Efes'te ve Milet'te (Milas); Kariya'da, Myndus'ta, Halikarnas'ta, Knidos'ta; Frigya'da, Bithinye'de, Makedonya'da ve Thessalya'da; Yunanistan'ın her yerinde, özellikle Atina'da ve Korent'te, Peloponnes'te, Argos'ta ve Sparta'da, Kreta'da özellikle Gorthyna kentinde; İtalya'da, Roma dışında, Güneyin çoğu yöresinde ve Sicilya'da; Mısır'da, oradan batıya doğru Cyrene'de ve Libya'da; Süveyş kıstağında ve nihayet İspanya'da, öncelikle Cartagena'da yaşıyorlardı: Yahudiler her yerde tüccar olarak büyük sayılarda varlardı. Şam'da Yahudi milliyetinden onbin kişinin sayıldığı söyleniyor. Antiochia, Selösiya, Apamea, Laodicea, Babilonya en büyük Yahudi yerleşimleri arasındaydı.

Yahudilerin büyük bayramlarda her zaman hacılarla dolup taşan Kudüs'teki kutsal yerleriyle dini bağları, kendilerine ait bir Yahudiler arası para ve değerli maden ilişkisi yarattı. Yahudi topluluklarının bulunduğu her yerden, İsrail oğulları her yıl —bu her zaman risksiz bir iş değildi— para bağışlarını ve diğer bağışları Kudüs'e, tapınağa gönderiyorlardı, bunlar tapınakta biriktiriliyordu; Yahudi tapınağının büyük bir bankanın kasasına, her türlü hazine deposuna benzemesi bir rastlantı olamaz. Ve bunun neden kasten gizlenmeye çalışıldığını anlamak zordur. Bu utanılacak bir şey değil, tarihsel bir gerçektir.

Yahudiler üzerine ve Yahudiler tarafından tarih yazımının özel biçimi için, bu ve benzeri gerçeklerin gizlenmesinin kasıtlılığı, "biz Yahudiler sürekli olarak bezirganlıkla suçlandığımızdan ve suçlanacağımızdan, hiç olmazsa eski Yahudileri ticaret güdüsüne tümüyle yabancı saymak, affedilir bir şey gibi göründüğü" *(agy.,s. 81)*

için, bu konu hakkında o kadar isteksiz ve az konuşulduğunu söyleyen Haham Herzfeld tarafından karakterize edilmiştir.

Yahudi tarihinin geleneksel anlatımı, eski Yahudilerin "ticaret güdüsü"nü, geçmiş bin yılların karanlığına gömüyor. Gerçeklerin tam tersini yazmaya kalkışmayan Yahudi tarihçiler —hiç olmazsa gereksinimlerine göre aydınlatıcı olmak için— eski Yahudilerin köylü karakterini ve cesaretini vurguluyorlar. Ama Makabeerlerin "kahramanlık çağı" —kuşkusuz bu, Yahudi tarihin en ilginç dönemlerinden biridir—, ne daha o zamanlar Filistin'li Yahudilerin sayısını çok aşan, dağılmayı ortadan kaldırıyor, ne de kuzeyle güneyin birleştirici köprüsü Filistin için mücadelede bir soluklanma arasından, Mısır'da Ptolemeerlerin zor durumunun yol açtığı bir soluklanma arasından başka bir şey olduğunu kanıtlayabiliyor. Elbette, eski Yahudiler cesur savaşçılardı, ama bu , bir bütün olarak ticaret halkı olmalarını dışlamıyordu. Filistin'de köylülerin ve hayvan yetiştiricilerinin olduğunu kim reddedebilir. Ama bunlar, Yahudi halkın sürgünden sonraki dönemde ekonomik ve sosyal yapısını belirleyen kesimi değildi.

Bu gerçeğe değinmeden geçen, bunu sonraki Yahudi tarihini, tarihsel olmayan, sübjektif amaçlarla yorumlamak için yapar. Anti-semitler ve siyonistler burada birbirlerine hoşnutlukla el uzatıyorlar. Bu yoldan tarihsel talepler haklı gösterilebilir, isteğe göre, takdir-i ilahi veya aşağı ırklık kanıtlanabilir.

Kudüs'ün Romalılar tarafından imhası, Bar Kochbas (İ.S. 132-135) ayaklanmasından sonra Filistin'li Yahudilerin yok edilmesi, Yahudilerin ulusal felaketi, tarihlerinde yıkım olarak gösterilmek isteniyor. Bu, Yahudi tarihinin beklenmedik yardımcısıdır (deus ex-machina). Öte yandan bunun tümüyle farklı olduğunu Braunschweig'li Haham Levi Herzfeld "gerek aktif gerekse pasif Yahudi ticaretinin, bu felaket sonucunda ne bittiğini ne de başka yollara itildiğini veya onunla özel bir dönem başlatmayı gerektirecek başka değişimler geçirmediğini..." kanıtlıyor, tarihsel gerçek budur.

*

Herzfeld kitabında, Yahudilerin sürgün sonrası dönemde ticaretini yaptıkları malların on sayfadan az olmayan bir listesini çıkarıyor. Bunlar arasında, öncelikle Suriye'den İtalya'ya taşıdıkları köleler de az değildi. Yabancı ürünlerin bazılarını sayalım, Yahudilerin o zaman ilgilendikleri bu tür malların sayısı 118'den az değildir: Girit elması, Yunan kestanesi, develer, filler, fildişi, Libya eşeği, maymunlar,

İspanya'dan uskumru, Mısır ipliği, kalay, Alexandria kupaları, inciler, cam eşya, külçe halinde Hindistan demiri, katran yağı, papirüs, mermer, devekuşu tüyü ve deve kuşu yumurtası. O listeden yapılan bu sınırlı seçim, bu ticaretin türünü de tanımlıyor. Bunlar çoğunlukla lüks mallardır, o zamanki normal gereksinimi aşan şeyler. Antik ticareti harekete geçiren en son şey de bu gereksinim değildi.

Herzfeld, Makabeerler dönemi Yahudilerinin hangi boyutlarda ticaret yaptıkları sorusunu değerlendirirken, ulusal Yahudilerin bugün bile gurur duydukları, Yahudilerin büyük kurtarıcısı Simon Makkabaus'un mozalesinde, büyük gemilerin kalemle oyularak hakedilmiş olması nasıl açıklanabilir diye soruyor? "Deniz ticaretinin burada açıkça görünen teşviki, kayda değer bir ticaret yürütmeyen bir halk için garip kaçardı", diyor Herzfeld *(agy. s. 76).* Makabeerlerin madeni paralarının üstünde, egemenlerin iktidar sembolü olarak gemi ve çapanın basılmış olması nasıl açıklanabilir? Yahudilerin latinleştirilmiş tarih yazarı Josephus'un, Yahudilerin neredeyse hiç ticari faaliyeti olmadığını söylemesi, kuşkusuz Josephus'un sorumlu olduğu bir çok yanlışlıktan bir tanesidir. Yeni-Romalı olarak, bu ifadeyle belki de halkı için iyi bir şey söylemek istemiştir, çünkü Romalılar tüccar bir halk değildi ve Yahudiler de onlara, kavgacı, mücadeleci, dinsel açıdan kendine özgü bir tüccar halkın garip bileşimi oldukları için, o kadar yabancıydı. Alexandria'daki korkunç Yahudi takibatını (İ.S. 38) anlatan Josephus, bu ilk büyük pogromun yalnızca dolaysız bahanesini değil, nedenlerini, Alexandria Yahudilerinin, ticaret, para işleriyle edinilmiş olağanüstü ekonomik konumlarını mutlaka bilmiyordu.

Yahudilerin daha geç dönemde bir ticaret halkı haline gelmedikleri gerçeğini belgelerle kanıtlayan kaynakların listesi, istendiği kadar uzatılabilir. Makabeerler zamanından ***Falcılık (Sibyllin) Kitapları***'nda 3, 271, "her ülke ve deniz Yahudilerle dolup taşar" deniyor. Yahudilerin tüccar olarak yerleşik bulundukları yerlerin sistemli bir sayımı, başkalarının yanı sıra, "Yahudilerin Avrupa'da, Asya' da, Libya'da, karada ve adalarda, deniz kıyısında ve ülke içlerinde sayısız kentlerde oturduğu"nu söyleyen Yahudi-Elen filozof ***Philo***'da, 2, 507, görülüyor. Elen coğrafyacı ***Strabo***, "yeryüzünde bu soyun bulunmadığı, insanların oturduğu bir yer bulmak kolay değildir" diye iddia ediyor, alıntılayan Josephus 14, 7, 2. Kuşkusuz bu, antik anti-semitik bir abartmadır. Philo tarafından, Yahudilerin oturduğu toplam 52 kent sayılıyordu, bunlardan 39'u gelişmiş ticaret merkezleriydi. Yahudilerin yaşadığı 22 Küçük Asya kentinden 16'sı zengin ticaret kentleriydi. Neden Yahudiler tümüyle verimsiz olan Zykladen Melos'ta, Delos'ta, Paros'ta, Pontus'ta, Arabistan'da ve Etiyopya'da oturuyorlardı ve neden her yerde neredeyse hiç

asimilasyona uğramıyorlar, önemli sayıda bir karma evlilik yapmıyorlardı? ***Herzfeld*** buna şu yanıtı veriyor:

"Her şeyden önce, Kudüs'ün son yıkımından evvel, halk kitlelerimizi, Küçük Asya üzerinde, Akdeniz Makedonya ve Yunanistan üzerinde yayılmaya itmiş olabilecek hiç bir düşmanca zor bilmiyoruz. Filistin'den gelenlerin, Fırat ve Dicle topraklarından gelenlerden çok daha az olması gerektiğini göreceğiz. Ama her nasıl olursa olsun, bunların göçleri ve safha safha göçe devamları, zaman zaman içinde yaşadıkları koşullar tarafından güçlü biçimde teşvik edilmiş olsa da, çoğu örneklerde gönüllü olmuş olması gerekiyor." *(agy., s. 203)*

Fakat bu gönüllülüğün bir çıkış noktası olmuş olmalı. Herzfeld;

"O zamanlar adalarda Hellas karasında ve onun batısında yaşayan Yahudilerin, neredeyse yalnızca ticaret için oraya göçtükleri, çünkü bunların bu topraklara göçü için, başka hiç bir motif veya onları oraya iten bir dış zor bulmanın zor olduğu'nu *(agy., s. 260)* **saptarken, tek doğru sonuca varıyor."**

Burada Hellas ve Hellas'ın batısı ile ilgili şöylenenler, Yahudilerin doğuya doğru dağılma bölgeleri için de aynı ölçüde ve anlamda geçerlidir.

Takdir-i İlahi

Yahudiler antik dönemin ilk ve tek ticaret halkı değildir, ama antik dönemden sonra hayatta kalan son ve tek halktır. Yahudiler bütün diğer antik ticaret halklarından daha uzun ömürlü oldular. Ticareti, göçebe ticaretin ilkel biçimlerinden, antik üretimin tüm basamaklarından ve antik ticaretin tüm aşamalarından geçerek ilerlettiler ve nihayet onu zaman zaman tekelleştirdiler. Neden tam da onlar bu kadere sahipti? Bu görev neden üzerlerine düşeni yapar yapmaz sahneden çekilmek zorunda olan Fenikelilere ya da Kartacalılara değil de, onlara verilmişti? Neden Mısırlılar, İranlılar veya Asurlar da ticaret halkı olmadılar?

"Esas ticaret halkları" diyor *Marx* ("*Kapital*", *Cilt I, Halkbaskısı, s. 42*), "yalnızca eski dünyanın intermundiyalarında (çeşitli kültür çevrelerinin boşluklarında) Epikür'ün tanrıları gibi ya da Polonya toplumunun gözeneklerinde Yahudiler gibi, yaşarlar."

Marx bu saptamayı ikinci bir kez daha tekrarlıyor (*"Kapital", cilt III, Halkbaskısı, s. 281):*

"Eski ticaret halkları, Epikür'ün tanrıları gibi dünyanın intermundiyalarında ya da daha çok Yahudilerin Polonya toplumunun gözeneklerinde yaşadığı gibi yaşarlar. İlk bağımsız, mükemmel gelişmiş ticaret kentlerinin ve ticaret halklarının ticareti, salt ara ticaret olarak, aracılık yaptıkları, üreten halkların barbarlığı üzerinde yükseliyordu."

Oryantal sulama tarımına bağımlı olan halklar, onlar için tipik olan, hızla değişen despotların veya katı, değişmez sistemlerin egemenlik biçimlerini geliştirdiler. Filistin'in batısında ve kuzeyinde uluslar değil, geçici yığışımlar, ülkeler yarattılar *(**Stalin**, "Marksizm ve Ulusal Sorun", Rusça, 1920, s. 7).* En ufak bir iktidar değişimi, onların üretiminin belirleyici damarını: Kanal sistemini, su sevkini vurabilir ve daha dün serpilip gelişen şeyi yerle bir edebilirdi. Ekonomik, yani toplumsal olarak belirleyici kesimi ticaret yapan halklar —tabi mısırlı ve Suriyeli tüccarlar da vardı—, topraktan belirli ölçüde bağımsız veya ayrı olmak (Fenikeliler), öncelikle, üretimleri barbar biçimlerde bulunan, yani devletlerarası mal ticaretini kendi başlarına geliştirecek durumda olmayan halklar arasında yaşamak zorundaydılar.

Yahudiler böyle bir halktı. Romalılar böyle değildi. Romalılar hiç bir zaman tüccar olmadı, en iyi durumda banker ya da tefeciydiler. Yunanlıların ve Yahudilerin Roma'da ve diğer Latin kentlerinde, deyim yerindeyse uzman olarak ticaret ve para işleri yapmalarına izin veriyorlardı. Romalılar pazarları, örgütlemek için değil, egemen olmak için fethediyorlardı. Kartaca'yı yok ettiler çünkü batı Akdeniz havzasında, Sicilya'da ve Aşağı İtalya'da Roma'nın egemenliğinin yaygınlaşmasını tehdit ediyordu. Kartaca yalnızca askeri olarak değil, bilakis Latin-Yunan kentlerinin daha çok gelişmiş üretimi aracılığıyla, ekonomik olarak da yenildi. Fakat Kartaca'nın yok edilmesinden sonra, onların ticaret yollarını Roma'lılar değil, Yunanlılar ve Yahudiler devraldı.

Fenikelilerin yanısıra, Yahudilere en benzer gelişmeyi Yunanlılar gösterdiler. Onlar ve çok sonra Ermeniler, Akdeniz havzasında, zaman ilerledikçe daha çok doğu yarısında, Yahudilere tümüyle paralel bir fonksiyon yerine getirdiler. Bugün Yakın Doğu'da hâlâ belirleyici bir ticari unsurdurlar. Türklerin Yunanlı ve Ermeni nefreti, başka yerlerdeki Yahudi nefretiyle bazı noktalarda aynı köklere sahiptir; Ermeni pogromları özellikle Yahudi takibatlarıyla yalnızca dışgörünüş olarak aynı özellikleri göstermekle kalmaz.

Buna rağmen Yunanlılar, Yahudilerin sosyal ve ulusal kaderinden kurtulmuşlardır. Ülke topraklarının çok daha büyük olması, ama temel olarak başlangıçtan beri Elen Kabilelerinin ekonomik yaşamında hayvan yetiştirmenin ve tarımın birincil derecede belirleyici önemi; Yahudiler gibi, uzun bir göçebelikle kombine edilmiş yerleşiklik yaşamamaları ve hiç bir zaman ticareti elverişli kılan bir intermundiyumun göçebeleri olmamaları durumu; çoktan bir köylü halkı olmuşken, coğrafi konumlarının doğal faktörünü yavaş yavaş üretim çevrelerine çekerek, denizci haline gelmeleri gerçeği; kentlerini önce ticaret merkezleri değil de, daha çok iç pazarın merkezleri olarak kurmuş olmaları, gelişimlerini belirledi. Kuzeyden sürekli olarak ne sürüm ne de hammadde pazarı olmayan barbar kabilelerin tehdidi altındaydılar. Bunların sömürgeliştirilmesi tüm üretimlerine denk düşüyordu, bu yüzden özgül bir sosyal fonksiyon değil, Yunan ekonomisinin bütününü aktardılar. Aşağı İtalya'da yalnızca Yunanlı el-sanatları ve ticaret kentleri yoktu, Yunanlı köylüler de vardı, aynı şey Jonien için de geçerlidir. Yalnızca anavatandan çok uzaktaki Yunan kolonileri, salt ticari koloniler oluyordu. Yunanlılar tarihlerinin tüm değişikliklerinde ulusal temellerini, anavatanlarını korudular. Büyük Yunanistan'ın (Aşağı İtalya) kazandığı üstün önemin tümüne rağmen, Elenizmin merkezi politik ve kültürel olarak yer değiştirse de, temeli değişmeksizin kaldı. Tüm Yunan diasporasına rağmen Yunanlılar bir ulus olarak kaldılar. Dini olarak Yahudiler gibi kesin ayrışmamış, genel ekonomileri üzerinde güçlü, asimile eden güçler yayan bir kültür geliştiren onlar için ticaret, ulusal tözlerini değiştirici bir güç anlamına gelmez.

İleriki yüzyıllarda ortaya çıkan, en tipik ara ülkelerden birine yerleşmiş Ermenileri de, Yahudilerinkine çok benzer bir kader yakaladı. Buna rağmen onlar da bir bütün olarak dağılmaz. Ermeniler Yakın Doğu'da esasen, batıda Yahudilerin oynadığı rolü oynar. Bugün bile hâlâ, çoğunlukla, öteden beri Yahudilerin tekelinde olan, aynı sosyal tabakayı temsil eder. Fakat Ermenilerin, daha büyük ölçüde Yunanlılar gibi, esas büyük kesimi köylü olarak kaldılar. İntermundiyumları, modern kapitalizmi ortaya çıkaracak olan dünyanın çevresinde bulunduğundan, dağılmaları yalnızca kısmi oldu, hiç bir zaman tamamen temellerinden ayrılmadılar. Yok oluşlarını bu engelledi.

Yahudilerin yakın akrabası, komşusu, ama zamanında çok daha önemli selefleri ve rakipleri Fenikelilerin kaderi, nihayet bu halkların kaderlerinin sınırlılığına ilişkin başka ve son derece açık işareti veriyor. Bir Fenike ulusu veya ortak bir Fenike dini asla olmadı. Fe-

nikeliler tek tek kent devletlerine ayrılmış bir kabileydi. Her kent kendi başına gelişiyordu. Fenikelilerin geri cephesi, iç pazarı yoktu, onlar yalnızca kıyı sakinleriydiler, deniz taşımacılığı yapıyorlardı. İlk deniz aşırı aracı tüccarlar onlardı. Ülke, pazar ve ulus yaratabilecek olan koloniyerler gönderiyorlardı -Kartacalılar- kendileri, Önasya güçlerinin mücadele fırtınası içinde, zayıf temelleri kaybolmak zorunda olan bir öncü olarak kaldılar. Kendilerini savunmak veya massedilmekten korumak için ne ekonomik güce sahiplerdi, ne de sosyal uzmanlaşmalarıyla kasta dönüşebilecek ve dolayısıyla daha güçlülerle çarpışmaktan ve yok olmaktan kurtulabilecek bir ulustu.

Yahudiler, Fenikelilerden ve Kartacalılardan uzun ömürlü olmalarını, kasta dönüşmeleri, ulus olarak çözülme durumuna borçludurlar.

Ulus olarak oluşumlarının gerçekleştiği zemini onlara iç pazar sağladı. ama tam da ***bu*** iç pazarın yaratılmasıyla, iç pazarlarını, topraklarını ve böylece ulus olarak varlıklarını yitirmelerine yol açacak olan dünya pazarının genişletilmiş topraklarını yarattılar. Bu trajedi onları Yahudi olarak hayatta bıraktı. Romayla Yahudiler arasında, Yahudilerin ulus olarak yok olmasına yolaçan çatışma, gerçekte Roma'yla, Yahudi göçünün henüz ulus olma yeteneğine sahip son kalıntıları, halkın köylü-proleter kalıntıları arasındaki çarpışmadır. Yalnızca daha zayıf olanın, antik çağın en büyük emperyalist gücü tarafından imhasıyla sonuçlanabilecek olan bu kesin çarpışma zamanında, Yahudi halkın çoğunluğunun artık kast olarak dağınık halde yaşaması gerçeği, Yahudileri yokoluştan kurtarmıştır. Asimilasyondan ise bu andan itibaren onları, sosyal fonksiyon ve din korudu. Bu fonksiyonun sönümlenmesiyle, din sosyal gücünü yitirdiğinde, Yahudi kastının kader saati de çalmak zorundadır.

Yahudi ulusunun çözülüşü, bundan böyle ulusallıklarının kalıntıları aracılığıyla, öncelikle ve belirleyici olarak dinleri aracılığıyla karakterize olmuş kastlar olan Yahudilerin yok oluşunu önledi. Ulusal yok oluş şanssızlığı, onların şansıydı.

Bu gelişmeye karşı son Yahudi protestosu, Zelot'ların ve daha az ölçüde Esseerler'lerin hareketiydi. Hıristiyanlığın doğuşunun kökü, Yahudi toplumunun çözülüş sürecine karşı özünde sosyal, ulusal ve sınıf mücadeleci bir harekettedir. Esseerlerle ilgili olarak "tümüyle tarıma atılıyorlar" saptaması nedeniyle Josephus'u abartmakla suçlamak Kautsky'nin bir yanılgısıdır. Esseer hareketinin karaktesirtiği tam da budur. Bu hareket de Zelot hareketi gibi ulusal ve sosyal olarak devrimciydi. Zelotlar ve Esseerler, Yahudilerin egemen sınıfında, çözülüşün ve ulusal çöküşün gücünü gördüler. Yalnızca toprağa,

tarıma sıkıca tutunmanın, maldan uzaklaşmanın, ulus olarak Ya hudileri kurtarabileceğini, Roma'ya karşı direnme olanağı sunabileceğini, doğru olarak gördüler. Bar Kochbas ayaklanması bu çabaların filiziydi. Roma onu ezmek zorundaydı. Ama gerçekte bu, bir tarih hatasıydı (anakronizma).

*

Belirleyici olan şudur: Antik ekonomi, gelişiminin doruk noktasında Yahudileri, kendine özgü, gerekli toplumsal, ekonomik bir faktör olarak tanıyor. Yahudiler mal üretiminin ve mal sirkülasyonunun ortaya çıkmasıyla, en önemli uluslararası simsar haline gelmişti.

Yahudilerin "ulusal yurtları"nın imhasından dolayı ve ortaçağda dinleri nedeniyle, bir ticaret halkı olmaya zorlandıkları efsanesi yok edilmelidir. Onlar içinde uluslaştıkları coğrafi mekanın doğal üretim faktörü dolayısıyla, o zaman doğu Akdeniz havzasına yerleşmiş ekonomik çevrenin üretim ilişkileri dolayısıyla, bir ticaret halkı haline geldiler.

Yahudilerin sonraki bütün tarihinin kökü: Antik toplumun, Yahudileri mal sirkülasyonunun ve para ekonomisinin ilk biçimlerinin temsilcisi olarak, özgür olmayan insan emeği temelinde yükselen antik ekonomi ve toplumun yıkılmasından sonra, gelişen feodal dönemde gerekli tüm unsurların temsilcisi, mal üreten toplumun daha üst bir biçiminin yol açıcısı olarak tanımasıdır.

Antik çağ, sonraki dünyaya yalnızca Yunan felsefesini, Roma hukukunu ve Hıristiyanlığı miras bırakmadı. Mal sirkülasyonunun temsilcisi olarak Yahudilik, onun en önemli miras parçasıdır.

Miras

Antik Çağın Sonu

Batı Roma İmparatorluğu'nun Cermenler tarafından yokedilmesi, Roma-Bizans ekonomi ve kültür bölgelerinin barbar sürüleri tarafından basılması, antik toplumun tüm unsurlarını asla imha etmedi. Geçmişin unsurları barbar unsurlarla karıştı, içiçe geçti. Yeninin tözünü ayıran çözülme süreci, yüzyıllar sürdü. Sadece yukarı İtalya'da ve İspanya'da, değil Gal'de de fethedenler, sosyal ve kültürel olarak yenilenlerin kitlesi içinde eridiler, "çünkü barbar fatihler, tarihin ezeli bir yasasına boyun eğerek, tebaalarının daha yüksek uygarlığına tabi olurlar" (***Karl Marx***, *"Hindistan'da, İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları", "Marksizmin Bayrağı Altında" I/2, s. 398).*

Önce para ekonomisiyle, aynî ekonominin kalıntılarının, ağırlığın gittikçe daha fazla aynî ekonomi yönünde kaydığı bir yanyanalığı oluştu. Para ekonomisinin temeli, köleciliğin çözülüşüyle sarsıldı. Antik üretim biçiminin yokoluşu, ekonominin daralmasına, antik pazarın yıkılmasına, tekil ekonominin kendi kendine yeterlilikle sınırlanmasına yol açtı. Roma egemenliğinin son zamanında —bu gelişmeyi tabii ki hızlandıran— değerli madenlerin neredeyse tümüyle kaybolması, köle emeğinin sona ermesiyle nedensel olarak bağıntılıdır. O zamanki maden ocağı işletme tekniğinin, Roma devlet hazinesinin para gereksinimini artık karşılayamayacak olması buna ekleniyor. 6. yüzyılın ortalarına doğru para ekonomisi neredeyse bitmişti. Özgür Cermen köylülerinin tarla vs. ortaklığında, ama özellikle Gal'de eski latifundiya ekonomisine eklemlenen büyük toprak mülkünde de demir atmış aynî ekonomi, toplumun organizasyonuna egemendi.

"Kentlerde nüfus azalıyor, kentler yine köy haline geliyor; terkedilmiş konaklar bahçeciklerin ve gübreliklerin arasında duruyor... ve küçülmüş kent alanının yeni surları, eski görkemli binaların parçalarından, kapının önünde istifleniyor" *(Lamprecht, Alman Tarihi IV-1, s. 295)*

Roma döneminin tımar köylüsü ve köle yavaş yavaş kayboldu. Ancak Cermenlerin özgür tarla vs. ortaklığı da çöktü. Hıristiyanlık zafer kutluyordu, ama sınıf ayrımlarının ve sınıf mücadelelerinin yeni biçimleri ortaya çıktı. Kısa süre içinde Ren nehrinin ötesinde komşu olan Frank feodalitesi latifundiya zemininde gelişti. Kölelerin ve kolanların tımar sahibine bağlı köylülerin ardından angaryayla yükümlü köylüler ve serfler geldi. Mal sirkülasyonu dumura uğradı, Roma kalelerinin yıkıntıları, mal sirkülasyonunun sığınağı oldu. Mal üretiminin yeniden canlanmasıyla, mal sirkülasyonu yeni zafer yürüyüşüne buradan başlayacaktı.

7. yüzyıldan beri müslüman olan kabileler Arabistan'dan kuzey doğuya ve kuzeybatıya doğru sıkıştırıyorlardı. Mısır'ı, Libya'yı, Fas'ı fethettiler, İber yarımadasına geçmeye hazır, çoktan Herkül'ün kapısının önünde duruyorlardı. Sicilya ve Aşağı İtalya, peygamberin sözlerini dinliyordu. Araplar yalnızca askeri güç geliştirmiyor, Yunan, Yahudi ve Mısırlı öğelerle kabul ettirilen kültürü de geliştiriyordu.

*

Bu dönemde Yahudilere ne oldu? Bu fırtınalar içinde yeryüzünden silindiler mi? Yoksa toplumsal fonksiyonlarını korumayı ve böylece varlıklarını kurtarmayı bildiler mi?

Yahudilerin artık ulus olmamaları, bilakis kast olarak gerekli bir sosyal fonksiyon yerine getirmeleri, onları yokoluştan kurtardı. Mal ticareti hiç bir zaman bütünüyle kesilmedi, para da sonsuza dek ortadan kaldırılamadı. Mal ekonomisinin imhası nerede bir boşluk bıraktıysa, nerede barbarlar mala gereksinim duyduysa, orada Yahudiler boşluğu doldurmaya, malı sağlamaya hazırdı. Kavimlerin akını yokediciydi. Ama yeni yollar da ortaya çıktı. Dünyayı ve yollarını tanıyan, değerli madenlerin nerede bulanabileceğini ve nerede servet kazanılabileceğini bilen Yahudiye —zaman içinde yalnızca o hayatta kaldığı için bunları yalnızca o biliyordu— gereksinim duyan dünya, şimdi kuzeyin en ucuna ve Sahra yörelerine dek, Doğu'da İran sınırlarına dek, Batı'da Britanya'ya dek uzanıyordu. Barbarlık akın akın kıtaları istila etse de, Gotlar, Vandallar, Lombardlar, Vikingler tapınak ve saray inşasından, heykelden ve yazılı kağıttan pek anlamıyorlardı, antik çağın enkazı üzerinde ekonominin filizlenmesi onlarda kısa süre içinde, toprak ve iktidar mücadelesiyle birlikte, servet için ve öncelikle, karşılığında bütün diğer malların elde edilebileceği o mal için ilgiyi uyandırmak zorundaydı. Yahudi, görevini yerine getirmek zorundaydı.

Antik ve ortaçağ ticaret tarihini çok iyi bilen ***Kiesselbach:***

"Roma egemenliğinin yıkılışı sırasında, Yahudi tüccarların Asya ile Avrupa arasında bağlantı organlarını oluşturdukları ve böylece taşınabilir servetin temsilcisi olarak, Orta Avrupa'nın tarımsal varlığına ilk sosyal mayayı kattığı"nı *(Kiselbach, "Ticaret Yollarının Seyri", s. 28)* **söylüyor.**

"Yahudi" diyor Klesselbach devamla, "Ortaçağ başlangıcında ekonomik bir gerekliliktir" *(agy. s. 48).*

O çağda eski dünyada, ekonomik merkezlerin ve ticaret yollarının önemli bir yer değişikliği oldu. Doğu Akdeniz havzası egemenliğini yitirdi. İtalya ve İspanya arasındaki deniz, Atlantik kıyıları, Britanya adaları ağırlık kazandı. Bu kaymayla, Yahudi toplulukların önemi de değişmek ve Yahudi göçüne yeni yön verilmek zorundaydı. Yahudi kolonilerinin pırıltısı ve ekonomik gücü, Babilonya Talmud'unun yasalaşmasıyla (5. yüzyılın sonu) bir kez daha bir anıt dikecekleri Suriye ve iki nehir topraklarında, gittikçe azaldı. Taslak halinde görülebilen feodal ekonomik ve toplumsal düzen için, İspanya, Fransa, İngiltere ve Almanya'daki Yahudiler belirleyici önem kazandılar. Onların cemaatları, Yahudi gelişiminin devamı için temel odaklar, diasporanın merkezleri oldular.

Yahudiler, bir yüzyıldan fazla bir süredir sahip oldukları toplumsal fonksiyon içinde, feodal döneme giriyorlar. Antik çağın enkazı üzerinde yükselen barbar ekonomi ve kültür dünyasında konumları, daha önce hiç gerçekleşmemiş tekelci bir konumdu. Yalnızca Avrupa'nın güneyinde ve güneydoğusunda Araplar, epey bir süre sonra onlara yaklaştı. Yahudiler, kralların ve ordu komutanlarının acilen gereksindiği en gizemli ve en önemli malın, yitirilmiş paranın temsilcisiydiler. Üretimin gelişminin başlamasıyla birlikte, işbölümü ve pazarlar, toplumun aynî mübadele ekonomisinin zincirlerini sarstığında, el konmuş şatolar kent haline, mal için —en önemlisi de krallar ve kilise için— depo haline geldiğinde, Yahudiler artık uzun zamandır kent sakiniydi, kent inşasının gerekli ve aranan öncüsüydü. Orta ve Batı Avrupa'da hangi önemli kent, Yahudilersiz kurulabilirdi? Hiç bir kent tüccarsız olmazdı. Tüccar ve Yahudi kavramları yüzyıllar boyunca tümüyle özdeşti. Magdeburg kentinde 10. yüzyılda, Yahudi denildiğinde tüccardan başka bir şey kastedilmiyordu.

*

Bu dönemin tüccarı, yani temel olarak Yahudi tüccar, bir kaç yüzyıl sonra, öylesine hüzünlü oradan oraya dolaşmak zorunda kalan, Yahudi

eskici, bezirgan ve tefeci tipiyle karıştırılmamalıdır. O zamana dek Yahudilerin, geçmişlerinin doğal ve toplumsal üretim koşullarından doğrudan kaynaklanan, özel sosyal konumunu koşullayan zorunluluktan başka bir zorunluluk mevcut değildi. Bu yüzden zorbalık olarak anlaşılacak bir zordan şimdilik sözedilmez. Yahudiler, doğal ve toplumsal üretim koşullarının kendine özgü ortak etkisi dolayısıyla, uluslaşma alanlarında, hammade üretiminden dışlandılarsa da, 13. yüzyılın bitimine dek, hammadde üretimine ekonomik olarak doğal ve gerekli bir dayanakla doğrudan eklemlenen mal sirkülasyonu alanında bulunuyorlardı.

Elbette, her zaman olduğu gibi, 10. yüzyıl sonunda da Yahudi zanaatkarlar vardı; ama yalnızca akdeniz havzasında Yahudi el sanatları nispeten güçlüydü. Hammadde üretimine eklemlenen veya dolaysız yaşamsal gereksinimlerin tatminine hizmet eden, doğal olarak gelişmiş el sanatlarıyla, yalnızca Yahudilerin zorunlu bir sürecin seyrinde seçtikleri meslek olarak el sanatları arasında ayırım yapmak gerekir. Eğer Arabistan'da Yahudi silah yapımcıları yaşadıysa ve hâlâ yaşıyorsa, eğer örneğin Hollanda'da elmastraşların çoğunluğu Yahudiyse, bunlar, Yahudilerin tarihinde, onlara zorunlu olarak dayatılan yoksullaşma sürecinin seyrinde akın ettikleri işler değildir. Buna karşılık eğer Selanik'te ve Rodos adasında Yahudi hamallar varsa, eğer Varşova istasyonunda Yahudiler bavul taşıyabilmek için itişip kakışıyorlarsa, eğer Pinsk ve Vilna'da Yahudi terzilerin sayısı tüm pantolonların sayısından fazlaysa, hiç kimse, Yahudilerin yalnızca tüccar olmadığı kanıtlamak için —aslında bu kanıtlama gereksizdir—, bu faaliyetleri, doğal zorunlulukta bir şey olarak tanımlayamayacaktır. O dönemde de Yahudilerin belirleyici sosyal karakteri mal sirkülasyonunun etkinlik alanında yatıyordu. Onların yürüttüğü el sanatları, yalnızca sosyal konumlarının tanımlanmasının yan görünümü olarak değerlendirilebilir.

Üç Dönem

Antik çağın sonu ile modern kapitalist gelişimin başlangıcı arasındaki çağ, Yahudilerin sosyal kaderi sözkonusu olduğunda, üç döneme ayrılır. Birinci dönem yaklaşık 1300 yılına kadarki zamanı kapsar. Bu dönem, Yahudilere antik çağdan kalan sosyal fonksiyonun değişmeksizin sürdürüldüğünü gösterir. Yahudiler tüccardır, aracı tüccardır, ama öncelikle para tekelcisidir, burada akla, daha sonraki tefeci asla getirilmemelidir. Onlar kent kuruluşunun öncüleridir, kral-

ların ve düklerin bankerleridir, çoğunlukla, yalnızca kralların değil, kilisenin de taşınabilir ve taşınamaz servetinin yöneticisidirler. Antik çağın ortaya çıkarabildiği mal sirkülasyonunun en yüksek biçimleri ile yarı ya da tam barbar ekonomi üzerinden, feodalitenin içinden gelişip gelen erken kapitalizm arasında köprüyü oluştururlar.

1300 yılında başlayan ve Otuzyıllık Savaş'ın bitimiyle, yani 1650 yılında sona eren ikinci dönem, tüm Yahudi tarihinin en trajik dönemidir. Bu dönem, fonksiyonunu bir tekel halinde şekillendirmiş olan kastın, kapitalist toplumun gelişimini önkoşullayan, sınıfsal, ekonomik ve sosyal olarak ayrılmış ulusların gelişimini sağlayan büyük ve kaçınılmaz çatışmasını getirir. Bunlar, kendilerine ulusal ve dinsel olarak yabancı kastla sosyal olarak çatışırlar, onu üstün ekonomik durumundan uzaklaştırmak ve nihayet bu uzaklaştırmayı, yok etme araçlarıyla gerçekleştirme çabası içinde olmak zorundadırlar. İlkel birikim sürecinin belirli bir olgunluk derecesine ulaştığı her yerde, ilkel yahudi takibi dönemi başlar.

İşte burada, modern burjuva toplumun bilincinde de süren, Yahudilerin sosyal fonksiyonundaki o değişim gündeme gelir, Yahudi kastının, sonucu, yanıltıcı ve ileriyi göremeyen biçimde çoğu kez Yahudilerin tarih boyunca genel karakteristiği olarak değerlendirilen, üretim sürecindeki o konum değişikliği gündeme gelir. Yahudilerin büyük bölümü ilk, ilkel mal sirkülasyonunundan kovulur, hammadde üretiminden daha da uzaklaştırılırlar. Artık üst kademede gelişen toplum düzeni ve bu toplum içinde patlak veren sınıf mücadeleleri sonucunda, Yahudilerin zorunlu bir ekonomik, ulusal, sosyal ve de dinsel gelişimi gündeme gelir. Gerçi bu gelişim, sosyal ve ulusal gelişiminin kökeniyle nedensel olarak bağlıdır, ancak artık doğrudan, birincil olarak doğal ve toplumsal faktörlerin ortak etkisinden kaynaklanmaz, bilâkis aktarılmış, ikincil bir etkiyi, gerçek bir zorlamanın sonucunu temsil eder. Artık sözkonusu olan, Yahudiliğin kökenini ele alırken, sözünü ettiğimiz, doğal coğrafi faktörün, Yahudi üretiminin toplumsal yapısıyla biraraya gelişinin doğrudan bir sonucu değildir. Bu biraraya gelişin sonucu, mal sirkülasyonu tekelini tüm varyasyonlarıyla önemli ölçüde elinde tutan Yahudi kastı, toplumsal gelişimin karşısında engel olarak duran bu tekelin kurbanı olur. Kast kısmen yokedilir. Kastın halk kitleleri içinde erimesi ise, bu kitle bizzat mal üretmine, para ekonomisine çekilmedikçe olanaksızdır. Toplum henüz Yahudi kastını kendi içinde eritebilecek durumda değildir. Kast bütün olarak, toplumsal parya rolüne, en korkunç sefaletin içine itilir.

Nihayet Otuzyıllık Savaş'ın ve dolayısıyla Orta ve Batı Avrupa'da feodalitenin sonu ve kapitalist dönemin kapıyı çalmasıyla başlayan

üçüncü dönem, gerçi Yahudileri, yukarıda anlatılan nedenler sonucunda, yüzyıllar boyunca eskici, bezirgan, tefeci olarak yaşamaya zorlandığı o durumdan tümüyle kurtarmaz. Ancak ona, aynen antik çağın sonu gibi, ama bu kez ticaret yollarını ve kentleri yaratan bir unsur ya da iflas etmiş kral ve imparatorlar için canlı para kasasından daha fazla bir şey olmayacak biçimde gereksinim duyar. Yahudiler kent ile kır arasındaki ilişkinin yeniden kurucularıdır. Kentlerin ve ticaretin önemi arttıkça, mal üretimi ve para ekonomisi yaygınlaştıkça, onların ekonomik nitelikleri yeni değer kazanıyor, köyden ticaret merkezine geri dönen Yahudi daha da önemli oluyor. Yahudi, hammadde üretimiyle, bezirgân olarak değil, düzenli hayvan ve tahıl tüccarı olarak, mülk aracısı olarak tekrar temasa geçiyor. Kentte yine tüccar ve banker oluyor.

Ama bu son dönem, Yahudileri, gittikçe artan ölçüde modern, burjuva, kapitalist toplum düzeninin gelişimiyle birleştiriyor. Yahudi bu düzenin öncülerinden biridir, onun ilk habercisidir. Modern kapitalizmin, burjuva toplumun Yahudiye Yahudi olarak gereksinimi yoktur, çünkü onun egemen sınıfları, Yahudinin fonksiyonunu bizzat üstlenir. Kastın tekeli, kendi alanında Yahudiyi, asimile ederek, bir kast üyesi olarak onu yokederek, sınıfın tekeli haline gelir. Yalnızca yarı barbar feodalizmin modern sınıf ayrışmasını ve toplumsal gelişmeyi geciktirdiği yerde, kastın karşılaştığı zor, sürer ve böylece çözülüşünün önkoşullarının yaratılması başka yasalara saklı kalır.

*

Gelişen feodalitenin Yahudiye yalnızca kent kuran unsur olarak gereksinimi yoktu. O, ticaretin ve paranın temsilcisi olarak, tefecilikle ticaret üzerinde yükselen ilkel birikimin önemli bir faktörüdür. Ama ilkel birikim sürecinin belirli bir olgunluk derecesi kazandığı her yerde, toplumun Yahudilerle çatışması başlar, Yahudi avı başlar.

Ama bir moment daha dikkat dışı bırakılmamalıdır: Zaman içinde Yahudi kastı hangi rolü oynarsa oynasın, kastın fonksiyonundan kâr sağlayan gettoda egemenliğini dinsel olarak da ürkekçe ve inatla savunan kastın üst tabakasıdır, buna karşılık proleter ve yarı proleter kitleler, Yahudi olmayan çevreyle çatışmaların temel fedakarlığını üstlenmek zorunda kalır.

Yahudilerle toplum arasındaki tüm çatışmalar onların toplumsal fonksiyonundan kaynaklanır. Hıristiyanlığın, çıkış noktasından uzaklaştığı ölçüde, Yahudilere düşmanca yaklaşması, onun sosyal özelliğine karşı nefreti, dinine karşı nefretle birleştirmesi doğaldır.

Hıristiyanlık, Yahudilik içinde bir akımdan Yahudilik dışında bir parti haline gelmişti, etkinlik ve iktidar mücadelesi, içinde etkinlik gösterdiği halkların Yahudi düşmanlığına uyum sağlamak, evet, onları amacı için kullanmak zorundaydı. Yahudilerin çevreleriyle sosyal çatışmaları bundan böyle dini kisve altında görünür. Bu onun sosyal özünde, ekonomik yaşamın ve toplumun yapısının sarsıntılarına dayanan koşulunda bir şey değiştiremez.

Antik çağın çöküşünü izleyen binbeşyüz yıllık Yahudi tarihinin bazı ayrıntılarının incelenmesi Yahudilerin kaderinin toplumsal gelişim yasalarına bağlı olduğunu, bunun Yahudiliğin kökeninin, daha antik çağda almış olduğu sosyal ve ulusal gelişiminin gerekli ürününden başka bir şey olmadığını açıkça gösteriyor.

Postacıbaşı Kalifen Ibn Khordabeh'in verilerine göre Yahudiler 9. yüzyılda, Libya sahilleriyle Çin arasında posta trafiğinin temsilcisiydi. Kuzey Afrika-Asya ekonomisi alanında ara ticaret böylesine ellerindeydi. 10. ve 11. yüzyılda tüm Almanya üzerinde —rastlantıyla değil— ana ulaşım yolları boyunca yayılmışlardı. Büyük gemi tezgahları kurdular, örneğin Mainz'da ve Köln'de. Ren'den aşağıya doğru, Köln'den İngiltere'ye düzenli deniz seferi yapıyorlardı. Bunlar Almanya'da bir uçtan bir uca, Fransa ile Polanya arası ticarete aracılık ediyorlar, malları İspanya ile Doğu arasında taşıyorlardı. Adriyatik kıyısında Ragusa'dan, Macaristan üzerinden, Moskovalıların diyarına dek gittiler. İlk Cermen Krallıklarında, Güney Fransa'da, İspanya'da ve Yukarı İtalya'da onlarla karşılaşılıyor; tüm büyük kentler: Norbonne, Marseille, Arles, Cenova, Palermo, Neapel, Amalfi, Piza, Venedik, Yahudi dünya ticaretinin merkezleridir. İstanbul'dan (Konstantinopel) Regensburg'a ve tersine düzenli olarak Yahudi tüccarlar işler. Papalık buyrultuları Yahudilerin büyük ticaretiyle, örneğin 1213'te Köln'deki Yahudi ticaretiyle ilgileniyor. Yahudiler her yerde, asla getto karakteri taşımayan kendi semtlerinde yaşarlar, çünkü yabancıların kendi bölgelerinde yaşamaları hâlâ gelenektir. Yahudilerin özenle korunan ve örgütlenen dini bağlılığı, aynı zamanda onların ekonomik ve ulusal bağlılığıdır.

Yahudiler para ticaretinin eski biçimlerini daha da geliştiriyorlar. Önce Akdeniz havzasında, İtalyanlarla aynı zamanda, ticareti altüst eden bir unsur olarak ticari değişimi yani tek başına ödeme nedeni olarak, yükümlülüğü yürürlüğe soktular. Ama Orta Avrupa'da özellikle kent oluşumu, Yahudilerin katılımıyla önemli ölçüde etkilendi. O dönemde Yahudiler gerekli ve doğal bir faktördür. Dini nefrete rağmen ekonomik ağırlıkları galip gelir. Onlar ulusal ve öncelikle dinsel olarak yabancıdırlar, ama sınıfsal olarak henüz gelişmemiş top-

lumda bir boşluk doldururlar. Yahudilerin —Sombart'ın dediği gibi— modern kapitalizmin, yani böylece onun feodaliteye kadar geri giden erken kapitalist unsurların yaratıcısı olduğu, yanlış olsa da, feodal toplumun Yahudilerden, en önemli taşınabilir mülkün, paranın temsilcisi olarak sistemli yararlandığı doğrudur, öyle ki bu biçimde sosyal gelişimin tempo ayarlayıcısı haline geldiler. O dönemde nerede devlet kurulsa, nerede iktidar ilişkileri oluşsa, dük, kral veya kilise ordulara, ücretli askerlere ve devlet cihazına gereksinim duysalar, orada aracı ve bunun için gerekli paranın, altının ve diğer değerli madenlerin sağlayıcısı olarak Yahudilere gereksinim duyuyorlardı. Mal —ve para trafiğinin odak— ve ortak noktası olarak kentler, sağlam kaleler kadar önemli oldu. Kilisenin ve kralların kent yapımını teşvik etmeleri ve örneğin Speyer ve Köln piskoposlarının, gerekli Yahudi cemaatini güvence altına almak için, asla Yahudi düşmanı olmayan bir biçimde Yahudi kararnamelerini kaleme almaları bundandır. Köln Başpiskoposu şöyle yazıyor (1252):

"Kendilerini bize emanet eden ve korumamızı ve inayetimizi umarak egemenliğimiz altına girmek isteyen Yahudilerin bu korumadan gerçekten de yararlanmasının, bizim refahımıza ve onurumuza yapacağı katkının pek az olmayacağına inanıyoruz."

Ama Yalnızca Almanya'da gelişmeler bu yönde olmuyor. Bugünkü Fransa, İngiltere ve İspanya bölgelerinde aynı toplumsal ve ekonomik işleyiş gözlemlenebiliyor. Yahudiler kralların özel koruması altına alınıyor, çünkü Yahudilerin korunmasıyla krallar onların kasası üzerinde hak iddiası kazanıyorlardı. Bundan dolayı Yahudiler tek tek feodal krallıklar arasında yürütülen mücadelelerin ortasına düştüler. Onlar yalnızca ticaretin öznesi değildir, kendilerine ne kadar çok gereksinim duyulursa, ekonomik güçleri ise ulusa ve dine yabancı güç olarak ne kadar çok duyumsanırsa, o ölçüde bu ticaretin nesnesi, onun en kalabalık kurbanı da olurlar.

İspanya, İngiltere, Fransa

İspanya'da Yahudilerin kaderi garip olduğu kadar trajiktir de. Batı Gotya kralları tarafından hıristiyanlığın kabulünden sonra Gotyalılar tarafından baskılanarak, sonra yine koruma altına alınarak, sonra yine baskılanarak, kısmen soydaşı hatta dindaşı oldukları Araplar ve Berberiler tarafından İspanya'nın fethinin öncüleri oldular. Sonuçta Arap

fatihlerin müttefikidirler, çünkü bu biçimde, Batı Gotyalı feodal beylerin ve kralların, Yahudilere bağımlılıklarına bir reaksiyon olarak, gittikçe artan baskısından kurtulmayı umuyorlardı. Ancak Mağribilerin egemenliği de kendi iç yasallığını geliştirir. Arap egemenliği sürdüğü, içten içe çatladığı ölçüde, eski müttefikler arası ilişki bazı yerlerde gerginleşir. Ticaret ve finans ekonomisinde Yahudilerin tekelci egemenliğini Araplar da sıkıcı bulmaya başlarlar. Yahudilere karşı çıkan, kendi tüccar zümrelerini geliştirirler.

Yahudi vezire ve nasır'a karşı öfke, çatışmanın sinyalini veriyor. Amoravid ve Almohad (11. yüzyıl) krallıklarında açıkça görülen sözümona müslüman fanatizmi, Arap toplumu içinde gerginliğin ifadesinden başka bir şey değildir. Böylece Yahudiler toplumsal fonksiyonlarından dolayı, eski müttefikleri tarafından kısmen itilirler ve çoğunlukla, sonuçta kurbanı olacakları katolik kralların yol açıcısı olurlar. Mağribi İspanyasının hıristiyan kralları tarafından, adım adım fethedilmesi —sayısız Yahudi buna boş yere direnmiştir—, Yahudi yardımı olmaksızın gerçekleşmiyor. Katolik (ve başka) krallar, Yahudi altınını hiçbir zaman küçümsememişlerdir. Katolik Ferdinand ve Kutsal İsabella da bu noktada geniş bir imana sahipti.

Yahudilerin İspanya'da, çok büyük iki kısa gelişme dönemi vardır. Mağriblilerin egemenliği altında 10. ve 11. yüzyılda altın çağlarını yaşadılar. Ticari ilişkileri, o zaman bilenen dünyanın sınırlarına dek uzanıyordu, toplumsal, ekonomik doygunlukları onları, o zamanki bilimin tüm dallarında onurlu başarıların yaratıcısı yaptı. Mağriblilerin yok edilmesinden sonra, nispeten daha kısa bir zaman dilimi içinde, bu gelişimin bir tekrarı gözlemlenebiliyor. Yahudiler önce Kastilya ve Aragonya'nın hıristiyan kolonizasyon politikasına hizmet ediyorlar. Daha sonra, doğrudan borç verdikleri, servetlerini idare ettikleri katolik kralların yalnızca bankerleri değil, vergi mültezimi de olurlar, kent ekonomisine egemendirler, mali bağımsızlığa ve vergi bağımsızlığına sahiptirler, orduya mal sağlarlar. Elbette, toplumun üstyapısı alanında da pozisyonlarını geliştirirler. Aralarından doktor, bilgin, bilimciler çıkarırlar. Yahudilerin İspanyol çevrelerine geniş ölçüde dilsel ve kültürel uyumu bunun sonucudur. Fakat gerçek bir asimilasyonu feodal toplum önler. Kast, İspanyolca konuşmasına rağmen varlığını sürdürür. Yahudilerin en büyük serveti, Akdeniz'de Balear'dadır. Bunun, bu adanın Akdeniz transit trafiğindeki konumuyla bağıntılı olduğu açıktır.

Yahudilerin İspanya'daki konumunun yokedilmesinin nedeni nerede aranmalıdır, nihayet 1492 yılında İspanya'dan ve hemen sonra Portekiz'den neden sürüldüler? Bu, tarihin tanıdığı en büyük Yahudi

sürgünüdür. Yahudilerin İspanya ve Portekiz'de sayıları yüzbinleri buluyordu, orada tüccarların bir bölümünü oluşturmuyorlardı, bizatihi tüccarlardı, egemen sınıfın bir bölümüydüler. 15. yüzyılın sonunda doruğuna ulaşan bu çatışma, Portekiz sömürge imparatorluğunun ortaya çıkması ve İspanya'nın okyanus ötesinde başlayan yayılmacılığıyla aynı anda gerçekleşiyor. Amerika'nın Kolomb tarafından keşfiyle Yahudilerin İspanya'dan sürgününün aynı zamana düşmesi kör bir rastlantı değildir.

Yahudilerin İspanya'dan sürülmesinin dinsel biçimi, yalnızca bu imha mücadelesinin bu dönem için gerekli, kendi ideolojik ifadesidir. Yahudilerin İspanya'dan ve Portekiz'den sürgünü, olası gelişiminin en yüksek aşamasına varmış İspanyol feodal toplumunun, bu feodal toplumu bağımlılığa zorlayan ve kendi elinde bulunan erken kapitalist para ekonomisinin gelişimini önleyen sosyal ve ulusal olarak ona yabancı kastla çatışmasının sonucudur. Okyanus ötesine sürükleyen altın ve gümüş hevesiyle, Yahudi nefretinin kaynağı bir ve aynıdır. İç çelişkiler içine düşmüş feodal toplumun çaresizliği, artık dolduracağı boşluk olmayan kasta karşı imha savaşına yol açıyor.

Yahudiler neden yakılmak için odun yığınının ütüne sürüklendi? Güya, dış görünüş olarak hıristiyanlığa geçmiş Yahudiler, Maranlar yeniden Yahudiliğe geçirilmek istendiği için. Neden sahte hıristiyan olma kuşkusu altında bulunan Maranlar da aynı şekilde odun yığınının üstüne bırakıldı? Yahudilikten hıristiyanlığa geçiş, yalnızca din değişikliği anlamına gelmemeliydi, bilakis din değişikliğiyle birlikte vaftiz çocuğunun toplumsal fonksiyonu da değiştirilmeliydi. Zorunlu vaftizlerle, dinsel ve ulusal açıdan yabancı kast çözülmek ve yokedilmek isteniyordu, bu yüzden eğer bu hedefi gerçekleştirme amacı taşınıyorsa, Maranlarla Yahudiler arasında her türlü ilişkinin zorla engellenmesi gerekiyordu. Bu mekanik çözme çabasının başarıya ulaşamayacağı doğaldır. 1580 yılında, Portekiz'le İspanya'nın geçici birleşmesinde, İspanya'dan kovulmuş olan sahte hıristiyan Yahudiler Portekiz'den ülkeye geri geldiklerinde, bunlar yine tüccardı, başka bir şey değil. Yeni bir takip ve yoketme dalgası başladı.

1500 yılı dolaylarındaki dönem, İspanya Krallığı'na belirleyici bir sosyal ve ekonomik dönüşüm getirdi. Feodalite, içsel yaşam gücünün belirli bir sınırına ulaşmıştı. İlk sınırlarının ötesine taşıyordu. Ama erken kapitalist unsurları geliştirmeyi başaramadı. Ölmekte olan feodalitenin bu gelişme rüşeymlerini düzenleme amacı, Yahudi sürgününe, dolayısıyla da gelecek toplum biçimlerinin en canlı ve en güçlü tözünün yol edilmesine yol açtı. İspanyol Yahudileri yalnız ekonomik olarak güçlü değillerdi, sayısal olarak da küçümsenmemeleri gerekiyordu.

Yeni bir kıtanın fethine, yeni ulaşım yollarına egemen olmaya, ilkel kapital birikimine yol açan güçler, en önemli sübjektif faktörü ülkeden kovmuşlardı. İspanya, süper güç olma özelliğini yitirmeye başladı.

Yahudiler İspanya'dan ve Portekiz'den doğuya, Türkiye'ye ve Papa VIII. Innocenz'in, ama daha çok kendisi de bir İspanyol olan Papa VI. Alexander Borgia'nın, engizisyon gazabını, pek hıristiyanlık yararına olmayan nedenlerle teşvik ettikleri, italya'ya göç ettiler: Papaların amacı, süper güç İspanya'yı Yahudi sürgünleriyle zayıflatmaktı. Alexander ve oğlu Cesar, İspanya'dan roma'ya göç eden varlıklı yahudileri görmekten asla hoşnutsuz olmuyorlardı. Şimdi Yahudi parası, kutsal Kastilya kralları yerine onların kasasına akıyordu.

İspanya'yla Hollanda arasında başlayan rekabet mücadelesi sonucunda Yahudiler Amsterdam'da bir yuva bulabildiler ve yoğun bilgilerini Hollanda ekonomisinin gelişimi hizmetine sundular. Avrupa'nın Yakın Doğu'yla yaptığı ticaret, İspanyol ve Portekiz Yahudileri aracılığıyla Hollanda'nın eline geçti. İspanyol (Sefardim) Yahudilerinin binlercesi Almanya'ya da geldi. Önceleri Hansa kentlerine* yerleşmelerine izin verilmedi. Ama sayılarının azlığına rağmen, kısa süre içinde eski Yahudi yerleşim bölgelerinde önemsiz olmayan bir rol oynamaya başladılar.

İspanya'da olduğu gibi, o dönemin bütün ülkelerinde Yahudi takipleri, yani Yahudi kastın yaşadığı ve faaliyette bulunduğu ülkelerin diğer nüfusuyla çatışmaları, ilkel birikimin başlangıcıyla bağıntılı o sosyal krizlerin sonucundan başka bir şey değildir. Bunlar, her zaman ve her yerde toplumsal gelişimin yeni bir safhasının sinyalleridir, her zaman feodal toplum içinde belirleyici mücadelelerin işaretidirler. Bu, aynen İspanya'da olduğu gibi, İngiltere ve Fransa'da da kolayca gözlemlenebilir.

Yahudiler İspanya sürgününden neredeyse 200 yıl önce ***İngiltere***'den sürüldüler. Önce Yahudilerin ekonomik yaşamını nedereyse tümüyle yokeden, sonunda faiz almalarını yasaklayan Kral I. Eduard (Uzun Eduard) onları 1290'da Britanya adalarından sürdü. Neden? Bir yüzyıldan beri İngiliz kralları, feodal zümrelerle, baronlarla, kontlarla, kiliseyle, ama aynı zamanda hızla gelişen kentlerdeki burjuvaziyle de şiddetli bir mücadele içindeydiler. Yahudiler eski zamanlardan beri kralın korunması altındaydılar, ona para veren kişi, onun para kaynağıydılar, aynı zamanda onun kişisel mülkiyetindeydiler. Böylece bir kral 1200 yılında, Yahudilere verilen

---

* ***Hansa Kentleri*** *: Hamburg, Bremen Lubeck.* ***—Redaksiyon***

tüm tahvillerin tek bir nüshada tevdi edilmek zorunda olduğu, kendisine ait bir "Yahudi hazinesi" oluşturmuştu. Bu tür tahvillerin sık sık yokedildiği, borca garkedilmiş baronlarla Yahudiler arasında olası çatışmalarda ve herhangi bir Yahudiyi sınır dışı etmek ya da hatta kellesini vurdurmak zorunda kalabileceği durumlar için, kral, ilgili Yahudinin tahvillerinin elinin altında olmasını istiyordu, çünkü Yahudi ve dolayısıyla tahviller de kralın mülküydü.

Baronların borçlanması, 1260 yılında, İngilterenin iç savaşlarından birinde, Londra baronlar tarafından fethedildiği sırada, 700 Yahudi'nin baronlar tarafından vurulup öldürülmesine yolaçtı. İşe kilise de karıştı. O da mültezim olarak, yönetici olarak Yahudilerden kurtulmak istiyordu ve aynı baronlar gibi kralı hedeflemişti. Elbette kilise dinsel momenti önplana çıkardı. İngiltere'de sosyal gerginlik gittikçe büyüyordu, sonuçta Kral Eduard, feodal zümrelerle arasındaki bu anlaşmazlık konusunu ortadan kaldırmak için, piskoposların inayetiyle Yahudileri ülke dışına göndermekten başka yol bulamadı.

Fransız yazar Michelet çok isabetle şöyle diyordu:

Ortaçağ'da insanların aklına ne zaman kiliseye bağlı bir dünyanın ideal cennetinin neden hep bu dünyada bir cehennem görünümünde gerçekleştirildiğini sormak gelse, sezinlediği itirazı hemen boğmak isteyen kilise şu yanıtı veriyordu: Bu tanrının gazabıdır! Bu Yahudilerin suçudur! Kurtarıcımızın *(İsa'nın — ÇN)* katillerinin cezası hâlâ verilmemiştir! böylece Yahudilerin üzerine saldırılıyordu. "

Yahudiler ***Fransa***'dan 1306 yılında, katolik Kral IV. Philipp tarafından sürüldüler. Fransız Yahudilerinin çoğunluğu nerede oturuyordu? Güneyde. Atlantik Okyanusu henüz ana ulaşım yolu olarak açılmamışken, Akdeniz'e doğru ticaret sonucunda, Fransa'nın ekonomik ve sosyal olarak en gelişmiş bölgesi olan bu Güney, yalnızca tüm kentlerinde büyük Yahudi cemaatlerine sahip olmakla kalmıyordu, Roma Kilisesine karşı ilk dinsiz hareketlerinin de zeminiydi. Güney Fransa'da, Albigenliler ve Waldenliler hareketi ortaya çıktı. İlk haçlı seferleri Güney Fransa'ya gitti. Güney Fransa'da dinsiz hareketleri, güçlü sosyal güçlerin feodal sisteme karşı etkinliğinin ifadesiydi. Dinsizliğin temsilcileri burjuvalar ve yoksul köylülerdi. Kilisenin yardımıyla bu hareketleri kendinden uzak tutmak zorunda olan feodalite, aynı zamanda Yahudilere ağır bir bağımlılık içindeydi. Fransa tahtı o zaman da sürekli para sıkıntısı içindeydi. Para kaynakları yalnızca Yahudilerde vardı. Fransa'da da onlar tahtın köleleriydiler, çünkü taht onların kölesiydi. Fransa'da da onlar, taht ile feodal beyler arasındaki mücadelede ve bu ikisinin Albigenlilerle

mücadelesinde bir kavga objesiydiler. Öte yandan, yeryüzündeki cennetin neden bir cehennem görüntüsünde gerçekleştiği sorusuyla karşılaşan kilise, birliğini kurtarmak için, dinsizlere karşı haçlı seferini vaaz etmek, ama aynı zamanda hedef olarak Yahudileri göstermek zorundaydı.Böylece burada da Yahudilerin sürülmesi sözkonusu oldu.

Almanya

Haçlı seferleri, arkasında kanlı izler bıraktıktan sonra, 1300 yılları dolayında ***Almanya'da*** ilk şiddetli Yahudi takibi dalgası yükseldi.

Yahudilerin, Roma İmparatorluğu'nun Alman Ulusu topraklarındaki sosyal fonksiyonu, Fransa, İspanya veya ingiltere'deki kardeşlerininkinden farklı değildi. 12. yüzyılın başına dek Almanya'da da ekonomik rolleri, para ticareti ve faiz almaktan çok, kapsamlı ve iyi örgütlenmiş bir transit ticaretin işletilmesiyle karakterize oluyordu. Elbette, Almanya'da da modern para ticaretinin biçimlerini geliştirdiler, bu arada tabii ki İtalyanlar onlara rakip çıktı — birçok ticari kavramın İtalyanca olması bunu gösteriyor. Almanya'da Yahudilerin konumunun ilk şiddetli sarsıntısı, haçlı seferleri dönemini beraberinde getirdi.

Eğer Haçlı Seferleri papalık kilisesinin ani bir fikri olarak değerlendirilirse, Haçlı Seferleri sırasında Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki çatışma kavranamaz. Haçlı Seferleri kilisenin yalnızca ortaçağ-emperyalist güç gösterisi değildir. Feodal toplumda derin krizleri, gerginlikleri ortadan kaldırmak, dinsiz hareketlerinin önüne geçmek için emniyet subabıydı. Haçlılar kitlesi, yoksullaşmış ve borçlu asillerden, sefil ve aç bir köylü ve küçük-burjuva güruhundan toplanıyordu. Haçlı Seferleri üyelerine, yalnızca en yüksek mutluluğu değil, kurtarıcının (İsa'nın —ÇN) ülkesinde ve oraya gidiş yolunda zenginlik de getirmeliydi. Haçlılar borçlarının iptal edileceğine güveniyorlardı. Haçlı seferlerinde yansımasını bulan sosyal gerilim, bu yüzden zorunlu olarak Yahudilere karşı ifade edilmeliydi. Egemenlik sistemlerinin ekonomik bir faktörü olarak Yahudilere gereksinim duyan Papa, İmparator, tek tek prensler ve piskoposların, din kardeşlerinde haklı olarak sosyal açıdan yabancı bir unsur gören bir çok kent halkının da, Yahudileri Haçlılardan koruma çabaları bu yüzden başarısız kalmak zorundaydı. Haçlıların yolu üzerinde bulunan Worms'daki, Mainz'daki (1096) korkunç katliamlar engellenemedi.

Haçlı seferleri döneminden sonra, Yahudiler için bir soluklanma süresi geldi. Fakat aynı zamanda para ekonomisinin gittikçe güçlenen önemiyle birlikte onların transit ticaretten para ticaretine geçişleri hızlanıyordu, kentlerin gelişimiyle birlikte, Ticaretin artan ölçüde Yahudi olmayanlar tarafından da yapılması sözkonusu oldu.

13. yüzyılla birlikte krallıkla prenslikler ve prenslerin bütünü ile gittikçe daha büyük bir önem kazanan kentler arasında çatışma başlıyor. İşbölümü ilerliyor, el sanatları dallara ayrılıyor, yeni manifaktür ve el sanatları türleri ortaya çıkıyor. Mal ticareti büyüyor, ulaşım yolları Almanya'yı doğudan batıya ve kuzeyden güneye boydan boya geçiyor. İktidarlarını doğrudan ayakta tutabilmek, kiralık askerlerine ödeme yapmak, sarayların şatafatını sürdürmek, bağımlılıktan kurtulmak, başkalarını bağımlı kılmak için paraya gereksinim duyan imparator ve prensler için Yahudiler, para ticaretine yöneldikleri ölçüde, bir bankerler loncasıydılar. Onları, kişisel özgürlüklerinin hukuki durumlarının yasal sınırlamalarıyla, Alman nüfusunun onlara yakın tabakalarından soyutlamak ve böylece, isteğe göre, ya büyümelerine izin vermek ya da belirli bir servete ulaştıklarında, bütün sürecin yeniden başlayabileceği gibi onları sövüşlemek ve dara sokmak için sıkıca elde tutmak gerekiyordu. Böylece Yahudiler, Cesar'ın Roma'sına kadar geri giden, sosyal fonksiyonun eski görünümünü sürdürerek, Alman imparatorlarının ve krallarının özel uşağı, kraliyet tüccarı, İngiltere, Fransa, İspanya krallarının koruma uşakları oldukları gibi, Alman kralının koruma uşağı vs. oldular. Alman imparatoru Yahudileri Mainz Başpiskoposu'na, ya da Saksonya Prensine kiraya verebilirdi. Yahudiler aranan dövizdiler. Onlarla ödeme yapılabilirdi. Ama bu biçimde, kralın ve prenslerin elinde, gelişen kent burjuvazisine karşı bir iktidar aracı oldular.

Kapalı kent ekonomisinin doğuşu, Yahudiler için, sonuçta felakete yol açan kesintisiz çatışmaların başlangıcıydı. Bu ekonomik düzen, hıristiyan zanaatkarların ve tüccarların kapalı, dini etki altındaki lonca ve esnaf birliklerinin toplamı üzerinde yükselir, bunlar, kent çevresindeki ekonomi alanını bu kentle doğrudan —tüm ara ticareti dışlayarak— birleştirmek ve kent pazarını yöneten, asilzadelerin egemenliğindeki kent belediyesi üzerinden, düşük gıda maddeleri fiyatları, buna karşılık ürünlerine ve mallarına yüksek fiyatlar elde etmek için mücadele ediyorlardı. Kapalı kent ekonomisi yavaş yavaş imparatora ve prenslere karşı bir güç haline gelmek zorundaydı. ayrıca, Yahudilerin mal ticareti ve para ekonomisi, Yahudilerin üye olamadıkları Lonca ve esnaf birliklerinin karşısında olduğu için, kent ekonomisi Yahudileri, kendi yaygınlaşmasını engelleyici bir unsur

olarak görmek zorundaydı. Böylece Haçlı Seferleri'nden sonraki yüzyıllarda Almanya'daki tüm Yahudi takibatları, hangi neden ve bahaneyle ortaya çıkarlarsa çıksınlar, ister Kara Ölüm (Schwarze Tod)* olsun, ister kan suçlaması olsun, bir yangın veya kötü hasat olsun, yalnızca üretim ilişkilerinin gelişimine bağlanması gereken genel sosyal gelişme ile aslında Yahudilerin sabit ekonomik rolünün bir araya gelmesi olarak kavranmalıdır.

1348'de doruk noktasına ulaşan ve duyulmamış ölçüde yahudi kanını kurban alan ilk büyük Yahudi takibatı, Alman kentinde, zanaatkar zümrenin sosyal ve politik konumunun güçlenmesini, öncelikle daha çok Yahudilerin varlıklı tabakalarıyla ilişkili olan ve çoğu durumda Yahudileri koruyarak önlerine duran asilzadeler karşısında daha yoksul zanaatkar tabakaların güçlenmesini getirdi (Regensburg).

Çeşitli yahudi düşmanı patlamaların çeşitli bahaneleri vardır. Hangi biçimde ortaya çıkarlarsa çıksınlar, içsel itici güç her zaman, ulusal ve öncelikle dinsel özelliğiyle keskinleşmiş olarak sosyal gerginliktir. Erken kapitalist unsurlar önplana çıktığı ölçüde, Yahudiler tüm Avrupa'da adım adım, esas tüccar zümresinden uzaklaştırıldılar. neredeyse yalnızca —daha önce hiç olmadıkları— bezirgan, tefeci haline geldiler. Yahudilerin hep böyle olduklarına inanmak yanlış bir düşüncedir. Yahudilerin ticaretiyle ilgilenen en eski hıristiyan belgeleri, 1300'e dek Yahudilerin tefeciliğinden haberdar değildir. Yahudilerin tüccar olarak rollerinin tam tarif edildiği çok sayıda belge vardır. Hiç birinde Yahudi tefeciliğe değinilmiyor. Ancak Yahudilerin, doğrudan mal sirkülasyonundan atılması onları, başka şeylerin yanısıra, yüksek faize muhtaç ödünç para veren kişi, tefeci rolüne zorladı, tabii bu da yalnızca Yahudilerin üst tabakası için geçerlidir, buna karşılık geniş kitle; eskicilerin, bezirganların, seyyar satıcıların, küçük köy zanaatkarlarının korkunç sefaletine düşer, bu arada bu sefil yaşam bile, sınırlayıcı yasalarla neredeyse imkansız hale getirilir. Tabii bu andan itibaren Yahudiler Yahudi olmayanların bilincinde faizci, ödünç para veren kişi rolünde kalır.

Kilisenin uzun süre boyunca faiz alma yasağını —kendisi bunu katmerli yapsa da— sürdürmesi, prenslerin kilisenin faiz alma yasağını, Yahudilerin tefeciliğinden, onların doğrudan koruyucusu olarak çifte kâr sağladıkları için, yahudileri faiz almaları doğrultusunda iki kat teşvik ederek dengelemeye çalışmaları (borç itfası pratik yöntemiyle Yahudilerin varlığını kolayca kamulaştırmak ve itfa miktarlarını kendi

* ***Sachwarze Tod:*** *14. yüzyılda ortaya çıkan korkunç hastalık.* ***—Redaksiyon.***

kasalarına aktarmak her zaman ellerindeydi); bütün bunlar Yahudilerin bundan sonraki sosyal gelişimleri üzerinde belirli etkide bulundu. Yahudilerin kaderi hangi yolu izlerse izlesin, Yahudi kastının şimdiye kadarki sosyal fonksiyonundan kaynaklanır, bunun temeli ise Yahudiliğin kökenindedir. Bunu izleyen, Yahudilerin sosyal ve ulusal karakterinin tüm tali olguları ve dolayısıyla doğal olarak bunların, Yahudilerin kültürel, ideolojik, dinsel yaşamlarına etkilerinin nedeni, kastın feodal toplum içinde yeni sınıf ayrışımıyla çatışmasında yatar. Fonksiyonlarının önemli unsurlarında gereksiz, evet, hatta engel haline gelen kast, yenilmek zorundadır: Sosyal konumunda aşağılanır. Ancak sonraki bir gelişme, Orta-Batı Avrupa'da bu süreci, böylece Yahudiliğin çöküşünü yürürlüğe sokmak için, yeniden ortadan kaldırır.

*

Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki çatışmaların karakteri, bütün bu yüzyıllar içinde, başka şeylerin yanısıra, duygusal sahte tarih yazıcısı Yahudilerin gözyaşı döktükleri, sözümona Yahudi giyim düzeninden de kaynaklanır. Elbette Yahudi şapkası ve Yahudi noktası*, bunları takma zorunluluğu koyanların barbar karakterinin ifadesidir. Buna rağmen tüm Yahudi giyim düzenleri —hıristiyanlar tarafından Yahudiler için mi, yoksa Yahudi cemaat başkanları tarafından mı konduğu farketmez—, o çağın Yahudileriyle Yahudi olmayanları arasında sosyal zıtlığın net bir resmini verir. Bütün bu yönergelerde, Yahudilere, kışkırtıcı etki bırakan zenginlikleriyle gösteriş yapmamaları buyuruluyordu. Hıristiyanlar kıskançlıktan, nefretten ve buradan kaynaklanan sosyal düşmanlıktan, Yahudiler ise korkudan ve daha yoksul hıristiyan vatandaşları kışkırtmamak için bunu yasaklarlar.

Önce, ***"Köln'de (a.Rh.) erkek ve kadın Yahudilerin, Hıristiyanlardan ayırdedilmesi için hangi biçimde giyinmeleri gerektiği kararnamesi***"ni okuyun. *(Köln belediyesi"nin 8 Temmuz 1404 tarihli Yahudi Giyim Düzeni):*

"Köln'de oturan ve buraya gelen yabancı erkek ve kadın Yahudiler, Yahudi oldukları anlaşılacak giysiler giymelidirler, şöyle:

"Üstlüklerinde ve ceketlerinde kolluklar taşımalıdırlar, bu kolluklar yarım dirsekten daha uzun olmamalıdır.

"Ceket yakaları ve kukuletalar bir parmaktan daha geniş olmamalıdır.

---

* ***Yahudi Noktası:*** *Yahudilerin taşımak zorunda oldukları bir işaret.—**Red.***

"Giysilerinden, yukardan veya aşağıdan dışarı sarkan kürk astar görülmemelidir...

"Hiçbir Yahudi kız, altı Gulden'den daha değerli baş süsü taşıyamaz; baş süsü iki parmaktan geniş olmamalıdır.

"Yahudi kadınlar iş günlerinde ağırlığı üç altın Gulden'i geçen yüzükler takamazlar; hemen belirtilmeli ki, her elde yalnızca bir yüzük olmalı.

"İş günlerinde altın kemer ve iki parmaktan geniş kemer takamazlar.

"Tatil günlerinde, iki (Köln) gümüş markı ağırlığına sahip kemer de takabilirler, iş günlerine denk düşen tatil günlerinde, her birinin ağırlığı altı altın Gulden'e kadar olan iki yüzük de takabilirler." *(J. Höxter, Yahudi Tarihine ve Edebiyatına İlişkin Kaynak Kitap, 1927/28, III, s 36.)*

300 yıl sonra, ***Fürth***/Nürnberg Yahudi cemaatinin en yaşlıları ve önde gelenleri tarafından, ***"dinsel aile törenlerinde ve giyimde masrafa karşı"***, büyük bölümü, yalnızca örnek olarak alıntılanan Köln kararnamesiyle örtüşen bir ***karaname*** çıkarılıyor (1728):

"Bir aile babası, öğrenci, yerli ya da yabancı, parasız ya da paralı beslenen delikanlı, Drap d'or (altın işlemeli kumaş) veya altın veya gümüş çiçekli Brokat (ipekli) bir mintanı (yeleği) ne Sabbat'ta*, bayram gününde ne de işgününde giymemelidir.

"Şam kumaşından yeni okul paltosu veya başka bir manto yaptırılmamalıdır.

"Hiçbir bekâr insan ipek manto giymemelidir; ama sahip olanlar, Sabbat'ta ve bayram günlerinde giyebilirler...

"Hiçbir aile babası veya bekâr insan işgünlerinde ipek çorap giymemeli, ama Sabbat'ta ya da bayram günlerinde giyebilirler...

"Aynı şekilde bir aile babası veya bekâr insan sokakta ipek ceket ve Chagrin (tafta) veya başka ipek astarlı ceket giymemelidir...

"Hiçbir kadın yıldızcıklar (ile) veya içten geçirilmiş yıldızcıklar (ile) altın işlemeli peçe veya incili veya Drap d'or ile modaya uygun başlık veya gümüşten veya altından veya altın ya da gümüş çiçeklerden işlemeli (başlık) yaptırmamalıdır...

"Çok geniş ve kabarık etekler kadınlara ve genç kızlara yasaktır, Fontangeler (saç bandı fiyonkları), diklimiş mantou (kukuleta), uzun Contoucheler ve Andrieler (kuyruklu giysiler), iyi veya kötü gümüş veya altından ve renkli veya siyah deriden olan işlenmiş veya süslenmiş ayakkabılar ve pantüfler daha çok cezaya çarptırılır.

"Kadınlara ve genç kızlara şunlar yasaktır: İnciler veya Kartel taşları veya başka takılar, iyi taşlardan kol ve beden takıları, aynı şekilde elmaslarla işlenmiş altın zincir veya altın kemer.

"Yüzük kadınlara serbesttir, ama genç kızlara değildir; küpe ikisine de ser-

* ***Sabbat*** : *Yahudilerde kutsal Cumartesi günü. —**Redaksiyon***

besttir, ancak elli Reichstaler'den (gümüş para —ÇN.) fazla tutmamalıdır. Ama eğer bir gelin damattan değerli bir aramağan aldıysa, onu düğüne dek takabilir.

"Üzerinde değerli taşlar olmasa da, altın bir kemer takılmamalıdır. Gerek kadınlara gerekse de genç kızlara gümüş kemerler de yasaktır; ama kutsal Sabbat'ta üzerine gümüş bir anahtar asabilmek için gümüş kaplama deri kemerler serbesttir.

"Kadınlara ve genç kızlara işlenmiş kürk eldiven yasaktır; ama eğer işlemeli yalnızca iki parmak genişliğindeyse, o zaman serbesttir" *(agy. IV ,s. 127).*

Açıkça görülüyor ki, bu giyim düzenleri, sınıf mücadeleleri dalgalarının darbesinden hiç bir zaman korunamayan getto içinde sosyal gerginliğin olağanüstü bir ifadesiydi de.

*

Alman kentinin gelişimi, zanaatkâr ve tüccar burjuvazinin güçlenmesiyle, Yahudilerin vahim sonuçları olan sosyal yerdeğişimi, onların aşağılanması gündeme gelir. Kitle halinde kentlerden kıra sürülürler, Alman toplumunun son açık gözeneklerine sıkıştırılırlar. Yoksullaştırılmış, feodalite tarafından içi boşaltılmış, elindekiler çalınmış, kira faizlerini ve angarya yüklerini ödeyebilmek için, kendilerine avans para verecek Yahudiye gereksinim duyan umutsuz köylülerin ensesine bindirilirler. Fakat Yahudiler, üzerlerindeki mülk ve yaşamın korkunç riskini karşılayabilmek için, olağanüstü bir faiz almak zorundadırlar. Yahudi, köylüden tahıl ve hayvan satın alır, gezgin satıcı olarak köyden köye dolaşır ve malları krediyle satar.

Yahudilerin bu artık ikincil ekonomik durumunda, yaşadıkları bir sonraki en büyük kan kaybı, onların ekonomik fonksiyonunun, çevrelerinde gelişen toplum ve ekonomiyle çatışmasının sonucundan başka bir şey değildir. Doruk noktasını Thomas Münzer'in eyleminde bulan köylü savaşları, ne kadar devrimci olurlarsa olsunlar ve proleter hareket onlarda, emekçilerin Almanya'da ilk devrimci başkaldırısını görmekte ne kadar haklı olursa olsun, zorunlu olarak anti-Yahudi bir doğrultuya girmek zorundaydı. Köylülerin taleplerinde sürekli olarak, Yahudi tefeciden, Yahudilere olan borçlarından kurtulma isteği ortaya çıkıyor. Alsas'ta köylülerin ünlü ondört maddesinden iki madde, Yahudilerin sürülmesiyle özellikle ilgilidir. "Yahudi dövücüleri", sosyal temelle, dinsel maskeye sahip Yahudi nefretine korkunç ve kanlı bir ifade kazandırdı. Buna rağmen köylüler karşı devrimci ve gerici değillerdi. En üst ve en modern anlamda devrimciydiler. Toprak mülkiyetinde feodal düzeni yıkma girişiminde bulundular. Ancak yanızca küçük bir bölümünü sarsmayı başarabildiler. Friedrich Engels, Alman köylü savaşının dini ideolojisi, iç bölünmesi, köylülerin örgütsüzlüğü sonucunda, net bir önderliğin yokluğundan dolayı, başarısızlığa neden mahkûm olduğunu ortaya koydu. Köylüler ya-

hudilerin sürülmesini talep ederken, bununla feodal toplumun çok özel bir görünümünü yoketmek istiyorlardı. Yahudiler sanki kıra kusulup atılmışlardı. Feodal toplum, mal üretimini ve mal sirkülasyonunu daha yüksek bir aşamada örgütleme ekonomik ve sosyal yeteneksizliği sayesinde, miras aldığı ve kendi düzenini sürdürmek için gereksinim duyduğu Yahudiyi, onunla çatışmaya düştüğü için, ya fiziksel olarak yok etmek ya da düzeni içinde onu aşağılamak; onu kendi alanı içinde gerekli bir ekonomik faktörden, en kötü sosyal sefaletin gölgesine düşürmek; onu, feodalitenin egemen sınıfına karşı en az iddialı olabileceği ve en az direniş gösterebileceğine, ama hâlâ yararlı olabileceğine inandığı yere: Düz araziye, açlık çeken köylülerin üzerine göndermekten başka bir şey yapamazdı.

*

Almanya'da 1348 dolaylarındaki ve sonra 15. ve 16. yüzyıldaki, Yahudilere karşı büyük kışkırtmalar, Yahudi tarihinin bütün seyri için belirleyici önem kazandı. Bu yüzyıllarda, Alman Yahudilerinin doğuya, Polonya'ya, bugünkü Ukrayna bölgesine ve Rusya'ya büyük göçü başlıyor. Yahudiler bu yöreye daha önce de, Güneyden, Bizans imparatorluğundan gelmişlerdi, tabii bunlar önemli ve sosyal olarak belirleyici sayıda değildi. Doğu Avrupa'da sayıları hızla yüzbinlere ve sonra milyonlara ulaşan Yahudiler, Alman Kültür ve ekonomik alanından geliyorlardı; bunu İbranice formlar, çekim ekleriyle bozulmuş, İbranice Slavca ve Litvanyaca sözcüklerle karıştırılmış, donmuş, vasat bir yüksek Almancadan başka bir şey olmayan dilleri gösteriyor.

Yahudiler Almanya'dan hiç bir zaman kaybolmadılar. 14. ve 15. yüzyılda batı ve Orta Avrupa Yahudileri kesintisiz hareket halindeydiler; Werner Sombart, içlerine çomak sokulmuş karınca yığını benzetmesini isabetle kullanıyor. Önce Fransa'dan, sonra İspanya ve Portekiz'den sürüldüler, akdeniz sahili boyunca İtalya'ya, Yunanistan'a, Türkiye'ye göç ettiler, Hollanda'ya yerleştiler. Almanya'da bazen orda bazen burda izlendiler, kovuldular. Şurda bir kent onlara kapılarını açıyor, bir başka kentten kurşun ve kılıçla dışarıya kovalanıyorlardı. Konuksever olmayan bu ülkeyi kitleler halinde terkettiler, ama yine de onbinlercesi geride kaldı. Bu hareket ve huzursuzluk, bu dalgalanma, derin bir sosyal ve ekonomik galeyanın yankısından başka bir şey, o zamanki toplumun gündeme gelen, kapsamlı bir sosyal değişiminin paralel görünümünden başka bir şey değildi. Bu dönemi Almanya'da ve Hollanda'da —Almanya'ya elbetteki Roma İmparatorluğu'na dahil olan Alman Ulusu kapsamındaki, Avusturya, Bohemya ve Moravya da sayılıyordu— geçiren

Yahudiler, 17. yüzyılın ortasında ve daha sonra 18. yüzyılda erken kapitalist, manifaktür döneminin hızlı gelişimi gündeme geldiği için, mal üreten toplumun en yüksek biçiminin gelecekteki taşıyıcısıydılar. Tüm sürülmelerine rağmen, 17. yüzyılda Hollanda ve İngiltere'den hareketle, gelişen büyük ulaşım ve ticaret yollarıyla ve sömürge ülkelerle ilişki içindeydiler. Werner Sombart'ın, tüm Konstantinopel (İstanbul) ve Portekiz kolonizasyonunu, hele de Amerika'nın keşfini, bir Yahudi meselesine dönüştürmesi kuşkusuz abartılıdır. Bu anti-semitik bir hazla tutunulmuş Yahudi ulusalcılığıdır. Kolonizasyonda ve ulaşım yollarının Akdenizden Atlantik Okyanusu'na kaydırılmasında Yahudilerin rolü küçümsenemez; ancak bunları Yahudilerin tekeline almak kanıtlanamaz ve bu yüzden de geçersizdir. Örneğin Hollanda Guyanası'nda Avrupalıların çoğunluğunun Yahudi ve sömürge birliklerin neredeyse tüm subaylarının Yahudi kökenli olması gerçeği de bunda bir şey değiştirmez.

Avrupa'nın batı bölgesinde kalan ve sonra Doğu'da başlayan takibatlarda oradan geriye akın eden Yahudileri kabul eden Yahudiler, yani (Portekiz'den ve Fransa'dan sürülmelerinden sonra Alman imparatorluğuna, Hollanda'ya ve oradan yine İngiltere ve Fransa'ya gelen) Sefardim Yahudileri. Alman Aşkenazi Yahudileriyle birlikte, mal üretiminin en yüksek aşamasının gelişme alanında kaldılar. Bunlar, Otuzyıllık Savaş'ın ardından gelen dönemde Almanya'da, kent ekonomisinin yeniden inşası için vazgeçilmezlerdi, yeni, burjuva toplumun gelişimi için vazgeçilmezlerdi. Hollanda sömürge imparatorluğu, Cromwell'in egemenliği altında ilk İngiliz Cumhuriyeti (püritanizmin Tevrat'a yeniden el atması rastlantısal değildir), onların ilk fonksiyonuyla aynı olan, ama şimdi bütünüyle mal üretimine çekilmiş kastı, sınıf içinde erimeye doğru sürükleyen bir dünyada, canlanan yenilenmiş sosyal fonksiyonun alanlarıdır.

Bu gelişme Almanya'da, Alman tarihinin genel gidişine uygun olarak gecikmeli gerçekleşir. Batı Yahudileri, modern burjuvazinin oluşumunun odağında bulunuyorlardı. Sosyal ve ekonomik olarak, ilk burjuvalar olarak, bütünüyle kentsel bir ideoloji ve kültürün temsilcileri olarak özel bir, ara tüccar, ödünç para veren, para tüccarı kastının gerekliliğinin ortadan kalkmasıyla, tempo koşucuları arasında kendilerinin de bulunduğu sınıfın içinde erimek zorundaydılar. Bu yüzden batı Yahudileri için modern burjuvazinin doğuşu ve eşitlik için mücadelesi, aynı zamanda Yahudi olarak Yahudilerden kendi eşitliğinin başlangıcı olmak zorundadır. Kastın toplumsal olarak gerekli çözülüşü, Yahudilerin, kendilerini de hazırlayıcılarından sayabilecekleri sınıfın içinde asimilasyonunun, erimesinin, karışıp kaybolmasının başlangıcıdır.

Yahudilerin 13. yüzyıldan 16. yüzyıla dek süren Yahudi takipleri sürecinde doğuya sürülen kesimi, feodal toplum düzenini Almanya, Fransa, İngiltere ve İspanya'dan yüzyıllar sonra doruğuna ulaştıran bir ekonomik bölgeye düştü. Coğrafi olarak Doğuya açık olan bu bölge, daha yüzyıllar boyunca Asyalı göçebe halkların yayılmacılığına maruz kaldı, yüzyıllar sonra bile hâlâ Moğolların ve barbar en ilkel kendi kendine yeterli üretim, devlet ve ekonomi biçimlerinin etkisi altındaydı. Batı'daki Yahudiler, feodal toplum düzeni içindeki konumlarından kaynaklanan çatışmalara 14. ve 15. yüzyılda düşerken, Polonya'daki Yahudiler bu çatışmaları üç-dört yüzyıl sonra 17. yüzyılın sonuna doğru yaşadılar. Bütün Yahudi katliamları arasında en korkuncu, Ukrayna köylü ayaklanmalarının, kendisiyle, sömürülen Ukrayna köylüleri arasına, şimdi köylülerle toprak sahipleri arasındaki bu sınıf mücadelelerinin baş kurbanı olan Yahudi mültezimi, borç vericisini, vergi toplayıcısını, Yahudi içki üreticisini ve tahıl tüccarını sokmuş olan Polonya krallarına, Polonya feodal beylerine karşı Chmelnitzky'nin Haidamaken savaşlarının bir parçasıydı.

Avrupa'nın batısında modern burjuvazi sanayiyi, ulaşımı, büyük ticareti, finans kapitali geliştirirken, Doğu, muazzam toprak kompleksinin hareketsizliği sonucunda, feodalite alanında donup kaldı. Aynı Batı'da olduğu gibi, Yahudi kastın elinden sosyal özelliğini, kendiliğinden alamazdı. Kendisine yarı sömürge bir kapitalizm ve endüstriyalizm aşılamaya çalışırken, hâlâ bu kastın varlığını kendisiyle birlikte sürüklemek zorundaydı, bizzat bu bir tarih hatasıdır (anakronizm). Kasta karşı, toplumsal görünümlerde zor kullanım araçları, feodal reaksiyon araçları ile modern emperyalist baskı, ulusal baskı arasında gidiş gelişlerle, çözemediği kastı yoketmeye çalışmaktan başka bir ifade tarzı bulamıyordu.

Bunun sonucu, bütün diğer Yahudilik artık asimilasyonun, çözülmenin, çöküşün durdurulamaz akımı içine girmişken, Doğu'da bulunan milyonluk Yahudi kitlelerinin sosyal açıdan kast olarak varlığını sürdürmesi, yalnızca modern sınıflarla temas noktalarında, asimile olmuş burjuvazi ve sosyalist, enternasyonalist proletarya olarak yukarı ve aşağı doğru parçalanması olmak zorundaydı. Batı'da Yahudiliğin asimilasyonunu, çöküşünü beraberinde getiren, ama yanı zamanda bu döneme gerekli politik ve sosyal bir fenomen olarak ulusu her yerde doruk noktasına çıkaran bir dönemde, Doğu Yahudi kastının varlığını sürdürmesi, Yahudi ulusallığının yaşayabilir bir kalıntısının, yalnızca, kastın, artık burjuva devriminin değil proleter devrimin objesi ve unsuru olma saatinin geldiği anda, tüm zamanları aşarak korunduğu yerde, kendini kurtarabilmesine yol açmak zorundaydı.

Son Safha

Batı

Modern kapitalizm Yahudiliğin kaderini tayin etti. Mal üreten toplumun en yüksek aşaması, "tarihe rağmen değil, tarih dolayısıyla kendisini korumuş olan" *(**Marx**, Yahudi Sorunu II, öldükten sonra basıldı, Baskı 1923, cilt I, s. 428)* Yahudiliğin son safhasıdır. Burjuva toplum gettoyu, artık ona gereksinim duymadığı için parçalıyor, çözüyor. Toplumdaki boşluk doldurulmuştur, getto ekonomik tözü artık yabancı olmadığı için, çevresi içinde eriyebilecek olan yabancı bir maddedir. Burjuvazinin eşitliği, Yahudilerin eşitliğiyle, burjuvazi içinde asimilasyonuyla eş anlamlıdır. Yahudiler yalnızca ilk kentliler değil, ilk burjuvalardı.

Burjuvazinin toplumun egemen sınıfı olduğu yerde, Yahudi gettosunun çözülme süreci ve asimilasyon süreci gündeme geliyor, önce Hollanda ve İngiltere'de, sonra Fransa ve İtalya'da, nihayet Almanya ve Batı-Avusturya'da böyle oldu. Ancak gettonun en uzun süre varlığını sürdürdüğü, Yahudi kastın varlığının zorla korunduğu yerler, Yarı ya da tam barbarlık ülkeleridir, burjuva dünya çağına tam ya da yarı-feodal düzenle giren, Rusya, Romanya ve kısmen de Avusturya-Macaristan'dır. Batı ile Doğu arasındaki ayrım, bizzat Yahudilik arasındaki ayrımdır da. Bu, Yahudiliğin çözülüşünün iki farklı yolunu da belirler, batının asimilatör çözülüşü ile doğunun ulusal çözülüşü, burjuva ve proleter çözülüş.

Batı, geniş bir Yahudi proleteryası tanımaz. Yahudilerin çoğunluğu burada burjuvazinin bir parçasıdır. Ancak aydınların ve küçük-burjuvazinin bir bölümü içinde sonraki ayrışma süreci ve doğudan yarı proleter Yahudilerin gelip yerleşmesi, onlarda da sınıf ayrışmasını ve nispeten dar, proleter bir tabakayı getirdi.

Kuzey ve Güney Amerika ve Avustralya'daki Yahudi göç bölgelerinin de dahil edilmesi gereken, Batı'da Yahudi kastının çözülme süreci hangi biçimde gerçekleşir?

Burjuva eşitliğiyle Yahudi eşitliği arasında tam bir paralellik egemendir. ***İngiltere'de*** Yahudilere karşı eski sürgün kararnamelerinin resmen ancak 19. yüzyılda kaldırılmış ve Yahudilerin hukuki eşitliğinin dış görünüş olarak ancak 19. yüzyıl ortalarında yasallaşmış

olması bir şey ifade etmez. Sosyal ve ekonomik olarak Yahudiler ingiltere'de Cromwell'den beri fiilen eşittirler. 17. yüzyılın birinci yarısında İngiliz ticaretinin onikide biri artık onların elindeydi. Etkinlikleri 18. yüzyılda muazzam arttı. İngiliz burjuvazisi için Yahudiler rakip değil, aranan yardımcılardır. 19. yüzyılda, Yahudi Lordlar (Montefiore) ve Britanya İmparatorluğu'nun tepesinde Yahudi devlet adamları (Disraeli) vardı. Bu Yahudiler artık yalnızca geleneksel olarak Yahudidir. Gerçekte onlar John Bull'un kendisinden daha az İngiliz, daha az İngiliz burjuvası değildirler.

Hollanda'da, kendi yurtlarından sürülmüş yahudiler (Maranlar) başlangıçtan itibaren fiilen eşittiler. Burada Yahudilerin tekelci bir işlevi, dolayısıyla böyle bir işlevden kaynaklanan çatışmalar olamazdı. Yahudiler geldiğinde Hollanda artık feodalizme uzak bir dönemde bulunuyordu. Amsterdam'lı biber torbaları için Yahudiler hoşnutlukla karşılanan kapitalistler, sonra sömürge işlerinin yaygınlaşması için, bağlantı ve bilgilerinden dolayı uygun ortaklardı. Yahudiler onlar için, nefret ettikleri İspanya'ya (ve Portekiz'e) karşı Hollanda'da tehlikeli bir rekabet yaratabilecek olan uzmanlardı. Bu durum Yahudileri, Hollandalılara asla antipatik göstermiyordu.

Ama asıl Yahudi eşitliği, 1789 ***Fransız Devrimi***'yle başlıyor. 28 Eylül 1791 tarihli, Fransa'da Yahudilerin eşit haklarını ilân eden kararname, tüm batı dünyasında Yahudilerin burjuva eşitliğinin ilânı anlamına geliyor. Fransa'da burjuva devriminin, Yahudi eşitliğini resmen ve yasal olarak ifade etmesi anlaşılır bir şeydir; bununla feodal dünyadan, yeni burjuva dünyaya geçişin belirleyici adımlarından birini belgeler. Ancak Yahudilerin eşitliğinin ilânı, Yahudilerin yurttaşlık yeminiyle, "vaktiyle onların yararına olan tüm ayrıcalıklardan ve özel yasalardan vazgeçme"leriyle bağıntılı olduğunu açıkça saptamayı ihmal etmez. Kastın çözülüşü, iki tarafta da önyargıları ve kavramları silip atmak zorundadır. Tarihte, yasal eşitliğin Yahudi cemaatler tarafından reddedildiği durumlarla karşılaşılmıştır. Onlar yalnızca özel yasalar altında bulunmuyorlardı. Ayrıcalıklara, ekonomik tekel konumuna da sahiplerdi. Burjuva devrim bunları ortadan kaldırmak zorundaydı.

İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da da ekonomik ve sosyal rollerini, kapitalist ekonomi unsurlarının yükselişiyle yeniden kazanmış olan Yahudiler, burada da burjuva gelişimin öncüleriydiler. Devrim saflarında olmaları şaşırtıcı değildir. Savcı ***Cahier de Gerville***, 30 Ocak 1790'da, Paris Komünü Meclisi'nde Karmelit Bölge temsilcisi olarak yaptığı konuşmada, Cumhuriyet için mücadelede Yahudilerin yurtseverliğini, cesaretini ve soyluluğunu övüyordu:

"Özgürlüğü kazanma mücadelesinde başka biç bir yurttaş kategorisi, Yahudilerden daha büyük bir gayret göstermemiştir; hiç kimse Ulusal Muhafızlar'ın asker ceketi için onlar kadar yanıp tutuşmuyor... Paris'te yaşayan Yahudiler henüz Fransız rütbesine yükselmedi; ancak onların bu isme tümüyle lâyık olduğunu size garanti edebiliriz. Hatta şimdiden bizim aramızda Fransız sayıldıklarını açıklamaktan korkmuyorum. Evet Baylar, Karmelit Bölgesi, yurttaşları arasında ayırım yapmayı istemiyor..."

Devrim haklı olarak, Yahudilerin eşitliğini, aynı zamanda yabancı feodal gericiliğe karşı bir darbe olarak değerlendiriyordu. Napoleon tarafından 1806 yılında Paris'e çağrılmış ve önlerinde Yahudilerin hıristiyanlara yönelik toplumsal tavrı üzerine oniki vicdani soru duran ünlü Yahudi Eşraflar Toplantısı, aynı 1807 yılındaki "Büyük Synhedrion" gibi, Almanya'daki muhaliflerine karşı Napoleon"un bir mücadele aracıydı. Napoleon bu adımla, Ren nehrinin kıyısında ve öte yakasında Yahudilerin sempatisini kazanabileceğini biliyor, Yahudilerin özellikle Batı Almanya'daki büyük önemini hesaba katıyordu. O zaman Fransız Yahudilerinin temsilcileri, kendilerinin Fransız olduğu tarihsel sözünü söylediler. Fransız Devrimi, Yahudiliğin çözülüşü yönünde, dünya tarihi açısından önemli ilk adımı attı.

Ama daha önce başka bir burjuva devrimi, hemen sonra Fransa'da tekrarlanan şeyin aynısını yapmıştı. 1776 yılında onüç ***Kuzey Amerika Birleşik Devletleri***'nin bağımsızlık ilânında, tanrının varlığına inanan tüm mezheplerin eşitliği özellikle ifade ediliyor. ***Washington,*** 1790'da Newport Yahudi Cemaati'ne, inanç özgürlüğü ve vatandaşlık haklarının dokunulmazlığının Birleşik Devletler için doğal olduğunu yazıyordu, çünkü Birleşik Devletler'de ne yobazlık ne de izlenme isteniyordu, yalnızca "korumamız altında yaşayan, her fırsatta enerjik destek görenlerin, iyi birer yurttaş olmaları" talep ediliyordu.

İtalya'da Yahudilerin eşitliği, İtalya'nın ulusal birlik mücadelesiyle paralel yürüdü. Özellikle Livorno ve Cenova'da büyük bir rol oynayan Sefardim Yahudileri, başlangıçtan itibaren, İtalyan burjuva ulusal hareketin saflarındaydılar. Tüm kökeni itibariyle, Habsburg-Bourbon-Papalık feodalitesine karşı bir burjuva krallığı olan İtalya Krallığı'nın anayasası, tümüyle asimile olmuş Yahudilerin eşitliğini bir doğallık olarak görüyordu.

Avrupa'nın kalbinde, ***Almanya, Avusturya ve Macaristan'da***, bu ülkelerin burjuva eşitliğinde genelde geri kalmış oldukları gibi, bu sorunda da gelişim çok geriydi. 18. ve 19. yüzyılın sonunda Yahudilerin hukuki durumu Almanya'da, büyük bir karışıklıkla karakterize olu-

yordu. Bu, tek tek Alman bölgelerindeki tolumsal gelişimin durumuna bütünüyle uygundu. Yahudilerin Batı ve Güney Almanya'da eşitliği, Kuzey'de ve Doğu'da olduğundan iki üç kuşak önce gerçekleşti. Yalnızca feodalite değil, loncalar ve esnaf birlikleri de, aynı genel sosyal ilerlemeyi engelledikleri ölçüde, Yahudi eşitliğinin önünde de engel oluşturdular. Almanya'da son Yahudi sürgününün 1819'da Lübeck'de gerçekleşmesi rastlantı değildir. Lübeck'li lonca beyleri, tarihin tekerleğine 16. yüzyıldan kalma yöntemlerle çomak sokabileceklerine inanıyorlardı. Yüzyıl seyrinde bu tekerleğin altında fena şekilde kaldılar.

Kant'ın, Herder'in ve Lessing'in eserlerinde düşünsel ifadesini bulan, Alman burjuvazisinin yeni başlayan eşitliği, ideologları aracılığıyla, Fransız Devrimi'nin öncüleri Aydınlatmacılar ve Ansiklopedistler'den farklı bir şey ifade edemez. Lessing, Kant ve Herder çok açık bir biçimde Yahudi eşitliğinden yana tavır aldılar, Wilhelm von Humboldt da öyle. Yahudilerin yasal durumu 1848 yılına dek tümüyle aydınlığa kavuşmadı. Napoleon dönemi sırasında (1812) Prusya Kralı, bir "Prusya Devleti'nde Yahudilerin Burjuva İlişkilerine İlişkin Buyrultu" çıkarmamazlık edemedi, çünkü paralarına acilen gereksinim duyduğu Yahudileri kazanmak zorundaydı. Viyana Kongresi ve 1815 Federal Paktı, Yahudi sorununu açık bıraktılar. Burjuva eşitliği, Avusturya ve Macaristan'da 1848 ve 1869'da, Prusya'da 1850'de, Kuzey Almanya Birliği'nde 1869'da ve Alman Hohenzollern İmparatorluğu'nun 1871 Anayasası'nda yasal olarak saptandı.

*

1750-1848 dönemi gerçekte AlmanYahudi gettosunu yerle bir ediyor. Modern mal ve para ticareti, sanayi, genel ulaşım, aynı Fransa, İngiltere ve Hollanda'da olduğu gibi, resmi ve yasal engelleri ezip geçti. Yahudi kastı, ekonomik olarak belirleyici burjuva sınıfın içinde erimek zorundaydı. Ticaret ve para işleri artık, kitlelere giz gibi görünen özel fonksiyonlar değil, bilakis tüm nüfusun dahil olduğu kapitalist ekonominin doğal gerekli unsurlarıydı. Bunlar artık ayrıcalıklıların işi değildi —gerçekte Yahudiler (deklase olmalarını aştıktan sonra) yine ayrıcalık sahibi olmuşlardı—, tersine bunlar genelin sosyal ve ekonomik yaşamının unsurları oldular. Yahudi kastının çözülmesi kaçınılmazdı. Bu çözülüş, ulusallıklarının son kalıntılarının temsilcisi olarak Yahudiler için hangi sonuçlara yol açtı?

Daha 18. yüzyılın ortasında, gettonun düşünsel temeli, din, sarsılmaya başlıyor. Bu, başka şeylerin yanısıra, İbranice dilinin artık

yalnızca dini tören dili olmasında ifadesini bulur. Yahudi Almancası jargonu da, Yahudiler genel ekonomik yaşamla içiçe geçtikleri ölçüde geri plana itiliyor, Almanca Alman Yahudilerinin dili oluyor. (Macarca ve Çekce, daha sonra da olsa, ilgili bölge Yahudilerinin dili olacaktır.) Musa'nın beş kitabının ***Moses Mendelssohn*** (1729-1786) tarafından çevirisi (1780-1783) bu dönüşümü belgeliyor:

"Bilgeliğin sözcüklerini anlama yeteneğine sahip olan Yahudi delikanlılar", diye yazıyor Mendelssohn, "tanrı kelamını hıristiyan bilgelerin çevirilerinden öğrenmek için aranmak zorundadırlar. *(Musa'nın Beş Kitabı Çevirisine Giriş.)*

Liberal, asimilatör Yahudilik, Moses Mendelssohn'u efsanevi bir kişilik haline getirdi. Gerçekte o, Yahudi dinini, ulusal sınırlılığından ayırarak ve böylece onu eşitliği engelleyen güçten kurtarmaya çalışarak, eşitlik yönünde kurtarmak isteyen oldukça sıkıcı, uslu, burjuva ve evcil bir bilgin ve filozoftu. Bilgili insanların az olduğu Königsberg'te, bir mektubunda, mantıklı bir insanla karşılaşmanın ne kadar zor olduğunu ısrarla belirten Kant'ın dostluğunu kazandı. Mendelssohn öncelikle Lessing'le yakın temas kurdu. Alman Yahudiliğinin yalnızca eşitliğinin değil, bilakis asimilasyonunun ve çöküşünün, yükselen burjuvazinin habercisi, düşünsel yolaçıcısının dostu olması, sembolikten öte bir şeydir.

18. ve 19. yüzyılın sonuyla birlikte, Alman Yahudiliğinin çözülme süreci büyük bir hızla gündeme geliyor. Bu, zorunlu olarak Yahudi dinselliğinin çöküşüyle başlıyor. Gettonun sosyal engelleri kalktığında, Yahudilerin dinsel düşünce dünyasının, aydınlanmadan önce, doğa bilimlerinden, modern burjuva düşünce unsurlarından ayırabildiği ve kurtarabildiği her şey yıkılır. Katı, rasyonel, soğukkanlı Yahudi dini, sosyal olarak eşit Yahudilere, birdenbire yabancı, ölü, olsa olsa saygın, reddedici bir hayretin konusu olan bir şey olarak görünür. 19. yüzyılın başlangıcıyla birlikte Yahudi dinini kurtarmak, dini törenin yeni yöntem ve kurallarını (Ritüel) bulmak, bu mumyaya canlılık kazandırmak için umutsuz çabalar başlıyor. Asimilasyon ve eşitlik hareketinin lideri, Frankfurt Ulusal Meclisi'nde bazı ateşli konuşmalar yapmış olan, saygıdeğer bir vatandaş, coşkulu bir alman, saygın bir Yahudi ***Gabriel Riesser***'dir (1806-1863), olanaksız olanı yapmaya, iki şeyi, Alman Yahudilerinin Almanlık içinde erimesi ve Yahudi dininin korunmasını birleştirmeye çalışan bu hareketin tepesinde o vardır.

Özelde sözü edilen Yahudi dini, alışılmış anlamda bir din değildir. O, ruhun borç ve alacakları için bir anayasa, bir yasa, hesaplı bir yasa,

bir başucu kitabıdır, içinde cenneti mekân için senetin korunduğu bir kontuvar, bir dosyadır. Temeli battığı anda bu yasanın varlığı olanaksızdır. Yahudi dininin temeli, yalnızca Yahudilerin özel sosyal ve ekonomik işlevidir, başka bir şey değil. Bu işlev ortadan kalktığında, onunla birlikte onun ideolojik üstyapısı da, Yahudi dini de ölür.

Leroy Beaulieu, "Yahudiler ve Anti-Semitizm" kitabında şöyle diyor: "İsrail, dini tören yöntem ve kurallarıyla kurtarıldı." Din Yahudiliğe, kast olarak varlığını ideolojik açıdan güvenceye alarak, görevini yerine getirmesini sağladı. İşlevinin sönmesinden dolayı kastın sosyal temeli ortadan kalkınca, "dini tören yöntem ve kuralları", amaçsız ve içeriksiz bir gövde haline gelir. "Ritüel" kaybolur.

"Dünyevi okul eğitimiyle birlikte, kapitalist ekonomi içinde bir yüzyıl süren özgür faaliyet,Yahudileri, tüm kapitalist ülkelerde Yahudi dinine yabancılaştırdı. "

Artur Ruppin'in bu saptaması *("Günümüz Yahudileri", 1920, s.132),* gerçeklere uygundur. Yahudilerin yaşadıkları çevre içinde sonuna dek massolmalarından başka hiç bir şekilde sonuçlanamayacak olan asimilasyon sürecinde, Yahudilerin dinleriyle ilişkileri, onların sosyal konumuna, eşitlik derecelerine uygundur.

Ruppin, bu konuda mükemmel bir tablo hazırladı; bu tablo yalnızca onaylanabilir. Ruppin Yahudileri dört katmana ayırıyor: 1) Rusya ve Galiçya'daki geniş Yahudi kitlesi: Parasız pulsuz işçiler, zanaatkarlar, hırdavatçılar, hava varlıklar; dindarlık: Ortodoks; 2) Doğu'dan İngiltere, Amerika, Almanya'ya göçenler, Romanya'daki Yahudiler; Doğu'daki ekonomik pozisyonun neredeyse aynısı, ama büyük bölümü artık yüksek, güvenceli gelire sahip; dindarlık: Hoşgörülü; 3) Alman Yahudilerinin büyük kısmı; ekonomik durum: Varlıklı burjuvazi (elbette son on yılların gelişimi gözönüne alınmalıdır; Almanya'daki Yahudi memurlar, yalnızca küçük burjuvazinin sosyal ayrışma ürünüdür); dindarlık: Özgür düşünceli, liberal; 4) Almanya'nın ve bütün diğer batılı ülkelerin büyük kentlerinde akademik eğitim almış ve varlıklı Yahudiler; ekonomik durum: Büyük burjuvazi; dindarlık: Dindar değil.

Başka bir tablo daha vardır. Bu tablo, batıdaki Yahudileri dindarlıklarına göre kuşaklara ayırır. Ama bu kuşakları yalnızca yaşa göre değil, sosyal olarak tanımlar. Birinci kuşak bir ayağıyla hâlâ gettodadır; o, Bleichröder'in bir kez Bismarck'a söylediği gibi, hâlâ seyyar satıcı tezgâhını sırtında taşır. Bunlar, batı'da küçük Yahudi kentlerinden, Bohemya'dan, Yukarı Macaristan'dan gelen Yahudilerdir, daha yeni, doğudan, olsa olsa Breslau veya Posen'dan Berlin'e gelmiş

olan Yahudilerdir, çoğunluğu küçük-burjuvadır; dindarlık: Ortodoks. Bunların oğulları artık genel, burjuva okullarına gitmişlerdir, belki hâlâ İbraniceyi tanıyorlardır ama bir tek jargon sözcüğü bilmezler, dilleri Alman, düşünce tarzları Almandır; ekonomik olarak, eski geleneksel aile mesleğinden, belki bankacılık dalına geçeceklerdir. Aralarında mühendisler, avukatlar, doktorlar, yazarlar vardır; dindarlık: Olsa olsa Yahudi cemaatine hâlâ vergi öderler, biri ya da öteki bir "Jomkippur-Yahudisi"dir; en fazla tatil günlerinde bir Yahudi olduğunu anımsar; hatta belki o gün sinagoga bile gider. Üçüncü kuşak artık tümüyle yitirilmiştir. Ya büyük burjuvazi saflarına geçer, devlet cihazıyla ilişki kurar ya da aşağıya doğru ayrışma başlar, memurlar proletaryayla temas eder, bunlara üst tabakadan çok sayıda entelektüel katılır. Kaçınılmaz olan şudur: Ya bu kuşak kendisini vaftiz ettirir ya da Yahudi cemaatini terkeder ve mezhepsiz kalır. Bir kaç saygın Yahudi, bu tabloda bir şey değiştirmez.

Genelde yalnızca Alman Yahudileri için değil, tüm Batı ve Orta Avrupa Yahudileri için geçerli olan iki sınıflandırma budur. Doğu Yahudilerinin göçmen olarak gittiği deniz ötesi ülkelerde bu süreç önemli ölçüde kısalır. Göçmenler arasındaki proleter unsur bu süreci hızlandırır. Feodal ve yarı-feodal koşullar altında getto düşünülemez. Yahudi semti, bir getto olmak zorunda değildir.

Eşitlik Yahudilere, Batı ve Orta Avrupa'da, ulusallık kalıntılarının tümüyle yok olmasını getirdi. Dinin rolünün ortadan kaldırılmasıyla ortak dil, din ve kültür kaybolur. Azalan ölçüde geri kalan "tipik Yahudi" özellikler, ne bir ulusallık ne de bir ırk unsurudur. Bu, onlarla birlikte aynı şekilde çözülen, özel sosyal tarihlerinin sonucudur. Ancak eşitlik onları, şimdiye dek dini ideolojilerinden dolayı, burjuva eşitliğinin başka sonuçlarına nasıl yabancı kalıyorlarsa aynı öyle yabancı kaldıkları, burjuvazi içinde tipik sosyal fenomenlere de asimile eder. Yahudiliğin sürmesi için önemli olan faktörler yokolur. Yüzyıllar boyunca Yahudilerin özellikleri şunlardı: Olağanüstü büyük üreme yeteneği, erken evlilik, ahlâki yaşamın katılığı, bundan dolayı zührevi hastalıklardan korunma, uzun ömür, kısaca soyun olağanüstü canlılığı. Getto sınırlarının yokedilmesi, Yahudilerin genel burjuva sınıfı içinde erimesi, burjuva dünyasına özgü olan tüm sonuç fenomenlerde kendisini ifade eder. Erken evlilik kaybolur; Batı'da Yahudiler ücretli işçi ve çiftçi olmadıkları, yeterince servet bulsalar bile, belirli bir eğitim döneminden sonra aile kuran —eğer memur iseler, bu daha da çok böyledir— tabakalara ait oldukları için, geç evlilik ağır basar. Buradan, genç insanlar için, evlilik dışı arkadaşlık ilişkileri

genel bir olgu olmadığı sürece, fuhuşla tanışma sonucu doğar. Enfeksiyon hastalıklarının hızla artması ve doğurganlığın düşmesi gecikmez.

Genel sosyal eğilimler Yahudilere hızlı bir tempoda egemen olur. ***Doğumların gerilemesi*** hızla artar. Üç-iki ve son on yıllarda, bir çocuk sistemine geçirilir. Özetle: Doğum oranlarının önce düzenli, ancak son zamanlarda aynı şekilde artan ölümlülük oranlarının da hızla düşmesi, durumu karakterize ediyor. 1911 yılında Prusya'da Yahudi nüfusun doğum fazlalığı hâlâ 368'di. 1928 yılında ise ölüm fazlalığı artık 1633'tü. Bu değişim yalnızca Prusya'da değil, tüm Alman eyaletlerinde kendini gösterir. 1910 yılı için, Alman Yahudilerinin, toplam ***Alman*** nüfusunda nispi payının, 1817 yılıyla karşılaştırıldığında yüzde 30 düşmüş olduğu saptanabiliyordu. Eğer Yahudi nüfusun toplam nüfusta payı buna rağmen düşmeyip, tersine genelde aynı kaldıysa, bu, Alman Yahudilerinin düşen sayısının Doğu'dan göçlerle, yani yabancı Yahudilerle dengelenmesinden dolayıdır. Ancak savaşın sona ermesiyle bu akış düştüğü için, şimdi artık denebilir ki, akış sona erdiğinden ve kayda değer bir boyutta yeniden gündeme gelme şansı artık hiç olmadığından dolayı, Almanya'da nispi ve mutlak Yahudi sayısının düşüşü durdurulamaz. Bu durum, tüm nüfusun doğum fazlalığının yitmesiyle paralel yürüyor, bu arada bu düşüş Yahudilerde, sosyal olarak, çocuk sayısının sınırlanması üzerinde bir yandan en yoğun ve en bilinçli duran, öte yandan ise doğurganlıkta nüfusun proleter veya köylü kesimlerinden daha çok zarar gören tabakalara ait oldukları ölçüde Yahudilerde daha hızlı gerçekleşir. 1822-1840 yıllarında Prusya'da, yıllık ortalamada 1000 Yahudi başına 35,5 doğum sayıldı, bu sayı 1927'ye dek 11,1'e düştü. Fakat 1924'ten beri Prusya Yahudilerinde ölümlülük oranı, Yahudi olmayanlardan daha yüksektir. 1913'te ölümlülük oranı toplam nüfusta yüzde 14,9 ve Yahudilerde yüzde 13,7'ydi. 1924'te rakamlar yüzde 12 ve yüzde 14,1'dir. Prusya'da doğum ve ölüm olaylarına genel bir bakış sağlayan Prusya İstatistik Dergisi *(69.Yıl, 1928, s. 250)* şu saptamayı yapıyor:

"Doğum tüm mezheplerde düştü, iki hıristiyan mezhepte önemli bir fark yok, ama düşüş yahudilerde çok daha güçlü."

Yahudilerde yalnızca doğum oranı düşmüyor, ***aşırı yaşlanma*** da artıyor. 1925'te Yahudilerin yüzde 17,5'i 15 yaşındaydı, toplam nüfusun yüzde 26'sı, 25-30 yaş arasındakiler Yahudilerin yüzde 25'ini, toplam nüfusun yüzde 29'unu kapsıyordu, 30-50 yaş arasındakiler Yahudilerin yüzde 25'ini, toplam nüfusun yüzde 21'ini, 45-60 yaş

arasındakilerde oranlar yüzde 20 ve yüzde 15, 60-70 yaş arasındakilerde yüzde 8 ve yüzde 6'ydı.

Tekrarlıyoruz, göç aracılığıyla bir dengeleme artık beklenmemelidir. Sosyal gelişmenin nüfusa etkisi —Almanya için söylenenler, tüm batılı, burjuva eşitlikçi ülkeler için aynen geçerlidir—, sosyal yapılarından dolayı Yahudilerde göze batıcı biçimde ifadesini bulur. Ancak doğum oranının düşüşü, Batı Yahudiliğinin çöküşü için tek başına belirleyici değildir. 1918'den beri Almanya ve Avusturya'da ortalama olarak aynı kalan bir eğilim gösteren, Yahudi cemaatinden ***ayrılmalar*** da (Viyana, 1919-1929: 10.827 ayrılış) onunla birlikte yürür.

Çözülmenin çok daha doğal, çok daha kendiliğinden anlaşılır ve bu yüzden çok daha tehlikeli faktörü, ***karma evlilik***tir. Yahudi ulusalcılarına büyük acı veren şey budur. Her şeye karşı —en azından teoride— bir çare bulunabilir, yalnızca en doğal ve en kendiliğinden olan şeye karşı bulunamaz. Sosyal ve onunla birlikte dinsel sınırlar kalktığında, artık ne anti-semitizmin ne de Yahudi ulusalcılığının bir yararı olur: Genç bir Yahudi memur, Yahudi olmayan genç bir stenograf bayana aşık olduğunda, çoğu durumda ne ırk teorileriyle, ne de "Siyon henüz elden gitmedi!" savaş çığlığıyla, bir evliliğin önüne geçilemez. Para ve sanayi aristokrasisinde, kan ve Mesih değil, banka hesap numarası soruluyor. "Karma" bir içgüvey veya para evliliği, karma olmayan bir fiyaskodan daha iyidir. Karma evlilik, aynı proleter tabakalarda olduğu gibi, burjuva tabakalarda da yaygınlaştı. Yahudilerin sosyal eşitlik derecesinin, ulusallıklarının çözülme sürecinde nasıl yansıdığı burada da açıkça görülüyor.

Doğu'dan Batı'ya doğru gidildikçe, Yahudi evliliklerinde karma evlilik oranı o ölçüde artar. Karma evliliklerin sayısı, Doğu Yahudilerinin göç ettikleri ülkelerde, Birleşik Devletler'de, Avustralya'da, Güney Afrika'da ve İngiltere'de en yoğundur. 1910 yılı dolaylarında Galiçya'da yalnızca yüzde 2 karma evlilik sayılmışken ve İngiltere'nin doğulu Yahudi göçmenleri arasında da aynı rakam saptanmışken, katolik Almanya'da, Macaristan'da ve Bohemya'da bu rakam yüzde 2 ilâ 10'du. Protestan Almanya'da, Hollanda'da, Viyana'da ve Budapeşte'de ise bütün Yahudi evliliklerin yüzde 10 ilâ 30'u karma evlilikti. Ruppin, son 50 yıl için özellikle önemli materyaller sunuyor. 1901-1904 yılında Almanya'da evlenen her 100 Yahudiden 7,95'i karma evlilik yapıyordu, böylece 1927'de bu sayı 23,33 oldu. Kopenhagen'de karma evlilik sayısı 1880/1889'dan 1900/1905'e dek yüzde 21,84'ten 31,76'ya yükseldi. Amsterdam'da 1899'dan 1908'e dek yüzde 5 karma evlilik sayıldı, 1926/27'de 13,20; Macaristan'da

1895'ten 1899'a dek 2.70, 1926'da 12,46 ve bu, Macaristan'da Şuralar Hükümeti'nin yıkılmasından sonraki muazzam anti-semitik kışkırtmaya rağmen böyleydi. Frankfurt a.M.'da 1876-1880'de yüzde 6,78; 1926'da 14 karma evlilik sayıldı; Köln a.Rh.'de 1926'da yüzde 28,5; Bavyera'da 1876-1880'de yüzde 1,82; 1926/27'de 13,36; Berlin'de 1901-1904'de yüzde 15,06; 1926'da 24,52; İsviçre'de 1888'de 1290 evli Yahudi çift, 73 Karma çift, 1920'de 3679 Yahudi çift, 533 Karma çift sayıldı. Trieste'de Karma evliliklerin sayısı 1870-1890 yıllarında yüzde 14,30'dan 1927 yılında yüzde 56,10'a çıktı!

Bu eğilim, New York'taki Yahudi evliliklerinin incelenmesinde daha da açık görülüyor. 1908-1912'de Birleşik Devletler'de bu sorunu inceleyen Drachsler'e göre, her 100 Yahudi evliliğinden yüzde 1,17'si karma evlilikti. Fransız Yahudileri (New York'ta) 1912 yılında 6,54'le en yüksek karma evlilik sayısına sahiplerdi, Almanlar'da bu rakam 5,16'ydı, bunu 4,26'yla Amerikalılar, 4 ile Hollandalılar, 3,47 ile İngilizler izliyordu, 0,45 ile Romenler, 0,62 ile Ruslar ve 0,99 ile Galiçyalılar en düşük rakamlara sahipti. Demekki karma evlilik Doğu Avrupa'lı Yahudilerde enderdir. İlgili Yahudilerin geldikleri ülke ne kadar batıdaysa karma evlilik sayısı o kadar artar. Ruppin bu konuda şöyle diyor:

"Amerika'da ortalama olarak daha uzun süredir yerleşmiş ve daha fazla asimile olmuş Alman Yahudilerinde, karma evlilik birinci kuşakta 100 evli erkekte 4,83 ve 100 evli kadında 2,62'ydi, ikinci kuşakta 100 evli erkekte 8,85, 100 evli kadında 2,96'ydı."

Karma evlilikten olan çocukların durumu nedir? İncelemelere göre, karma evliliklerden olan çocukların yüzde 10'undan fazlası sürekli Yahudilikte kalmıyor, bu çocukların yüzde 90'ını Yahudilik kesin olarak yitiriyor. Doğal olarak bunun bir nedeninin olması gerekiyor. Bunun nedeni, Yahudiliğin özel sosyal işlevinin sönmüş olması, ulusal varlığının artık sürmemesi, dinsel bağın neredeyse sıfır olması ve eğer bu bağ biçimsel olarak hâlâ sürdürülüyorsa, yalnızca sosyal olarak hiç bir şey ifade etmemesi değil, üstelik beraberinde dezavantaj getirmesidir.

Artan ölümlülük, hızla artan karma evlilik sayısı, nihayet bir de son ortak bağ olan dini ortaklıktan Yahudilerin kitle halinde ayrılmalarıyla çözülmenin tamamlanması, getto duvarlarının sosyal olarak imhası, Yahudi kastının sosyal çözülüşü; Yahudiliği, burjuva sınıfı içinde erimesinden sonra tek tek bireylerin bir toplamı olarak, yalnızca kökenleri itibariyle özel karakteristiğe sahip bireyler olarak da yok

eden üç unsur budur. Evet, Batıda Yahudiliğin bu anlamda çöküşünden artık hiç söz edilemez. Bu Yahudiliğin içeriği nedir? Burada kimin cenazesi için gözyaşı dökülüyor? Ortadan kaybolan tek tek bireyler ve onların soyu değildir. Ortadan kaybolan, bu bireylerde hâlâ bulunan özel ulusal özelliklerdir. Bu işlem soyutlanmış bireyler üzerinde değil, bilakis bu bireylerin toplamı üzerinde, büyük bir sürecin akışında gerçekleşmesi, mantıklı ve yasaldır. Buna karşılık, gizemli, dünyayı kapsayan bir Yahudi ulusu icadıyla, Yahudiliğin dünyayı belirleme vaazıyla kendini dayatmak saçmalıktır ve doğulu Yahudi "hava insanlığı"nın*, diğer bazı hayaller gibi toz olup uçmak zorunda olan yeni bir batılı hava Yahudiliği olarak devamından başka bir şey değildir.

Ruppin'in *("Günümüz yahudileri", s. 174)*, dikkat çekici titizlikte ve oldukça ciddiye alınması gereken çalışmasında, şu klasik cümlenin bulunması neredeyse gülünçtür:

"Yahudiliğin vaftizden dolayı karşılaştığı kayıplar gelecekte büyüyecek mi? Bu sorunun yanıtı..., eğer Yahudiliği çeşitli tabakalara bölmüş olan parçalanma süreci devam ederse, yani din dışı eğitimle pek teması olmamış bizim birinci ve ikinci tabaka olarak tanımladığımız yoksul yahudilerin, varlıklı ve modern eğitimli sınıflara (üçüncü sınıf) yükselişi sürekli gerçekleşirse, kesinlikle evettir."

Yahudi ulusalcıların, Yahudi uluslarına ve mistik Yahudiliklerine sahip olmaya devam etmeleri için, din dışı eğitimle pek teması olmamış, yoksul Yahudilerin yükselişi engellenmek zorundaydı; gettonun korunması, doğudaki "hava insanlığı"nın özenle korunması, yerleşim bölgelerinin sürdürülmesi, Doğu'da Çarlığı yok eden tüm devrimin yadsınması gerekiyordu. O zaman Yahudiliğin vaftizden çok, kendi sosyal temelinin çözülmesinden, kast olarak sosyal işlevinin ortadan kalkmasından, sınıfların ve sınıf mücadelelerinin içinde erimesinden dolayı karşılaştığı kayıplar tekrar telafi edilebilirdi! O zaman yılda onbinlerce Yahudi Doğu'dan Batı'ya, aşırı kalabalık kentlere akın ederlerdi ve az önce Batılı Yahudi kapitalist bayların terkettiği Sinagoglar yeniden doğulu Yahudi küçük-burjuvalar ve yarı-proleterlerle dolabilirdi. Yahudi avukatların, doktorların ve mühendislerin oğulları —ey Yahudi ruhu!— liseye gidemezlerdi, Talmud okumak zorundaydılar, Melamed'e, Talmud çalıştırıcısına öğrenci çıkardı, ortaçağ, en muazzam toplumsal devinim döneminin ortasında, bir adaya sahip olurdu!

---

* *Yahudilerin aşağılanması amacıyla kullanılan bir kavram.* —***Redaksiyon***.

Bir mumyayı galvanize etmek için bu son çaba boşunadır ve yitirilmiştir. Sınıfların bir yükseliş ve çöküş tarihinden, üretim biçimlerinin yükseliş ve çöküş tarihinden, tek bir büyük gelişimden başka bir şey olmayan, 2500 yıl önce Esra bir peygamber olduğu için duraklamayan tarihin demirden adımı, bütün bu anakronik çabalardan daha güçlüdür.

Batılı yahudilik çökmeye, çözülmeye mahkûmdur. Sosyal kavramı yok olduğu için, onun temsilcisi de sosyal işlevinin değişimiyle bu işlevin işaretlerini sıyırıp atmak zorundadır. En yakın zamana ilişkin istatistik bir çalışma *(Prof. Dr. H. **Silbergleit**, "Alman İmparatorluğu'nda Yahudilerin Nüfus ve Meslek İlişkileri", Berlin 1931)*, bu incelemelere ve saptamalara istatistiki son noktayı koyuyor: Alman Yahudileri, deniyor orada, halkın ölmek üzere olan bir parçasıdır. Karma evlilik eğilimi yıldan yıla artıyor. Çocuk sayısının sınırlanmasındaki katılık da aynı zamanda büyüyor, evlenme sayısı düşüyor, aşırı yaşlanma gündeme geliyor; yalnızca genç erkek Yahudiler uzun süre evlenmeden kalmıyor, Yahudi kadının eşitliği de hızla ilerliyor.

Bu son safhadır. İstatistik böyle diyor.

Doğu

Başka her yerde Yahudilere en geniş özgürlüğün sağlandığı, Batı'da eşitliklerin ve asimilasyonların tam gaz ilerlediği bir dönemde, Doğu'da Yahudileri kast olarak sosyal konumlarında zorla tutuyorlar. Sonuçta bu, ulusal çözülme sürecinin engellenmesi anlamına geliyor. Toplumsal inşadaki boşluklar ancak kapanıyor; bu, Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasında, bu ilerlemiş dönemde ulusal biçimini hemen devrimci içerikle dolduran çatışmaya yol açar ve Çarlık sisteminin zecri tedbirlerine neden olur.

Doğu'da kast yapısı, batıdan birbuçuk yüzyıl fazla varlığını sürdürdü. Ancak 19. yüzyılın sonunda Doğu'nun daha büyük kentlerinde bir parçalanma süreci başladı. Ama bu, Yahudilerin çok küçük bir bölümünü, sayısal ve toplumsal olarak zayıf burjuvazinin yanına götürdü. Getto sefaletinden, "hava insanlığı" varlığından, yavaş yavaş sanayi —bu henüz sanayidir— proletaryasına ve dolayısıyla dinsel değil, sosyal nedenlerle ulusallıklarını korumaya sevk edilirler. Proletaryada sosyal kurtuluş güdüsü, Çarlık boyunduruğundan ulusal kurtuluş mücadelesiyle paralel yürür. Dil ve kültür mücadelesi, sosyal haklar için bir mücadeledir. Ulusal dil, Yahudi dili bir mücadele aracıdır.

Doğu'da aydınlanma, Sinagog'un, Talmud okullarının ve ibadet evlerinin kapısına dayandığında, din artık, Yahudi ulusallığının kalıntılarının belirleyici özelliği değildi. Yahudilerin hareketsiz kitlesi, bu kitlenin güçlü sosyal ayrışması, ulusallıklarının başka bir unsurunu, dilsel ve kültürel unsurunu güçlü bir sosyal içerikle doldurdu ve böylece dinin varlığı üzerinden, ulusallığa canlı bir töz kazandırdı.

*

Kökleri yüzyıllarca geride, Merkez ve Batı Avrupa'nın o zamanki sınıf mücadelelerinde ve sosyal sarsıntılarında aranması gereken Batı ve Doğu Yahudileri arasındaki ayırım, Batı'da ve Doğu'da sosyal Yahudilerin sosyal tabakaları üzerinde incelemeler yapıldığında çok açık ortaya çıkar. 1906 yılında Berlin'de, gelir vergisi ödemekle yükümlü 206.128 kişi vardı (sözkonusu olan henüz Büyük Berlin değildir), bunlardan 29.426'sı Yahudiydi —yükümlülerin yüzde 14,28'i—, bunlar, devlet gelir vergisi toplamının yüzde 30,77'sini sağlıyorlardı. 1907 yılında Baden'de vergilendirilen sermaye, protestanlarda toplam bir milyar Mark, katoliklerde 632 milyon Mark, Yahudilerde 180 milyon Mark'tı, protestanlarda ve katoliklerde toplam ortak gelir 220 milyon, Yahudilerde 31 milyon Mark'tı, nüfus başına hesaplandığında protestanlara 224 Mark, katoliklere 117 mark, Yahudilere 1229 Mark düşüyordu. Kopenhag'daki Yahudilerden yalnızca yüzde 11,9'u bir-iki odalı eve sahipti, buna karşılık Kopenhag'ın toplam nüfusunun 48,5'i bir-iki odalı evlerde oturuyordu. Yahudilerde sekiz ve daha çok odaya sahip olanlar yüzde 19,2'ydi, bu toplam nüfusta yüzde 2,8'dir. İtalya'da Yahudiler arasında yüzde 9,26'sı rantiye ve emekliydi, hıristiyanlar arasında ise 2,86'sı.

Devrimden önce ve savaştan önce, Doğu'da Yahudilerin durumu nasıldı? Eski Rusya'da Yahudi nüfusun dolaşma özgürlüğü, Polonya'nın ilhakından sonra yeniden yasal hükümlerle sınırlandı. ***Yerleşim bölgesi*** denen şey, ilk defa 1791'de öngörüldü, 1794'te sınırları saptandı, 1804-1818'de bu sınırlar Astrahan ve Besarabya'nın katılmasıyla genişletildi. Yahudi sorununu sömürgeleştirme yoluyla çözme çabaları (Senatör Der Şavin'in planları, 1807) tıkandı ve nihayet tüm iller için geçerli olan, toprak edinme yasağı dolayısıyla, yine yerle bir edildi. Sonunda Vitebsk ve Mohilev vilayetlerinde, Yahudilerin düzlük araziden sürülmesi gündeme geldi. Yerleşim bölgesi 1835'de küçültüldü, böylece Kırım onun dışında tutuldu. Geçen

yüzyılın altmışlı yıllarında zengin Yahudi tüccarlar, sonra akademik ünvana sahip olanlar ve Yahudi içki yapımcıları ve eczacılar için, bu kişilerin belirli koşullarda yerleşim bölgelerinin dışında, Rusya içlerinde yerleşebileceklerine ilişkin istisnai hükümler çıkarılmış olsa da, Rusya'da Yahudilerin ezici çoğunluğu yerleşim bölgelerinde sınırlanmış kaldı. İçinde bugünkü Polonya'nın, Litvanya'nın, Romanya'nın, Karpat-Ukraynası'nın, Beyaz Rusya'nın, Sovyet-Ukraynası'nın ve Kırım bölgelerinin anlaşılması gereken Doğu'nun Yahudi nüfusunun sosyal yapısı, esas olarak birleşikti. Galiçya ve garip ara ülkecik Bukowina, Batı kaynaklı küçük sapmalar gösteriyorlardı. Eski Romanya'da Yahudiler Besarabya'dan ve Polonya'dan göçüp gelmişlerdi, aynı şekilde Yukarı Macaristan'dan (bugünkü Çekoslavakya'da Karpat-Ukraynası), Ukrayna'dan ve Doğu Galiçya'dan; Doğu hakkında söylenen her şey, bu ülkeler için de hatta Karpat-Ukraynası için en tipik anlamda, geçerlidir. Peki Yahudi doğusu savaştan önce ne durumdaydı? Ve bugün Doğu'nun, Sovyet sınırı dışında kalmış olan o bölümünün durumu nasıldır?

*

Witebsk ve Mohilev vilayetlerinde 1914'ten önce, toplam nüfusun her 1000 kişisinden 52,9'u ticarette çalışıyordu, giyim sanayiinde 24,3; bankacılıkta 6,8; öğretim ve eğitimde 6. Yerleşim bölgesine uzak olmayan, Yahudilerin yerleşmesine kapalı, merkez Rusya vilayeti Pskov ve Smolensk'te, her 1000 kişiden 19,5'i ticarette çalışıyor, giyim sanayiinde 11,3, öğrenim ve eğitimde 2,3. 1897'da yapılan, Rusya'da çalışan Yahudiler üzerine bir inceleme şu tabloyu ortaya çıkardı:

Ticaret	**yüzde**	**38,65**
Sanayi	**"**	**35,43**
Gündelikçi, hizmetçi	**"**	**6,61**
Belirsiz ve verimsiz mesleklerde	**"**	**5,49**
Serbest mesleklerde	**"**	**5,22**
Ulaşımda	**"**	**3,98**
Çiftçi olarak	**"**	**3,55**
Orduda	**"**	**1,07**

1913 yılında Rusya'da (bundan, Çarlık imparatorluğu'nun tüm toprakları anlaşılmalıdır), her 100 meslek sahibi Yahudiden

12'si	**işçi, zanaatkar**
3'ü	**işçi, endüstri**
5'i	**fırsat buldukça çalışan**
10'u	**Memur**
3'ü	**Çiftçi**
13'ü	**Zanaatkâr, bağımsız**
38'i	**Tüccar, girişimci**
5'i.	**Serbest meslek**
1'i	**Asker**
10'u	**Belirsiz**

Yahudilerin yüzde 35'i ticaretle uğraşırken, Rusya'da Yahudi olmayanların yalnızca yüzde 3,9'u tüccar veya satıcıydı.

Nüfusun yüzde 10,9'unu Yahudilerin oluşturduğu Galiçya'da bunların 51,51'i, mesleki istatistikte "serbest meslek sahibi — mesleği belirtilmemişler" olarak ve yüzde 39,80'i "değişken türde ücretli hizmetler" hanesinde temsil edilmektedir. Haftada 16-20 Avusturya Kron'u *(1 Kron = 0,85 Mark)* kazanan Galiçyalı-Yahudi bir zanaatkâr ve tüccar neredeyse varlıklı sayılıyordu, bunlar, çok geniş ailelerini haftalık 12, 10, 8 ve 6 Kron gelirle geçindirmek zorunda olanların büyük kitlesi tarafından kıskanılıyor ve sayılıyorlardı.

Rus-Polonyasında bir Yahudi satıcı, işler iyi gittiğinde bir pazar gününde 15 Kopek (yaklaşık 30 Pfennig) kazanıyordu. Odessa'da Yahudi sefaleti üzerine bir anlatımda, 1900 yılında Odessa'nın 150.000 sakininden en az 48.500'ünün resmi yoksulluk yardımı aldığı belirtiliyor; Odessa'da ölen tüm Yahudilerin yüzde 63'ü parasız gömülmek zorundaydı.

Yahudi zanaatı, esas olarak zorunlu bir zanaattı, Ruppin'in saptadığı gibi, bunlar Alman, Fransız veya İtalyan zanaatkârlarının zanaatkârlık gururuna sahip değildi. Bu, kitlesel bir sefalet zanaatkârlığıydı. Büyük endüstri işletmelerinden dışlanan, korkunç yoksullaşmanın ve bedensel olmayan çalışmaya sosyal olarak edinilmiş eğilimle fiziksel yorgunluktan kaçınan Yahudiler, daha kolay zanaat dallarına aktılar. Çarlık imparatorluğu'nda Yahudi zanaatkârların neredeyse yüzde 5,5'i terziydi. Bunların büyük çoğunluğu hiçbir özel yeteneğe sahip değildi. Mohilev ve Minsk kentlerinde toplam nüfusun yüzde 2,5'i giysi yapmak veya satmakla meşguldü; "çerta ossjodlosti" (tam anlamı: "Yerleşiklik Çizgisi") dışında kalan Smolensk'te, ilgili oran 1,1'di. Gerçekte, savaş öncesinde Yahudi işçilerden yüzde 53,9'u terzilik zanaatında çalışıyordu.

Yerleşim bölgesinde her 1000 Yahudiye

Terzi..... **16,7**
Ayakkabıcı.....**15**
Marangoz..... **8,5**
Metal işleyen **3,3**
Deri işçisi ..... **7,8** düşüyordu.

Bölge dışında bir yerde her 1000 kişiye yalnızca 4,7 terzi, 4,9 ayakkabıcı düşüyordu. Bir Yahudi kasabasında her 1000 kişiye 52,9 dükkan sahibi, yerleşim bölgesi dışında yalnızca 19,4 dükkan sahibi düşüyordu. Daha 1926 yılında Kiev'de Yahudi ayakkabıcıların yüzde 7'si ve terzilerin yüzde 10'u ayda 100 Ruble'den fazla kazanıyordu.

Doğu Yahudiliğinin sosyal yapısının tam bir tablosunu, 1912 yılından ***Galiçya***'nın Yahudi nüfusu üzerine bir istatistik veriyor, bu istatistik, Rus-Polonyası için de benzer imalarda bulunuyor. Geçen 20 yıl içinde Polonya-Batı Ukrayna bölgelerinde, sosyal olarak neredeyse hiç bir şey, iyiye doğru kesinlikle hiç bir şey değişmedi. İstatistik olarak ele alınan toplam 871.804 kişiden 342.742'si meslek sahibiydi ve 520.419'unun kendine ait temel bir mesleği yoktu. Ev işlerinde ve hizmetçilikte 8643 kişi sayıldı, bunlardan 8228'i kadın Yahudiydi. Meslek sahibi olanlar bu istatistikte üç ana gruba ayrılıyorlar: ***Tarımda*** 46.066 kişi çalışıyordu, bunlardan 13.292'si bağımsız, 1996'sı kiracı, 2093'ü memur, 3250'si işçi, 3'ü çırak 1864'ü gündelikçi ve 23.581'i yardımcı aile üyeleriydi; ***El Sanatları endüstri*** işletmelerinde 78.691 kişi çalışıyordu, bunlardan 33.305'i bağımsız, 738'i kiracı, 3173'ü memur, 26.035'i işçi, 7290'ı çırak, 718'i gündelikçi, 6532'si yardımcı aile üyeleriydi; madenciliğe 594 işçi, metal işlemeye, makine-taşıt ve alet yapımına 1285 işçi, kimya sanayiine 89 işçi, inşaatçılığa 1533 işçi ve 309 çırak, tekstil sanayiine 851 işçi, 199 çırak, gıda maddeleri sanayiine 4464 işçi ve 515 çırak düşüyordu vs.; ***ticaret ve ulaşımda*** 174.711 kişi çalışıyordu, bunlardan 89.657'si bağımsız, 49.900'ü yardımcı aile üyeleri, 18.269'u işçi, 8200'ü gündelikçiydi, çoğunluğu mal ticareti istihdam ediyordu, bu daldaki 120.293 kişiden 65.477'si bağımsız, 37.117'si yardımcı aile üyeleriydi. Diğer meslek türlerinde aktif 151 askeri memur, 2869 işçi; saray devlet ve diğer kamu hizmetlerine 4479 memur, 1431 işçi; öğrenim ve eğitim sistemine 1533 memur, 4873 bağımsız çalışan (Talmud okulu öğretmenleri bunlar arasında sayılmalıdır) düşüyordu. Diğer serbest mesleklerde 986 bağımsız çalışan ve 602 memur, 8165 emekli, mesleğe hazırlık kurumlarında 5063 kişi ve 11.204 mesleksiz vardı. Galiçya'da tarım ve orman işleri yapan her 1000 (bin) kişiden 16'sı, sanayi ve endüstriyel

işletmelerde her 1000 kişiden 281'i, ticaret ve ulaşımda 599'u Yahudiydi. Galiçya'da her 1000 kişiden 109'u Yahudiydi.

Eski Romanya'da Yahudi zanaatı aynı şekilde güçlü temsil ediliyor. Yahudiler 1910'da zanaatkârların yüzde 19,70'ini, özelde ustaların 26,26'sını, işçilerin 1672'sini, çırakların yüzde 18,96'sını oluşturuyordu.

Savaş öncesi dönem için, Avrupa Yahudilerinin Doğu'dan Batı'ya meslek türleri arasında bir karşılaştırma yapılırsa, yaklaşık olarak şu tablo ortaya çıkar: Rusya, Doğu Avusturya (Galiçya, Bukovina), Yukarı Macaristan vs. henüz küçük kazancın alt basamağını temsil ediyorlar; Yahudiler ağırlıkla küçük satıcı, hırdavatçı, küçük meyhaneci, küçük ve en küçük zanaatkar, eskici, simsar, rehinci, gezgin satıcı, tefeci ve artan sayıda endüstri ya da küçük sanayi ücretli işçisidir, en ufak bir aksiliğin yerle bir ettiği bir sürü kıt kanaat geçim sağlayan varlıklardır bunlar. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Batı Avusturya ve Merkez-Macaristan'da Yahudiler küçük ticaretten büyük ticarete yükseldiler ve serbest mesleklere yöneldiler. Orta ve küçük -burjuvaziden yarı proleter bir memur tabakası ayrılır. Roma, Berlin ve Londra'da artık (yeni göçmenler hariç), 150 yıl önce olduğu gibi, zavallı eskici ve rehinci değil, büyük sanayici ve banker Yahudi tipi tanınır. Ticaretin en seçkin dalı olan para ve kredi işlerinde, İtalya'da ticaretle uğraşan Yahudilerin yüzde 5,63'ü, Almanya'da yüzde 3,49'u, buna karşılık Rusya'da yalnızca 0,36'sı çalışır.

*

Doğu Yahudiliğinin bu sosyal yapısının, asla görülmemiş, örneksiz bir sefaletin temeli olduğu kendiliğinden anlaşılır. Bu sefalet, dünya savaşından sonra ve Doğu'nun o bölgelerindeki proleter devrimden sonra, Sovyetler Birliği'nin sınırları dışında kalmış olan, özellikle "kurtarılmış" Polonya'da ölçüsüz boyutlara ulaştı. 1929'da Sovyetler Birliği dışındaki getto bölgelerini ziyaret eden Fransız yazar ***Albert Londres***'in, "Ebedi Yahudi, Hedefte" kitabında, Lemberg *(agy., s.148)* ve Varşova'nın *(s.164-184)* korkunçluğu hakkında neler anlattığını okuyun bir kez. Yalnızca bir kaç kısa örnek:

"Bu yollar henüz bir şey değil, gerçek Lemberg gettosu evlerin iç tarafında. Oraları dolaşmak için üç günümüzü harcadık. Bu çalışmanın raporunu vermemiz gerekseydi, birbiri ardından caddeleri saymamız ve 1 numaralı evle başlayarak, şu türden bir liste çıkarmamız gerekirdi:

Sinagog sokağı No. 1: Soğuk ve açlıktan bağırışan ve en pis pisliğin üzerinde çürüyen, her biri beş-sekiz çocuğa sahip dokuz aile.

No. 2: On aile. Aynı şey.

No. 3, No. 4: Caddenin sonuna dek, her iki tarafta: Aynı şey. Yokuş caddelerde, düz caddelerde, çıkmaz sokaklarda aynı şey. Evvelsi gün ikiden altıya dek, dün dokuzdan öğlene dek, bugün birden yediye dek: Aynı şey.

Birinci gün, bu deliklerden birinden hemen dışarıya fırlamak zorunda kaldım, yoksa kokudan dolayı kusacaktım. İkinci günde aynı şey bir kez ve üçüncü günde iki kez oldu. Bana eşlik eden iki Yahudi ağladı; gerçi akşam masama oturdular, ama hiç bir şey yiyemediler.

Slonecznej Caddesi'nde (Güneş Caddesi) bir bodruma iniyoruz. Yanımdakiler mumlarını yakıyor ve sürünerek ilerliyoruz. Hiç bir insan sesi duyulmuyor, ama buna rağmen burada, yeraltında otuziki insan oturuyor. Bir kapıyı ittiriyoruz. Neredeyiz? Çamur üstünde yürüyoruz. Karın tıkadığı bir çatı penceresi, soluk bir ışık bırakıyor içeriye. Yüzümüze nem çarpıyor ve bir peçe gibi sarmalıyor. Mağarayı mumlarımızla aydınlatıyoruz. Üzerlerinde yalnızca birer gömlek olan ve elleriyle ayaklarına paçavralar sarılı üç-dört yaşlarında iki küçük çocuk görüyoruz -saçları herhalde, bu kafalarda uzama şanssızlığına erdiklerinden beri hiç taranmamıştı; soğuktan titreyerek sefil bir yatağın yanında duruyorlar. Yatağın üstünde bir şey hareket ediyor gibi geliyor bize. Mumları daha aşağıya tutuyoruz. Bir kadın yatıyor. Neyin üstünde? Islak rende talaşı? Saman? Elimi uzatıyorum: Soğuk ve yapışkan bir his veriyor. Üstünü örten şeyin adı bir zamanlar kuştüyü yorgandı herhalde; şimdi bir tüy ve kumaş bulamacıydı; adeta bir duvar gibi nem sızdırıyor. Çok küçük iki çocuk daha, dört ve onbeş aylıklar, tüy bulamacının altında yatıyor. Daha büyük, olan yaklaştırdığımız ışığa doğru gülümsüyor.

Sefaletten uluyan kadınlar bize sarılıyor, öyle ki yine yukarı dünyaya gitmek istediğimizde, onları merdivene dek arkamızdan çekmek zorunda kalıyoruz. Caddede, gözyaşından parlayan yanaklarla yalvararak, üzerlerinde yalnızca gömlek bulunan çıplak çocuklarını bize doğru uzatıyorlar ve böylece gitmemizi önlemeye çalışıyorlar.

Bana eşlik edenler, 'onlara bir şey vermeyin' diyorlar. 'Bu sefaleti ortadan kaldırmak için Zloty'le dolu trenler gerekirdi. Bu onları budalalaştırıyor, körleştiriyor, kamburlaştırıyor. Çocuklar çürüyor. Bir şey vermeyin... bir şey vermeyin'."

Yahudilerin Polonya'da ve Litvanya'da sosyal konumlarının 1918'den sonra ne kadar az değiştiği şuradan anlaşılıyor: Bugün Polonya'da tüm resmi kuruluşlarda Yahudiler için fiilen Numerus Clausus* vardır; ve yüksek okullarda Yahudilere yalnızca sınırlı bir oranda izin veriyorlar. Yahudiler 1920'den beri çeşitli ekonomi dallarından sistematik olarak uzaklaştırılıyorlar.

* ***Numerus Clausus** : Adayların ancak sınırlı sayısının kabulü. — **Redaksiyon.***

"Polonya politikasının temel program noktalarından biri: Yahudilerin kısıtlanmasıdır. Polonya toplumunun şiarı : Her şey Polonyalilara'dır" *(Albert Londres, "Ebedi Yahudi, Hedefte", s. 156).*

Polonya toplumu son on yıllarda burjuvazisini geliştirdi ve nihayet büyük toprak mülkiyetiyle ulusal devletini elde etti. "Polonya toplumunun gözeneklerinde"ki Yahudi, Polonya egemen sınıfı için yabancı bir maddedir, sosyal ve ulusal olarak yolu tıkayan bir taştır. Albert Londres bunu şöyle resmediyor:

"Polonya hükümeti onları (Yahudileri) devredışı bıraktı. Bütün görevler onlara kapalıdır. Demiryolu, tramvay, posta, tuz ocağı işletmelerinden uzaklaştırıldılar. Son olarak yalnızca tek bir Yahudi postacı resmi hizmetteydi. İşten çıkarıldı. Bakan, bu yüzden kendisine soru yöneltildiğinde, bunun, Yahudiler iyi yürüyüşçü olmadıkları için yapıldığını söyledi" *(agy., s. 155)*

1931 yılında Krakau ve Varşova'da olan pogromlar tabloyu tamamlıyor.

Çarlık döneminden beri değişen nedir? Yahudi tüccarlara kredi verme ve vergi kolaylığı endişeyle reddediliyor. Polonya toprak reformuna: 1924'te 125 Yahudi veya yüzde 0,4; 1925'te topu topu 79 Yahudi veya yüzde 0,3; 1926'da 464 Yahudi yüzde 0,8 katılmıştı, bunların büyük çoğunluğu kendi çabalarıyla, yani büyük toprak sahipleriyle özel anlaşmalara göre katıldılar. Gerçekte yasa temelinde, 1924'ten 1926'ya dek, 90 Yahudiden fazlası toprak alamadı! *(I. Bornstein'ın "Yaşam ve Ekonomi" sindeki verilere göre, 1930/II.)*

Litvanya'da başlangıçta sağlanan ulusal özerklik, Yahudilerin elinden yeniden alındı.

*

Polonya Yahudilerinin sosyal kademelendirilmesinin sayısal bir analizi *(ayrıntılı bir tarih verilmeksizin, resmi Polonya istatistiklerine göre (!), Yahudi Sözlüğü, Baskı 1929)*, en iyi halde her şeyin eskisi gibi kaldığının kanıtını veriyor. Polonya Yahudi halkı 1 Ocak 1929'da 2.968.207 veya toplam nüfusun yüzde 9,8'ydi. Polonya'da Yahudiler hakkında istatistik oldukça kötüdür. 1928 yılı resmi istatistiği toplam nüfusta Yahudilerin payını yüzde 9,8 olarak verirken, Yahudi kaynakları yüzde 10,4'ten söz eder. Yeni doğan Yahudilerin önemli bir bölümü resmi kayıtlara geçmez. Öte yandan resmi istatistik, ulusal bir azınlık olarak Yahudilerin sayısını gerçekte olduğundan daha az

göstermeye çalışır. Bu dönem sanayide ve zanaatta 269.852, ticaret ve para işlerinde 379.699, kamu hizmetlerinde ve serbest mesleklerde 39.442 Yahudi çalışıyordu. Polonya'nın Yahudi işçilerinin sayısı, toplam işçilerin yüzde 14,6'sını buluyordu, yani esasen Yahudi nüfusun yüzde payını aşıyordu. 1921 dolaylarında çalışan tüm Yahudilerin yüzde 50,7'si ticaretten ve belirsiz mesleklerden yaşamlarını sağlıyorlardı. Gerçi bu oran son yıllarda düşüyor, ancak bu Yahudilerin prodüktif mesleklerde arttığı anlamına gelmiyor. Buna karşılık Polonya'da "Hava insanlığı"nın sayısı artıyor. Bu konuda sayısal verilerin farklı olması anlaşılır bir şeydir. Ancak ***Dr. Bramson***'a göre, barıştan sonra Yahudilerin genel durumu, son yıllarda neredeyse felaket derecede kötüleşti. Bramson —belki biraz fazla yüksek olarak— işsiz ve deklase Polonya Yahudilerinin sayısını 1931 yılı için 325.000 olarak veriyor, hemen belirtelim aile üyeleri bu sayıya dahil değildir!

Polonya'da her 100 Yahudiden 97'si, Yahudi olmayan her 100 kişiden 82,2'si tarımda, her 100 Yahudiden 32,3'ü, Yahudi olmayanların 7'si sanayide çalışır. Salt ticarette 100 Yahudiden 34,8'i, Yahudi olmayan her yüz kişiden 1,3'ü çalışır. Endüstriyel faaliyette bulunan Yahudilerin büyük bölümü, sanayide çalışan yüzde 38,1 ile birlikte, tekstil ve giyim sanayiindedir. Her 100 Yahudiden 66,6'sı, Yahudi olmayan her 100 kişiden 49,6'sı ekonomik olarak faaliyet göstermez. Her 100 kadından, Yahudilerde 29, Yahudi olmayanlarda 46,8'i çalışır.

1921 nüfus sayımından sonra, çalışan Yahudi nüfusun dağılımı şöyledir: Tarımda 9,8 (bu çalışan Yahudi nüfusun payıdır, Yahudi olmayan çalışan nüfusun payı 80,70'dir), sanayi ve zanaat 32,2 (Yahudi olmayanlar 7,7), ticaret, kredi, sigortacılık 35,1 (Yahudi olmayanlar 1,5), ulaşım 2,7 (Yahudi olmayanlar 1,7), kamu hizmetleri, serbest meslekler 4,4 (Yahudi olmayanlar 2,3), ev hizmetleri, kişisel hizmetler 5 (Yahudi olmayanlar 1,8). Ancak bu resmi istatistik rakamlarının değerlendirilmesi, bağımsızlar, memurlar ve işçiler ayırımı yapılmadığı için çok zorlaştırılmıştır.

Serbest mesleklerde avukat ve yargıçların yüzde 41,5'i, öneğitim verilmiş tıp personelinin 31,8'i, öğretmen ve eğitimcilerin 49,3'ü, edebiyat ve bilimde faaliyet gösterenlerin 50,7'si, artist ve müzisyenlerin 34,5'i, toplam ortalamada yaklaşık olarak yüzde 41'i Yahudidir.

Polonya'nın en büyük sanayi kenti ve aynı zamanda en büyük Yahudi yerleşimi olan Lodz'un vergi yükümlülerinin incelenmesi ilginçtir. 1929'da yayınlanan, Lodz Yahudi cemaatinin istatistiğine göre, bu yıl için 21.774 yükümlüden (bu, tüm Yahudi ailelerinin yüzde

52'sidir; buna göre tüm Yahudi ailelerinin yüzde 48'i vergiden muaftır!), 5-10 Zloty ödeyen en düşük kategoride 13.644'ü, yani yarısından çoğu, 20-45 Zloty ödeyen ikinci kategoride 3658'i, 1000-5000 Zloty vergi ödeyen en yüksek kategoride 197'si bulunuyordu. Vergiden muaf Yahudi nüfusa, 93.311 kişiyle 20.226 aile veya Yahudi nüfusun yüzde 49,1'i dahildi. Yahudi nüfusun yüzde 32,3'ü dar gelire, yüzde 13,1'i orta gelire sahipti, Vergi sınıfı A'nın (dar gelir, 5-10 Zloty vergi) bileşimi şöyleydi: Tüccar yüzde 47,6, sanayide çalışan yüzde 21,5, memur ve ticarette çalışan yüzde 73,5, satıcı yüzde 86, terzi yüzde 87, ev sahibi yüzde 20,7, aracı yüzde 72,3 (ilgili meslek kategorilerinde çalışanların yüzdesi).

Eskiden tarım fakiri olan doğu geri cephesinin muazzam tarım pazarının yokluğu, çok sayıda Polonya kentinde, düz arazide yeni kredi kasalarının da zarar verdiği Yahudi ticaretini yok ediyor. Bu yokoluş ifadesini, Polonya'da "patent tüccarları"nın gittikçe gerilemesinde buluyor. 1924'ten 1926'ya dek, birinci lonca Yahudi tüccarlarının sayısı 43.387'den 10.000'e, ikinci lonca Yahudi tüccarların sayısı 43.287'den 27.863'e düştü. Buna karşılık en alt kategori 127.520'den 150.789'a çıktı, ama görüldüğü gibi, buna rağmen toplam kaybı asla dengeleyemedi. Genelde tüccarların sayısı 204.900'den 188.652'ye düştü. Benzer olgular Litvanya ve Romanya'nın Yahudi ticaretinde de görülüyor.

Polonyanın *evde çalışan* ve parça başı ücret alan Yahudi fabrika işçilerinin durumu daha kötüdür Genel kriz sonucunda sefalet son yıllarda görülmemiş boyutlara ulaştı. "Berliner Tageblatt" muhabiri, Rudolf Herrnstadt, Ocak 1932'de Varşova'dan şu haberi bildiriyor:

"İngiliz işveren için 2,10 Mark'a sürekli götürü usulüyle erkek elbisesi hazırlayan örneğin Brzezlny terzileri, nihayetinde, Brzezlny ürünlerini 18 Mark'lık fiyatlara giyen zenciler gibi, İngiliz sömürge askerleridir."

Aynı muhabir, Tarhopol'daki çömlekçilerin, 10-14 saatlik bir iş gününde, 4,9 Pfennig'lik bir saat ücreti aldıklarını, Rembertov'daki kalburcuların günde 16, Horodec'teki çorapçıların ise 17 saat çalıştıklarını bildiriyor. Beş kişilik bir ailenin aylık geliri Brzeziny'de, 14 saatlik işgününde yaklaşık 70 Mark tutuyor...

Romanya'da Yahudilerin (yaklaşık 17 milyonluk nüfusta toplam 800.000) durumu, Polonya ya da Litvanya'dakinden daha iyi değildir. Büyük Romanya'nın oluşmasından sonra sosyal yapılarında da hiç bir değişiklik olmadı. Romanya yalnızca Besarabya'yı değil, pogrom ku-

rumunu da "ele geçirdi". Eski-Romanya Yahudilerinin politik durumunda her şey olduğu gibi kaldı; hakları yalnızca kağıt üzerinde vardı. Romanya Yahudilerinin büyük bölümü hâlâ vatansız olarak, yani politik açıdan eşit haklara sahip olmayan kişiler olarak kayda geçiyordu ve eşit haklara sahip vatandaşlar olarak devralınmış olan Yeni-Romanya (Siebenbürgen, Bukovina) Yahudilerine de, en büyük zorluklar çıkarılıyordu. Çarizm tarafından politik hakları ellerinden alınmış kategori muamelesi gören, Besarabya'daki Yahudilerin durumu olağanüstü zordur ve tümüyle açıklığa kavuşmamıştır. Romanya'da Yahudi işçilerin sayısı şu anda toplam işçilerin yüzde 10,5'ini tutuyor, buna karşılık Yahudiler toplam nüfusun yalnızca yüzde 4,5'ini oluştururlar. Burada da Yahudi nüfusun tam sayısı saptanamıyor. Bir Yahudi kaynağı da, Büyük Romanya'nın Yahudi nüfusu için yüzde 6,2 rakamını veriyor. Savaş sonrası dönemde, yine tam olmayan verilere göre, tüm Romanya Yahudilerinin yüzde 50,2'si ticarette ve belirsiz mesleklerde çalışıyordu, başka bir veriye göre bu rakam ticaret ve para işlerinde 37,9'du (Yahudi olmayanlarda yalnızca yüzde 1,9 1925'te tarımda Romanya Yahudilerinin yüzde 5,7'si çalışıyordu.

İşsizlik —1930'da Romanya'da toplam 300.000, Polonya'da toplam 350.000 işsiz sayıldı— öncelikle kapitalist ekonominin krizinden özellikle etkilenen tekstil ve gıda maddeleri sanayiinde, küçük metal ve ağaç işlemede ekmeklerini kazanan doğulu Yahudi işçilere özellikle ağır darbe vurur.

Ahasver İçin Yol Yok

Doğu Avrupa Yahudilerinin umutsuz durumu, Çarlık Rusya'sında ve Romanya'da politik haklardan yoksunlukları, ama ilk plânda ekonomik ve sosyal durumlarının çaresizliği, yalnızca Yahudilerin değil, son 60 yılın bütün göçlerine damgasını vuran, ***kitlesel*** Yahudi göçüne yol açtı.

Yahudi göçleri bir çok inceleme ve yorumun konusu olmuştur. Bu göçlerde Yahudilerin özel bir ırk özelliği görülmek istenmiştir. ***Werner Sombart*** büyük, "sıcak çöl halkı" *("Yahudiler ve Ekonomik Yaşam", 1918, s. 416)*, sözünü ifade etti, modern kapitalizmin gelişimini bu göçlere bağlayan da oydu. 2500 yıldan fazla bir süredir Yahudilerin tüm göçleri, Yahudilerin göçe olan özel bir eğilimine mal edilemez. Göç, Yahudilerin gelişiminin başlangıcında, onların özgül

işlevinden kaynaklanır, pazarların, ulaşım yollarının değişimlerini ve genişlemesini izler, üretici güçlerin ve mal üretiminin gelişiminin canlı gölgesidir. Sonra, Yahudilerin ekonomik süreçteki kendine özgü konumundan dolayı her yerde çevreleriyle doğan çatışmaya bağlıdır, bu arada göçlerin yönü eskiden olduğu gibi rastlantısal değildir, kendi iç yasallığını izler. Göçün yönünün, Yahudi kastının sosyal işlevinden doğması doğaldır. Yahudiler ortaçağda, kovuldukları, ekonomik olarak üstün ülkelerden —sürülmeleri her zaman, ilgili ülkenin ekonomisinin belirli bir üst aşamaya ulaşmasıyla bağıntılıydı—, ticaret ve sanayi yoksulu bölgelere doğru göç ettiler. Orada kast, ilgili toplumsal organda mal sirkülasyonu öğesinin yokluğuyla koşullanan boşluğu doldurma özel sosyal işlevini yerine getirebilirdi.

Yahudi göçleri üzerine olağanüstü incelemeler yapmış olan ***Michael Traub,*** *("Yahudi Göçleri", 1922; "Savaş Öncesi ve Sonrasında Yahudi Göç Hareketleri" 1930),* Yahudi göç sürecini başlatan şu momentleri sayıyor: 1) Ekonomi politikanın ilk üretim süreçlerinde Yahudi öğesinin yokluğu, 2) Yahudi nüfusun ticarette ve az sayıda bazı zanaat dallarında yoğunlaşması, 3) Buna bağlı olarak yeterli bir tüketici kitlesinin yokluğu ve Yahudi olmayan müşteriye sürekli muhtaçlık, 4) Savaştan sonra, Yahudi olmayan orta zümrenin artan gelişimi ve Yahudi nüfusun eski ekonomik pozisyonlarından yavaş yavaş uzaklaştırılması. Ancak bu dört moment tek başına etkin değildir. Doğu'nun bir dizi ülkesinde özel ara ticaretin artan oranda devredışı bırakılması; üretken olmayan faaliyetten hammadde üretimine geçişin olanaksızlığı (Polonya "toprak reformu"); Yahudi olmayan müşterilere, ve dolayısıyla sosyal, ulusal ve dinsel olarak yabancı bir faktöre bağımlılık, genel sosyal kriz dönemlerinde zorunlu olarak doğan çatışmaları kolaylaştırır; buna ek olarak düşünsel canlılık, üstün zeka, büyük dayanıklılık; hâlâ süren ortodoks dindarlık alanında son derece yoğun nüfus: Traub tarafından tanımlanan momentlerle bağıntılı olarak bütün bunlar, Yahudilerin zora dayalı bir sürgünü artık gerçekleşmese de, Yahudi unsurun, çevresinin yapısına bağlı olarak sosyal ve ulusal açıdan kendisini asimile etmediği ve kastın çözülme sürecinin tamamlanmadığı veya harekete geçmediği yerde, yeni göçler için kesintisiz bir itici gücü temsil eder.

Ancak, sosyal boşluklarının doldurulması gereken ticaret ve sanayi yoksulu bölgeler ortadan koyboldığu ölçüde, "Polonya toplumunun gözeneklerinde oturmak" olanaksızlaştığı ölçüde, Yahudi göçünün yönü değişir. Geçen yüzyılın seksenli yıllarından beri, yeni Yahudi göçünün, mutlak anlamda son Yahudi göçünün başlangıcından beri bu göç, önceki yüzyılların tamamen tersi bir yöne doğru ilerliyor. Yahudi

artık Batı'dan Doğu'ya göçmüyor. Yol daha çok, düşük ekonomik organizasyona sahip ülkelerden, yeryüzünün kapital ve sanayi zengini merkezlerine doğru, Doğu'dan Batı'ya doğru gidiyor: Almanya içinde doğu illerinden merkeze ve Batı Almanya'ya; Avrupa içinde Polonya, Galiçya, Macaristan ve Romanya'dan Almanya, Fransa, İngiltere'ye; Avrupa'dan ve özellikle yine Polonya'dan, Galiçya'dan, Macaristan'dan ve Romanya'dan deniz ötesine Birleşik Devletler'e, Arjantin'e, Kanada'ya, Avustralya'ya ve Güney Afrika'ya.

Fakat bu göç süreci de doğal sonunu buluyor. Doğu'da hareketsiz Yahudi yerleşimin dışında, Yahudiliğin kesin çözülme süreci, genel olarak Yahudiliğin tarihsel, sosyal kavramı içinde çöküşü, geri dönülmez ve dolayısıyla belirleyici bir unsurdur. 1914'ten 1918'e kadar emperyalist savaşta ve onun ardından gelen olgularda işareti görülen, dünyayı saran sosyal ve ekonomik krizin başlangıcıyla beraber göç durur. Savaş göçü zorla durdurur. Savaştan sonra göç, kısa süre için yeniden başlar. Bir kez daha onbinler okyanus üzerinden Birleşik Devletler'e ve Güney Amerika'ya göç eder. Doğu'dan Avusturya içlerinde ve Almanya içlerinde yerleşmiş olan Polonya ve Litvanya'dan Danimarka'ya, Hollanda'ya, Londra'ya ve Paris'e gitmiş olan sığınmacıları, daha bir süre ardçıları izler. Ama sonra hareket duraklar ve nihayet kesilir. Ekonomik krizlerle, işsizlikle sarsılan ülkeler birbiri ardından, Doğu'dan akına karşı yasal sınırlamalar getirirler. İşsizlik yıldan yıla artar ve 1931'de asla tahmin edilemeyecek bir noktaya ulaşır. Kapitalist üretim içinde işsizliğin ortadan kalkmasının gittikçe olanaksız hale geldiği gittikçe daha çok netleşiyor. Göç ülkeleri birbiri ardından kapılarını kapatıyorlar. Neredeyse tüm Amerikan Devletleri, Kanada, Arjantin, ayrıca Avustralya da her türlü göçü yasaklıyor ya da en aza indiriyorlar, Yeni Zelanda ve yenilerde Güney Afrika da kapılarını kapatıyor. Burjuva dünyasının şiddetli sarsıntısı, orta zümrenin ezilmesi, sadece Almanya ve Avusturya'da değil aynı zamanda Fransa'da, Hollanda'da ve İngiltere'de de gittikçe ilerleyen proleterleşme süreci, göçün sürmesi için her türlü çekiciliği ortadan kaldırıyor. 1928/29'dan beri Doğu'dan kayda değer bir göç baskısı artık pek hissedilmiyor.

Buna Doğu'nun bölünmüş olması ekleniyor. Sovyet sınırının doğusundakiler artık göçü düşünmüyor. Beş yıllık plân temelinde gerçekleşen sosyalist inşanın fırtına gibi hızında, orada, sosyal, ulusal ve kültürel olarak onların varlığı için tam bir altüst oluş ve yeniden şekillenme anlamına gelen, sosyal yeniden yapılanma süreciyle Yahudi nüfus içinde gerçek bir devrim başladı. Doğu'daki büyük Yahudi rezervuarı eriyor, artık yok olduğu rahatça söylenebilir. Polonya, Lit-

vanya, Romanya ve Macaristan'dan, Ortodoks Yahudi, doğulu Yahudi unsurların, Batı'da çözülme sürecini geciktirici bir akını artık beklenmemelidir, bu artık ekonomik olarak olanaksızdır. Traub'un, ortaçağ Yahudi göçünün, ekonomik olarak üstün ülkelerden, ticaret ve sanayi yoksulu bölgelere doğru yolunun yeniden açılacağı varsayımı, anlamı ve içeriği bulunmayan amaçlı bir ulusal-Yahudi formülasyondur; Yahudilerin Filistin'e tasarlanan kitlesel göçünün teorisini sağlayacaktır. Traub'un düşüncesini özetleyen şu güzel cümle: "Bu (ekonomik) boşluğun doldurulması, ortaçağda olduğu gibi, gelecek Yahudi göçünün ekonomik-kültürel misyonunu oluşturacaktır" *("Jüdische Rundschau", Berlin 1931, No.15 ,s. 98)*, boş bir laftır. Yahudilerin Feuerland'a ya da Grönland'a göç edecekleri varsayılamaz. Orada da "ekonomik kültürel" misyona pek değer vermeseler gerektir. Polonya, Litvanya ve Romanya'nın doğusunda bu ülkelerin Yahudileri için de artık yerine getirilecek "ekonomik kültürel" bir misyon yoktur. Bunun için, Sovyetler Birliği'nin diğer işçileriyle elele Yahudi proleterler gerekeni yapıyor. Ve eğer Sovyetler Birliği'nin kapıları gittikçe daha fazla, kapitalist dünyanın işsiz kalifiye işçilerine ve böylece de kalifiye Yahudi işçilere açılıyorsa, ***bu*** göçün, Yahudi-ulusal göç vaazlarının olağanüstü misyonuyla hiçbir ortak yanı yoktur, onun tam tersidir.

Nasıl müthiş bir sürecin burada sona erdiğini ve Yahudiliğin kaderinin ne kadar büyük bir belirleyici dönüm noktasında bulunduğunu, son altmış yılda Yahudi göç hareketinin rakamlarına kısa bir bakış verir.

1881-1926 yılları arasında ***Birleşik Devletler'e*** en az 2.338.941 Yahudi göçtü (Birleşik Devletler'deki Yahudilerin sayısı 4,25 milyon olarak tahmin ediliyor; yalnızca New York'ta 1.750.000 Yahudi göçmen vardır), 1926'da 304.489 göçmenden 102.267'si, Yahudiydi. 100.000 Çarlık Rusya Yahudisinden yılda 1662'si, Yahudi olmayanların yalnızca 9'u göç ediyordu. Savaş öncesi dönemde 100 Rus-Yahudi göçmenden 64,1'i işçiydi, bunların çoğunluğu kalifiye Yahudi işçilerdi. Göç, Yahudi yerleşim bölgesinden, kalifiye işçi unsurunun büyük bölümünü aldı. 1881-1914 yılları arasında Rusya'dan 1.592.183 Yahudi, Kuzey Amerika Birleşik Devletleri'ne göçtü. 1899'dan 1914'e dek Avusturya-Macaristan'ı 240.000 Yahudi terk ederek Birleşik Devletler'e gitti, Romanya'dan giden Yahudilerin sayısı 62.613'tür. 1913-1915 ve 1919-1926 yıllarında ***Arjantin***'e 64.755 Yahudi göç etti. 1925'te Arjantin'e göç edenlerin yüzde 55'i Yahudiydi, 1926'da 5,6'sı. 1904-1928 arasında Arjantin'e toplam 145.197 Yahudi göç etti. Arjantin'e göç eden Yahudilerden yüzde 13,37'si toprak

işçisi, yüzde 11,92'si giyim işçisi, yüzde 18,49'u başka mesleki eğitimliler, yüzde 2,69'u serbest meslek üyeleri ve en az yüzde 53,53'ü açtı! ***Kanada***'ya 1901'den 1928"e dek 111.142 Yahudi göç etti, 1926'da 96.064 göçmenden 3587'si Yahudiydi. Kanada'ya Yahudi göçünün ana dönemi 1914-1922 yılları arasını kapsar. Savaştan önce ***İngiltere***'ye Doğu Yahudilerinin göçü de çok güçlüydü. 1891-1906 yıllarında İngiltere'ye toplam 300.000 Yahudi geldi, ancak bunların 200.000'i Amerika'ya ve başka ülkelere göçe gitti. Güney Afrika'ya göçen Yahudilerin sayısı toplam 80.000'i buluyor. Johannesburg kentinde toplam nüfusun yüzde 10'undan fazlasını oluştururlar.

1881-1908 yılları arasında toplam 2.136.000 Yahudi göçteydi. Dünya ölçüsünde şimdiye dek henüz tam saptanamamış olan Yahudilerin sayısı 1908 yılı için yuvarlak hesap 13 milyon varsayılırsa *("Jevish Encyclopaedia'ya göre 1905'te 11.273.076, "Yahudi Sözlüğü"ne göre 1930'da 16 milyon, "American Jevish Year Book"a göre 1927'de 14,6 milyon Yahudi vardı),* 28 yıl içinde toplam Yahudilerin yaklaşık yüzde 14'ü göçteydi!

Bu süreç artık 1926-1928 yıllarında sona erdi. 1914'te ABD'ye göçen Yahudiler henüz yüzde 11,33 iken, 1928'de artık yalnızca yüzde 3,79'du. 1914'te Rusya'dan Birleşik Devletler'e 102.638 Yahudi gelmişken, bu rakam kısa bir göç dalgasından (1920-1923) sonra 1928'de 904'e düştü. 1914'te Romanya'dan hâlâ 2646 Yahudi Kuzey Amerika'ya göç ediyordu, 1928'de bu rakam artık yalnızca 754'tü. Filistin'e göçün hiçbir rolü yoktur. Önceki Yahudi göçü rakamlarıyla karşılaştırıldığında, binde bir oranlarla bile ifade edilemiyor.

Yahudi göçünün sona ermesi, mal üreten toplumun gelişiminin doruk noktasını aşmasıyla nedensel olarak bağıntılıdır. Bu toplumun çözülme süreci, en karakteristik olgularından birini, göç süreçlerinde özel bir konuma sahip olan Yahudi göçlerini de sona erdiriyor. Ama bu, çifte bir sondur. Göç edilen ülkelerde —özel bir konumu olan Filistin hariç— sosyal ve ulusal asimilasyon süreci gittikçe daha hızlı boyutlarda gerçekleşiyor. Şu artık kesin! Amerikan Doğu-Yahudiliği de yitirilmiştir. Birleşik Devletlerde göçmen kitlesinin ikinci kuşağının büyük bölümü gerçi hâlâ New York ve Chicago gettolarında oturuyor, ama artık İngilizce ya da Amerikanca konuşup, düşünüyor, sosyal ve ulusal olarak hızla ulusallığını yitiriyor. New York'lu Yahudi gazetelerin yayıncıları ve Yahudi matbaa sahipleri tiraj kayıplarını şimdiden kaygıyla izliyorlar. Dindarlık saygınlığın veya kaçıklığın bir meselesi oluyor, çözülme süreci durdurulamıyor. İşsizlik Amerikalı Yahudi proleterleri de hedef alıyor ve onları işçi sınıfının büyük ordusunun saflarına katıyor, onları diğer Amerikan proletaryasıyla

eşitliyor. Londra'nın doğusunda ve Buenos-Aires'te durum farklı değildir. Asimilasyon yaşamın tüm dallarında hızla ilerler. Birkaç yıl önce, Arjantin ve Uruguay'da Yahudi genelev işletmesi ve kadın ticareti üzerine, Yahudiliğin "dünya misyonu" için pek övünülecek şeyler duyulmadı.

Göç edilen ülkelerde Yahudilik çöküşe mahkûmdur. Özel sosyal işlevinin sona ermesiyle, kasta yaşam verebilecek güç ölür. Asimilasyon süreci önüne geçilmez biçimde ilerler. New York'ta Yahudiler terzilik mesleğinde çoğunluğu artık yitirdiler. New York'lu terzilerin artık yalnızca yüzde 40'ını oluşturuyorlar. Bu safha artık yeni kan sağlamıyor. Berlin ve Hamburg'ta, Londra ve Paris'te sinagogları kimler dolduracak? Alef, Beth ve Gimmel'i kimler öğrenecek?

"Dinimizin güneşi Batı'da battı ama yine de Yahudilik yok olmadı ve Yahudi sorunu ortadan kalkmadı. Tabii bunun ardından şu son söz gelmelidir: Batı'yı Doğu ayakta tuttuğu için."

Bu doğru sözleri söyleyen, siyonistlerin ruhani sözcülerinden biri, Büyük Yahudi Ansiklopedisi'nin şef redaktörü Jakob ***Klatzkin***'dir. *(**Jakob Klatzkin**, "Yahudiliğin Sorunları", 1930, s. 51.)*

Doğu Batı'yı artık ayakta tutmuyor! Doğu parçalanıyor. Sosyalist Doğu, göç için itim gücüne sahip değildir. Tersine, o dünyanın tanıdığı tek insan mıknatısıdır. Sosyalist Doğu, Yahudiliği, yani kastı koruyabilecek güçler geliştirmez. Doğu'da zorla korunmuş olan kastı, sosyalist tarzda yok eder. Burjuva Batı Yahudiliği'nin bu durumdan kurtuluşu yoktur. Bundan kurtuluş yolu bulamaz. Elinden güç sübabı alınmış olan kapitalist yarı- feodal barbar Doğu ise tüm sefaletin ön koşulunun yok edilmesi, mal üretimi ve üretim araçlarının özel mülkiyeti üzerinde yükselen toplum düzeninin yıkılması, onun da kastın mirasından kurtuluşunu sağlayana dek, sefalet ve perişanlık içinde umutsuzca sendeler durur.

"Batıda Yahudilik artık yalnızca Doğu Yahudiliğinin yansıması olarak vardır... Burada, Amerika'da da... Yahudilik yalnızca Doğulu Yahudilerin süren göçü sayesinde varlığını sürdürür."

Bunu Klatzkin söylüyor. Haklıdır. Ama yansıma ne oluyor? Sürekli göç nerede kaldı? Bu son safhadır! Bu şarkı bitti! Tarih tarafından yerli yerine konan çifte bir sondur bu.

Yahudi Dini

Yahudi tarihi bütünlüğü içinde yalnızca, doğuşundan itibaren yahudi dini Yahudilerin sosyal fonksiyonuyla, tüm değişimleri içinde nedensel olarak birleştirilirse, anlaşılır.

Yahudi dini ne Yahudilerin tali bir özelliğidir, ne de onların kaderi için tek başına belirleyicidir. Yahudilerin sosyal ve ulusal gelişimiyle ayrılmaz biçimde bağlıdır. Liberalizm, kendilerine birdenbire utangaçlıkla İsrailliler diyen Yahudileri, bir musevi din topluluğu haline getirmeye çalıştı. Yahudi asimilantlar böylece, sosyal sınıflandırılmalarını, eski ulusallıklarıyla örtüşen kasta ilişkin tüm anılarını sıyırıp atabileceklerini sandılar. Sürgünden bu yana Yahudi ulusallığının en göze batıcı ulusal işareti bu ulusallığın tipik dini olarak, onların özel diniydi. Yahudi olan bir kişi, yalnızca din ve ulusallık değiştirmiyordu, kasta da giriyordu. Yahudilerin işlevi negatif bir ayrıcalık haline de geldiği andan itibaren, Yahudilerin sosyal kaderi dönekliği engelliyordu. Gerçi İsveçliler yüzde 99 protestandır, ama protestanlık bir İsveç dini değildir. Yahudi dini, Yahudiler onun subjektif temsilcileri oldukları için değil, profili yalnızca Yahudiliğin sosyal gelişim unsurlarından oluşabileceği için Yahudiydi. Bu kökeninden dolayı, organik ve yasal olarak, kastın korunması için, hem sübjektif hem objektif belirleyici bir faktör oldu. Yahudi ulusallığı ve yahudi dini, kast olarak Yahudilik kavramı onun sosyal içeriği olduğu sürece, birbirine neredeyse uygun gibidir. Bu yüzden Yahudilerin egemen ulusal özelliği olduğu her yerde Yahudi dini, genel toplumsal gelişme ve onunla birlikte aydınlanma, Yahudiliğin çevresinde varolan sosyal ve kültürel duvarları patlattığı anda, önce bu sürecin ideolojik sonuçlarına yenilerek, Yahudilerde ulusal özellik olarak izi kalmış her şeyi, toplumun ve asimilasyonun şiddetli gelişimine feda etmek zorundadır. Yalnızca, iç sosyal gelişmenin Yahudileri sınıfsal olarak ayrıştırdığı, Yahudi dininin Batı'da aydınlanma dönemini aşarak sürdüğü, başka ulusal özelliklerin, Yahudi halk dilinin, Yahudi dindışı edebiyatın gerisinde kaldığı yerde, yalnızca orada belirli koşullar altında, dinin sosyal temelinin yokolması, ulusal unsurların ve böylece Yahudi ulusallığının sürmesinin önkoşulu olabilir. Ama tam da orada, Yahudi kitlelerini de kapsayan proleter devrime karşı sosyal gericiliğin son kalesi olur.

Son derece yoğun iç ilişkiler, paralellikler ve bağıntılara rağmen, Yahudi dinini bütün diğer dinlerden ayıran özel karakteri neden iba-

rettir? Burada Yahudi sorununun toplumsal problemlerinin incelenmesi açısından önemi olduğu ölçüde, Yahudi dininin yalnızca belirleyici özellikleri kaydedilebilir.

Yahudi dininin kökeni, Yahudiliğin kökeninden ayrılamaz. Vaat, takdir-i ilahi, kehanet, yasama ve birlik üzerine İncil'deki tüm düşünceler -İncil'e aittir, ancak bu, onların sosyal köklerini araştırmayı dışlamaz. Yahudi dini olasılıkla bin yıldır süren bir sürecin ürünüdür. O asla belirli bir yerde ortaya çıkmamıştır. Bir dizi dinsel unsur onda birleşir. Doğal ve toplumsal üretim faktörlerinin birlikte etkinliğine uygun olarak ortaya çıkan Yahudi toplumu temelinde, Yahudi dininin, Babil sürgününden bu yana, sonraki toplumsal ve tarihsel süreçlerin içine nüfuz etttiği biçim gelişir.

Tek tanrılı dinin embriyonlarının, sürgün öncesi dönemin Yahudileri için karakteristik olan çok tanrılı kültlerin içiçe geçmesi konusunda çok sayıda halkla ortaktırlar. Tek tanrılılık asla ilk çağlardan beri Yahudilere özgü olmamıştır, Yahudilerin mülkiyetinde de değildir. Çok tanrılı düşünceler Tevrat'a yabancı değildir. Çok sonraları ortaya çıkmış olan Hiob kitabı, bu düşüncelerle doludur örneğin. Öte yandan tek tanrılı düşünceler, göçebeliğe yakın olan, göçebelikten henüz çok uzaklaşmamış olan kabilelerde ender değildir. Bunun temelleri göçebeliğin doğasındadır. Göçebe, yerleşik köylülerden farklı olarak, arazi, ırmaklar, dağlar gibi çeşili tekil-doğa fenomenlerine o kadar çok bağlı, onları tanrılara dönüştürecek kadar onlara bağımlı değildir. Değişen yöresellikle birlikte, göçebelerin tanrıları, doğa gücünün bir birliğine kolayca kayar, Göçebelerin, her zaman belirli yer ve belirli yöresel fenomenler olarak değil, ancak bir bütün olarak bilinçlerine işleyen doğaya bağımlılığı, onların tek bir büyük güç düşüncesini kolay kabul etmelerine yol açar. Ama Yahudilerin sürgün öncesi dönemde çoğunlukla tek tanrılı bir yönelim içinde olmaları, Yehova'nın o zaman birçok başka tanrı arasında çok güçlü bir tanrı, bütün diğer tanrılara egemen olan ya da hatta kendi içinde birleştiren bir tanrı olması sözkonusu değildir. Sürgün öncesi kehanet yazılarında anlatılan putlarla mücadele, öncelikle eski Ken-an'lıların yaşamayı ve şehveti seven Baal'ı mücadele tek tanrılı ve çok tanrılı güçler arasında, sosyal çatışmadan başka, Yehova —topraksız yoksullar ve Baal— zengin köylüler arasında mücadelelerden başka bir şey olmayan bu çatışmaları yansıtır. Tek tanrılı düşüncelerin Yahudilerde yaygınlaşması, hiçbir zaman bir sanat mesleği ya da plastik sanat geliştirmemiş olmalarıyla teşvik ediliyordu, böylece tanrı tasviri devre dışı bırakılmış oluyordu. (Tanrı tasvirinin olmayışı, endüstriyel faaliyetin ve el sanatlarının hiçbir zaman onların ekonomik yaşamının

belirleyici faktörü olmadığının bir kanıtıdır.) Onlarda hâlâ varolan tek tek tanrılar, İran, Hindistan, Arabistan'dan nüfuz eden tek tanrılı düşünceler karşısında bu dışsal nedenle de, başka haklarda sözkonusu olduğu gibi direnç gösteremezlerdi.

Ulus oluşlarının başlangıcından beri, özel yetenek ya da özel isteklerden değil, doğal ve toplumsal faktörlerin birlikte etkisinin sonucu olarak üzerinde ulus oldukları zeminden kaynaklanan ticaretin serpilmesini kolaylaştıran gelişim, soyut tanrı düşüncelerini teşvik etmeyi beraberinde getirdi. Hesaplı, matematik düşünce, ayrıca diyalektik yeteneklerin güçlü bir tezahürü sonucu zorunlu olarak doğmak zorundaydı, bütün bunlar tanrı kavramının tek tanrılı görünüşüne hizmet eden faktörlerdi.

Ancak Babil sürgününde, o zamana dek asla kesin olarak şekillenmemiş Yahudi dini kesin şekil aldı. Babil etkileri Yahudi dininde önemli ölçüde etkili oldu. İncildeki efsanelerin çoğu (tufan, Babil Kulesi, dünyanın yaratılışı vs.) Babilonya topraklarından fışkırmıştır. Tek tanrılı görüşler, Doğu'nun papazlar kastının çeşitli gizli öğretilerinde her yerde canlıydı. Ancak Yahudilerde zaten varolan tek tanrılı eğilimler, sürgünün sosyal etkisi tarafından en şiddetli içtepiyi almak zorundaydı. Sürgünde diaspora başladı. Sürgünde Yahudi kastının işlev oluşumu kapsamlı bir karakter aldı. Kastın sosyal özelliği, sosyal işleve düşünsel olarak uyumlulaştırılmış dinlerinin, her yerde mevcut, düşüncede taşınabilir tek, her şeye kadir tanrı inanışının özelliğini koşulluyordu. Yahudilerin Babil sürgününde "burjuvalaşması" beraberinde dini kavramlarının güçlü bir "manevileşmesini" getirdi. Onların sosyal temelini karakterize eden şey, Yahudi dininin bütün kodeksinde ticari hükümlerin düşük payı değil, budur.

Kudüs'te Yehova tapınağının imhası, o zamana dek tekil iktidar konumu asla tartışılmaz olmayan seçilmiş halkıyla Yehova arasında birlik fetişi, sürgünün dini etkisi içinde, bir ulusal şanssızlık karakterini almak ve Yahudi ulusal düşüncesinin kutsallık ifadesinin yeniden canlandırılması isteği, anavatanda kalmış olan halkın geri kalan kısmıyla yeniden birleşme özlemi haline gelmek zorundaydı. Yahudilerin sürgünden geri dönüşünden sonra — (yalnızca bir bölümü, kutsal topraklara, yurda döndü; Babilonya bin yıl sonra da hâlâ sürgün prensleri ve ruhani başkanlar altında Yahudi dindarlığının bir odak noktasıydı, Talmud burada yasalaşmıştı)— Yehova'nın tek tanrı olarak konumu tartışılmazdı ve Kudüs Tapınağı onun tek makamıydı. Tek tek Yahudilerin tanrılarıyla ilişkisi, Yahudi inanışında bundan böyle yalnızca tapınak tepesindeki en kutsal yoldan düşünülebilir.

Yahudi dini sürgün sonrası dönemde, peygamberler Esra ve Nehemia aracılığıyla, bütün sonraki zamanlar için geçerli olan, Yahudilerin sonraki kaderlerinin içine işleyen yasa sistemini kazandılar. Yehova tüm insanların, aynı zamanda Yahudi halkın tanrısıydı. Bütün insanlar onu sevmek zorundaydı; ama bu sevginin kanıtı için yarattığı ve seçtiği, bu halk bütün diğerlerine ilan etsin diye tüm görkemini yalnızca ona gösterdiği seçilmiş halk, Yahudilerdi. Yehova dışında başka bir tanrı yoktu. Yahudilerin yenilgileri ve sefaleti, yalnızca nankörlüğün ve günahın cezasıydı. Gelecek için sınav ve ıslahtı. Yahudilerin karşılaştığı şanssızlık, kendisiyle alay edilmesine izin vermeyen Yehova'nın kamçısıydı, onunla aynılaştırılan ahlâk yasaları cezasız çiğnenemezdi. Ama onun cezasıyla düzelmenin, kurtuluşun yoluna girilmiş olur. Yehova iyi ile kötüyü kesin paragraflar içinde birbirinin karşısına koyarken, bunun için bir de hedefe sahip olmak zorundadır. Onun tarafından gönderilmiş olan Mesih, kurtarıcı, tüm sınavların başarıyla verilmesinden sonra, iyi ile kötünün ötesinde, seçilmiş halkın tanrıyla birleşmesini kendisi organize edecektir. Mesih'e inanç, Yahudi dininin kesin tek tanrılı yorumu ve kültleştirilmesiyle aynı zamanda Babilonya sürgününde ortaya çıktı. Bir tüccarın yasalara gereksinimi vardır. Ona aykırı davrandığında, yakasını nasıl kurtaracağını bilmek zorundadır. Ticaret Zeus'ta ve Pallas Athene'de*, İsis'de* ve Osiris'de* de iyi gitmez. Mal, para, mal: Yasa, izinli, yasak. Yasaya uyulduğunda tanrı tahtından kutlama; yasa çiğnendiğinde, Jeremia'dan vaaz.

Yahudi dini böylece çevresindeki bütün dinlerden ayrılmıştı. Tek tanrılı düşünce zincirini en açık o gösterdi, ilk o formüle etti, bir sisteme soktu. Toplumsal gelişmenin içinde yatan tek tanrılılığa eğilimin ortaya çıkmasına o yardımcı oldu. Yahudi dini bir yasadır, sözkonusu ahlâk'ın ve moralin yerine çoktan yenileri geçtiğinde, hareketsizliği içinde boş, ölü bir protokol dini haline gelmek zorunda olan eşsiz bir ahlâk ve moral dinidir. Serbest ve yasak olan düşünceler arasında kesintisiz bir çatışma, Yahudi halkın seçilmişliği kavramıyla birleşir. Yahudi dini, metafizik olanla bir çatışma değildir. Bütün diğer dinlere özgü, giz, mucize, dünya olaylarının inanılmazlığıyla bireyin uyumlu hale getirilmesi isteği, Yahudi dininin özüne yabancıdır. "Midraşim"de (Araştırma) toplanmış, güçlü bir mistik karakter gösteren ve Talmud'un özüyle çelişen İncil yorumları, bu eksikliği ortadan kaldırma çabasıdır. Yahudi dini, bütünüyle rasyonalist bir dindir. Koşullar koyar ve ilişkiler yaratır; neler yapılabileceğini ve neler

---

* ***Pallas Athene**: Savaş tanrıçası; **İsis**: Eski Mısırlıların gök tanrıçası; **Osiris**: Eski Mısırlıların güneş tanrısı. —**Redaksiyon***

yapılamayacağını,Tanrının hoşuna gitmek, kendini kanıtlamak için ne yapmak gerektiğini açıklar. Üretimin serpilmesinde halkın konumu mistik değildir, doğa mucizelerinden uzak, metafizik güçlerden bağımsız, rasyoneldir.

Yahudi ve Hıristiyan dinleri, gizlerle ilişkilerinde, çok ilginç, diyalektik olarak bütünüyle haklı bir çelişki gösterirler. Hıristiyanlık, devleti ele geçirdikten sonra, sosyal kuşku ve gerginlikleri aşmak için gize gereksinim duyuyordu. Rasyonel kök çok çabuk mistik istilaya uğradı ve sonuçta üstü örtüldü. Yahudilik, mistizm alanından rasyonalizm yoluna çok çabuk ulaştı. Daha sonraki kabbalist* mistik, onun temel unsurlarından biri değildir. Bu, getto içi sınıf mücadelelerinin dumura uğramış, daralmış biçimine bütünüyle uygundur. Katolik Kilise'nin bugün de vazgeçemediği gize, kastın hareketsiz sosyal sınırlaması gereksinim duymuyordu.

Diğer taraftan Yahudi dini, Yahudilerin ayaklarını üretim faktörleri üzerine basan, toplumsal ilişkilerinden, halkın toplumsal yaşam koşullarının uyum sağlamasından doğmuştur. O yalnızca Yahudiliğin kaynağıyla anlaşılabilir. Yahudilerin antik çağda bir tekel haline gelen sosyal konumu, onların dinine de aynı şekilde tekelci bir karakter kazandırmak zorundadır.

*

Yahudi dini bir ahlâk yasası olduğuna göre, Yahudi nereye giderse gitsin, aynı zamanda onun dini olan bu yasadan dolayı, başlangıçtan itibaren bütün diğer bireylerden ayrılıyordu. Eski oryantal sünnet geleneği —Yahudilerde en kutsal dini semboldür—, Yahudiyi çevresinden ayıran en güçlü engellerden biriydi. Elenizm döneminde olduğu gibi, Yahudi, çevresinin dilini kabul edebilirdi, ama buna rağmen, Elenleştirilmiş olmuyordu.

Onunla Elenler arasında dinin, yasanın duvarı duruyordu. Diğerlerinden ayrı oluş, ekonomide tekelci konumun korunması, ekonomik ve sosyal avantajlarla bağıntılı olduğundan, Yahudilerin her koşul altında kendi dini yasallıklarını korumak için inatla sürdürdükleri çaba açıklanabilir bir şeydir. Dini yasallıkta bu ısrar, onlar için sosyal konumlarının sağlamlaştırılması anlamına geldiğinden, buradan, tekil değil gruplar halinde, topluluk oluşturarak sahneye çıkma eğilimi doğar, bunda ise, Yahudilerin sürgün sonrası dönemde olağanüstü hızlı dağılmasının bir kaynağı görülebilir. İddia edildiği gi-

* ***Kabbala**: Yahudilerde ruhlar alemiyle ilişkide bulunmayı öğreten gizli bilgi. —**Redaksiyon***

bi, Yahudiler, başkalarını kendi dinlerine sokmaktan asla vazgeçmediler. Yahudi kastı, pozitif ayrıcalıkların temsilcisi olduğu sürece, dinlerinin yoğun bir propaganda gücü vardı. Maddi avantajlar bununla bağıntılıydı; Ptolemeer ve Selösit krallıklarında Yahudi cemaatlerinin çoğu az olmayan sayıda, din değiştirmiş olanlardan oluşuyordu.

Bunun yanısıra, tek tanrılı, katı yasallıkları, Roma İmparatorluğu'nun çöküş döneminde, entelektüel çevrelere de etkide bulundu.

Antik çağın sonunda cumhuriyetin çöküşü, tanrılar cumhuriyetinin çöküşünü de beraberinde getirmek zorundaydı (**Kautsky**). Doğa olayları artık tanrılarla açıklanamazdı, doğa bilimlerinin ilerlemesi, tek tek tanrıları masal dünyasına gönderdi. Ancak Roma toplumundaki çatlak, onu, insanla tanrı arasında uyum yaratma çabaları için çok duyarlı hale getirdi. Yalnızca tek tek insanlara, başkaları karşısında, tanrısal yasa tarafından düzenlenmiş belirli bir ruhsal denge sağlamakla kalmayan, insanı, çeşitli sosyal faktörlere ve üstünde yaşadığı dünyaya karşı da dengeleyen katı Yahudi yasası, insanı, üstüne aldığı yükümlülüklerden, yaptığı hatalardan kurtarır (modern dilde söylendiğinde) ona, belirli bir mutluluk için takas ve mahsup çeki tahvil eden bu din, böylesi bir din hiçe sayılamazdı.

*

Yahudilerin sosyal işleviyle dinleri arasındaki özdeşlik, tarihlerinin seyri içinde, onların gerek ulusal ve sosyal gerekse de dinsel gelişimini belirleyici biçimde etkilemek zorundaydı. Yahudi dini, Yahudi kastının göze batan, çoğu kez belirleyici özelliğiydi. O, Yahudilerin sosyal ve ekonomik pozisyonlarını çevrelerine karşı korumak amacıyla, Yahudilerin özel ekonomik rollerini ellerinden alabilecek olan her türlü asimilasyon olasılığına karşı Yahudileri soyutlama aracıydı. Genel üretim sürecindeki konumlarında Yahudi olmak onlar için avantajdı, çünkü Yahudiden Yahudiye mal sirkülasyonunu yürütüyorlardı, tapınak bağışları transportu ve cemaat kurma döneminden bu yana kendi aralarında ilişki içindeydiler. Yahudinin ekonomik işlevini, özel ulusal varlığına bağlamak doğal bir sonuçtu.

Antik toplumun çöküşüyle, Yahudilerin sosyal işlevi değişmedi. İlk hıristiyan cemaatlerde Yahudilikten ve dinsizlikten hıristiyanlığa geçmiş olanlar arasındaki çatışmalar, yalnızca, Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki çelişkiyi sosyal kavramı içinde yeniden yansıtır.

Hıristiyanlık, sosyal yani ulusal Yahudi özelliklerinden kesin ve radikal biçimde kendisini ayırarak yolunu açtı. Yahudilerle hıristiyanlar arasındaki çelişki, antik çağı izleyen çağda, Yahudilerle çevreleri arasındaki sosyal çelişkinin ifadesiydi. Yahudilerin antik çağdan daha uzun ömürlü olması ve kast olarak sosyal işlevi içinde, bütün olarak yeni toplumsal gelişim çağına ulaşması gerçeği, onların sosyal ve ulusal ısrar yeteneklerini yalnızca güçlendirmiş olmalıdır. Antik çağın, Yahudi kastını yok etmeye çalışan güçleri, Yahudilerin sosyal işlevi olgusunda ve bu işlevi yerine getiriş biçimlerinde başarısızlığa uğradı. Ancak Yahudilerin, gelişmekte olan feodal toplumda sosyal ısrar yeteneklerinin ideolojik temeli, yine dinlerinden başka hiçbir yerde olamazdı. Şimdi diğer dinler karşısında, bu dinler, Yahudiliğin düşünce dünyası içinde belirli sosyal güçler tarafından bilinçli şekillendirilmiş olarak geliştiği ölçüde, çok daha şiddetli bir karşıtlıkta duruyordu, Hıristiyanlık ve İslam, Yahudiliğin ısrar yeteneğinde, kendi gelişimlerinin bir engelini, kendi varlıklarının yerindeliğine karşı bir kanıt görmek zorundaydılar. Yahudilerin sosyal varlığına karşı mücadele, onların dinine karşı bir mücadele oldu. Yahudilerin dininin savunulması, onun sosyal varlığının savunulması oldu.

*

Yahudilerin varlığına yönelik, Yahudi dininin özsavunması (Yahudiler henüz toplumun boşluklarını doldurmak zorunda olduklarından, bu, sosyal olarak gerekliydi), Yahudiliğin ölüm tohumlarını içinde gizliyordu. Yahudiler, sosyal kaderleri değişmez bir kasttılar. Yalnızca kendi etkinlik alanları içinde daha üst ya da daha alt bir kategoriye geçebilirlerdi. Bunun dışında yalnızca kastın ya da onun değişmeyen varlığının devamı olasılığı vardı. Yok etme yalnızca, mal üreten toplumun —Marx'a göre— Yahudiye artık gereksinim duymayacağı, ulusal özelliklerine göre Yahudi olması gerekmeyen Yahudiyi, kendi içinde üreten aşamaya dek ilerlemesiyle olanaklıdır. Gelişmenin bu aşamasına henüz varılmamıştı. Kastın sosyal varlığı için özkoruma mücadelesi, zaten donuk Yahudi dinini tümüyle taşlaştırır. Din, bir ritüel haline gelir. Klatzkin'in, "Modern Yahudiliğin Problemleri"nde (s. 43) haklı olarak belirttiği gibi, din, "Yahudilerin, devletlerini yitirmiş olmalarına rağmen, devlet anayasasıydı. "Yahudi dininin bu yasa kalıbı, hukuk, ahlâk ve devlet normlarını bir kereye mahsus düzenleyen yasa lafzına bağlılığı, onu sosyal gelişmeler için duyarsız hale getiriyordu, onu gerçi dokunulmaz, ama dolayısıyla da verimsiz kılıyordu. Katolik kilisesinin

gizi —tüm dogmatikliğine rağmen—, gerçekten hayranlık verici uyum yeteneğinde yatıyor. Bu yüzden o, "yanılmaz"dır, ama dokunulmaz değildir.

Kast, toplumun sınıfsal ayrışmalarını ve sınıf mücadelelerini, gecikmiş ve bozulmuş biçimde de olsa, çevresinde yaşar. Bu yüzden Yahudi dini, çevrenin sosyal sarsıntılarını aynı şekilde yansıtmak zorundadır. Diğer bütün dinler gibi o da, egemen tabakanın aracıdır, sevgili tanrının bütün bilgeliğiyle istediği sosyal düzene karşı elini kaldıran ya da yalnızca sesini yükseltenleri aforoz eder. Bunu, genelde bilindiğinden daha sık ve gaddarca yapar. **Georg Caro**'nun şu saptaması doğrudur:

"Yahudiler, yüzeysel bir değerlendirmeye göre sanılabileceği gibi, düşünsel alanda asla o kadar soyutlanmış değillerdi. Çağdaşlarının duygularını harekete geçiren neredeyse herşey, onların arasında da yankı bulunuyordu. İspanyol Yahudilerinin dini felsefik, Alman Yahudilerinin ise mistik kavrayışı aynı doğrultudaki müslümanlarda ve hıristiyan akımlarla paralel yürür" *(Georg Caro, "Yahudilerin Sosyal ve Ekonomik Tarihi" 1908, s. 5)*

Kabbala, öncelikle onun ana yapıtı Sohar *(İspanyol **Mose ben Şem-Tob de Leon** tarafından kaleme alınmıştır, 1250-1305)*, yasanın darlığından kaçmak ve Yahudi insanları doğaüstü ve dünyevi dünya içinde düzenlemek için, kapsamlı bir çabadan başka bir şey değildir. Onun düşünce yapısı, Yahudi toplumun ideolojisinde sosyal olarak daraltılması ve donması sonucunda, yalnızca bozulmuş sahte mistik biçimde yankısını bulabilecek olan feodal düzenin, mistik dini bir yansımadır. Yahudi dininin hukuk ve moral düsturu, temel olarak Babilonya Talmud'u —olağanüstü safsatanın popüler sembolü sayılan bir eserdir—, Yahudi kast toplumunun sosyal yapısının sadık bir suretidir. O da, Yahudi gettosuna kadar yaklaşan düşünsel akımlardan, gettonun da kurtulamadığı sınıf çelişkilerinden etkilenir. Ortaçağ Yahudilerinin büyük yasa koyucusu ve skolastikçi, Yahudiliğin sınırlarının çok ötesinde etkin en büyük din filozofu ***Moses Maimonides*** (1135-1204), eğer, kendisinden bin yıldan fazla bir zaman önce Alexandria (İskenderiye) ve Antiochia (Antakya)'da Yeni Platoncular tarafından girişilmiş olduğu gibi, Yahudi dinini bir kez daha Elenist düşünce dünyasıyla birleştirme deneyine giriştiyse, eğer Maimonides (onun önemine burada yalnızca değinilebilir), bilginlerin, rahip kastının evlatlarının, sinagogta ayrıcalıklarının sona ermesi ve eğer yasayı tanıyorsa, sıradan Yahudinin de sinagogta söz sahibi olması gerektiğini talep ediyorsa, bu Yahudilik içindeki iç sosyal ger-

ginliklerin yalnızca zayıf bir yankısıdır.

Toplumun sosyal sarsıntılarının bu gecikmiş ve bozulmuş yankısı, sonraki yüzyıllarda sürekli tekrarlanan Mesih hareketlerinde, sahte Mesihler zincirinin ortaya çıkmasında ifadesini buluyor. Bunların en büyüğü, Smyrna"dan ***Sabbatai Zewi*** (1626-1675), dikkatli bakıldığında, ikinci vaftizcinin Yahudi torunudur. Sabbatai Zewi, Kabbalizmin bir çocuğudur, hareketi, Polonya'da ve Ukrayna'da Haidamaklar savaşı sırasında korkunç katliamlardan dolayı Yahudiliğin geçirdiği sarsıntının bir sonucu, Yahudiliğin tümüyle çaresizliğinin ifadesidir. Sosyal olarak Yahudilerin yoksul ve en yoksul tabakalarına dayanır. Rakipleri her yerde hahamlar, Yahudilerin sosyal olarak en iyi durumdaki temsilcileridir. Sabbatai'ın ve Gazze'den Nathan'ın peygamberlikleri tümüyle, 15. ve 16. yüzyılda Almanya'yı baştanbaşa dolaşan protestan vaizleri anımsatıyor. Sabbataizm, Yahudilikte önemsiz bir mezhep olarak, sarhoşluktan acı bir uyanış, umutsuzluk ve utançtan başka bir iz bırakmaksızın yıkıldı.

Podol Yahudisi Jakob ben Jehuda Löb ***Frank*** (1726-1791) hareketi, Sabbataizm gibi, dalgaları Almanya'ya dek vuran —ama ondan farklı olarak İslam'a değil, katolik kilisesine akan— Frankizm, Sabbataizmin hatalı, umutsuz bir yeni akımından başka bir şey değildi.

Yahudiliği toplumsal gelişimiyle düşünsel uyum içine sokma çabalarının hepsi, zorunlu olarak Yahudilikten uzaklaşmaya yol açtı. Bu mantık zindanında Baruch ***Spinoza***'ya (1632-1677) yer yoktu. Onun panteist, idealist felsefesi, bir kastın ideolojisi olamazdı.

Yahudilerin son ve en büyük hareketi ***Chassidizm***dir, bu da aynı şekilde sınıf mücadelelerinin, Polonya'da, genelde Doğu'da Yahudilerin sosyal ve düşünsel durumunun bir sonucudur. Bazı noktalarda Sabbatai'ın ve Frank'ın Mesih hareketlerine bağlanır. Kurucusu, Israel ***Baal Şem Tow*** (1690-1760), yoksul bir sinagog hizmetkârı olan o "küçük adam"dı. Cahillerin de tanrıya yakınlaşması ve bir Zaddik'in, bilgilinin basamağına tırmanabilme olanağına sahip olması talebiyle ortaya çıktı. Burada, 16. yüzyıl Almanya'sından protestan-köylü sloganlarının neredeyse sözcüğü sözcüğüne tekrarı görülüyor. Chassidizm, taşlaşmış dini yumuşatmaya çalışıyor, onun içine yaşam sevinci, yaşam onayı öğeleri taşıyor. Kabbala'nın mistiğini canlandırıyor, onu dini fanatizme, çılgınlığa çeviriyor. Fakat o da sonuçta yeniliyor, dumura uğruyor, nihayet Zaddik-canavarında son buluyor, Chassidimleriyle beraber birbirleriyle savaş yürüten, yoksul Yahudilerin gücünü sömüren ve nihayet Habsburg ve diğer gericiliklerin en sağlam dayanakları haline gelen mucize hahamlar ha-

nedanının avı oluyor. Bugün Chassidimler Polonya'da Pilsudski'nin adamları arasındadır.

*

Yahudi dini kökeninden kurtulmayı başaramadı. Bunu başaran tek deneyim, hıristiyanlıktır. O, Yahudiliği havaya uçurmak zorundaydı, başarısıyla beraber ondan uzaklaşmak, Yahudiliğin sosyal temelini ve dolayısıyla onun dış kabını da terketmek zorundaydı. Bu yüzden Yahudi dini bugün de Yahudi kastının kaderine bağımlıdır. Üretim ilişkileri toplumu, kastı havaya uçurduğunda, böylece dini de yoketmiş olur. Kast öldüğünde, onun dini de ölür. Üretim ilişkilerinin gelişimi gettonun duvarlarını havaya uçurduğunda, aydınlanma getto dinini yokeder. Bu din, bir kastın katı yasası olduğundan ve kast yalnızca çözülebileceği, daha üst bir sosyal düzene doğru evrilemeyeceği için sosyal olarak uyumlulaştırılamaz. Din, kastla birlikte yok olmak zorundadır. Yahudi dinini, değişen sosyal çevreye uydurma umutsuz çabalarına, daha önce başka bağıntıda değinildi. Yahudi kilisesinin ortaya çıkması, kastın ve gettonun dinsel alanda çözülüşünün sonucudur. Yahudi dini kiliseleştirilir, diğer dinlerden herhangi biri gibi, insanların isterlerse girebilecekleri bir din haline gelmesi amaçlanır. Hiyerarşisi, kasaları ve seminerleri vardır, dua edilir ve aidatlar ödenir, çoğunlukla (gönülsüzce) yalnızca sonuncusu yapılır. Sadece Doğu'da hâlâ, kutsal kitap hakkında araştırma yapan cemaat üyesi her bilgin, sinagogta yasayı açıklayabilir ve kutsal kitabı okuyabilir. Haham artık, Yahudi bir rahip olmuştur. Hatta savaşta, ilgili anavatanın üniformasını giyip, tümen vaizliği yapmıştır...

Yahudi dini, değişen sosyal koşullara uyum sağlamak için içsel güce sahip değildir. Yahudi dinini, asimilasyon döneminden çıkarıp kurtarma çabaları, gülünç, boşuna çabalardır. Berlin'de, Hamburg'ta, New York'ta ve Chicago'da, Pazar günü Yahudiliği tuhaftır ve İsa'yı Yahudi bir aziz haline getirme çabası da daha az tuhaf değildir. İstendiği kadar görkemli sinagoglar yapılsın, bunlar boş duruyor, bunlar artık ziyaretçilerine söyleyecek bir şeyi olmayan taş anıtlardan başka bir şey değildir.

Batı'da gittikçe daralan bir tabaka olan Yahudi ortodoksluğu, ölümcül darbeyi Doğu'daki proleter devrimden yedi. Ne kadar paradoks duyulursa duyulsun, artık hiç kimse Yahudi sefaletinin ardından yas tutmuyor, pisliği, hırpaniliği, kültürsüzlüğüyle Yahudi kentleri için artık hiç kimse Yahudi dindarlığı adına gözyaşı dökmüyor. Bu sefalet ve onun ebedileştirilmesi, Yahudi yasaya sa-

dakatin, üçbin yıl eski ve ikibin yıl önce ölmeye başlamış bir yasaya sadakatin son sığınağıdır. Bu bağıntı, "Yahudisiz eşitlik yerine, eşitliksiz Yahudi yeğdir" *(**Klatzkin**, agy., s. 48)* değerli ilkesinin taraftarı olan ve ulusun yeniden doğuşu şarkısını terennüm eden ve bu şarkıyı anonim şirketlerin bulunduğu gezegenin her köşesinde söyleyen, birleşik, büyük Yahudi ulusu hayalinin savunucuları için açık olduğu kadar başka hiç kimse için açık değildir.

"Aydınlanma, Yahudi dininin kalelerini sarstığında, ilk kez... bizim kaderimiz için Yahudi sorunundan daha belirleyici olan Yahudilik sorunu ortaya çıktı: Yahudi yasa sadakatinden başka bir Yahudilik var mıdır?... Yahudi din yasasından kopma, açıkçası Yahudilikten kopma anlamına gelmek zorunda değil miydi?"

Jakob ***Klatzkin***'in bu sorusu *(agy., s. 9)* çok haklıdır. Burjuva eşitliğin sonucundan başka bir şey olmayan, öte yandan gettonun duvarlarını havaya uçuran aydınlanma, sonuçları vahim Yahudilik sorununu gerçekten ilk kez ortaya koyuyor. Kastın çözülüşü, gettonun imhası, Batı'da önüne geçilmez asimilasyon, bunlar Yahudi dininin ve kastın tutamaklarını köksüzleştiriyor. Yahudi Doğu ise, yarı yarıya tanrısızdır ve buna rağmen Yahudidir! Daha kötüsü olabilir mi? Polonya'da, Pinsk'te, Beyaz Rusya'da Minsk üzerine ne konuşuluyor? Yahudilerin yasaya bağlılıktan, yaşamın dinsel biçimlerinden uzaklaşması, toplumda özel sosyal konumlarının çözülmesinin sonucunda, bu, dini ve böylece ters etkiyle kastı koruyan son gücü yok eder. Klatzkin şöyle diyor:

"Galuth'da (dağılma) süreklilik bilmecemizin yanıtının aranacağı yer dinimizdir. Bizi bütün diğer halklardan ayıran güç odur... Dış getto duvarları... bunu hiçbir zaman yapamazdı. Ama temeli dinimizde olan iç duvarlar... bunu yapar..." *(Agy., s. 43)*

Yahudilerin dağılmadaki süreklilik "bilmecesi"nin yanıtı din değildir, ama onun gerekli önkoşullarından biridir. Dış, sosyal ve iç, dini getto duvarları, ikisi de birbirine bağlı, aynı anda çöker. Bunların çöküşü, Yahudiliğin sonunu belirler.

Batı'da Yahudi dini şimdilik bitkisel yaşamını sürdürüyor. Liberal burjuvazi (yalnızca Yahudiler değil) dini koruyor, onun için para harcıyor, çünkü din yalnızca halk için afyon değildir, o burjuva egemenlik sisteminin, burjuva terbiyesinin, kibarlığın bir unsurudur; bu tür şeyler hâlâ destekleniyor. Ama, bu gettonun yavaş bir çözülme sürecine yenilmediği, bilâkis bu süreç neredeyse hiç başlamamış ol-

duğu için, havaya uçurulmanın, en büyük toplumsal patlamayla, proletarya devrimiyle gerçekleştiği Doğu'da Yahudi dinine ve girişte tasarlanmış olduğu anlamıyla Yahudiliğe —ölüm ıstırabını dindirmek için— merhamet darbesi indirilir. Ebedi Yahudiler, saatin kaçı vurduğunu biliyorlar. Jakob ***Klatzkin***'e kulak verelim:

"Söylemek istemiyorum ama saklamamam gerekiyor: Galuth merkezinde Yahudi yerleşim bölgesinin kaldırılmasının, son ulusal yoğunlaşmamızın, son ulusal bölgemizin de kaldırılması anlamına geleceğinden endişeleniyorum." ***(agy., s. 51)***

Yahudi dininin proleter devrimi tarafından imhası, Doğu'da hâlâ canlı olan Yahudi ulusallığı için yolu açıyor. Onların dili, ne de olsa birkaç bin yıl önce ölmüş olan Peygamber Esra'nın değil, yaşayan Yahudi işçilerin dilidir. Yalnızca, kastı koruyarak, bu ulusallığın gelişimini Çarlıkla birlikte engellemiş olan Yahudi dininin yokedilmesiyle, Doğu'da Yahudilerin, yeni sosyal temel üzerinde, her türlü sefaletten, her türlü ulusal baskıdan kurtulmuş, kastın mirasından kesin olarak arındırılmış varlığının devamı, gerçeklik olur. Yahudiliğin Batı'daki son sosyal, ulusal ve dinsel rezervuarı parçalanır.

Ukrayna'da varlıklı bir Yahudinin bir defasında: "Bir düzine küçük pogromu, büyük bir sosyalistleşmeye yeğlerim", demiş olması çok inandırıcıdır. Berlin'de bir hahamın, Kara Yüzler'in piskoposlarıyla bolşevizme karşı protestoda bulunmuş olması şaşırtıcı değildir.

Anti-semitizm

Kök ve Görünüş

Yahudiliğin çöküşü, burjuva toplumun en acıklı bölümlerinden birine son noktasını koyuyor. Burjuva dünyanın çöküşüne karşı en perişan savunma hareketinin önkoşullarını, modern anti-semitizmi yokediyor.

Yahudi nefretinin sosyal kökleri, Yahudilikle bütün toplum arasında binlerce yıl süren sosyal sürtüşme sürecinde yeterince temellendirildi. Bu nefretin biçimleri her zaman, toplumsal çağın ideolojilerine uygundu. Ortaçağ düşünce biçimi denen şey, toplumsal yaşamın içine dini düşüncelerin işlemesiyle çözüldü. Sınıf mücadelelerinin üstü, kiliseyle dinsizler arasındaki, her birinin özel sınıfsal içeriği olan dini yönelimler arasındaki çatışmalarla örtülmüştü. Yahudilere karşı mücadele bu çağda, dini biçimin dışında hiçbir biçimde gerçekleşemezdi.

Feodal toplumun çöküşüyle, erken kapitalizmin, manifaktürün gelişimiyle, modern burjuva toplumun öncüsü, aydınlanmanın ortaya çıkışıyla, Batı'nın burjuva devrimleriyle yapısı yavaş yavaş yumuşayan Yahudi kastın, çevresiyle çatışmaları asla ortadan kaldırılmış olmadı. Yahudilerin eşitliği ve burjuva toplumuna asimilasyonu, anlaşmazlık noktalarını asla yeryüzünden silmedi. Yahudilerin özel sosyal gelişimi, üretim sürecindeki kendine özgü konumları, onlara, toplumun sınıfsal katmanlaşmasında, daha önce değinildiği gibi, gerçi Doğu'dan Batı'ya doğru azalan, ancak hâlâ belirli meslek dallarında Yahudilerin aşırı varlığında ifadesini bulan özgül bir pozisyon verdi. Eşitlik ve asimilasyon süreci, bu aşırı varlığı yavaş yavaş yumuşatsa da, çatışmalara yol açması gereken yeterli büyüklükte bir kalıntı hâlâ vardır. Burjuva toplumun gelişiminin (baştan başa örgütlenmesi, bununla bağıntılı olarak yapısı içinde sosyal kaydırmalar, kesintisiz artan, keskinleşen krizler), Yahudilerin çok fazla var olduğu kategorilerde, bundan etkilenenleri zorunlu olarak bu çatışmaya sokması, daha da çok sözkonusudur. Bu sosyal gerçeğin yanına, küçüksenmemesi gereken, eskiden kalma Yahudi düşmanı düşünce geleneklerinin eklendiği de unutulmamalıdır.

Burjuva toplumun düşünce dünyasının şekillenmesine uygun olarak bu çatışmaların ideolojik temeli ve bugünün gerici toplumsal gücü, burjuvazi tarafından sınıf mücadelesinin unsurları halinde yeniden gündeme getirmesi, "çağın ruhu"na uygun bir ifade bulabilir. Bu yüzden, dinsel anti-semitist öğe bütünüyle geri çekilir. Katolik kilisesinin anti-semitizminden bugün artık pek sözedilemez. Örneğin özel Filistin sorununda, Vatikan'la Siyonist Yürütme arasında geniş ölçüde bir uyum egemendir. Bugün Vatikan'da, bütün katolik azizler ve yanılmaz Papa adına İbrani bilimlerini idare eden, Karpat -Ukrayna'sının küçük bir getto kentinden su katılmamış bir ortodoks Yahudi Talmud bilgini bile vardır. Bu yüzden anti Yahudi, anti -semitik mücadelenin sosyal içeriğini ifade etmemeye özen gösterilir, çünkü o zaman zorunlu olarak sınıfsal çatışma yoluna adım atılması gerekir. Bir çare aranmak zorundadır. Böyle bir durumda, her zaman hazır olan "bilim" alanına girilir. Eskiden Kutsal Ruh'a karşı günah olan, bugün kana karşı günah olur. Bir zamanlar protestan olan şey, bugün ırk olur. Odağında Yahudilerin bulunduğu sosyal çatışmanın son ifadesi, modern anti-semitizm, artık Yahudilere karşı, dine yabancı birileri olarak değil, ırka yabancı, halka yabancı biri olarak mücadele eder. "Irk", emperyalist baskı politikasının vazgeçilmez bir unsurudur. Siyah, kahverengi ve sarı ırkların beyazlar tarafından ezilmesi, bu ırkların sözümona aşağı ırk olmalarına dayanılarak gerçekleşiyor. Belirli bir ulusun başka uluslar üzerinde egemenliği, başka pazarları, başka ucuz üretim ülkelerini güvenceye almak isteyen borsanın yöresine göre, Kuzeyli, İtalyan, Galli veya başka bir ırkın üstünlüğüyle gerekçelendirilir.

*

Modern anti-semitizm, katıksız bir sosyal fenomendir, ekonomik krizin bir ifadesidir, halkın, kendisini bir yandan toplumun sosyal olarak dokunulmaz bir temeli olarak değerlendiren ve bu yüzden krizi inanılmaz bir şey ve iki kat öfkelendirici bir şey olarak gören, öte yandan kendi kategorilerinde (Yahudilerin özel sosyal geçmişi sonucu) özellikle güçlü Yahudi rekabetini krizin nedeni olarak değerlendiren tabakaları, buna kapılır. Böylece bunlar, toplumsal gelişimin gerçek itici güçlerini tanıma yeteneğinden yoksun, Yahudi rekabetinin yok edilmesini her derde deva olarak önermeleriyle, krizin ortadan kaldırılması için gerekli manivelayı bulduklarına inanırlar.

Anti-semitizm, ebedi, değişmez, "verili bir olgu" değildir. Gelişimi, Yahudilerin kökeninden dolayı —bu da yine bağıntılıdır— özel bir rol

oynadıkları, mal üreten toplumun iç çatışmalarına bağlıdır. Yahudi nefretinin biçimleri değişti, ama sosyal özü her zaman aynı şekilde belirlenmiştir. İfade biçimi sürekli, Yahudilerin tümüne yönelmiş, ancak belirleyici ölçüde yalnızca Yahudilerin sosyal olarak en zayıf olanlarını yoketmiş veya hedef almıştır. Yahudi nefretinin sosyal köklerini tanıyan işçi sınıfı, zengin Yahudinin sınıf kardeşi olan sınıf düşmanının, bilinçaltında —varlık bilinçten daha hızlı değişir— miras kalmış olan eski nefreti, işçi sınıfını bölmek, zayıflatmak, dikkatini başka yöne çekmek için kullandığını bilir. Yahudi sorunu sloganıyla dikkatler, Sovyetler Birliği örneğinin çarpıcı biçimde kanıtladığı gibi, yalnızca onun çözümüyle Yahudi sorununun da çözülebileceği kapitalizm sorunundan uzaklaştırılmak isteniyor. İşçi sınıfı antisemitizmle, gericiliğin bir unsuru olarak mücadele ediyor. "Suçlu Yahudidir!" feryadı, kendi suçundan korkunun feryadı, tam da sözümona yalnızca bezirgânlık ruhuyla yeryüzüne uğursuzluğu getirmiş olan Yahudiliği yok eden proletarya devrimine karşı en şiddetli mücadelenin bahanesidir.

Kapitalizmin genel krizinin nazikleşmesiyle, sınıf çelişkisinin son derece keskinleşmesi dolayısıyla, diktatörlüğünün ve varlığının sürmesi sorusuyla karşı karşıya kalan burjuvazi, proletaryaya karşı saldırısının bir biçimi olarak nasyonal faşizmden yararlanıyor.

"Ulusal birlik" sloganı, ne küçük burjuvalarda ne de işçilerde, sınıf çelişkisinin elemanter gücüne karşı etkili olmaya yetmiyor. Sınıf çelişkisinin gizlenmesi ve üstünün örtülmesi için, ideolojik ve böylece pratik etkilerinin ortadan kaldırılması için, faşizm, ırksal nefretten, Yahudi nefretinden, anti-semitizmden yararlanmak zorundadır. Bunu yaparken yalnızca eski önyargılara dayanmıyor. Küçük-burjuvazinin, gerçek bağıntıları anlar anlamaz, devrimci proletaryayla ittifak zorunluluğunu görmesine yolaçması gereken sefaletin nedenleri, cahil kişilere, kolaylıkla Yahudilerin suçu olarak gösterilebilir. Önyargılar ve yanlış görünüşler bunu kolaylaştırır.

Bebel'in Parti Kongresine Sunduğu Ortak Bildiri

En yeni çağın anti-semitik hareketi, yaklaşık olarak 1873 yılında Berlin, Viyana ve Paris'te borsanın iflasıyla karakterize olan, Orta Avrupa'daki kriz döneminde başladı. Örneğin aynî ekonomiden para ekonomisine yavaş yavaş geçişin başlangıcındaki gibi, bütün ortaçağ krizleri, Yahudilerin toplumla çatışmalarıyla bağıntılı olduğundan,

Yahudilerin eşitlik ve asimilasyon döneminde, en üst kapitalizmin doruğuna yaklaşan modern kapitalist ekonominin ilk büyük krizi de, anti-semitik, yani Yahudilerle çevreleri arasında çatışma hareketleri sonucunu doğurdu. Köln Sosyal-Demokrat Parti Kongresi'ndeki anti-semitizm üzerine konuşmasında ***August Bebel*** şöyle diyor:

Alman İmparatorluğu'nun ilk yıllarında... büyük çaplı bir anti-semitik hareket hiçbir yerde görülmüyor... Fakat bu fenomen (anti-semitizm), Almanya'nın 1873'teki büyük yıkımından sonra karşılaştığı ekonomik koşulların doğal etkisi ve sonucuydu... Endüstriyel, ekonomik girişimler... el sanatlarına korkunç rekabet yapıyordu; şimdi... daha küçük ve orta iş kesimlerinde... durumun tepetaklak gittiği duygusu kıpırdanmaya başlıyor... Nefret, Yahudilere karşı yönelliyordu..."

Bebel'in bu açıklamaları, modern, faşist biçimlerine varana dek, sonraki tüm anti-semitist hareketlere aktarılabilir. Prensipte hep aynı çıkış noktası, hep değişen, daha üst aşamada gerçekleşen bir reaksiyon sözkonusudur. Avusturya'da, Georg von ***Schönerer*** tarafından kurulmuş, sonra Karl Hermann Wolf önderliği altında Alman radikalleri tarafından, ve Karl Lueger önderliği altında klerikal hıristiyan sosyaller tarafından da sürdürülmüş olan, 1895-1900 yıllarında hıristiyan-anti-semitik harekette doruğuna ulaşan Schönerer hareketi (pan-cermenist, anti-semitist), "küçük adam"ı kurtarmak için tipik bir küçük-burjuva hareketten başka bir şey değildir. Kökleri Bebel'in tanımıyla aynıdır ve bu hareketle Hitler hareketi arasında bir düzine noktadan fazla benzerlik hiç şaşırtıcı değildir. Bebel, adı geçen Kongre'deki konuşmasında, anti-semitizmin başka çıkış noktalarına da değiniyor:

"Memur dünyamızın geniş çevreleri anti-semitiktir. Bunların önemli bir bölümü düşük ücret ve sözümona konumuna uygun davranma isteği sonucunda, borçlanmak zorundadır."

Bu gün de aynı nedenle birçok memur "Almanya Uyan!" diye bağırıyor, ***Bebel*** sonra şöyle devam ediyor:

"Bir unsur daha anti-semitiktir..., üniversite öğrencileri. Bugün bunların büyük bölümü anti-semitisttir..., hatta Yahudilere en çok onlar öfkelidir. Rekabet mücadelesi bugün... daha yüksek eğitimli çevrelerde de etkin bir rol oynuyor... Genelde bilinen Yahudilerin olağanüstü sabır, dayanıklılık ve çoğunlukla soğukkanlılıkta öne çıkmaları gerçeği, rakiplerini onlara karşı daha da kinlendiriyor. Yahudi öğrenci çoğunlukla çalışkandır..., 'Cermen' öğrenci mey-

hanelerde, eskrim antrenmanlarında veya adını anmak istemediğim başka yerlerde *(Gülüşmeler)* döğüşür."

Önderliğini o zaman saray rahibi ***Adolf Stöcker***'in hıristiyan sosyal hareketinin yaptığı İmparatorluk Almanyası anti-semitizminin politik talepleri hakkında ***Bebel***, başka şeylerin yanısıra şunları söylüyordu:

"Örneğin meclisin mesleki zümrelerden oluşmasını talep ediyorlar, ortaçağdan kalma bir talep; bu elde edilmediği sürece genel oy hakkını kabul ediyorlar ve tabii diyet istiyorlar. Yani şu anda genel oy hakkının kaldırılması teklifine karşı şiddetle mücadele ederlerdi, çünkü Reichstag'ta varolma olanağını onlara yalnızca bu veriyordu. Ayrıca askerlik vergisi ve köylüleri ağına düşürecek olan tahıl gümrük resminin sürdürülmesini talep ediyorlar. Anti-semitik programın diğer talepleri, anti-semitistlerin demagojisi için ilginç bir kanıttır. Örneğin... Saksonya Diyet Meclisi seçimlerinde birisi... hiçbir hıristiyanın bir Yahudiden alışveriş yapmaması gerektiği doğrultusunda gürlüyor; ama toplantı sırasında paltosunu çıkardığında, yoldaşlarımızdan biri paltonun bir Yahudi firmasından alınmış olduğunu görüyor. (Gülüşmeler) Sonra sözkonusu kişinin, hıristiyan yurttaşlarından hiçbirinin kendisine artık ödünç bir şey vermeyeceği kadar borçlu olduğu söylendi *(Gülüşmeler)*."

Bebel'in burada, geçen yüzyılın doksanlı yıllarının anti-semitleri için söyledikleri, dünya savaşından sonra faşist anti-semitler tarafından yeniden ısıtılıp konan, olsa olsa korporatif parlamento, seçim hakkının sınırlanması, Yahudilerin vatandaşlık haklarından ve konumlarından yabancılar yasasıyla mahrum bırakılması, Doğu Yahudilerinin göçünün yasaklanması, Yahudilere hıristiyan görevli çalıştırmalarının ve hıristiyanlara Yahudilerden bir kaç pantolon satın alma veya onlara traş olmanın yasaklanmasına yönelik taleplerinin biraz keskinleştirilmiş halidir. Eski sosyal-demokrasinin anti-semitizme tavrı, Bebel tarafından hazırlanan ve Almanya Sosyal-demokrat Partisi'nin 1892 tarihli Berlin Kongresi"nde ve 1893 tarihli ***Köln Kongresi***'nde aynen sunulan ortak bildiride konulmuştur, bu tavır meselenin o zamanki durumuna uygundur, ancak Yahudi proletaryasının varlığını gözardı etmiştir. Büyük çoğunlukla ve tartışmasız kabul edilen ortak bildirinin metni şöyledir:

"Anti-semitizm, kapitalist gelişimden dolayı sıkıntıda bulunan ve büyük bölümü bu gelişimden dolayı çökmeye mahkûm olan, ama durumlarının gerçek nedenini teşhis edemeyerek, mücadeleyi kapitalist ekonomik sisteme karşı değil, bilâkis onun içinde ortaya çıkan, rekabet mücadelesinde kendilerini özellikle ra-

hatsız eden bir fenomene karşı, Yahudi sömürücülüğüne karşı yönelten belirli burjuva tabakaların hoşnutsuzluğundan kaynaklanır.

Kaynaklandığı bu nokta anti-semitizmi, burjuva toplumun gerek ekonomik gerekse de politik gelişim yasalarıyla çelişen, yani ilerleme düşmanı, yani gerici olan taleplere zorlar. Anti-semitizmin tercihan genç soylularda (Junker) ve rahiplerde bulduğu destek de bu yüzdendir.

Anti-semitizmin Yahudi sömürücülüğe karşı tek yanlı mücadelesi mecburen başarısız olmak zorundadır, çünkü insanın insan tarafından sömürüsü Yahudilere değil, burjuva toplumuna özgü bir kazanç biçimidir, bu ancak burjuva toplumun yokolmasıyla sona erer. Ve sosyal-demokrasi, kapitalizmin —temsilcilerinin Yahudi mi yoksa hıristiyan mı olduğu farketmez— en kararlı düşmanı olduğundan ve burjuva toplumun sosyalist topluma dönüşmesini sağlayarak, burjuva toplumu ortadan kaldırmayı amaçladığından —böylece insanın insan üzerindeki her türlü egemenliğine son verilecektir—, mevcut devlet ve toplum düzenine karşı mücadelede güçlerini, burjuva toplumuyla ayakta duran ve yıkılan bir fenomene karşı yanlış ve bu yüzden etkisizleşen mücadelelerle parçalamayı sosyal-demokrasi reddeder.

Sosyal-demokrasi, anti-semitizme karşı, toplumun doğal gelişimine karşı yönelmiş, ancak gerici karakterine ve kendi isteğine rağmen devrimci etkide bulunan bir hareket olarak mücadele yürütür, çünkü anti-semitizm tarafından Yahudi kapitalistlere karşı kışkırtılan küçük-burjuva ve küçük köylü tabakalar, yalnızca Yahudi kapitalistin değil, genel olarak bütün kapitalist sınıfın kendi düşmanı olduğu ve yalnızca sosyalizmin gerçekleştirilmesinin onları sosyal sefaletten kurtarabileceği anlayışına ulaşmak zorundadır.

Engels'in Düşüncesi

1890 yılında ***Friedrich Engels*** Avusturya'lı bir sosyal-demokrata, görünüşe göre anti-semitist eğilimlerden pek kurtulamamış, ama kendine geldiği bir anda anti-semitizmi "aptal adamın sosyalizmi" —bu sözü daha sonra Bebel tekrarlamıştır— olarak tanımlama onuruna sahip Engelbert ***Pernerstorfer***'e 9 Mayıs 1890'da Viyana'nın "Arbeiter-Zeitung"unda tam metin yayınlanan, anti-semitizm üzerine bir mektup yazdı. İlk kez Victor Adler'in makaleleri, konuşmaları ve mektupları derlemesinde *(cilt, I, Viyana 1929)* yayınlanan mektuptan, Engels'in anti-semitist soruna ayrıntılı olarak eğildiği en belirleyici bölümünü alıntılıyoruz:

"... Ama sizin, anti-semitizmle, iyilikten daha çok uğursuzluğa neden olup olmayacağınızı, size sormak zorundayım. Anti-semitizm, geri kalmış bir kültürün

işaretidir ve bu yüzden de yalnızca Prusya'da veya Rusya'da bulunur. Burada İngiltere'de ya da Amerika'da anti-semitizm yapılmaya kalkılsa, insana gülerler...

Prusya'da anti-semitizm yapan, onbin Mark kazanıp yirmibin Mark harcayan ve bu yüzden tefecilerin eline düşen küçük soylular, genç asilzadelerdir ve Prusya'yla Avusturya'da, anti-semitik koroyu oluşturan ve birlikte bağıranlar, büyük kapitalist rekabetten dolayı çöken küçük burjuvalar, lonca zanaatkârları ve hırdavatçılardır. Ama eğer sermaye, toplumun tamamen gerici olan *bu* sınıflarını yok ediyorsa, görevini yerine getiriyor ve —semit ya da aryen, sünnetli veya vaftizli olması farketmez— iyi bir iş yapıyor; geri kalmış Prusya'lılara Avusturya'lılara, nihayet bütün eski toplumsal farklılıkların, kapitalistler ve ücretli işçilerle büyük çelişki içinde çözüldüğü modern konuma ilerlemeleri için yardımcı oluyor. Yalnızca bunun henüz sözkonusu olmadığı, sermayenin tüm ulusal ekonomiye egemen olmak için henüz çok güçsüz olduğu ve bu yüzden faaliyetinin temel *alanı* menkul kıymetler borsası olduğu, yani üretimin hâlâ köylülerin toprak sahiplerinin, zanaatkârların ve orta çağdan kalma benzer sınıfların elinde olduğu yerde — yalnızca orada sermaye tercihan Yahudidir ve yalnızca orada anti-semitizm vardır.

Varlıkları bizim sefil Mark'ımız, Gulden'imiz veya Frank'ımızla asla ifade edilemeyecek milyonerlerin bulunduğu tüm Kuzey Amerika'da, bu milyonerler arasında *tek bir Yahudi yoktur,* ve Rothschild'ler bu Amerikalılar karşısında gerçek birer dilencidir. Rothschild bizzat İngiltere'de bile, örneğin Dük von Westminster karşısında alçakgönüllü olanaklara sahip bir adamdır. 95 yıl önce Fransızların yardımıyla soyluları kıra kovaladığımız ve modern bir sanayi yarattığımız bizzat bizim Ren'de bile, Yahudiler nerededir?

Demek ki anti-semitizm, esas olarak kapitalistlerden ve ücretli işçilerden oluşan modern topluma karşı, çökmekte olan ortaçağ toplum tabakalarının tepkisinden başka bir şey değildir ve bu nedenle, görünürde sosyalist bahaneler altında yalnızca gerici amaçlara hizmet eder; o, feodal sosyalizmin bir akımıdır ve bizim onunla bir işimiz olamaz. Eğer anti-semitizm bir ülkede mümkünse, bu, orada sermayenin henüz yeterince var olmadığının kanıtıdır. Sermaye ve ücretli emek bugün birbirinden ayrılamaz. Sermaye ne kadar güçlüyse ücretli işçi sınıfı da o kadar güçlüdür, yani kapitalistlerin egemenliğinin sonu o kadar yakındır. Biz Almanlar için —bunun içine Viyana'lıları da katıyorum— kapitalist ekonominin oldukça hızlı gelişimini diliyorum, durgunluk içinde bataklığa dönmesini değil.

Bunun üstüne, anti-semitizmin durumu tahrif etmesi eklenir. Anti-semitizm, yoketmek için yaygara kopardığı Yahudileri tanımıyor bile. Aksi halde burada İngiltere'de ve Amerika'da, Doğu Avrupa'lı anti-semitler sayesinde ve Türkiye'de, İspanyol engizisyonu sayesinde binlerce *Yahudi proleter* olduğunu bilirlerdi; hem de bu Yahudi işçiler, en kötü sömürülenler ve en sefillerdir. İngiltere'de son iki ayda Yahudi işçilerin üç grevini yaşadık ve şimdi sermayeye karşı mücadele diye anti-semitizm mi yapacağız?

Ayrıca Yahudilere çok fazla şey borçluyuz. Heine ve Börne bir yana, Marx su katılmamış Yahudi kanındandı; Lassalle Yahudiydi, En iyi insanlarımızın çoğu Yahudidir. Şimdi proletarya davasına bağlılığını Viyana'da hapishanede ödeyen dostum Victor Adler, Londra Sosyal-Demokrat'ın redaktörü Eduard Bernstein, Reichstag'taki en iyi adamlarımızdan Paul Singer — dostluklarından gurur duyduğum insanlar ve hepsi Yahudi! Kendim de 'çardak' tarafından Yahudi yapıldım ve kuşkusuz, seçmem gerekseydi o zaman 'Bay von' olmak yerine Yahudi olmayı yeğlerim!...

Londra, 19 Nisan 1890

Friedrich Engels."

Franz ***Mehring***, anti-semitizm üzerine düşüncelerini bir çok kez ifade etti, en isabetli ifade "Sermaye ve Basın — Lindau Olayına Epilog" *(Berlin 1891, sayfa. 33 ve devamı)* yazısındadır.

Lenin'in Yargısı

Anti-semitizm üzerine Lenin nasıl yargıda bulunuyordu? Bu soruna ilişkin Lenin tekrar tekrar düşüncesini ifade etti, özelde Rus anti-semitizmiyle ilgilenen ve Doğu Yahudilerinin koşullarını gözönünde bulunduran aşağıdaki konuşmasında en keskin ifadeyi kullandı:

"Yahudilere karşı düşmanlığın yaygınlaştırılmasına anti-semitizm deniyor. Lanet olası Çarlık monarşisi son saatlerini yaşarken, cahil işçileri ve köylüleri Yahudilere karşı kışkırtmaya çalıştı. Çarlık polisi, toprak sahipleri ve kapitalistlerle ittifak içinde, Yahudi pogromları örgütledi. Sefaletten yıpranmış işçi ve köylülerin toprak sahiplerine ve sömürücülere karşı nefretini, Yahudilerin üzerine çekmeye çalışıyorlardı. Kapitalistlerin, işçilerin gözünü kapamak ve dikkatini emekçilerin gerçek düşmanından, sermayeden çekmek için, Yahudilere karşı düşmanlık uyandırmalarıyla, başka ülkelerde de sık sık karşılaşılır. Yahudilere karşı düşmanlık, toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin işçileri ve köylüleri serflik aracılığıyla en derin bilgisizlik içinde tuttukları yerlerde kalıcıdır. Yalnızca bütünüyle cahil, bütünüyle ezilmiş insanlar, Yahudilere karşı yaygınlaştırılan yalan ve iftiralara inanabilirler. Bunlar ortodoks papazların dinsizleri odun yığınları üzerinde yaktırdıkları, köleliğin var olduğu, halkın ezilmiş ve gözü kapalı olduğu

serflik zamanının kalıntılarıdır. Ama serflik döneminin bu karanlığı ortadan kalkıyor. Halkın gözleri açılıyor.

Emekçilerin düşmanı Yahudiler değildir. İşçilerin düşmanı, tüm ülkelerin kapitalistleridir. Yahudiler arasında işçiler, emekçiler vardır, çoğunluk onlardadır. Sermaye tarafından ezildikleri için, sosyalizm uğruna mücadelede onlar bizim kardeşlerimiz, yoldaşlarımızdır. Yahudiler arasında, hepimizin arasında olduğu gibi kulaklar, sömürücüler, kapitalistler vardır. Kapitalistler çeşitli inançtan, çeşitli ulustan, çeşitli ırklardan işçiler arasında düşmanlık yaratmaya çalışırlar. Varlıklı Yahudiler, varlıklı Ruslar ve tüm ülkelerin varlıklıları gibi, hepsi ittifak içinde, işçileri ezer, baskı uygular ve birleşmelerini engellerler.

Yahudilere eziyet eden ve onları izleyen lanet olası Çarlığa Schmach u. Schande*. Yahudilere karşı düşmanlık başka uluslara karşı nefret ekenlere Schmach u. Schande!

Yaşasın, sermayeyi devirme mücadelesinde tüm ulusların kardeşçe güveni ve mücadele ittifakı!" *(Lenin: "Yahudilere Karşı Pogrom Kışkırtması." Bütün Eserler, cilt XXIV. Alm. Küçük Lenin Bibliotek, cilt. 8.)*

Lenin'in Kızıl Ordu'ya bu konuşması 1919'da plağa kaydedildi ve tüm cephelere dağıtıldı. Yahudi sorununa ilişkin Lenin'in tavrı ve Sovyetler Birliği'nde anti-semitizmin tasfiyesi üzerine, başka bağıntıda daha ayrıntılı durulacak. Burada yalnızca, yüzyılın başlangıcında Yahudi işçi hareketi içinde yaygınlaşan ulusalcı eğilimlere karşı en şiddetli mücadele içinde bulunan Lenin'in, modern sınıf toplumu için Yahudilerin objektif önemini hiçbir zaman gözden kaçırmadığını belirtelim. "Bund"un önderliğindeki oportünistlere karşı yönelmiş olan, ünlü makalesi "Ulusal Soruna İlişkin Eleştirel Notlar"da *("Prosveşçeniye", Aralık 1913, **Lenin**'in "Ulusal Sorun üzerine" eserinde, Kaynak kitaplar I, s. 29)* Lenin şöyle diyor:

"... Tüm dünyada 10 buçuk milyon Yahudiden yaklaşık yarısı, Galiçya ve Rusya'da, Yahudileri zorla kast olarak tutan bu geri, yarı barbar ülkelerde yaşıyor. Diğer yarısı uygar dünyadadır. Orada Yahudilerin kast olarak soyutlanması sözkonusu değildir. Orada, Yahudi kültürünün büyük, dünya tarihi açısından ilerici karakteri: onun enternasyonalizmi, çağın ilerici hareketleri için duyarlılığı açıkça kendisini gösteriyor."

Burjuvazinin eşitliği Yahudileri ilk burjuvalar olarak, çökmekte olan feodal dünyaya karşı burjuva ilerici ve dünya tarihinde bir hareket olarak ilk sıralara yerleştirdi. Batı'da Yahudi'nin kentsel ka-

* ***Schmach U.Schande:*** *Almanca'da Lânetleme anlamında bir şiardır. —**Red.***

rakteri, onun mükemmel zekası ve düşünsel faaliyet için eğilim, onu toplumun tarihsel yolunu anlamak için duyarlı kılmak zorundaydı. Doğu'da olduğu gibi, barbarlığın en doğrudan acı çekenleri Yahudiler olduğu ölçüde, bu daha da çok böyledir. Lenin'in sözlerinin anlamı budur.

Irk Sorunu

Modern anti-semitizm ideolojisi artık dini değildir. Geçen yüzyılın ortasından beri, bu salt ulusal nefretin, ırk anti-semitizminin yeni, sahte bilimsel temeli yavaş yavaş gelişiyor. İlk teorisyenlerini "ırkçılığın" (Hugo Iltis) öncülerinde, Kont ***Gobineau***, Dr. Bernhard ***Foerster*** (kendisi de anti-semitizme karşı şiddetle tavır alan Friedrich Nietzsche'nin kayınbiraderiydi), Friedrich Engels'in hoş olmayan biçimde ölümsüzleşmesine yardımcı olduğu ***Eugen Dühring,*** nihayet Alman kökenli İngiliz ve seceresini ısrarla görmezden geldiği Richard Wagner'in damadı Houston Stewart ***Chamberlain***'de buluyor. Bu "bilim"in ufak bir örneği yeterli olacaktır.

Söz Profesör Eugen Dühring'in:

"Yahudi ırkı özelliklerini diğer insan soylarıyla en belirgin çelişki içinde oluşturdu. Yahudi ırkının özelliklerinin halklara aşılanması, onların karakteri için en büyük tehlikedir. Fakat Yahudi ırkının horgörülmesini ve hiçe sayılmasını esas gerekçelendiren ve motive eden neden, onların yüksek düşünsel yeteneklerle ilgili mutlak maduniuğudur...

Her türde bilimsel zekanın yokluğu, felsefe için yetersizlik, matematikte yeteneksizlik, diğer bilimlerde de yeteneksizlik ve yalnızca önemsiz şeyler için reklam yeteneği, sanat için hatta müzik için bile yeteneksizlik, Yahudilerde açıkça görülüyor. Bütün o uzun tarihleri boyunca Yahudiler, tek bir bilimde bile bir şey üretmediler. Bilimle ilgilendikleri yerde ise bunun her zaman bir iş amacı olmuştur. Sadakat, büyüğe saygı ve genel olarak soylu olan her şey Yahudiye yabancıdır. Yahudi ırkı bozulmuş ve aşağılıktır" *(Eugen Dühring, "Irk, Ahlâk ve Kültür Sorunu Olarak Yahudi Sorunu", 1881, s. 89).*

Bozulmuşluk ve aşağılık, burunlardan, saç renginden, kulaklardan, ayaklardan, kafatası biçiminden anlaşılabiliyor... Bugün Alman yüksek okullarında bile bu öğretilmektedir.

Irk sorunu, Yahudi tarihinin materyalist açıdan incelenmesi için, bilimin gelişiminde ırkın bir rol oynaması ölçüsünde yararlı olabilir. "Irk ekonomik bir faktördür", diye yazıyordu Friedrich Engels 1894'te

(L. Wohltmann, "Tarihsel Materyalizm", Düsseldorf 1900, s. 249) ve böylece sorunu ait olduğu sınırlara çekiyordu. Modern sınıf mücadelelerinde, proletaryayla burjuvazi arasındaki çatışmalarda, Yahudiliğin çözülme sürecinde, belirli biçimleri belirli insan tipinin ırk karakterini oluşturan bedensel özellikler belirleyici değildir, çünkü bunlar ne bedensel olarak ne de düşünsel ve sosyal olarak etkin değildirler. Matematik bilimi şimdiye dek, kafatası biçimi veya deri rengi türünde bedensel özelliklerin, insanın herhangi bir düşünsel veya sosyal özellikleriyle nedensel bir bağ kanıtlayamamıştır. Sözümona ruhsal ırk özellikleri olarak tanımlanan şeyler, gerçekte toplumsal, sosyal, edinilmiş özelliklerdir.

Eğer burada, ırk sorunu üzerine tarihsel-materyalist tartışmaya ilişkin kısa taslak halinde bir katkı sağlanıyorsa, bunun tek amacı, ırkçı, sahte bilimsel anti-semitizmin gerici, işçi düşmanı karakterini aydınlatmaktır. Yahudi veya hıristiyan olsun, bu rekabetin burjuva toplumun genel krizinin parçada bir görünümünden başka bir şey olmadığını bilmeksizin, kendisini Yahudi rekabeti tarafından tehdit altında hisseden küçük burjuvaların ve zanaatkârların, memurların ve entelektüellerin anti-semitizminin sosyal önkoşullarının ortadan kalkmasıyla, bu nedenlerin, yani tarihsel kavramı içinde Yahudiliğin ortadan kaybolmasıyla, ırkçı sahte bilim de bir sabun köpüğü gibi sönecektir.

*

Bir insan ırkı nedir, ırk nedir? Hiçbir zaman değişmeyen, verili bir şey midir? Bu, kafada mı yoksa kanda olan bir şey midir? Bir ırk varsa, onun varlığı toplumsal olaylara hangi etkide bulunuyor? Bir insan ırkından ne anlaşılması gerektiği üzerine çok uzun süre tartışıldı. Bu meselelerle ilgilenen tüm sahte bilimcilerin ortak özelliği, ırkın her türlü tam kavramsal saptamalarından özenle kaçınmaları, bunun yerine tek tek insanlardaki tekil algılamaları genelleştirmeleri ya da, subjektif politik gerekliliğe göre, belirli insan gruplarının keyfi biçimde bir araya getirilmiş unsurlarından, sonra ırk diye adlandırdıkları genel özellikler kurmalarıdır. Irk, daha önce Engels'in bir sözünde gördüğümüz gibi, ekonomik, yani toplumsal bir faktördür. Bu yüzden değişmek zorundadır, ebediyen aynı kalamaz, genel olarak insan toplumu gibi, sürekli değişime tabidir. Saptanması gereken iki şey vardır: bu ekonomik faktörün hangi biçimde oluştuğu ve nerede etkin olduğu.

"Bir insan ırkından, sosyal yoldan kazanılmış ve bir dizi ırsi bedensel özelliklerin sahipliğiyle birbirine bağlı ve bu tür başka gruplardan farklı bir insan grubunu anlıyoruz."

Materyalist antropolog ***Hugo Iltis*** tarafından ırk kavramının bu biçimde saptanması *("Ulusal Irk Bilimi", Yena 1930, s.9)*, matematiksel bilimlerin gereklerine yaklaşıyor. İnsan ırkı, belirli bedensel özelliklerle tanınan bir insanlar grubudur. Bu özelliklerin toplamı, yalnızca doğal olarak verili ve doğal faktörlerin etkisiyle değişenlerden değil, sosyal kaynaklı olanlardan da, yani üretim alanından kaynaklananlardan da oluşur.

Doğal faktörlerin belirli etkileri, onların etkisi altında yaşayan insanların belirli bedensel özelliklerini ardından getirir. Bu gerçek son on yıllarda çok yönlü araştırmalar ve insanlarda mümkün olduğunca bazı deneylerle, hayvanlar üzerindeki deneylerle ise daha net kanıtlanmıştır. Bugün, kafatası biçimlerinin, yüz biçimlerinin, evet, burun, saç ve deri renklerinin, boyun, belirli doğal koşullara, belirli coğrafi etkilere tabi olduğu biliniyor. ***Marx Engels'***e mektuplarında bir kez, ***Tremeaux'***nün, jeolojik toprak oluşumlarının, milliyetlerin oluşumuna etkileri üzerine teorisinin, olasılıkla milliyetlerin (Marx burada milliyeti sosyal değil, daha çok etnografik bir kategori olarak anlıyordu) ortaya çıkışı için bir anahtarı temsil edebileceğine değindi. Şöyle yazıyordu:

"Milliyet vs. gibi belirli sorunlar için yalnızca burada doğal bir temel bulundu" *(Mektuplaşmalar, Stuttgart 1919, Cilt III, s. 342-351).*

Marx daha sonra Tremeaux teorisinin ayrıntılarını bıraktı, ama Tremeaux'nün anlatımından tümüyle bağımsız olarak, "toprağın etkisi üzerine temel düşünceyi" *(agy., s.3 49)* bütünüyle korudu. İklimin insan ırkına etkileri üzerine yapılan araştırmalar, iklimin gerçekten de tüm canlı varlıkların belirli bir uyumunu beraberinde getirdiği, öncelikle boy, kilo, kafa biçimi ve saç rengini etkilediği sonucunu verdi. Örneğin Amerika'ya göçmüş Güney İtalyanlar, Doğu Avrupalı Yahudiler, Çekler vs.'de, Amerika'da doğan daha ilk kuşakta, genel bir Amerikalı tipin gelişiminin açıkça görüldüğü gözlemlendi.

Herder, ırkın mutlak bir şey olmadığını ve Avrupa'ya aktarılmış Arap'ın bile, gerçi yine Arap kaldığına, ama buna rağmen çevresi dolayısıyla, son derece yavaş da olsa değiştiğine dikkat çekti *(J .G. Herder, "İnsanlık Tarihinin Felsefesine İlişkin Düşünceler" VII-IV, s. 59).* Marx "Artı-değer Üzerine Teoriler"de *(Cilt III, s. 519)* şöyle açıklıyor:

"Bütün halklar kapitalist üretim için aynı yatkınlığa sahip değildir. Türkler gibi ilkel kavimlerden bazıları kapitalizm için ne canlılığa ne de eğilime sahiplerdir."

Marx bu eğilimli olmayı veya eğilimli olmamayı, ebedi, tarih ötesi bir şey saymıyordu. Çünkü kökeninde bu eğilimi üreten doğa ile öte yandan doğaya etkide bulunan insan arasında set yoktur, karşılıklı etkileşme ilişkisi vardır:

"O (insan), bu hareket dolayısıyla kendi dışındaki doğaya etki ederken ve onu değiştirirken, aynı zamanda kendi doğasını da değiştirir" (**Marx,** *"Kapital", cilt I, s. 140).*

Bu değişim ve etkileme, diyor ***Wittfogel,*** jeopolitika üzerine makalelerinde *("Marksizmin Bayrağı Altında" III, 4,5 ; IV, 3),* yalnızca bireyler için değil, bütün, ortak çalışma ve yaşama biçimlerine tabi olan halk grupları ve etnik kompleksler için de geçerlidir. Marx, Türkler hakkında, kapitalist üretim için ne canlılığa ne de eğilime sahip olmadıklarını söyledikten sonra, her türlü ırkçı düşünce olasılığını kırarak ekliyor:

"Ama bunlar istisnadır. Kapitalist üretimin gelişimiyle, çeşitli halklarda burjuva toplumun ve böylece canlılığın ve eğilimlerin ortalama bir düzeyi yaratılacaktır" (***Marx,*** *"Artı-değer Üzerine Teoriler" III, s. 519).*

Marx, insan doğasının değişimi prensibini, yani ırk ve ulus karakterinin değişimini de anladı, bu değişimlerin türünü, itici güçlerinin tekil unsurlarını, temposunu, doğrultusunu ayrıntılı araştırmalarla incelemek, sonraki bilimsel araştırmalara saklı kılıyordu. ***Wittfogel,*** her şeyin ilgili etkiler varsayıldığında, değişimin, şimdiye kadar sanıldığından daha hızlı gerçekleşeceğini gösterdiğini düşünüyor. Böylece, yukarıda anılan insan ırkıyla ilgili kavram saptamasında belirleyici bir rol oynayan ikinci unsura, belirli insan gruplarının ırsi ve bedensel özelliklerinin biçimlenmesinde toplumsal ve sosyal unsura geliyoruz.

Bedensel özelliklerin kalıtım yoluyla geçmesi, alışılmış düşünce için tümüyle doğal bir şeydir. Güçlü köylülerin, doğal çevreleriyle doğrudan bağıntılı bedensel özelliklerini soylarına aktardıkları biliniyor. Ama bilim, doğal olarak kazanılmış özelliklerin kalıtım yoluyla geçmesinin yanısıra, zorla edinilmiş özelliklerin de kalıtım yo-

hıyla geçtiğini kabullenmeye karşı uzun süre direndi. Kalıtım sorunları, bugün bile hâlâ kesin olarak açıklanmış sayılamaz.

Tek tek bireylerin soylarına miras bıraktıkları kalıtım tözü denen şey, bireyden bireye değişikliğe uğruyor.

Bir alkoliğin soyuna, belirli olumsuz kalıtımsal eğilimler bıraktığı biliniyor. Ama alkoliğin çocuklarının da mutlaka alkolik olacakları söylenemez. Ama bedensel ve olasılıkla sosyal bozukluklar çekeceklerdir. Bir dizi kuşak üzerinde etkide bulunan belirli sosyal faktörlerin toplamı, kalıtımsal eğilimin tali değişimleri gibi, şimdiye kadarki bedensel özelliklerin tümünün değişimine yol açan, yani şöyle ifade edilmek isteniyorsa, yeni bir ırk üretecek türden değişimlere neden olabilir. Ancak ayrıntılarında hâlâ tartışılan bu saptamaların en son kaynağı, ölmüş Viyanalı materyalist biyolog Paul Kammerer değildir.

Konuya ilişkin, domuzlarla güzel bir örnek vardır. Bir domuzun yavrularının yarısı mükemmel bakıldığında ve beslendiğinde, diğer yarısı ise az yiyecek verilerek ihmal edildiğinde, hayvanlar büyüyünce görünüşleri tümüyle farklı olacaktır. Üreticilerinde çocukları yine birbirine benzeyecektir ve bakımlarına uygun olarak gelişeceklerdir. Burada kalıtım tözünün önce katkısı yoktur. Ama ihmal edilmiş domuzun yavruları yine ihmal edilir ve bu bir çok kuşakta sürdürülürse, hiç kuşkusuz kalıtım tözü de değişecektir, domuzların bedensel, yani ırksal özellikleri değişecektir. Bedensel özelliklerin sosyal olarak edinilmesi ve sahipliği gündeme gelecek ve ırk unsurlarının toplamını değiştirecektir (yukarıdaki örnek Franz ***Oppenheimer***'den, "Irk Sorunları", alıntılanmıştır).

Irk, yalnızca doğal değil, sosyal faktörlere de tabidir. Tekil ırk temsilcilerinin üretim içindeki konumu onun ırk özellikleri için aynı, yine yalnızca üretim ilişkileri alanı dolayısıyla bireyler üzerinde etkili olan, iklim, arazi vs. doğal faktörleri gibi belirleyicidir. Yalnızca bozkır sakinleriyle tarım köylüleri arasında ırk farkları yoktur, bu arada bu çelişkiler başlangıçta ille de ırk farklılıklarıyla hiç ilgili olmak zorunda değildir, tarım yapan halklar arasında, hatta tarım yapan aynı halkın üyeleri içinde bile ırk farklılıkları vardır. Ancak bedensel ırk özellikleri, kafatası biçimi, yüz, burun, kulak biçimi, göz ve saç rengi, cüsse, kemik yapısı vs., ruhsal ve bedensel süreçler arasında varolan tüm bağıntılara rağmen, tam da bu bağıntıların olağanüstü karmaşıklığı gözönüne alınarak, belirli bedensel gruplar için ruhsal özellikler sonucu doğuramaz. Irkçı, anti-semitik sahte bilim, onun politika yıldızları ve demagogları tarafından, sosyal çatlakların (sınıf mücadelesi değil ırk mücadelesi!) esas kökü olarak durmadan ön pla-

na itilen, sözümona ruhsal özellikler ebedi özellikler değildir, doğal ve toplumsal faktörlerin toplamı tarafından "ruh" ve bedene nüfuz eden bir şey değildir, bunlar gerçekte bireyin genel, doğal ve bedensel temelde gelişen, yalnızca sosyal alandan kaynaklanan, kazanılmış ya da zorla edinilmiş özellikleridir, bunların kalıtım yoluyla aktarılması kuşkusuz mümkündür, ancak yokolmaları, etkide bulunan sosyal faktörün işlememesi halinde, bir kuşaktan daha kısa bir sürede gerçekleşir, bunu özelde Yahudilerin örneği kanıtlar.

İnsan zekasına sosyal ve moral etkilerin nüfuzunu değerlendirmekten kaçınan tüm vülger modalardan en vülgeri, tavır ve karakter farklılıklarını doğuştan farklılıklara mal edendir." ***(J. St. Mill).***

Sosyal köklerden kaynaklanan, Yahudilerin kast olarak soyutlanması (bariz bir kent halkı olarak gelişmeleri buna bağlıdır); işlevleri tarafından yol açılan, örneğin köylü işi, askerlik gibi bedensel çalışmanın devre dışı bırakılması; düşünsel, dini faaliyette aşırıya kaçılması, bizzat bunun içinde koyu sofistik düşüncenin ağır basması: öte yandan bu, örneğin diyalektik yetenekler, espri, aşağılık duygusu, buna tepki olarak kendini kanıtlama güdüsü, sonra asabilik, bedensel zayıflık vs. gibi ruhsal ve bedensel özelliklere yol açan bir sosyal etkiler zinciri sonucu doğurur. Bu özellikler doğa tarafından verili değil, sosyal olarak kazanılmış, zorla edindirilmiş özelliklerdir, önkoşullarının ortadan kalkmasıyla yok olurlar. Yahudilere sürekli ırk özelliği olarak kabul ettirilmek istenen bazı bedensel özellikler, tümüyle sosyal kökenlidir: küçük cüsse, bedensel zayıflık, bedensel olarak yetersiz bireylerin nispeten büyük oranı, ruhsal ve sinirsel hastalıkların sık görülmesi. Bütün bunların ırkla ilgisi yoktur. Yahudilerin kast olarak eski sosyal kaderi sürdüğü müddetçe, Yahudilerde zührevi hastalıklar oranının az olması da aynı şekilde, belirli bir rolün sosyal sonucudur. Sözü edilen bu son sosyal sonuç fenomeni, örneğin Yahudi kastı çözülür çözülmez, zührevi hastalıkların ve sonradan görülen etkilerinin (felç) çok yoğun gündeme gelmesini beraberinde getiriyor. Tek tek bireyler, zührevi hastalıkların önceki kuşakların yararına yokluğunun cezasını, bağışıklık kazandıran panzehirlerin eksikliğinden dolayı ödemek zorundaydı. Yahudilerin bu bedensel özellikleri, onların kökten gelen özellikleri değildir, sosyal olarak kazanılmış faktörlerdir.

Materyalistler, uzun kafatası ve özel bir zekilik ile kısa kafatası ve özel bir aptallık arasında şimdilik nedensel bir bağlantı göremediler. Bunun için bilimsel bir kanıt hiçbir zaman getirilemedi. Kafatası

biçiminin de çevre tarafından etkilendiği biliniyor. Yapay etkilemeyle geniş ya da kısa kafatası oluşabilir, evet bebeklerin beşikte nasıl yatmaya zorlandıklarına göre bu değişir. Yani bu ırk, ırkçılığın öncülerinden biri olan Kont ***Gobineau*** tarafından tanımlandığı gibi, ne başlangıçtır ne de sürekli bir durumdur. O bir son da değildir. İnsan ırk duygusunu kendi göğsünde taşımaz. Belirli bedensel özelliklerin toplamı olarak ırk, doğal ve sosyal faktörlerin ürünüdür. Bunun dışında her şeyin ya ırkla hiçbir ilgisi yoktur ya da ama sözkonusu olan, ilgili doğal ve toplumsal faktörler, temsilcilerine nüfuz ettiği sürece varlığını sürdüren ırk sorunu, yani bedensel özellikler değil, bilâkis üretim ilişkileri ve bireyin onun içindeki konumu tarafından üretilen salt tali faktörlerin yol açtığı, tali bedensel ve ruhsal özelliklerdir. Balta girmemiş orman avcıları küçük, hayvan yetiştiricileri büyüktür, ilkel gıda kafatasını dar ve uzun yapar, yoğun düşünme faaliyeti onu genişletir vs. vs. Bütün bunlar bilimsel olarak saptanmıştır. Ama düzenli gıda ve mükemmel barınma koşullarıyla güvenceye alınmış kaygısız bir yaşam süren üst sınıfların genelde maden veya cam işçileri soylarından daha zayıf ve narin uzuvlara, ince ve zarif beden yapısına sahip oldukları da biliniyor.

Uzun süre, dil, ırk özellikleriyle birbirine karıştırıldı. Örneğin yalnızca İndo-cermen diller bulunmasına rağmen, bir İndo-cermen veya aryen ırktan sözedildiği olur.

"Dil, kültürün belirgin bir biçimidir, antropolojik değil sosyal maddi birlikteliğin ifadesidir *(L. Zollschan, "Yahudi Irk Sorunu Özellikle Dikkate Alınarak Irk Sorunu", 1909, s. 159).*

Yahudi ırk sorununun açıklanması da onun sayesinde olan, büyük ırk araştırmacısı Felix von ***Luschan*** *(bkz. başka eserlerin yanı sıra "Halklar, Diller, Irklar", 1920)*, bir Kogre'de şöyle demişti:

"Bugün artık yalnızca iflah olmaz şovenistler bir aryen ırkından sözediyorlar. Bir uzman için, aryen kafatası biçimi kavramı, aynı dolichokephal (uzun kafataslılar) dilinden sözedilmesi kadar saçmadır" *(Antropologlar Kongresi 1910).*

Ama uzun kafatası ve sarı saçlarından tanınabilecek olan soylu aryenler ve parasal üstünlüğü kısa kafatası, ama öncelikle siyah saçlarda yatan kötü, ama tabii iş delisi semitlerin varlığı hâlâ kanıtlanmış sayılıyor...

Bilimsel olarak saptanmış maddi biçimlerle en ufak bir ilgisi olmayan İndo-cermen, aryen diller vardır. Kafatası uzun ve koyu saçlı

İndo-cermenler vardır, kafatası geniş, beyaz tenli, mavi gözlü ve sarı saçlı semitler ve hamiler vardır. Irk ayırımının bu türü bütünüyle yetersizdir. Bu yüzden bu sorunların titiz araştırmacısı, sosyal ve doğal olarak saptanmış belirli bedensel özellikler toplamına uyan grupları, bu bedensel özelliklere göre sınıflandırmak, bunlardan ise toplumun bütün diğer sosyal faktör ve biçimlerini kesinlikle ayırmak, ancak bunun dışında, eğer saptanabiliyorsa, bedensel özelliklerle belirli ruhsal ifadeler arasındaki bağıntıları, aynı şekilde yalnızca üretim medyumu aracılığıyla araştırmakla yetinir.

*

Yahudiler ortak bir ulusal kökene sahiptir. Dağılmalarına ve çok çeşitli doğal ve toplumsal faktörlerin nüfuzuna rağmen bu yüzden ortak bir ırksal kökene sahiplerdir, ancak bu —ırkçılara büyük acı vererek— ortak bir ırka yolaçmaz, ne Yahudi ırkına ne de semit ırkına yolaçar, aksine, ***Luschan'***a göre, Yahudiler için de, dünyanın bütün diğer halkları için geçerli olan —belki yokolmuş ilkel ırkların kalıntıları minimal bir istisna oluşturur— sonucu doğurur: Yahudiler melez bir ırktır, melez bir halktır, bir çok ırkın karışımının sonucudur. Nasıl bir Alman ırkı veya Cermen veya Romen ırkı yoksa, aynı şekilde bir Yahudi ırkı da yoktur. Almanlar'da, Flensburg'dan bir adamla Münih'ten bir adam arasında ne kadar büyük bir ırk farkı saptanabilirse —biri büyük, sarışın, mavi gözlü ve açık tenli, diğeri geniş, kısa kafalı, geniş yüzlü ve koyu tenli olacaktır—, dağılmalarının sonraki döneminde diğer halklar ve ırklarla hiç kuşkusuz nispeten az karışan Yahudiler'de de (başka varsayımlar tamamen yanlıştır; Yahudilerle karışmak için sosyal nedenler İsa'dan önce birinci yüzyıldan beri neredeyse hiç yoktur), birbirine çok zıt tipler bulunacaktır.

Irk bilimi, bilimsel olmayan çalışanlarının son derece büyük sayısı sonucunda, ne kadar ırk olduğu sorusunda artık matematik bir problemle karşı karşıyadır. İçinde bilimsel hemfikirlik dışında her şey egemendir. İnsanlığı üç ırka ayıran sistemler vardır, ama en az yüzelli farklı insan ırkı tanıyan bir sistem de vardır. Bazıları sekiz, diğerleri altmışiki ırk sayıyor. Yenilerde dört kan grubundan dört temel insan tipiyle sınırlama getirilmeye çalışılıyor. Biri için ırk olan, diğeri için bir alt tiptir ve tersine. Matematik bilimi daha çok aşağıdaki ayrıma yakındır.

Avustraloid tip çevresi Avustralya'lıların, Tasmanyalıların, Papuaların ve Malenezyalıların kısmen kökü kazınmış, kısmen neredeyse soyu tükenmiş ilkel kavimlerini kapsar. Buna en yakın, en açık

biçimde merkez Afrika'lı cüce halklar, Akkalar, Güney Afrikalı Boşimanlar ve başka bazı gruplarda belirginleşen ***pigmen ırkları*** ve cüce halklardır. Üçüncü grup ***Afrika*** veya zenci ana ırkıdır, dördüncüsü ***mongoloidleri*** veya Pasifik topluluğu tip çevresini kapsar, malai-polinez melez ırkı, aynı şekilde Amerikalı kızılderililer buraya dahildir, nihayet beşinci ***indo-atlantik*** veya ***Avrupaid ana ırk,*** buradan herkes çok çeşitli tipler ve geçişler geliştiriyor. İndo-atlantik ve Avrupaid tip çevresi, araştırmada en zor problemi oluşturur. Yalnızca sayısal olarak en büyük olmasından dolayı değil, en parçalanmış ve sosyal, kültürel ve dilsel olarak en karmaşık olduğu için de.

Hindistan'da yaşayan ırklar bir yana, bu tip çevre içinde şu ırklara ayrılır: ***Kuzey*** (sarışın, iri), ***Güney Avrupa*** veya ***Akdeniz*** (ufak tefek ve esmer) ırkları; bu iki ırk arasına Doğu'dan ***Alpin*** ırkı (kısa kafatası, yuvarlak arka kafa, yuvarlak yüz, geniş, iri burun, kahverengi saç ve gözler, tıknaz endam) girer, ırk araştırmacısı Fischer ve başka antropologlar buradan başka bir ırk daha ***Dinar*** ırkını (uzun boy, büyük, çok kemerli burun) ayırırlar. Alpin ırkının ana yerleşim bölgesi Orta Avrupa'dadır, Güney ve Orta Almanya ve Sudet ülkeleri bölgesinde. Dinar ırkı, Alpinlerle birlikte karışık olarak Alp ülkelerinde, özellikle Doğu Alplerde, Balkan yarımadasının Batı kıyılarında, Bosna, Sırbistan, Hırvatistan ve Arnavutluk'ta oturur. ***Doğu ırkı*** (yuvarlak kafalı, geniş, köşeli yüz, kalkık burun, keten sarısı dik saçlar, gri veya mavi gözler, bazen yamuk duran, küçük, tıknaz endam), Avrupa'nın doğusunda, Çekoslavakya'dan başlayarak özellikle Polonya'da, Baltık'ın kenar devletlerinde Finlandiya ve Rusya'da oturur. Diğer tipler: ***Dal ırkı,*** İsveç'in belirli bölgelerinde (Dalarna), ama Batı Almanya'da da karşılaşılır, ***Dizentis tipi,*** Turin bölgesinden sarışın bir halk.

Beşinci tip çevresine, antropolojik araştırması Felix von ***Luschan*** tarafından önemli ölçüde tamamlanmış olan, Ön Asya halkları da dahildir. Ön Asya'nın ilk halklarının tipi, Luschan'a göre, ***Ermeniler***'de görülebilir, bu ***Hitit*** ırk tipi olarak da tanımlanır ve bugün kısaca ***Ön Asya ırkı*** diye anılır. Avrupa'nın Dinar ırkıyla büyük benzerliklere sahiptir, coğrafi olarak da bunlar komşudur (Küçük Asya-Balkan Adası). İkisi kardeş ırk olabilir. Yakın Doğu'da ikinci ırk unsuru ***oryantal*** ırktır (açık ten, koyu, yumuşak, kıvırcık saç, dar, uzun yüzlü kafatası, küçük dar burun, bazen düz bazen kemerli), bu ırk olasılıkla semit halklar tarafından —semit ırk yoktur, ama semit dili vardır— Arabistan'dan Ön Hindistan'a taşınmıştır. Luschan'a göre bu ırk tipi bugün katıksız biçimiyle artık yalnızca iç Arabistan dağlarında bu-

lunuyor. Fischer'e göre bu ırk Akdeniz ırkıyla çok yakındır, ikisi bir kökün dallarıdır. Luschan'ın Ön Asya karışıklığında bulduğu üçüncü ırk varlığı, İ.Ö. 2000 dolaylarında Ön Asya'ya akın eden ***Kuzeyli*** saldırılara bağlanabilir. ***Kürtler*** bu sarışın, Kuzeyli unsura dayanmaktadır.

Luschan'a göre ***Yahudiler*** arı bir ırk değildir, melezdir: Ön Asya, Oryantal ve Kuzeyli ırk unsurlarının karışımıdır. Yahudilerde bu ırkların bütün tiplerinin bulunması buna bağlıdır: iri, ufak tefek, sarışın ve esmer, düz burunlu ve kemerli (bilindiği gibi kemerli burun Dinar ve Ermenoid tiplerin bir özelliğidir de); Yahudiler de bütün kafatası biçimleri de mevcuttur, örneğin Sefardim Yahudilerinin kafatası çoğunlukla uzun, Aşkenazilerin çoğunluğunun kısadır. Yahudilerde boy önemli ölçüde değişir. Rodos'taki Yahudi hamalların ortalama boyu 180 cm, Litvanya'daki Yahudilerin 160 cm'dir.

Yani Yahudilerde Ön Asya ırkı, Dinar ırkının kardeş ırkı, Akdenizlilere çok yakın olan oryantal ırk ve nihayet Kuzey ırkı karışık mevcuttur. ***Iltis*** doğru olarak şöyle diyor:

"Ön Asya'lı Yahudiyi Dinarlıdan ayıran şey ırk farklılıkların dan çok, ikibin yıl boyunca Yahudi karakterini belirlemiş olan, tuhaf, eşsiz çevreye, kültürel farklılığa bağlanmalıdır" *("Ulusal Irk Bilimi", s. 52)*

Bu ırk karışımı olgusu dünyanın neresinde bir Yahudiyle karşılaşılsa, bir süre sonra, "en tipik Yahudiyle" karşı karşıya olunduğunun sanılması ve hemen sonra onun, insana tipik görünen başka bir tiple tümüyle yabancı olduğunun saptanmasında da ifadesini bulur.

Daha sonraki dönemlerde, Yahudilerin geldikleri coğrafi bölgelerin onları etkilemiş olması doğaldır. Örneğin öncelikle Rusya içinde ve Ukrayna'da da, Yahudilerle Slavlar arasında yüz ve kafatası oluşumunun geniş ölçüde benzediği gözlemlenebilir, tabii Ukrayna'da Slav kanının az olmayan bir oranı, 17. yüzyılın korkunç pogromunda, Yahudilerle zor yoluyla karışmış olmalıdır.

Yahudiler birleşik bir ırk değildir, bilâkis bir ırk karışımının ürünüdür. Onlara mal edilen tüm ırk özellikleri gerçekte ırk değil sosyal özelliklerdir, tipik bir kent halkının ayırıcı özellikleridir. Antisemitler tarafından, burjuva toplumun sarsıntısının sosyal özünden dikkatleri başka yöne çekmek ve sömürücülerle sömürülenler arasındaki sosyal çelişkinin yerine, Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasında tüm sosyal sefaletin suçlusu, ırk üzerinde yükselen bir çelişkiyi sokmak için zahmetle inşa edilen varsayımlar, en tuhaf saptamalara yol açtı. Başka şeylerin yanısıra, Dr. Otto ***Hauser***'in hakkında şu iddiada bulunduğu (alıntılayan Iltis), bir "doğulu" ırk icadı buna dahildir:

"Doğulu cinselliğinde bayağıdır. Onunla daha yarım saat birarada kalmadan, yalnızca müstehcen anekdotlar anlatmakla kalmaz, kendi seksüel deneyimlerini, belki karısınınkileri de anlatır; kadınlar dinleyicileri regl şikayetlerini dinlemeye mecbur bırakırlar. Çocukları duvarları eşkenar dörtgenlerle ve fallüslerle kirletir ve genel tuvaletlerde eşcinsel toplantılar düzenlerler."

Bilindiği gibi bu tür şeyler Kuzeyli ırkta asla rastlanmaz. Böylesi "bilim"in neyi hedeflediği açıktır.

Sınıfların belirleyici çatışmasında belirli geciktirici bir rol oynama amacıyla inşa edilen bu ırkçı teoriler, çok çeşitli kılığa bürünürler. Yalnızca anti-semitlerde değil, Yahudi ulusalcılarında da rastlanan "soylu" ırk teorisi icat edilmiştir. Bu teori —ırka göre— kafatası uzun veya kısa, saçı siyah ve sarı, burnu düz veya kemerli olanların tarihsel görevine dayanır. *Iltis*'in doğru olarak belirttiği gibi ev hayvanlarında soylu ve soylu olmayan ırklar vardır. Bu soylu oluş ev hayvanlarında çok tuhaf özelliklere yol açar:

"Soylu İngiliz besili domuzunun koca karnı vardır, kalp yağlanmasından ve alıklıktan musdariptir. Yalnızca yağı insana kâr getirdiği için soyludur." *(agy., s. 73).*

Bu örneğe ekleyecek bir şey yok.

Kendi ırkının soyluluğunun vurgulanmasıyla, ırkın arı tutulması propagandası, ırk karışımına karşı ajitasyon birbirine bağlıdır. Irk hijyeni ve ırk sağlığı bilimi (Eugenetik) gündeme gelir, hem de yalnızca anti-semitik tarafta değil, Yahudi ulusalcılığı tarafında da. Gericilik gericiliktir. İki durumda da sözkonusu olan budur:

"Gerçekte ırkın arı tutulması talebi yalnızca dış görünüş olarak, ırk sağlığıyla ilgili bir taleptir, bunun ardında tüm yeni rakipleri ırk ayrıcalığından uzak tutmak için politik ya da ekonomik talep gizlidir" ***(Hugo Iltis agy., s. 73).***

Örneğin Ruppin ve Zollschau gibi Yahudi ulusal sosyologlarının yazılarında, hiç var olmayan Yahudi ulusunu ayakta tutabilmek için, durmadan ulusalcı, faşist gerekçeler öne sürdüklerinin saptanması neredeyse gülünçtür.

Toplumun gelişiminden kaynaklanan, doğal olarak gerekli bir süreç olan Yahudiliğin çöküşünü durdurmak için, Yahudi ulusalcılar da, Yahudi ırkının arı tutulmasını vaaz ediyorlar, karma evliliklere karşı ajitasyon yürütüyorlar, genç Yahudiler için İbrani okulları açılsın diye feryat ediyorlar, bütün Batı ve Orta Avrupa'da bir yüzyıldan fazla bir zamandır artık var olmayan bir Yahudi kültürü hakkında saçmalıyorlar. Gerçeğe sadık biçimde, Yahudilerin melez bir ırk ol-

duğunu, Yahudilerin bir dizi sözümona ırk özelliklerinin, ırk özelliği olmadığını ortaya koyduktan, tüm Yahudilerin düztaban olduğu iddiasına karşı kendilerini bilimsel bir fanatizmle savunduktan sonra, artık Yahudi boks ve tenis şampiyonları bile bulunduğunu gururla sayarken, birdenbire artık biraz yamulmuş kendi eksenleri etrafında 180 derece dönmeye ve faşist anti-semitlerde de duyulabilen şeyleri, değiştirilmiş işaretlerle anlatmaya başlıyorlar: Yahudi ırkı ya da Cermen ırkı —isteğe göre değişir— en soylu ırktır, tüm insanlık için özel bir görevle yükümlüdür, insanlık için her koşul altında korunması gereken özel bir kültür varlığına sahiptir, bu yüzden karma evlilik yapılmamalıdır, ırkın karışmasına izin verilmemelidir, çünkü buradan hiç bir zaman iyi bir şey çıkmaz, hep yalnızca kötü şeyler çıkar.

Ciddi antropologlar, tüm ırkların karma ürünler olduğunu ve beyazla zenciden doğan melezlerin (Mulat) veya boerlerle, hotantolar arasındaki ilişkiden doğan melezlerin bozulmuşluğu üzerine tüm efsanelerin yalnızca efsane olduğunu, Batı Hindistan'ın veya Güney Afrika'nın liman kentlerinde melez halkın sosyal aşağılığının ırkla değil, bütünüyle ve yalnızca bu melezlerin ve onları üretenlerin sosyal durumuyla, bu melez halkın ortaya çıktığı liman kentlerindeki korkunç sefaletle ilgili olduğunu çoktan saptadılar. ***Luschan*** onlarca yıl önce melezlerin, tıpkı gayrimeşru çocuklar gibi, baştan itibaren aşağılık olmadıklarını saptadı.

Saygıdeğer Yahudi ulusalcıları, aynı faşist-anti-semitist rakipleri gibi, ırkın melezleşmesi ve karışmasından dolayı ırkın yok olması masalını anlatıyorlarsa, burada sözkonusu olan, tarihsel olarak sona ermiş bir kast ayrıcalığını değişmiş biçimlerde canlı tutmak, tarihsel bir süreç dolayısıyla yitirilmiş bir tekelci konumu, yalnızca milyonlarca mutsuz ve sefilleşmiş Yahudinin varlığı üzerinde düşünülebilecek olan burjuva-ulusalcı bir ideolojinin yaratılmasıyla yeniden ele geçirmek için umutsuz bir çabadır. Dünya pazarı için, mücadelenin tek tek ulus burjuvazilerinin dünya nüfuzu için kendilerini bağımsız burjuvazi olarak ilan etmeleri —bütün diğer maskaralıklar bir yana— ulusun yokluğunda ulus icat etmeyi gerektiren mücadelesinin ortasında planlanmış ve düşünülmüş unsurlardan oluşan bu çaba, zorunlu olarak başarısızlığa mahkûmdur.

Sosyal bir kavram olarak Yahudiliğin çöküşü, Yahudi kastın çözülmesi, Batı'da Yahudilerin burjuva eşitliği ve asimilasyonu; Yahudi sorununun, sosyal ve ulusal sorunla aynı olduğu yerde, Doğu'da, proleter devrimin aracılığıyla çözülmesi: bütün bunlar, en son ve en üst biçimini ırk anti-semitizminde bulmuş olan anti-semitizmin yeniden dönüşü için sosyal önkoşulları yokeder.

Siyon'un Akılsızları

Yahudi Ulusalcılığı

Yahudiliğin çöküşü, ilk bakışta şaşırtıcı ve çöküş sürecine ters etkide bulunuyor gibi görünen, ama hemen sonra bu çöküşün bir unsuru olduğu ortaya çıkan bir ürün olgunlaştırdı: belirgin teorik ve pratik biçimini siyonizmde bulan Yahudi-ulusal hareketi. Siyonizm, Yahudiliğin rönesansı, yeniden doğuşu olarak kutlandı, siyonizm ve kurucusu, yeni Mesih ve yeni Mesih hareketi olarak görüldüler. Yahudi ulusalcılığı ve özellikle siyonizm, Yahudi tarihinin yeni bir çağının başlangıcı olacaktı. Siyonizm, ölmekte olanlarda sık sık gözlemlenen şu olaydan başka bir şey değildir: ölümden hemen önce yeni bir yaşam isteği ve yaşam umuduyla dolarlar, ama hemen sonra bir o kadar hızlı son nefeslerini verirler. Siyonizmde, derin, gizemli ruhsal bir hareket görülmek istendi. Bunların hiç biri gerçeğe uygun değildir.

Yahudi ulusalcılığı çeşitli görünüşlerde ortaya çıkar. Bütün diğer yönelimleri gölgede bırakan politik siyonizm, Yahudi halkın yeniden doğuşunu, Yahudilerin ulus olarak politik oluşumu için odak olacak, "Filistin'de resmi-yasal güvenceye sahip bir yurdun yaratılması"yla (Basel Programı, 1897) gerçekleştirmek istiyor. Otonomcular ya da ulusal Yahudiler, Yahudileri, ulusal otonomi temelinde korunan ulusal azınlık olarak, ulus varlıklarını sürdürecek biçimde, diasporada ulus olarak tanınmalarını istiyorlar. İki ana tip çevresinde bir çok fraksiyon ve fraksiyoncuk gruplaşıyor. Bu hareket, tarihsel bir gelişmeyi tersine çevirmek için boşuna çabadan başka bir şey değildir. Yahudiler gerçi binyıllar boyunca toplum içindeki tekelci konumlarını inanılmaz bedellerle ödedilerse de, zamanında bu çok belirgin ayrıcalıklı bir konumdu ve işlevleri salt onlara özgüydü. Bir ülkenin yokluğuna rağmen bir ulusal varlık hayali bu uluslararası işleve dayanıyordu, din ülkenin, din yasası anayasanın yerini dolduruyordu. Modern kapitalizm Yahudilerin bu tekelci konumunu yıktı, gettoyu dağıttı, dini kökünden kopardı, ulus hayali maskesini düşürdü. Gerçi Yahudiler yaşadıkları ekonomik alana göre hâlâ bir zamanlarki ayrıcalıklarının çeşitli biçimlerde sosyal, ekonomik, ulusal işaretlerine sahiplerdi, ama batıda burjuva eşitlikleri, burjuva toplumu içinde eşit haklara sahip olmalarının gerçekleşmesi, onların özel konumunu ve düşünsel ifa-

desinde, dinsel biçiminde, ıstırap, şehadet, kanlı fedakârlık ve korku için seçilmişliğin vurgulanmasında ne de olsa ruhsal dengeler sunan ayrıcalığın, son ideolojik kalıntısını yok eder.

Yahudilerin aynı zamanda negatif de olan ayrıcalığının ortadan kaldırılması, ne kadar garip görünürse görünsün, eşit hakların verilmesiyle dengelenmedi. Yahudiler, her türlü ayrıcalığın, egemen sınıfın özel ayrıcalığı içinde eridiği burjuva toplumunda, sınıf mücadeleleri ve krizler dolayısıyla, bu topluma gerçi gerekli bir unsur fakat yine de münzevi olarak dahil oldukları dönemdekinden çok daha büyük boyutlarda etkilenirler. Bu, hem Batı hem Doğu için değişen ölçülerde geçerlidir. Eskiden Yahudilerin kaderi büyük aralıklarla birbirini izleyen ağır sarsıntılarla kesintiye uğramışken, toplum ekonomik gelişiminde bundan ne kadar etkilendiyse, şimdi Yahudiler bu toplumla kesintisiz ve kaçınılmaz biçimde içiçeydi. Bir bölümlerinin dahil olduğu egemen sınıfın ayrıcalıklarından başka bir ayrıcalığa sahip değillerdi. Ama özel düşmanlığın objesi olarak kalmaya devam ettiler.

Yahudilerin toplum içindeki konumunun bu değişimi, aralarında hızlı bir sınıf ayrışması getirdi. Büyük burjuva üst tabakadan, geniş bir orta burjuva tabaka ayrıldı, bunların sınırı aşağıya doğru küçük-burjuvaziye ve oradan ücretli proletaryaya varıyordu. Sınıf mücadelelerinin ve krizlerin keskinleşmesiyle daha da ilerleyen sosyal ayrışma, toplum içinde Yahudilerin konumunun değişmesi, üst tabakanın ayrıcalıklarını paylaşmayan, üst tabakadan farklı olarak bütün toplumun krizlerinden ilk plânda etkilenen Yahudi orta ve küçük -burjuvaziyi öncelikle hedef almak zorundaydı. Aynı şey memurlar için de geçerlidir. İdeolojisinde dinsel düşünce dünyasına hâlâ güçlü bir göbek bağıyla bağlı olan orta ve küçük-burjuvazi, 19. ve 20. yüzyılın ulusal ve ulusalcı ideolojilerinde belirginleştiği gibi, kendisi için yer dolduracak bir şey bulunmadığından Yahudiliğin dinsel öğelerinin yok edilmesini iki kat hisseder.

Siyonizm, hatalı bir şekilde anti-semitizme tepki olarak gösterildi. Anti-semitizmle siyonizmi arasında iç bağıntılar vardır, ama bu bağıntılar asla siyonizmin, deyim yerindeyse, anti-semitizmin bir çocuğu olması türünde değildir. Ne varki siyonizm, anti-semitizmin varlığına bağımlıdır, onun yok olması, siyonizmin temelinin bir kısmını altından çekecektir. Buna rağmen anti-semitizm siyonizmin nedeni değil, olsa olsa bahanelerinden biridir. Yahudi ulusalcılığının diğer biçimleri gibi siyonizm de, Yahudi orta ve küçük-burjuvazisinin, Yahudi kastının yıkılması ve çözülme sürecinden, Yahudiliğin yitirilmekte olan rolü için, onun yerini dolduracak bir şey bulmak amacı güden hareketleridir. Bu, küçük-burjuvazi için bütünüyle tipik bir ha-

tekeltir. Küçük burjuvazi her zaman, bir halkın en ulusalcı kesimidir. İlerleyen sınıf ayrışması ve büyük kapitalist tekelleşme dolayısıyla ezilmekten, görünüşte gelişmeye paralel yürüyen, ama gerçekte ona karşı etkide bulunan ulusalcı hareketin yardımıyla, bir çıkış yolu bulmaya çalışır. Salt kendisinin ve Britanya emperyalizminin çıkarlarına hizmet eden hareketin önderliğini, Yahudi büyük burjuvazisinin bir bölümü devralır. Balfour Deklarasyonu, siyonizmin küçük burjuva döneminin kapanışını ve emperyalist döneminin başlangıcını ifade eder. Ama siyonist Yahudi burjuvazisi, emperyalist notaları asimilatör melodiye göre okuyan "Yahudi inancına sahip Alman yurttaşlarının Merkezi Birlik"i ne kadar az bağımsız rol oynuyorsa o kadar oynar.

19. yüzyılın, ulusal devlet prensibini, kapitalist egemenlik sisteminin emperyalist biçimleriyle birleştirmesiyle, artık ulus olmayan, ancak yalnızca din, özel sosyal konum ve kendine ait dilde de olsa ulusal özelliklere sahip olan Yahudi kastı, çöküş anında, görünüşte ilerici, Yahudi toplumun daha üst bir biçimini amaçlayan, gerçekte gerici, çevre burjuva dünyasının ulusal öğelerini onun içine taşıyarak çözülme sürecini engellemek isteyen bir hareket başlatmak zorundadır. Doğu'da ve Batı'da hangi biçimlerde ortaya çıkarlarsa çıksınlar bu unsurlar, üretim ilişkilerinin gelişiminden kaynaklanan bir süreci durdurmaya çalıştıkları için gericidir. Yahudiliğin çözülüşüne, ulusal bir ideoloji yaratarak etkide bulunmak, kasırgayı değirmen kanatlarıyla durdurmak istemek anlamına gelir. Gerçi bu karşı-etki çabası, gerek duygusal, gerekse de anti-semitist ahlaksızlık gerekçeleriyle, moral-etik açıdan temellendirilmiş gibi görünebilir. Ancak bu, ne etiktir ne de mantıki. Toplumun en büyük çatışması, burjuvaziyle proletarya arasındaki çatışma içinde kendiliğinden çözülen, tarihle bağlı bir çatışmayı yeryüzünden silmek yerine, sefaleti azaltmayan, aksine yeni sefalet yaratan, engellenmek istenen yıkımı hızlandıran, yeni, yapay çatışmalar çıkarmak zorundadır.

Siyonizm, egemen Yahudi tabaka içinde ortaya çıkmadı. Küçük burjuvazinin bir ürünüdür. Asla belirleyici boyutta olmamak kaydıyla, Avrupa'nın doğusunda ve Birleşik Devletler'de Yahudi proleter kitlesini de kapsar. Yahudi proletaryasının küçük bir bölümünün, bu, gerçekte küçük burjuva hareketin etkilerine bulaşmış olması gerçeği, bu hareketin, bir damla bile sosyalist güç barındırdığı anlamına gelmez.

Siyonizm, Yahudileri, tarihlerinin önkoşullarından, gelişimlerinden, kastlarının yükselişi ve çöküşünden ayırmaksızın, Yahudi sorununu çözme umutsuz girişiminde bulunuyor. Yahudilerin, Yahudiye gereksinim duyan, onu durmadan ortaya çıkaran ve bu

yüzden de Yahudiyi sürekli olarak eski ekonomik işlevine geri çekmek zorunda olan, ne ideolojilerle ne de zorla sosyal bir tabakayı sosyal işlevinden ayıramayan mal üreten toplumdan ayrılması, Yahudi sorununun —sosyal ve ulusal kavramı içindedir— çözümü için önkoşuldur. Siyonizm yalnızca, Yahudi sorununu, Yahudinin kaderinin ayrılmaz biçimde içiçe olduğu mal sorunundan ayırdığı için, tarihsel bir hata, bir açmazdır. Ama yalnızca bu değildir. Hangi biçimde, hangi sözcüklerle ortaya çıkarsa çıksın, tam da sahte sosyalist politika bayrağı altında kendisini maskelediğinde, tamamen gerici, gelişme düşmanıdır. Sözlerle kendisini burjuva-ilerici bir olguya karşı dayatır, ancak asimilasyon, tüm gerici güçlere asimile olur. Almanya'da Hitlere yakınlık gösterir, Polonya'da Pilsudski'yi destekler ve Sovyetler Birliği'ne karşı her şeyde vardır. Yahudiliğin önkoşulu olarak mal üretiminden o ayrılığı gerçekleştirmediği, tersine mal üretici toplum içinde, yalnızca mal üreten toplumun yokedilmesiyle çözülebilecek olan Doğu Yahudilerinin sosyal sorununu, mal üreten toplum içinde çözme çabasına giriştiği için, hayaller uyandırdığı, ama Yahudi küçük burjuva kitlelerini ve proletaryanın bazı kesimlerini sosyal ve ulusal kaderlerinin köklerinden ve gerçek itici güçlerinden uzaklaştırdığı için, mal üreten toplumu ve onunla birlikte Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki çatışmaların, Yahudilerin sosyal ve ulusal sefaletinin tüm önkoşullarını yokeden o güce kitlelerin katılmasını da engeller. Siyonizm, karşı devrimin bir unsurundan başka bir şey değildir. Burada önderliği elinde tutan Yahudi büyük burjuvazisi bu biçimde Britanya ve Amerikan emperyalizminin kuyruğunda emperyalist bir rol oynamaya çalışır. Rolü, İngiliz emperyalizminin Filistin'de "savaşçı öncü birliği", ajanı olmakla tükenir. ***Komünist Enternasyonal'in 2. Dünya Kongresi*** (Temmuz-Ağustos 1920) siyonizmi şöyle tanımlıyordu:

"Emperyalist güçlerin bütün ve özellikle geri ülke ve ulusların en geniş emekçi kitleleri arasında, ezilen ülkelerdeki ayrıcalıklı sınıfların yardımıyla, politik olarak bağımsız devletler maskesini kullanıp, ekonomik maddi ve askeri açıdan tümüyle kendilerine bağımlı devlet oluşumları hayata geçirerek yaptıkları aldatmacanın maskesini düşürmek ve açıklamak gereklidir. Bu ezilen ulus emekçi sınıflarının aldatılmasına, (siyonizmin genel olarak, Filistin'de Yahudi devletinin yaratılması maskesi altında, gerçekte Filistin'deki Arap işçi nüfusunu —emekçi Yahudiler burada küçük bir azınlığı oluşturur—, İngiltere'nin sömürüsüne nasıl feda ettiğine), Antant emperyalizminin ve ilgili ulusların burjuvazilerinin çabalarını birleştirdikleri göze batıcı bir örnek olarak, siyonistlerin Filistin olayı gösterilebilir. *(Milliyetler ve Sömürge Sorunu Üzerine Tezler, s. 11 ve devamı.)*

Yahudi ulusalcılığı, uluslara özgü ulusal hareketlerin gecikmiş bir yankısıdır. Mücadelesinin unsurlarını, gerçi çeşitli kademelerde hâlâ belirli ulusal özellikler taşıyan, ama birleşik bir ulustan başka her şey olan bir grup insana aktarır. Yahudi ulusalcılığı bir tarih hatasıdır. Ayrıca sağduyuyla çelişir.

*

Yahudi ulusalcılığının özel bir biçimi olan, güya mevcut birleşik Yahudi ulusunun varlığının devamı için belirleyici unsuru, Yahudilerin Filistin'e geri dönüşünde, ulusal bir yurdun yaratılmasında gören siyonizm, ideolojisinin ve teorisinin yaratıcısı Theodor ***Herzl***'in ortaya çıkmasıyla, birdenbire oluşmadı. Küçük göçmen grupları Chassid hareketinin ardından, 18. yüzyılın sonunda Filistin'e gitmişlerdi. 19. yüzyılın ortalarında, Doğu Avrupa'nın Yahudi küçük burjuvazisinde siyonist düşünce zincirleri oluştu. Almanya'da 1862 yılında ***Moses Hess*** (kırklı yıllarda "Komünistlerin Birliği"nde Marx'ın dost çevresindendi, sonra Lassalle'ci ve Alman işçi hareketinin gelişiminde reddedilmez öneme sahip olan Kontes Hatzfeldt'in yandaşı oldu), "Roma ve Kudüs eserinde (2. Baskı, Leipzig 1899) Yahudi ulusu ve Filistin'e geri dönüş sorununu ortaya attı. 1870 yılı dolaylarında Filistin'de, görünürde hayırsever bir temelde ve herhangi bir ulusal ideoloji olmaksızın "Alliance Israelite Üniverselle"in kolonizasyon faaliyeti başladı. Avrupa'da, 1884'te Kattowitz'de ilk kongresini yapan "Siyon Dostları Birliği" (Chowewe Zion) kuruldu. Sonra seksenli yılların ortasında, Baron Edmond de ***Rothschild*** tarafından, sonraki yıllarda Baron Maurice H. ***Hirsch*** tarafından 1891'de kurulmuş olan "Yahudi Kolonizasyon Topluluğu "(İca) ile birleşerek, "Filistin-İsrail Kolonizasyon Topluluğu" (Pica) olarak devam eden, Filistin'de "hayırsever" toprak kolonizasyonu başlatıldı. Ama bu hayırseverlik, dikkatli bakıldığında, Fransız emperyalizminin çıkarlarına hizmet ediyordu.

Doğu Avrupa'da Yahudi sorununu "hayırsever" kolonizasyon faaliyetiyle çözme çabalarına, doksanlı yılların ortasında, iki dala ayrılan küçük-burjuva, Yahudi-ulusal hareketi bağlandı. Daha önemsiz olanı, ***Dubnov***'un otonomizmine akan Yahudi ulusal hareketidir. Diasporayı Yahudi ulusunun temeli olarak kabul eder, Yahudi ulusunun ulusal otonomi, Yahudi dilinin, Yahudi okulunun kabulü aracılığıyla ayakta tutulmasını talep eder. Fakat Yahudi ulusal hareketine damgasını vuran diğer yönelim, örgütsel olarak ***Theodor Herzl*** (1860-1904) ve ***Max Nordau*** (Max Südfeld) tarafından ku-

rulmuş olan, Yahudi ulusunun Filistin'e geri dönüşüyle, bir Yahudi devletinin kurulmasıyla —Theodor Herzl'in başyapıtının adı da böyledir (1896'da yayınlandı)— yeniden doğuşunu temel talep olarak koyan siyonist harekettir.

Tüm Yahudi-ulusal hareketi için belirleyici olan siyonizm, önceden ortaya konduğu gibi, dışsal olarak diğer ulusal hareketlerden hiç farklı değildir. Anti-semitist ulusalcılar için, Yahudilerin aşağılığının sonsuzluğu, ajitasyonlarının önkoşuluysa, siyonistler için bu, tersine, "anti-semitizmin sonsuzluğu üzerine siyonist masal"dır (***Lenin, "Yahudi Proletaryasının Bağımsız Bir Politik Parti'ye Gereksinimi Var mıdır?", 1903, Bütün Eserler, cilt V, s. 349).***

"Anti-semitizmin çöküşü", diyor siyonizmin önde gelen pratisyenlerinden *Ruppin*, "ardından siyonizmin çöküşünü getirecektir... Anti-semitizm siyonizm için en güçlü ajitatördür" *("Günümüz Yahudileri", 1920, s. 246).*

Siyonist programın resmi özü, Filistin'e geri dönüş ve Yahudi halkı için Filistin'de resmi-yasal bir yurt yaratılması, aslında hammadde üretimine, öncelikle tarıma geri dönüş doğru düşüncesiyle ilişkilidir. Ancak siyonizmin temel yanılgısı, bu geri dönüş olanağını kapitalist toplumun, yani mal üreten toplum içinde verili görmesidir, oysa bu gerçekte, kapitalist toplum içinde yitmekte olan bir azınlık için asla bir deneyden başka bir şey olamaz, çünkü Yahudiler tüm katmanlarıyla ve sosyal kaderlerinin tüm varyasyonlarıyla bu toplum düzenine, onun önkoşullarına ve gelişimine bağlıdırlar. Üstelik bu deney Arap köylülerinin ve Yahudi proletaryanın sırtından ödenir. Doğu'da Yahudi proletaryasının özel bileşimi, yalnızca, eğer koşulları ortadan kalkarsa, eğer küçük Yahudi kenti dağılırsa ve geniş kitlelerin büyük sanayiye ve büyük tarıma girişine olanak sağlanırsa değiştirilebilir. Tarih, bunun yalnızca, bu özel Yahudi gelişiminin tüm sosyal önkoşullarının yok edilmesiyle, kapitalist toplumun yokedilmesiyle mümkün olduğunu kanıtladı. Ancak bu arada siyonizm geniş halk yığınları için "geri dönüş"ü ve "Yahudi devleti" yerine, tabii ki Filistin girişimi için emperyalist rolünü zayıflatmaksızın, "Yahudi orijinalliğini anımsama"yı koydu.

Siyonizm elbette ki daha yükseklerde salınan dallarda ortaya çıkardı. Örneğin yazar ***Achad Haam'a*** (Ascher, Ginsburg) dayanan dini siyonizm vardır. Achad Haam, Yahudiliğin kültür misyonunu, Yahudi-ulusal kültürüne, yani böylece de İbranice diline geri dönüşü vaaz ediyor; ona göre Filistin politik ve sosyal odak değil, yalnızca Yahudilerin manevi bir merkeziydi. Politik siyonizm sosyal

kökünü yadsıyamaz, Filistin'e geri dönüşü Yahudilerin sosyal sorununun da bir çözümü olarak sunar ve bu yüzden Yahudi Filistin'in inşasını küçük burjuva-sahte sosyalist kılıflara sokmaya çalışırken, dini siyonizm, politik siyonizmde var olan, Yahudi sorununun sosyal olarak değerlendirilmesini — dikkatli davranıp — eğilim olarak bile reddeder.

Yahudi halkının bu tür "manevi" yeniden uyandırıcılarının sayısı oldukça fazladır. Aralarında en önemlisi herhalde, İncil'i Almancalaştıran ve yeni Yahudi ulusalcılığının mistikçisi Martin ***Buber***'dir. O, çaresiz burjuva Yahudi gençliğin pürüzsüz ve görünüşe göre son derece derin dilinden, bir kurtuluş çaresi yorumlamaya çalıştığı, mistik olmayan bir çağın uğursuz çölünde vaizlerden biridir. Buber, yüzyıllar boyunca halkını bekleyen ülke, sözcüğünü yarattı ("Yahudilik Üzerine Konuşmalar", 1923), Yahudiliği fiilen insanlıkla eş tuttu, Yahudilerde en insani şeyin, kalıcı olarak tanımladığı, Yahudilik olduğunu kolayca ilân etti. Ulusalcı ideolojinin yavanlığı, zamanın kasırgası içinde saçmalığı gürültülü biçimde kendini belli eden felsefik varsayımların derinliklerinde yitmeyi sever. Onun yanısıra, "Yahudilerin Tarihi" bir tefrika ve mistik karışımı olan Josef ***Kastein,*** benzer araçlarla aynı oyunu oynar.

Saygıdeğer hahamlar da, bu branş için bir şeyler yapma zamanının geldiğini hissediyorlar. Adı Joachim ***Prinz*** olan Berlin'li bir moda haham tarafından yazılmış gerçekten dinsiz bir "Yahudi Tarihi" mevcuttur. Koket sayıldığı için diline bir doz yanlış anlaşılma ve sofistik materyalizm katar.

1897'de Basel'de siyonistlerin 1. Kongresi'nde formüle edilmiş olan, Filistin'e geri dönüş düşüncesi, siyonist hareketin sonraki seyrinde çeşitli varyasyonlara uğradı. Filistin'e geri dönüş, bizzat Yahudilerin kendisinde varolan zorluklar bir yana, Filistin'in kendisine, yani sahiplerine bağımlıdır. Filistin artık bir süreden beri meskûn bir ülkedir. Araplar İ.S. 638 yılında Kudüs'ü fethettiler ve güvenilir bir kaynak olan "Yahudi sözlüğü" bunu şöyle anlatıyor: " Filistin Arap oldu, ama yalnızca müslümanların zaferlerinden dolayı değil, bilâkis yüzyıllardan bu yana Araplar göçebe olarak, asker, köylü olarak ve tüccar olarak ülkeye göç etmiş olduklarından dolayı Arap oldu." Araplar artık en azından 1300 yıldır Filistin'dedirler, buna karşılık Yahudilerin çoğunluğu en azından 2000 yıldır artık Filistin'de değildir. Filistin'de son bağımsız Yahudi devleti, Makabeerler devleti zamanında, artık Yahudilerin çoğunluğu Filistin'de değildi. Yahudi ulusalcıları için pek hoş olmayan, Arapların Filistin'e, Yahudilerden daha uzun süre sahip olduğu saptaması bile yapılabilir. İ.Ö. 1200 yılları do-

layında ülkeye gelen Yahudiler, Filistin'i ele geçirişlerinden yalnızca altı yüzyıl sonra gündeme gelen Babil sürgününden beri, o zaman bilinen dünya üzerinde yayılmışlardı. Yahudi ulusalcılarının Filistin'le ilgili olarak dayandıkları hukuki neden, (Habsburg ve Bourbon evlilik tarihleri hariç) hukuki nedenlerle tarih yapılamayacağı bir yana bırakılırsa sağlam temele sahip değildir.

Siyonist hareketin oluşumundan hemen sonra Filistin'le ilgili ortaya çıkan zorluklar, Yahudileri kolonileştirme, bir Yahudi devleti yaratma —***Uganda Projesi*** (1903) denen şey buna bağlanabilir her zaman akıllıca hesaplamalarla siyonist hareketle ilgilenen İngiltere, Afrika'daki sömürgesi Uganda'nın tarıma elverişli hale getirilmesi işini fiilen Yahudilere devretmek istiyordu— gibi başka projelerin ortaya çıkmasına yolaçtı. Doğu'da yoksul Yahudiler için iyi uygulamayla, daha o zaman Yahudi sermayesinin yatırımı işi bağıntılandırılabilirdi. Bu proje, batmakta olan dini ideolojilerinin Filistin'e sıkı sıkıya tutunma ilişkisi ("Gelecek yıl Kudüs'te!", Yahudilerin hamursuz bayramında ünlü dua sözcüğü) açıkça görülen fanatik siyonistler tarafından öfkeyle reddedildi. O zaman siyonist örgüt neredeyse dağıtılacaktı. Bir başka proje, Büyük Filistinli ***D. Trieç***'inkiydi, kendisi sonra Filistin'de dünyanın tüm Yahudilerine rahatça yer olduğunu hesaplamıştır. Trieç, kolonizasyon ülkesi olarak Kıbrıs adasını önerdi. Bu farklı ülkelere yönelik çabalar, sonuçta yine Filistin-Siyonizmine aktı.

Siyonist hareket seyrinin devamında, her biri kendi mükemmel siyonizmini uzdillikle savunan bir sürü grup ve grupçuğa bölündü. Radikal, genel, tam ve yarı sosyalist siyonistler, dindar ve anti dindar ve nihayet —unutulmaması gerekir— adamakıllı siyonist faşistler; öncüleri, Dünya Savaşı'nda, Trumpeldor'un "Yahudi lejyonu"nun oluşturulmasından sonra İngiltere için savaş alanına çıkan, 1920 yılında ve daha sonra Arap fellahların üzerine cesaretle ateş açan ve Filistin'le Ürdün ötesinde Yahudilerin zorla çoğaltılmasını idealleri olarak gören ***siyonist-revizyonistler*** vardır.

Arap sorunu, Filistin Yahudi kolonizasyonunun ana politik sorunudur. Bu faktörü önce tümüyle tali bir mesele olarak ele alması, siyonist hareketin salt burjuva karakterini kanıtlar. Bunun için,savaştan çok önce siyonist ***Ruppin***'in "Günümüz Yahudileri" kitabında (I. Baskı, 1904), Yahudi göçüne ilişkin Türk hükümetinin tutumu üzerine yazdığı bir cümle karakteristiktir:

"Türk hükümetinin... bu göçe kolaylık sağladığını varsayalım, geriye Yahudilerin şimdi sayıları 500.000'den fazla Yahudi olmayan, Filistin halkıyla nasıl uyuşacağı zorluğu kalır" *(agy, s. 257)*

Filistin'in Yahudi olmayan halkının buraya göçen yahudilerle nasıl uyuşacağı düşüncesi emperyalist ulusalcılara çok uzaktır! Ama Arap sorunu siyonizmin hesaplarını nihayet beklendiği gibi bozdu. Yalnızca bizzat Filistin'deki Yahudi tarım kolonizasyonunun zorunlu çöküşü değil, siyonizmin, örgütsel ve ideolojik yıkımında da ifadesini bulan, siyonizmin kesin iflası, siyonizme ölümcül darbeyi vurmak zorundaydı; genel ekonomik ve sosyal gelişim, sömürge sorununu, sömürge halkların emperyalist boyunduruktan kurtuluşunu gündeme koyduğundan, zorunlu olarak bu momentte gerçekleşmek zorundaydı.

Yahudiliğin çöküş dönemi kapitalizmin en yüksek ve en son aşamasıyla, kapitalist toplum düzeninin çöküşünün ve yokedilişinin başlangıcıyla özdeş olduğu için, sömürge halkların yükseliş dönemi ve başlayan kurtuluş mücadelesiyle özdeştir. Bir tarih hatası, toplumun tüm gelişim yasalarına ters düşen bir hareket olan siyonizm, gerçek toplumsal gelişimin bütün yasalarını hesaba katmadığı gibi, bu faktörü de gözardı etti. Yahudilikle mal üretimi arasındaki bağlantıyı tanımama gibi küçük bir hatanın yanısıra, siyonizm bu küçük talihsizlikten dolayı başarısızlığa uğramak ve paramparça olmak zorundadır. Gürültülü tiradlar, gösterişli kongreler, yaygara ve önemli işler yapılıyormuş gibi tavırlar takınılması, oturumlar, telgraflar, protestolar, entrikalar, ortak bildiriler, muhtıralar ve gittikçe azalan banka hesap numaraları bu durumda hiç bir şey değiştiremez. 17. Siyonistler Kongresi (Basel, Temmuz 1931) yaklaşan sonun işaretini verdi. Siyonist iflas artık örtbas edilemez.

Gelecek Yıl Kudüs'te?

Siyonizmin iflası, ama fellah düşmanı işlevi de, Filistin'de siyonist kolonizasyonun sonuçlarından en açık biçimde ortaya çıkar. Bir iflasın tarihinin değil, zorunlu bir tarihsel sürecin anlatımı söz konusu olduğundan, bu üzücü bilançonun yalnızca en önemli noktalarını sunmakla yetinmek istiyoruz.

Filistin —burada anlaşılması gereken Batı Ürdün bölgesidir— 23.000 km²'dir, nüfus 1920'de 673.913, 1922 sonunda 757.182'dir, 1929 için Filistin'in nüfusu 933.142 olarak tahmin ediliyor, bunların 168.000'i veya yüzde 18,1'i Yahudiydi. 1929 sayımına göre 590.890 müslüman, yani Arap vardı, fakat 73.024 hıristiyanın çoğunluğu da aynı şekilde Arap milliyetindendir, ayrıca o zaman Filistin'de 7028 Dürzi —onlar da müslümandır— sayıldı.

Filistin'de Yahudilerin sayısı 1850'de: 12.000, 1882'de: 35.000, 1914'de: 85.000, 1930'da: 168.000'di. Yahudi göçü büyük ölçeklerde ilk kez 1882 yılı dolaylarında, ikinci kez 1904/05 yıllarında, ve üçüncü kez bilindiği gibi Filistin'in bir Yahudi ulusal yurdu olarak tanındığı (Balfour Deklarasyonu, 2 Kasım 1917), Filistin'in bir manda bölgesi olarak Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'ye devredilmesine ve Yahudi ulusal yurdunun Milletler Cemiyeti paktında tanınmasına yolaçan savaştan sonra gerçekleşti. Filistin'e Yahudi göçü, 1922-1929 yıllarının ilk çeyreğinde 82.552 kişiyi buluyordu, bunların 24.205'i, yani yüzde 25'inden fazlası Filistin'den yine göç etmiştir. 1927 yılında geri göç, ülkeye göçe göre 2300 kişi fazlaydı. 1931 yılı nüfus sayımına göre 175.000 Yahudi nüfus vardı.

1929 yılı siyonizmin kader yılıydı. Ağustos'ta, Britanya emperyalizminin tempo koşucusu olarak siyonistlere karşı yönelmek zorunda olan Arap ayaklanması gündeme geldi. Siyonizm Filistin'de İngiltere için, Süveyş kanal sisteminin kuzey köprü başının askeri işgaline gerekli bahaneleri sunacak çatışmaları yaratacaktır. Efendiler ve Britanya hükümeti bu ayaklanmadan, aynı onu muazzam bir ulusalcı ve anti-komünist bir kışkırtma için kullanan siyonist liderler gibi, kazanç sağlamaya çalıştılar. Arap fellahların durumuna kısa bir bakış, siyonizmin rolünü ve ayaklanmanın önemini anlamayı öğretir.

Arap köylülerin en az yüzde 29,4'ü topraksızdır. Siyonistlerin toprak satın alabilmeleri ancak siyonistlere satabilmek için fellahların toprağına zorla elkoymuş olan bugünde elkoymaya devam eden efendilerin feodal tarım düzeniyle mümkündür. Toprak satışı çoğu kez adeta fellahların düpedüz istimlakı haline geliyordu. Siyonistler topraklarının yüzde 10'unu doğrudan fellahlardan satın aldıklarını kabul ediyorlar. Ama burada topraksız fellahların sayısı anımsanmalıdır. Ya geri kalan yüzde 90? Toprağın efendilerin elinde yoğunlaşması siyonizm tarafından yalnızca teşvik edilir. Bunun üstüne bir de, göçten dolayı emek pazarında artan rekabet, ithalatın hızlı artışı ve Yahudi ile Fellah işçiler arasındaki ulusal ve sosyal farklılıklardan, Arap ve Yahudi girişimcilerin bilinçli yararlanması eklenir.

Siyonizmde tek başına belirleyici olan kapitalist eğilimlerin vahşi emperyalist karakteri, Yahudi Ulusal Fonu'nun Başkanı Ussişkin'in bir sözünden anlaşılıyor. 28 Nisan 1930'da "Doar Hajom"da şöyle yazıyordu:

"Ülkemizi geri talep ettiğimizi açıklamamız gerekirdi. Boşsa, her şey yolunda demektir. Ama eğer boş değilse, orada yerliler varsa, o zaman onlar herhangi bir yere nakledilmelidir. Ama ülkeyi elde etmeliyiz. Yüzlerce, binlerce Fellahın sahip olduğundan çok daha büyük, çok daha yüksek olan savunulacak bir ideale sahibiz."

1930 yılında Britanya hükümeti, 1929'daki kanlı olaylarla bağıntılı olarak, Filistin'deki koşulları bir komisyon aracılığıyla incelemeye tabi tuttu ve bunun üzerine, siyonizme bu yönden de ölümcül bir darbe vuran bir ***Beyaz Kitap*** yayınladı. Bu Beyaz Kitap, Filistin'de Yahudi ulusal yurdu üzerinde koruyucu güç olarak İngiliz mandasını fiilen ortadan kaldırdı. Bütün Ön Asya ve Hindistan politikası gözönünde tutularak İngiltere için, Araplara ilişkin tavır siyonizm ve kutsal Balfour Deklarasyonu'ndan daha önemli oldu. Musul-Hayfa veya Musul -Şam-Halep petrol boru hattının inşası sorunu —İngiliz-Fransız rekabetinin bir sorunu—, bu petrol boru hattının garantilenmesi İngiltere için, Güney Filistin'de 7600 siyonist kolonistin korunmasından veya Zeytin dağında bir İbrani üniversitesinin kurulmasından daha ağırlıklı bir sorundur.

Bu Beyaz Kitap'la bağıntılı olarak 3000 göçmen sertifikası engellendi, sonra siyonist ajitasyonun baskısı altında İngiliz işçi hükümeti tarafından seçim tekniği nedenleriyle (tam o sırada, Doğulu Yahudilerin yoğun olduğu Londra seçim bölgesi Whitechapel'de bir ara seçim yapılıyordu) yeniden serbest bırakıldı, gerçekten de 1930'da 3000 Yahudi daha Filistin'e göçtü. 1931 için Filistin'e ve Filistin'den göçün bir tablosunu elde etmek henüz mümkün değil. Ancak durum 1930'dan beri asla düzelmemiştir.

Filistin'deki Yahudi nüfusa gelince, bunların yüzde 20'si kırda yerleşiktir, yüzde 80'i kentlidir. Filistin'de Yahudi yerleşimlerin sayısı 132'yi bulur. Filistin'in Yahudi halkının üçte ikisi 1918'e dek Chalukka=yani sadaka alıcısıydı. Bu rakam beşte bire gerilemiştir. Yahudi kolonistlerin sayısı şu anda toplam 30.000'dir. 1928'de bu kolonistlerin 7600'ü siyonist kolonilerdeydi, toplam 21.000'i hayırsever "Pica" Kolonileri'nde faaliyet gösteriyordu. Yahudi işçilerin sayısı Mart 1930'da 23.830'du, bunun yüzde 76,5'i kentlerde, yüzde 32,5'i kolonilerde çalışıyordu. Kentlerden kolonilere göç 1927'den beri, kentlerde işsizlik 1927'den beri olağanüstü büyük olduğu ve o zamandan bu yana çok az gerilediği için, çok güçlü arttı. Filistin'deki sosyal demokrat sendika örgütü "Histadruth"un toplam 20.000 üyesi vardır. 1927 yılında, Yahudi girişimciler tarafından polis yardımıyla vahşice bastırılan bir dizi büyük iş anlaşmazlıkları oldu. Grevci işçiler, özellikle komünist olduklarından kuşkulanılıyorsa, Filistin'de acımasızca izlenirler. Bu çatışmalar 1930 ve 1931'de yinelendi. Yahudi girişimciler daha ucuz Arap ve Yemenli işçileri çalıştırmak zorundadır. Kibrit fabrikası "Nur"da bir Yahudi işçi 20-25 Piaster (günde, 4-5 mark), Arap işçi 5-12 Piaster (1-2,50 Mark) ücret alıyor; çimento fabrikası "Neşer"de rakamlar 30 ve 12'dir. Yahudi girişimler

yeni Arap işletmelerine karşı keskin bir rekabet mücadelesi yürütmek zorundadır. sermaye zorlukları, siyonist girişimlerde de siyonist olmayan hatta Yahudi olmayan sermayenin sızmasına yol açıyor. Ulusal sanayi ve "ulusal yurt"un durumu budur. Yahudi burjuvazisi, Ön Asya pazarı uğruna mücadeleye acımasızca katılıyor. Yahudi proleterlere işgücü ve erat olarak gerek duyulduğu sürece iyi olan, kehanette bulunulmuş sosyalist Filistin'in canı cehenneme yollanıyor.

Yahudi kolonilerde "hayırsever" ve siyonist yerleşimler arasında fark gözetilmelidir. "hayırsever" koloniler, Filistin'de Yahudi topraklarının hâlâ büyük bölümüne sahiptir. Filistin'de toplam Yahudi toprak mülkiyeti 1930 başlangıcında 1.200.000 Dunam* tutuyordu, bu tam 120.000 hektar değildir (ya da Filistin'in bütün işlenmiş topraklarının yüzde 8.3'ü). Fakat bu topraklardan yalnızca 30.000 hektarı Yahudi Ulusal Fonu'nun, 1901'de toprak alımı ve toprak idaresi için kurulmuş olan siyonist örgüt ***"Keren Kajemeth"***in mülkiyetindeydi. Yani Filistin'de bütün Yahudi ulusal mülkiyetini temsil eden toprak, Sovyet-Ukrayna'sında, büyükçe bir devlet tahıl çiftliğinin boyutuna uygundur. Fakat bu 30.000 hektardan ancak 20.000'i işlenmiştir! Siyonist göçmenlerin önemli bir sayısı Baron Rothschild'in toprağını sürüyor. En büyüğü 7000 nüfusuyla Petach Tikwah olan "hayırsever" koloniler ise çiftçi köylerinden başka her şeydir. Gerçekte bunlar, çiftliklerini tümüyle kapitalistçe ve ticari amaçlarla işleten plantasyon sahipleri veya plantasyon kiracılarıdır. 1928'de Filistin'i dolaşan II. Enternasyonal'in Başkanı ***Emile Vandervelde,*** bu kolonilerde sanki Güney Fransız üzüm bağı sahiplerinin yanındaymış gibi bir izlenim edindiğini anlatıyor. Bu kolonilerde oturan Yahudiler, Yahudi "düşünce dünyalarını ve ekonomik süreçlerin değerlendirmesini asla üzerlerinden atmadılar". Ya daha birinci kuşak yeniden köyleri terk ediyor ve Filistin kentlerine veya Avrupa'ya gidiyordu —Vandervelde, bu plantasyon sahiplerinden birinde, üniversite öğrenimi gördüğü Lüttich'ten geri dönmüş oğluyla bile (!) karşılaştığını özellikle vurguluyor, yani özellikle kaydedilen bir istisnai durum —, ya da ama bu hayırseverlik üzerine kurulmuş, özellikle Rothschild'in bağışları temelinde ayakta duran kolonizasyonun daha yoksul tabakaları çiftliğe ciddi bir ilgi duymaksızın işletiyorlardı. ***Ruppin,*** Filistin'de "hayırsever" kolonizasyonlar karşısında "ulusal" kolonizasyonların gerekliliğini kanıtlamak için "Günümüz Yahudileri" kitabında (s. 230) buna ısrarla dikkat çekiyor. Bu kolonilere yerleştirilen Yahudilerin, içsel olarak bağlı olmadıkları bu kolonilerin türü sonucunda, hiçbir

---

* ***Dunam:*** *Bir Toprak ölçüsü birimi.* — ***Redaksiyon***

"köylü gururu" geliştirmediklerini, kendi topraklarıyla hiç bir içiçe geçmişlik göstermediklerini anlatıyor.

Burada her şey, Sovyetler Birliği'nde Yahudi kolonizasyonlarında gözlemlenebilenlerin tam tersinedir.

Yani eğer Filistin'de yoksul Yahudi kötü bir kolonizasyon objesiyse, o zaman kim kolonize edilecektir? Filistin'in "hayırsever" kolonilerindeki Yahudi kolonistlerin, yine içiçe geçmesi gereken hammadde üretiminden çok kent ve ticaretle bağıntılı olmaları gerçeği, yalnızca düşüncesizce ve plansız yeni kentlerin yapıldığı Filistin'de değil, aynı şekilde on yıllardan beri Baron ***Hirsch'in*** kolonilerine yerleştirilen ve Entre-Rios, Santa Fe, Buenos Aires ve La Pampa eyaletlerinde 33.000 Yahudinin kolonilerde yaşadığı ***Arjantin'***de de açığa çıkmıştır. Ama bu soruna ilişkin sözü, Filistin'de "hayırsever" koloniler üzerine raporunda, Yahudi ulusal yurdunun kurulması için belirleyici rollerini ısrarla vurgulayan —çünkü bunların ahalisi Filistin'de Yahudi kır halkının çekirdeğini ve ana kitlesini oluşturur—, II. Enternasyonal'in Başkanı ***Emile Vandervelde'***ye bırakmak gerekir.

"'İca' kolonistleri" diyor Vandervelde Arjantine ilişkin, "çok az istisnalar hariç, bugün de işledikleri toprağın sahibi değildirler. Ancak, yerleşme sözleşmesine göre otuz yıl boyunca ödemeleri gereken yıllık borç taksitlerini bitirdikten sonra toprak kendi mülkleri olur. Ama arazilerin değeri öylesine arttı ki, kolonistlerin çoğu artık yalnızca tek bir düşünceye sahip: 'İca'ya her şeyi hemen toptan ödeyip, sonra toprağı büyük kârla satmak ve sanayide veya ticarette iş yapmak için kentte taşınmak" *(Emile Vandervelde, "Çalışan Filistin", 1930, s. 148.)*

Bu "İca" ile özdeş olan, Filistin'in kolonileri "Pica" hakkında Vandervelde, siyonistlerin gözünde, Yahudi nüfusu sayısal olarak güçlendirdikleri yönünde tartışılmaz bir öneme sahip olduklarını anlatıyor. Ama bunun dışında, bireysel toprak mülkü prensibinde, aynı başka ülkelerdeki sonuçlar kaydediliyordu.

"Kolonistler belirli bir refah düzeyine ulaşır ulaşmaz —aynı komşu kolonilerde Alman Templer* gibi— kendileri çalışmaktan vazgeçerler. Toprağı kendileri işlemek yerine, başkalarını kendileri için çalıştıran plantasyon sahipleri olurlar. En düşük ücretlerle yetinen yerli işgücüne sahiplerdir ve kendileri yalnızca denetim ve yönetim işlevini yerine getirirler. Ayrıca içlerinden bir çoğu —ikinci kuşaktan başlayarak— artık, yeniden tüccar veya entelektüel olmak için önlerine çıkan her türlü elverişli fırsattan yararlanmışlardır" *(agy., s. 149).*

---

* **Templer:** *Ruhani şövalyeler tarikatına üye şövalye.* **—Redaksiyon.**

Burada şöyle seslenmekten başka yapacak bir şey kalmıyor: Toprak ticareti ve karşılaşılan elverişli fırsatlar ışığında, ulusal yurtta yine tüccar veya avukat olmak için-yaşasın Filistin hammadde üretimine geri dönüş!

II. Enternasyonal Başkanı'nın burada saptadığı şey, kapitalist toplum düzeni içinde Yahudi kolonizasyonunun, Yahudiliğin sosyal dönüşümünün olanaksızlığının resmedilmesinden başka bir şey değildir. Yahudilik için yalnızca iki yol vardır: kapitalist topluma asimilasyonu veya, geniş Yahudi proletaryası ve yoksullaşmış Yahudi küçük burjuva kitlelerin bulunduğu yerde, Yahudi sorununun sermayeyi, ticareti, tefeciliği, sömürüyü, mal üretimini yok eden ve böylece Yahudilerin sosyal devrimini olanaklı kılan sosyalizm aracılığıyla, proletarya diktatörlüğü aracılığıyla çözümü.

*

Ama Filistin'de ***siyonist kolonilerin*** durumu nedir? 1928'de Filistin'de 7603 siyonist —koloni vardı ve sayıları o zamandan beri çok az artu. Vandervelde'de bunu saptıyor. Özveri ruhlarından kuşku duyulamayacak olan, ama objektif olarak ve sınıf mücadelesinde belirleyici olan odur— özellikle Arap proletaryasına ve onun temsilcilerine karşı, karşı devrimci etkide bulunan (bunu görenler bizzat ülkede siyonizme karşı mücadeleye başlıyorlar veya ülkeyi terk ediyorlar) bu kolonistler, en korkunç zorluklar altında kendilerine devredilen toprağı işliyorlar. Toprağın ve emek ürünlerinin üyelerin ortak mülkü olduğu Kvuzoth denen yerlerde ne bireysel ne de kooperatif, çalışmıyorlar. Ama bu arada, toprağın, kapitalist çıkarların egemen olduğu bir Ulusal Fon'a ait olduğu belirtilmelidir. Bu ulusal fon, Ölü Deniz'in potasyum zenginliklerini sömürmeyi üstlenmiş olan ve portakaldan da para kazanılabileceğini gördüğünde, çok övülen — seyyar satıcıların ve tüccarların doldurduğu — Filistin'in Yahudi başkenti Tel Aviv yakınlarında cömertçe geniş araziler satın alan, "Palestine Potash Limited"in büyük hissedarı, ölmüş olan Lord Melchett gibi büyük Yahudi hayırseverlerden başkasının çıkarlarına hizmet etmez. Gerçi tek tek kişilerin bireysel olarak toprağı işlediği, toprağın ise aynı zamanda tek tek kişilerin değil, Ulusal Fon'un mülkiyeti olduğu, ücretli işçilerin sömürüsünün teorik olarak yasaklandığı bu Kvuzoth ve onun akrabası olan Moşav, kapitalist olarak inşa edilmiş büyük bir ekonomik organizmada soyutlanmış bir kollektif üretim olamayacağı için bu koloniler çökmeye mahkûm adalardır. Üstelik bu kollektivist üretim adaları, yeterli kollektivist tüketim organlarına bile sahip olmadıklarından

—Vandervelde kitabında buna dikkat çekiyor—, buna karşılık anti-Arap bir bakış açısına göre hazırlandıklarından, temelleri daha da zayıftır.

1929'da Milletler Cemiyeti'nin mandası temelinde, siyonist yürütmeyle genel Yahudi hayırsever örgütlerin bir birleşmesinden ortaya çıkmış olan ve yalnızca büyük kapitalist, emperyalist çıkarların belirleyici olduğu, Filistin'deki Yahudi kolonizasyonun o en üst mercii "Jewish Agency"den baylar, 1928'de, bu güzel ülkeden neler çıkabileceğini orada saptamak için 1928 yılında Filistin'i incelemiş olan "Jewish Agency"nin uzman komisyonundan baylar, Filistin'de bu zayıf kollektivist adanın ölüm kararını muhtıralarında verdiler.

Aralarında bu sırada ölmüş olan Lord Melchett'in, Dr. Lee'nin, K. Frankel'in, Mister Warburg'un ve Deutsche Bank Müdürü Oscar Wassermann'ın bulunduğu uzmanlar, gerçi Filistin'de 28.000 tarım çiftliği için yer olduğunu, ve ülkenin endüstriyel bir gelişme olanağının da büyük olduğunu saptıyorlar —bu arada Ürdün'ün su enerjisini değerlendirmek için büyük bir elektrik şirketi, Ruthenberg Şirketi kuruldu ve büyük Ürdün elektrik santralı tamamlandı—, fakat bu uzmanlar bambaşka bir şey daha saptadılar: Kvuzoth tipinde yeni yerleşimlerin oluşturulmasının arzu edilmediği görüşündeler, bu arada zaten var olan Kvuzothlar kalmalı veya tarım okullarına dönüştürülmelidir. Uzmanlar toprağın özel mülkiyetinden yanadırlar. "Keren Kajemeth"in devir edilemeyen ve başkasının üzerine geçirilemeyen topraklarının yanısıra, "Jewish Agency", Yahudi göçmenlere özel mülk olarak toprak devredecek olan toprak fonları oluşturmalıdır. Uzmanlar, çiftçilerin yabancı işgücünden yararlanmasını engelleyen sisteme karşı çıktılar... Bunun için Ruthenberg Company'ye özel askeri önem düşüyor.

Siyonistler tarafından vaadedilen, Yahudi dünya görevi ve ***Otto Pohl***'un bir kez Siyon'un Akılsızları'nın protokolü olarak adlandırdığı Siyonist Yürütme'nin protokollerinin bayrağı altında, Warburg, Wassermann ve Cie. Baylarının kolonilerinde Yahudi proleterlerini ve açlık çeken Yahudi küçük-burjuvaları bekleyen "sosyalizm" budur. Yahudi yurdunun Britanya sömürge emperyalizmi, kutsanmış özel mülkiyet, toprak tefeciliği, verimli plantasyonların satışı, şeftali, badem, limon, petrol hattı ve potasyumla spekülasyon temelinde; yabancı, belki de ucuz Arap veya Yemenli-Yahudi işgücü yardımıyla: Yahudi proletaryanın Arap fellahlara karşı ve tersine koz olarak kullanılmasıyla Yahudi yurdunun yeniden inşası: Yahudiliğin ulusal yurdunun durumu budur. Siyonizm içindeki proleter unsurları itmemek için, Vandervelde'nin bildirdiğine göre, uzmanların tarımsal yerleşimler üzerine raporu sonradan yeniden yorumlanmak zorundaydı...

Siyonist hareketin emperyalist çekirdeği, İngiliz Beyaz Kitap'ıyla bağıntı içinde açıkça ortaya konmuştur. Siyonist Yürütme'nin eski, yüzdeyüz İngiltere dostu başkanı Chaim ***Weizmann*** (1931'de Basel'de çekilmek ve yaşlı ***Sokolov'a*** yer açmak zorunda kaldı), Filistin'de serbest toprağın durumuna ilişkin inceleme yapıldığında —Filistin'de daha işlenebilir serbest toprağın (yaklaşık olarak toplam alanın yüzde 2,7'si -67.500 hektar), politik mevsime ve Britanya politikasının gereklerine göre, bir kaç yüzbin hektar farklılaştığı burada hemen belirtilmelidir—, nihayet ikibinbeşyüz yıl önce —siyonistler için küçük bir ayrıntı— Yahudilerin de oturmuş olduğu Filistin-Mandasına Doğu Ürdün topraklarının da katılabileceği belirtilmelidir. Bu, 1931'de Basel'de Jabotinsky çevresindeki siyonist faşistler tarafından törenle sloganlaştırılan bir taleptir.

İbranice dili için mücadele, canlı Yahudi halk diline Doğu Avrupa'da Yahudi diline karşı siyonistler tarafından yürütülen bu mücadele, bütün bunlar tek bir çizgi üzerindedir. Bu geçmişin geleceğe karşı yayılma hattı, çözülmekte olan Yahudilik içinde, bu çözülmenin tarihsel, toplumsal itici güçlerine karşı direnen gerici güçlerin son canlanışıdır. Her yerde ve her zaman küçük burjuvazi, sosyal konumuna uygun olarak, bu tür sosyal gerici akımların temsilcidir. Bu, Yahudilerden başka hiç bir yerde daha iyi görünmez. Yahudi Ulusal Fonu'nu ve Filistin'de Yahudi kolonilerini aktif olarak yöneten "Keren Hajessod"un gelirleri, bu örgütlerin kendi verilerine göre, neredeyse tamamen küçük burjuva ve orta burjuva çevrelerden gelir. Filistin'e gelen göçmenlerin büyük sayısı küçük burjuva tabakalardan oluşur. Bir kaç yıl süresince Doğu Avrupa'dan Filistin'e daha yoğun akın eden ve Filistin'de gelişen sınıf mücadeleleri sürecinde siyonizmin sosyal gerici güçlerine zorluk çıkarması tehlikesini beraberinde getiren proleter unsura, bu proleter göçe, yalnızca Britanya emperyalistleri tarafından değil, siyonistler tarafından da yan bakılıyordu ve nihayet ona karşı açıkça mücadele edildi.

İşlerinin bittiği ve başarısızlığa uğradıkları bilinci, siyonizmin liderlerini de muaf tutmadı. Filistinli siyonist kolonizasyonun baş pratisyeni, aynı zamanda siyonizmin baş teorisyenlerinden olan ***Ruppin,*** birinci cildi 1930'da yayınlanan "Yahudilerin Sosyolojisi"nde, "ulusal yurt"a şu mezar taşını yazdı:

"Yalnızca Filistin'deki kolonizasyonun, yüksek bir idealin hizmetinde bulunması gerçeği, onun için elli yıl boyunca paradan, yaşamdan, sağlıktan bu kadar büyük özveride bulunulmasını anlaşılır kılar..." *(agy., s.420)*

Parayı özverinin birinci sırasında anmayı unutmayan bu girişten sonra, zorlukların bir listesi geliyor: malarya, toprağın aşırı istismarı, sulama yetersizliği, yerleşimin yüksek masrafları (aile başına 1000 Pfund), eski ve yeni yaşam standartı arasında fark, büyük yatırımların gerekliliği. Ve sonra son geliyor:

"Filistin'de kolonizasyonun, bu dezavantajlara karşın *tek* (altını çizen Ruppin!), ancak diğer ülkelerdeki kolonizasyonlara göre olağanüstü bir avantajı vardır: kolonistlerin ulusal coşkusu... Filistin'deki kolonistler, ruhsal ve etik açıdan Doğu Avrupa Yahudi gençliğinin seçkinleridir... Çalışmalarıyla, yeni bir Yahudi yaşamı akımının kaynaklanacağını *umdukları* (altını çizen O.H.) ve sıcaklığıyla tüm Yahudiliği uyuşukluğundan uyandırması *gereken* (altını çizen O.H.), Yahudi ulusal yurdunun temel taşını atmak istiyorlar. *Umulan bu uzak etki olmaksızın, Filistin'de kolonizasyon her türlü anlamını yitirir.* (!! altını çizen O.H.) Ama bu uzak etki, Yahudi kolonistlerin sayısına değil, onların düşünsel düzeylerine, ideallerinin çekiciliğine bağlı olduğundan, bu yerleşimde manevi faktörler, örneğin İbrani dili, kolonistlerin etik düzeyi, Yahudi karakteri için anlayışları belirleyici bir rol oynar — başka ülkelerde Yahudi kolonizasyonu için bu faktörlerin hiç bir önemi yoktur." *(agy., s. 421)*

Yani şarkı bitmiştir? Yahudi devleti, etik düzey ve İbrani diliyle, hoş bir uzak etki haline gelir? Bu, Berlin'in batısında veya Viyana'nın ve Paris'in villalar banliyölerinde, Lemberg ve Varşova'nın sefalet bölgelerinde de aynı kesin başarıyı sağlayabilir.

Genel iflasa gidildiğinden ve artık bu gizlenemeyeceğinden, gerçeği çabucak tersine çevirmek gerekir. Bu yüzden Ruppin, alıntılanan dokümanter cümlelere şu kötü espriyi ekliyor:

"Eğer Filistin kolonizasyonu, Sovyetler Birliği'ndeki yeni Yahudi kolonizasyonuyla karşılaştırılırsa, önümüze... Sosyal, kültürel ve ulusal bakımdan temelden farklı iki sistem çıkar. Ukrayna ve Kırım'daki kolonizasyon... Rusya'da 20.000-30.000 aile için bir hayır eylemidir, Filistin kolonizasyonu, Yahudilerin özgün kültürleriyle ulusal bir merkezin oluşumu için, ve böylece tüm Yahudiliğin Yahudi bilincinin güçlenmesi için bir deneydir (!!). " *(agy., s .422)*

Sovyetlerin yaptığı şey, hayırseverliktir ve Bay von Rothschild'in yaptığı şey tabii ki iş değildir. Merhum Lord Melchett'te bir hayırsever değil, yalnızca (hisse senetleri üzerinde) bir ulusal yeniden dirilişçiydi.

*

Siyonizmin kesin ve geri dönülmez olan iflası (siyonizm örgüt olarak, belki Londra hükümet çevrelerinde veya New York hükümet çevrelerinde, aynı şekilde politik nedenlerle sahip olunan çeşitli çıkarlar sayesinde, bitkisel yaşamına devam etse de...), siyonizmin iflası, Yahudiliğin çöküşünün zorunlu arazıdır. Yahudi kastının çözülme süreci, Yahudiliğin dini gövdesinin parçalanması, onun özel sosyal temelinin yıkılmasının arazı, ulusal bir harekette ifadesini bulmak zorundaydı. Ama nasıl ki Yahudilik içinde tüm düşünsel ve politik olgular, onun sosyal deformasyonu sonucunda sürekli gecikmiş ve deforme olmuş biçimde ortaya çıkıyorsa, siyonizm de, artık sosyal ve tarihsel gelişmenin gerçekleri tarafından aşıldığı ve Yahudiliğin çözülme unsurlarının Batı'da olduğu kadar Doğu'da gelişiminin en üst aşamasına ulaştığı bir anda, dünyaya gözlerini açtı.

Batı'da Yahudi burjuvazisinin kendisini çevreleyen burjuvaziye asimilasyonu, proleterleşen Yahudi küçük burjuvazisinin ve var olduğu kadarıyla Yahudi işçilerin, oturdukları ülkelerin proleterlerine asimilasyonu durdurulamaz. Fakat, geniş bir Yahudi proletaryasının varlığı olgusunun sınıf mücadelesinde bu sınıf mücadelesinin bir aracı olarak gelişmesini sürdüren Yahudi ulusallığı kalıntılarının yaşamaya devam etmesini mümkün kıldığı Doğu'da, Yahudileri özel bir toplumsal kategori olarak damgalayan tüm koşulların yok edilmesiyle, tüm Yahudi ulusallığı ve tarihsel Yahudiliğin tüm kurtarılma umutları tırpanlanır.

Gelecek yıl Kudüs'te? Bu soruyu tarih çoktan yanıtladı. Doğu Avrupa'da Yahudi proleterler ve açlık çeken zanaatkârlar bambaşka bir soru soruyorlar: gelecek yıl sosyalizmde?

Kudüs'ün Yahudi proleter için anlamı nedir? Kırım'daki biçerdöver makineleri ve Birobican'daki traktörler emekçi Yahudiler ve Yahudi olmayanlar için, Baron Rothschild'in şarap mahzeninden, Lord Melchett'in mirasçılarının potasyum hisse senetlerinden ve Alman ekonomist Felix Pinner'in, "sahte altın pırıltısı ve fışkıran inorganikliği"nin korkunç olduğunu bildirdiği, siyonist başkentten seyahat acentaları tarafından övülen Tel-Aviv'den daha önemli değil midir? Yahudi sorununun çözümü: Podolya'nın eskicilerini ve seyyar satıcılarını Filistin'e eskici ve seyyar satıcı olarak yerleştirmek midir?

Gelecek yıl Kudüs'te?

Gelecek yıl Kırım'da!

Gelecek yıl Birobican'da!

II
BÜYÜK ESER

Sovyet İktidarı ve Yahudi Sorunu

İlk Belgeler

Sovyetler Birliği'nde Yahudi sorununun çözümü Yahudi problemi değildir, Sovyet iktidarının, proletarya diktatörlüğünün bir sorunudur. 1926 yılında Sovyetler Birliği'nde —nüfus sayımına göre— bulunan 2,6 milyon Yahudiden toplam yüzde 45'i deklase olmuştu, sosyal olarak köksüzleşmişti. Bunlar eski satıcılar, tüccarlar, hırdavatçılar, istatistiklerde "diğer" olarak gösterilen "belirsiz işler"de çalışan kişilerdi. Devrimden önce Güneybatı-Ukrayna'nın toplam 800.000 Yahudisi arasında yaklaşık 100.000 meyhaneci, 60.000 haham ve melamdim ve 25.000 dilenci sayılmış olduğu bilindiğinde, proletaryanın nasıl bir Yahudi sefaletiyle, sınıf düşmesiyle (deklasifikasyonu) karşılaştığı ölçülebilir. Zanaatkârların çoğunluğu tümüyle yoksullaşmıştı. En başından beri perişan durumda olan bunlar, Yahudi kentinin yıkılmasıyla, şimdi ellerinden son sürüm olanakları da —üretmek için hammaddeye sahip oldukları ölçüde— alınmış oluyordu. Ve 1918-1920 pogromunun kurbanları da —200.000 dul ve yetim— unutulmamalıdır!

Yahudi Doğu'nun görünüşte paradoks, ama zorunlu kaderi budur: yalnızca şimdiye kadarki ekonomik ve sosyal temelinin sonuna dek yıkılmasıyla çöküşten korunabilir. Toplumun ve ekonominin barbarca geriliğiyle zorla korunan kast, sadece aynı şekilde zayıf burjuvaziye asimile olabilecek zayıf bir tabaka geliştirdi. Kitlesi, sadece feodalitenin ve yükselmekte olan burjuvazinin kalıntılarını beraberce yokeden proletaryaya sosyal olarak asimile olabilir. Proletarya diktatörlüğü, feodaliteyi geride bırakan Yahudi getto-kentçiğinin, şimdiye kadarki varlığının temelini elinden alır. Sosyalist inşanın ilerlemesiyle, kavramsal içeriği değişen mal sirkülasyonu devletin eline geçer, mal üretiminin ortadan kalkmasının başlangıcı Yahudi nüfusun büyük çoğunluğunun yaşam alanının ışığını adım adım söndürür. Özel ticaret ortadan kaybolur. Artık tefecilik ve başka para işlerine yer yoktur. Küçük dükkân sahibi ve seyyar satıcı kooperatifler tarafından yerinden edilir, tahıl ve hayvan ticareti yerini tahılın ve hayvanın ko-

operatifler ve devlet tarafından sağlanmasına bırakır. Yahudi küçük zanaatkâra hammadde en son sırada verilir. Hammadde sıkıntısı, içsavaşın yol açtığı sonuç, abluka, üretimin sosyalist temelde yeniden örgütlenmesinin başlangıç zorlukları, proleter devletin elbetteki ilk sırada devletleştirilmiş sanayii ikinci sırada kooperatifleşmiş zanaatı, son olarak özel küçük ve cüce zanaatı hammaddeyle beslemesine yolaçar. Yerleşim bölgesindeki küçük Yahudi kenti bir hiçle karşı karşıyadır. Fakat görünürdeki bu çöküş yeni bir yaşamın başlangıcıdır.

Yalnızca Yahudi kastın üzücü ve deforme kalıntılarının varlığının devamının hâlâ mümkün olduğu dünya çöküyor. Geriye dönüş, işlevlerini değişik biçimlerde sürdürme olanağı yoktur. Mal ölüyor ve onunla birlikte gölgesi de mezara gömülüyor. Ancak kasta dahil olan insanlar, dünya tarihi açısından işlevlerinin —ulusalcı ideologlar buna, toplumsal koşullara bağlı, yasal ortaya çıkmış bir etkinlik olmasına rağmen bir misyon, bir görev derler— bitiminde vermek zorunda oldukları kan bedeline rağmen, tekil sosyal özel kaderler içinde değil, sosyal bir faktör olarak, belirgin bir ulusallıkla yaşarlar. Önceden olup biten herşeye bağlı, tarihsel olarak ortaya çıkmış sefaletleri, ortadan kaldırılması gereken sefalet toplamında kendine özgü bir bloktur. Yahudi sorununun çözümü, Sovyet devletinin, sosyalizmin bir sorunudur. O, yalnızca kastın değil, tek sosyal işlevine göre kastın asimile olabileceği sınıfın da tüm önkoşullarını ortadan kaldırır. Geçmişe giden köprü yıkılmıştır.

Bu artık geleneksel anlamda Yahudi sorunu değildir. Burada Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasında anlaşmazlık çözümlenmez, sözkonusu olan rekabet kini veya Yahudi sorununun başka arazları değildir. Çıplak varlık sorunu gündemdedir. Ortak kökenden gelen, aynı sosyal kaderin çeşitli değişimlerine itilmiş bir milyondan fazla insan, sınıf olarak değil, tam da modern sınıf ayrışması tarafından yüzelli yıl geç ele alındığı için, sınıf mücadelesinin en üst biçimi, devrim tarafından parçalanmış, kökünden koparılmış olarak, neredeyse bütün bir halk, fiziksel varlığını sürdürebilmek için, başka bir yaşam temeli bulmak zorundadır. Artık yalnızca hayali ekonomik temelini elinden alan güç, bu varlığın devamını sağlayabilecek yeryüzündeki tek güçtür de. Yahudi sorunu Sovyetler Birliği'nde, kendi alanının ötesine taşmıştır. Bu sorun Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasında bir sorun değildir, daha çok milyonluk bir emekçi kitlesinin korunması sorunu, geçmişin mirasından dolayı olası çalışmalarında engellenmiş olan Yahudilerin bu çalışmaya aktarılması sorunudur. Sözkonusu olan zengin Yahudi tüccar, haham ve çiftlik kiracısı değil, yoksul Yahudi köy ve kent nüfusu, küçük tüccar, küçük zanaatkâr, yarı-proleter,

endüstri ve küçük sanayii işçilerinin milyonluk kitlesidir. Kendi sosyal kusuru olmaksızın kökünden koparılan hava varlıkları, sömürüsüz çalışmaya çekilecektir.

Kapitalist dünya Doğu Yahudilerine çıkış yolu gösteremez. Olsa olsa sadaka verebilir ve nihayet onu bile yapamaz. Yahudiyi tarihsel işlevinin sonuçlarından kurtaramaz, çünkü işlevi kendi üzerine devralmıştır. Onu hammadde üretimine yöneltemez, çünkü hammadde üretimini mal üretiminden kurtarmaz. Ancak mal üretiminin ortadan kaldırılması, tarihsel işlevi ve bunun sosyal etkileri içinde takılıp kaldığı ve bütünü mal üretimine dahil olmayan toplumun geriliği sonucunda sınıfların içinde eriyemediği Doğu'da olduğu gibi, Yahudiyi maldan organik olarak koparabilir, onu çalışmaya yöneltebilir. Bu yüzden Sovyetler Birliği zemininde, Yahudilerin büyük çoğunluğunun sosyal temelinin yokedilmesi buna bağlıdır, genelde bu, Doğu Yahudileri sorununun çözümü için zorunlu önkoşuldur. Bu kopma, bu son nokta organiktir. Sovyet Yahudilerinin üretici duruma getirilmesi büyük eserinin başarısının gizi burada yatar.

Sovyet iktidarı zorunlu olarak Yahudi sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu soruyu, yalnızca toplumsal gelişme yasalarına uygun olarak yanıtlayabilirdi. Kastın elinden temelini zorla almak zorundaydı, tam da bu "zorla alış" dolayısıyla görünüşte çözümlenemez gibi duran bir problemi ortadan kaldırma tarihsel gücüne yalnızca o sahiptir. Elbette, geçmişten ayrılma, geçmişe biraz bile olsun bağlanmanın tüm olanağını ortadan kaldırma, "Yahudiliği" yokeder — burada artık apostrof işaretini kullanmak gerekir. Yokedilecek olan Yahudi değildir, burada sosyal koşullara bağlı hâlâ canlı ulusallık değildir. Tarihsel anlamıyla Yahudi olmanın acısını sosyal olarak hâlâ çeken Yahudi milliyet olarak Yahudi kalır, geleneksel işlevine göre ise artık Yahudi değildir. Yahudinin ulusallığı korunur —hangi biçimlerde, hangi perspektiflerle, bu özel olarak incelenecektir—, çünkü artık belirli bir sosyal kavramla özdeş değildir, çünkü artık bir kast formu değil, sınıfsal, sınıfla koşullanmış, sınıf mücadelesiyle dolu bir içeriğin formudur.

Yahudi sorununun çözümü Sovyet iktidarı için, dünya tarihiyle ilgili sorunlardan biridir. Bu sorunu hiç bir zaman politika dışında ele almamıştır.

Yahudi kitlesel sefaletinin üzerine gitmek için başlangıçtan itibaren iki yol vardı. İkisi de hammadde üretimine çıkıyor, ikisi de geçmişi, ondan tamamen uzaklaşarak aşıyor: bunlar batı'da Yahudi sefalet bölgelerindeki kitlelerin ve Birlik'in diğer bölgelerinde daha küçük Yahudi parçacıkların sömürgeleştirilmesi ve sanayileştirilmesi yollarıdır.

Devrim sonrası ilk Yahudi tarımsal kolonizasyon deneyleri daha 1918 yılında yapıldı. Bunlar Beyaz Rusya'da terkedilmiş çiftliklerin topraklarında çoğu kez köylülerle birlikte içgüdüsel, plânsız gerçekleştirildi. Başında ***Stalin***'in bulunduğu Milliyetler Meselesi için Halk Komiserliği, kendisine ait bir "Merkezi Yahudi Komiserliği" örgütledi; bu komiserlik, Sovyetler Birliği'nde Yahudi sorununun pratik ve teorik çözümü için yararlılıklar göstermiş Bolşevik ***S.M. Dimanstein*** tarafından yönetiliyordu. Rus Komünist Partisi Yahudi Seksiyonu'nun Merkez Büro'sunda da önemli bir rol oynayan Dimanstein'ın önderliği altında —bu seksiyon ve onun merkez bürosu 1929'da lağvedildi—, bu plansız kolonizasyonu planlı yola çekme, Yahudi sorununun çözümüne sistemli yaklaşma için ilk çabalar gösterildi.

Ekim Devrimi önderliği, başlangıçtan itibaren Sovyetler Birliği'nin batı sınırında Yahudi sorununun öneminin tümüyle bilincindeydi. Daha 1918 yılında Lenin, Dimanstein'la bir konuşmada, Yahudi kitlelerin tarıma geçişlerinin gerekliğine dikkat ediyordu.

"Lenin'in" diyor Dimanstein, "ikinci planda en önemli gördüğü şey, eski rejimin politikası sonucunda kesinlikle anormal koşullarda yaşamak zorunda olan ve ülkelerine yeterince yararlı vatandaşlar olma olanağına sahip olmayan ve üstelik pogromlar altında acı çeken yüzlerce, binlerce emekçi Yahudiyi üretken işe, özellikle tarıma çekmekti. Lenin'in şu ifadesini anımsıyorum: 'Bir gün bu mesele üzerine daha ciddi düşüneceğiz. Bizde Kuban'da ve başka yerlerde yeterince çok boş arazi var'" *(Lenins o jevjskom vosprosjev Rossij — Rusya'da Yahudi Sorunu Üzerine Lenin. Yayınlayan S. Dimanstein, Moskova 1924, Giriş.)*

1919 Yılı örgütsüz, Yahudi yerleşim hareketinin şiddetli gelişimini beraberinde getirdi, özellikle Ukrayna'da ve Beyaz Rusya'da. Ancak sınırların güvensizliği —yerleşim bölgelerinin parçaları bazen Sovyetlerin, bazen Polonya'nın ve müdahaleci birliklerin eline geçiyordu—, neredeyse bütün bu Yahudi yerleşimlerinin yeniden yıkılmasına yol açtı. 11 Mayıs 1919'da, Rus Komünist Partisi, Bolşevik (RKP(B)) Merkez Komitesi'nde, Dimanstein'ın bir raporuna göre, Yahudi kitlelerin tarıma aktarılması ve anti-semitizme karşı enerjik bir mücadeleyle, Batı bölgesindeki Yahudilerin durumunu düzeltmek için her türlü adımın hemen atılması kararı alındı. Haziran 1919'da RKP(B) Yahudi Komünist Seksiyonu'nun ikinci konferansı, bu sorunu, ülkenin sosyalizasyonuyla bağıntı içinde ayrıntılı olarak ele aldı. Özellikle "Yahudi Ulusal Meselesi İçin Merkezi Komiserlik", Yahudi kitleler arasında tarımı, Yahudi tarım komünleri ve ko-

operatifleri örgütleyerek teşvik etmeye çağırıldı. Tarım Halk Komiserliği Kurulu, 12 Temmuz 1919'da tarım için bu yönde bir karar aldı.

Bu kararlar, Sovyet iktidarı merkezi organlarının, Yahudi sorununun çözümünde bu dev eserde, Yahudi kitlelerin üretken çalışmaya aktarılmasında ilk eylemlerdi. O zamanlar ***Yahudi Komiserliği'nin Yahudilere bir çağrısı*** yayınlandı, bu çağrıda başka şeylerin yanısıra şöyle deniyordu:

"Özgür Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'nde, dürüst bir üretken çalışmayla uğraşmak isteyen herkes için yeterince toprak vardır. Emekçilerin saflarına katılın! Sovyet hükümeti yardımınıza yetişir! Tarımsal kollektifler örgütleyin! Yahudi kitlelerin tarımsal çalışmaya geçmelerini engelleyebilecek tüm engelleri ortadan kaldırmak için her türlü önlemi alıyoruz."

Fakat 1919-1921 yılları boyunca Yahudi tarımsal çalışması ve Yahudiler arasında her türlü diğer sosyal yeniden örgütlenme çalışması, müdahale savaşları, Polonya'yla savaş ve onunla bağıntılı olarak, Sovyet Rusya'nın batı sınır bölgesindeki korkunç pogromlardan dolayı engellendi. Müdahalenin ve içsavaşın, örneğin haydutluk gibi sonuçları, kesin olarak ancak 1923'de ortadan kalktı. Bu yıllarda 900 yörede, beyaz çeteler tarafından en az 2500 pogrom yapıldı. Yaklaşık 200.000 Yahudi vurulup öldürüldü. Bu korkunç zulümü yaşayan topraklarda, toplam 700.000 Yahudi, kelimenin tam anlamıyla çıplak bir sefalet içinde bitkisel yaşam sürüyordu. İlgili bölgenin çok küçük bir parçası, barış antlaşmaları temelinde Sovyetler Birliği dışında kaldı. Yerleşim bölgesinin Sovyetler Birliği'ne kalan parçasında, Yahudi nüfus arasında bu korkunç kan kaybının —Polonya'ya karşı Chmelnicky'nin savaşlarından bu yana en kötüsü— sonuçları, o kadar çabuk aşılamadı. Bunun üstüne 1921/22 yıllarında Sovyet hükümeti öncelikle Volga bölgesinde ve Birlik'in Güneybatısı'yla Güneydoğusun'da açlığın tasfiyesiyle yükümlenmişti. Böylece bu sürecin sonunda gerçekte, Yahudi yerleşim çalışmasından geriye bir enkaz yığını kaldı. Eski, Çarlık döneminden kalma Yahudi kolonileri de kısmen yıkılmış, çoğu yerle bir edilmişti, örneğin Gulajpole yöresinde ve Kerson vilayetinde böyle oldu. Eski Güney Ukrayna kolonilerinde nüfus 41.258'den 29.367'ye düştü. 1919 yılında, yer yer asi köylüler de bilinçsizce ve yanlış yere yönelen sınıf kiniyle düşmanları olarak değerlendirdikleri Yahudilere karşı hareketlere giriştiler. Anti-bolşevikler tarafından ölçüsüz abartılan ve durmadan atıfta bulunulan "kızıl pogromlar" Sovyetler tarafından bütünüyle tasfiye edildi.

Yahudi kolonizasyon faaliyetinin gelişiminin karşısında, çok kısa bir süre de olsa, başka bir faktör daha vardı. Yeni Ekonomik Politika'nın (NEP) açılışı, Yahudilerin oturduğu kasaba ve kentlerde çoğunlukla, şimdi artık özel ticaretin gelişimi için olanak bulunduğu düşüncesini doğurdu. Ancak bunun bir yanılgı olduğu kısa sürede anlaşıldı. Sovyet rejiminin genel sağlamlaşması ve Sovyet ekonomisinin gündeme gelen yeniden yapılanmasıyla, geniş Yahudi kitlelerinin toprağa yerleşmesi yönündeki eski plan yeniden ele alındı, Birlik'in batı bölgelerinde durum kitlesel Yahudi sefaleti bu eylemin hızla ele alınmasını acil kıldığı ölçüde bu daha da çok böyledir. Ayrıca o zaman, Beş Yıllık Plan temelinde gündeme gelen, batı bölgelerinin de böylesine kapsamlı sanayileşmesi düşüncesi henüz canlı değildi.

Eylül 1921'de Ulusal Azınlıklar Halk Komiserliği bu sorunla yeniden ilgilendi. İl Yürütme Komiteleri'yle RKP(B) Yerel Komiteleri'ndeki Milliyetler Bölümü Yahudi Seksiyonları, adı geçen Halk Komiserliği'nin Yahudi bölümünün tarımsal bir seksiyon örgütlediği, yerel makamların Yahudi nüfusu tarıma çekme işine kendilerini enerjik biçimde adamaları talimatını içeren bir genelge aldılar. 1921-1924 yılları bir geçiş dönemini temsil eder. Çalışma 1919'da başlayan sonra kesintiye uğrayan, eski çiftlik topraklarında yerleşim çizgisinde sürdürüldü, yerleştirme belki de Yahudilerin geldikleri kent veya kasabanın hemen yakınında yapılıyordu, bu arada eskiden oturdukları bu yerlerle en yakın bağlar korunuyordu. Bu hareketten, özellikle Beyaz Rusya'da ve Ukrayna'nın bazı bölgelerinde bugün bile önemli bir rol oynayan ve Yahudi kolonizasyon faaliyeti anlatılırken daha fazla sözü edilecek olan, varoş yerleşimi veya varoş kolonizasyonu denen kompleks ortaya çıktı. Büyük kollektiflerden yalnızca 200'ü Polonya'yla savaş dönemini atlatabilmişti.

1921 yılında "Yahudiler Arasında Tarımsal ve Endüstriyel Çalışmanın Yaygınlaştırılması İçin Topluluk"da yeniden faaliyetine başladı ve 1923 yılında Sovyetler Birliği'nin ilk tarımsal sergisinde artık, Yahudi Sovyet kolonizasyonunun ilk sonuçlarını gösteren bir Yahudi pavyonu kurmak olanaklıydı.

1924 yılında, eskiden oturdukları yerlerin çevresinde yerleşimler kurmaya çalışan —cüce yerleşimler çoğunluktaydı— Yahudi kent ve kasaba halkının akını öylesine bir boyuta ulaştı ki, önce Beyaz Rus Sovyet Cumhuriyeti Merkez Yürütme Kurulu Başkanlığı 25 Temmuz'da, Yahudi olmayan kırsal nüfus arasında yaptığı gibi, düzenli bir Yahudi kolonizasyonu gerçekleştirme ve bunun için özel bir komisyon görevlendirme kararı aldı. Dört gün sonra, Bütün Ukrayna Merkez Yürütme Kurulu Başkanlığı da benzer bir karar aldı. Nihayet Birlik

Merkez Yürütme Kurulu Başkanlığı da 29 Ağustos 1924'te, Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi Milliyetler Konseyi Başkanlığı'nda, görevi emekçi Yahudilerin tarımsal kolonizasyonunu örgütlemek olan kendine ait bir örgüt oluşturmaya girişti. Bu örgüt, "SSCB Merkez Yürütme Kurulu Milliyetler Konseyi'nde, Emekçi Yahudilerin Kırsal Yerleşimi İçin Komite", Rusça kısaltılmışı "***Komzet***" adını aldı. bu komitenin başkanlığına, Bütün Rusya Merkez Yürütme Komitesi Başkanlığı'nın bir üyesi — ***P.G.Smidoviç*** — başkan yardımcılığına, o zamanki RSFSC Tarım Halk Komiseri ***A.P. Smirnov*** atandı. Merkezi Komzet'in, tüm federal, özerk cumhuriyetlerin, bölge ve eyaletlerin hükümetlerinde kendi bölümleri vardır. Merkezi Komzet şu anda temel olarak RSFSC'nin işleriyle ilgilenir, buna karşılık Federal Cumhuriyetler'in Komzet'leri, genel plan içinde kendi bölgelerini işlerler. Dikkat edilmesi gereken nokta, kolonizasyon ve göçün bir Birlik yasasıyla esas olarak, tarım nüfusunun Ukrayna'ya, Beyaz Rusya'ya ve Transkafkasya Federasyonu'na göçüne izin verilmemesi yönünde düzenlendi. Yani Birobican'da Birlik'in her yerinden Yahudiler yerleştirilebilirken (aynı şekilde Kırım'da da), adı geçen Federal Cumhuriyetlere yalnızca o cumhuriyetlerde yaşayan Yahudiler yerleştirilebilir.

*

"Komzet"in örgütlenmesiyle, Yahudi sorununun çözümü, Sovyet hükümetinin genel ulusal politikasına dahil oldu. Sovyet devletinin genel sosyalist inşasının meselesi haline geldi. Bu, Sovyetlerin ulusal politika çizgisinden başka hiç bir çizgide, Sovyetler Birliği'nin tüm ulusları ve milliyetlerinin tam eşitliği, milliyetlerin toprak bağımsızlığı ve kültürel bağımsızlığı temelinden başka hiç bir temelde gerçekleşemezdi. Toprak bağımsızlığı, ulusal olduğu kadar ekonomik olarak da toplu halde bulunan, bir toprak üzerinde yeterli çoğunluğa sahip olan her milliyete, bu topraklar üzerinde yaşayan bütün milliyetler ve ulusal azınlıklarla tam eşitlik koşulları altında, kendi ulusal öz yönetimini kurma hakkı verir. Yahudi kolonizasyonu için başlangıçta toprak bağımsızlığı geri plânda olmuş olsa da, Yahudi kitlelerini saran, sosyal olduğu kadar da ulusal nitelikteki süreçte toprak sorunu yavaş yavaş ön plana çıkmak zorundaydı.

Sovyet hükümeti, 1924 yılından bu yana tekrar tekrar Yahudi kolonizasyon faaliyetiyle uğraştı. 1925/26 yıllarında Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi Başkanı, Kalinin, bir çok kez bu soruna değindi. "Ozet"in birinci Birlik Kongresi'ndeki büyük konuşması, ulu-

sal-politik önemi nedeniyle bir başka yerde ele alınacaktır. 1927/28 yıllarında gerek Birlik'in gerekse de tek tek federal cumhuriyetlerin merkezi makamları, seçme hakları kaldırılmış Yahudiler sorununu ele almak, onların genel çalışma sürecine dahil edilmelerini yasal olarak düzenlemek sözkonusu olduğu için de Yahudi sorunuyla ilgilenmek zorunda kaldılar. Bu konu üzerine de ayrıntılı olarak daha ileride söz edilecektir.

Nihayet toprak sorunu Sovyet hükümetini bir çok kez meşgul etti. 28 Mart 1928'de Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi Başkanlığı, bir Yahudi ulusal yönetim biriminin oluşturulması perspektifiyle, Yahudi ulusal yerleşimi için ***Birobican'***ın açılması üzerine belirleyici kararı aldı. Bu karar, sonuçları açısından da, uzun erimli ve ilkesel açıdan o kadar önemlidir ki, Yahudi milliyetinin varlığının devamı genel sorunuyla ilişki içinde onu ayrıntılı olarak ele alacağız.

Sovyetler Birliği Milliyetler Konseyi Merkez Yürütme Başkanlığı gerek Aralık 1928'de, gerekse de Ocak 1929'da ayrıntılı olarak Yahudi meselelerini görüştü, Smidoviç'in bir raporunu uzun uzun tartıştı ve 15 Aralık 1928'de, on yıl içinde 100.000 Yahudi ailesini kırda yerleştirme, —50.000 aileyi 1933 yılının sonuna, Birinci Beş Yıllık Planının sonuna dek yerleştirme— kararı aldı. Bütçede bunun için toplam 32 milyon rublelik bir miktar öngörüldü. Yahudi dili ve Yahudi sovyetleriyle Yürütme Komiteleri örgütleme sorunlarında, ağırlıkla Yahudilerin bulunduğu bölgelerde, Yahudi dilinde görev yapan Yahudi Sovyetlerinin ve Bölge Yürütme Komitelerinin kurulmasını hızlandırma, ilk okuldan yüksek okula dek Yahudi dilinde en az yüz merkezi Yahudi kültür noktaları oluşturma, ayrıca kayda değer Yahudi nüfusun bulunduğu kentlerde, Yahudi halkın resmi makamlarda ve mahkemelerde kendi dillerinde daha iyi hizmet görmeleri için önlemler alma karara bağlandı. 1931 sonu ve 1932 başlangıcında RSFSC ve SSCB hükümetleri bir çok kez Yahudi sorunuyla, özellikle Birobicanla *(bkz. Ek)* uğraştılar.

Sovyetler Birliği'nde "Komzet"in yanına, daha 1924 yılı sonunda toplumsal bir örgüt eklendi, "Emekçi Yahudilerin Kırda Yerleşimi İçin Topluluk", ***"Ozet"*** (Yahudice "Geserd") eklendi. Sovyetler Birliği'nde Yahudi ve Yahudi olmayan geniş halk kitlelerinin ilgisini Yahudi sorununun çözümüne çekecek, bunun için olanaklar yaratacak ve "Komzet"in örgütleyici faaliyetini, geniş, siyasal bilinçlendirme çalışmasıyla destekleyecek, daha sonra ise "Komzet"in devlet örgütü olarak kullanıma sunduğu araziler için, geniş halk kitleleri içinde kurduğu sağlam bağlar temelinde kolonistlerin kontenjanını oluşturacaktı. "Ozet" bu çalışmayı geniş boyutlarda çok hızlı bir şekilde başlattı.

Bugün Sovyetler Birliği'inde en azından bir "Ozet" hücresine sahip olmayan orta büyüklükte bir yöre hemen hemen yoktur. "Ozet"in ikinci kongresi döneminde, 1930 Aralık sonunda üye sayısı 300,000'in üzerindeydi, bunların yüzde 45'i Yahudi değildi. "Ozet" bir süre, Ukrayna ve Kırım yerleşimlerinin bazı bölümlerinde özellikle aktif bir çalışma yürüttü, ancak bu arada tüm koloniler için yer değiştirme kontenjanları hazırlama ve Yahudi kolonilerinde kültürel çalışma için olanakların sağlanmasının yanısıra neredeyse yalnızca Birobican'ın inşasını teşvik etme işinde yoğunlaşıyor, bu konu üzerine daha sonra da söz edilecektir. Ekim 1930'da "Ozet"e Rus "Yöre" Örgütü katıldı.

Yani "Komzet", Sovyet iktidarının tüm merkezi makamlarıyla çok yakın bağ içinde, toprak sağlayarak, kolonizasyon için sunulmuş bütçe olanaklarını yöneterek, yabancı yardım örgütleriyle görüşmeler yaparak Yahudi kolonizasyonu için temelleri yaratan ve yenilerde sanayileşmeyi de, özellikle Yahudi gençliğin sanayileşmesini de devlet eliyle düzenleyen ve destekleyen bir organı olduğuna göre, "Komzet"in yanında "Ozet"ten başka, tarım aletlerinin alınması, ev yapımı, örnek çiftliklerin kurulması, zirai danışma ve buna benzer şeyleri sağlayarak aktif destek veren bir dizi yardım örgütü vardır. En önemli yabancı yardım örgütü, Kuzey Amerikan "Joint distribution committee" ve diğer bazı Amerikan hayırsever Yahudi örgütlerden oluşan ***"Agrojoint"***tür, bu örgüt Sovyet hükümetiyle söyleşmeler temelinde önceleri yalnızca Sovyetler Birliği'nde tarımsal kolonizasyonları teşvik ediyordu, ancak 1930'dan beri, dikkatini "Komzet"in çalışmasının sanayileşmeye dönüşmesiyle bağıntılı olarak, Sovyetler Birliği'nde Yahudilerin bu dalda da dönüşümüne çevirmiştir. "Agrojoint" 1925'te Sovyet hükümetiyle üç yıllık bir sözleşme yapmıştı, bunun sonucunda Sovyet hükümetinin kullanımına, Güney Ukrayna ve Kırım'da kolonizasyon faaliyeti için üç milyon dolarlık bir sermaye sundu. Bu miktar üç yıl sonra, her ödeme yılının ardından yıl başına bir milyon dolar olmak üzere geri ödenecekti. Bundan bağımsız olarak Sovyet hükümeti, Yahudi kolonizasyon faaliyeti için önemli para olanakları kullanıma sundu. Bu sözleşme 1928 yılında değiştirilerek yenilendi. "Agrojoint"un varlığını sürdürüp sürdürmemesi gerektiği sorusu bir süre açık kaldıktan sonra, New York'ta, "Agrojoint"un varlığını sürdürmesini garantileyen yeni bir topluluk kuruldu. Sovyet hükümetiyle yapılan sözleşmeye göre, sekiz-on yıl içinde kullanıma toplam on milyon dolar sunulacaktır, ancak artık bu para bir tür bağış olarak değil, Sovyetler Birliği'ne verilen resmi bir borç niteliğindedir ve %10'u geri ödenmeyecek, "Agrojoint"un masraf hesabına yazılacak ancak geri kalan miktar ödenecektir. Bu borç "Agrojoint"un

her ödemesinden 17 yıl sonra karşılanacaktır, bu arada "Agrojoint" her yıl en az bir milyon dolar kullanıma sunma yükümlülüğü altındadır. "Agrojoint" 1930 yılında Ukrayna'daki aktif faaliyetini tasfiye ederek, "Komzet"e devretti ve şimdi yalnızca Kırım'da yoğunlaşmış durumdadır.

"Agrojoint"un yanısıra, tarımsal kolonizasyonu, merkezi Paris'te olan "Yahudi Kolonizasyon Örgütü" (kısaltılmış, "İca") —bu örgüt öncelikle Krivoi Rog bölgesiyle Saporoşye yöresinde de çalışıyordu— ve merkezi Berlin'de olan "Yöre" Birliği, destekliyordu, bunun faaliyet alanı Güney Ukrayna'da, Odessa bölgesindedir, ama gittikçe daha çok, çıkıştaki amacına uygun olarak esasen Yuhudilerin endüstriyel çalışmasıyla ilgilidir. Bu burjuva örgütlerin yanısıra, "Ozet"le doğrudan ilişki içinde çalışan yabancı proleter örgütler vardır. Bunların başında, Birleşik Devletler'de geniş bir Yahudi kitlesini kapsayan kendisini yalnızca Birobican'ın inşasını desteklemeye adayan ve orada şimdiden olağanüstü şeyler yapmış olan New York'lu ***"İcor"*** gelir. Merkezi Buenos Aires'te olan Güney Amerikalı ***"Procor"***da aynı şekilde Birobican'a yönelmiştir. "Procor" Ağustos 1931'de Arjantin hükümeti tarafından yasaklandı! Ancak Uruguay ve Brezilya'da çalışmaya devam ediyor. Batı Avrupa'da "Ozet"in, Almanya'da ("Geserd"), Avusturya'da, Fransa'da, Danimarka'da, Letonya'da, Litvanya'da, İsveç'te, Belçika'da sayısız kardeş örgütleri vardır. Güney Afrika'da, Johannesburg'ta güçlü bir örgüt çalışıyor. Avustralya'da bile "Ozet" —düşüncesi, Rusya kökenli Yahudi göçmenler arasında taban buldu ve Sovyet yanlısı bir Yahudi gazetisininde yayınlandığı Melbourne'da bir "Ozet"— grubu kurulmasına yolaçtı.

Beş Yıllık Plan

Sovyetler Birliği Yahudi halkının, dönüşümü gibi dev bir görev için genel ***Beş Yıllık Plan*** çerçevesinde, onunla koordine edilmiş ***"SSCB Yahudi halkının yeniden yapılanması için Beş Yıllık Plan"*** hazırlandı, Planın ikinci, kesin metni "Komzet" tarafından 30 Kasım 1930'da, o zamana dek kazanılmış olan deneyimler temelinde onaylanmıştır.

1932/33 için hesap edilen 2.853.000'lik bir Yahudi nüfusta, Birinci Beş Yıllık Planı'nın son yılı, 1932/33 için ulaşılması gereken ekonomik aktif Yahudi nüfus sayısı (burada 15 yaşını dolduranlarla 49 yaşını dolduranlar temel alınmıştır), ilk plândaki 1.347.500'e karşılık 1.446.000 (yüzde 50,7) olarak saptandı. Bu rakama ulaşmak, belki de

yüzde 52'ye dek yükseltmek için, ekonomik olarak aktif kadınların payı yüzde 70-75 artırılacaktır.

1932/33 yılı için ***ekonomik-aktif*** Yahudi nüfusun sosyal yapısı şöyle düzenleniyor:

1-Ücretliler:		
a) İşçiler	**480.000 (1926:153.000)**	**yüzde 33,2 (14,8) yüzde 64,3**
b) Memurlar	**450.000 (1926:241.000)**	**yüzde 31,1 (23,4) (37,2)**
2. Serbest Meslekler:		**hesaba katılmıyor; üyeleri ekonominin tek tek dallarında görülüyorlar (1927/28:17.300).**
3- Bağımsızlar:		
a) Ev sanayii	**200.000-yüzde 13,8**	**(1927/28:244.900)**
b) Tarım	**170.000-yüzde 11,8**	**(1927/28:100.400)**
c) Özel ticaret	**0-yüzde 0,0**	**(1927/28: 96.300, yaklaşık yüzde 10)**
4-Devletin ve ekonomik örgütlerin emeklileri:	**131.000 - yüzde 9,1**	
5-Çalışmayanlar:	**15.000 - yüzde 1,0**	**(1926:yaklaşık yüzde 45)**
6- İşsizler:	**0- 0,0**	**(1926:yaklaşık yüzde 10)**

Toplam (1932/33) için 1.446.000 - 100.

Planda öngörülen insan gereksinimi a) hâlâ varolan, toplam sayıları 1931 sonunda 200.000, yani yaklaşık 100.000 ekonomik-aktif kişiyi (15-49 yaş arası) kapsayan, deklase olmuş (çalışmayan)ların oluşturduğu yedekten; b) nüfusun doğal artışından karşılanacaktır.

1932/33 için 200.000 olarak saptanan ***evde çalışan işçilerin*** sayısı, 1931'den itibaren aynı kalıyor. Bunun nedeni, ev sanayiinin artık gelişme olanaklarına pek sahip olmamasıdır. Ev sanayiinden (arabacılar!) ekonominin başka dallarına geçiş beklenmelidir. Nüfusun ve özellikle ekonomik-aktif kişilerin artan sayısında gözlenen bu durgunluk böyle açıklanabilir.

Memurlar grubu da aynı şekilde düşük bir artış gösteriyor. ***Ücretli işçiler,*** şimdiye dek ücretliler kategorisinde ağırlıkta olan memurları geçiyor. Tek tek fedaral cumhuriyetlere göre bakıldığında, Beyaz Rusya ve Ukrayna'da işçilerin artışının Kırım'dakinden daha fazla ol-

duğu yönünde bir denge kurulmaktadır vs. ***İşçi sayısının olağanüstü artışı,*** Sovyet toplumunun Yahudi kesiminin genel yeniden yapılanmasında yeni çizgiyi karakterize eder. Tarımsallaşma, sanayileşmenin tümüyle gerisinde kalır. Son iki yıl, Sovyet ekonomisinin genel gelişimiyle uyum içinde bu doğrultuyu saptadı.

Ücretli işçilerin sayısına Sovhozların (devlet çiftlikleri) işçileri de dahildir, ***bağımsız tarımda*** ekonomik-aktif nüfusun sayısı değerlendirilirken bu dikkate alınmalıdır. Bu hanede yalnızca tekil köylüler ve kollektiflerin üyeleri görülür. Nüfusun ekonomik-aktif olmayan kesimine dahil olan payının, toplam nüfusun yüzde 45'i olduğu varsayılırsa, 1932/33 için, yaklaşık 320.000 kişilik (1930 sonu: 260.000) bir tarımsal (bağımsız) nüfus ortaya çıkar. Buna göre tarımsal sektörün artışı temel olarak ücretli işçilerde görülür. Yeni plana göre, özellikle Kırım ve Birobican'da öncelikle Sovhozların gelişimi ele alınacaktır.

Deklase olanların sayısı yeni durumda yalnızca 3600 ekonomik aktif kişiyi hesaba katan ilk plândan önemli ölçüde yüksek saptanmıştır. Emeklilerin sayısı da ikinci varyasyonda daha yüksek varsayılmıştır.

En ince ayrıntılarda yitip giden tüm planın ve diğer rakamların sayılıp dökülmesi değil, yalnızca gelişmenin doğrultusunu, onun dinamiklerini vermek söz konusu olduğu için, burada ve anlatımın sonraki seyrinde, yalnızca örnek, ya da sonuç rakamlar verilebilir.

*

Sovyetler Birliği'nde 1929 sonuna dek Yahudi kolonizasyonu için (Birobican hariç) sunulan para olanakları şunlardır:

Bütçe paraları 1924	**400.000**	**Ruble**
1925/26	**1, 000.000**	**"**
1926/27	**1, 380.000**	**"**
1927/28	**1, 515.000**	**"**
1928/29	**2, 800.000**	**-**
	7, 095.000	**Ruble**
Sovyet-Banka kredileri	**2, 660.000**	**"**
Yurtiçi yardım paraları	**250.000**	**"**
Yurtdışı yardım paraları	**15,785.630**	**"**
	25, 790.630	**"**

1932 yılı için yalnızca devlet bütçesinde öngörülen miktar ***(Ukrayna ve Beyaz Rusya olmaksızın)*** toplam 7 milyon Ruble tutuyor!

Yer değiştiren göçmenler, toplam iki milyon Ruble'lik bir miktar sağladı. Bunlar sosyal kategorilere göre kişi başına kolonistlere farklı farklı paylaştırılır. Yer değiştirenler 1931'e dek altı kategoriye ayrılmıştı, birincisi sıfır-kategori olarak tanımlanıyordu, çünkü bu kategorinin üyeleri yer değiştirmek için bir şey ödemiyorlardı. En düşük katkı, kollektif paya göre 10 Ruble'ydi. Diğer kategorilerin masraf payı 100, 150, 300 ve 400 Ruble'ydi. Birobican'a yalnızca Sıfır-Kategori'nin üyeleri gidiyordu. Kolonistlerin büyük çoğunluğu "yüzdelilikler"e dahildi. 1929 yılında tüm yer değiştirenlerin yüzde 58,5'i 0 ve 1 kategorilerindeydi. 1931 yılında "Komzet" altı kategori yerine, yer değiştirenlerin varlık durumuna göre ayrılan üç kategori saptadı. Toplam sayının %90'ını oluşturan ilk ikisi, kollektiflere katabilecek hiç bir olanağa sahip değildir, ancak üçüncüye ait olanlar, girdikleri kollektif çiftliklere 100 Ruble ödemekle yükümlüdürler. Birobican'a gidenlerin, özel demiryolu tarifesinden vergi ve askeri hizmet avantajlarından yararlandıkları da burada belirtilmelidir.

Seçim Hakkı Sorunu

Son yıllarda, Sovyetler Birliği Anayasasına göre, Yahudi nüfusun epeyce önemli bir bölümünün ***Sovyetlere seçim hakkına*** sahip olmaması, bu haktan mahrum olan kişiler ve aileleri tam vatandaşlık hakkından yoksun olduklarından sendikalara, kooperatiflere, kollektiflere üyelikleri için ciddi bir problem oluşturmaktaydı. 1918 yılında kabul edilen RSFSC Anayasasının (SSCB Anayasasının 5. maddesine göre 11 Mayıs 1925 tarihli nihai metni) temel bölümünü neredeyse hiç değiştirmeden alan 1922 Aralık ayında kabul edilen SSCB Anayasası, işçi ve emekçi köylü devletinde tam politik haklara, toplumsal haklara, emekçi olanların, yani toplumsal açıdan gerekli işlerde çalışanların ve yabancı işgücü sömürmeden geçimini sağlayanların sahip oldukları ilkesine dayanmaktadır. Bu haklara sahiplik kendisini Sovyetlere seçim hakkında ifade etmektedir. RSFSC Anayasasının 4. bölüm, 6. paragraf 6. madde 9. fıkrasında seçim hakkına sahip olmayan kategoriler saptanmıştır. Seçim hakkına hiç bir koşulda sahip olmayanlar, eski polis memurları, polis muhbirleri, jandarmalar, bütün din adamları, ve en önemlisi, emeğiyle değil faiz geliriyle yaşayan kişler ve bunların çocukları —eğer maddi açıdan bağımsız değillerse, yani kendileri emekçi değillerse— ola-

rak ifade edilmiştir, eski polis memurlarının, jandarmaların vs. çocuklarına ise hiç bir koşul altında bu hak verilmiyordu. Sözü edilen ilk kategorilerden Yahudi nüfus da, Yahudi din adamlarının bu haktan mahrum bırakıldığı ölçüde etkilenmekteydi. Ne var ki emekle ilgili kategori çok farklıydı. Emekçi olmayan unsurlar eski dönem söz konusu olduğunda, her şeyden önce eski toprak sahipleri, zengin köylüler, bütün endüstri girişimcileri ve yabancı işgücü sömüren öteki girişimciler, aracılar, faizciler, meyhaneciler, tefeciler, belli geliri olmayanlar ve dükkan sahiplerinin tümüydü.

Devrimci zorunluluklar açısından kaçınılmaz olan ve proletarya diktatörlüğünün devlet ilkelerine uygun düşen bu kurallar, belli nesnel tarihsel nedenlerin yol açtığı Yahudilerin özel sosyal yapıları sonucunda Yahudi nüfus için çok sert olmuştur. Böylece 1926/27 yıllarına kadar Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın bazı kentlerinde, toplam Yahudi nüfusunun %40-45'inin Sovyetlere seçim hakkına sahip olmadığı görülmüştür. Bu onlar ve çocukları için, Kızıl Ordudan dışlanma, sendikalara, kooperatiflere ve kollektiflere alınmama, okul ve meslek eğitiminin kısıtlanması, Birinci Beş Yıllık Planın başlamasıyla birlikte karneye bağlanan bazı gıda ve ihtiyaç maddelerinden sınırlı yararlanma ve emekçi halka ucuz satılan ürün ve eşyaları temin edememe anlamına geliyordu. Belli bir süre, Anayasa kurallarını uygulamakta oldukça müteredditt kalınmıştı, çünkü ilgili Sovyet makamları, bir yandan anayasal hukuk düzenini korumak zorundaydılar, öte yandan ise Yahudi meselesinde yasaları tam olarak uygulamamanın bir çok durumda, sosyal gerekçesi olduğunu ve proletaryanın çıkarlarının da bunu gerektirdiğini görüyorladı.

Geniş sömürgeleştirme faaliyeti ve 1929'dan sonra da endüstrileşme, Yahudi kentllerinin kısmen çözülmesine, kısmen yeniden inşa edilmesine yol açmaya başladığında, nihayet Yahudi kitlelerini ayrıştırma ilkelerine göre yasal düzenlemeler yapmak zorunlu olmuştu. Yerel Sovyet organlarının açıkça müdahalesinden (örneğin Omsk'ta seçim hakkından yoksun, ama hiç bir şekilde sömürücü ya da Sovyet düşmanı olmayan Yahudilerin, kent dışında tarımsal kollektiflere girmeleri yasaklanmıştı) ve önceleri Sovyet yasaları nedeniyle toplumsal dönüşümün dışında bırakılan bu kesimlerin özellikle genç unsurlarında sosyal dönüşüm isteği giderek yoğunlaşmaya başlamasından sonra Sovyet hükümeti, seçim düzenine bir dizi uygulama kuralları getirerek bu olumsuz durumu ortadan kaldırdı.

22 Nisan 1929 tarihinde Bütün Rusya Yürütme Komitesi Prezidyumu yayınladığı bir karamameyle, eskiden emekçi olmayan, ama

şimdi çalışan Yahudilere, Ural ve Sibirya koşullarını dikkate alarak, seçim hakkı verileceğini açıklamıştı: kırda çalışan bütün Yahudilere seçim hakkı verilecekti. Eski büyük tüccarlar ve sömürücüler, elbette bunun dışında tutuluyordu, ne var ki Çarlığın uyguladığı politikalar sonucunda emekçilik yapma olanağı bulamamış, deklase olmuş bütün orta ve küçük zanaatkarlar, ev işçileri ve işsizler, seçim hakkına sahip olmayanların listesinden çıkarılıyordu.

Daha 28 Ocak 1927'de SSCB Yürütme Komitesi, seçim hakkından yoksunlar listesinin uygulanmasında olağan üstü hükümler getirilebileceğine dikkat çekmişti. Bu karara dayanarak Bütün Rusya Yürütme Komitesi 10 Nisan 1930'da Anayasanın 6. maddesinin 9.bendine işaret ederek seçmen listelerinin kontrol edilmesi için bir özel komisyon kurmuş ve komisyonu bu kararın beşinci maddesini uygulamakla görevlendirmişti:

"Seçim hakkı elinden alınmış kişilerin, 1924 yılından sonra reşit olmuş, eskiden geçimlerini seçim hakkından yoksun kişilerden sağladıkları için seçme yasağı kapsamına alınmış, bugün ise toplumu geliştirici bir işte çalışan aile üyeleri, yasaklılarla birlikte ya da ayrı yaşıyor olmalarına bakılmaksızın yasaklılar, listesinden çıkarılacak ve seçmen listelerine alınacaktır. Bu tür ailelerin emekleriyle geçinen öteki üyeleri de seçmen listelerine alınacaktır. Eskiden kulak olmamalarına rağmen küçük işveren statüsünde bulundukları için seçim hakkına sahip olmayan köylülerin aileleri de yeniden seçmen listelerine alınacaktır."

Aynı Prezidyum 20 Ocak 1930'da, RSFSC'nin Batı bölgelerindeki ulusal azınlıklar üzerine aldığı kararın 9. maddesinde, seçmen listelerini denetleyecek yerel komisyonların dikkatini deklase olmuş Yahudi kitlelerin ayrıştırılmasına çekerek, iç savaş sırasında Sovyetlerin safında yer almış, bütün Yahudilerin, pogrom kurbanlarının yakınları ve yetimlerinin, eskiden yabancı iş gücü sömürmeden geçimini sağlayan ve şimdi yoksul duruma düşmüş yasaklıların tümünün, yeniden seçim listelerine alınması, birinci ve ikinci esnaf loncalarına üye eski tüccarlar ve din adamlarının ise liste dışı bırakılması talimatını vermiştir. Bu kişilerin, seçmen listelerine alınıp alınmama konusunda kesin denetimden geçmesi beklenmeden her koşul altında kollektiflere, kooperatiflere, komünlere vs. hemen alınmaları zorunluydu.

Bütün Rusya Yürütme Komitesi 10 Mayıs 1930 tarihinde Kırım ve Uzak-Doğu'ya (Birobican) göç edenler için şu kararı aldı.

"Yürütme Komitesinin 28 Ocak 1927 tarihli kararına uygun olarak, Bütün Rusya Yürütme Komitesinin kararnamesi doğrultusunda, Uzak-Doğu bölgesine

(Birobican) ve Kırım'a başka çalışmalar yapmak ve genel yararlılık amacıyla göçeden Yahudilerin, eskiden emekçi olmayan halk kesimlerine mensup olsalar bile seçim haklarına dokunulmayacaktır."

SSCB Yürütme Komitesi 22 Mart 1930'da çıkardığı bir kararnameyle, anne-babaları yasaklı olduğu için seçim hakkına sahip olmayan 1925 yılından sonra reşit olmuş kişilere, çalışıyor olmaları koşuluyla seçim hakkı verileceğini açıklamıştı. Eski polis memurları, muhbirler ve benzeri kişilerin çocukları bu kararın dışında tutulmuştu. Aynı kararla seçim hakkına sahip olmayanlara uygulanan evden çıkarma ve ekmek kartı vermeme uygulamaları da kaldırılıyordu.

Anayasa gereği seçme hakkına sahip olmayan Yahudilerin, kooperatif, kollektif ve Artellere üye olma hakları olup olmadığı da özel bir sorun oluşturuyordu. Bu sorunlara ilişkin Yahudiler için getirilen olağanüstü kurallar, bu arada ilgili merkezi makamların çıkardığı bir dizi kararnameyle açıklığa kavuşmuştur. SSCB Çalışma Halk Komiserliği, Kasım 1930'da, RSFSC, Ukrayna ve Beyaz Rusya Halk Komiserleri Konseylerinin aldığı bir dizi karara uygun olarak şunu saptamıştı:

"Çarlık koşulları altında mesken hakkı ve çalışma olanakları kısıtlanmış milliyetlere mensup kişiler de, (Yahudiler) kent ve kasabaların proleterleşmiş yoksullarına, ya da zanaatçı kesimlere mensup oldukları ve gerek kendileri gerekse de aile üyeleri ücretli işçi sömürmedikleri koşullarda, iş borsasına kaydedilecektir."

Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti Halk Komiserleri Konseyi bünyesindeki Ana Kooperatif Komitesi, 19 Şubat 1930'da yoksul Yahudilerin tarım kollektiflerine üyeliği konusunda özel bir kararname çıkardı. Bu kararnamede, seçme hakkına sahip olmayan kişilerin, şu an ticaret yapmadıkları, ya da önceleri zengin tüccar kesimine mensup olmalarına rağmen, altı aydır veya 1-2 yıldır ticari faaliyette bulunmadıkları koşullarda kollektiflere üye olabileceklerdi. Ayrıca işgücü sömürmemiş olan zanaatkarlar ve nihayet kendileri ücretli emek sömürmedikleri koşullarda, seçim hakkına sahip olmayanların dul ve yetimleriyle, reşit çocuklarınında bu tür kollektiflere alınacakları saptanmıştı. Seçim hakkına sahip olmayan kişilerin kollektiflerin aktif üyeleri olabilmeleri politik seçme hakkına sahip olmamaları, kollektif ve kooperatiflerin yönetim kurullarına seçilmemeleri koşuluyla olanaklıydı. Bütün Ukrayna Yürütme Komitesi Başkanı Petrovski 1930'da yaptığı bir konuşmada şunları açıklıyordu:

"Yahudi nüfusun büyük bir bölümü seçim hakkından yoksun olmasına rağmen, bunlara çalışma ve iş yapma olanağı verilmelidir."

Din adamlarının aile üyeleri ve çocukları için getirilen kurallar, reşit olduktan sonra, seçim hakkını elde etmek için, çocukların en azından bir yıldır dindar anne ve babalarıyla ne ekonomik, ne de başka tür bir ilişki içinde olmamaları ve bu yıldan sonra da dindar anne ve babalarıyla hiçbir ekonomik ilişki kurmamaları koşulunu getiriyordu.

Son olarak Sovyetler Birliği Gençlik Birliği Merkez Komitesi, Temmuz 1930'da, seçim hakkına sahip olmayanların çocuklarının da endüstri ve kolonizasyona katılmaları yönünde kesin karar almıştır. Ne var ki burada da belli farklar gözetilmekteydi; ancak emekçi kesimlerin çocuklarının kalifiye işe olan ihtiyaçları karşılandıktan sonra seçim hakkına sahip olmayanların çocukları bu tür işlere alınacaklardı.

Anti-sovyet ülkelerde sürekli demagojik ajitasyonlar için kullanılan, herzaman karmaşık olmayan bu sorunun düzenlenmesi, 1929'dan sonra küçük Yahudi kent ve köylerinin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşantısında meydana gelen değişiklikleri önemli ölçüde hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. Yaşlıların bir bölümünün bu gelişmeye katılamadığı bir gerçektir. Fakat burada, küçük ve Yahudi nüfusun toplumsal gelişiminin devamı için kesinlikle belirleyici olmayan bir faktör söz konusu olduğundan, duygusallıklar ve sızlanmalar gerici düşünce ve cahilliğin ifadesinden başka bir şey değildir. Yahudi nüfusun ezici çoğunluğu, ilk planda da bütün Yahudi gençliği, Birliğin emekçi kitleleriyle yeni, sosyalist bir yaşamda birleşiyorlar. Doğu Yahudilerinin yolunu bundan başka bir şey belirlemiyor. Kurtarılmış emeğin düşmanı nasyonal sosyalistler ve hahamlar oyunu kaybettiklerini biliyorlar.

En önemli Alman yazarlarından, Sovyetler Birliği ve Doğu Yahudiliğinin objektif gözlemcisi ***Joseph Roth*** "Göç Yolunda Yahudiler" de şu sonuca varıyor:

"Rusya'da Yahudi sorunu çözülürse, bu bütün ülkelerde yarı yarıya çözüldüğü anlamına gelecektir. (Artık Rusya'dan neredeyse hiç Yahudi mülteci gelmiyor, gelenler daha çok Yahudi göçmenler.) Kitlelerin dindarlığı hızlı azalıyor, dinin güçlü engelleri ortadan kalkıyor, daha güçsüz olan ulusal engellerin onların yerini alması son derece güç. Eğer bu gelişme devam ederse siyonizmin, anti-semitizmin ve belki de Yahudiliğin sonu gelmiş olacak. Bu durum orada sevinçle, şurada üzüntüyle karşılanacak. Ama herkes bir halkın aşağılanmadan, acı çekmekten ve işkenceden daha kötü olan lanetten nasıl kurtarıldığını saygıyla görmek zorundadır. Bu Rus Devriminin büyük bir eseridir.

Ulusal Sorun

"Yahudi Ulusu" Üzerine Tartışma

Sovyet İktidarının büyük eserini —sosyalist inşanın bir parçası olarak Yahudi sorununun çözüme kavuşturulması— ayrıntısıyla incelemeden önce, Sovyetler Birliği'nde Yahudilerin ulusal kaderi sorusu yanıtlanmalıdır. Bu, milliyetleri sosyal olarak ortak gelişmiş proleter Doğu Yahudiliğinin ulusal geleceği sorunudur. Polonya ve Romanya'da tarım sorununun çözümü Bolşevik çözüm tarzının dışında pek mümkün görünmediğine göre, bu ülkelerde ulusal ve sosyal Yahudi sorununun sonu Sovyetler Birliğinde yaşanandan farklı olmayacak. Sovyet İktidarının milliyetler politikasının Yahudi sorununa özel biçimde uygulanması, bu karmaşık ulusal sorunun üstesinden gelmenin tek yoludur. Bu, Marksist-Leninist teorinin Sovyet pratiğiyle gerçekleştirilmesine klasik bir örnektir.

Avrupa'nın doğusundaki Yahudiler, Batı ve Orta Avrupa'da kastların çoktan kaybolduğu bir zamana kadar zorla kast durumunda tutulmuşlardı. Batıda Yahudi milliyetinin son özellikleri ortadan kaybolurken, Yahudi milliyetinin unsurları olan ortak dil, ortak toplumsal kader, ortak ruhsal şekillenme orada geniş kitleler tarafından —sadece dar bir kesim toplumsal sefaletten kurtulabilmiş ve böylece asimilasyona tabi olmuştu— milliyetin bu son kalıntıları, yeniden gelişmesine olanak sağlayan bir zamana kadar korunmuştu. Batı Yahudiliği, burada belirleyici olan ortak burjuva yapılanmaları döneminde zorunlu olarak kendisini kuşatan yerel burjuvaziye asimile olmuştu. Çağdaş sınıf mücadelesini batıdaki Yahudiler vatandaş olarak karşılamışlar ve sınıf mücadelesi; çözülme sürecine onları da katmıştı. Oysa Doğu, Yahudi kitlelerde içkin Yahudi milliyetinin kalıntılarının, dışarıdan, yarı feodal toplumsal sistem yoluyla zorla korunmasını sağlamış, o nedenle reaksiyon içten, dinin yardımıyla sahneye yeni bir faktör çıkıncaya kadar korunmuştur: Bu yeni faktör proletaryadır. Zorla korunan kast kendi getto duvarlarını da sarsacak sınıf mücadelesiyle alt üst olan bir dünyada giderek çözülecek ezilenlerin en yoksullarıyla aynı düzeye konacaktır.

Asimilasyon toplumsal bir süreçtir. Asimilasyonda belirleyici olan raslantı değil ekonomidir. Batıda asimilasyon için koşul tek tek Yahudi bireylerin ekonomik varlıklarının devam etmesiydi. Doğuda ise bu koşul kitleler açısından gündemde değildir. Yahudi proleter önce toplumun dışında bırakılır çünkü o sadece bir proleter değil, üstelik bir Yahudidir.

"Yahudi işçiler, sadece onları haklardan yoksun bir ulus olarak ezen genel ekonomik ve politik boyunduruk altında değiller, aynı zamanda en temel yurttaşlık haklarını ellerinden alan bir başka boyunduruk altında bulunuyorlar." (*Lenin, "Yahudi İşçilere" çağrı, 1905, Küçük Lenin Kitaplığı, cilt VIII, s. 19).*

Yahudilerin Moskova'dan sürülmesi (1891), Kişinev (1903), Şitomir (1905), Bialystok (1906) pogromları, Yahudi işçiler, küçük burjuvalar ve zanaatkarlar arasından binlerce kurban alırken, hahamlar arasında bile pogromların suçunu Yahudilere, elbette Yahudi devrimcilere yükleyen insanlara rastlanıyordu.

Daha sonra Polonyalı nasyonalistler Yahudilerin asimilasyon sorununu ortaya getirdiklerinde sorun artık güncelliğini yitirmişti ve tartışma zamanı çoktan geçmişti. Geçen zaman içinde ekonomik gelişme, başlayan endüstrileşme, göçmen hareketinin başlaması, kısaca ayrımlaştırma süreci, Yahudi kasabalarına da ulaşmış, sinagog ve talmud okullarının kapısını zorlamaktaydı. işçi hareketi Yahudi zanaatçı ve küçük endüstri işçilerini içine katmıştı. Yahudi dili ve kültürü yeni, sosyal ve proleter bir içeriğe kavuşmuştu. Batıda Yahudi yurttaşların, rekabete dayanabilmek için Sabbat'ı pazar gününe almak, Almanca ya da İngilizceyi hayatının dili yapmak zorunda olmasına rağmen, Doğuda Yahudi işçilerinin ***ana dili,*** Yahudi ulusal dili, artık sınıf mücadelesinin bir silahı haline gelmiştir. Bu dil, onun temelinde ve onunla birlikte gelişmiş Yahudi kültürü, artık Yahudi kitlelerin toplumsal kurtuluşu için mücadelede bir kaldıraçtır. Bu dille sadece Sabbat'a, Yahudi sefaletinin çevresinde geniş bir bataklık gibi duran getto Yahudiliğine karşı değil, aynı zamanda Çarlığa karşı da savaş açılmıştır. Toplumsal kurtuluş mücadelesi dil ve kültür hakkı için mücadeleyle içiçe geçmiştir. Ulusal unsurlarla birlikte uluslararası unsurlar da gelişmeye başlamıştır. Din ölürken dil canlıydı.

Çarlık bunu iyi değerlendirmişti.

Toplumsal yapılanmaları ve halkın öteki kesimlerine göre konumları, toplumsal koşullara bağlı Yahudi tarihinin sonucu olan Doğu Yahudilerinin toplumsal kurtuluşu, toplumsal temelin tam olarak değişimi, bütün kast koşullarının ve bunların toplumsal tezahürlerinin

ortadan kaldırılmasıyla sağlanabilecektir. Ne var ki bu değişim, genel olarak toplumsal yapının değişimi yani sosyal devrimin sonucunda gerçekleşebilir. Bu devrim, Ekim Devrimi, gerçekten de Doğu Yahudiliğinin sosyalist ülkede yaşayan geniş kesimlerinin toplumsal temellerini değiştirmiştir. Ekim, bütün kast koşullarını ve bunun bozucu sonuçlarını yok etmiştir. El ele vermiş haham ve siyonistlerin yakındığı gibi Ekim Devrimi, yüzbinlerce Yahudinin dilenci ya da ha var ha yok insanlar olmak zorunluluğunu gaspetmiştir, bu "gasp" gerçekte bir kurtuluştur.

Doğuda Yahudi kitlelerin sosyal dönüşümü ve sosyal kurtuluşu için yolun açıldığı bugün —Sovyetler Birliği'nin gerçekleştirdiği örnek, hem sosyal, hem ulusal açıdan bütün Doğu için geçerlidir— Yahudi milliyetinin kaderi sorusu öne çıkmaktadır. Dünyanın bütün öteki milliyetlerinden —çingeneler hariç— kendi topraklarına, Yahudilerin herhangi bir parçasına ait iç pazara sahip olmamalarıyla ayrılan, yani bazı ulusal özellikler göstermelerine rağmen, dünyanın hiçbir bölgesinde homojen olmasa da bir ulus niteliği göstermeyen Yahudi milliyetinin varlığını sürdürmesi olanağı var mıdır?

*

Ulus nedir? Yineliyoruz: "Ulus tarihsel olarak meydana gelmiş, sürekli, dil, toprak, ekonomik yaşam, kendisini kültür birliğinde ifade eden ruhsal şekillenme birliğidir." Stalin'in bu ulus tanımı, ulus kavramının sosyal ve kültürel içeriğinin tek olanaklı ve bilimsel saptanmasıdır.

"Yahudi ulusu" üzerine tartışma hayali bir yapı üzerine tartışmadır: Ulus yaratmak olanaksızdır. Yahudilerin iki bin yıldan fazla bir süre önce ulus olmaları daha sonra yere ve zamana göre belli milli özelliklerini koruyan kasta dönüşmeleri Yahudilerin ulus olmadığı gerçeğini değiştirmez.

Dünyaya dağılmış olarak yaşayan Yahudilerin aralarındaki bağların ne boyutta olduğu sorusu da önemli değildir. Hayırsever İttifakları, Mason birlikleri, antropolojik araştırmalar, hatta iş yerine bolca yaygara üretilen siyonist kongreler bile ulus yaratamaz. O nedenle, ***söz konusu olan,*** her biri, belli bir çevrede, başka toplumsal koşullar altında sınıf savaşlarının muazzam gelişimine, nihayet proleter devrimine ve böylece Yahudilere gereksinme duyduğu için Yahudileri üreten toplumun ortadan kaldırılmasına tanık olan bu grupların, toplumsal ve ulusal kaderlerinin ne olacağıdır. Batıdan daha önce söz ettik. Doğuda muzaffer proleter devrimin Yahudiler için getirdiği so-

tik. Doğuda muzaffer proleter devrimin Yahudiler için getirdiği sonuçları biliyoruz: Yahudilerin eski toplumsal temellerinin yok edilmesi, gettoların burjuva eşitliği ve asimilasyonla değil, hammadde üretimi için yolu açan, meta üretimi toplumunun yıkılmasıyla ortadan kaldırılması.

Bünyesine önemli ve canlı milli kalıntılarını taşıdıkları proleter devrimini yaşayan Doğu Yahudilerinin ulusal kaderi ne olacaktır?

Eğer Yahudiler ulus değilse —ki biz ulus olmadıklarını biliyoruz— Sovyetler Birliği'nde nedirler? Eğer ulus değillerse, Yahudi sorunu neden Sovyetler Birliğinin ulusal sorunları çerçevesinde ele alınıyor? Birleşik Yahudi ulusu düşüncesine karşı mücadele eden Bolşevikler, sıkça iddia edildiği gibi, Yahudilerin ulusal özelliklerini geliştirme hakkına karşı olmamışlardır.

"'Bund'un Parti içinde Konumu" üzerine yazdığı mektupta ***Lenin*** *("Iskra", 22 Ekim 1903, Toplu Eserler, Alm., cilt VI., s. 96-108)* Bolşeviklerin homojen Yahudi ulusu teorisine karşı neden şiddetle mücadele ettiklerini son derece açık biçimde ortaya koyuyor. 1898 yılında yapılan RSDİP'in ilk kongresi, Yahudi proleterler arasında yapılacak dil ve kültürel çalışmayla ilgili sorunlarda Yahudi örgütlerinin özerkliğini kesin biçimde saptamıştı. Bu özerklik, Yahudi kitleler arasında gerçekleştirilecek özel pratikler için, partinin ortak yönelim ve ilkelerinin uygulanmasını güvence altına alacaktır. Buna karşılık "Bund", bu özerkliğin karşısına federasyonu, yani ortak partinin fiili olarak dağılmasını koymak istiyordu. Ayrıca proletaryanın bütününü ilgilendiren ilkesel sorunlarda da bağımsız olmak isteyen "Bund", bu isteğini Yahudi proletaryasının "Tam gelişmiş bir halkın kendi özel tavrını geliştiren proletaryası" olmakla gerekçelendiriyordu. Bolşevikler bu özel tavrı kabul etmediler. Çünkü toprağa ve iç pazara sahip olmayan bir halk dil ve kültür varlığına rağmen tam gelişmiş bir halk, ya da daha açık söylendiğinde bir ulus değildir. Kendi başına dil ve kültür, eski Rusya'da var olan ve elbette bugün de Sovyetler Birliği'nin kabul ettiği Polonya, Kafkasya ve Ermenistan'da görülen özellikleri gerekçelendirmek için yeterli olmamaktadır. Yahudi ulusu hayali, "Bund" ve Yahudi-ulusalcı bozulmaya uğrayan sosyalistleri karşı devrim cephesine, kendi burjuvazilerinin cephesine savurmuştur; çünkü bu hayal temelinde egemen ulusla iktidarı paylaşmak arzulanmaktaydı.

Bolşevikler Yahudi milliyetinin özelliklerine karşı değil Yahudi ulusu hayaline karşı mücadele etmişlerdir. Ulus, tarihi bir kategori, sosyal bir kavramdır. Temsilcilerini öteki bireylerden ayıran ulusal özelliklerin, ulusal ögelerin, ulus koşullarının toplamı milliyeti

oluşturur; milliyetin tam oluşu ulusun ön koşuludur, eksikliği ise ulusun olmadığını gösterir ama bu diğer bireylerden, milliyetlerden ayırıcı ulusal bir farkın varlığına, ayrı bir milliyetin varlığına engel değildir. Bolşeviklerin dışında dilin bu biçimde yanlış kullanılması sonucu ulus kavramının milliyet kavramıyla sürekli karıştırılması, milliyetin ulusla eş anlamda kullanılması, bu karışıklığın kaynaklarından biridir. Bolşevikler Yahudilerin milliyetlerini değil proletaryanın birleşik sınıf mücadelesine engel olan ayrı ve homojen bir Yahudi ulusu hayaline karşı mücadele etmişlerdir.

Yahudiler homojen bir ulus oluşturmazlar. Ulus boş, esrarengiz bir şey değildir; "ortak kan", kafatası biçimi ve saç rengiyle de açıklanamaz. Ulus, ırk ve soy ortaklığından bağımsız, üretim ve tüketimin bütün kollarını kapsayan ekonomik yaşama, sınıf farklılıkları ve sınıf mücadelelerine, toprak, dil ve ulusal karakter birliğine sahip, raslantısal ve geçici olmayan bir topluluktur. Ulus, bütün tarihsel olgular gibi değişim yasalarına tabi tarihsel bir olgudur. Manevi bir konstrüksiyon değil toplumsal bir yapıdır. Ulus sadece yukarıda sözü edilen bütün özelliklerin bir araya gelmesiyle var olabilir.

"Sözü edilen özelliklerin birinin tek başına, ulus olmak için yetmeyeceğini vurgulamak kaçınılmazdır. Bundan da öte: Bu belirtilerden sadece *birinin* olmaması ulusun ulus olmaktan çıkması için yeterlidir. Ortak ulusal karaktere sahip insanlar, eğer ekonomik olarak birbirlerinden ayrı, farklı topraklarda yaşıyor ve ayrı diller konuşuyorlarsa bu insanların bir ulus oluşturduğunu söylemek olanaksızdır." (*Stalin, "Marksizm ve Ulusal Sorun", Rusça, 1920, s. 7*).

Ulus, üretim alanlarını, üretimin tek tek insanlarda, bu insanların ruhsal niteliklerinde kendisini ifade eden etkileriyle birleştirmektedir.

"Ancak uluslar birbirleriyle karşılaştırıldığında bazen bir özelliğin (ulusal karakter), bazen başka bir özelliğin (dil), bazen de üçüncü bir özelliğin (toprak birliği, ekonomik koşullar) öne çıktığı bir özellikler toplamı vardır. Ulus, bütün bu özelliklerin aynı zamanda bir arada bulunduğunu anlatmaktadır." (*Stalin, aynı yerde, s. 11*).

Bu belirleyici ve kesin özelliklerin toplamını kapsayan ulus tanımı, Yahudi sorununun da dahil olduğu karmaşık ulusal problemleri çözüme kavuşturma olanağı sunmaktadır. Zira eğer bir ulusun varlığı için tek başına dil ya da ulusal karakter, veya ikisi birden belirleyici değilse, bunun için, dil ve ulusal karakterin, bunlara içerik ve dinamizm kazandıran sınıfsal farklılık ve üretim ilişkileri temelinde,

sosyalizm için ulus problemi, bütün emekçilerin dil, gelenek ve ulusal karakterleri tarafından belirlenen değişik yaşantılarında tam olarak eşit olmaları koşulu altında, üzerinde, üretim, ekonomi, iç pazar, üretim ve planlı tüketimin gerçekleştirilebileceği toprakla bağıntılıdır.

Ulusal azınlıkların bireysel ya da tamamen kültürel özerkliği parolasına karşı Bolşevikler, işte tam da bunun için eskiden beri, ayrılma hakkı da dahil olmak üzere ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını ısrarla savunmuşlardır; bu kendi kaderini tayin hakkı, daha baştan ulusun üzerinde yaşadığı toprağı var saymaktadır. Kültürel alanda, dil alanında özerklik olanaksızdır, çünkü bütün bunlar, ideolojide değil üretimde temellerini bulan toplumsal ilişkilerin gelişimine bağlıdır; bu ise havada değil, yeryüzünde, toprakta, makinelerde, evlerde, çiftliklerde, fabrikalarda, yani bir toprak üzerinde gerçekleşmektedir.

Ulus hep var olan, hep var olacak olan bir olgu değil, başlangıca ve sona sahip bir olgu olduğu, sınıfsal gelişim yasalarına tabi olarak varlıklı ve yoksul sınıflara ayrıldığı, bu sınıflardan her birinin kendi kültürlerini geliştirdiği, bu kültürün biçimde ulusal ama içerikte — ulus sınıflara ayrılmış olduğu müddetçe— ulusal değil sınıfsal olduğu için, ulusal politikanın toprakla ilişkisi, aynı zamanda toplumsal gelişimin harekete geçirici gücüyle, üretim ilişkilerinin gelişmesi, sınıf çelişkileri ve sınıf mücadeleleriyle ilişkisi anlamına gelmektedir.

O nedenle Bolşevikler, her zaman, ulusu ve onunla bağlantılı olan her şeyi, kurtuluş mücadelesini, kültürel gelişimini ulusal toprak mücadelesiyle bağlantılı ele almışlardır.

Bazı ülkelerde, ulusal açıdan homojen bölgeler yok. Bazı ülkelerde ise çok çeşitli uluslar yaşıyor, bu ülkelerde en azından bir azınlığın bulunmadığı pek az kent var. Bu durumda ulusal bölgeden nasıl söz edilebileceği sorusu hep sorulmuştur. Proletarya devletinde bütün ulusların tam eşitliği, yani bütün insanların, nerede olurlarsa olsunlar, ana dilini konuşma, ulusal özelliklerini yaşama hakkı korunduğu, insanların refahı için sadece sosyalist ekonominin gelişmesinin esas olduğu için, hemen görüleceği gibi, bu sorun hiç önemli değildir. Örneğin Beyaz Rusya'da, bir ölçüde büyük hemen her bölgede, Rus, Polonyalı, Litvanyalı, özellikle de Yahudi ulusal azınlıklar yaşamaktadır. Beyaz Rusların ulusal ve ekonomik birlik oluşturdukları bu coğrafi bölgede bölgesel özerkliğe sahip olmaları başka milliyetlerin haklarının kısıtlanması anlamına gelmemektedir. Belli bir bölgeyi ekonomik olarak etkileyen bir, ya da bir çok yerde sayısal açıdan çoğunlukta olan —nispi çoğunluk yeterlidir— bir ulusal azınlık varsa, bu ulusal azınlık, Beyaz Rusya bölgesel özerkliği içinde ulusal azınlık olarak kendi kendini yönetmekte, resmi ma-

kamlar ulusal azınlığın dilinde görev yapmakta, okullarda Yahudi, Polonya ya da Litvanya dillerinde eğitim yapılmakta, mahkemeler bu ulusal azınlığın mahkemeleri olarak faaliyet gösterınektedirler. Tiyatrolarını, halk sanatlarını, müzelerini, kütüphanelerini, kendi stenografilerini, radyo programlarını, yaşamlarının bütün ayrıntılarını ulusal azınlık olarak özgürce geliştirebilirler, bununla birlikte bu bölge üzerinde ekonominin taşıyıcısı olarak öne çıkan milliyetin mutlak çoğunluğunun genel ulusal karakteri belirlediği bu bölgenin bütün sosyal süreçlerine katılmaktadırlar.

Bölgesel özerkliğin ulusal azınlıkların tam eşitliği ile ilişkilendirilmesi, çeşitli milliyetlerin sosyalist iradesinin birliğini meydana getirmekte, bütün ulusal önyargılar ve olumsuz miras, bir gecede yok olmasa da, bütün ulusal sürtüşmelere hızla son vermektedir. Ulusal sorunu, gerçekte gerici bir uygulama olan ulusal-kültürel özerklik çözemez.

"Tek gerçek çözüm bölgesel özerklik, Polonya, Litvanya, Ukrayna, Kafkasya vs. gibi bölgelerin özerkliğidir. Bölgesel özerkliğin asıl önemi, ayaklarını herhangi bir ye re basmayan havada bir hayal olmaması, belli bir bölgede belli bir nüfus içinde gelişmesidir. Ayrıca: Bölgesel özerklik insanları milliyetlere göre ayırmaz, ulusal duvarları güçlendirmez, tersine; duvarları yerle bir eder ve bir başka ayrımın, sınıfsal ayrımın yolunu açmak için insanları birleştirir. Son olarak bölgesel özerklik, doğal zenginliklerden daha iyi yararlanma olanağı verir... Sonuç olarak ulusal sorunun çözümünde bölgesel özerklik zorunlu bir uğraktır. Hiç kuşku yok: Hiç bir bölge, ulusal homojen bir yapı göstermiyor, ulusal azınlıklar bütün bölgelere dağılmış durumda, örneğin Polonya'da Yahudiler, Litvanya'da Letonyalılar, Kafkasya'da Ruslar, Ukrayna'da Polonyalılar var vs. azınlıkların ulusal çoğunluk tarafından ezilmesinden kaygı duymak olanaklı. Ama bu kaygı ancak ülke eski düzende ısrar ettiğinde haklı görülebilir. Ülke tamamen demokratikleştiğinde bu kaygının zemini ortadan kalkar. Sonuç olarak: Bütün hususlarda (dil, eğitim vs.) ulusal eşitlik, ulusal sorunun çözümünde zorunlu bir noktadır." (*Stalin, "Markizm ve Ulusal Sorun", Rusça, 1920, s. 71).*

Ulusal eşitliğin, bölgesel özerklikle ilişkilendirilmesi Yahudi milliyeti sorununu da gündeme getirmektedir. Yahudiler homojen bir ulus olmasalar da, Doğuda gelişmiş bir milliyetin, yani belli ulusal-karakter özelliklerine sahip bir milliyetin —elbette bu özellikler Yahudilerin ulus olması için yeterli değildir— temsilcisidirler. Ne var ki, Stalin'in burjuva dünyasının biçimsel demokrasisini değil, proletarya diktatörlüğü devletinin, sosyalist, proleter demokrasisini anladığı tam demokrasi ilkeleri uygulandığı koşullarda, milliyetin bölgesel özerklik

mokrasi ilkeleri uygulandığı koşullarda, milliyetin bölgesel özerklik olmaksızın da gelişebileceği ortaya çıkmaktadır. Sovyetler Birliği'nde bölgesel özerklik, milliyet özelliklerini, yeterli bir bölgede geniş ekonomik faaliyetin temsilcisi olmalarıyla bütünleştiren, yani ulus olan milliyetler için uygulanmaktadır.

Ukrayna'da Yahudi kültürel kuruluşlarının gelişimi bu konuya ilişkin bir tablo sunmaktadır. 1932 yılı başlarında Sovyet Ukraynası'nda, 90.000 öğrencinin eğitim gördüğü 765 Yahudi okulu, 3 Yahudi öğretmen okulu, 16 Yahudi endüstri teknik okulu, 5 Yahudi ziraat okulu, 50 Yahudi köy evi, 116 Yahudi okuma salonu, 47 kulüp, 3 Yahudi devlet tiyatrosu, 10 Yahudi gazetesi, 1 Yahudi Bilim enstitüsü vs. vardı.

*

Yahudiler Sovyetler Birliği'nde (genel olarak bütün Doğuda) ulus olmasalar da, özelliklerini özgürce geliştirme hakkına sahip bir milliyettir; becerebildiği ölçüde, istediği ölçüde, bu istek, toplumsal yaşamın gelişimi sayesinde etkili olduğu ölçüde, bu hakkı kullanacaktır. Bu noktada Yahudilerin doğuda da asimile edilmesi sorunu gündeme gelmektedir. Asimilasyon, yani Yahudilerin aralarında yaşadıkları uluslarla kaynaşmaları, batıda Yahudilerin haklarına kavuştuklarından beri bilinen bir gerçektir. Bu asimilasyonun neden doğuda gündeme gelemediği daha önce açıklandı. Doğu Yahudilerinin ekonomik olarak gettodan kurtulan son derece dar bir kesimi Polonyalılar, Litvanyalılar, Letonyalılar ve Ruslarla kaynaşmış, geniş Yahudi kitlesi asimile olmamıştı.

İşte bu asimilasyonun gerçekleşmemesi, devrim öncesinde Bundçulara, ulusal ayrılıkçı politikaları için, gerekçe olmuştu. Bundçulara göre, sadece Yahudi burjuvazisiyle kol kola ulusal kültürel özerklik hayali peşinde koşmakla kalmayıp aynı zamanda Yahudi işçilerin çevreleriyle her türlü kaynaşma girişimini engelleyecek olan Yahudi ulusal işçi örgütlerine gereksinme duyulmaktaydı. Bundçuların bu düşüncelerine karşı Bolşevikler şiddetle mücadele etmişlerdi. Proletarya bütün milliyetlerin gelişme hakkını savunurken, bu hakkı kayıtsız şartsız savunmuyordu elbette.

**"Proletarya, hiç bir şekilde, her ulusun ulusal gelişmesini savunma görevini üstüne almaz. Tersine, kitleleri bu hayallere karşı uyarır, kapitalist mal mübadelesinin tamamen serbest olmasını savunur, ulusların, zora dayanmadığı ya da ayrıcalıklar temelinde gerçekleşmediği koşullarda, her türlü asimilasyonunu onaylar." (*Lenin, "Ulu-*

sal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar", 1913, Kaynak kitaplar, IV,Bölüm 1, s. 38).

Yahudi proleterlerin, ileri Rus, ya da Alman proleterlerine asimilasyonuna karşı çıkmak hiç bir zaman olanaklı değildir. Her daha yüksek toplumsal örgüt, her ulus üstü örgüt toplumsal bir ilerlemedir. Sosyalizm için asimilasyon sorunu, herhangi bir mutlak değerlendirme sorunu değildir. Marksistler her türlü emperyalist "asimilasyona" karşıdırlar, ama gönüllü gerçekleşen, toplumsal sürecin ortaya çıkardığı, ulusal biçimlerin,-sınıfsal açıdan homojen, proleter kültüre intibak etmesine hiç bir zaman karşı çıkmazlar.

"...yine hiç kuşku yok ki başka ulusların Marksistlerine 'asimilatörlük' nedeniyle şiddetle küfreden biri Marksist de olsa bir küçük-burjuvadan başka bir şey değildir", ***Lenin, "Ulusal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar" Lenin Kitaplığı, cilt VIII, s. 45).***

Önemli olan asimilasyonun hangi nedenlerle, hangi dürtülerle ve hangi biçimlerde gerçekleştiğidir. Şayet Sovyetler Birliği Yahudileri milliyetlerini geliştirme olanağına sahiplerse —biraz sonra kendilerine ulus olmaları için özel ulusal özerk bir bölge verilerek sadece milliyet özellikleriyle değil, kendi ekonomik yaşamlarını kurarak da homojen bir birlik oluşturma olanağı tanındığı görülecektir— bu sınırsız hakka hiç bir şekilde karşı çıkılmayacaktır. Fakat, onbinlerce Yahudi memur ve işçinin, Sovyetler Birliği'nde, Rus, Ukraynalı, ya da başka işçilerle kaynaşması da proletarya diktatörlüğü açısından geri adım olarak değerlendirilemez.

Sovyetler Birliği Yürütme Komitesi Başkanı ***M.J. Kalinin***, Moskova'da yapılan 2. Ozet Kongresinde bu soruyu son derece açık biçimde ele almıştır. Kalinin başka şeylerin yanı sıra şunları söylemişti:

"Gençlik kolay asimile oluyor. Artık Yahudi erkeklerin Rus kızlarıyla, Rus erkeklerin Yahudi kızlarıyla evlenmesine çokça rastlanıyor. Bu, asimilasyonun yavaş yavaş kendiliğinden gerçekleştiğini göstermektedir. Eğer bu doğal bir süreç olmasaydı elbette gerçekleşmezdi. Ve bu durum sadece Yahudilerde değil, bütün halklarda görülmektedir. Peki emek liderliği asimilasyonu genişletmek için Yahudi kitleler arasında yapay önlemler almalı mıdır? Hayır. Böyle yapsaydı hatalı davranmış olurdu. Her şeyden önce de, bir Komünist böyle davranamaz. Böyle bir şey bizim dünya görüşümüze uymaz. Ne var ki asimilasyon gerçeği doğal bir süreçtir. Sovyetler Birliği'nde yeni bir insan tipi oluşuyor, bir Rus insanı değil bu, Sovyet yurttaşı, Peki bu Sovyet yurttaşlığı ulusal gelişmeyi engelliyor mu? Hayır. Bu Sovyet yurttaşının oluşması için, ulusal özellikleri, sadece büyük ulusların değil küçük milliyetlerin özelliklerine de saygının gerekli olduğu bilinmelidir. Bunu unut-

Asimilasyon Yahudilerin Rus ve Ukraynalı işçi kitlelerinin arasına dağılmış olduğu özellikle büyük kentlerde gerçekleşmektedir. Burada da onlara ulusal özelliklerini sonuna kadar geliştirme olanağı tanınmıştır. Moskova yakınlarında bir çiftlikte büyük bir Yahudi okulu, bizzat Moskova'da Yahudi kulüpleri, Yahudi kursları ve bir Yahudi devlet tiyatrosu vardır; bu Moskova'nın en iyi sahnelerinden biridir. Fakat bütün bunlara rağmen, Yahudi işçi ve ücretli memurların büyük çoğunluğunun, bu merkezlerde, dil ve kültür alanında, çevrelerine nispeten kısa bir zaman dilimi içinde intibak etmeleri engellenemez bir durumdur; ve artık bu intibak ediş, gönüllü biçimde, kendi inanç ve bilinçleri temelinde gerçekleşiyor. Öte yandan intibak etmeyenlerin, ulusal özelliklerinde ısrar edenlerin sosyal durumları, politik hakları için en ufak bir olumsuzluk gündeme gelmiyor. Günümüzde Sovyetler Birliği'nde yaşayan Yahudilerin % 73'ü (kentlerde %68, kırsal alanda %93,8) Yahudice konuşuyor. Oysa 1913 yılında bu oran %95 ti. Yahudice konuşanların %79'u çocuklarını Yahudi okullarına gönderiyorlar.

*

Yahudiler Sovyetler Birliği'nde kabul edilmiş bir ulusal azınlıktır. Kendi milliyetlerine sahip oldukları için bunlara milliyet denmektedir. RKP(B)'nin Mart 1921 yılında yapılan ve Sovyetlerin milliyetler politikası için belirleyici öneme sahip 10. Kongresde, Yahudilerin ulusal karakterleri, Stalin'in okuduğu bir raporun ardından oy birliğiyle kabul edilen "Ulusal Sorunda Partinin En Yakın Görevleri" adlı bir karar tasarısında açık biçimde saptanmıştır. Bu karar tasarısında önce, gerek bağımsız Birlik Cumhuriyet'lerinde, gerekse de özerk cumhuriyet ve bölgelerde bölgesel özerkliğe sahip Büyük Rus olmayan bütün uluslar sayılmaktadır. Daha sonra Büyük Rus olmayan bütün milliyetler için (*burada "halklar: Narodov" denmektedir*) yapılacak işler, "ulusal-kültürel hizmetler"in biçimi üzerine şöyle denmektedir:

"Yukarıda sayılan belli bir sınıfsal yapıya ve RSFSC içinde belli bir bölgeye sahip uluslar (Nazii) ve milliyetler (nazionalnostej) dışında, başka ulusal çoğunlukların arasına dağılmış, bir çok durumda RSFSC içinde bir belli bölgeye sahip olmayan (Letonyalılar, Estonyalılar, Polonyalılar, Yahudiler vs.) bazı akıcı (tyekuçye) gruplar ve ulusal azınlıklar da vardır. Çarlığın politikası bu azınlıkları pogromlar da dahil (Yahudi pogromları) bütün araçlarla yok etmekle sınırlıydı."

Burada, Yahudilere ulusal azınlık hakkının tamamen tanındığı görülmektedir. Bu, tam ulusal eşitlik hakkıdır ve bu karar tasarısında milliyetler için ulusal-kültürel yönde öngörülen bütün önlemler, Yahudileri de kapsamına almaktadır. SSCB Merkez Yürütme Komitesi Milliyetler Konseyinin 12 Aralık 1928'de yaptığı oturumda, Smidoviç'in, Yahudi nüfusun durumu üzerine verdiği raporu dinledikten sonra, daha önce sözünü ettiğimiz Yahudi Köy ve Reyon Sovyetleri vs. oluşturma kararını alması 10. Parti Kongresi tarafından saptanan milliyetler politikasına uygundu.

Bu politikanın temelleri RSDİP(B)'MK'nın 1913 yılında aldığı, Lenin ve Stalin'in yazılarında açıklanan ulusal soruna genel yaklaşıma dayanan kararında görülmektedir. Bu kararda şöyle denmektedir:

"Gerekli olan, geniş bir bölgesel özerklik ve özerk bölgelerin sınırlarının tespit edilmesinde tamamen demokratik yerel öz yönetimlerdir. (Bu bölgelerin sınırları vilayet, bölge vs. sınırlarına göre değil, ekonomik ve sosyal ilişkilerin ulusal bileşimin vs. dikkate alınması temelinde gerçekleşecektir)."

Bu cümle —burada parantez içindeki cümle başka yerde kalın harflerle yazılmıştır— nüfusun ulusal bileşimini öteki koşulların yanında saymaktadır. Yani ulusal bileşim tek başına belirleyici değildir, ya da Lenin'in söylediği gibi:

"Gerçi nüfusun ulusal bileşimi en önemli ekonomik faktörlerden birisidir, ama belirleyici, diğerleri arasında en önemlisi de değildir." (*Ulusal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar", s. 52).*

Tamamen demokratik, yerel, ulusal öz yönetime sahip geniş bölgesel özerklik — Sovyetler Birliği'nde tanık olduğumuz, bütün ulusal sorunların sosyalizm sayesinde çözülmesi işte budur. Bu, Yahudileri tarım ve endüstri alanında emekçi unsurlar haline getirecek sosyal dönüşümle el ele yürüyecek olan Yahudi ulusal sorununun çözümünün de tek yoludur.

Yahudi İşçi Hareketi

Bu bağlamda, genel duruma uygun olarak neredeyse sadece Doğu Avrupa'da kök salmış olan, daha sonra Amerika'ya sıçrayan ve nihayet dünyanın öteki bölgelerinde yaşayan küçük Yahudi gruplarında yankı bulan ***Yahudi İşçi Hareketine*** kısaca değinmek gerekir. Doğu Avrupa dışında işçi hareketine katılan Yahudi emekçiler ve entelektüeller, asimilasyonun kaçınılmaz sonucu olarak, küçük grupların oluşturduğu özel Yahudi hareketleri içinde değil, neredeyse hep yaşadıkları ülkenin işçi partilerinde örgütlenmişlerdi.

El sanatlarının giderek daha çok gelişmesi ve Yahudi işçileri dinin tutsaklığından kurtarıp, dünya düşünceleri için özgür kılan aydınlanmanın doğu bölgelerine de sıçramasıyla birlikte, Yahudi işçi hareketi, Polonya, Litvanya ve Beyaz Rusya'da meydana çıkmıştı. Uluslararası işçi hareketi içinde de önemli bir rol oynayan en eski Yahudi işçi örgütü, 1897'de Vilna'da kurulan ***"Rusya ve Polonya Genel Yahudi İşçi Birliği"***ydi, bu örgüte kısaca "Bund" denmekteydi. Küçük büyük bir çok Yahudi işçi derneğini içine alan ve Marksizmi savunan "Bund", 1898 yılında, yeni kurulan RSDİP'e, özel bir seksiyon olarak katılmıştı: Yahudi proleterlerin özgün sorunlarında ayrı tavır alma hakkını saklı tutmuştu. Cenevre'de bir yurtdışı merkezine sahip olan "Bund", burada, uzun aralarla Yahudi dilinde yayınlanan bir de gazete çıkarmaktaydı ("Yahudi İşçi"). Bund'un merkez yayın organı 1896 yılında kurulan ve Ekim 1906'ya kadar 40 sayı yayınlanan "İşçi Sesi"ydi. "Bund"la RSDİP arasında sonradan, şiddetli mücadelelere yol açan ağır, ilkesel anlaşmazlıklar çıkmıştı.

"Bund", Rus sosyal demokrasisinin tarihi bölünmesine yol açan RSDİP'in Londra Kongresinden (1903) sonra, merkeziyetçiliğe karşı olduğu ve Marksistlerle oportünistler arasında başlayan ayrışma ifadesini Yahudi işçi hareketi çerçevesinde ulusal soruna yaklaşımda bulduğu için RSDİP'ten ayrılmıştı. Kovno'da yapılan 3. (1899) ve daha sonra Bialystok'ta yapılan 4. Kongrede "Bund", ulusal özerklik ve genel işçi hareketi çerçevesi dışında ayrı bir Yahudi işçi hareketi yaratılması sorunları üzerine uzlaşmacı karar tasarıları kabul ederek kaçamak davranmıştı. Ne var ki 1903'ten sonra ayrılıkçı çizgi iyice netleşti. "Bund" gittikçe daha açık biçimde oportünizm sularına yelken açmaktaydı. Ulusal özerklik genel formülü en sonunda ulusal kültürel özerkliğe dönüşmüş ve "Bund"un 1905/6 devrimci hareketinin sonucunda geçici olarak RSDİP'le birleşmesinden sonra, ke-

sın ayrılık başgösterrniş ve "Bund" Lenin'in partisine karşı Menşeviklerin safında bağlılıkla mücadele etmiştir.

1917 yılı "Bund" içinde de karar yılı oldu. Bundçu işçilerin büyük çoğunluğu proletarya devrimi cephesinde yer almış ve Mart 1920'de Minsk'te yapılan "Bund" Kongresinde Partiye katılma kararı alınmasıyla birlikte, karşı-devrimci cepheye geçen ve sürgüne giden, başını Abromoviç ve Liber'in çektiği bir avuç liderden ayrılmıştı. Rus Sosyal-Demokrasisinin kurucularından ***Martov***'un da (Zederbaum) önceleri Bundçu olduğu (Vilna'da yapılan Bund'un kuruluş kongresinde uzun bir konuşma yapmıştı) tarihi bir bilgi olarak belirtilmelidir. Bir çok Bund'çu gibi Martov da kısa süre sonra "Bund"tan ayrılıp Rus Sosyal demokrasisi saflarına geçmiş, ne var ki Yahudi kampından gelen entelektüellerin çoğunluğu gibi Menşevizmde karar kılmıştı. "Bund" bugün bile Litvanya, Polonya ve Amerika Birleşik Devletlerin'de varlığını sürdürüyor. Sağ ve sol kanatlara sahip olan ve siyonizmi reddeden "Bund" sorunun Sovyetler Birliği içinde çözüme bağlanmasından sonra epeyce önem yitirmiştir.

Dönemin Yahudi İşleri Merkez Komiserliği Yöneticisi olan ***S. Dimanstein*** "Rusya'da Yahudi Sorunu Üzerine Lenin" adlı derlemesinin *(Moskova 1924, "Lenin o jevrejskom voprosje Rossij")* giriş bölümünde, Yahudi işçi hareketi ve 'Bund'un rolü üzerine şunları yazmaktadır:

"İşçi hareketinin ilk safhalarında, 1911-1912 yıllarında yaşanan atılıma kadar, ileri Yahudi işçilerin ve proleter aydınlarının oynadığı rol büyük ölçüde yeterliydi. Rus işçi hareketi, yönetici sıkıntısı çekiyordu, enternasyonal düşüncelere sahip unsurları yanına çekerek, bunları, gerek genel çalışmada, gerekse de Yahudi işçiler arasında yürütülen çalışmalarda kullanmak için 'Bund'la mücadele etmeye başlamıştı. Saflarımızda önemli sayıda Yahudi işçi olmasına rağmen bunlara yönelik ana dillerinde propaganda çalışması yapma, her şeyden önce de bu işçileri basın aracılığıyla işleme konusunda Parti her zaman gerekeni yapabilecek durumda değildi.

Daha da önemlisi, ulusal sorunda ulusalcı eğilimlere karşı ideolojik mücadelenin ilkesel kısmıdır, çünkü burada Rusya'da proleter hareketin biçimiyle ilgili olarak izlenecek çizginin ulusal mı yoksa uluslararası bir çizgi mi olacağı sorusu söz konusudur. 'Bund'un taktiği, çeşitli uluslara mensup Rusya proletaryasının milliyetler esasına göre ayrılmasıydı; bu yol, Avusturya Sosyal-demokrasisinin bütün olumsuz yanlarıyla uyguladığı ve küçük-burjuva ulusalcılığını güçlendirdiği yoldu.

Bünyesinde bir çok entelektüel barındıran 'Bund'un güçlü bir basını vardı. Öyle büyük bir nüfuza sahipti ki Lenin, bir çok kez, 'Bund' ve izlediği ulusal po-

litikayla uğraşmak zorunda kalmıştı. Litvanya ve Letonya Sosyal-demokrasilerinde 'Bund'un etkisinin gücü hissedilmekteydi. Rus Sosyal-demokrasisinin Bütün Menşevik fraksiyonu, ulusal sorunda, 'Bund'un düşüncelerini şu ya da bu biçimde onlaylıyordu. Sözde enternasyonalizm yanlısı olduğunu açıklayan 'Bund', gerçekte ise ulusalcı bir politika izlemekteydi. Yahudiliğin, ayrılık yolunu mu, yoksa asimilasyon yolunu mu izleyeceği yönündeki esas soruya doğrudan yanıt vermiyordu. Ne birinci yolu, ne de ikinci yolu desteklememe taktiği izlemekteydi. Lenin bu taktiği, iki cami arasında kalmış beynamaza benzetmiş ve 'Bund'un bu taktiği izleyerek kendisini, hiç bir şey yapmamaya, sürekli aynı yerde dolanıp durmaya mahkûm ettiğini söyleyerek, gerçekte bu örgütün asimilasyona karşı çıktığını ve ayrılıkçılığı savunduğunu açıklamıştı. Büyük endüstride Yahudi işçilerin pek fazla yer almaması, küçük üretim alanında küçük-burjuva çevreyle yakın temasta olmaları ve istibdatın ulusal baskısına maruz kalmaları, göçmen reyonlarının Yahudi işçileri arasında 'Bund'un eğemenliğini olanaklı kılmıştı.

Şubat Devriminden sonra 'Bund'un önderleriyle Menşeviklerin etkisi artmıştı. Büyük Rus politikası izliyorlardı. Kerenski Hükümeti milliyetlere herhangi bir özerklik bile vermemiş ve her şeyi kurucu meclise havale ederek sürüncemede bırakmıştı. Ekim Devriminden sonra ise 'Bund', Merkezi Yahudi Komiserliğinin çalışmalarını sabote etmiş ve açık bir karşı-devrimci faaliyet sürdürmüştü. Yahudi Sosyalist partilerinin daha iyi olan unsurlarını yanımıza çekmiştik. Gerçi "Bund" nicelik olarak Bolşeviklerden üstündü ama nitelik olarak her zaman ayrılıkçı bir örgüt, ve oportünizmin kaynağı olmuştur."

Siyonist hareketin ortaya çıkmasıyla birlikte Yahudi proletaryası, öncelikle de Yahudi entelektüelleri ve ücretli memurları arasında bir sosyalist-siyonist hareket gelişmişti. Bu hareketi "Bund"tan ayıran Yahudi ulusal sorununun çözümünü siyonizmle gerçekleştirmek istemesi ve özellikle Filistin topraklarında sosyalist bir Yahudi devleti kurmayı amaçlamasıydı. Bu hareketin örgütsel ifadesi ***"Poale Zion Dünya Birliği"***nde ("İşçi Siyonları") görülmekteydi. Bu hareketin en önemli ideologu ***Ber Borohov***'du. Önce Polonya, Rusya ve Galiçya'yla sınırlı kalan hareket, entelektüellerle ücretli memurlara dayanan ideolojisi nedeniyle öteki ülkelere de hızla yayılmış ve bir ulusal partiden, II. Enternasyonele de üye olan bir dünya birliği doğmuştu. Daha sonra "Poale Zion" da iki kanada ayrılmış, 1917 ve sonuçlarına o da dayanamamıştır. 1920 yılında ikiye ayrılan "Poale Zion"un komünistlere geçen sol kanadı, Sovyetler Birliği'nde, bir süre ***Yahudi Komünist Partisi*** olarak bağımsız varlığını sürdürmüş, öteki ülkelerdeki sol Poale Zion'lar ise, büyük çoğunlukla ülkelerin komünist Partilerine katılmışlardı. Yurtdışında hâlâ varlığını sürdüren

küçük "sol" Poale Zion'un grupları son derece önemsizdir. Sağ Poale Zion ise hâlâ II. Enternasyonal üyesidir.

Poale Siyonistlerden, siyonist-sosyalistler (SS) ve ***Yahudi Sosyalist Partisi*** (Sejmistler) olmak üzere iki grup daha ayrılmıştır. Bu bölgeci partiler 1917'de ***Birleşik Yahudi Sosyalist İşçi Partisi***'nde birleşmişlerdir; bu parti hâlâ Polonya'da varlığını güç bela sürdürmektedir.

Siyonist-sosyalistler Partisi ise 1904'te kurulmuştu. Filistin'e karşı olan bu Parti güçlü bir sosyalist eğilime sahipti ve Yahudilerin göç sorununa büyük önem veriyordu. Sejmistler (baş harfleri nedeniyle "Serp" de deniyordu) ulusal bölgesel özerklik ilkesini katı biçimde savunuyorlardı.

1900 dolaylarında Rus Narodniklerinin eski halkçı sosyalist düşüncelerine katılan bir Yahudi sosyalist hareketi daha doğdu. Bu, ***Zeire-Zionist*** (Gençlik Siyonu) denen bir hareketti. Bu hareket proletarya kavramını son derece geniş ve sosyalizm dışı yorumluyordu. Elbette bir dizi akım vardı ve bunlar daha sonra "Sosyalist Zeire Zion Dünya Birliği"nde toplandılar; Bu Birlik 1925'ten bu yana "Poale Zion Dünya Birliği" bünyesinde yer almaktadır. Zeire Zionistler Filistin'de de başka örgütler geliştirmişlerdi. Ayrıca, Filistin'de, işçiler arasında, Bund'un dışında bütün eğilimler temsil edilmektedir. Komünistler yasadışıdır. Sendikalarda ("Histadruth") egemen olan Poale Siyonistlerle halkçı sosyalist Yahudi gruplarının en vahşi baskılarına maruz kalan komünistler, sık sık bu gruplarca İngiliz İşgal makamlarına ihbar edilmektedirler. Siyonist Yürütme üyesi olan Poale Zion, Sosyalist İşçi Enternasyonalinin öteki partileri gibi koalisyona bağlı ve emperyalist eğilimlidir.

Toprak (Territorium), Özerklik ve Kültür

Başlangıçta işaret ettiğimiz, bütün ulusların uluslarüstü birliğinin oluşturulması sorunu, doğrudan şu anla ilgili bir sorun değildir. Sovyetler Birliği Komünist Partisinin 16. Kongresinde yaptığı konuşmada ***Stalin,*** ulusların bu uluslarüstü Birlik'te erimeleri sorununun karşısına şu anın yakıcı sorunu olan, bugüne kadar diriliğini korumuş milliyetlerin geliştirilmesi sorununu koymuştur. Konuşmasında Lenin'in ulusal köleliğin ve ulusal engellerin sosyalizmde ortadan kaldırılacağını söylediğine dikkat çekerek, sosyalizmde milliyetlerin çıkarlarının birleşeceğini açıklamıştır. Daha 1913'lerde "Bund"la gi-

riştiği polemikte Lenin'in ulusal kültür şiarının burjuva şiarı olarak değerlendirdiğini belirten Stalin şunların altını çiziyordu:

"Lenin hiç bir zaman, sosyalizm dünya ölçüsünde zafere ulaşmadan önce, ulusal farkların ortadan kalkması ve bir devletin sınırları içinde ulusal dillerin ortak bir dilde birleşmesi gerektiğini söylememiştir."

Tersine: Lenin Tam bunun aksini , yani;

"...halklar ve ülkeler arasında ulusal ve politik farkların çok, çok uzun bir süre, hatta proletarya diktatörlüğünün dünya ölçüsünde gerçekleşmesinden sonra bile varlığını sürdüreceği"ni söylemişti. *(Lenin, cilt XVII, s. 178, Rusça baskısı bu alıntı Stalin tarafından 16. Kongrede okunmuştur).*

Stalin devam ediyordu:

"Lenin hiç bir zaman, ulusal köleliğin ortadan kaldırılması ve milliyetlerin çıkar birliğinin sağlanmasının, ulusal farkların ortadan kaldırılması demek olduğunu söylememiştir. Lenin hiç bir zaman, proletarya diktatörlüğü koşulları altında, ulusal kültürlerin geliştirilmesi şiarının gerici bir şiar olduğunu söylememiştir. Tersine." (Aynı yerde).

Sovyetler Birliğinde Yahudilerin ulusal köleleştirilmesi ve sosyal sefaleti kökten ortadan kaldırıldığına ve Yahudilerin ulusal çıkarlarının diğer milliyetlerin çıkarlarıyla birliği sağlandığına göre, yaşama eğilimi gösterdiği ölçüde ulusal kültürlerini geliştirmeye devam etme çabası gerici bir şiar değildir. Ne var ki, Yahudilerin özel durumu göz önüne alındığında, verili koşullar altında, doğal asimilasyonun gündemde olduğu yerlerde bu şiar gerici nitelik kazanacaktır. Sovyetler Birliği Komünist Partisinin, Yahudi sorunu alanında izlediği politika, o nedenle, bu iki noktayı birbirinden ayrı tutmaktadır. Zorla asimile etme söz konusu değil, ama bazı yerlerde doğal bir asimilasyon işliyor. Bu asimilasyona engel olmak gericiliktir. Ulusal özelliklerini, milliyetlerini, sosyalist inşa çerçevesi içinde geliştirmek isteyen Yahudiler var; bunu yapabilirler çünkü yeni oluşan proleter kültürün bu ulusal biçimi, canlı, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamla dolmaktadır. O nedenle bu kültürün geliştirilmesi şiarı gerici olamaz, bu kültürün gelişimi hayatta kalma eğilimini kendi kendisine de kanıtladığı ölçüde, Komünist Parti ve Sovyet İktidarı tarafından desteklenecektir.

"İçerik itibariyle sosyalist, biçim itibariyle ulusal olan bu kültürün amacı, kitleleri enternasyonalizm düşüncesiyle eğitmek ve proletarya diktatörlüğünü

sağlamlaştırmaktır... Lenin'in sosyalist kültürü, ulusal momente, ya da şu veya bu ulusal biçime sahip olmayan bir kültür, olarak değerlendirdiğini düşünmek aptallıktır." (*Stalin, 16. Parti Kongresinde Rapor).*

İçeriği sosyalist, biçimi ulusal: Yahudi ulusal kültürü sadece böyle gelişebilir, kendisini ancak, ayaklarını sağlam bir zemine basmış, gözlerini diri bir geleceğe yöneltmiş ve karanlık geçmişin ölüler diyarının hayaletlerinden kurtulmuş olarak, böyle geliştirebilir. "Yahudi yeniden doğuşu" üzerine bir sürü yaygara koparanların, şimdi yeniden doğuşun —elbette bu içerik olarak sosyalist, enternasyonalist, biçim olarak ulusal bir yeniden doğuştu— gerçekleştiği günümüzde bu yeniden doğuş hakkında hiç bir şey duymak istememeleri, bunu kabul etmemeleri, hatta yeniden doğuşa karşı mücadele yürüterek, iftira ederek ve karalamalarda bulunarak, kendileri için önemli olan kültür değil, baskı, sömürü ve yabancı pazarların fethedilmesiyle, metanın egemenliği ve kârın zaferiyle özdeş olan ulus olduğunu kanıtlamalarına şaşmamak gerekir.

"Gerçekten de Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğü ve sosyalist inşa dönemi, içerik itibariyle sosyalist, biçim itibariyle ulusal olan kültürlerin gelişme dönemi olmuştur." (*Stalin, aynı yerde.*)

Yahudilere uygulandığında: Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğü ve sosyalist inşa Yahudileri kast varlığı sürdürmekten kurtarmış, onlara sosyalist toplumsal yapılanmanın zeminini sağlamış ve böylece, içerikte sosyalist, biçimde ulusal olan ulusal kültürlerini geliştirme olanağı vermiştir.

Ulusal soruna yaklaşımı açık ve net olan proletarya diktatörlüğü, Yahudi sorunu karşısında da sadece net ve açık olabilirdi. Proletarya diktatörlüğü için ulus, milliyet ve bir ulusal azınlığın varlığı dokunulmaz, ebedi ve kutsal bir şey değildir; onun için ulus.

"... sadece bir tarihi kategori değil, belli bir çağın, yükselen kapitalizm çağının tarihi kategorisidir." (*Stalin, Marksizm ve Ulusal Sorun, Rusça, 1920, s. 13).*

Kapitalist toplumdan sosyalist topluma geçiş aşaması olan proletarya diktatörlüğü, ulus ve milliyeti devralarak, içerikte sosyalist, sadece biçimde ulusal olan ulusal kültürleri, bugün sadece hissettiğimiz, öngördüğümüz, çizgileri bugünden belirmeye başlamasına rağmen ancak gelecekte gerçekleştirilmeyi bekleyen uluslar üstü bir toplum biçimine doğru ilerletmek için, bir kez daha geliştirmektedir.

Yahudi ulusal kültürüne sosyalist içerik verme doğrultusunda çaba sarfeden güçler aynı zamanda sosyalist inşa işine de hizmet etmekteler. Bu güçler proletarya diktatörlüğüyle canlılık kazanmışlar, ona kopmaz biçimde bağlanmışlardır. Biçimde ulusal, içerikte proleter olan bu külütün inşası yönünde atılan her adım aynı zamanda sosyalizme doğru atılan adımdır. Eğer bugün binlerce genç Yahudi büyük özverilerle Birobicanı, kolonileştiriyor ve Birliğin en zengin bölgelerinden birini medeniyete ve sosyalist kültüre, böylece de sosyalist topluma katıyorlarsa, bunun nedeni, ***Mereş***'in "Bir Yahudi Ülkesinde" parolası üzerine yaptığı konuşmada anlattığı gibi, ulusal inisiyatif, kendilerine ait olan, biçimde Yahudi, ulusal, kültürel bir sosyalist ülke kurma olanağına kavuşmuş olmak düşüncesidir: toprağın işlenme hızını büyük ölçüde etkilemekte olan bu ulusal kültürel teşvik edici güce sahip olmasalardı bu genç insanların bu kahramanca hizmetleri yerine getirebilmeleri düşünülemezdi. Bunun böyle olduğu, Uzak-Doğu Bölge Yürütme Komitesinin Aralık 1930'da 2. "Ozet" Kongresine gönderdiği kutlama telgrafında da görülmektedir. Bu telgrafta şöyle denmektedir:

"Uzak-Doğu Bölge Yürütme Komitesi Başkanlığı 'Ozet' Birlik Kongresini selamlar ve yoksul Yahudilerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesine bağlı olan problemleri başarıyla çözmesini diler. Başkanlık, Birobican'ın kolonizasyon işinin yukarıda söylenenlere büyük ölçüde uygun olduğu inancıyla, Kongrenin de etkin tavır almasını ve yoksul Yahudilerin Birobican'a göç etmesinin, bu bölgenin doğal zenginliklerinin sosyalist ekonomi içinde hızla geliştirilmesini garanti edeceği yönünde açıklama yapmasını diler."

Bu soruna ilişkin Sovyetler Birliği Yürütme Komitesi Başkanı ***M.J. Kalinin,*** Kasım 1926'da 1."Ozet" Kongresinde, Yahudi sorununun çözümü üzerine yaptığı uzun konuşmada şunları söylemişti:

"Yahudi halkı büyük bir görevle karşı karşıya bulunuyor: Milliyetini koruma görevi. Bu amaç için, Yahudi nüfusun büyük bölümü, yerleşik köylülere, en azından sayısı yüzbinlere varan yoğun bir tarımsal nüfusa dönüşmek zorundadır. Yahudi kitleler sadece bu koşullar altında milliyetlerini sürdürebilirler. Yahudi halkının karşısında muazzam bir görev duruyor: Bu görevin yerine getirilmesi için, tarım alanında çalışmaya alışkın olmayan kitlelerin büyük çabası ve uğraşı gerekmektedir, çünkü kentlinin işi köylününkinden çok farklıdır.

Bana öyle geliyor ki, Yahudi ulusal aydınlarının büyük bölümüne, yoksul Yahudilerin ise bundan da daha büyük bir bölümüne egemen olan akımı, yani kırsal alanda yerleşme çabası ilk planda ekonomik bir gereklilikten, insanların ekonomik

temellerini sağlamlaştırma isteğinden kaynaklanmıştır. Ama bu sorunu ulusal açıdan ideolojik olarak değerlendirdiğimizde bu çabanın arkasında, güçlü, içgüdüsel bir kitle fenomeni bulunmasını en azından olanaklı gördüğümü söylemek zorundayım: Bu, milliyetini koruma isteğidir. Ben bunun ulusal varlığın korunmasının biçimlerinden biri olduğunu düşünüyorum.

Ulusal gelişme olanakları ellerinden alınmış her küçük ulusu tehdit eden asimilasyon ve ulusal yok olmaya karşı Yahudi halkında içgüdüsel olarak kendini koruma, milliyet için mücadele etme eğilimi ortaya çıkmıştır. Mevcut somut koşullar altında tarım komünlerinin, köylü çiftliklerinin örgütlenmesi bir ulus olarak Yahudi milliyetinin varlığını koruması için belki de en etkili yoldur. Bu fenomenlerin temelinde ekonomik amaçların yattığını söylüyorum; elbette SSCB hükümeti kent ve kasaba yoksullarının kırsal alana yerleştirilmesinde, bu tür belde ve köy örgütlenmeleri yaparak Yahudi ulusunun varlığını koruma görevini önüne koymamıştır; Yahudi ulusu istese de istemese de hükümet önüne böyle bir görev koymamıştır. Hükümetin böyle bir amaç gütmediğini üstüne basarak söylemek zorundayım; hükümet bütün sorunlara pratik yaklaşımlar sunmaktadır: Yoksul Yahudilerin eziyet çektiklerini, onlar için bir çare düşünülmesi gerektiğini görüyoruz. Bu durumda Yahudilerin kırsal alana göçü, yoksullar için doğal bir ekonomik çare olarak görünüyor. Yahudi nüfusun bir bölümünün kırsal alana göç etmesinin, aynı zamanda Yahudi milliyetinin güçlenmesi anlamına geleceğini bilen hükümet, hiç bir biçimde buna engel olmaya kalkışmamaktadır. Bütün milliyetlere olduğu gibi bu milliyete de elindeki bütün olanaklarla (elbette bu olanaklar fazla değil) yardım eden Sovyet hükümeti, ekonomik hedeflere ulaşılması ve yoksul Yahudilerin durumlarının iyileştirilmesi yönünde çaba harcarken, bu insanlar için Yahudi milliyetinin öneminin de tamamen bilincindedir."

*

Sovyet doğusunda, bölgesel özerklik ve tam ulusal eşitlik temelinde başlayan Yahudi ulusal-kültürel yaşamın yeni çağı, beraberinde bir dizi komplikasyon getirmektedir. Bu komplikasyonların nedeni, tam ve sınırsız ulusal gelişme özgürlüğünün, gerek asimilasyon yönünde, gerekse de Yahudi ulusunun kurulması yönünde birbirlerine karşı olan güçleri ortaya çıkarmasında yatmaktadır. Bu noktada bir çok sağ ve sol sapma, ulusal-oportünist akım ve 16. Parti kongresinde Stalin'in hadlerini bildirdiği enternasyonalizmi her biçimde abartan eğilimler belirmiştir.

Özellikle ulusal-oportünist hatalar sürekli gündeme gelmekteydi. Toprak sorunu zaman zaman abartılı biçimlerde öne çıkarılıyor ve bir dizi sorun bir özerk, ulusal Yahudi birliğinin her koşul altında amaçlanması açısından değerlendiriliyor ve başka sosyal, ve ulusal

kültürel gelişme olanakları bir kenarda bırakılıyordu. Kökeni itibariyle anlaşılır olan bu hata bir süreden bu yana ortadan kalkmış ve geleceğin çizgilerinin belirginleşmeye başladığı günümüzde bu komplikasyonları olanaksız kılan yol bulunmuştur.

Bugün Sovyetler Birliğinin batısında dört Yahudi Ulusal Bölge Yürütme Komitesi ve 80 köy meclisi, 30 periyodik Yahudi yayını (bunların içinde üç günlük gazete —"Emes", Moskova; "Der Stern", (Yıldız), Harkov; "Oktober" (Ekim), Minsk— vardır), iki büyük Yahudi devlet tiyatrosu, sayısız gezici tiyatro, vokal kuarteti, orkestra, Odesa'da büyük bir Yahudi müzesi, bir düzine küçük müze, Ukrayna ve Beyaz Rusya'da sayısız Yahudi okulu (birinci ve ikinci derece), teknik ve ziraat okulları vs. olduğuna göre, batıda Yahudi ulusal azınlığın kültürel gereksinmeleri neredeyse tam olarak —sadece okul konusunda daha yapılacak şeyler vardır— karşılanmıştır, bu durumda, Sovyet yasalarına göre de Yahudilerin ulusal özerkliğinin yersiz olduğu açıktır. Yasalar bu açıdan son derece dikkatlidir. Örneğin Rusçada yasalar, ***Rus*** Sosyalist Fedaratif Sovyet Cumhuriyeti'nden değil, ***Rusya*** Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti'nden (Russkaya değil rossijkaya) söz ettikleri gibi, Kırım-Tatarları Özerk Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti değil, Özerk Sosyalist Kırım Sovyet Cumhuriyeti Denmektedir, çünkü Tatarlar Kırım nüfusu içinde nispi çoğunluğa bile sahip değillerdir. O nedenle Rus Federasyonu ya da Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti Yürütme Organında, ya da hatta Birlik Milliyetler Konseyinde Özerk bir ulus olarak Yahudilerin temsilcisi yoktur, çünkü özerklik, Sovyetler Birliğinde, toprakla bağıntılıdır, ama bu durum en küçük azınlığın, bir çingenenin bile, ulusal eşitliğe sahip olmasını değiştirmemektedir.

Daha 1926 yılında böyle bir bölge oluşturma projesine büyük bir dikkatle eğilinmişti. Bunun nedeni, Ukrayna, ya da Beyaz Rusya'da Yahudi Kolonisi için büyük bir bölgenin bulunmaması değildi elbette. Özellikle Birliğin endüstriyel gelişimi dolayısıyla Birobican olmadan da kolonizasyon bölgeleri bulunabileceği bir gerçektir. Buna rağmen Yahudiler için böyle bir özerk yönetim birliği kurma çabasının çok anlaşılır bir nedeni, dünyanın en eski milliyetlerinden birine düzinelerce başka milliyetlerin sahip olduğu aynı Anayasal olanakları vermekti.

1926 yılından beri Sovyetler Birliğinde böyle bir toprak parçası aranmaktaydı. Bir süre, Volga yakınlarında Astrahan'a pek uzak olmayan bir bölge üzerinde durulmuştu, fakat sonra, 1927 yılında, Amur bölgesinde "Komzet"in yaptığı bir keşif gezisinden sonra, orada, ***Birobican*** denen bölgede karar kılındı. Yoğun bir Yahudi ulusal kolonisinin kurulacağı bu bölgede, kolonizasyon yardımıyla, mümkünse

bir Yahudi özerk yönetim birliği kurma perspektifi söz konusuydu. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Yahudi Seksiyonu, Kasım 1926'da Yahudi kolonizasyonu için böyle bir bölge oluşturma kararı almış bulunuyordu.

1927 yılında yapılan keşif gezisinin sonuçları temelinde, Sovyetler Birliği Merkez Yönetim Komitesi Başkanlığı, 24-28 Mart 1928 tarihleri arasında yaptığı tarihi oturumda şu kararı aldı *(Protokol No:45).*

Emekçi Yahudilerin kırsal alana göçü için Komitenin SSCB Merkez Yürütme Komitesi Milliyetler Konseyi Başkanlığına sunduğu rapora dayanarak, Uzak-Doğu Eyaleti Amur bölgesi Birsk-Bilcan Reyonu çevresindeki boş toprakları, aşağıda verilen sınırlar içinde (burada sınırlar verilmektedir) Yahudi emekçilerin toplu göçü için hizmete sunmak kararı alınmıştır."

Bu kararın 5. maddesinde ise şöyle denmektedir:

"... birinci maddede sözü edilen reyona, emekçi Yahudilerin toplu göçünün olumlu sonuçlar vermesi halinde, bu bölgede bir ulusal bölgesel idari Yahudi birliği oluşturulması amaçlanacaktır."

Bu belge Kalinin'le Merkez Yürütme Sekreteri Yenukidze tarafından imzalanmıştır.

Bu kararı, bir dizi talimatname izlemiştir, bunlar arasında Merkez Yürütme Başkanlığının, 12 Aralık 1928 tarihli oturumunda alınan, daha önce aktardığımız talimatname de bulunmaktadır. 1931 ve 1932 yılları Birobican'da bir kitlesel Yahudi kolonizasyonu oluşturulup oluşturulamayacağını gösterecektir. 1932 yılının Temmuz ayına kadar gözlemlenen gelişmeler, Birobican ***Yahudi*** Kolonisinin zaferi konusunda kuşku bırakmıyor.

"Komzet" sık sık Yahudi ulusal politikası izlemekle, özellikle Yahudi kültürünün sözcülüğünü yapmakla suçlanıyor. ***Mereş***'in 2. "Ozet" Kongresinde, bu yorumlara karşı büyük bir enerjiyle karşı çıkışı çok ilginçtir."Komzet"in faaliyetlerini hiç bir zaman Yahudi dilini ya da kültürünü koruma niyetiyle yürütmediğini, "Komzet"in bu amaçla kurulmadığını ısrarla açıklamıştı. Kendisi sadece sosyalist yeniden yapılanma ve sosyalist inşa temelinde hareket etmekteydi. "Komzet"in bu bakış açısı sadece gerçeklere değil, soruna Bolşevik yaklaşıma da uygundur. Yahudilerin yoksullaşmasını, Yahudi kitlelerinin sefaletini ortadan kaldırmak, en önde gelen görevdir. Ulusal sorunun gelişimi, bu gelişimin önündeki sosyal engeller kalktığı gibi kendiliğinden gerçekleşecektir.

Bu sorun üzerine yapılan bütün tartışmalarda sosyalist inşa momentinin ne kadar hükmedici olduğu, 2. "Ozet" Kongresi öncesinde, Ukraynalı iki Yahudi "Ozet" yöneticisinin endüstrileşmeye ilişkin yaptıkları tartışmada görülmektedir. Bunlardan biri, Yahudi kitlelerinin endüstrileştirilmesinin özellikle Yahudi kolonisinin kurulduğu yerde gerçekleşmesi gerektiği düşüncesini savunmuştu. Yoksul yahudilerin çalışacağı endüstri merkezleri de, Yahudi kolonisiyle doğrudan bağlantı içinde olan yerlerde yapılmalıydı. Bu düşünce haklı olarak reddedildi. Bu yanlış düşünceye karşı, bir Yahudi endüstrisi kurmanın değil, sosyalist inşaya hizmet edecek bir endüstri kurmanın söz konusu olduğu söylenmişti. Belirleyici olan buydu. Yahudilerin hangi kentte endüstri alanında çalışacakları, hangi kentte oturacakları önemli değildi, asıl önemli olan fabrikaların doğru yerlerde yapılmasıydı.

Barbarlığın Ortadan Kaldırılması

Sovyet İktidarı ve Yahudi Nefreti

Ulusal sorunun tartışılmasına ek olarak, bu sorunla sıkı bir ilişki içinde olan bir sorun ayrıca ele alınmalıdır. Sovyetler Birliğinde hâlâ ***anti-semitizm*** var mıdır?

Sovyetler Birliğinde hâlâ Tanrıya inanan ve kiliselere giden insanlar olduğu gibi, anti-semitisler de vardır. Yüzyıllar öncesinde gelen kavramlar, alaşağı edilmiş ideoloji kalıntıları sabahtan akşama ortadan kalkmazlar. Toplumsal temelleriyle birlikte yavaş yavaş sönerler. Din gibi anti-semitizm de, kararnamelerle yok edilemez. Koşulları ortadan kalktıkça bunlar da yok olacaktır.

Sovyetler Birliğinde anti-semitizmden söz edildiğinde, proleter kesimler arasında cahillikten ve karanlık önyargılardan, Çarlık ve ortodoks papazların eğitiminin mirası olan yapay bir cahillikten kaynaklanan anti-semitizmle eski aydınların kulakların ve uzantılarının anti-şemitizmini, karşı-devrimin sinsi bir savaş aracı olarak kullandığı iktidardan düşürülmüş sınıflara mensup olanların bilerek tahrik ettikleri, kurnazca yürütülen bir ajitasyonun olası bütün biçimleriyle kamçılanan anti-semitizmi birbirinden ayırmak gerekir. Sovyet hükümeti anti-semitizmin bu iki yorumuna karşı da acımasız bir mücadele yürütmektedir. Birinci yorumuna karşı aydınlatarak, öğreterek, ikincisine karşı ise, devrimci yasaların şiddetiyle mücadele edilmektedir; Birliğin ceza yasasında anti-semitist faaliyetleri suç olarak değerlendiren ayrı bir madde vardır.

Sovyetler Birliği işçi ve köylüleri anti-semit değillerdir. Anti-semitizm her türlü nasyonalizm gibi emekçi sınıfın doğasına aykırı, doğasına yabancı bir şeydir.

Bazı Ukraynalı orta küçük köylülerin şimdilik Yahudi kolonizasyonuna iyi gözle bakmamaları, bu köylülerin ve atalarının Yahudiler karşısında sosyal konumlarının yüzyıllar boyu nasıl olduğu düşünülürse anlaşılabilir. Endüstri işçileri arasında anti-semitizmle karşılaşıldığında —giderek daha az rastlandığı açıktır— bunun söz konusu olan işçinin sosyal kökeninden kaynaklandığı görülür, bu işçiler, ya küçük-burjuva düşüncelere sahip zanaatkâr kesimlerinden, ya da

doğrudan köyden fabrikaya gelen işçilerdir. Kafalarında Yahudilere ilişkin, küçük-burjuvalara özgü eski düşünceler var, ya da Yahudileri hiç tanımıyorlar. Sık sık anti-semitist olayların meydana geldiği 1925-1929 yılları arasında, üç milyon yeni işçi ve ücretli memurun üretim sürecine katıldığı düşünülmelidir. Proleter düşüncelere tamamen yabancı kimbilir kaç unsur büro ve fabrikalara girdi. Moskova'da Yahudi işçilerin az görünmesi, ya da hiç görünmemesi, buna karşılık bazı Yahudi kazıkçıların ortalıkta olması durumunda, çalışmayan Yahudilere ilişkin —bir Yahudi proletaryasının varlığından Sibirya ya da Volga köylülerinin haberi yoktur— eski, sınıf düşmanı tarafından aşılanmış düşünceler yeniden canlanır ve karşı devrimci demagoglar tahrikleri için malzeme elde etmiş olurlardı.

Ne var ki bu anti-semitist önyargılar güçlerini yitiriyorlar. Var olmayan bir objeye karşı yönelmiş bu önyargılar güçsüzleşmiş ve son yankılara dönüşmüştür. Yahudilerle birlikte çalışma ve birlikte yaşama bu son yankıyı da ortadan kaldıracaktır.

Yahudi işçilerle Yahudi olmayan işçiler, Yahudi köylülerle Yahudi olmayan köylülerin işbirliği arttıkça, Yahudi kitlelerin yeniden yapılanması genişledikçe Sovyetler Birliği emekçileri arasında ciddi bir anti-semitizmden söz etmek daha az olanaklıdır.

*

Proletarya Devrimiyle iktidardan düşürülmüş, ya da toplumdaki yönlendirici rollerini yitirmiş kesimler arasında ise durum farklıdır. Sovyetler Birliğinde Rus, Ukrayna, Ermeni burjuvazisinin son artıkları, Kulaklar, ortodoks papazlar, eskiden egemen olan sınıfların enkazları anti-semitistir. Ayrıca devrimin özel yerleri olduğuna inanan ve kendilerini aniden yönlendirmek istedikleri sınıfın hizmetine koşulmuş bulan entelektüeller de anti-semitistir.

Bugün Sovyetler Birliğinde duyulan anti-semitist sözler, yüzde doksan eski mülk sahipleri, "geçmişin insanları", ya da uzmanlar, mühendisler, profesörler arasından çıkan küçük bir azınlık tarafından ifade edilmektedir; eski aydınlar arasından çıkan ve tek yaptığı yardakçılık olan bu azınlığın son umudu müdahale, son dayanağı ise —elbette anti-semitist olan— Kulaktı.

Bu insanlar zaman zaman yeraltında oldukça başarılı bir ajitasyon sürdürdüler. Fakat bu faaliyete karşı her zaman hoşgörüsüz bir enerjiyle tavır alındı ve bu tür faaliyetlere son verildi.

Sovyet Hükümeti daha Haziran 1918'de çıkardığı bir kararnamede, anti-semitist ajitasyonu, karşı devrimci, "işçi ve köylü devrimi için za-

rarlı" olarak tanımlamıştı. Bütün beyaz generaller ve çetebaşları, devrime karşı ucuz bir savaş aracı olarak anti-semitizmi kullanıyorlardı. Kızıl birliklerin karşısına aç köylü çocuklarını sürmek zordu. O nedenle eski çağlardan gelen, miras alınmış Yahudi nefretini tahrik ederek şöyle diyorlardı: Yahudi son ineğinizi de elinizden almak istiyor! Amaçları sonuna yaklaşan toprak ve emek gaspını ebedileştirmekti. Beyazlarla kızılların başlıca savaş alanı olan Ukrayna'da, yoksul Yahudi kitleler doğal olarak, pogromlara son veren ve daha iyi bir gelecek için, gettosuz bir yaşam için umut sunan devrimin safında yer aldıkları, devrimci saflarda Yahudi işçiler ön sıralarda savaştıkları ve düştükleri için, karşı-devrimin elinde, taraftarlarını eski pogrom çığlıklarıyla azdırabilecek argümanlar vardı. Yahudilerle ilişki devrimle karşı-devrim arasında ayırıcılardan biriydi.

Ne var ki kaderlerini belirleyecek bu büyük mücadelede, bizzat Yahudiler de ayrılmış durumdaydı. Yahudilerin ezilmesine son verebilecek olan tek güce karşı mücadelede pogrom generalleri kampında Yahudi sanayiciler ve mültezimler de vardı.

Proletarya Devriminin anti-semitist ajitasyona karşı tavrı aynı sarsılmaz ve amansız biçimde sürdü. Sovyet iktidarının, işçiler ve özellikle de daha kısa süre önce Yahudiler arasında hiç bir ayrım yapmayan Ukraynalı köylüler arasında gerçekleştirdiği aydınlatma çalışmalarında, yoksul Yahudilerle zengin Yahudiler arasına kalın bir ayrım çizgisi konmuştu. Lenin'in imzasını taşıyan 1918 Haziran tarihli Sovyet Hükümeti kararnamesinde (Bu kararnameden daha sonra, bir kez daha söz edilecektir) şöyle deniyordu:

"... Karşı-devrim eline Çarın elinden kaymakta olan silahı almıştır... Şimdi karşı-devrim Yahudi kışkırtmasını yeniliyor, kitlelerin açlığını, yorgunluğunu, cahilliğini ve otokrasinin halka aşıladığı Yahudi düşmanlığının kalıntılarını kullanıyor. Ulusların eşitliğinin resmen ilan edildiği RSFSC'de Yahudilerin ezilmesine yer yoktur. Yahudi işçi bizim kardeşimizdir."

Lenin'in anti-semitizmin rolü ve devrimde Yahudilerin konumunu nasıl değerlendirdiğine ilişkin ***S. Dimanstein*** "Rusya'da Yahudi Sorunu Üzerine Lenin" (*Lenin o jevrejskom voprosje v Rossij, Moskova 1924*) adlı derlemesinde ayrıntılı bilgi vermektedir:

"İç savaş dönemi" diye yazıyor Dimanstein, "anti-semitizmi sivriltmişti. Karşı-devrim bunu kullanıyordu. Meydana gelen anti-semitist zorbalıkları duyduğunda öfke ve utançla dolan Lenin şöyle demişti: Anti-semitizm karşı-devrimin güçlü bir silahıdır, bu silaha karşı uygun önlemlerle mücadele etmek gerekir. Ben,

anti-semitizme karşı mücadele üzerine bir kararname taslağı hazırlamakla görevlendirildim. Taslak önce Lenin tarafından redakte edilmiş ve kararnamenini son bölümünü *bizzat Lenin* formüle etmişti:

'Halk Komiserleri Konseyi, bütün Milletvekilleri Kurullarına, anti-semitist hareketi kökten yok etmek için her türlü önlemi almayı emreder, Pogromcular ve pogromcu ajitasyon yapanlar yasa dışı ilan edilmelidir.' Bu kararname Haziran 1918'de kabul edildi. (Bu, yukarıda söz ettiğimiz kararnamedir).

Kızıl Orduya dikkate değer sayıda Yahudi genci katılmıştı, öyle ki ayrı Yahudi birlikleri kurma düşüncesi bile ortaya atıldı. Orduya özellikle mülteci Yahudiler katılıyor; bunlar, özellikle Almanya işgali altında bulunan batı cephesine sevkedilecek birliklerde yer alıyorlardı; batıda, Litvanya ve Beyaz Rusya'da yaşayan Yahudiler Alman işgali altında inim inim inliyorlardı.

Ukrayna ve Beyaz Rusya'da yaşanan yoğun Yahudi nüfus sorunu, ilk kez 1920 başlarında Sovyet Hükümetinin önüne geldi. Yahudi Ulusal İşleri Komiseri olarak ben, bir çok kez Lenin'le görüştüm.

Yaptığımız görüşmelerde Lenin, sadece Rusya'da değil, öteki ülkelerde de Yahudilerin devrim için önemini vurgulamış, emekçi Yahudi kitlelerin karşı karşıya kaldığı, kapitalist dünyayla dinin günahı olan adaletsizliğin sonuçlarının ortadan kaldırılmasının devrim açısından ne kadar önemli olduğunu belirtmişti. Bir kez elimde *Maksim Gorki*'nin yayınladığı *"Yahudiler Üzerine"* adlı bir bildiriyle Lenin'e gittiğimi anımsıyorum. Bildirinin içeriğinin yanlış olduğunu düşünüyor ve bu nedenle Lenin'i bildirinin dağıtılmaması yönünde harekete geçirmeyi amaçlıyordum. Bildiride Gorki, Yahudi ulusuna inanılmaz methiyeler düzüyor, Yahudileri göklere çıkarıyor ve devrimin Yahudilere, özellikle de orta sınıf unsurlarına dayandığı izlenimini yaratıyordu. Bunun sadece gerçekleri yansıtmamakla kalmayıp, düşmanlarımızın eline, devrimimize karşı kullanacakları anti-semitist bir silah verdiği düşüncesindeydim. Lenin bana, sadece, Gorki'nin bildirisinin talihsiz biçimde formüle edildiği konusunda hak verdi. Ne var ki, bir köylü ülkesinde, anti-semitizm gibi yüzkarası bir önyargının da hesaba katılması gerekirdi. Bildiride, bütün bunlara rağmen bir sürü gerçekten söz edildiğini, benim tavrımı ise bir ölçüde önyargıların belirlediğini söylemişti. O nedenle bildiriye el konulması gibi aşırı önlemlere gerek yoktu.

Sonra, batıdaki endüstriyel bölgelerin işgal edilmesi ve bunun sonucunda Yahudi unsurların (Letonyalılar ve başka halkların da) Rusya'nın iç bölgelerine kaçmalarının Ekim Devrimi için yararlı olduğundan söz etti. Savaş sırasında Yahudi entelektüellerinin önemli bir bölümünün Rus kentlerine sökün etmeleri gerçeği de devrime çok yararlı olmuştu. Ekim Devriminden hemen sonra karşılaştığımız ve bizim için çok tehlikeli olan genel sabotaj faaliyetini bu Yahudi entelektüelleri kırmış, böylece devrime en zor anında yararlı olmuşlardı. Devlet cihazına egemen olabilmemiz ve bu cihazı önemli ölçüde değiştirebilmemiz, sadece eğitilmiş insan gücüne ve az çok maharetli yöneticilere sahip olmamız sayesinde gerçekleşmiştir. Lenin'in görüşü böyleydi.

Lenin'in verdiği görevle, Parti Merkez Komitesinde, 1919 yılı sonlarında, Yahudi işçi ve emekçiler arasında sovyet iktidarının faaliyetlerini konu alan bir rapor hazırlandı. Lenin bu raporu kesin biçimde onaylamıştı."

Lenin'in, iç savaş sırasında, anti-semitizm üzerine Kızıl Ordu için yaptığı konuşma plağa alınarak bütün cephelere dağıtılmıştı. Bu konuşmadan, ilkesel önemi nedeniyle, başka bağlantılar içinde de alıntılar yapılmıştır.

Daha sonraki yıllarda, anti-semitist olgular görülmeye başlandığında ***Lenin*** şunları açıkladı:

"Yeniden başını kaldıran anti-semitizme karşı fanatik bir mücadele yürütmek zorundayız. Bu mücadele, bütün ulusların fırsatçılarına, bu arada Yahudi fırsatçılarına karşı da savaşı şart koşan bir mücadeledir!"

Karşı-devrimin Sovyet hükümetine karşı yürüttüğü, yürütmeye devam ettiği anti-semitist ajitasyonun bir çok argümanı vardı ve halen de var. Bolşevizm, Yahudilikle özdeşleştirilmekte, Bolşevikler Yahudi köleleri olarak tanımlanmaktadırlar; Bolşevik devrimin Yahudilerden başka hiç kimsenin işine yaramadığı iddia ediliyor; karşı devrim ve casuslukla mücadele etmek için kurulan olağanüstü komisyonun, Çeka'nın, esas olarak Yahudilerin yönetiminde olduğu söyleniyor, ki bu iddia hiç bir şekilde kanıtlanamaz; Yahudilerin Bolşevik devrimin yardımıyla, hemşerilerinden, eski pogromların öcünü almak istedikleri açıklanıyor; nihayet: Sovyet hükümetinin bir Yahudi hükümeti olduğu, dünya Yahudi iktidarına maşa olarak hizmet ettiği söyleniyor.

Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi Başkanı ***M.J. Kalinin,*** Kasım 1926 tarihinde yapılan I. "Ozet" Kongresindeki konuşmasında bu anti-semitizmin köklerini son derece isabetli biçimde şöyle tanımlıyordu:

"Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinde anti-semitizm esas olarak eski önyargılara dayanmaktadır. Anti-semitizmin temeli, özü, kentlerde küçük-burjuva aydın kesimlerinde aranmalıdır.

İşçi ve köylülerimiz arasında anti-semitizmin sağlam bir desteği yok, Kendi içlerinde boy vermemiş olan anti-semitizm işçi ve köylülere ancak dışarıdan taşınabilir.

Bu anti-semitizm nasıl ortaya çıkmaktadır? Rus aydınları neden bugün Çarlık döneminde olduğundan daha anti-semitisttir? Bu çok doğal. Devrimin ilk günlerinde kentlerde yaşayan Yahudilerin entelektüel ve yarı entelektüel kesimleri devrim akımına kapılmışlardı. Hiç bir zaman iktidara gelememiş ezilen bir ulus

olarak... çok doğal ki, devrimci inşaya ve bağlantılı olarak da yönetime katılma çabası içindeydiler. Çok sayıda Yahudi, komiserlik... vs. görevlerinde bulunmuştu. Yahudiler ilk kez sadece tüccar, müzisyen, doktor vs. olmadıklarını ... idare ve orduya da katılabileceklerini gösteriyorlardı. Rus entelektüellerinin önemli bir bölümünün çark ettiği, devrimden ürktüğü bir anda, tam da bu anda, Yahudi aydınlar devrime katılmış, toplam gücün içinde büyük bir oran oluşturarak devrimci yönetim organlarında çalışmaya başlamışlardı..."

Sovyetlerin "Yahudileştirilmesi"

Kalinin'in saptamalarına açıklık getirmesi için, aşağıda ***Yahudilerin Sovyetler Birliği Devlet Yönetimindeki payları*** üzerine bazı rakamlar verilmiştir.

Devlet cihazı kavramı, dar anlamda devlet görevlerini ifade etmektedir: Halk komiserlikleri ve bunların alt organları, en üsttekilerden reyon sovyetlerine kadar sovyet organları, yargı cihazı, bilim organları, yüksek okullar, merkezi ekonomi ve kredi kuruluşları, merkezi kooperatif yönetimleri ve diğer merkezi cihazlar. Satış kartelleri ve işletmeleri gibi bazı ekonomik kuruluşlar, sendika cihazı, ulaşım cihazı, posta personeli, tek tek kooperatif ve işletmeler (Fabrikalar, atölyeler, devlet dükkânları vs.) kesin olarak bunun dışındadır.

1 Ekim 1929'da yapılan bir sayıma göre, bütün Sovyetler Birliği'nde devlet cihazı içinde çalışan toplam 825.086 memurdan 70.807'si, yani %8,6'sı Yahudiydi. Bazı Birlik Cumhuriyetlerinde bu oran şöyleydi:Ukrayna'da devlet görevlilerinin %18,7'si, Beyaz Rusya'da %61,8'i, öteki Birlik Cumhuriyetlerinde ise %5,4'ü Yahudiydi. Sovyetler Birliği toplam nüfusu içinde Yahudilerin oranı %2 bile değildir. Bu oran Ukrayna'da %5,4, Beyaz Rusya'da %8,2, RSFSC'de %0,6'ydı.

Rus Sovyet Cumhuriyetinde Yahudilerin oranı nispet kabul etmeyecek ölçüde büyüktür. Bunun nedeni, Sovyet iktidarı altında da, özellikle ilk yıllarda, devlet cihazının bir bölümünü meydana getirecek Beyaz Rus aydınları ve orta kesiminin, bugün Sovyetler Birliğine ait olan Beyaz Rus topraklarında son derece az sayıda bulunmasıydı. Ekim Devrimi'ne kadar Beyaz Rusya'da köylü nüfusun genel eğitim derecesi düşüktü, endüstri proletaryası hemen hemen hiç yoktu. Öte yandan Beyaz Rusya, Sovyetler Birliğinde Yahudi nüfusun toplam nüfustaki oranının en yüksek olduğu yerlerden biridir; ayrıca burada yaşayan Yahudiler nispeten daha iyi eğitim almışlardı ve Ukrayna'nın büyük bölümünde yaşayan Yahudiler gibi kötü sosyal

koşullar altında bulunmuyorlardı. Üstelik Beyaz Rusya'da hiç bir zaman —iç savaş sırasında da— Yahudi zulmü, Ukrayna'da yaşandığı gibi yaşanmamıştı. Beyaz Rusya'da Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasında iyi ilişkiler söz konusudur. Bütün bu nedenler böylesine yüksek bir oranla karşılaşılmasına yol açmıştır.

Buna rağmen Ukrayna'da da devlet cihazı içinde çalışan Yahudiler, nüfus içindeki oranlarının üç katından fazla sayıdadırlar. Genellikle kentlerde bulunmaları, eğitimlerinin yüksek oluşu ve şimdiye kadarki toplumsal durumlarından kaynaklanan idari hizmetlerdeki becerileri, burada da, öteki Birlik Cumhuriyetlerinde olduğu gibi, bu oranın yüksek olmasına yol açmıştır.

Bu bağlamda, ***Yahudilerin Kızıl Ordu içindeki oranları*** da, devlet cihazına kıyasla daha az olmasına rağmen, yüksektir. Kızıl Ordu mensuplarının %2,5'i Yahudidir. Çarlık ordusunda ise durum bunun tam tersiydi. Çarlık imparatorluğunda toplam nüfusun %4'ünü oluşturan Yahudi nüfusuna %3'lük bir oran düşmekteydi. Özellikle, Kızıl Ordu erlerinin %1,8'i, komuta heyetinin %4,4'ü Yahudiydi.

Komuta heyeti daha yakından incelendiğinde şu sonuçlar çıkmaktadır: Politik Kurmay, yani politik komiserlerin, bugün söylendiği gibi politik çalışma yöneticilerinin %10,3'ü, asıl kurmayın %2,1'i, idarenin %3,9'u, sıhhiyelerin %18,6'sı, veterinerlerin %4,5'i, harp okulları komuta heyetinin %3,5'i ve nihayet alt komuta heyetlerinin %1,5'i Yahudidir. Kızıl Ordu Komuta Heyeti aktif (operatif) olan ve olmayan biçiminde ayrıldığında, Yahudilerin %39,2' sinin aktif %60,8'inin aktif olmayan bölümde yer aldığı görülür.

Peki Kızıl Orduya mensup Yahudilerin sosyal kökenleri nedir? Bütün ordu içinde 100 Yahudiden 38,3'ü işçi, 24,4'ü memur, 5,6'sı köylü ve %21,7'si serbest mesleklerle zanaat kesiminden gelenleri ifade eden "diğerleri" olarak saptanmıştır. Kızıl Ordu komuta heyetinde 100 Yahudiye 24,8 işçi, 42,6 memur, 0,3 köylü, 31,8 diğerleri düşmektedir. Kızıl Orduda Yahudi işçilerin sayısının, SSCB nüfusu içinde Yahudi işçilerin oranından iki kat daha yüksek oluşu özellikle dikkate değerdir. Çünkü şu an Yahudi nüfusunun sadece %20'si işçidir.

Kızıl Ordudaki Yahudilerin askeri eğitimine gelince, esaslı bir eğitim görenlerin oranı %79,8'dir. Fakat bunların istisnasız tümü, eğitimlerini sadece Kızıl Orduda yapmışlardır, oysa başka milliyetlere mensup Kızıl Ordu üyelerinin bir bölümü, Çarlık ordusunda da askeri eğitim almışlardı.

Komünist Partinin "Yahudileştirilmesi" meselesinin aslı ise aşağıdaki rakamlardan anlaşılmaktadır. 1927'de yapılan parti is-

tatistliğine göre, Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) üyelerinden %65'i Büyük Rus (toplam nüfusun % 52,94'ü), %11,72'si Ukraynalı (21,2), %4,33'ü Yahudi (1,9), %3,19'u Beyaz Rus (3,2), %1,66'sı Ermeni, 1,49'u Gürcü, %1,37'si Tatardır vs. Yahudi nüfusun özel toplumsal karakteri ve aynı zamanda, ortalama daha yüksek eğitim almış olması gözönünde tutulduğunda Komünist Parti üyeliği oranı hiç de yüksek görünmemektedir.

Ne var ki Birliğin toplumsal gelişmesi ilerledikçe Yahudilerin parti üyeliği oranı düşmektedir. 1922 yılında parti üyelerinin %5,2'si Yahudiyken, Bu oran 1927'de %4,33'e, 1930'da ise %3,8'e düşmüştür! Burada da Yahudi nüfusun toplumsal kademelenmesinde denge kendini göstermektedir.

Araştırma, özellikle Yahudi Parti üyesi sayısının toplam işçiler içinde Yahudi işçilerin oranına uygun olduğunu göstermektedir. Parti üyelerinin %4,33'ünün Yahudi olduğu 1927 yılında bütün işçilerin %4,33'ü Yahudiydi. Ukrayna'da da rakamlar —12,1— oranlarla uyum göstermektedir. Beyaz Rusya'da parti üyelerinin %23'ü, işçilerin %23,8'i Yahudiydi. RSFSC' de ise, parti üyelerinin %1,8'i Yahudi olmasına karşın Yahudi işçilerin oranı %2,2'dir.

Ancak, devlet hizmetinde çalışan Yahudi memurlar arasında parti üyesi olanların sayısının son derece düşük olduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Partiye üye devlet memurlarının Birlik içinde ortalama oranı %14,9'dur. Bu oran Ukrayna'da %12,8, Beyaz Rusya'da %15,9'dur.

Sovyetler Birliği devlet cihazında Yahudilerin payının nasıl bir gelişme gösterdiği, yani devlet hizmetinde olan Yahudilerin sayısında artış mı düşüş mü olduğu sorusu, Komünist Partiye ilişkin söylenenlerin burada da yinelenmesi gerektiği belirtilerek yanıtlanabilir: Devlet cihazında Yahudilerin mutlak sayısı, cihazın genel görevlerinin çoğalması ve yaygınlaşmasıyla artmıştır, ne var ki ***nispi sayı düşmektedir***, yani artış mutlak sayı ölçüsünde olmaktadır.

Bu tamamen anlaşılır bir şeydir. Kültür devrimi, sosyalist kültür çalışmasının giderek daha geniş işçi ve köylü kitlelerini kapsaması, eğitim ve bilginin Birliğin en ücra köşelerine kadar yayılması, nüfusun ulusal mevcudunun devlet cihazı içinde de ifade bulmasını olanaklı kılmaktadır. Sovyet hükümetinin politikası, devlet cihazını sadece proleterleştirmek değil, aynı zamanda bu cihazın, hizmetinde bulunduğu nüfusu oluşturan uluslar tarafından sayılarına uygun biçimde oluşturulmasıdır. O nedenle son zamanlarda, devlet cihazında, hızlı bir ulusal denge kurulduğu ve Yahudi devlet memurlarının Ukrayna ve Beyaz Rusya'dan göç etmeleri

gözlemlenmektedir. Kolonizasyon faaliyetinin sürmesi ve hızlı endüstrileşme, Yahudi memurların bir bölümünden başka yerlerde yararlanmayı zorunlu kılmaktadır.

Ama en önemlisi, Yahudi gençliğin eski kuşaktan temelde farklı oluşudur. Genç Yahudiler artık, büyük bir bölümü yoksullaşmış ulusal bir azınlığın mensubu değiller. Yahudi katmanlarının durumlarının normalleştirilmesi özellikle genç kuşakta açık ifadesini bulmaktadır. Bu genç Yahudiler, işçi, zanaatkâr, köylülerdir. Bu gençler devlet cihazına, Yahudi olarak bu iş için özellikle ehil sayıldıklarından değil, her hangi bir Rus, Ukraynalı, Beyaz Rus işçi ve köylüsü gibi ulaşıyorlar. Fabrikalara, köylü olarak kıra, kollektiflere ya da devlet topraklarına giriyorlar. Yetenekli oldukları ölçüde okullara gönderiliyor ve oralarda, en yetenekli Sovyet işçileri arasında doğal seçime tabi oluyorlar. Yukarıda sözü edilen anormal rakamlar önümüzdeki yıllarda ortadan kaybolacaktır.

1929 tarihli mesleki istatistiği bu gözleme yeterli veriler sunmaktadır. 1929 yılında, 100 Yahudi devlet memurundan 42,9'u 19-29 yaş arasında, 49,5'i 29-44 yaş arasındaydı. Sovyet devlet cihazının gençliği hesaba katılırsa bu rakamlar oldukça dikkat çekicidir. Ne var ki şu üç rakam gelişmeyi gözler önüne daha açıkça sermektedir: 100 Yahudi devlet memurundan 23,8'i 25-29 yaşları arasında, 15,2'si 20-25 yaşları arasında, 3,9'u 19-20 yaşları arasındadır. Yahudi devlet memurların yeni neslinin sayısı giderek normale inmektedir.

*

Yahudi işçiler arasında kolonizasyon çalışması, Kulaklarla, Kulakları Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin son rezervi olarak gören sınıf arasında anti-semitizme yeni malzeme sağlamıştır. Elbette bu arada dikkatli ve kurnazca davranılmaktadır.

1928/29 yıllarında, Kırım'da yürütülen büyük kolonizasyon faaliyeti ve kollektivizasyonla sınıf olarak Kulakların tasfiyesi için girişilen büyük mücadelenin başlangıcında, konuşma yapan parti liderleri ve Halk Komiserlerine, Sovyetler Birliğinde genel bir uygulama olan soru sorma faslında (bilindiği gibi sorular kağıtlara yazılarak konuşmacıya verilir ve bu sorularda imza yoktur) sık sık şu sorular soruluyordu:

"Semaşko yoldaş, neden bütün Yahudiler Kuzey'e ya da Sibirya'ya değil de, Kırım'a ve genel olarak Güney'e göç ettiriliyorlar?" Ve: "Neden bunlara bir de para veriliyor? Ve neden göç etmek isteyen Ruslara hiçbir şey verilmiyor?" Ya da: "Semaşko yoldaş, ilk Yahudilerin Av-

rupa'ya nereden geldiklerini ve neden başka bir ülkeye değil de, buraya yerleştiklerini söyler misiniz?"

Bu sorular, özellikle 1929 yılında, Birliğin çeşitli yerlerinde kararlaştırılmış gibi sık sık sorulmaktaydı. Moskova'da yapılan bir toplantıda Lunaçarski'ye şu soru sorulmuştu: "Lunaçarski yoldaş, neden Yahudilere Sibirya, ya da Arhangelsk eyaletinin boş toprakları değil de, doğanın son derece verimli olduğu Kırım toprakları veriliyor ve neden Kırım'a Ruslar gönderilmiyor?" Ya da: "Lunaçarki yoldaş, Yahudiler neden Filistin'den kaçtılar? Neden bütün Avrupa'yı dolaşıyorlar? Neden kendi yurtlarında doğru dürüst bir iş yapmıyorlar?"

Birliğin çeşitli yerlerinde sorulan bu soruların özdeşliliği, meselenin arkasında plânlı bir ajitasyonun yattığını kanıtlamaktaydı. Kulakların sınıf olarak tasfiye edilmesi, ve kollektifleştirme hareketinin zafere ulaşmasıyla bu sorulara da son verilmiştir.

Özellikle Partinin ve Gençlik Birliğinin —Kızıl Orduda anti-semi - tizm üzerine özel seminerler verilmektedir— ve aynı zamanda "Ozet"in yürüttüğü canlı aydınlatma ve ajitasyon çalışması dolayısıyla, Sovyetler Birliğinin emekçi nüfusu arasında anti-semitist düşüncelerin son kalıntılarının enerjik ve bilinçli bir karşı çıkışla karşılandığı ve mutlak ve kesin bir yok oluş içinde bulunduğu saptanmıştır.

Sovyet gazetelerinin sütunlarında anti-semitist unsurların yargılandığı mahkemeler hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Artık bugün kitlelerin bilincinde anti-semitizm, karşı devrimci düşünce ve faaliyetin tipik bir biçimidir. Fabrikalarda usta ve memurların Yahudi işçilere haksızlık ettiği durumlarda, Yahudi olmayan işçiler bu haksızlığa karşı çıkmakta, neredeyse bütün durumlarda haksız davranan usta ve memurların işçi ya da köylü kökenli olmadıkları ortaya çıkmaktadır. 1930/31 yıllarında bir çok yüksek okulda da anti-semitist eylemler olmuştu. Buralarda da olayları çıkaranlar küçük-burjuva kökenliydi. Bu kişilerin tümü okullardan uzaklaştırıldı.

Anti-semitizme son darbeyi de, her şeyden önce, Yahudilerin Birobican'da ağır ve özveri gerektiren koşullar altında giriştikleri kolonizasyon çalışması vurmuştur Böylece Yahudinin, sadece iyi topraklara göç edebileceği değil, Birliğin öteki halklarıyla birlikte aynı cephede, sosyalist inşa için, en ağır özverilerde bulunabileceği, bulunmak istediği görülmüştür.

Stalin'in 1931 Şubat'ında, anti-semitizm üzerine düşünceleri hakkında bir Yahudi gazeteciye verdiği bilgi, Sovyet iktidarının ve devrimci dünya proletaryasının, bu soruna ilişkin görüşünün kısa ve açık ifadesinden başka bir şey değildir:

"Ulusalcı ve ırkçı şovenizm, yamyamlık dönemi için karakteristik olan insanlık dışı geleneklerin bir kalıntısı, anti-semitizm ise bunun en kaba ifade biçimidir. Anti-semitizm işçi sınıfının darbelerinden korunmak isteyen sömürücülere paratoner olarak hizmet etmektedir. Emekçi halk için anti-semitizm, onu yolundan saptırıp bataklığa sürmek isteyen bir tehlike demektir. Kararlı enternasyonalistler olarak Komünistler, Sovyetler Birliğinde, Sovyet rejimine düşman bir olgu olarak şiddetle kovuşturulan anti-semitizmin bilinçli ve amansız düşmanıdırlar. Sovyetler Birliği yasalarına göre eylemli anti-semitizm, ölümle cezalandırılmaktadır."

Kolonizasyon
Bilanço

Sovyetler Birliğinde Yahudilerin göçü, birbirinden önemli farkları olan iki döneme ayrılır. Esas olarak devrimin ilk yıllarında, söz konusu olan Yahudilerin oturdukları yerlerin yakınlarında, varoşlarda yerleşimler kurulmasıyla 1925 yılında başlayan, emekçi Yahudilerin Kolonizasyon Fonu "Komzet"in topraklarına plan biçimde göç etmesini birbirine karıştırmamak gerekir. Birinci gruba, Ukrayna ve Beyaz Rusya'da büyük ölçüde iç savaş ve Polonya savaşının şiddeti içinde çöken vahşi kolonizasyonun kalıntıları da girmektedir. İkinci grupta ise, ulusal politik açıdan da önemli Birobican'daki kolonizasyon faaliyeti vardır. Çar I. Aleksander ve I. Nikola dönemine kadar geri giden eski Yahudi kolonizasyonlarının kalıntılarıyla bu iki kolonizasyon, kaynakları itibariyle tamamen farklıdır. Bu eski Yahudi kolonileri, bugün, Kolonizasyon fonu "Komzet" içinde erimişler, toprakları "Komzet"in topraklarına katılmış, hatta çok kereler, yeni kolonizasyonların kristalizasyon noktaları olmuşlardır.

1918'den beri Yahudi göçünün sonuçları gözden geçirilirken şu ayrım yapılmalıdır: Son yıllarda yeniden rağbet kazanan ve kollektifleştirme sayesinde sağlam temeller bulan varoş kolonileri, "Komzet"in yönetiminde olan toprak fonları ve bunlar üzerinde kurulan yeni Yahudi yerleşimleri ve nihayet eski, Çarlık döneminden kalan koloniler. 1930 yılı için geçerli olan aşağıdaki tabloda bu yöntem izlenmiş, gerek toprakları, gerekse de Yahudi göçmen sayısı itibariyle genel toplama katılmayan Birobican ayrıca ele alınmıştır. Yahudi tarımsal nüfusunun hesaplanmasında —tarımsal nüfusla köy nüfusu aynı şey değildir— her aile beş kişi olarak alınmıştır. Bir yandan Yahudi ailelelerinin çok çocuklu olması dikkate alınarak, öte yandan kollektifler ve komünlerde ücretli işçi olarak değil bu kollektif ve komünlerin üyesi olarak çok sayıda genç, evlenmemiş üyeler bulunduğu için bu yerinde olmuştur.

1 Ocak 1931	Varoş Yerleşimi		Toprak Fonu		Eski koloniler	
	Hektar:	Aile:	Hektar:	Aile :	Hektar:	Aile:
Ukrayna	85.000	14.500	184.080	10.980	109.000	8.100
Beyaz Rusya	36.330	5.840	28.490	3.460	10.000	1.600
Kırım	------	------	341.900	5.150	------	------
RSFSC (Birobican ve Dağıstan dışında)	------	------	13.500	500	------	------
Dağıstan	------	------	11.300	540	------	------
Azerbaycan	------	------	1.725	140	------	------
Özbekistan	------	------	2.075	800	------	------
Diğerleri	------	------	1.000	300	-----	------
Toplam:	120.330	20.340	584.070	21.870	119.000	9.700

Böylece 1931 yılı başında Sovyetler Birliğinde —Birobican hariç— Yahudi toprakları şunlardı :

Varoş yerleşimleri	121.330	hektar	20.340	aile
Toprak fonları	584.070	"	21.870	"
Eski koloniler	119.000	"	9.700	"
Toplam:	824.400	hektar	51.910	aile

Yahudi tarımsal nüfus —Birobican dışında— 259.550 kişidir. Bunların 201.050'si devrim sonrası kolonizasyon içindedir. 109.350 kişi merkezi yönetim "Komzet" tarafından kurulan kolonilerde yaşamaktaydı. (Not: Filistin'de 7.600 siyonist kolonist ve toplam 30.000 Yahudi tarımsal nüfus bulunmaktadır).

Ukrayna ve Beyaz Rusya

Ukrayna ve Beyaz Rusya'ya, 1807'den 1830' a kadar, 80.000 Yahudi ailesi köylü olarak yerleştirilmişti. Beyaz Rusya'da daha II. Aleksander yönetimi altında tasfiye edilen Yahudiler, güney ve güneydoğu ***Ukrayna'***da esas olarak dünya savaşına kadar varlıklarını sürdürdüler. 1922 yılında bu eski Yahudi kolonilerinden, içlerinde 6718 çiftlikle 29.612 insan barındıran 36'sı hâlâ varlığını koruyorlardı; bir çoğu ise iç savaş sırasında yok edilmiş, halkı öldürülmüş, ya da kaçmıştı. 1927 yılına kadar yeniden inşa sayesinde kolonilerin sayısı 48'e nüfusu ise

yaklaşık 35.000'e çıktı. Bu eski kolonilerin yüzölçümü yaklaşık 110.000 hektardı. Ne var ki bu artış devam etmedi; Nüfuslarının 1930 yılında 45.000 olacağı hesaplanmaktadır. İç savaştan ve eşkiyalığın korkunç sonuçlarından sağ salim çıkan bu koloniler yaşam gücüne sahip olduklarını göstermiş ve bugün Ukrayna'da bulunan ulusal Yahudi reyonunun merkezi haline gelmişlerdir.

Varoş Kolonileri için tam veriler mevcut değil. Bu alanda veriler büyük bir değişkenlik gösteriyor, ne var ki değişik materyallerden alınan bilgiler yaklaşık şu tabloyu sunmaktadır: 1929 yılının sonlarına kadar Ukrayna'da 66.000 hektar toprak üzerinde yaklaşık 15.000 varoş kolonisi, ya da bir başka deyişle yerleşim çiftlikleri vardır; çiftliklerin beşte biri kollektiflerde biraraya gelmiştir. Bu yerleşimlerde, bireysel çiftliklerde bireysel köylüye 0.64 hektar, kollektiflerde kollektif üyesine 1.44 hektar toprak düşmektedir. 1930 yılında bu tür varoş yerleşimleri kurulması için, üzerinde, 2500'ü 87 kollektif çiftlikte örgütlenmiş 4500 ailenin yaşayacağı 18.000 hektar daha verilmiştir. 1930 yılında, kullanıma sunulan bu toprakların 2.800 hektarında bağcılık ve bahçecilik yapılacaktır. Ukrayna Kollektif Çiftlikler Merkezi ve Ukrayna Tarım Bankası varoş yerleşimleri için şimdiye kadar 1.907.000 Ruble tutarında kredi vermiştir.

Ukrayna'da kolonizasyon dönemi, en zor yıllarını 1920-23 arası yaşamıştır. 1923'ten bu yana ise Yahudi nüfusun büyük gruplar halinde tarıma geçişi gözlenmektedir. 1924 sonuna gelindiğinde yerleşim işini sistematik biçimde ele almak artık bir zorunluluk olmuştur. En büyük topraklar Krivoy Rog, Kerson ve Odesa'da bulunuyordu.

1929 sonuna kadar 9526 çiftliğe sahip 162 yeni Yahudi yerleşimi kurulmuştu; bunların 74'ü sadece Krivoy Rog bölgesindeydi. İlk Yahudi ulusal Reyonu olarak, 1927 yılı sonunda, Kerson çevresinde Kalinin Köyü kuruldu. Bunu, 1929 başlarında Saporoşh-Mariupol bölgesinde kurulan Ekim Reyonu izledi: burada 1926'dan 1929'a kadar 1000 aile ve 889 evden oluşan 25 yeni Yahudi köyü kurulmuştu. Merkez, Yahudi kolonisi Novo-Zlatopol'du. Üçüncü Yahudi ulusal Reyonu olarak, 1930 Temmuzunda, Krivoy Rog bölgesinde, 9'u Yahudilere 2'si Ukraynalılara ait 11 Köy heyetine sahip Stalin Köyü kuruldu. 1928/29 ekonomik yılında Ukrayna'daki Yahudi kolonizasyon topraklarının yaklaşık yarıdan fazlası, yani 94.197 hektarı ekim alanıydı.

Ukrayna'da Yahudi çiftliklerinin kollektivizasyonunda büyük ilerlemeler sağlanmıştır. Henüz 11 Nisan 1929 tarihinde, Yahudi çiftliklerinin %27, 2'si kollektifleştirilmişti. 1930 Ağustosunda, Kalinin Köyü bölgesinde %75'i, Krivoy Rog bölgesinde %75-93'ü, Ode-



Ukrayna ve Beyaz Rusya

sa bölgesinde %92'si, Melitopol bölgesinde % 100'ü kollektif çiftliklerde örgütlenmiş durumdaydı; fakat bunların içinde en büyük

yeri, kollektif tarımın en alt biçimi olan "ortak tarım kooperatifleri", "Sozen"ler, alıyordu. Mart 1930'da, Komünist Parti Merkez Komitesi tarafından şiddetle eleştirilen aceleye getirilmiş kollektivizasyon Ukrayna'daki Yahudi kolonilerinde genel olarak küçük bir yer tutmuştur.

Kollektiflerde önemli bir gerileme, daha doğrusu Kollektiflerden ayrılma hareketi gözlenmemişti, fakat yer yer nitelik olarak gerileme olmuştu. yani komünlerden kolhozlara (kollektif çiftlikler, arteller), kolhozlardan toprağı işleme kooperatiflerine (Sozen) dönüşmüşlerdi. Bu konuya ilişkin Kalinin Köyü şu tabloyu sunmaktadır. 1928 yılında Kalinin köyü Bölgesinde 16 kollektif, 7 motor-traktör kooperatifi, 5 Sozen ve 2 artel vardı; 1929 yılında ise 6 motor-traktör kooperatifi, 28 Sozen, 3 artel ve bir komün bulunuyordu. Kalinin Köyü bölgesinde çiftliklerin %75'i kollektifleşmişken, Ukrayna'ndaki komşu Kerson Bölgesinde bu oran %45'e ulaşabilmiştir. Ukrayna'nın başka bölgelerinde de, Yahudi çiftliklerinin Ukraynalılara ait çiftliklerden daha çabuk kollektifleştikleri gözlenmektedir. Örneğin 1929 yılı sonunda, Yahudi olmayan çiftliklerin % 9'u, Yahudilerin çiftliklerinin ise %18'i, Odesa bölgesinde Yahudi olmayan çiftliklerin %17,7'si, Yahudi çiftliklerinin %79,9'u kollektifleştirilmişti vs. Ukrayna'da 1931 yılı sonunda, 3'ü komün, 107'si artel ve 15'i Sozen olmak üzerere toplam 125 Yahudi kollektif çiftliği vardı. Bu rakamlar, Yahudi çiftliklerinde modern tarımsal işletme biçimlerinde kaydedilen gelişmenin nedeninin, buralarda tarımsal geleneğin olmamasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Tarımsal işletmenin makineleşmesine karşı direniş, Yahudi çiftliklerinde çok düşüktür. Yahudi kolonistler tarıma büyük ölçüde yabancılar, ne var ki tarım okullarına gitmiş olan genç insanlar, sırtlarında geleneklerin yükü olmaksızın makine hayranlığı içinde kırsal alana gidiyorlar.

Ukrayna'da Yahudi tarım nüfusuyla, çevredeki Yahudi olmayan halk arasında ilişkiler son beş yıl içinde iyileşmiştir. Elbette geçmişin etkileri Sovyet rejimi döneminde de tamamen ortadan kaldırılamazdı. Yahudilerin Ukraynanlılar'a, onların Yahudilere duyduğu güvensizlikten daha büyük bir güvensizlik duydukları da bu arada görülmüştür. Yahudilerle Alman çiftçiler, özellikle de ***mennonitler?*** arasındaki ilişkiler her yerde son derece iyidir.

Ukrayna'da, devrime kadar, her yüz Yahudiden sadece 3,1'i çiftçiyken bu sayı 1926'da 9,7'ye çıkmış ve şimdilerde %15'i çoktan aşmıştır. Ukrayna'da bugün sayıları 150.000 olan Yahudi tarım nüfusu vardır. 1931 yılında Kalinin Köyü Bölgesinde çok sayıda gencin koloniden ayrılarak endüstri bölgelerine gitmeleriyle bir kriz başgöstermişti.

*

Beyaz Rusya'da, 1600 ailenin yaşadığı 10.000 hektar yüzölçümüne sahip eski koloniler vardır. Varoşlarda ise 36.330 hektar toprakta 5840 aile yaşamaktadır. Beyaz Rusya'da kolonizasyon devrim sonrası dönemde zor bir süreçten geçmiştir. 1929 yılında, daha önce sözünü ettiğimiz ve merkezi makamların şiddetle karşı çıktıkları aceleye getirilmiş kollektifleştirme sonucunda, ne ekonomik, ne de psikolojik olarak buna hazır olmamalarına rağmen, Yahudi göçmenlerle Beyaz Rus köylülerin enternasyonal kollektiflerde birleştirilmesi, bu kollektiflerin büyük bölümünün çökmesine yol açmıştı. Enternasyonal kollektiflerin oluşması, bunun organik olarak gerçekleştiği yerlerde, sadece olanaklı değil, aynı zamanda çok da yararlıdır. Örneğin 1930'dan sonra, Beyaz Rusya'da çok sayıda yaşam gücüne sahip enternasyonal kollektifler kurulmuştur; bu kollektiflerde sadece Beyaz Ruslar ve Yahudiler değil, çoğu kez bunların yanı sıra Litvanyalı ve Polonyalılar da çalışmaktadır. Yahudi topraklarının yüzölçümü, üzerinde 3.400 ailenin yerleştiği 28.500 hektardır. Kollektivizasyon 1930 yılında ve 1931 yılının başlarında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. 1 mayıs 1931 tarihinde (Varoş ve toprak fonu kolonilerinde) toplam 4.800 aile kollektiflerde birleşmiştir. Bu sayı 1929 yılında 2.350 dir.

1930 yılında 24.706 ailenin (bunlardan 12.017'si Yahudi) yaşadığı Beyaz Rusya'nın 48 kasabasında yapılan bir araştırma, 7259'u Yahudi olan 9436 ailenin yeniden yerleştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştı. Yüz Yahudi ailesinden 61'i tarıma, geriye kalanı endüstriye sevkedileceklerdi. 1930 yılında ele alınan bu, 9436 ailenin yeniden yerleştirilmesi işi 7.267.000 ruble gerektiriyor. Bunun 1,69 milyonu devlet bütçesinden, 700.000'i yerel bütçelerden, 600.000'i Tarım Halk Komiserliğinden, 4,1 milyonu Beyaz Rusya Tarım Bankasından ve son olarak 105.000'i Beyaz Rusya Ev Endüstrisi Birliği'nden karşılanacaktır. Pariçi Kasabasına —burada örnek olarak verilmektedir— 2113 aile yerleştirilmiştir. 1428 aile tarıma sevkedilmiş, 600'ü el sanatlarına geçmiş, 85'i yerel endüstride görevlendirilmiştir. Kasabalardan göç 1930 yılında %16,2'lere ulaşmıştır. Eski Yahudi yerleşimlerindeki nüfus, yer yer, bu oranın %30-40'a ulaştığı Ukrayna'daki gibi düşmektedir. 1932 yılı sonunda Beyaz Rusya'da Yahudi nüfusunun yaklaşık %13'ü tarımsal faaliyet içinde olacaktır.

Beyaz Rusya'nın 73 ulusal Kent ve Köy Sovyetinden 25'i Yahudi-ulusal sovyetidir (22'si Polonyalı, 15'i Rus, 5'i Letonyalı, 3'ü Ukraynalı, 2'si Alman, 1'i Litvanyalılara aitttir). Beyaz Rusya'da kollektivizasyon, Yahudi nüfus arasında da Beyaz Ruslar arasında olduğu gibi artmıştır.

Kırım

Sovyetler Birliği'nde Yahudi Kolonizasyonu için en büyük öneme sahip bölge, Birobican dışında, ***Kırım'***dır. Kırım'da eski Yahudi yerleşimleri yoktu, ama devrim yıllarında orada da Yahudi kolonileri kurma girişimleri olmuştu. Bu girişimler kanlı iç savaş olayları içinde tamamem çöktüler. Ancak Kırım Cumhuriyeti'nin yeniden kurulması, Kırım'da Yahudi kolonileri kurma fikrini canlandırdı, çünkü burada kalabalık bir Yahudi nüfusu vardı. Bu Yahudiler Kırım'ın göç bölgesi olduğu zamandan kalmışlardı. Ayrıca burada eski, Sefardim-Yahudi Kırım halkı (Kırımçaklar) yaşıyorlardı. Karaimler tarikatı ise, ne etnografik, ne de sosyal olarak Yahudilere dahildiler, sayısal olarak da hiç bir rol oynamıyorlardı.

Kırım'da büyük bir Yahudi Kolonisi kurma planı, 1924 yılında belirdi. Kırım'ın iç bölgeleri, Tatar-Kırım halkının üçte ikisinin Rus fetihçiler tarafından yok edilmesi sonucunda, neredeyse tamamen ıssızlaşmıştı. Kırım Yarımadasının nüfusunun ulusal açıdan böylesine çeşitli olmasına yol açan çeşitli kolonizasyon girişimleri, hiç bir zaman ülkenin içlerinde büyük bölgeleri kapsamamıştı. Bu girişimler hiçbir zaman Güney Kırım dağ silsilesi ve Öpatorya sahil şeridinden, Perekop ve Feodosio'dan Kerç'e kadar olan bölgelerin dışına çıkmamıştı. Kırım içlerinde toprak çok verimlidir. Yeterli su vardır; arteziyen ve diğer kuyularla sulama için yeterli tesisler temin edilmiştir. Toprak, sadece büyük ölçekli tahıl üretimi için değil, aynı zamanda bağcılık ve deneylerin gösterdiği gibi, pamuk ekimi için de uygundur. Kırım'ın iç bölgeleri yeraltı kaynakları, özellikle madenler ve her türlü inşaat malzemesi açısından çok zengindir. Öpatorya bölgesinde özellikle denizden ayrılmış kıyılardaki tuz göllerinden kazanılan nadir kimyevi maddeler vardır.

Kırım'da Yahudi kolonizasyonunun gelişimi "Komzet"in aşağıda sunulan tablosundan açıkca görülmektedir:

1930 yılı sonuna kadar Yahudi toprak Fonu:

1925'e	**kadar**	**.....**	**9.024**	**hektar**
1925	**"**	**.....**	**28.440**	**"**
1926	**"**	**. ...**	**64.750**	**"**
1927	**"**	**....**	**120.230**	**"**
1928	**"**	**....**	**132.938**	**"**
1929	**"**	**.....**	**241.928**	**"**
1930	**"**	**....**	**341.928**	**"**

1930 yılı sonuna kadar yerleştirilen aileler (toplam):

1925	1079
1926	1407
1927	2045
1928	2646
1929	3103
1930	5151

Aile başına ekim alanı:

1925	5,2	hektar
1926	8,1	"
1927	10,1	"
1928	10,1	"
1929	13,8	"
1930	14,0	"

Traktörler:

1925	34
1926	39
1927	53
1928	76
1929	103
1930	405

Kışlık buğday:

1925/26	5.847	hektar
1929/30	28.608	"
1930/31	59.800	"

Yaz tarımı:

1925	3.052	hektar
1930	28.690	"

Nadas'a bırakılan Topraklar:

1925	2,056	hektar
1930	41,431	"

Çiflik başına mutfak:

1925 0,06
1926 1,15
1930 1,00

Kollektif çiftlikler:

1927 2
1928 6
1929 25
1930 92

Yahudi köy sovyetleri:

1929'a kadar 1
1929 " 14
1930 " 28

Okullar :

1927 6
1928 17
1929 25
1930 49

Kulüpler:

1930 9

Kızıl köşeler:

1930 60

Ana okulları:

1929 12
1930 30

1925'ten beri bitirilen binalar:

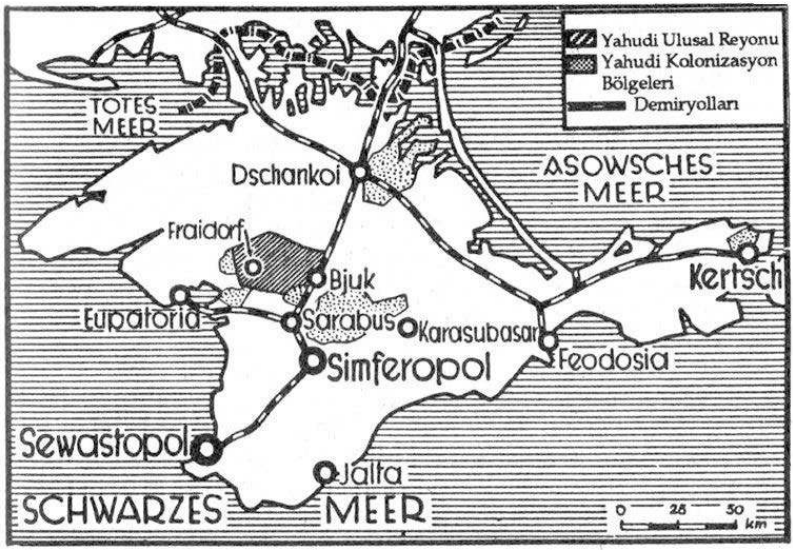
Büyükbaş hayvan ahırı	(100 hayvan kapasiteli)	8
At ahırları	(50 hayvan kapasiteli)	3
Büyük baş hayvan standları	(1000 kapasiteli)	7
Makine hangarları	.....	11
Silolar (100 tonluk)	.....	42
Mandıralar	.....	14
Tavuk çiftlikleri (500 tavuk kapasiteli)	.....	3
Sağlık binaları	.....	3
Kooperatif binaları	.....	11
Köy Sovyetleri binaları	.....	9
Su pompası kulübeleri	.....	33
Banyolar	.....	5
Kollektif binaları	.....	8
Kulüpler	.....	11
Tarım uzmanı merkezleri	.....	2
Köylü gençlik için okullar	.....	2
1. ve 2. derece okullar	.....	42

1932 yılı için planlanmış inşaatlar:

Evler	.....	1200
Silolar	.....	50
Okullar	.....	14
Okuma salonları	.....	10
Sovyet binaları	.....	9

Birobican üzerine yapılan tartışmalarda Kırım büyük bir rol oynamaktadır. Sovyetler Birliği'nde Yahudi Kolonizasyon çalışmasının yöneticileri uzun süre iki kampa ayrılmışlardı: Birobicancılar ve Kırımcılar. Sovyetler Birliği Devlet Plânlama Komisyonu ve "Komzet" üyesi, artık hayatta olmayan Sovyet ekonomisti ***Larin,*** bütün gücü Kırım'ın kolonizasyonuna yoğunlaştırmak yönündeki projesini büyük bir şevkle, aynı zamanda büyük bir uzmanlık ve titizlikle savunmuştu. Yaratıcısının adını alan ***Larin projesi*** aşağı yukarı şunları öngörmekteydi.

Kırım'da halen mevcut olan 540.000 hektar boş kolonizasyon toprağı Yahudi kolonizasyonuna katılacak ve bu topraklar üzerine yaklaşık 220.000 kişi yerleştirilecektir. Bu 540.000 hektar, toplam 1,3 milyon hektar toprağı olan ve 170.000 Yahudi olmayan nüfus barındıran bir bölgeyle çevrelenmiştir. Bu bölgede üç kent vardır: Kerç, Dşankoi ve Öpatorya. Larin bu 540.000 hektarın 150.000 hek-



Kırım

tarını devlet çiftlikleri, geriye kalan yaklaşık 300.000 hektarı da ötekı çiftlikler için kullanmayı öneriyordu. Bu toprakların 100.000 hektarı kum ve tuz alanları olduğu için ekilir durumda değildi. Şimdilerde Kırım'da 25.000 kilometrekareye sadece 700.000 kişi düştüğü için —1780 yılından üçte iki daha azdır— Larin'e göre gelecek olan 220.000 kişi 400.000'e çıkarılabilirdi. Ve daha da ötesi sözü edilen üç büyük kentte büyük bir endüstriyel gelişim sağlanabilirdi: demir madeni, suni gübre, kükürt, brom, iyot, tuz, çimento (Feodosio yakınlarında Karabak), inşaaat malzemesi (Fraidorf ve Öpatorya), konserveler, trikotaj, kiremit ve tuğla. Larin'in hemen gelmelerini öngördüğü 220.000 kişiden en az 25.000'i yeni endüstride kullanılacaklardı.

Kırım mı Birobican mı tartışması tek olanaklı çözüme kavuşturulmuştur: Verilen karara göre, eldeki bütün güçlerle, hem Kırım, hem de Birobican geliştirilecektir. Bu arada Kırım "Agrojoint"in desteğine ayrılmış, Birobican ise, daha önce de söylendiği gibi, " Ozet" ve onun uluslararası kardeş örgütlerinin desteğine verilmiştir. "Komzet" 1932 yılı başlarında, toprak ihtiyacı giderildiği için, 70.000 hektar toprağı Kırım Hükümeti'nin hizmetine sunmuştur.

1931 yılı için çoğunluğu Ukrayna'da olmak üzere 3000 göç kararnamesi çıkarılmıştır. 1932 yılı içinde ise 1300 göç emrinin çıkarılması öngörülmüştür.

1929-31 yılları içinde Kırım kolonizasyonu, aceleye getirilmiş kollektifleştirme nedeniyle bir sarsıntı geçirmiştir. Plânlanmış gıda ve öteki ihtiyaç maddelerinin temininde meydana gelen aksamalar, bu yıllar içinde, 1500 ailenin Kırım'ı terketmesine yol açmıştı; bu, göçmenlerin üçte biri demekti, ve Kırım için oldukça yüksek bir orandı. Parti ve hükümet makamlarının enerjik müdahalesiyle bu olumsuzluklara son verildi. Kollektiflerden ayrılma hareketi 1931 yılı sonlarında durdu.

1930 Ağustosunda Simferopol Bölgesinde Yahudi çiftliklerinin %78'i, Öpatorya Bölgesinde %75'i kollektifleşmişti; bu kollektiflerin çoğunluğu kolhozdu (artel). Kırım'da bugün komün sayısı üç, Yahudi Köy Sovyetleri sayısı ise 33'tür.

Kırım'da kolonizasyon kısa süre içinde görkemli bir teknik harikayla hız kazanacaktır. Leningrad Hidroloji Enstitüsü, mühendis V. Nikolskiy'in planına uygun olarak bir proje hazırlamıştır; bu projeye göre, Dinyeper'in suyundan yararlanılarak Kırım steplerinin bir milyon hektarı sulanacaktır. Kahovski Bölgesinde, Kerson yakınlarında kurulacak bir pompa tesisiyle Dinyeper'den alınacak su on metre yükseltilecek ve 90 km uzunluğunda bir kanalla Sivaş (Perekop) Vadisine ulaşacak. Sivaş'ta, dokuz milyar metreküp su rezerve edecek muazzam bir yapay göl, bir tür baraj kurulacak ve su buradan kanallar ve pompa tesisleriyle Güneye, Kırım'a götürülecek.

*

Sovyetler Birliği Merkezi Hükümeti'nin, gerek Birlik Cumhuriyetleri'nde, gerekse de Özerk Cumhuriyetler'de yeni bölge ayrımları yapma kararına bağlı olarak Özerk Sosyalist Kırım Cumhuriyeti'nde de yeni bir düzenleme gündeme getirilmişti. Böylece, Ocak 1931'de, Kırım'ın ilk ulusal Yahudi Bölgesi, Bölgenin merkezi olan ***Fraidorf*** adıyla kuruldu.

1924'ten bu yana Kırım'ın Bölge sınırları değişmemişti. Şimdi, Kırım Cumhuriyeti'nin yeniden bölgelere ayrılması, Kırım Nüfusunu oluşturan ulusal bileşimin —ki düşünülebilecek en çeşitli bileşimdir bu— dikkate alınması temelinde gerçekleşmeye başlamıştı.

Kırım'da, şimdiye kadar var olan bölgelere, içlerinde biri Yahudi, biri Alman olmak üzere altı yeni bölge eklenmişti. Daha 1925'te, Kırım'da toplam 26 Köy Sovyeti vardı. İlk Yahudi bölgesini

Dşankoi'da kurına planından, burada yaşayan Yahudi nüfusun o bölgede mutlak çoğunluğa sahip olmasına rağmen, genel olarak Kırım'da yaşayan Yahudilerin ancak çok küçük bir kesimini kapsadığı için vazgeçilmişti. Fraidorf Reyonu şimdiye kadarki Yahudi bölgelerinin üç Yahudi köyünden, dolayısıyla Yahudi toprağından oluşuyordu: Öpartorya, Simferopol ve Dşankoi.

İlk kurulan Yahudi Reyonu 246.000 hektar toprağa sahipti. Bu bölge içinde "Komzet"in yönettiği toprak miktarı 139.000 hektar, ya da %57'dir. 25.000 hektarı sovhozlara aittir, yani devlet toprağıdır, 80.000 hektari ise çeşitli milliyetlere mensup köylüler tarafından ekilmektedir. Güneyde de bir Reyon'un dışında, bir dizi büyük Yahudi yerleşimleri vardır, ayrıca doğuya doğru Alman reyonu bölgesinde de bazı Yahudi yerleşimleri görülür.

Şu an 26.000 olan toplam nüfusun %35'ini Yahudiler oluşturur. Ruslar ve Ukraynalılar %25, Tatarlar %20, Almanlar %15 ve diğerleri %5 oranında bulunurlar. Fakat önümüzdeki iki yıl içinde Yahudi yerleşimlerinin dolmasıyla Yahudiler Reyon nüfusunun %60'ını meydana getireceklerdir.

Reyonda 36 Köy Sovyetinde örgütlenmiş toplam 200 yerleşim merkezi vardır. Bu Köy Sovyetleri'nin şu an 17'si ulusal Yahudi köy sovyetidir. Reyon merkezi Fraidorf'tur.

Halen 82.423 hektar işlenmemiş toprak, 226 hektar sebze tarlası, 29 hektar bağ (burada yeni dikilenler hesaba katılmamıştır), 6 hektar bahçe vardır. Özellikle bağlar hızla büyüyecektir. 1931 başlarında yapılan sayımda hayvan miktarı şöyledir: 10.258 at, 501 öküz, 5700 inek, 53.301 koyun ve keçi, 1950 domuz. Reyon, 250.000 traktörle iş gören dört mekanik traktör istasyonuna sahiptir. Reyonda üç sovhoz (devlet toprağı) vardır; çiftliklerin yüzde 90,2'si kollektifleştirilmiştir. Bu kollektiflerin ekim alanları toplam alanın %96'sını oluşturmaktadır.

Büyük endüstrinin bulunmadığı reyonda bazı el sanatları kartelleri faaliyet halindedir.

Okullara gelince: Birinci derece 83 okuldan 16'sı Yahudi okuludur. 22 okuma salonu bir kaç kızıl köşe vardır. 1931 yılı başlarında reyonda tek bir eczane bulunmamasına rağmen, iki hastane ve altı sağlık merkezi hizmet sunmaktadır. 1931 sonunda tamamlanmış ev sayısı 134, hâlâ inşaatı süren ev sayısı ise 144 tür.

1931 yılında reyon bütçesi 800.000 rubleydi ve bunun 262.400 rublesi karşılanmamıştı. Reyon Yürütme Komitesi 31 kişiden oluşmaktadır.

Kırım Cumhuriyeti Merkez Yürütme Komitesi Başkanı (Predk-

rimzik) 10 Aralık 1930 tarihinde 2."Ozet" Kongresine yolladığı kutlama telgrafında şöyle demektedir:

"Kırım Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti emekçi halkı adına 2. Ozet Birlik Kongresini selamlıyor, parti ve Sovyet Hükümeti tarafından yürütülen doğru ulusal politikanın sonucu olarak ve bütün milliyetlerden emekçilerin Kırım Hükümeti'yle elele, vermesiyle emekçi Yahudilerin yeni bir bölgeye yerleştirilmesi işinde önemli başarılar elde edildiğini ifade etmek isterim. Yerleşim için açılan 342.000 hektar toprağa şimdiye kadar 4500 Yahudi aile yerleşmiş ve bunların %65'i Kolhozlarda örgütlenmiştir. 28 Yahudi köy sovyeti kurulmuş Yahudi ulusal reyonu örgütlenmiştir. Yaşasın Birliğin bütün uluslarından emekçilerinin sosyalist inşanın gerçekleştirilmesi için yaptıkları işbirliği. N0:728, Predkrimzik, Kubayev."

Başka Topraklar

(Birobican dışında)

Yahudi kolonizasyon faaliyeti daha önce sözü edilen üç bölge ve Birobican'la sınırlı değildir. Sovyetler Birliği'nin başka bölgelerinde de 1926 yılında Yahudi tarımsal yerleşimleri kurulmaya başlanmıştı.

Daha dar olan ***RSFSC*** bölgesinde Yahudi kolonileri Beyaz Rusya sınırına yakın batı eyaletlerinde oluşmuştu. Bu tür Kolonilere Somolensk kentinin pek yakınlarında, hatta Leningrad çevresinde rastlanmaktadır. 1926 yılında batı eyaletinde yaşayan 94.445 Yahudiden %30'u deklase, ya da yarı deklase olmuş ailelerdi. 1930'a kadar yaklaşık 8400 ailenin %46'sını emek işlerine sevketmek, bunlardan %26'sını el sanatlarına, %10'unu endüstriye ve %10'unu kolonizasyona yerleştirmek mümkün olmuştur. Kırım için verilen 1930 göç emrinden 187'si Batı eyaleti ve Leningrad içindi.

Yahudi kolonileri, 1928'den sonra, batı eyaleti dışında örneğin ***Perm*** civarında, ***Ural'***da ve nihayet ***Sibirya'***da kurulmuştu. Batı Sibirya'da Tomsk'tan 30 km uzakta 1000 hektarlık bir toprağa sahip bir Yahudi kollektifi vardır. Bir başka kollektif ise Novosibirsk'te faaliyettedir. 2400 hektar toprak üzerinde kurulmuş (Omsk çevresinde) 279 kişinin (45 aile) yaşadığı bir komün, 1930 Temmuzunda yapılan sayıma göre 33 ev, 3 traktör, 84 at, 105 inek, 50 koyuna sahiptir. 1929 yılında ise İrkutsk, Açinsk ve Krosnoyarsk yakınlarında (Doğu Sibirya) üç Yahudi kollektifi daha kurulmuştur.

Yahudi kolonileri içinde ***Kafkasyadaki*** bölümün özel bir yeri vardır. Bu koloniler etnik olarak iki gruba ayrılır. ***Gürcü Yahudiler*** tamamen Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşarlar, merkezleri ise İmeretya'da Kutais kentidir. ***Dağlı Yahudiler*** ise, büyük çoğunlukla Dağıstan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin toprakları üzerinde yani RSFSC sınırları içinde yaşamaktadırlar. Küçük bir bölümü ise Azerbaycan'da, yani Transkafkasya Federasyonu içindedir.

Ekteki "Bir Yolculuk Protokolü" bölümünde ayrıntılı biçimde kendilerinden söz edilecek olan ***Gürcü Yahudilerin***, %95'i 1917'ye kadar küçük tüccar ve zanaatkârdı, 1924 yılında bile Tiflis'te sendika üyesi Yahudilerin sayısı altı ya da yediydi. Gürcistan Yahudi kolonizasyonu tamamen yüksek nitelikli bahçe tarımı, bağcılık ve ipekböceği üreticiliği yönünüde gelişmektedir. Gürcistan Yahudilerinde el sanatlarının kollektivizasyonu daha önemli rol oynamaktadır. Şimdiye kadar göç eden Gürcü Yahudi ailelerinin sayısı nispeten daha az. En büyük kollektif çiftlikler Ziteli Gora ve Soçi Reyonlarında bulunuyor. Ocak 1929 yılında Kutais'ten 26 Gürcü Yahudi Öpatorya Reyonununa göç etmiştir. Fakat Gürcü Yahudileri eski bölgelerinin dışındaki yerlere yerleştirme düşüncesinden vazgeçildi. Gerçi Kırım kolonilerinde, ya da Birobican'da tek tük Yahudi göçmenlere rastlanıyor, ama bu grup açısından kitlesine bir göç söz konusu değil.

Dağıstan'ın dağlı Yahudilerinde durum çok farklı. Dağlı Yahudiler diğer Yahudilerden önemli ölçüde ayrılırlar. Sadece 100.000 insan tarafından kullanılan tuhaf bir dil olan Tatikce (bir Neo-İran diyalekti) konuştukları ve dış görünüşleri itibariyle (uzun boylu, güçlü kuvvetli, yanık tenliler. Silah konusunda bilgili olan bu halk bir zamanlar savaşçı bir toplulukmuş) Yahudilere hiç benzemedikleri için değil, belli bir romantizm nedeniyle sayıları şimdiye kadar şişirilen Arabistan ve Sahra'daki küçük Yahudi grupları dışında, tarihte nerede görülürlerse görünsünler belli bir konumda bulunan diğer Yahudilerden çok farklı bir sosyal konumlanışa sahip bilinen tek grup olduğu için farklıdırlar. Sayıları toplam 20.000 olan Dağlı Yahudiler —bunların 12.000'i Dağıstan'da, 1926 sayımlarına göre de, 9760'ı Derbent kentinde diğerleri kırsal kesimde yaşamaktadırlar— çok uzun zamanlardan bu yana küçük köylülerdi. Çarlık Hükümetinin zulmü bunlara sadece Yahudi oldukları için değil, isyancı bir halk olmanın yükünü taşıdıkları için de yönelmişti. Belli Kafkas kabilelerinin vahşiliğini nefret edilen bir dinle birleştiren bu halkın, çok eski za-

manlarda yasaların dışına çıkmış bir kabile mi yoksa Yahudi mi oldukları sorusu şimdiye kadar açıklığa kavuşturulamamış olduğu için açık bırakılmalıdır.

Dağlı Yahudiler devrimde başlangıçtan itibaren Bolşevik Parti'sinden yana olmuşlardır. Bu halkın çocukları Kuzey Kafkasya Kızıl Partizanlarının en ön saflarında çarpışmışlardır. Bunun sonucunda onbir Dağlı Yahudi kabilesi beyaz Kazaklar tarafından yok edilmiş, geriye kalanlar ise sürülmüştü. Bu zamandan beri Dağıstan'da hâlâ varlığını sürdüren 12.000 Dağlı Yahudi büyük bir sefalet içinde kentlerde yaşıyor. Merkezi Hükümet makamları gibi, Dağıstan Hükümeti de 1927'den beri büyük bir enerjiyle Dağlı Yahudilerin yeniden kırsal alana yerleştirilmeleri işiyle uğraşmaktadır. Şimdiye kadar Dağıstan Sovyet Cumhuriyeti Dağlı Yahudiler için 11.365 hektar toprak ayırmıştır; bu topraklar üzerinde şimdiden 540 çiftlik kurulmuş bulunuyor. Kislyar Reyonunda ise 265 ailenin yaşadığı iki yeni Dağlı Yahudi köyü oluşmuştur.

Azerbaycan'da da Yahudilerin kırsal alana yerleştirilmelerine başlanmıştır. 1926-1929 yılları arasında çoğunluğunu Dağlı Yahudilerin oluşturduğu 142 aile —700 kişi— göç etmiştir. Sadece %5'i ticaret alanında faaliyet gösteren Dağlı Yahudiler endüstriye ve el sanatlarına yöneltilecektir. 1929 yılında Öpatorya Bölgesine de Azerbaycan'dan gelen Dağlı Yahudi aileler yerleştirilmiştir. Azerbaycan'dan Kırım'a 223 aile, Birobican'a 16 aile yerleşmiştir. Bunlardan %20'si, Kırım'dan 45 aile, Birobican'dan ise dört aile, geri dönmüştür.

*

Orta Asya'da da Orta Asya (Buhara) Yahudileri problemi kolonizasyon sorununu gündeme getirmiştir. Burada karşılaşılan zorluklar başka yerlere kıyasla daha büyüktür. "Gezi Notları" bölümünde Orta Asya Yahudilerinin sosyal ve kültürel durumları ayrıntılı biçimde anlatılacaktır. Yahudilerin tamamen tecrit edilmiş, sosyal ve kültürel açıdan en geri kalmış bu parçasının dönüştürülmesinde karşılaşılan zorlukların nesnel olmaktan çok öznel olduğu belirtilmelidir. Kolonizasyon çabaları şimdiye kadar neredeyse tamamen küçük yerleşimlerde sınırlı kaldı ve çoğu kez başarısızlıkla sonuçlandı: Ancak 1930'dan sonra bundan sonraki kolonizasyon çalışmaları için odak olacak yaşama yeteneğine sahip işletmeler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Özbekistan Hükümeti şimdiye kadar genişliği itibariyle büyük olanaklar sunan Açlık Bozkırında 5000 işletme için en az 20.000 hektar

toprak ayırmıştır. Bu bereketli toprakta büyük bir sulama tesisinin yapımına başlanmıştır. Bu topraklarda gelecekte pamuk üretimi yapılacaktır. Burada toprak iyidir, ne var ki hâlâ giderilememiş su sıkıntısı kolonizasyon çalışmalarını zorlaştırmaktadır. 1929 yılı sonunda mevcut 800 küçük çiftlikten 140'ı kolonizasyon gruplarının kötü bileşimi sonucu çökmüşlerdir. Fakat çok sayıda kollektif içinde örgütlenmiş olan diğerlerinin kaydettikleri gelişmeler iyidir. Açlık Bozkırında en iyi ve en büyük kollektifler 160 çiftliği kapsayan Selyestovo ve 130 çiftliği kapsayan "Pobjed Oktyabr"dır. 1930'da sadece 2075 hektar, yani kullanılacak toprağın sadece %10'u işlenebilmiştir. İşlenebilen toprakların 982 hektarında pamuk, 213 hektarında buğday, 12,5 hektarında bahçe, 34 hektarında bağ, 35 hektarında ise sebze üretimi yapılmaktaydı. Hayvan verisi olarak 80 boğa ve öküz, 132 süt ineği, 183 dana, 21 eşek ve çok sayıda deve bulunmaktaydı. Sadece bir traktör vardı! Kredileri Özbekistan Tarım Komiserliği vermektedir. Aynı zamanda "Komzet" de büyük bir miktar verme kararı almıştır.

1929 Yılında Özbekistan Yahudi Küçük Çiftçi ve Zanaatkârları Birinci Kongresi toplandı. Kongrede 28 tarım ve 33 meslek arteli temsil edilmekteydi. Orta Asya'da el sanatları kuruluşlarının örgütlenmesi de başka yerlerde olduğundan daha yavaş yürüyor.

1929'dan sonra Tacikistan'da da, orada yaşayan Orta-Asya Yahudilerinin kolonizasyonuna girişildi. Stalinabad ve Kodşent yakınlarında 200 aileyi kapsayan kollektif çiftlikler kuruldu.

Nihayet Uzak doğuda da, Birobican'ın dışında, Buryato-Moğolistan'da, orada yaşayan Rus-Yahudi nüfus (genellikle sürgünlerin ardılları) için küçük çaplı bir kolonizasyon çalışmasına başlanmıştır. Şimdi orada da "İcor" adlı, 74 hektarlık bir toprakta kurulmuş bir komün vardır.

Birobican

Birobican'ın Kolonizasyonuna, Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Başkanlığı'nın, daha önce başka bağlamlarda sözü edilen kararı temelinde Mayıs 1928'de başlanmıştır. Birobican'da yürütülen Yahudi kolonizasyonu çalışmalarının şimdiye kadarki sonuçlarını kısaca değerlendirmeden önce söz konusu olan bölgeyi kaba hatlarıyla çizmek gerekmektedir.

Birobican coğrafi değil, bölgenin şimdiki sınırları çervesinde doğal ekonomik gerçeklerine uygun düşen idari bir kavramdır. Birobican

adı, Amur nehrinin, kollarıyla bölgenin büyük bölümünden geçen Bira ve Bican adlı iki ana kolunun adından türemiştir. Uzak Doğu Çarlık idaresi altındayken Kabarovski'den yönetilen bu bölgeye Bicano-Birsk Eyaleti denmekteydi. Bu bölgenin Yahudi kolonizasyonu için saptanmasıyla yeni ad seçildi; bu ad hızla kendini kabul ettirdi ve şimdi son derece popülerdir.

Bu bölgenin yerlileri, avcı halklar olan kısmen Tonguzlar kısmen de Golden ya da —kendi deyişlerine göre— Udehler dir. Bu bölgelerde Ruslar ilk kez, 17. yüzyılda, ilk Kazakların tüccar ***Kabarov*** liderliğinde Amur ve Usuri bölgesine ulaştıklarında görülmüşlerdir. Fakat Rusların bölgeye yerleşmeleri ancak, bölgenin, 1860 dolaylarında Çinliler tarafından iki sözleşmeyle terk edilmesinden sonra başlamıştır. O zamanlar Baykal Kazaklarından kurayla saptanan bir kaç bin ailenin Amur ve Usuri'ye yerleşmeleri kararı alınmıştı. 60'lı yıllarda da ilk Koreliler geldiler; bunlar büyük bir köylü ayaklanmasından kaçan mültecilerdi ve o zamandan bu yana yerleşik ve son derece değerli pirinç üreticileri olarak burada yaşamaktadırlar.

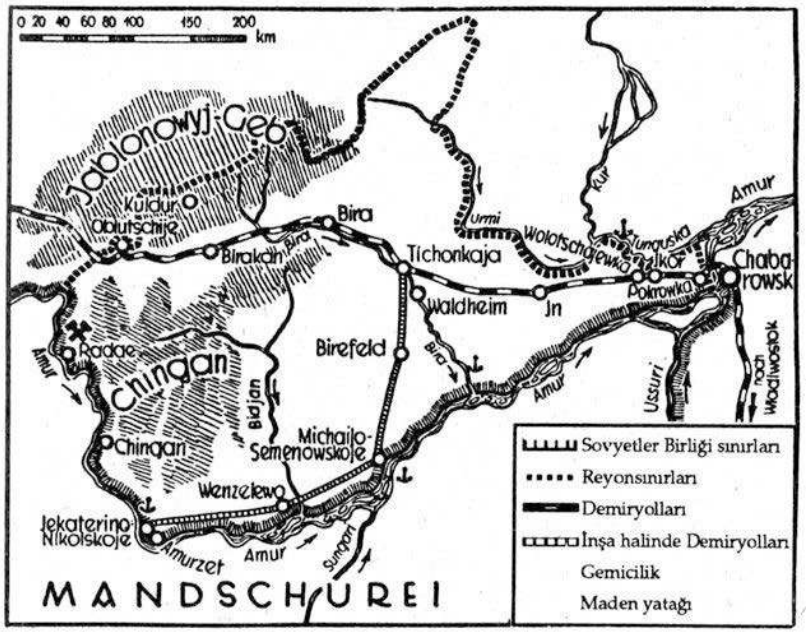
Birobican'ın sınırlarının kesin saptanması 1929'da Uzak-Doğu Bölge Yürütme Komitesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Yönetim tekniği olarak bölge 1 Ekim 1930'a kadar, sadece bir merkezden (Tihonkaya) kolonyal biçimde yönetilen dört değişik reyona bölünmüştü. O günden bu yana Birobican'ın merkezi; Transsibirya demiryolu üzerinde kurulmuş Tihonkaya birleşik reyonudur. Bu birleştirme bir özerk Yahudi idari birliği örgütleme hazırlığı için ilk adım olmuştur. Tihonkaya 1932'den bu yana Birobican adıyla anılmaktadır.

Uzak-Doğu'da bir tür Birobican'a katılma hareketinin gerçekleşmesi ilginçtir! Birobican'ın kuzeyinde, Amur'un kollarında biri olan Tunguska'nın öte yanında, neredeyse Yakut Sovyet Cumhuriyeti'ne sınır veren 4,8 milyon hektar gibi muazzam büyüklükte bir toprak üzerinde avcılık ve balıkçılık yapan yerli halklar Udeh ve Tonguzların yaşadığı bölge, hükümete başvurarak Birobican'a katılma talebinde bulunmuştur. 1932 yılının ilkbaharında, yerlilerin yaşadığı bu bölge, bütün ulusal hakları saklı tutularak idari olarak Birobican'a katılmıştır.

Yapılan bir dizi titiz inceleme sonucunda Birobican bölgesi üzerine bilgi edinilmişti. 1927 yılında Moskova Timiryasev Akademisi profesörlerinde ***William'***ın, 1929 yılında New York'lu profesör ***Harris***'in başkanlık ettiği "İcor" inceleme gezileri, ve 1930 yılında Sovyetler Birliği Tarım Halk Komiserliğinin bir inceleme gezisinde bölge incelenmişti. Bu üç büyük inceleme gezisinin yanı sıra bir dizi küçük yerel girişimler sayesinde de, kısmen haritası da tam olarak kay-

dedilmesi gereken Birobican üzerine bilgiler çoğalmıştır.

Bütün bu araştırmalar sonucunda şu ortak yargıya varılmıştı: Bölge yer altı kaynakları itibariyle öyle zengindir ki, burada kim, hangi nedenle koloni kurarsa kursun, bölgenin Beş Yıllık Plan çerçevesine katılması, Uzak-Doğu Sovyet Bölgesi'nde inşa çalışmasının bir parçası olacaktır. O nedenle, Birobican'ın kolonizasyonu, birinci plânda bir Yahudi bölgesi oluşturmak için gündeme getirilmemiştir.



Birobican

Burada söz konusu olan, geniş, boş bir arazinin açılması ve Sovyetler Birliği'ndeki belli bir milliyete, yani Yahudi milliyetine, hiç bir zaman sahip olmadığı özerk sosyalist idari birliğini kurma olanağı tanıyarak teslim edilmesidir.

1929 yazında, bir çok grupla birlikte aylarca Birobican'da inceleme yapan Amerika Komisyonu "İcor" uzmanlarının yargısı, özellikle dikkate değerdir. Çoğunluğu Yahudi olmayanlardan oluşan bu Komisyonun başkanlığını üniversite profesörü ***Franklin S. Harris*** yap-

maktaydı. Diğer üyeleri ise tarım uzmanı-mühendisi John Brownlie Davidson, Profesör Doktor Charles Kunz, sosyolog ve tarım bilimcisi, çiftçi ve kooperatif uzmanı Benjamin Brown vs. idi. Yayınladığı kapsamlı Raporda Komisyon, mevcut bütün zorluklara rağmen, Birobican'ın, kolonizasyon için gerekli bütün önlemlerin hemen alınmasını gerektiren çok zengin bir bölge olduğunu açıklamıştı. Yine 1929 yılında Buenos Aires'te "Procor"un Yahudi-Amerikan Komisyonu, Sovyetler Birliği'ndeki Yahudi kolonilerini ziyaret etmiş ve bu arada Birobican'a da uğramıştı. Başkanlığını "Procor" yöneticilerinden Rehovitzki'nin yaptığı bu komisyon da, Birobican'ın kolonizasyon plânını sadece onaylamakla kalmamış, büyük bir destek vaadetmiştir.

Moskova'da merkezi makamların aldığı kararlara uygun olarak Uzak-Doğu Sovyet yetkilileri, Birobican projesinin ayrıntılarını defalarca görüşmüş, kolonizasyon ve endüstrileşme çalışmasının doğrultusunu saptamışlardı. 1930 yazında Tarım Halk Komiserliği'nin gerçekleştirdiği inceleme gezileri, Birobican'da büyük devlet çiftlikleri (Sovhoz) kurmanın olanaklı olup olmadığını saptamak amacını güdüyordu. Tarım Halk Komiserliği bu inceleme gezisinin sonuçları temelinde sadece Birobican'la ilgili kapsamlı bir karar kabul etmiştir. Bu kararda, Birinci Beş Yıllık Plan döneminde, Birobican'da çalışmanın yoğunlaştırılacağı saptanmaktaydı: Çalışma: mevcut kollektif çiftliklerin geliştirilmesi, tarımsal üretim, büyük baş ve kümes hayvanları üretimi için büyük devlet çiftliklerinin oluşturulması yönündeki kapsamlı plânların gerçekleştirilmesi, mevcut el sanatları kollektiflerinin ve oluşmaya başlayan küçük endüstrinin geliştirilmesi, büyük merkezi mekanik traktör istasyonlarının kurulması üzerinde yoğunlaştırılacaktı. Tarım Halk Komiserliği'nin başka bir kararı gereğince de, Birobican'a göç çalışmasının yönetimi, Uzak Doğu Kolonizasyon Eyalet İdaresi, daha doğrusu Merkezi Kolonizasyon idaresine tabi olacak, bütünlüklü bir organa devredilecekti. Beş yıllık dönem sonunda (1933) Birobican'a 50.000 Yahudinin yerleşmesini öngören plâna esas olarak uyulacaktı. Bütün Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin 20 Ağustos 1930 tarihli kararı gereğince, Birobican'da bütünlüklü bir reyon oluşturulması şimdiden bütün inşa çalışmasını hızlandıran bir etki gösterecekteydi. 25 Ocak 1931'de Tihonkaya'da Birobican 2. Sovyet Kongresi yapılmış ve Birobican 1931 yılı bütçesi bu Kongrede bir milyon ruble olarak saptanmıştır.

Reyon yönetiminin ulusal bileşimi şöyledir: Reyon başkanı Rus, Reyon Yürütme Komitesi ve Reyon Parti komitesi sekreteri Yahudi'dir.

Aralık 1930'da yapılan 2."Ozet" Kogresi'nin aldığı ve "Kırım mı, yoksa Birobican mı" biçimindeki can sıkıcı tartışmaya son veren kararlarla, aşağıda verilecek rakamlarda ifadesini bulan Birobican'da yapılacak çalışmanın doğrultusu onaylanmıştır. O zamandan bu yana Birobican'da inşa çalışmasının temposu çok artmış bulunuyor. 1931 yılında, Ocak'tan Haziran'a kadar, Birobican'a 2000 kişinin yerleşmesi, plânın gerçekleşeceğini göstermektedir. 1931 yılı sonunda Birobican'da yaşayan Yahudilerin sayısı 5500, yani nüfusun %14'üydü. 1932'de Yahudilerin sayısı en az 15.000'e çıkacak. 1932 yılı için 2.900 aile ve 2.400 kişiye 5.300 resmi yerleşim emri çıkarılmıştır. 1932 Ağustosuna kadar Birobican'a 6.200 Yahudi göç etmişti, bunların 300'ü yabancıydı, aralarında Almanya'dan gelen 40 kişi de vardı. Mayıs ve Haziran aylarında, daha sonra giderilen konut darlığı nedeniyle, büyük bir kararsızlık yaşanmıştır. Eylül 1932'de ise 60 kişilik ilk göç kafilesi Filistin'den gelmiştir.

Toprak

Yüzölçümü 3.862.682'hektar olan Birobican, Belçika, Alman Volga Cumhuriyeti, ve Kırım'dan büyüktür, Filistin'in ise neredeyse iki katıdır. Mevcut topraklarının tarıma elverişli bölümü 1.835.100 hektardır, bunun yaklaşık 500 000 hektarı sulak hatta bataklık durumdadır ve drenajla ıslah edilmesi gerekir. Bölgenin 1.973.100 hektarını Ormanlık alanlar, 64.500 hektarını ise kurumuş, hiç bir biçimde kullanılmayan alan topraklar oluştururur. Toprağın %60'ı pek yüksek olmayan dağlık arazi, geriye kalan düzlüktür. Demek ki Birobican esas olarak iki parçaya ayrılır: Muazzam dağlık arazi ve Amur nehrinden hafif bir yükseklikle ayrılmış, nehre yumuşak bir iniş yapan, bozkırla, sadece yer yer ormanlarla kaplı bir düzlüktür.

Birobican iki iklim bölgesinin sınırında bulunmaktadır: kuzey ve kuzey-doğusu, Doğu Sibirya'nın, sert bozkır ikliminin etkileri altında bulunurken, merkez, güney ve güneybatı bölgeleri Okyanus ikliminden etkilenmektedir. İki iklim sınırında bulunmasının yanı sıra Birobican'ın kısmen donmuş Toprak (bölgenin büyük bir bölümünde humusun altında donmuş toprak vardı ki bu zemin suyunun akıp gitmesini engellenmekte, su birikmesine yol açmakta, otlanmayı en-

gellemektedir) kuşağı içinde yer alması ekonomiyi ve yaşamı etkilemektedir. Birobican'ın konumu yazların son derece yağmurlu ve nemli geçmesine yol açmaktadır. Bölgeye Pasifik Okyanus'undan esen sıcak hava akımları, iki iklim sınırında bulunan bu bölgenin orman ve stepleri üzerinde soğuyarak sürekli yağmurlara neden olurlar. Buna karşın kışları son derece kuru, soğuk, güneşli ve rüzgârsızdır. İlkbahar ve sonbahar rahat geçer, yaz aylarında olduğu gibi çok yağmurlu değildir bu aylar. Birobican'da eksi 40 derece altında soğuklara hiç rastlanmamıştır. Ortalama hava sıcaklıkları, Birefeld Meteoroloji Gözlemevi tarafından şöyle saptanmıştır: Ocak eksi 21,4 derece, Şubat eksi 17,6 derece, Mart eksi 9,7 derece, Nisan artı 2,4 derece, Mayıs artı 11,1 derece, Haziran artı 16,8 derece, Temmuz artı 21,6 derece, Ağustos artı 19,6 derece, Eylül artı 12,5 derece, Ekim artı 3,5 derece, Kasım eksi 9,7 derece, Aralık eksi 9,6 derece.

Görüldüğü gibi hava sıcaklığında büyük dalgalanmalar olmakta, bu arada Temmuz Ağustos'tan daha sıcak geçmektedir. Bir başka gözleme göre, Mayıs-Eylül arası ortalama sıcaklık 15,9 derecedir. Bitkilenme dönemi 24 Nisan'dan 15 Ekim'e kadar, yani toplam 174 gün sürer. Hiç bir biçimde buzlanmanın olnadığı dönem 12 Mayıs'tan 3 Ekim'e kadar, yani 144 gündür. Yaz sıcaklığının toplamı 2500-3000 derecedir.

Yıllık yağış miktarının toplamı 630 milimetre, Mayıs-Eylül ayları arasında 494 milimetreye ulaşır. Bu gözlemlere göre bütün bir yıl içinde yağışlı günler 118 olarak tespit edilmiştir; sadece Mayıs-Eylül arası yağışlı günlerin sayısı 67'dir. En yüksek yağış miktarı Mayıs-Eylül arası kaydedilmekte ve özellikle de Ağustos ayı çok yağmurlu geçmektedir. Haziran ve Temmuz'da da süren yağışlar, Eylül ayında azalır. Elbette bazı yıllarda farklılıklar olmaktadır. Örneğin 1930 yılında, Ağustos ayı içinde kaydedilen yağış miktarı, Birobican'da son 25 yıldır saptanan en yüksek seviyeye çıkarak 322 milimetreye ulaşmıştır. Buna karşılık 1930 Temmuz'u normalden çok yağışsız geçmiştir. 1921 yazı çok sıcak bir yazdı. O dönemde yapılan ölçüme göre, ortalama hava sıcaklığı artı 33 derece olarak saptanmıştır. En düşük sıcaklık ise Aralık 1920'de eksi 40 olarak kaydedilmiştir. Hava sıcaklığı Aralık-Ocak aylarında hiç bir zaman sıfırın altında 33-34'e düşmez: ayrıca güneşli, kuru ve rüzgarsız havanın, soğuğu, Orta ve Doğu Avrupa'da hüküm süren, şiddetli rüzgarların estiği sert hava koşulları altında eksi 3-4 dereceden daha dayanılabilir kıldığı

söylenmelidir. 1928/29 kışında altı ay içinde kaydedilen havanın kapalı olduğu gün sayısı 6, karlı gün sayısı ise 4'dür.

Bölge nüfusu kolonizasyon başlangıcında 32.000 di. Bunların 18.000'i Kazak 7.500'ü ise demiryolu boyunca yerleşmiş Ruslardı (demiryolcular, zanaatkârlar vs. ve aileleri). 1 Ocak 1930'da Birobican'ın nüfusu 37.450 olarak saptanmıştır; bunların 27.350'si Rus, 3.000'i Ukraynalı, 3.200'ü Koreli, 2.700'ü Yahudi, 700'ü yerli (Tonguzlar ve Udehler) 500'ü Çinli'dir. Henüz bir kilometrekareye bir kişi bile düşmemektedir. 1937 yılında (İkinci Beş Yıllık Planın sonu) Birobican nüfusunun 300.000'e ulaşması ve bu sayının %50-60'ını Yahudilerin oluşturması öngörülmüştür.

1 Ocak 1930'da 248 yerleşim merkezi vardı; bunlardan dokuzunda Yahudiler çoğunluğu oluşturuyordu. 3'ü Yahudilerin, 4'ü Korelilerin, 2'si yerlilerin, 1'i Çinlilerin olmak üzere 60 Köy Sovyeti kurulmuştu. En büyük merkezler, Birobican'ın merkezi olan 8.000 nüfuslu Tihonkaya, 3.000 nüfuslu İn, 2.200 nüfuslu Birakan —bu üç merkez Transsibirya demiryolu üzerindedir—, ayrıca 1.300 nüfuslu Michailo-Semenov-Skoye, 2.000 nüfuslu Stalinfeld, 11.000 nüfuslu Venzeljevo, 2000 nüfuslu Blagoslovenje (Koreliler), 1.900 nüfuslu Yekaterino-Nikolskoye'dir.

Tarım

Birobican ekonomisi, biri tarım diğeri endüstri olmak üzere iki yolda yürüyecektir. İşlenmiş toprak 28.000 hektardan (1932) 200.000 hektara (1937'ye kadar) çıkarılacaktır.

Tarımda kolonizasyon, 1928 yılında, batıdan gelen kolonistlerin ilk coşkuyla plansız kurdukları, küçük, çok küçük kollektiflere bölünmüş olarak başlamıştı. Başlangıçta, dağınıklık ve iki doğal afet —sel ve sığır vebası— gibi olağanüstü koşullardan kaynaklanan muazzam zorlukların ardından —1929 sonlarından bu yana—, Valdheim, Amurzet ve Birefeld adlı üç büyük kollektif çiftlikle, İcor adlı bir komünün oluşturulmasını sağlayan önemli bir istikrar ortamı yaratılmış bulunuyor.

Valdheim 1 Ocak 1930'da 125 hektar toprağa sahipti; 1930'da bunun 114 hektarı işlenmişti (bahçecilik 15, patates ekimi 31, tahıl 78 hektar). Nüfusu şimdilerde 400 olan bu kollektifin 1932 başlarında kaydedilen verilere göre 200 inek, 108 at, 200 domuz, 300 arı kovanı

ve 700 tavuk vardır. 60 konut, at ve inekler için yeni, büyük ahırlar, modern yemek salonu, nitelikli bir okul, kulüp, ordu sağlık merkezi ve çocuk yuvası bulunmaktadır. 1931-1933 yılları arasında 1000 aile için konut yapılacaktır. Gelişme bahçecilik ve mandıracılık yönündedir. Bir kollektif üyesinin ortalama günlük ücreti 3,17 Rubledir. Çiftliğin 1 Ocak 1930 itibariyle 272.240 Ruble borcu vardır. Hektar başına gayri safi hasılat patateste 340, domateste 2088, salatalıkta 1365, buğdayda 57 rubledir. Şubat 1931'de Valdheim'a 250 süt ineğiyle, 200 domuz daha verilmiştir. Eylül 1931'den bu yana burada, 32.000 yumurta alabilen bir kuluçka makinesine sahip bir kümes hayvanları çiftliği de faaliyet halindedir.

Birefeld. Bu yerleşim merkezinin hareketli bir geçmişi olmuştur. İlk başlarda, eski Ukrayna kolonisi Aleksandrovsk'ta kurulmuş, ancak burada suyun kötü olması nedeniyle 3 km kadar uzağa Alekseyevka'ya taşınmıştı. Daha sonra söz edeceğimiz Birefeld Deneme Alanı, Birefeld kollektifi içinde değil, hava hattıyla 7 km uzaklıktadır. "Bozkır Bölümü" denen yaklaşık on aileden oluşan bir grup, 1930 sonunda tasfiye edilmiş, bazı aileler Tihonkaya'ya göç etmiş, diğerleri Birefeld'e katılmışlardı. Yüzölçümü: 1930'da 1550 hektar; Kollektif üyeleri: 282 mevcutlu 92 adet; canlı demirbaş: 210 inek, 62 at, 1550 arı kovanı. Bu merkezde bulunanlar: okul, çocuk yuvası, kulüp, yirmi yataklı bir hastane, veteriner merkezi, son derece kötü bir yemek salonu, Tihonkaya ile telefon bağlantısı, bir Sovyet binası, bir traktör tamir atölyesi. Burada gelişme, hayvancılık ve teknik kültürler yönünde olmaktadır. Tahıl ekimi, soya, mısır, hintyağı, kenevir yararına sınırlandırılmıştır. Alekseyevka'nın yeni yerinde, 1930'da, inek ve atlar için büyük ağıl inşaatı başlamıştır.

Amurzet. 1930 yılında 1144 hektar toprak sürülmüş, yine aynı yılda 871 hektar biçilmiştir. Bu yılki ürün: 375 ton. 1 Ocak 1930 tarihi itibariyle nüfusu: yaklaşık 400. Hayvan verisi: 37 inek, 27 Etlik Büyükbaş hayvan (Jungvieh), 87 at, 8 tay, 250 arı kovanı. Merkezde bulunanlar: 60 konut, 5 kollektif bina (okul, kulüp, çocuk yuvası, sağlık merkezi, yemek salonu), 1 kooperatif. Burada gelişme arıcılık ve tahıl ekimi yönünde olmaktadır. 1931 yılında 17 büyük binanın inşaatı tamamlanmıştır. Kışın Birobican kentine karayolu bağlantısı vardır.

İcor, esas olarak genç Beyaz-Rus ve Yahudi komünistleri tarafından kurulan bir komündür. 1930'da üye sayısı: 60; tek çocuklu bir

çiftin dışında hepsi onsekiz yaşlarında gençlerdi ve dörtte birini genç kızlar oluşturuyordu, bu genç kızların arasında iki de Kazak kızı vardı. 1932'de: 80 yetişkin, 16 çocuk. 1930 ekimi: 32 hektar. Bu yılki ürün: 170 ton. Hayvan verisi: 104 damızlık inek, 4 damızlık boğa, 10 öküz, 105 domuz, 32 at. Komünde balıkçılık faaliyeti de yürütülmektedir. 1930 yılında elde edilen: 500 kg havyar, 6000 kg balık, 3500 kg tuzlanmış balık, reyon kooperatifine teslim edilmiştir. Gelişme hayvancılık ve özellikle de daha şimdiden düzenli olarak Kabarovsk'a gönderilen tereyağ ve kaymak üretimi yönünde olmaktadır. Ayrıca balıkçılık da geliştirilmektedir. Komünde bulunanlar: 25 odalı üç konut, 10 çiftlik binası. 1930'da iki konut yapılmıştır. Komüne 38.500 Ruble tutarında kredi açılmıştır. 1 Ekim 1929'dan, 1 Ekim 1930'a kadar Kabarovsk'a 32.700 Ruble tutarında süt ürünleri teslim edilmiştir. Aylık ücretler 40-60 Ruble arasındadır. İcor yakınlarında 1931 sonlarından beri sosyalist bir kentçik kuruluyor. Voloçayevka'da (9 km uzaklıkta) devlete ait bir domuz çiftliği faaliyettedir.

Bu dört kollektif 49 traktör, 8 otomobil, 2 ekskavatör ve çok sayıda yol makinelerine sahiptir. Aynı zamanda, Birefeld Deneme İstasyonu'nda elektrik de üreten küçük bir mekanik traktör istasyonu bulunmaktadır.

1930 yılında ***devlet çiftlikleri*** (Sovhoz): 12.000 hektarı kullanılan 76.000 hektar alana sahip Birobican Tahıl Sovhozu (Stalinfeld); Amurzet'te 1500 hektar plânlı alana sahip Birobican Pirinç Sovhozu; 1930'da ekilen alan 110 hektar; Pokrovska'da 3500 hektar alan ve 550 adet hayvana sahip Birobican Süt ve Bahçecilik Sovhozu; ve Stepanovskoye yerleşiminde 95.000 hektar otlağa ve 4.500 adet hayvana sahip Amur-Birsk Hayvancılık Sovhozu. Sovyetler Birliği Tarım Halk Komiserliği'nin inceleme gezisinden sonra hazırlanan plânlara göre 1933 yılına kadar toplam sermayesi 80 milyon Ruble olan 22 Sovhoz kurulacaktır. Bunlardan 760.000 hektar alana sahip 14 Sovhoz, 1932 yılına kadar kurulmuş olacak. Ayrıca: Bir kümes hayvanları Üretimi Sovhozu, bir tohumluk devlet çiftliği plânlanmıştır. Daha önce sözünü ettiğimiz Hayvancılık Sovhozunda hayvan sayısı 1933 yılına kadar 10.000'e çıkarılacaktır. Sovhozların hizmetinde 46 traktör vardır. Devlet çiftliklerinin başlıca sorunu işgücü bulmaktır. "Ozet"e, 1932 yılı içinde devlet çiftlikleri için en azında 2500 işçi temin etmesi için talimat verilmiştir.

Birobican'da 1930 yılında toplam 34.593 hektar topraktan ürün kaldırılmıştır. 1927'de ise bu miktar 14.000 hektardı. Yine aynı yılda

ekilen toprak miktarı 19.521 (hektar)dır: sosyalist sektörde ekilen topraklar 14.475 hektar, bunların arasında Yahudi kollektiflerinin payı ise 2560 hektardır. Birobican'da özellikle buğday, yulaf, darı, mısır, kara buğday, soya fasulyesi, pirinç, patates, keten, kenevir, hintyağı vs. gibi teknik kültürler üretilmektedir. Tahıl ekimi için özellikle Amur Ovası yakınlarındaki yüksek düzlükler uygundur. Soya ekimi için Birefeld çevresi de aynı Amur Ovası gibi çok uygundur. Pirinç esas olarak Amur Ovasında ekilmektedir. Soya ekim alanı 1931'de 2900 hektar, 1932'de 10.800 hektar, pirinç ekim alanı ise 1931 yılında 420, 1932'de 2150 hektardır. 1930 yılında 8639 at, 7830 inek —bunlardan 580'i Yahudilere ait—, 9292 arı kovanı —2100'ü Yahudilere ait— vardır. 1931 yılında toplam 11.000 büyükbaş hayvan sayısı 1932'de 19.000'e çıkarılacaktır. Mevcut 138 adet traktörden 13'ü Kazak Kollektiflerine aitti.

1931 yılında dördü Yahudi 36 ***kollektif***, altı devlet çiftliği var, örgütlenme halinde ise 12; mekanik traktör istasyonları üç. 1930 yılında 16.000 kg bal ihraç edilmiştir. Arıcılık faaliyetiyle bağlantılı olarak şekerleme ve baldan yapılan alkollü içki endüstrisi kurulması plânlanıyor.

Nitelikli Yahudi çiftçiler yetiştirmek için 1931 başlarında Yekaterino-Nikolskoye'de 160 öğrenci kapasiteli Endüstriyel Tarım Teknik Okulu açılmıştır. Birobican için 100, Ukraynalı yeni kolonistler için 60 kontenjan ayrılmıştır bu okulda. Eğitim görecek 160 öğrencinin sadece kırkı Yahudi olmayacaktır. Yahudiler Yahudi dilinde ders göreceklerdir. Ayrıca traktör kursları hazırlanmaktadır. 1932 yılı içinde bir Islah Teknik Okulu kurulması planlanmıştır.

Birobican ekonomisinin bütünü açısından, bugün özellikle pirinç ve soya gibi teknik kültürler, aynı zamanda genel olarak güney doğunun ıslahı için "Bölge İstasyonu" olarak görülen "Lenin Tarım Akademisi"nin ***Birefeld deneme alanı*** önemli bir rol oynamaktadır. Bu alan 1930 yılında, daha sonra ölen toprak araştırıcısı ***L.J. Josefoviç*** önderliğinde kurulmuştu. Tesis son derece ilginçtir. Burada sadece büyük deneme alanları değil, aynı zamanda bir meteoroloji istasyonuyla bir çok laboratuvar vardır. Şimdiye kadar yapılan deneylerden elde edilen sonuçlara göre Birobican'da tahıl ekimi yüzde 20-30'un üzerine çıkmamalıdır. Deneyler belli bir alanın dört değişik türde sürülerek tahıl üretimine %25, soya üretimine %50, öteki kültürlere %25 düşecek gibi ayarlanabileceğini ortaya çıkarmıştır.

Ayrıca ayrılan bu dört tarlanın 5 yıl içinde yerleri değiştirilmeliydi. Beş ayrı ekimin yapıldığı durumda ise şöyle bir yol izlenmeliydi: Beştebir keten, beşteiki soya, beştebir tahıl ve beştebir teknik kültürler. Josefoviç'in görüşüne göre ağırlık tahıl üretiminde değil, keten, soya ve teknik kültürlerde olmalıydı. Özellikle şeker pancarı, ayçiçeği ve çok kaliteli pirinç türlerine önem verilmeliydi.

Endüstri ve Ulaşım

Birobican yeraltı kaynakları açısından çok zengindir. Henüz mevcut madenlerin tam tespiti bile yapılamamıştır. Sadece Chingan ve daha kuzeydeki dağlarda yapılan jeolojik bir araştırma sonucunda 500 milyon tondan fazla hematit bulunduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca şu madenler vardır: Kömür, grafit, gümüş, kurşun, en uç Kuzey doğuda ise altın. (Mevcut yedi maden ocağı 1931 yılı içinde makineleşecektir.) Chingan ve Bira'da 500 milyon tondan fazla grafit; Bira, Londoka ve Taymen Nehri kıyısında kömür bulunmaktadır. Kuzeyde, demiryolu hattı boyunca her tür inşaat malzemesi için kullanılanılabilen zengin kalker yatakları vardır; Birakan ve Kimkan'da şimdiden küçük kalker fabrikaları faaliyet halindedir. Birakan'da bir çimento fabrikası kurulacaktır. Büyük olasılıkla katran ve az değerli taşlar da vardır. ***Londoko*** ve bölgenin Kuzeybatısında muazzam büyüklükte kömür yatakları bulunduğu için, şu an, 2. Beş Yıllık Plân çerçevesinde hayata geçirilecek ve bütün Uzak-Doğu endüstrisi için merkezi bir üs haline gelecek görkemli bir ***Metalürji Kombinası*** kurma hazırlıkları ile uğraşılmaktadır. 2. Beş Yıllık Plânda Birobican ağır endüstrisi için 647 milyon ruble tutarında sermaye yatırımı öngörülmektedir.

Bölgenin neredeyse üçte birini kaplayan ***ormanlık alanlar*** kereste bakımından zengindir. Yılda 108.890 m^3 sedir ağacı, 69.200 m^3 karaçam, 121.617 m^3 çam ağacıyla köknar ve 316.200 m^3 yakacak odun kesilebilmektedir. 1931 yılında 636.631 m^3 plânlı kesim yapılacaktır. Bir tahmine göre yılda beş milyon Ruble tutarında odun ihraç etmek olanaklıdır. Başlıca ihraç limanları olarak Amur üzerindeki Vladivostok ve Nikolayevsk düşünülmektedir. Yekaterino-Nikolskoye'deki kereste fabrikasında yılda 30.000 kütük işlenecektir. 1931'de ise bu hacim önemli ölçüde genişletilecektir.

Birobican'da kereste, 1930'dan beri makineleşmiş olan Tihonkaya ***Bugholz***-Mobilya Fabrikasında değerlendirilir. Bu fabrika başka şeylerin yanı sıra günde yirmi düzine sandalye üretmektedir. 1931'de iki yeni mekanize olmuş atölye daha açılacaktır. Tihonkaya'da şimdiden beş milyon rublenin havale edildiği standart konut ve tarımsal binalar üretecek bir fabrika kurulmaktadır. Birakan'da terebentin, zift, ispirto üretilmektedir. Valdheim'da Hasır-Sepet vb. örmeciliği (weidenflechterei) gelişme halindedir. Tihonkaya'da bir de yük arabası fabrikası açılmıştır: Makineleşme sağlandıktan sonra, artel, yılda 3400 yük arabası üretebilecektir. Bir dizi artel, sedir, dişbudak, kayın, karaağaç kadife ağacı, ıhlamur, yaban armudu ağacından çok çeşitli küçük tahta eşyalar üreteceklerdir. Ormanlık alanlar kereste dışında büyük miktarda lezzetli ve aynı zamanda endüstrinin yararlanabileceği meyveler sunmaktadır. Yine Tihonkaya'da 2 milyon ton olduğu tahmin edilen turp (Turba, yer kömürü) rezervleri de unutulmamalıdır; en kisa zamanda burası da açılacaktır. 1931 İlkbaharında Tihonkaya kereste işleme atölyelerinin ilk deneme parçaları Çin'e ihraç edilmiştir.

Tihonkaya, Birefeld ve Valdheim'de tuğla fabrikaları faaliyettedir. Balçık, kil, kumtaşı, granit ve mermer Tihonkaya ve Birakan'da işlenecektir.

Yollar henüz gelişme aşamasındadır. Transsibirya tren yolu bölgeyi kuzeyde yaklaşık 390 km boyunca katetmektedir. 1937'ye kadar, Batıdaki kömür-maden havzasıyla kesişerek Bureya'dan Yekaterino-Nikolskoye'ye gidecek demiryolu hayata geçirilecektir. İnşa halinde olan Baykal-Amur hattı Birobican'ın kuzeyinden geçecektir. İnşaatları süren bir dizi yol arasında Tihonkaya'dan Valdheim'a geçerek Güney doğuya ulaşacak büyük bir karayolu da vardır. Otobüs hatlarının kurulması da amaçlanmaktadır. Amur kıyısındaki ve Voloçayevka demiryolundan Amur'a giden eski yollar modernleştirilecektir. Telefon ağı da hızlı bir gelişim içindedir. 1931/32 yıllarında ulaşım için 5,15 milyon ruble yatırım yapılmıştır. Mart 1932'de Birobican'da (Tihonkaya) Bira nehri üzerindeki köprüyle Birobican'ın yeni istasyonunun yapımına başlanmıştır. Bira nehrinde yapılan vapur ulaşımı da 1932 yılında bütün hızıyla başlamıştır.

Birobican'da inşa çalışmasının temel sorunu, Sovyetler Birliği'nin başka yerlerinde de olduğu gibi, işçi sorunudur. İnşaat işçisi sıkıntısı had safhadadır. 1931 yılı için SSCB Çalışma Halk Komiserliği, "Kom-

zet"ten, Birobican için 2000 inşaat işçisi istemiştir; her üç ay için 500 işçi; Ukrayna 1450, Beyaz Rusya 550 işçi verecektir. 1931 İlkbaharında Litvanya'dan 340 Yahudi inşaat işçisi gelmiştir.

Ayrıntılar

Birobican bütçesi 1931 yılı için 21 milyon Ruble olarak saptandı; bir milyonu reyon bütçesiydi, geriye kalan yirmi milyonu çeşitli merkezi ekonomik örgütler tarafından karşılanacaktır. Birobican için (1930 dahil) 10.670.000 Ruble kullanılmıştır:

Bütçe	**4.000.000**	**Ruble**
"Ozet" ve "İcor"	**1.070.000**	**"**
"Procor"	**300.000**	**"**
Serno trös (Tahıl tröstü)	**4.000.000**	**"**
Soyuzploodovoşçel (Sebzecilik Birliği)	**1.000.000**	**"**
Pirinç tröstü	**300.000**	**"**
	10.670.000	**Ruble**

Ayrıca 1931 yılı için devletin ve ekonomik örgütlerin bütçeye ayırdıkları paranın dışında toplumsal örgütler tarafından en az 1,5 milyon Ruble ayrılacaktır. Ağustos 1931'de verilen bir rapora göre, Birobican bu yıl toplam 35 milyon Ruble değerinde mal üretecektir. 1932 yılında yapılacak ***sermaye yatırımları*** 25 milyon olacak, sadece endüstriye yapılacak yatırım 8 milyona ulaşacaktır.

Birobican'da 67 ***okul*** vardır; bunların üçü normal Yahudi okulu, beşi yine Yahudilere ait köylü gençlik okulu, ikisi de Yahudi fabrika okuludur. 1930 yılı sonunda iki hastane, dört sağlık merkezi, oniki pansuman merkezi kaydedilmiştir. Birobican kentinde bir hastane inşaatı sürmektedir. Ayrıca Yahudi-Rus bir basımevi de kurulma aşamasındadır.

Doğu Asya'da eskiden beri bilinen ve şimdiye kadar her yıl yaklaşık 1000 hastanın ziyaret ettiği, Birakan'dan 30 km uzaklıkta Kuldur ***Ilıcalarında*** sıcak su kaynakları vardır.

Av ürünleri alanında 1930 yılında 250.000 Ruble tutarında kürk ihraç edilmiştir; bunun %46'sı sincap kürküdür. Sincap ve Sibirya sin-

cabının dışında şu av hayvanları bulunur: yaban keçisi, alageyik, geyik cinsleri, samur, kokarca, vaşak, porsuk, sansar, boz ayı, yaban domuzu, yaban kedisi, bazı yerlerde kaplan ve çok miktarda yaban tavuğu. ***Balık rezervleri de*** aynı derecede zengindir büyük, besleyici değeri son derece fazla ve bol havyarlı bir som balığı türü olan ket, bölgede mevcut balıklar arasında en önemlisidir. Ayrıca şu balıklar da vardır: Turna balığı, karauş, sazan, tajmen.

Amur'un taşması sorunu genel ıslah çalışmasına bağlantılı olarak çözümlenmek zorundadır. Haziran 1929'da Tihonkaya'da Bira nehri 130 cm yükselmiştir ki bu bir yıl önceki seviyesinden çok daha azdır. Kuyular sorunuyla, sivrisinek belası, su sorunuyla bağıntılıdır. 1928 yılında dört ay Birobican'da doktorluk yapmış olan ***Angelina Ror***, bu iki sorunun da, büyük zorluklara rağmen, ortadan kaldırılabileceğini söylemiştir. Kuyular sorunu bölgenin genel dezenfektasyonuyla çözümlenmek zorundadır. Bu ise toprağın drenajı ve sivrisineklerin yokedilmesine bağlıdır. Sivrisinekler sadece Birobican'a özgü değildir. Bütün Uzak doğu, Kuzey ve Orta Sibirya, en uç Kuzey Avrupa ve Alaska bölgelerinde eskiden beri şikayet konusu olmuştur. Genel iklim ve toprak koşulları nedeniyle suyun toprak tarafından emilmediği, ayrıca nüfusun ve iş yoğunluğunun düşük olduğu her yerde sivrisineklere rastlanır. Toprağın yabanıllıktan kurtarıldığı ve sulama koşulları teknik olarak düzeltildiği andan itibaren sivrisinek sorunu hızla geriler; bu durum Birobican'da da şimdiden gözlenmeye başlamıştır. Birobican'ın bütün yerleşim merkezlerinde, 1930 yılında, sivrisinek sorunu hem mutlak hem relativ olarak gerilemişti, ne var ki bu konuda yıldan yıla olumlu olumsuz değişiklikler olmaktadır. Bayan Ror yoğun kolonizasyon dışında, sivrisinek sorununa karşı şunu öngörmektedir: Sivrisinek yumurtalarının havadan ilaçlama yoluyla sistematik imhası ve en büyük bataklık alanlarına neft uygulanması. Ne yazık ki sivrisinek sorununun, Birobican'ın işlenmesinin karşısında bulunan sorunlar içinde görülmesi gerektiği inkar edilemez. Islah çalışmaları 1932 yılı başında bütün hızıyla başlamıştır.

Birobican'dan geri dönüş, Birobican'a karşı yürütülen ajitasyonda bir süre, büyük bir rol oynadı. 1928'de Birobican'ı terkedenlerin oranı anormal derecede yüksek olmuştu. 312 Ukraynalı Yahudi koloniştten %43'ü geri dönmüş, daha doğrusu Uzak doğunun kentlerine taşınmışlardı. 240 Beyaz Rus Yahudi kolonistinden %52'si,

RSFSC'den gelen 79 Yahudinin ise %29'u bölgeyi terketmişti. Bu oranlar 1929/30 yıllarında, kolonizasyon çalışmasında istikrar sağlanması ve genel zorlukların azaltılmasına bağlı olarak, görünür biçimde düşmüştür. Geri dönüş oranı 1930 yılında %35, 1931 yılında %25 olmuştur (3200'den 800'ü). Geri dönenler çoğunlukla Uzak-Doğunun kentlerine, ya da Sibirya'ya gitmişlerdir.

*

(Birobican için ... sayfaya Bakınız.)

Endüstrileşme

İşçi Olarak Yahudi

Aralık 1930 yılında toplanan 2."Ozet" Kongresi'nde, "Komzet"in ikinci başkanı Mereşin önemli bir açıklama yapmıştı: "1931 yılı sonunda büyük ihtimalle Yahudi nüfusun %50'den fazlası ücretli işçi olarak hayatını kazanacaktır." Oysa 1927 yılında Birlikte sadece 380.000 Yahudi sendikalıydı.

Bu veriye göre, ***endüstrileşme, kolonileşme işine yetişmiştir. 1932 yılı sonlarında geride bile bırakacaktır.*** Birinci Beş Yıllık Plan sonunda Yahudi nüfusun yaklaşık %60'ı ücretli olacaktır.

Yahudi nüfusu arasında toplumsal normalleşmenin sağlanması sadece zorlu kolonizasyon sayesinde gerçekleşmiyor, aynı zamanda Birinci Beş Yıllık Plan temelinde Sovyetler Birliği'nin genel endüstrileşmesine bağıntılı olarak da gündeme geliyor. Endüstrileşmenin kapsamı genişledikçe, hızı arttıkça, Yahudi kitleler giderek artan oranda endüstriye akıyorlar. Endüstriyel faaliyetlerle el sanatlarına tarıma olduklarından daha yatkın bulunmaları nedeniyle, kısa süre içinde, Birliğin Batı Bölgelerinde bazı yerlerde öteki halklardan daha yoğun bir endüstri işçileri oranı oluşturacaklar.

Bu gelişmenin bu boyutta olacağı 1926 yılında göz önüne alınmamıştı, Yahudi nüfusun toplumsal ıslahını, kolonizasyonun yanı sıra, onları endüstriye ve teknik olarak gelişmiş, birleşmiş el sanatlarına sevketmek de düşünülmüştü elbette. Ne var ki bu düşünce esas olarak, Yahudi işçileri mevcut fabrikalara yerleştirmek ve eski, yoksullaşmış Yahudi küçük el sanatlarını, teknik modernizasyon ve kollektivizasyon temelinde üretim kooperatifleri kurarak dönüştürmekle sınırlıydı. Sovyetler Birliği endüstrisinin Beş Yıllık Planla başlayan olağanüstü gelişimi, 1930 yılında hissedilen, endüstri kadrolarının, özellikle eğitilmiş işgücünün eksikliği, Yahudi halkının yeniden yapılanmasına yepyeni perspektifler açmış, ama aynı zamanda ulusal soruna da —asimilasyon mu yoksa Yahudi milliyetinin korunması ve geliştirilmesi mi— yeni, küçüksenmeyecek momentler katmıştır.

Sovyetler Birliği'nde Yahudi nüfusunun endüstrileşmesinden sadece dar anlamda endüstrileşme anlaşılmamalıdır. Gerçekte söz konusu olan dört süreçtir:

1) Yahudi nüfusun geniş kesimleri işçi olarak endüstri proletaryasına katılacaktır;

2) Birinci noktayla bağlantılı olarak, ustabaşı, tekniker ve mühendislik görevleri için kalifiye Yahudi işgücü hazırlanacak, yani Yahudi emekçi gençliğin endüstriyel eğitimi gerçekleştirilecek, daha doğrusu Yahudi-vasıfsız işçiler, işsizler ve zanaatkârlar kalifiye işgücü durumuna getirilecektir;

3) Yahudilerin bireysel küçük el sanatları ıslah edilecektir. Bu *a)* kollektivizasyon sayesinde, yani aynı el sanatları dalında faaliyet gösteren zanaatkârların üretim kooperatiflerinde (artel) birleşmesiyle; *b)* el sanatlarının, bir yandan hammadde merkezleriyle, öte yandan tüketim örgütleriyle bağlantısını kurmak için, bu el sanatları kollektifleri hammadde-üretim ve dağıtım cihazında bölgesel olarak birleşecek ve bütünleşecektir. El sanatlarının bu kollektivizasyonu aşağıdaki dördüncü maddeyle ilişkilidir;

4) El sanatları kalifiye hale getirilecektir. Eski Yahudi zanaatkârlarının büyük bölümü vasıfsızdı, ve sanatlarını en ilkel bilgilerle icra ediyorlardı. Kollektivizasyon ile el ele yürüyen vasıflandırma, öncelikle el sanatlarına modern üretim araçları makineler sağlayacak ve yeni el sanatları dallarının geliştirilmesiyle genellikle Yahudilerin uğraştıkları terzilik, ayakkabıcılık gibi yorucu mesleklerin bırakılması sağlanacaktır.

L. Singer'in (Komzet İstatistik Devlet Planlama Bölümü) verilerine göre 1 Nisan 1931'de ücretliler tablosu şöyledir:

Bölge (Territorien)	Yahudi işçilerin mutlak sayısı
USSC (Ukrayna)	384.000
BSSC (Beyaz Rusya)	86.600
Moskova Reyonu	119.700
Leningrad Reyonu	68.700
Kırım Cumhuriyeti	9.400
Kafkasya	18.100
SSCB'nin diğer bölgeleri	100.500
Toplam	787.000

Yerleşim bölgesinde 1913 yılında 100 Yahudiden 15'i işçiyken, 1926 yılında Birlikte 100 Yahudiden ortalama 19,4'ü işçiydi.

1913 yılında 100 Yahudiden 80'i kalfayken ve sadece 20'si endüstri işletmelerinde —çoğunlukla küçük ve orta işletmelerde— faaliyet

sürdürürken, şimdi Sovyetler Birliği'nde Yahudi proletaryasının endüstriye aktığı gözleniyor. Geçmişte Yahudi işçi tipi, Batı Avrupa, ya da Rusya endüstri proletaryasından önemli ölçüde farklıydı; Yahudi yerleşim merkezlerinde büyük fabrikalar çok sınırlıydı, buna karşılık cüce işletmeler, çok küçük atölyeler çoğunluktaydı. (Lodz'taki büyük tekstil fabrikasında çalışan Yahudi işçilerin oranı çok düşüktü.)

Devrim öncesi, 100 Yahudi işçisinden 10,5'i metal işleyen sanat dallarında çalışırken, bu sayı 1926'ya kadar 14,1'e çıkmış, bunun çoğunluğunda (%8,4) endüstride çalışan işçiler oluşturmaktadırlar.

Yoksul Yahudilerin endüstriye akmaları 1927'den sonra hızlı bir tempoda gelişmiştir. 1927'den 1929'a kadar 102.000 kadar Yahudi işçi sendikalara üye olmuştur. Ukrayna'da daha 1928 yılı sonunda büyük fabrikalarda 42.000 işçi çalışıyordu.

Bu gelişme, Birinci Beş Yıllık Plan temelinde daha da hızlanmıştır. 1926 yılında Sovyetler Birliği'nde Yahudi nüfusunun %19,4'ü işçiyken, aynı yılda ücretli memurlar, yani ücret ilişkisi içinde olan emekçilerin oranı %28'di. Yapılan sondajlara göre 1930/31 yılında Yahudi işçilerinin oranının, Yahudi emekçilerinin %22'sini oluşturacağı, ücretli memurların ise 1926 yılındaki %28'lik oranı koruyacağı ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nin bütün işçi sınıfı içinde Yahudilerin oranı 1927'de %4,33'ten, 1930'da %5'e çıkmıştır.

Yahudi endüstri işçilerinde görülen mutlak artış, genel olarak Yahudi işçilerin artışından daha fazladır.

1 Nisan 1931'de Yahudi işçilerin bölgelere göre sayısı şöyledir:

Ukrayna	**195.000**
Beyaz Rusya	**52.000**
RSFSC	**95.000**
ve bütün SSCB'de	**342.000**

Bu rakamlar 1926 rakamlarının iki katıdır. 1926 yılında bütün Sovyetler Birliğinde Yahudi işçi sayısı 153.000 di. 1929/30 yılında bu sayılarda şöyle bir artış oldu:

Ukrayna	**65.000**	**ya da**	**%50,5**	**artış**
Beyaz Rusya	**18.506**	**"**	**%48,0**	**"**
RSFSC	**36.200**	**"**	**%61,5**	**"**
Bütün Birlikte	**114.700**	**"**	**%50,3**	**"**

Peki, eskiden yerleşim bölgeleri olan ya da bu bölgelerle aynı yapılanmaya sahip devletlerde durum nasıldır?

Toplam nüfusa oranları %10,4 (Sovyetler Birliğinde 5:1.9) olan ***Polonya'***da toplam işçi sınıfının %14,6'sı Yahudidir. 1921'de endüstri, ticaret ve el sanatlarında çalışan Yahudilerin yaklaşık %22'si işçi olarak tanımlanmıştı. Bunun anlamı, Yahudi nüfus içinde Yahudi işçilerin oranının %20'nin altında olduğudur. Yahudi işçilerin toplam işçilerin içindeki oranı yükseleceğine düşmüştür. Yahudi işçilerin büyük endüstriye girmeleri de, Yahudi memurların devlet cihazında görev almaları gibi engellenmektedir. Polonya'da özellikle tekstil endüstrisini etkileyen işsizlik ilk plânda Yahudi endüstri işçilerini hedef almıştır, çünkü Yahudi işçilerin %47'si tekstil endüstrisinde çalışmaktadır.

Litvanya'da Yahudi kasabalarının sosyal yapıları 1918'den bu yana hiç bir iyileşme kaydetmemiştir. Serbest zanaatkârların sayısı düşmekte, küçük ticaret gerilemektedir. Ya işçiler? İşçilerin sayısı yok denecek kadar azdır. Yahudi halkın sefaleti Çarlık döneminde yaşanan sefaletten daha büyüktür.

Toplam nüfusa oranları %6,2 olan ***Romanya'***da toplam işçi sınıfı içinde Yahudilerin oranı %10,5'tir. Yahudi işçilerin durumu her zamankinden daha kötüdür. Büyük işsizlik politik ve ulusal haklarından yoksun Yahudi işçileri de etkilemektedir: Romanya'da 1930 başlarında 300.000 işsiz sayılmıştır.

*

Aşağıdaki rakamlar, Sovyetler Birliği'nde Yahudi işçi sınıfın dönüşümü ve Yahudi işçilerin büyük ve ağır endüstride yer almaları süreci üzerine bir fikir edinebilmek için verilmiştir.

Odesa Metal endüstrisinde, 1926'da araştırma konusu olan 9 metal fabrikasında toplam 3778 işçi çalışmaktaydı; bu işçilerin ise 1108'i, yani %34,09'u Yahudiydi. 1927 yılında bu fabrikalarda çalışan işçilerin sayısı toplam 5633, bunların 1451'i, yani %25,01'i Yahudiydi. 1926 yılında ise en büyük üç metal fabrikasında (demiryolu fabrikası ve iki gemi yapım tersanesi) çalışan 4509 işçinin sadece 70'i Yahudiydi; bu sayı bugün altıya katlanmıştır.

Bütün **Ukrayna**'da 1929 yılında 300.000 metal işçisi vardı, bunların yaklaşık 24.000'i Yahudiydi. 1926 yılından 1931 yılına kadar Yahudi metal işçilerinin oranı %6,9'dan %11,1'e çıkmıştır. Don Havzası Yahudi Metal İşçileri Birinci Konferansı Ekim 1929'da Rikov'da yapılmıştır.

Ukrayna'da, 1926 yılında, 141.000 ***inşaat işçisi*** vardı, bunların 14.000'i yani %9.8'i Yahudiydi. 1929'da sayıları 275.000'e ulaşan inşaat işçilerinin 23.000'i, ya da %8,3'ü Yahudiydi.

1929 yılında ***Ukrayna'da sayıları 174.283 olan kır ve orman*** işçilerinden 10.000'i Yahudiydi, ya da; 1926 yılında her 100 Yahudi işçiden 2,9'u kır ve orman işçisiyken, 1929 yılında devlet çiftliklerinde (sovhoz) gerçekleştirilen makineleşmiş büyük tarım faaliyeti sonucunda, bu oran 5,7'ye çıkmıştır.

Ukrayna'da Yahudi işçilerin sayısı ***metal endüstrisiyle, inşaat ve tarım*** alanında artış göstermektedir. Yahudi ***deri işçilerinin*** sayısı yüzde olarak değişmeden kalmıştır.

Ukrayna'da ***Yahudi maden işçileri*** 1926'da toplam madencilerin yüzde 0,5'i, 1929'da 0,9'u, 1931'de 1,4'ü kadardır.

Ukrayna ***giyim endüstrisinde***, 1926 yılında bütün çalışanların %73,4'ü Yahudiydi. Buna karşılık bu oran 1929'da %66,8'e düşmüştür. Bu yıllar içinde giyim endüstrisinde mutlak artış %70,5 olmasına rağmen Yahudi işçilerin bu alanda oranı sadece %55,2'de kalmıştır. Burada, Yahudi el sanatçılığının tarihsel dalları olan endüstri dallarının ekonominin belirleyici hammadde üretim dalları yararına dengelendiği açıkca görülmektedir.

Beyaz Rusya'da da Ukrayna'daki gelişmelerin aynısı gerçekleşmektedir. Temmuz 1929'da Beyaz Rusya'nın ***210 endüstri kuruluşunda*** çalışan toplam işçi sayısı 41.521, Yahudi işçi sayısı ise 14.037'ydi; yani işçilerin %38,8'ini Yahudiler oluşturuyordu. 100 Yahudi endüstri işçisinden 29,7'si giyim endüstrisinde, 11,6'sı kereste endüstrisinde, 9,9'u makine üretimi ve metal dalında, 9,6'sı gıda maddesi endüstrisinde çalışmaktaydı.

1 Nisan 1929'da Beyaz Rusya'da sendikalarda örgütlenmiş Yahudi ücretlilerin sayısı 61.000'di. 1927'den bu yana artış 5000 ya da %9'dur. Ne var ki mutlak rakamların artışı artışın niteliği kadar önemli değildir. Zira Yahudi fabrika işçilerinin sayısı yer yer neredeyse %30'a ulaşmaktadır.

1 Nisan 1929'da 61.000 Yahudi ücretli arasında 7300'ü kır ve orman işçisi, yaklaşık 700'ü inşaat işçisi, 1400'ü nakliyat işçisi, 4400'ü deri işçisi, 4200'ü terzi, 3100'ü kereste işçisi, 3100'ü gıda maddeleri işçisi, 2390'ı metal işçisi, 10.000'i Sovyet ticaretinde çalışan ücretli memur, 4850'si doktor ve benzeri, 1280'i komünal işletmelerde çalışanlar, 1060'ı beslenme işçileriydi.

Yahudi işçileri içinde yeniden yapılanma, terziler arasında Yahudi işçilerin oranının %90'dan 86'ya gerilemesinde açıkça görülmektedir. Giyim endüstrisinde hâlâ toplam çalışanların %77,5'ini Yahudilerin oluşturması, kadınları saymazsak, hemen önemini yitirecektir. Erkek Yahudi işçiler bütün endüstri dallarına dengeli biçimde dağılmışlardır. İnşaat ve metal işçilerinin sayısı mutlak ve nispi olarak artarken Yahudi deri ve gıda maddeleri işçilerinin sayılarında nispi bir düşüş kaydedilmektedir.

1929 yılında Beyaz Rusya'da işsizlerin sayısı hâlâ nispeten yüksekti. İşsizler arasında kadınların oranı oldukça fazlaydı. O dönemde Yahudi işsizler arasında kadınların oranı %41,5'ti, oysa çalışan Yahudiler arasında sadece %28,8 gibi bir orana sahiptiler. Geçen zaman içinde, çamaşır dikim ve terzi atölyelerinin örgütlenmesi sayesinde —özellikle küçük kent ve kasabalarda— genel işsizliğin giderilmesiyle birlikte, işsiz Yahudi kadınların da neredeyse tamamının üretim sürecine katılması hayata geçirilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin öteki bölgelerinde de son üç yıl içinde Yahudi işçilerin endüstriye katılmaları belirginleşmiştir. Yahudi işçilerin çalışmadığı tek büyük ve yeni fabrika neredeyse yoktur. ***Stalingrad***'ta gözlemlenen rakamlar özellikle ilginçtir. Bu kentte, 1926'da, toplam 2000 Yahudi yaşamaktaydı. Bunların içinden 50'si ücretli memur olan sadece 670'i sendika üyesiydi. 1930 yılında ise sadece büyük traktör fabrikasında 200 Yahudi metal işçi çalışmaktadır. Bu fabrikada yönetici konumda olan endüstri meslek okullarından gelen Yahudiler bu sayının dışındadır. 1926 yılında Stalingrad'da sadece üç inşaat işçisi varken, bu sayı 1930'da 50'ye ulaşmıştır. 1930'da Stalingrad'ta yaşayan 1000 Yahudi işçiden %50'si büyük endüstride çalışmaktaydı. Stalingrad örneği, bu kent, Yahudilerin eskiden yaşadığı ya da yeni yerleştikleri bölgelerin tamamen dışında bulunduğu için dikkate değerdir. "Krasnij Putilovetz" (Leningrad), "Elektrosavod" ve "Amo"da (Moskova) binlerce Yahudi işçi çalışmaktadır. RSFSC Kütüphanecilik alanında 1930 yılında Yahudi işçilerin artışı %130'dur.

SSCB'de Yahudi ücretlilerin hızla artması, ücretli memurların sayısını geçen endüstri işçileri lehine bir değişime —yüzde olarak— yol açmıştır. Bu değişimin hangi ölçüde gerçekleştiğini aşağıdaki tabloda göreceğiz?

Birliğin bütün bölgelerinde benzer bir tablo görüyoruz: Yahudi proletaryası endüstri, inşaat ve nakliyat alanında hızlı bir gelişme kaydetmektedir. Elbette Yahudi ücretli memurların sayısı da artmaktadır, ama bu oran endüstri işçilerinin gelişmesiyle kıyaslanamaz.

Bölge ve Yıl	Başka milliyetlere yüzde oranı (tarım işçileri hariç)			
	Endüstri	Nakliyat	Ücretli memur	İnşaat
Ukrayna:				
1926	4,2	3,7	50,8	1,3
1931	15,7	3,9	35,5	6,9
Beyaz Rusya				
1926	48,4	2,9	46,2	2,5
1931	58,0	4,8	29,2	8,0
Moskova Reyonu				
1926	23,6	2,0	72,0	2,4
1931	39,8	2,3	52,2	5,7
Leningrad Reyonu				
1926	33,5	3,2	61,5	1,8
1931	48,1	3,8	44,5	3,6
Kırım				
1926	-	-	-	-
1931	59,3	4,5	46,2	-

Fabrika Okulları

Ne var ki, Yahudi nüfusun endüstrileşmesi 1930'da yeni bir gelişim safhasına girmiştir. Kullanılabilir bütün işgücünün seferber edilmesi ve "Fabsavuç" (FSU) denen ***Fabrika Çırak Okullarının*** faaliyeti 1930'da başlamıştır.

Sovyet Organları, yoksul Yahudi gençlerinin, bu okullara en geniş katılımını sağlamıştır. Genç Yahudi işçilerin Fabrika Çırak Okullarına sevkedilmeleri, bu gençlerden, Yahudi kolonilerinde oluşacak olan yeni endüstri alanlarında yararlanmak için de gerçekleşmektedir. Aşağıda verilen rakamların içinde, traktör sürücülüğü okulları gibi çeşitli Yahudi tarım teknik okullarının sayılmadığı önemle belirtilmelidir.

Değişik açılardan hazırlanmış çeşitli verilerden anlaşıldığı kadarıyla, 1930 yıl sonu ve 1931 için şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Mart 1930'da Ukrayna "Komzet"i onbeş-yirmi bin "kaçak işçi"yi seferber etti. Bunlar tamamen vasıfsız, iş buldukça çalışanlar ve her türden sezon işçileriydi; 6000'i sadece şeker endüstrisine yerleştirildi.

Bu yoğun rakamların yanı sıra 16-30 yaş arası ***genç ve yetişkin Yahudi işçiler***in sayısı da az değildir.

1930 yılında, Ukrayna'da, bu işçilerden 5000'i ***Merkezi Çalışma Enstitüsü (ZİT) kurslarına*** gönderilmiştir. Beyaz Rusya Sovyet Cumhuriyeti Çalışma Halk Komiserliği, daha 1929 Aralığında 500 genç Yahudi işçisinin ***Fabrika Çırak okullarına*** girmelerini sağlamıştı.

1930 başlarında 200 genç Yahudi ***maden işçisi*** olarak Krivoj Rog, 170 genç Yahudi ise Lugansk Ocaklarında çalışmaya başladı. Don Bölgesine ilk genç Yahudi işçiler 1928'de sistemli biçimde gelmeye başladılar; önce 100 kişi gelmiş ve bunlar onarlı gruplar halinde ocaklarla dağıtılmıştı. 1930 yılının Ocak ayı ortalarında 136 Moskovalı genç Yahudi, Vladivostok'a varmadan 40 km önce Ussuri hattının Ugolnaya istasyonu yakınlarındaki "Dalugol" Ocağına maden işçisi olarak indi. Kerç'in (Kırım) metalurji fabrikalarında, orada çalışan yaklaşık 800 Yahudi işçisinin yanı sıra 500 genç Yahudi işçi fabrika Çırak Okuluna yerleştirilmişti.

1930 yılında Ukrayna'da Merkezi Çalışma Enstitüsü Kurslarının yanısıra Fabrika Çırak Okullarında %25'ini kızların oluşturduğu 1020 Yahudi genci vardı. 1931 yılına gelindiğinde, Ukrayna'daki bütün Fabrika Çırak Okulu öğrencilerinden %29,6'sı Yahudiydi. Yahudi çırakların %47,1'i metal endüstrisinde istihdam edilmişti.

1930'da ***Ural Bölgesi Endüstri Tröstüyle*** yapılan bir dizi anlaşma gereğince, yedi tröstten, Yahudi çıraklar için 1360 kontenjan alınmıştı. Bu plânın sadece %36.6'sı gerçekleşmiştir; yani öğrencilerin 530'u başarılı olabilmişti. Bu sayı Ekim 1930'a kadar 701'e ulaştı; toplam sayıdan %29,7'si başarısız olmuştu. Bütün milliyetler için ortalama oran yaklaşık bu kadardır. Fabrika Çırak Okulu öğrencilerinin üçte biri başarılı olamamaktadır, ki bu hiç bir şekilde anormal değildir. 1931 yılı için Ural'da fabrika çırak okuluna yerleştirilmek üzere 1300 Yahudi gencine kontenjan ayrılmıştır; "Uralmeta"da 400, "Ural Makine Üretimi"nde 350, "Ural Kömür Tröstü"ünde 300, "Kuzey Kimya Tröstü"ünde 100 ve öteki fabrikalarda 150 adet yer ayrılmıştır. Bu 1300 yerin dışında, Yoksul Yahudi gençleri için, yani 18-30 yaş arası genç Yahudiler için Ural endüstrisinde 1500 yer ayrılmıştır; 600 makinecilik alanında, 600 metalurjide, 300 kereste endüstrisinde. Bu ikinci kategori için altı aylık bir eğitim dönemi saptanmıştır. Ücretler normal ölçülerde ödenmekte, ayrıca genç işçilere yol, yemek parası ve yatacak yer verilmektedir.

Sovyetler Birliği Komünist Gençlik Birliği Merkez Komitesi, Temmuz 1930'da, 5000 Yahudi gencini doğrudan yeni fabrikaların üretimine sevketme kararı aldı.

"Ort" verilerine göre 1930 yılında Sovyetler Birliğinde 8000 Yahudi ***inşaat işçisi*** eğitilmişti; bunların 7200'ü Ukrayna'da, 800'ü Beyaz Rusya'daydı.

Eylül 1930'da Don Bölgesine gönderilecek 3000 Yahudi işçinin seferber edilmesi için bir kampanya başlatan, ayrıca bu dönemde 15.000 üyesini yeni endüstri için seferber eden Gençlik Birliği 1000 Yahudi Komünist işçiyi Don Bölgesine sevketmişti.

Uzak-Doğuda Fabrika Çırak Okulları için Yahudi göçmenlerin 15 ile 18 yaş arası çocukları öngörülmüştü; bu arada bu okullarda kız çocukları da yüksek bir oran oluşturuyorlardı. Uzak-Doğudaki okullar esas olarak oymacılık işleri, yağ üretimi, pirinç ürünleri ve tarımsal makinelere ilişkin eğitim veriyordu.

"Ort" tarafından saptanan rakamsal genel bilanço şöyledir: 1930 yılında Birlikteki bütün endüstriyel gelişim sistemleri dallarında toplam olarak 15.123 Yahudi öğrenci sayılmıştır.

Şubat 1931'de "Komzet", Birlik Yüksek Ekonomi Konseyinin talimatı üzerine toplam 6880 Yahudi gencini Fabrika Çırak Okullarına sevketmiştir, tam rakamlar şöyledir:

Ukrayna	**2000**
Beyaz Rusya	**1400**
Magnitogorsk	**500**
Kerç	**250**
Rostov/Don (Selmaşstroj)	**100**
Nishninov gorod (otomobil fabrikası)	**200**
Nishninogorod (kimya)	**100**
Batı Bölgesi	**200**
Çeşitli demiryolları Okulları	**2130**

Bu rakamlar 1930 yılı içinde hedeflenmiş rakamların hepsinin iki kat aşılmış bulunduğunu göstermektedir.

Ayrıca 1931 yılı içinde Ukrayna ve Beyaz Rusya'dan 10.000 Yahudi genci vasıfsız işçi olarak çeşitli endüstri dallarına yerleştirilmiştir.

Özet olarak, yoksul Yahudi gençliğinin büyük çoğunluğunun, kolonizasyon çalışmalarına katılmadığı koşullarda endüstriye aktığı söylenebilir. Genç Yahudiler arasında tekniğe ilgi olağanüstü boyutttadır. Aşağıda verilecek rakamlar bu saptamayı doğrular: RSFSC'de, Kasım 1929'da, çeşitli resmi özel okullarda 17.909 Yahudi öğrenci vardı. Bunların 1172'si ilk dereceli okullarda, 3454'ü orta okullarda, 1901'i İşçi Fakültelerinde, 11.382'si yüksek okullarda eğitim görüyordu. Yüksek okullara giden Yahudilerin oranı son derece

yüksektir. Yüksek okul öğrencileri arasında ***endüstri ve teknik okullarda*** eğitim görenlerin sayısı 4547'ydi, neredeyse yüksek okul öğrencilerinin yarısını oluşturan bu sayı içinde kızların oranı %23,6'ydı (bu oran Yahudi olmayanlar arasında %17,6'dır). Yüksek okul öğrencilerinin 792'si tarım okullarına gidiyorlardı; kızların oranı %19,1'di (bu oran Yahudi olmayanlarda %16,4). Öğrencilerin öteki okullara dağılımı ise şöyledir: Pedagoji Meslek Okulu 1219, bunun %63,7'si kız (Yahudi olmayanlarda %58,2); Tıp Meslek Okulu 1565, bunun %57,6'sı kız, (Yahudi olmayanlarda %55,9); Ekonomi okulları 2394; Sanat Meslek Okulları 865. Yahudi memurların sayısında gözlemlenen nispi düşüş, Yahudi gençliğin toplumsal durumunun artık normalleştiğini, bu gençliğin de öteki milliyetlere yaklaşan oranlarda tarıma, ama öncelikle endüstriye aktığını göstermektedir.

Yeni El Sanatı

Yahudi el sanatı, vasıfsız küçük, cüce el sanatı, büyük çoğunlukla, Sovyetler Birliği'nde Yahudilerin ekonomik ve sosyal varlıklarının yeniden şekillendirilmesinde önemli bir rol oynuyor. El sanatları alanında iki yol izlenmektedir: Birincisi, zanaatkârları kurslar sayesinde, modern iş araçları, makineler sağlayarak vasıflandırmak ve ikincisi, birleştirmek. İki yolda da başarılar kaydedilmektedir. Sadece eski, Yahudi el sanatları dalları vasıf kazanmakla kalmamış, sadece düzinelerle küçük Yahudi terzileri terzi kooperatiflerinde birleşmekle kalmamış, özellikle Beyaz Rusya'da, kısmen en modern makinelerle çalışmaya başlayan basbayağı giysi fabrikaları meydana gelmiştir.

Bunun da ötesinde, el sanatında da belli bir dönüşüm sağlanmıştır. Yeni küçük terzihaneler kurulmuyor artık, eskiler birleşip kendilerini dünüştürüyorlar. Yeni gelişen Yahudi el sanatçılığı, şimdiye kadar Yahudiler tarafından uygulanmayan dallara yöneliyor.

1930 yılında Ukrayna'da yaklaşık 50.000 Yahudi zanaatkârı birleşmiştir. Bunların arasından 8600'ü oymacalık, 2900'ü inşaat malzemesi üretimi, 5000'i metal işi, 12.550'si gıda maddesi, 16.000'i tekstil, 2600'ü deri ve ayakkabıcılık işleriyle uğraşmaktadır ayrıca bunların, 700'ü saraç, 300'ü kimyacı, 500'ü matbaacı, 2600'ü saat tamircisi, muslukçu vs.dir. Bu yeni Yahudi el sanatları erbabı 84.000.000 Ruble değerinde meta üretmiştir.

Yine plânlara göre, 1931 yılı içinde, iş borsası tarafından örgütlenmiş el sanatlarına 5000 Yahudi genci yöneltilecektir. "Ort" Derneği 1930'da, beş Ukrayna kentinde, tahta oymacılığı atölyeleri

açmıştı; aralarında Minsk ve Moskova'da bulunan beş kentte'de daha başka atölyeler kurdu. 1929/30 yılı için sadece Kamenez-Podolsk Çevresinde (Ukrayna) 2500 Yahudi zanaatkârını yerel artellerde bir araya getirmek için 430.000 Ruble harcanmıştı. Bir araya getirilen bu zanatkârlar içinde 1550'si metal işleriyle uğraşıyor, sadece 550'si tekstil işi yapıyordu. Yeni gelişme burada da açıkca görülüyor.

1930 yılında Sovyetler Birliği'nde Yahudi zanaatkârların 200.000 dolayında oldukları tahmin edilmektedir, aileleriyle birlikte yaklaşık bir milyon nüfus demektir bu. Bu 200.000 zanaatkârdan 1930 yılı sonunda neredeyse yarısı kooperatif çalışmasına katılmıştır. Elbette kurulan artellller çok farklılıklar gösteriyor; farklılık, cüce, güçsüz örgütlerden, en modern iş arçlarını kullanan güçlü büyük kuruluşlara kadar uzanıyor. Fakat asıl önemli olan, Sovyetler Birliği'nde Yahudi el sanatçılığı içinde kooperatif birleşme düşüncesinin zafere ulaşmasıdır.

Bu birleşmede, öncelikle, Ukrayna'da ***"Öz Yardım"*** adlı örgütün rolü küçümsenemez. Sovyet idaresine karşı tavrı uzun süre açık olmayan bu örgüt, 1926'da Ukrayna Çalışma Komiserliği'nin kararıyla açıkça olumlu biçimde değerlendirilmiş ve Mart 1931'de yayınlanan bir kararla Birlik çapında bu durum saptanmıştır. "Öz Yardım" örgütü bu kararname temelinde Sovyet makamlarının kontrolünde ve kooperatif merkezleriyle sıkı bir işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu örgütün 1928/29'da Ukrayna'da 230.000 üyesi vardı. Bunlar 20.000 çalışan personele sahip 650 küçük artel örgütlemişlerdi. 1929 yılında bu arteller 40 milyon ruble değerinde üretim yaptılar. 1928/29 yılında "Öz Yardım", Ukrayna Sosyal Yardım Halk Komiserliği'yle işbirliği içinde 13.000 çalışan personele sahip yeni arteller örgütlemiş ve bu arteller 17 milyon ruble değerinde üretim yapmışlardı.

Özet

Bu gelişme üzerine özetleyici bir tablo istenirse Ukrayna için şunlar söylenebilir:

1926'da ücretli Yahudi sayısı 213.700, 1929'da 253.900'dü. Toplam Yahudilerin sayısı ise, bu dönemde, 2.367.924'tü. Bu, yaklaşık %10,5 oranında bir pay, ve %18,2 oranında bir artıştı, aynı zaman dilimi içinde Ukrayna'da ücret ilişkisi içinde olanların toplam oranı sadece %18,2 artmıştı.

Mayıs 1928'de ***Şitomir***'in on kasabasında yapılan bir araştırma orada da Yahudi işçilerinin %15'lik bir artış kaydettiğini göstermektedir.

20'si Ukrayna'da, 22'si Beyaz Rusya'da ve 3'ü RSFSC'nin batı bölgeleri'nde olmak üzere toplam 45 kasabada yapılan bir başka araştırma, Yahudi kasabalarında sosyal dönüşümün hangi boyutta olduğunu kanıtlamaktadır. 1929'da bu 45 kasabada 2687 işçi vardı, 1930-3223; bu, %20'lik bir artıştır ve Yahudi nüfusunun %4,2'den %5'e yükselmesi demektir; ücretli memurlar 2027'den 2490'a çıkmıştır, bu %22,8'lik bir artıştır; zanaatçılar 4882'den 6911'e yükselmiştir, bu %41,5'lik bir artıştır; köylüler 917'den 1601'e yükselmiştir, bu %74,5'lik bir artıştır; ***tüccarlar*** 1510'dan 321'e düşmüştür, bu %86,2'lik bir ***düşüştür***. Belli bir işi olmayanlar 878'den 1564'e yükselmiştir, bu 48,2'lik artış demektir. 1929'da ***el sanatları artellerinde*** 1230 kişi birleşmişti, 1930'da —2858, %130 ***artış***. 1929 yılında köylülerden 525 kişi kollektiflerde örgütlenmişti, 1930'da— 1119, %100'den fazla bir artış. Ne var ki 1931 yılında satıcılar hemen hemen yok olmuşlardır.

Sovyetler Birliği'nin endüstrileşmesinin Yahudi kitleler için ne büyük bir öneme sahip olduğu, Beyaz Rusya'da 1913 yılında, nüfusa 0,9 kilovat saat elektrik enerjisi düştüğü, bu sayının 1926/27'de 5,5 kilovatsaaate ulaştığı, 1929/30 yılında ise Beyaz Rusya'nın 67,3 milyon kilovatsaat elektrik ürettiği göz önüne alındığında ortaya çıkmaktadır.

Ukrayna'da endüstri merkezleri, özellikle Dinyeper Enerji Santralı, Yahudi nüfusun yeni ve kapsamlı endüstrileşmesi için yeni, görkemli bir teşvik oluşturmaktadır.

2."Ozet" Kongresi'nde, 1931 sonunda, Yahudi halkının yarısının ücretleriyle geçineceklerinin söylenmesinden şu sonuç çıkarılabilir: 1931 sonu itibariyle Sovyetler Birliği'nde Yahudi nüfusunun sayısı 2,75 milyon olarak alınırsa, 1,38 milyon Yahudinin işçi, her türlü ücretli memur ve bunların aileleri olarak ücretleriyle yaşadıkları kabul edilebilir. 1930 sonunda yaklaşık 200.000 Yahudi zanaatkârı vardı. Zanaatçı başına 4,5 kişi sayıldığında bu rakam 900.000 yapmaktadır. Yaklaşık 260.000 Yahudi ise (aileleriyle birlikte serbest olanlar) tarımda faaliyet göstermektedir. Buna göre geriye belli bir işi olmayan 210.000 kişi kalmakta gerisini ise deklase unsurlar oluşturmaktadır. 1925'teki durum düşünüldüğünde dönüştürücü gelişim kendini bu rakamda göstermektedir. Elbette hâlâ tarım ya da endüstriye kaydırılması gereken, yeni düzenleme ve vasıflanmaya ihtiyacı olan onbinlerce zanaatkâr var. Ne var ki artık Sovyetler Birliği'nde toplumsal Yahudi sorunu sonuna iyice yaklaşmış bulunuyor.

Gettolara benzer kasabalar tamemen ortadan kalkmıştır. Nüfusun bir kısmı iç göç gerçekleştiriyor, kolonileşiyor, başka kesimler fabrikalara giriyor, geriye kalanlar ise ev işi ve el sanatlarının kooperatif

temelde yeniden örgütlenmesi, yerel küçük endüstrinin kurulması yoluyla tarımsal çevreyle organik ilişki kuruyor. Beyaz Rusya ve Ukrayna'da Yahudi kasabaları artık küçük satıcılar aç zanaatkârlar ve ev işçileri, ha var ha yok insanlar, çaresizlik, ve karanlık içinde felce uğratılmış gençliğin oluşturduğu bir sefalet yığını değil, köylülere, işçilere, kollektif el sanatları işletmelerinde merkezin ihtiyaçlarını üreten, kollektifleşmiş köy için üretim yapan üreticelere dönüşmüştür.

Beş Yıllık Planın gerçekleştirilmesi, Sovyetler Birliği'nde Yahudi sorununun çözümünü beş yıl hızlandırmakla kalmamıştır. Burada gerçekleştirilen büyük iş, benzersiz görkemlilikte bir olayın sadece bir kesitidir. Yeni bir dünyanın kuruluşunu gösteren beş yıl, gerçekte Yahudiliğin üç bin yıldan fazla bir zamandır süren tarihinin son beş yılıdır.

GEZİ NOTLARI

Haziran 1930'da Yahudi kolonizasyon çalışmasını ve endüstrileşmeyi yerinde görmek için Sovyetler Birliği'ne gittim. Yazdıklarım sadece bu geziye ilişkin notlardır.

Stalin Köyü

"Ozet" yönetiminde "siz de İsluçistoye'ye geliyor musunuz?" diye sordular. Şimdiye kadar böyle bir yer adı duymamıştım. Verilen bilgi şuydu: 4 Temmuz'da Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'nde üçüncü ulusal Yahudi reyonu açılacaktı. Bunun için Moskova'dan bir heyet gidiyordu: "Komzet" başkan vekili Mereşin, "Ozet" sekreteri Jankel Levin, "Procor" başkanı Buenos Aires'ten Glikin, Güney Afrika'da Johannesburg'tan Jakob Feldmann.

"Geliyorsunuz değil mi?"

— "Elbette!"

Harkov üzerinden önce Dinyeperopetrovsk'a gitttik. Yolda Bütün Rusya Yürütme Komitesi üyesi Harkov'da bize katıldı. Gece batıya doğru yola alıp, büyük maden kenti Krivoy Rog'a çok yakın bir demiryolu kavşağında bulunan Dolginzovo'ya kadar yolculuğa devam ettik. Ukrayna'nın harika gecelerinden biriydi; yumuşak, serin ve simsiyah. Ufukta maden ocağının ışıkları parıldıyordu. Dolginzovo'da bizi bekleyen arabalara atlayıp hızla Krivoy Rog'a geldik.

Dördümüzü "Nomera" da küçük bir odaya yerleştirdiler. Şişman ve keyifli bir Ukrayna Yahudisi olan ev sahibi, Moskova ve Harkov'dan gelenleri eski dostlarmış gibi karşıladı. Ertesi gün önce kahvaltı, daha sonra da parti işlerinin yürütüldüğü "agrojoint" bürosunda orta yerde duran eşyaların peşinde koştuk. Fakat hiç bir eksiğimiz yoktu. Öğleden sonra arabayla Yahudi reyonuna vardık.

Temmuz başlarında, hasattan önce, Ukrayna Bozkırlarına hareket ettik. Uçsuz bucaksız yemyeşil bir deniz. Rüzgar tahıl denizini dalgalandırıyordu. Otomobillerimiz, ekmek —Rusça ve Ukraynacada ekmek ve tahıl sözcükleri eş anlamda kullanılmaktadır— dalgaları arasında ilerledi uzun süre. Sonra ufukta, tahıllar arasından arduvazla örtülü damlar görülmeye başladı. Birbirine benzeyen kurşuni evler, bir kaç pencere, her yer oldukça çıplak. İlk Yahudi köy evleri.

Larina ve Krassina'dan geçip mola verdik. Ziyaret ettiğimiz traktör istasyonunda etrafımızı kısa süre sonra sorularımızı büyük bir canlılıkla yanıtlayan, aynı zamanda bizi soru yağmuruna tutan genç insanlar sardı. Larina ile Krassina arasında, tarım alanında çalışmayan, kasabadaki işleri ise değişikliğe uğramış kadınlara iş olanağı yaratmak için bir dokuma fabrikası yapılıyordu.

Bir tay çiftliğinde, bir kaç gün önce çiftliğe gelmiş göçmenlerden biri ağır sözcüklerle bir sürü şikayette bulundu. Bizi dinleyen kalabalık adamın söylediklerine katılmamıştı. Ne istiyordu bu adam? Daha çok para, daha çok yiyecek ve sonra: Kollektif hoşuna gitmemişti. Çevredeki gençler adama gülüyorlardı.

Krassina'da bize, Tatarların kefir denen, tuhaf, lezzetli kesilmiş sütünden ikram ettiler; Almanya'da bildiğimizden çok farklıydı bu kesilmiş süt. Burada kefir en yeni yöntemlerle yapılıyor. Her yer tertemiz. Şişeler otomatik dolduruluyor. Krassina yemek lokantasında son derece iyi ağırlandık; önümüze koydukları kâseler tepeleme kaymak doluydu, ikram ettikleri patatesler de dağ gibiydi. Et ve ekmek boldu. Dışarıda genç Yahudi kızları at arabası sürüyor, Yahudi delikanlıların kullandığı traktörler köyün bir ucundan bir ucunda gidip geliyordu. Daha çok büyük bir meydanı andıran köy yolunun ortasında kaftanlı, takkeli, sakallı iki yaşlı adam el kol hareketleri yaparak heyecanla konuşuyorlardı.

Yolumuza devam ettik. Yolda sağanak yağış bastırdı. Arabalarımızın sarsılarak geçtiği toprak yollar, göz açıp kapayıncaya kadar çamur deryasına dönmüştü. Şoför bir kaç kez direksiyon hakimiyetini yitirdi, neredeyse devrilecekti. Önce bir Ukrayna köyünden geçtik, sonra da Çarlık zamanından kalmış eski bir Yahudi köyünü arkamızda bıraktık ve nihayet önümüzde, alçak bir tepe üzerinde, hemen bu akşam ***Stalin Köyü*** adını alacak olan ***İsluçistoye*** uzanıyordu.

İsluçiztoye 110 yıl önce kurulmuş, Çar I. Aleksander'in Yahudilere kırsal alana göç etme izni verdiği zamandan kalmış bir yerleşim yeri. Köy 1000 nüfuslu. Aralarında Mennonit Alman aileler ve tabii ki Ukraynalılar da var. Nüfusun büyük çoğunluğu eski göçmenlerden, ama yeni göçmenlerden de köye yerleşen olmuş.

Arabalarımızın etrafını bağrışan çocuklar sardı hemen. Beyaz badanalı tek katlı bir evin önünde Köy Sovyeti bayrağı dalgalanmaktaydı. Köy Sovyeti'nin toplantısı vardı; yeni reyonların ilk sovyet kongeresini hazırlamak, komisyon üyelerini saptamak, bildirilere son şekillerini vermek gerekiyordu. Sovyet binasının önünde Sovyet delegeleri tozun çamurun ortasında bir aşağı bir yukarı yürüyorlardı. Her yönden küçük at arabaları geliyorlardı. Ukrayna'nın ilk iki ulusal Yahudi reyonları özel temsilcilerini yollamışlardı. Sonra bir araba daha geldi; Bu Krivoy Rog Bölge Yürütme Komitesi sekreteri olan Ukraynalı bir işçiydi.

Feldmann'la beni eski bir Yahudi çiftliğine yerleştirdiler. Büyükanne yarım düzine kızkardeşi ve onların çocuklarıyla hâlâ çiftlikte yaşıyordu. Evde bir bayram temizliği gemendi. Bunlar gerçek köylülerdi. Eğer Yahudice konuşmasalardı Yahudi oldukları kesinlikle anlaşılmazdı.

Özellikle büyükanne hali vakti yerinde bir köylü kadını izlenimi bırakıyordu.

Sovyet binasının karşısındaki kulübü renkli kağıtlarla süslemişlerdi. Gelecek pazar akşamı burada tiyatro oyunu gösterilecekti. Rusça, Ukraynaca ve Yahudice dövizler dalgalanmaktaydı. Genç Yahudi öncüler birinin çevresinde dans ediyorlardı. Dışarıda yağmur yağıyor, içeride şiddetli bir gürültü hüküm sürüyordu.

Uzun süre Sovyet Kongresi'nin nerede yapılacağını düşünmüştüm. Böyle bir toplantı için uygun ne bir salon ne de ev görmüştüm. Akşama doğru, hava kararmaya başlamıştı, Kongrenin başlayacağı söylendi. Giderek büyüyen kalabalık, o zamana kadar inek ahırı olduğunu düşündüğüm bir yapıya doğru hareketlenmişti. Ukrayna Ulusal Yahudi Reyonu Stalin Köyü Birinci Sovyet Kongresi'nin toplantı salonu burasıydı.

Burası ahır değil, anlaşıldığına göre eski bir sinagogtu. Bina doğuya doğru yapılmış, eskiden Tevrat'ın korunduğu yere podyum ve kürsü konulmuştu. İçinde 250 kişinin sıkış tepiş bulunduğu bina zifiri karanlıktı. Ne var ki dışarıda gençler gizemli bir şeyin çevresini sarmışlardı. Aniden korkunç bir gürültü koptu, bir düzine makineli tüfek ateşlenmişti sanki: Isluçistoye'de ilk elektrik ışığı, yapılacak ilk Sovyet kongresi için küçük bir jeneratörü harekete geçiren bir traktör motoru çalıştırılarak sağlanmıştı. Bu tuhaf toplantı salonunun ortasında oldukça solgun, göz kırpan kırmızı, sarı ve yeşil ampuller vardı. Gürültü daha da büyümüştü, coşku sınır tanımıyordu. Sonra Kongre başladı.

Yeni reyonun örgütlenme komitesi kongreyi ve konukları selamladı. Sonra sadece ulusal çeşitlilik bakımından ilginç olan bir sürü selamlama konuşması yapıldı. Önce, Krivoy Rog Bölge Yönetimi sekreteri olan işçi konuştu, onu konuşmasını Yahudice yapıp, yine kendisi Rusçaya çeviren Mereşin izledi. Mereşin'den sonra Yahudice ve Rusça konuşan Levin geldi kürsüye. Kantor ise Ukraynaca ve Rusça konuşma yaptı, Krivoy Rog ulusal azınlıklar temsilcisi olan Macar Almanca konuştu. Bir Alman bir de Ukraynalı köylünün ardından üç yabancı söz aldı. Gece yarısına hatta sabahın ilk saatlerine kadar —horozlar ötmeye başlamıştı— konuşuldu da konuşuldu, sonra da okul binasında bir şenlik toplantısı yapıldı. Dershane yemek solonu olarak kullanılıyor tabak ve gerekli araçlar koridorda veriliyordu. Gürültülü karmaşıklığı gaz lambaları aydınlatmaktaydı.

Ertesi sabah arabayla gece iyice kuruyan yoldan geçerek 5.000'e yakın nüfusu olan Ukrayna'nın büyük köylerinden birine, Sofiyevka'ya koyulduk son hızla. Köy öğle güneşi altında bir parça tembel ve yorgun dinlenmekteydi. Kamışlardan örülmüş çitlerin ar-

kasından ayçiçeği ve kabaklar yükseliyor, kazlar karşıdan karşıya geçiyorlardı paytak paytak, derin bir sessizlik vardı.

Geri döndüğümüzde bayram giysilerini giymiş genç kız ve oğlanların İsluçistoye'ye geldiklerini gördük. Günlerden Pazardı; konser ve tiyatroya gitmek için kongreye katılan Yahudiler pazar gününü kutluyorlardı; artık Sabbat değildi kutlanan ama bu insanların kutladıkları henüz beş günlük hafta sonu da değildi.

Kongre lokalinin çevresinde kelimenin tam anlamıyla bir halk meclisi toplanmıştı. Fotoğrafçılar gayretle fotoğraf çekiyorlardı. Kesinlikle köylülere değil, daha çok on yıl önceki modaya göre giyinmiş memurlara benzeyen Yahudi kızları pazar süsleri içinde gruplar halinde bir arada duruyorlardı.

Kortiza

Aynı akşam, Saporoşye'ye ulaşmak istiyorduk, amacımız buradan Yahudi Reyonu Ekim'e gitmekti. Büyük ve gürültülü bir veda sahnesinde sonra yeniden arabalara atlayıp yine Krassin ve Larin —burada alel acele "agrojoint"in her türlü patates, bezelye, mercimek, fasulye şarap türleri için Örnek Deneme İstasyonu olan tarım merkezini ziyaret ettik— üzerinden Krivoy Rog'a, oradan biletlerimizi alıp "Nomera"ya döndük, sonra hemen bir araba temin edip Krivoy Rog'ta kaçırdığımız treni Dolginzovo'da yakaladık. Gece yarısına doğru Soporoşye'nin iki istasyonundan birinde kelimenin tam anlamıyla terkedilmiş olarak kaldık: Ne bir taşıt, ne de otel odası bulma olanağı var. GPU imdadımıza yetişti. Kimliklerimizi gösterdikten sonra GPU Genel Karargahına götürüldük ve orada bir arabaya bindirildik. Geceyi açık havada, GPU'nun açık karargahında, Saporoşye Tarım Makineleri Fabrikası'nın yanında bir çadırda geçirdik.

Ertesi gün ise ilk düşüncemiz Dinyeperostroy'du. Kısa süre sonra da önünden geçerek Kortiza'ya, Dinyeper'in eski akıntı yerlerinin fazla uzağında olmayan çoğunluğunu Alman köylülerin oluşturduğu büyük bir köye, Kortiza'ya vardık.

Kortiza artık bir Alman köyü değil. Lüteryen ve Mennonit Alman köylüler göç etmişler. Bunların mülkleri şimdi "Enternasyonal" adını alan Kortiza Komününün mülkiyetinde. Bu komün, 20'si Yahudi olan toplam 150 aileden oluşmaktadır. Diğer aileler Ukraynalıdır. Komün üyesi tek tük Almanlar da vardır, ama Kortiza'da yaşayan az sayıda

Alman, genel olarak kalın çizgilerle iki mezhebe ayrılmış —lüteryen ve Mennonit— iki artelde bir araya gelmişlerdir.

Komünde incelemelerde bulunduk. Ahırları, saman ve tahıl depolarının, makinelerin durduğu alanı, üç görkemli damızlık boğayı, 130'u süt ineği olan 300 büyük baş hayvanı, 13.000 yumurtalık modern bir kuluçka makinesini, 11.000 hektar toprağı, 200 hektar kiralık toprağı gururla gösterdiler bize: Kortiza Komünü buydu işte.

Bu toprak Yahudi kanıyla sulanmış olmasına rağmen —çünkü en kanlı pogromlar bu bölgelerde olmuştu; hem de sadece 300 yıl önce. Kmelniki zamanında değil, Petlyura ve Denikin zamanında da— Yahudilerle Ukraynalıların birliği olağanüstü iyi. Aralarında tam bir kardeşlik egemen. Komünün Ukraynalı başkanı bir Yahudi işçisini bize "işte bizim domuz bakanımız" diye özel bir espiriyle tanıştırdı, "bizim domuz üretimimizi yönetiyor ve politikadan herhalde Lloyd George'dan daha çok anlıyor. Kortiza'da özellikle Lloyd George'un neden bu kadar popüler olduğunu bilmiyorum. Yahudi kolonilerinde domuz üretimine karşı tuhaf bir rağbet gözledim. Bunun altında —belki de— geçmişe karşı hafif, esprili ve sembolik bir protesto yatıyor.

Kortiza'dan, dev yapıtın inşa çalışmalarını daha yakından izlemek için bir gün daha geçirdiğimiz Saporeşye'ye döndük. Daha sonra Yahudi mahallesinin sokaklarında rahat rahat dolaştık ve Saporeşye'de kalan son sinagog'u açtırdık. Diğer iki sinagog işçi kulübüne dönüştürülmüştü. Sinagog görevlisi bize genç insanların artık ibadet etmeye hiç gelmediklerini söyledi. Haham buradan göç etmiş, artık ayinleri baş ilahici yönetiyormuş. Sinagog'un bir köşesinde gözlüklü yaşlı bir adam satırları parmağıyla takip ederek Talmud okumaktaydı. Çok çaresizdi her şey.

Saporeşye'nin doğusundaki Ekim Reyonu'na gitme fikrinden vazgeçmiştik. Bu yolculuk çok zaman alacaktı. Ayrıca iki yıl önce Kalinin Köyü Reyonuna —Kerson limanının kuzeyinde— gitmiş olan Feldmann, kıyaslamalar yapabilmek için bu reyonu daha yakından incelemek istiyordu.

Dinyeper üzerinde akıntı yönünde Karadeniz'e doğru yol aldık. Gemide Harkov'dan gezginler, Dinyeperostroy'dan tatilciler ve bizimle hararetle tartışan genç Yahudi işçiler vardı. Glikin ve Feldman'la Yahudice konuşan bir Alman köylüsü de —Kulak— gemideydi. Almancası anlaşılır gibi değildi ve en azından nezaket icabı Glikin ve Feldmann'la Yahudice konuşmak zorunda hissediyordu kendisini; en sonunda sohbeti Rusça sürdürme konusunda anlaştık. Ukrayna'da Yahudicenin Yahudi olmayanlar tarafından da konuşulduğuna ve anlaşıldığına tanık oldum sık sık. İsluçistoye'li bir Mennonist bir köylü,

çocuklarını Yahudi okuluna gönderdiğini söylemişti. Çok sayıda Ukraynalı köylü kızının Yahudilerle Yahudice konuştuklarını gördüm.

Birbuçuk gün süren bir vapur yolculuğundan sonra, Dinyeper'in Karadenize kavuştuğu yerde son derece tozlu ve pek güzel olmayan küçük liman kenti Kerson'a vardık. Bir zamanlar önemli bir kent olan Kerson, Odesa ve Sivastopol tarafından çok gerilerde bırakılmıştı. Ama bu kent Dinyeper Elektrik Santralının bitmesiyle yeni bir atılım yapacaktır. Şimdiden limanda büyük inşaatlar görülüyor. Gelecekte üzerinde Kiev'e kadar kesintisiz gemi ulaşımının gerçekleşeceği Dinyeper, Saporeşye çevresindeki devasa endüstri tesislerinin kurulması sonucunda limana yeni bir çehre kazandıracaktır.

Kalinin Köyü

Kerson'dan iki saat süren tren yolculuğunu arkamızda bırakarak kuzeye doğru sürdürdük gezimizi. Uçsuz bucaksız gibi görünen Bozkır'da küçücük bir durak olan Kalinin Köyü "istasyonu"na vardığımızda saat gece yarısını çoktan geçmişti. İstasyondan köye kadar birbuçuk saatlik bir yolumuz daha vardı ve bu yolculuk at arabasıyla yapılacaktı. İstasyonla köy arasında at arabaları düzenli biçimde sağlıyor ulaşımı. Çevik atların çektiği beş kişilik küçük arabalar köyle istasyon arasında gidip geliyor. Bunun için belli bir bedel ödemek gerekiyor. Ulaşım pek yakında otomobillerle yapılacak. Yolun belli bir noktasında geçilmesi gereken bir ırmak olduğu için şimdiye kadar bu gerçekleşememişti; söz konusu ırmak bazen nahoş durumlara neden oluyor; arabalardan biri sık sık takılıp kalıyor geçit yerinde, böyle durumlarda takılan arabaya öteki arabaların atları koşuluyor ve araba ırmağa girip "haydi hop!" diyerek sudan sürüklenip çıkarılıyor. 1931 yılında buraya bir de köprü yapılması plânlanmış, Zaten Kalinin Köyü yakınlarında, bu köprüyü olmazsa olmaz kılan büyük bir çimento fabrikası da kuruluyor.

Kalinin Köyü ("Bolşaya Seydemenuha"), Çar I. Aleksander zamanında kurulmuş eski Yahudi köylü kolonilerinden biri; Kalinin Köyü reyonunda köylerin neredeyse yarısı bu tür kolonilerden oluşmakta. İç savaş karışıklıkları sırasında bu köyler çok eziyet çekti. Bazı köyler yok edildi, ama beyaz haydutlara karşı kendilerini silahla savunan bazı köyler iç savaşı ve pogromlar dönemini nispeten daha iyi atlattılar. Yeni koloniler sistematik olarak bu eski koloniler ağına eklendi, öyle ki bugün eski ve yeni yerleşim bölgeleri büyük bir çeşitlilik içinde tamamen birleşik, bütünlüklü bir Yahudi yerleşim bölgesini meydana getirmektedir.

Nüfusu 2000'den fazla olan Kalinin Köyü zengin bir köy ama bu konutların son derece kirli olmasına engel olmamış. İnsanın gözüne şu durum hiç bir yerde Kalinin Köyü'nde olduğu kadar batmaz: Hiç bir yerde bahçe tarımı yapılmıyor. Bu evlerin yanındaki sebze bahçelerinin etrafı çevrilmemiş. Neredeyse hiç ağaç görülmüyor, süs bitkileri ya da gül fidanları da yok. Korkunç bir kuruluk egemen her yere. Sovyetler Birliği'nde hiç bir Alman köyünde böyle bir şeyle karşılaşmanız olanaklı değil. En temiz ve düzenli bina, sekreterliğini Gitlianski adında son derece akıllı ve enerjik bir işçinin yaptığı Reyon Sovyeti binası. Milis sadece Yahudilerden oluşuyor. Kalinin Köyü'nde süslü üniforması içinde dolaşan bir de Yahudi kadın milis var. Köyün meydanında bulunan taştan yapılmış sinagog binası şimdi kulüp olmuş, Küçük hastanenin yerine en kısa zamanda modern, büyük bir hastane yapılacakmış. Eczane biz gittiğimizde onarılıyordu. Burada Kızıl Haç'ın bir diş merkezi de var, ama belli zamanlarda hizmet veriyor. Kalinin Köyü'nde Yahudi dilinde bir de haftalık gazete çıkıyor.

Kalinin Köyü Reyonu'nun zenginliği tahıl bozkırında yatıyor. 1930 yılında elde edilen rekolte bu civarda şimdiye kadar kaydedilenin en yükseği ve iyisi olmuş. Tahıl tarlalarına bakmak için bozkıra gittik. Kalinin Köyü için bu mahsulü tek başına kaldırmak olanaksız olduğu için Moskova ve Harkov'dan öncü ekipler getirtilmişti. Tahıl yığınlarının arasına oturmuşlar dinleniyorlar, yemek pişirip büyük testilerden su içiyorlardı; Rus ve Ukraynalı işçiler Yahudi köylülerin emrinde keyifle ve gönüllü olarak çalışıyorlardı. Traktörler takırdayıp duruyordu. Göz alabildiğine altın sarısı tahıldı görünen.

Kalinin Köyü Reyonu'na yaptığımız yolculukta oluşturduğumuz ortak tablo şöyleydi: Yeni yerleşimlerin yerleri çok iyi, nispeten temiz ve canlı bir faaliyet içindeydi; üretim artışı, yeni ürünlerin yetiştirilmesi, yeni işletmelerin örgütlenmesi ve kollektivizasyondan başka sorun yok. Kalinin Köyü Reyonu Ukrayna'da en sağlamlaşmış Yahudi reyonlarından biri. Yahudilerin yeni kültürel yaşamı gibi ekonomik yaşamı da tamamen doğal bir şey haline gelmiş. Her yerde Yahudice konuşulduğu duyuluyor.

1930 yılının ikinci yarısında geri dönenlerin oranı yükselmişti, ama kesinlikle normalin üstüne çıkmadı. Ukrayna'da gerçekleşen muazzam endüstrileşme gençliğin bir kısmıyla kollektivizm karşıtı küçük burjuva unsurlar için kente geri dönüşü cazip kılmıştı. Ne var ki dönüşüm süreci bu tarihsel olarak zorunlu değişiklik tarafından ne yönelimi itibariyle, ne de kapsamı itibariyle ne en ufak bir değişime uğratılmakta ne de durdurulmaktadır.

Kerson'dan geldikten sonra yollarımız ayrıldı. Moskova'da vapur biletiyle çek defterini çaldırmış olan Feldmann Güney Afrika'ya geri dönebilmesi için her şeyi zamanında halledebilmek amacıyla dönmek zorunda kalmıştı. Güney Afrika'ya gitmeden önce de Kuzey Amerika'ya kısa bir ziyaret yapmak istiyordu. Glikin'le birlikte Odesa'ya gittik.

Odesa

Akşam on sularında "Moldavya" adlı küçük, yeni bir vapur Odesa limanına girdi. Otelden çıktıktan sonra ilk, gittiğimiz yer "Potemkin" filmiyle ünlenmiş büyük merdivendi. Ertesi gün, "Komzet"in bürosuna uğradık; burada yönetici memurdan Odesa Bölgesindeki Yahudi kolonisinin içinde bulunduğu olumlu durum üzerine bilgi aldık.

Akşam operada izlediğimiz Moskova Yahudi devlet tiyatrosunun gösterisi ilginçti. Bu bir Yahudi kasabasında yaşlılarla gençler arasında geçen "Hüküm Veriliyor"adlı bir oyundu; ama izleyiciler arasında tek kelime Yahudice konuşma duyulmuyordu. Odesa'da Yahudilerin dil hususunda asimilasyonu epeyce ilerlemiş durumda, elbette bu asimilasyonun tamamen ve kesinlikle gerçekleştiği anlamına gelmiyor.

Ertesi gün Fontanka'da büyük bahçecilik arteli "Şolem Alejhem"i ziyaret ettiğimizde buna inandık. Yedi yıl önce Yahudi küçük—burjuvalarla işçiler, aralarında iki küçük villa bulunan eski bahçeleri devralmışlar; ama kurdukları kollektif bir süre sonra çökmüştü. Şubat 1930 yılında 18 üye, kollektifi yeniden kurdu. Bizim ziyaretimiz esnasında kollektifin 148 üyesi vardı. Bir Yahudi deri işçisi olan başkan bizimle sadece Rusça konuştu. Başka yerlerde de sadece Rusça ve Ukraynaca konuşulduğuna tanık oluyorduk. Resmi yazışmalar genelikle Ukraynaca yapılıyordu. Büroda da tek kelime Yahudice duymadık. Oysa bu insanlar Yahudi olma bilincine sahipler. Yahudi halkının dönüştürülmesine katkıda bulunma düşüncesiyle çalışıyorlar. Çocuklar hem Ukraynaca hem de Yahudice öğreniyorlar. Ukrayna ve Yahudi gazeteleri aynı ölçüde okunuyor.

Odesa'nın sebze ve meyve ihtiyacının karşılanmasında önemli payı olacağı için bu bahçecilik artelinin geleceği var. Kendi ihtiyaçları için inek, domuz ve tavuk gibi hayvanlara sahipler. Eski villalardan birini kulüp ve çocuk yuvası yapmışlar. Karşılaştığımız çalışma ruhu göz kamaştırıcı, beslenmenin de çok iyi olduğu görülüyor. Aynı günün akşama Glikin'in Buenos Aires'teki dostlarının yakınları onu ziyaret ettiler. Hepsi küçük-burjuva tipler. Eski tüccar ailelerinden iki kız

şimdi işçilik yapıyorlar, durumlarından pek memnun olmadıkları görülüyor, biraz dengesizler. Glikin'i ziyarete gelenler arasında bir emekliyle, eskiden ayakkabıcılık yapan şimdi ise konserve fabrikasında çalışan iki yaşlı adam da vardı. İkisi de bu sosyal kesimler için belirleyici olan yakınmalı bir tavırla, geçmişi çok dikkatli bir üslupla suçluyorlar, büyük denizin öte yakasındaki zengin Yahudiler hakkında bir şeyler duymaya hasretler. Yok olan bir kuşak bu.

Bir gün sonra, Odesa Parti Komitesi "Ulusal Azınlıklar Çalışma Bölümü"nü ziyaret ettim. Orada "Bütün Ukrayna Yahudi Kültür Müzesi" —"Mendel Moicher Sforim"— yeni müdürüyle tanıştım ve öğleden sonra onu ziyaret ettik. Bütün Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'nin mülkiyetinde olan bu müze son derece dikkate değer. Burada söz konusu olan birinci derecede önemli bir kültür hizmetidir. Bebel Caddesi No 1'deki eski palasta Yahudi halkının yaşamından görkemli, yüzyıllarca öncesine ait hazineler bir araya toplanmış. Çok eskiden kalmış sinagog şamdanları, halılar, sinagog perdeleri, harika güzellikte telkari işleri, Yahudi el sanatlarından ürünler, sonra resimler, tablolar, parşömen ve kitaplar, ama öncelikle de Yahudi zulümleri, pogromları döneminden, Yahudi işçi hareketinin günümüze kadarki tarihinden dokümanları görmek mümkün. Yahudi halkıyla ilgili olduğu koşullarda en yeni sanatlar da müzede temsil edilmekte. Şerhmann ve Tişler'in resimleri özellikle dikkatimi çekti.

Bir ulusal Yahudi Sovyet kültürünün gelişme olanağını büyük bir özveriyle destekleyen müzenin şimdiye kadarki müdürü Burstein'la konuşma da ilginçti. Burstein bizi bilgilendirirken yaşlı bir haham geldi. Sahip olduğu her hangi bir değerli eşyayı satmak istiyordu. Müzenin koleksiyonlarında eski hahamların tek tek sattıkları eşyaların önemli bir yer tuttuğunu söyledi.

Odesa'da sinagogların çoğunluğu kulüp ya da okullara dönüştürülmüş durumda. En büyük sinagoga Merkezi Yahudi İşçi Kulübü yerleşmiş. Yahudi örgütleri ve Odesa "Ozet"i de bu binada. Fakat Odesa'da yine de bir dizi başka ibadethane var.

Odesa'dan trenle bir kaç saat uzaklıkta olan Serpka'da kurulmuş büyük Yahudi tarım okulunu ziyaret etme plânımız, kalabalık —yaz ve tatil dönemiydi— nedeniyle Glikin'e bilet bulamadığımız için suya düşmüştü.

Böylece Kiev yönüne gidecek olan Glikin'den ayrıldım. 17 Temmuz'da "Lenin" vapuruyla Odesa'dan ayrılıp Sivastopol'a doğru yola çıktım.

Simferopol

Ertesi gün sabah saatlerinde Sivastopol'un koyu mavi gökyüzünün altında bir tatar at arabasıyla eğri büğrü parke taşları üzerinde istasyona yol aldım. Genç işçiler, gezginler, tatilciler evlerden çıkıyorlardı. İstasyonun önünde, Güney kıyısına gidecek yolcu bekleyen arabalar dizilmişti. At arabası durur durmaz şoförler arabalarına binmem için önerilerde bulundular. Yine Baidaratzki kapısından geçip Kırım sahillerinin o muhteşemliğine gitmek istiyordu canım, fakat yapacak bir şey yoktu.

Öğlene doğru Özerk Sosyalist Kırım Cumhuriyeti başkenti Simferopol'a vardım. Kırım'a gidenler bu istasyondan ekspresle geçtiklerinde kente dikkat etmiyorlar. Simperofol bugün dörtte birinden fazlası Yahudi olan 80.000 nüfuslu orta büyüklükte bir taşra kentidir. Buradaki Yahudiler, henüz Kırım'ın, geçici olarak yerleşim reyonlarına dahil olduğu zamanlardan kalan "eski Yahudiler"dir. Ayrıca Simferopol'da buraya kaçan İspanyol Yahudilerinin ardılları olan Kırımçaklar da vardır.

Hemen "Komzet" temsilcisi Tyomkin'i aradım. Kırım Cumhuriyeti Yürütme Komitesi üyesi olan Tyomkin, yenilerde de Sovyetler Birliği Merkez Yürütme üyeliğine de seçilmiştir. Ertesi gün için Simferopol'u arabayla dolaşmayı kararlaştırdık. Kırım'ın Yahudi kolonilerine yapacağımız yolculuğa başlamadan önce Kırım Merkezi Yürütme Komitesi başkanı Kubayev beni kabul etti. Bir Tatar köylüsü olan Kubayev son derece basit bir biçimde kısa bir rapor verdi; raporda buradaki kolonizasyonla Filistin macerası arasındaki uçurum ifade edilmekteydi. Kubayev şunları söyledi: Kırım Hükümeti ve bütün emekçi Tatarlar Yahudilerin Kırım'ın iç bölgelerini kolonileştirmesini onaylıyorlar. Yahudiler neden boş toprağı işlemesinler? Toprağı kimin işlediği Tatarlar için hiç önemli değil, önemli olan toprağın işlenmesi. Toprak herkese ait, Yahudilerin toprağı işlemesinin kimseye zararı yok. Tam tersine! 18. ve 19. yüzyılın sonunda Tatarlar Ruslar tarafından neredeyse tamamen yok edildiğinden beri ıssızlaşmış olan Kırım'ın iç bölgeleri şimdi yeniden gelişen bir ülke olacak. Belki de dedi Kubayev gülerek, Kırım'da günün birinde Tatarlardan çok Yahudiler yaşayacak. Bunun da hiç önemi yoktu artık, nasılsa herkes bütün haklara sahipti. Sonra içtenlikle elimi sıktı ve hizmetime üç gün süreyle bir araba verildiğini açıkladı. böylece artık Kırım Merkez Yürütme Komitesi Ulusal Azınlıklar yetkilisi Christian Luft (Luft bir

Kırım Almanıydı) ve bir tarım uzmanıyla altımızda mükemmel bir araba olduğu halde yola çıkabilirdik.

Önce hızla Öpatorya yolunu katetmeye başladık, sonra sağa dönüp kuzeye yönelerek Simferopol Reyonunun ilk kolonisi Pervomaysk'a vardık. Burada bizi dostça karşıladılar, sığır çiftliğini, yeni tahıl deposunu gösterdiler ve son derece konuksever biçimde ağırladılar. 1930'a kadar komün olan sonra gerileyip kollektife dönüşen bu merkezin yemek salonunda halkın sadece bir kısmı yemek yiyor. Kollektif üyeleri yemeklerini ister burada yiyorlar, isterlerse de evlerine götürebiliyorlar.

Çevresinde büyük bağlar kurulan Kalininsk'e devam ettik. Şarapçılık olağanüstü gelişiyor. Böylece Yahudi kolonizasyonu, 140 yıldan bu yana boş duran, en çok koyun yetiştirmek için kullanılan Kırım'ın iç bölgelerini, güney kıyısında ünlenmiş şarap ürünleriyle bereketlendirecek. Kalininsk'ten yola devam edip, bir zamanlar kısmen Alman köyü olan büyük Sarabus köyüne vardık. 1930 yılında Sarabus Reyonuna 160 Yahudi ailesi yerleştirilmişti. Bu Reyonda hayat genel olarak kolay değil. Kolonistler tamamen sıfır bir durumla karşılaşmışlar, konut eksikliği varmış. 1930'da süt inekleri de hissedilir derecede azdı. inşaat çalışmaları, yeterli sayıda kalifiye inşaat işçisi olmadığı için nispeten yavaş ilerliyordu. "Komzet" ve "Agroyoint" tarım uzmanları Sarabus'ta ikamet etmekteler. Ayrıca Reyon'da iki eğitimci de bulunuyor.

Sarabus'tan ayrıldık ve Lunaçarsk yerleşim merkezi üzerinden Simferopol'ün dev eseri Devlet Tarım Çiftliği "Sernotrust"a gittik. 1930 yılında 26.000 hektar ekilmişti. (1931'de bu miktar 52.000'e çıktı.) Sürekli çalışan 300 işçi büyük ve güzel konutlara yerleşmişler. Hasat zamanı 800 işçi, 33 biçerdöğer ve 120 traktör çalışmış. tesis son derece etkileyici bir izlenim bırakmaktaydı. Göz alabildiğine tahıl doluydu her taraf, makineler gürültü çıkararak çalışıyordu. Bütün bunların tam ortasında, planlı biçimde kurulan bu devasa eserin merkezi Tarım Endüstrisi Köyü.

Lenin Köyüne doğru yol aldık. Tarım uzmanıyla Luft yakındaki demiryolu istasyonunda çeşitli işleri yoluna koyarken, ben onları kollektif ten çıkmış bir bireysel köylünün evinde bekliyordum. Uzun boylu, çevik, çıplak yanmış yüzü geniş kenarlı bir hasır şapkayla gölgelenmiş köylü kollektif çiftlikler konusunda hiç bir şey duymak istemediğini söylemişti. kendi aklı vardı, başkalarının işine karışmasına izin vermezdi. Dev çiftliklerin de hiç bir işe yaramadığını düşünüyordu. Hiç ekonomik bulmuyordu. Sadece tarla tarımı yapmak bu arada hayvancılığı bir yana bırakmak olacak iş değildi. Adamın bir

ineği, iki atı, bakımsız küçük bir bahçesi bir kaç çubuk toprağı vardı. Küçük ev son derece temizdi. Kısa boylu, şişman, çalışmaktan tükenmiş Yahudi kadının çocukları yoktu. Evden bir kaç adım ötede bir Alman köyü başlıyordu. Luteryen Kilisesinin kulesi çok uzaklardan görünmekteydi. Köye çok seyrek gittiğini anlattı adam bana, köyden ona neymiş.

Doğuya doğru, bozkırları geçerek yol aldık. Akşam olmuştu, koyu mavi ve serin, güneyde Çatır Dağı'nın karlı sırtları görünüyordu. "Yeni Yaşam" adında yeni kurulan bir koloniden geçtik, sonra evlerinin bitmesini bekleyen Yahudilerin geçici olarak yerleştikleri, Alman köylüler tarafından kısmen terkedilmiş köyleri arkamızda bıraktık. Zifiri karanlıkta Alman-Luteryen olan Tabuldi köyüne ulaştık; bu köydeki alman ailelerin üçte biri —Kulaklar— kısmen kendileri göç etmişler, kısmen de göç ettirilmişlerdi. Tabuldi'ye şimdi Karasubasar'dan kırımçaklar yerleştirilecek. Tarım uzmanı, büyük, görkemli bir Alman köyevinde oturuyor. Eski sahibi evi "Komzet"e satmış.

Tabuldi'de büyük bir Alman okulu da var. Yaşlı, sempatik bir Alman olan öğretmen Chirstian Luft'la hiç te az olmayan dertleri hakkında konuştu.

Ertesi gün, hâlâ bozkır'da yolumuza devam ederken kolonistlerin inşaatı süren evlerine rastladık. Adından da anlaşılacağı gibi Kırımçakların yerleşim merkezleri olan Kırımçak'a Altıncı Köy'ü geçerek ulaştık ve oradan bir dizi eski, zengin Alman köyünün bulunduğu Karasubasar Reyonuna gittik. Bu Alman köylerinden Neusatz ve Friedental adlı iki köyü ziyaret ettik. Nihayet Feodosia'dan gelen şoseden Simferopol'e geri döndük.

Öpatorya

Bir kaç saat moladan sonra yeniden yolculuk başladı. Şimdi yanımızda "komzet" yetkilisi Tyomkin vardı. Öpatorya'ya gidiyorduk.

Şose yeni yapılıyor. İç savaş sırasında yer yer tamamen bozulmuş. Bu sıkıcı manzara uzun sürüyor. Sadece tek tük köylerden geçtik. Öpatorya'ya çok az kala yolculuk çekici olmaya başlıyor. Ana yoldan, şimdi Yahudilere ait bir Kombine Tarım Enstitüsü'nü bünyesinde barındıran büyük çiftlik Çebotarka'ya saptık, Burada "kadrolar" için bir yıllık kurs açılmış. Bu kursta genç insanlara kolonilerde tarımsal çalışmanın çekirdeğini oluşturmaları için özel tarım bilgileri veriliyor. Ayrıca Çebotarka'da tarım bilgilerine gereksinme duyan öğretmenler

için bir okul, bir de köylü gençlik okulu bulunuyor. 1930 yılında Çebotarka'ya 50 öğrenci yerleştirilmişti. Okulun 200 kişi alacak biçimde büyütülmesi düşünülüyor. Öğrencilerin tümü —oğlanlar ve kızlar— Yahudi, ama öğretmenler arasında Ruslar da var.

Okulu incelediğimizde bazı bölümler yeniden yapılıyordu. Oğlanların yatakhaneleri epeyce pisti. Büyük ve zengin meyve bahçesi bakımsız bırakılmış izlenimi veriyordu. Okul bağcılık ve pamuk ekimi deneyleriyle de uğraşıyor. "Komzet" Kırım'da, biri Kuzey-Doğuda Yahudi kolonizasyonunun merkezlerinden biri olan Dşonkoi'da olmak üzere, iki okul daha açmayı düşünüyor.

Çebotarka'dan, doğrudan deniz kıyısında, ince müşelkalk üzerinde bulunan son kısım olan Öpatorya'ya gittik. Beton yapılar için özel kaliteye sahip müşelkalk her gün vagonlarla Dinyeperostroy'a nakledilmektedir. Bu akşam Öpatorya'da, Öpatorya Bölgesinde başka kolonizasyon plânları üzerinde çalışacak Reyon Yürütme Komitesinin büyük bir toplantısı vardı. "Agrojoint" 1931 yılı için Öpatorya Reyonunda iki yeni traktör istasyonu daha kurulmasını plânlamıştı. O zamanlar sadece bu iş için 50.000 hektar yeni toprağa gereksinme vardı. Geçen zaman içinde bütün bu planlar gerçekleşme yoluna girdi ve o zamandan bu yana Öpatorya Reyonundan, Fraidorf civarında bulunan bir dizi Yahudi köyü ayrılmış ve şimdi Kırım'ın ilk ulusal Yahudi Reyonu olan Fraidorf'a katılmışlardı.

Öpatorya'da da Yahudi nüfusu sürekli artıyor. Liman 1931 yılı içinde, şimdiye kadar dış limanda demirleyen gemilerin kente kadar gelebilecekleri ölçüde genişletilecek. Böylece, her şeyden önce bir kimya endüstrisi (iyot, brom, tuz, potasyum vs.) merkezi olacak olan Öpatorya sadece bir deniz kenti olma karakterini yitirecektir. Yahudilerin uğradığı genel değişim çerçevesinde sayısız Yahudi endüstri işçisi Öpatorya'ya gelecektir.

Ertesi sabah Öpatorya'dan ülkenin içlerine doğru sürdü yolculuğumuz. Önce Voya Nova (bu esperanto sözcüktür ve "Yeni Yol" anlamına gelir) gittik. Voya Nova Kırım'daki en ilginç Yahudi yerleşim merkezlerinden biri. 1928 yılında Filistin'de kurulan siyonist komün "Gdud Awoda"dan (Kudüs yakınlarında) geri dönenlerin kurduğu bir komündür. Bu siyonist komün —600 üyesi vardı— Filistin'de yedi yıl varlığını sürdürmüştü. Komünün Rusya, Polonya, Amerika'dan gelen 55 üyesi —bunlar önceleri Zeire Siyonistler grubundandılar— Filistin'de bir sosyalist yaşam örgütlemenin olanaksızlığı karşısında Sovyet Hükümetine başvurarak Kırım'a yerleşme izni istemişlerdi. Kendilerine bu izin verilmiş ve Voya Nova'nın hiç de iyi olmayan toprağına yerleştirilmişlerdi. Bu 55 kişi (be-

raberlerinde dünya tatlısı yirmi çocuk da getirmişti) tam bir özveriyle yeniden girişmişlerdi yaşamlarını yeniden kurma işine. Kırımın Yahudi kitlelerinden izole olmamak amacıyla 100 yeni kolonistin komüne girmesi sağlanmıştı. Geri dönenlerle yeni kolonistler arasındaki ilişkiler her zaman iyi değildi, şimdi bile bu iki grup arasında belli bir ayrım var. Başlangıçta gözlenen büyük zorluklardan sonra Voya Nova hızlı bir gelişim gösteriyor. Komünün toprakları 1300 hektardan 3000 hektara çıktı. 1930 mal varlığı şöyleydi: 5 traktör, 12 at, 30 inek, 60 dana, 1600 koyun —toprağın büyük kısmı koyunculuk için özellikle uygun otlaklardı— 900 tavuk. Komün ekonomisi üç alana yoğunlaşacak: Koyunculuk, tavukçuluk ve sütçülük. Burada yeterli derecede su bulunmaktadır.

Binalar hiç hoşumuza gitmedi. Tyomkin araba dolusu sövüp saydı. Büyük iki katlı balkonlu binalar yapılmıştı, ama balkonlar ortada yoktu, sadece kapıları yapmışlardı; klozetlerin olması gereken yerlerde insanlar uyuyordu. Mobilya hemen hemen hiç yoktu. "Agrojoint" inşaat sorumlusu pek hoş şeyler duymadı elbette. Ben de içimi döktüm bir güzel. Buna karşılık çocuk yuvasının durumu çok iyiydi. Burası bir komün olduğu için çocuklar, meme dönemleri geçtiği gibi sürekli burada kalıyorlar. Anneler sırayla yuvada bakım işini üstleniyorlar, ayrıca her gün çocuklarını ziyaret etme ya da daha büyük olanları yanlarına alma olanağına sahipler. Voya Nova'da yaşamın bu biçimde örgütlenmesinin ne kadar rahat olduğu görünüyor. Ebeveynlerin, zorlu bir çalışma içerisinde bulunmaları, konutların hâlâ dar oluşu ve çocuklar için gerekli olan temizliğin büyükler arasında uygulanmasının olanaksızlığı ortadayken ***çocuklar bütün bu zorluklar ve tehlikelerden uzaklaştırılmışlardır***. Temizlik içinde, bütün dertlerden uzak çocukluklarını yaşıyorlar, fakat yine de topluluğa en sıkı biçimde bağlılar. Oynuyor, öğreniyor ve yetişkinlerden daha iyi bir bakım görüyorlar. Tek bir annenin, ailenin eski biçiminin ortadan kaldırılması anlamına gelen bu durumdan yakındığını duymadım.

Voya Nova'da, Berlinli bir Yahudiye, Bayreuth Caddesinden bir burjuva çocuğuna rastladığımı belirtmeliyim. Bu genç adam Berlin'den Kudüs'e geçip oradan Kırım'a gelmişti.

Voya Nova'dan komşu bir Tatar ve bir kaç Alman köyünü geçip büyük ölçekli pamuk dikiminin ilk kez denendiği "Noviy Trud"u (Yeni İş) ziyaret ettik. Akşama doğru yine Simferopol' daydık.

Zamanım çok kısıtlı olduğu için Dşankoy bölgesindeki bir Yahudi kolonisine gitmekten vazgeçmiştim. Ne var ki bu üç gün içinde son derece iyi izlenimler edinmiş bulunuyordum. Bana verilen raporlar ve gördüklerim, durum üzerine açık bir tablo çizmemi sağlamıştı. Ertesi

gün bir kaç kez stop eden yolcu otobüsüyle güneye, dağları geçerek her zamanki gibi çok etkileyici olan deniz kıyısına indiğimde Kırım hayranlığım sınır tanımıyordu.

Dört yıl önce kuzeyden trenle gelirken ilk kez Kırım'ın iç bölgelerinden geçtiğimi anımsadım. Simferopol ve bir kaç eski köyün dışında bir kaç tepe ve tozdan başka bir şey görülmüyordu. Ama şimdi demiryolunun sağında ve solunda düzenli aralarla kurulmuş yeni Yahudi köylerindeki evlerin duvarları ve damları görülüyordu. Duvarların hepsi Kırım'ın humus tabakası altında bulunan sarı beyaz taşlardan yapılmıştı.

Kırım'da Yahudi kolonizasyonu parlak bir geleceğe sahip. Eski yerleşim bölgesi yakın, yolculuk nispeten kısa ve rahat, iklim kışın bile uygun. Hava, ne kadar sıcak olursa olsun ağır değil, ama yine de aydınlık. Görüş alanı çok geniş, ancak belli bir sınıra da sahip. Boşluklar daha kısa, sıkışık. Sonsuzluk da insanın nefesini kesebilir. Toprak bomboş, içindeki zenginlikleri ortaya çıkarakacak bir eli bekliyor. Anılmaya değer herhangi bir engel yok. Hiç kimse herhangi bir tozlanmış eski hukuki haktan hareketle bu topraklar üzerinde hak iddia etmiyor. Ne var ki toprak verimli olma hakkını kullanıyor. Kırım'ın iç bölgeleri Yalta'dan Alupka'ya kadar uzanan kıyı şeridi gibi ünlenecek ve bu kıyı şeridi gibi sayısız insanı mutlu kılacak.

Batum, Kutais, Tiflis, Bakü

Bu kez yolculuğuma "İlyiç" adlı vapurla devam ettim. Üçüncü gün, bardaktan boşanırcasına yağmur yağarken, gök gürültüsü ve çakan şimşekler eşliğinde vapur Batum limanına, Birliğin güney, neredeyse tropik bölgelerine girdi. Burada, şimdiye kadar edindiğim izlenimleri biraz düzenlemek için bir kaç gün mola verecektim. Batum'da görülmeye değer çok şey var. Botanik bahçesi bir dünya harikası. Kent çok canlıydı, liman en modern petrol nakliye gemileriyle doluydu. Limana çok yakın bir yerde küçük bir lokantada "Ozet" tabelasını gördüm; bu lokantayı kendi hesabına çalıştırıyordu "Ozet". Batum'da az sayıda Yahudi yaşıyor olmasına rağmen burada da Yahudi sorununun çözümü için çalışılıyor. Kısa boylu, açlıktan bir deri bir kemik kalmış gibi görünen sekreter tahta bir perdenin arkasında kalıyor. Bana istediğim bütün bilgileri büyük bir istekle verdi. Batum'dan bir saat uzaklıkta olan Kabuleti'de kurulan bir çay-mısır ve soya plantasyonunda Batum'dan gelen Avrupalı ve Gürcü Yahudiler çalışıyor. Burada ipek böceği de yetiştiriliyor. Kolhozun adı

"Adşarozet": bu kolhozun hizmetinde 32 hektar toprak var. Çalışma 13 Mart 1930'da başlamış.

Batum, Özerk Sovyet Sosyalist Acaristan Cumhuriyeti'nin başkenti. Batum "Ozet" Örgütü, merkezi Tiflis'te bulunan "Gürcistan Ozet"ine dahil. Bu örgütün başlıca görevi, biraz sonra ayrıntısıyla söz edeceğimiz Gürcü Yahudilere iş ve toprak temin etmektir. Kuzey Kafkasya'da ayrıca kısmen RSFSC sınırları içinde (Dağıstan) yaşayan Gürcüce değil, ayrı, farsçaya benzeyen Tatça denen bir dil konuşan dağlı Yahudiler de vardır. Bu Dağlı Yahudiler de kısmen "Gürcü Ozet"i, kısmen "Dağ Komzet"i (Dağıstan Komzeti) ve "Asozet" (Azerbaycan Ozeti) tarafından kolonizasyona sevkedilmektedir.

Batum'dan üç gün sonra Rion üzerinden Gürcü Yahudilerinin merkezlerinden biri olan İmeretya bölgesindeki Kutais'e ulaşmak için ayrıldım.

Kutais, Kafkasya'yı boylu boyunca geçen eski askeri yolların en mükemmellerinden biri olan Osetya Ordu yolunun başlangıcında bulunur. Bu yol, son onbeş yıl içinde yer yer harap olmuştur. 1930 yılında cesur bir otomobilci bu yolu Kutais'ten Vladikafkas'a kadar geçmeyi başarmıştı. Kutais, Rion'un yüksek Kafkasya dağlarının eteklerinden Poti ve Kabuleti yakınlarında yavaşça denize düşen sıcak ve nemli ovaya çıktığı bir noktada bulunur. Yazları son derece sıcak olan kent yine de malarya bölgelerinin dışındadır. Burası hoş bir Gürcü nahiye merkezi, harap olmuş kilise duvarlarıyla eski kale kente tepeden bakıyor, harika güzellikte selvi ve çok yaşlı kestane ağaçları var; bütün bunlar kente İtalyan bir tat vermektedir.

Kutais'in en ilginç yanı, orada ikamet etmekte olan 5000 Yahudidir. Bunlar, yabancı bir halk, ya da ulusal azınlık olarak değil, tamamen Gürcü bir Yahudi tarikatı üyeleri olarak değerlendirilirler. Gürcüler ya da —Rusların dediği gibi Grusinler— ulusal olduğu kadar dinsel olarak da çok parçalanmışlardır. Ortodoks, katolik, Ermeni-katolik, müslüman Gürcüler olduğu gibi Yahudi Gürcüler de var. Gürcü Yahudiler Gürcüce konuşur, Gürcüler gibi giyinir ve Gürcü komşuları gibi silahı severler, ama ulusal kökleri itibariyle —yoğun bir karışma yaşanmış olsa da— Gürcü değillerdir. sayıları daha az olan Dağlı Yahudilere karşılık bu Gürcü Yahudiler, kuşkuya yer bırakmayacak biçimde semitist kökenden geliyorlar; bunlar Asur ya da Babil sürgününden eski Kolchis yönüne sapan her hangi bir parçanın ardıllarıdır. Ulusal kökleri itibariyle sosyal olarak —belki de Dağlı Yahudiler ve Güney Arabistan'daki küçük gruplar hariç—, diğer Yahudilerin özelliklerini göstermektedirler.

Elbette toplumsal gelişim, sınıf farklılıkları ve sınıl mücadeleleri onları da etkiledi. Onlar arasında da aristokratlar ve proleterler vardı. Geniş kitleler küçük el sanatlarıyla uğraşmaktaydı, büyük çoğunluğu örneğin terzilik, ayakkabıcılık yapıyor, ya da deriden başka şeyler üretiyordu. Ayrıca küçük satıcılık, komisyonculuk, hayvan ve şarap acentacılığı gibi işler de yapıyorlardı. O nedenle proletarya devrimi, onlara da Sovyetler Birliği'ndeki öteki Yahudilere sağladığı sonuçları sağlamıştır. O nedenle bunlar arasında da sınıf ayrışması kendisini öteki Yahudilerde ifade ettiği biçimde etmiştir. Zenginler karşı devrimle, bu durumda Menşeviklerle ve sayıları son derece fazla olan Gürcü "Prensler" ve dolandırıcılarla birlikte müdahaleden ve nihayet de sürgünden yana yer almışlardır.

Kutais'deki Gürcü Yahudiler buraya daha sonra yerleşen "Rus" Yahudilerden çok farklılar. Rus Yahudileri Yahudice konuşur, bunlar sadece Gürcüce. Elbette Gürcü Yahudiler de İbranice yazmayı biliyor, daha yaşlı kuşakların eğitim görmüş olanları ise, İbraniceyi konuşabiliyorlar da. Ama Gürcüce yazıyorlar —Dağlı Yahudiler ya da Orta Asya Yahudileri gibi— İbranice harfleri kulanmıyorlar. Adları Gürcülerin adlarından farklı değil. Yakubaşvili bir Gürcü adıdır, ne varki Yakubaşvili Yahudice. Anlamı şu: Yakobun oğlu.

Gürcü Yahudilerin sayısı yaklaşık 20-25.000 arasındadır. Kutais'in dışında, daha iç bölgelerde dağlık arazide Mammisson Geçiti'ne kadar, Leçhuni'de, Bansada, Kulaşil'de, Zuçuma'da, yüksek dağlarda, Oni'de, Kahetien'de, Tiflis ve Poti'de yaşıyorlar. Ekonomik durumları Birliğin batı eyaletlerinde 1926 dolaylarında olduğu kadar umutsuz değil. Bunun nedeni, Gürcistan'da sosyalizasyon sürecinin ilk başlarda, Birliğin öteki bölgelerindeki hızla gerçekleşmemesi, Gürcistan'ın koşullarına özgü belli geçiş aşamalarının ortaya çıkması ve bu geçiş aşamalarının Yahudilerin değişimlerine zamansal açıdan belli bir hareket alanı bırakmasıdır. Gürcistan'da hiç bir zaman pogromlarla karşılaşılmamış olması gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Kutais'de kollektif el sanatçılığı örgütlerinin kurulması oldukça ilerlemiş durumdadır. Hükümetin yönelimi bireysel el sanatını kollektivizasyon sayesinde tasfiye etmek yolundadır. O nedenle Kutais, satış merkezlerinin çoğu boş durmasına rağmen faal görünüyor. Mobilyacı, çömlekçi, ayakkabıcı ve deri işleriyle uğraşanların sayısı oldukça fazla.

Yahudilerin yerel Sovyet makamlarıyla ilişkileri son derece ilginçtir. İlişkiler son derece iyi. Bunun nedeni ise şunlar: Tarihten kalan herhangi bir ulusal sürtüşme yok; Gürcü nüfus içinde Yahudilerin

sürgüne gitmemiş bölümü —Yahudi nüfusun ezici çoğunluğuydu— tamamen Sovyet yanlısıdır. Çarlığın Gürcistan'da uyguladığı Büyük Rus baskı politikası elbette burada yaşayan Yahudiler için de tehlikeliydi. Sürüp giden iç savaşlar orta sınıfı çok etkilemişti. Emperyalist savaş ve iç savaş döneminde yaşananlardan sonra Sovyet Hükümetinin güçlü örgütlülüğü onlar için en emin korunak olmuştu. O nedenle de el sanatları işletmelerinin kollektivizasyonuna karşı ciddi karşı çıkışları olmadı.

Satıcılarla ilgili durum daha zor. Ne var ki Transkafkasya Sovyet Hükümetinin göç politikası bu konuda da daha iyi umutlar yaratmıştır. Transkafkasya 'da toprak bolluğu olmamasına rağmen —olanaklı olduğu her yerde— boş toprakları, ya da eski büyük toprak sahiplerinin topraklarını eskiden ticaret yapan Yahudilerin hizmetine sunmuştur. Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti toprakları üzerinde, daha önce sözünü ettiğimiz Kabuleti'dekinin dışında sekiz Kolhoz vardır: Zeteligora, Saçeri (Çiaturi) —burası ünlü manganez yatağının bulunduğu yerdir— Muhrani, Sagordşo, Ahalzih, Suhuna ve Titiponski'de. Bu işletmelerde toplam 1800 kişiden oluşan 300 aile yaşamaktadır. Bunları %97'si Gürcü Yahudileridir.

1928 yılında Kutais'in Yahudi mahallesi —bu mahallede sadece konutlar vardı, zanaatkârların atölyeleri kent merkezinde öteki kent ahalisinin atölyelerinin olduğu yerdeydi— yangın nedeniyle büyük ölçüde yok olmuştu. Bu felaket iki sinagogtan birini, hem de büyük olanının kül olmasına yol açtı. Kent Sovyeti Yahudiler için yanan yerin yakınlarında oniki büyük ve yeni bina yaptırdı. Vaktiyle yangın felaketzedelerine ırmağın öte yanında başka evler verilmişti. Ama Yahudiler bu evlerde oturmayı reddettiler: Kutsal günde (Sabbat) köprüden geçilmemesi gerektiğini söylüyordu Talmud'un herhangi bir yazısı. Şimdi yeni, güzel beyaz boyalı evlerde oturuyorlar —Sovyetler Birliğinde bunun gerçekleşmesi ilginç— yanmış sinagog da eski yerine yeniden yapıldı. Hatta Yahudiler onarım için Kent Sovyetinden inşaat malzemesi bile satın alabildiler.

Gürcistan'ın başka yerlerinde olduğu gibi Kutais'te de ibadethaneler hiç kapatılmadı; bunlar askeri kilise denen, yani eski Rus garnizonları tarafından yaptırılmış ortodoks kiliselermiş. Gürcistan'da, yazılı başvuru halinde her yedi kişi için ibadet amacıyla bir yer açılması yönünde özel bir hüküm var.

Son zamanlarda karmaşık bir sorun daha Yahudilerin yararına çözümlenmiştir. Sovyet anayasasına uygun olarak —bundan daha önce söz edilmişti— toplumdaki belli unsurlar, vatandaşlık haklarından, özellikle de seçme hakkından tamamen yararlanmamaktadırlar.

Bunlar öncelikle emekçi olmayan unsurlar, eski tüccarlar, girişimciler sanayiciler ve kendileri bağımsız olarak emekçilik yapmadıkları koşullarda bunların çocuklarıydı. Anayasının bu hükmü çoğu kez Yahudileri sıkıştıran bir tarzda yorumlanmaktaydı. Yahudiler özel bir toplumsal kesim oluşturdukları için, vatandaşlık hakları alınmış kişilerin oranı onlar arasında elbette daha yüksek olacaktı.Ayrıca tüccar, girişimci gibi kavramların Yahudilerdeki karşılıkları pek açık değildi. Bir tüccarı, satıcıyı, zanaatkârı alalım; bu adam karısının, oğlunun, kızının emeğini sömürüyor olduğu için seçim hakkına sahip olmayan Sovyet vatandaşları kapsamına alınıyordu, oysa proleterden başka bir şey değildi. Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi — daha önce de söylendiği gibi—, bu hüküm daha alt makamlar tarafından ulusal bir kinle yorumlandığı için, açık hükümlerle bu kavramaları yeniden tanımlamış ve Yahudilere nasıl uygulanacağını da saptamıştır. Böylece artık bütün Gürcistan'da (elbette eski polis muhbirleri, din adamları, büyük toprak sahipleri dışında), kesintisiz altı ay boyunca emek işçiliği yapan, yani bir artele giren veya kırda köylü olarak çalışan, ya da kendilerine devlet kuruluşları tarafından verilen herhangi bir işi yapan herkes ve bunların çocukları sovyet sistemine karşı olumlu bir tavır içinde oldukları koşullarda Sovyet vatandaşlık haklarının tamamından yararlanacaklardır.

Kutais'de, Rion Elektrik santralının inşasının yanısıra 1929'dan beri iki büyük endüstri tesisi hizmettedir: 700 işçinin çalıştığı bir ipek fabrikasıyla bir madencilik fabrikası, Barit Fabrikası vardır. İpek fabrikasında Yahudi kadın işçiler de çalışmaktadır. Ortalama kazanç 42 Rubledir, ne var ki fabrika mutfağından verilen öğle yemeği sadece 45 Kopektir. Fabrikada incelemelerde bulunduğum gün son derece lezzetli, yağlı ve temiz yapılmış iki çeşit yemek çıktı. Ev kiraları çok düşük. Kutais'te konut sıkıntısı yok. Özellikle meyve ve sebze çok ucuz.

Kutais'ten Ermenistan'a da uğramak amacıyla Tiflis'e gitme niyetiyle ayrıldım. Bu plânımdan vazgeçmek zorunda kaldım, çünkü deprem nedeniyle Ermenistan'a tren yolu bağlantısı kesilmişti, ayrıca korkunç yaz sıcağı, yolculuğu hiç de çekici kılmıyordu.

Tiflis'te ziyaret ettiğim yerler arasında, Gürcistan'da yaşayan Yahudilerin koşulları üzerine daha başka bilgiler aldığım "Gürcü Ozet"inin bürosu da vardı. Yahudilerin sayısına ilişkin bürodan verilen rakamlar bana yüksek geldi. Yaklaşık 35-40.000 Gürcü Yahudisi olduğunu söylediler. Bu sayının tam olarak bilinmemesi —bugüne kadar Orta Asya Yahudilerinin sayısı da tam olarak saptanmamıştır— Sovyetler Birliğinde yapılan son sayımda (1926) bir sürü Yahudi aile

büyüğünün özel vergi yükümlülüklerine tabi tutulmaktan korktuğu için, gerçekleri söylememesiyle bağıntılıdır. O nedenle çoğu kez çocuk sayısı da olduğunda daha az verilmiştir.

Tiflis'te, "Ozet"in dışında, özellikle kentlerde yoksul düşmüş Yahudi tüccar ve zanaatkârlara destek olan Gürcü Yahudilerin kurduğu bir Hayırseverler Komitesi olan "Yoksul Yahudiler Komitesi"de varlığını sürdürüyor. Tiflis'te şimdiden yirmi Yahudi el sanatları arteli vardır. 1931 yılı içinde, daha önce sözünü ettiğimiz 300 ailenin dışında 350 aile daha köylü olarak yerleştirilecektir. Önemli olan, bütün bunların Transkafkasya sınırları içinde yerleşmelerdir. Gürcü Yahudilerin Kırım'da yerleştirilmesi verimli olmamıştır. Bir sorum üzerine, Gürcü Yahudilerinin ve Dağlı Yahudilerin Birobican'a göç etmesinin kesinlikle düşünülmeyeceğini söylediler.

Bakü'de sıcak nedeniyle Yahudi sorunuyla ilgilenme olanağım olmadı. Azerbaycan "Ozet"inin merkezi Bakü'dedir ve Bakü ve çevresinde yaşayan Dağlı Yahudilerin yanı sıra küçük gruplar halinde varlıklarını sürdüren Rus, Türk ve İranlı Yahudiler arasında çalışmaktadır.

Orta Asya

Hazar Denizi'ni aşıp Türkmenistan'ı, yakıcı yaz sıcağı altında eziyetli bir yolculukla katettikten sonra 5 Ağustos'ta Buhara Emirliği'nin eski başkenti ***Eski Buhara***'ya vardım. Bu kent dünyada görülmeye değer yerlerden biri. Sizi istasyon meydanında insanın yüzüne savrulan toz yanıltmasın ve kızdırmasın. Kale kapısından geçip eski kentin surlarını arkada bıraktığınızda ortasında durduğunuz dünya tamamen başkalaşıyor. Aniden yüzyıllarca geriye gitmiş gibisiniz. Sovyet üniformaları içinde milisler ortalıkta görünmese, Sovyet Cumhuriyeti'nin, ya da Özbekistan Sovyet Cumhuriyeti'nin bayrağı şurada burada dalgalanmasa, boynunda kızıl fuları olan genç bir öncü karşınıza çıkmasa Harun el Reşit'in kentlerinden birinde olduğunuzu sanırsınız.

Buhara emiri 1922'den —Enver Paşa'nın sonundan— sonra silahını bırakmış ve Afganistan'a kaçmıştı. 1868'den beri Buhara'nın vasali olan Rusya burada askeri garnizon, demiryolları ve bazı caddeler yapmıştı. Bunun ötesinde Emir keyfince yönetiyordu ülkeyi. Ayaklanmalar Rus askerleri tarafından derhal bastırılıyordu. 1905 yılında Cadidler denen ulusal ilerici bir hareket ortaya çıkmıştı. Ölçüsüz zenginliklere sahip ülke, yüksek islam din adamları ve bir düzine kabile

prensi, şeyh ve beylerin egemenliğindeydi. Eski Buhara yüzyıllardan beri sünni islamların merkeziydi. 9. ve 10. yüzyıllarda Samanitlerin merkezi oldu. Sonra Moğol akınları, Cengiz Han'ın atlıları, Timur İmparatorluğu yaşandı. 17. Yüzyıldan beri Buhara' da bir Türk-Tatar halkı olan Özbekler Mangit soyundan gelen prenslerin yönetiminde Buhara'ya egemendi.

İslam dünyasının en büyük kutsal yerlerinden biri olan görkemli Mavi Cami Eski Buhara'dadır. Muazzam büyüklükle dört dini yüksek okul, medreseler göğe yükselir. Elbette bugün bunlar daha yararlı amaçlar için kullanılmaktadır. Buhara'da her on kişiden biri Molla ya da Dervişti. Ünlü halılar, ipek dokumalar, en değerli gümüş işleri, harika çini ve fayanslar Buhara 'dan gelmekteydi. Eski Buhara'nın parıltısı kuzeye Kiva'nın çok ötelerine, doğuya Taşkent'in ötesine, güneye İran ve Afganistan'a yayılmıştı.

Bir ticaret merkezi olarak Buhara önemini giderek yitiriyor. Serbest ticaret giderek daha artan oranda ortadan kalkmakta. Geçmişte bir el sanatları ve ticaret kenti olan Eski Buhara yeni bir endüstrinin, pamuk dokumacılığının merkezi olacak. Buhara, etnografik kökenleri üzerine profesörlerin bugün bile kafa yorduğu bir halkın düşünsel merkeziydi: ***Orta Asyalı*** bir halk mı ***Buhara Yahudileri mi***.? Bunlar kendilerini İvri ya da Yahudat olarak tanımlarlar. Cugut olarak da çağrılırlar. Konuştukları dil bir İran-Acem dili olan Tacikçedir, ama bu dili İbranice harflerle yazarlar.

Kısa süre önceye kadar son derece katı Talmudist yasaların sınırları içinde yaşıyorlardı, ama Tacik bir tarzdaydı bu yaşantı. Evlerinde her şey yerde, saman minderler üzerinde yapılır. Bu minderler üzerinde uyunur, yemek yenir, ibadet edilir, sevilir ve ölünür. Eti kaşık ve çatal kullanmadan elleriyle yerler. Tacikler ve Özbekler gibi en çok tercih ettikleri yiyecek pilavdır: Pirinçten yapılan koyun etli bir yemektir bu. Aynı Özbekler ve Tacikler gibi kokçay dedikleri yeşil çayı, piales denen kulpsuz bardaklarda içerler ve yemeğe yedi kişi oturmuşsa ama ortada sekiz piales varsa yedisi birden aynı bardaktan içerler çayı. Giysileri de küçük bir nüans dışında diğerleri gibidir. Devrime kadar giydikleri ipekten harmanileri (Chalate) siyah renkte olmak zorundaydı. Bir Orta Asya Yahudisi hiç bir zaman, bugün bile sarık takmaz, sadece Çubetyeyka denen örülmüş takke ya da etrafı kürklü basık siyah bir takke kullanır. Kırmızı Yahudi ipinden 1917'den sonra kurtulunmuştur. Fakat Yahudi kızları bugün bile el değmemişliklerinin belirtisi olarak altın ve gümüşle işlenmiş küçük Özbek başlığını kullanırlar, evlendikten sonra da simsiyah saçlarını kırmızı ve sarı ipek başörtüleriyle örterler. Evli bir Yahudi kadın hiç bir za-

man sokakta saçını göstermez. Yüz Özbekten sekseninin hâlâ taşıdığı peçe (Parança) Buhara ve Semerkant Gettolarında elbette kullanılmıyor artık.

Bu halkın hangi kökten geldiği Leningrad'da akademistleri de uğraştırmaktadır. Bu halkın tarihi ve son yıllardaki sosyal durumu ayrıntılı biçimde incelenmeye başlanmıştır. Emirlik döneminde Orta Asya Yahudileri dış dünyadan tamamen kopmuş durumdalardı. Bu insanların evlerine girmek olanaksızdı, aslında tarihlerine ilişkin de çok az şey biliniyor. En eski belgelerde bu halktan 10. yüzyıl dolaylarında söz edilmeye başlanıyor. Başka belgelere göre ise 1220 yılında Cengiz Han tarafından İran'dan Buhara'ya getirilmişler. Bir başka yorum da İspanya'dan kaçan Yahudilerin ardılları olduğunu iddia etmekte. Bu yorum bunların mezhepsel açıdan Sefardim Yahudilerine dahil olmasına dayanmaktadır, dua kitapları ve ayinleri Sefardim (İspanyol) Yahudi tarzında düzenlenmiştir. Ama bunun nedeni, Sefardimlerin Aşkenazim (Alman-Polonyalı-Rus) Yahudilerinden ekonomik ve coğrafi olarak tamamen ayrı olmaları ve içinde yaşadıkları islam dünyası içinde, Türk İmparatorluğu, Küçük Asya ve Konstantinopol'de İspanyol Yahudileriyle ilişki içinde girmeleridir. Efsaneyle iç içe girmiş bir başka yorum ise sürgünde yok olan on kabilenin bir bölümünden olduklarını söyler. Buna karşılık Jofan, Türkistan'da Ermenilerden önce, yani 8. yüzyıldan önce ortaya çıktıklarını iddia etmektedir. Nihayet akademist Bartold, Semerkant'ta daha 10. yüzyılda yaşamış olduklarını kanıtlar.

İspanyol gezgini haham Benjamin von Tudela, 12. yüzyıl sonunda Semerkant'ta sayılarının 50.000 olduğunu söylemektedir. Bu sayı elbette çok abartılmış görünüyor. Gerçekte ülkenin Moğollar tarafından fethedildiği dönemde Kiva'da 8.000 aileden fazlalardı. Benjamin von Tudela gezi anlatımlarında (*"Massaot" Geziler, Alm. Frankfurt/Main 1906*) Bağdat'a ilişkin bölümde, orta Asya Yahudilerinin Yahudi Exilarch* R. Daniel ben Chasdai'ın egemenliği altında olduklarını öğreniyoruz. Benjamin şunları anlatıyor:

"Babil, İran, Horasan, Saba (Yemen), Diyarbakır, Mezopotamya, Kota, Alanya'nın bütün toplulukları, ayrıca Sikbiya (Sibirya), *Türkistan*, Gürcistan ve *Semerkant, Tibet* ve *Hindistan*'daki bütün topluluklar bir haham ya da imam görevlendirebilmek için Exilarch'tan izin almak zorundalar. Bunların göreve başlayabilmeleri için Exilarch tarafından yetkili kılınmaları gerekir."

---

* ***Exilarch:*** *Sürgün edilmiş Yahudilerin bağlı bulunduğu makam.—**Redaksiyon***

Bu Yahudilerin etnik araştırma yöntemleriyle köklerini öğrenmeye çalışmak sonuç vermeyebilir. İranlılarla aynı dili konuşuyorlar. Hiç kuşkusuz İran kültür çevresinden geçmişler. Ne var ki kafatası ölçümleri ve benzer unsurlarla meseleye yaklaşıldığında büyük ihtimalle Özbekler ve aynı zamanda dünyadaki öteki Yahudilerle benzerlikler bulunacaktır. Şurası muhakkak ki söz konusu bu Yahudiler doğal faktörlerin sonucu olan değişikliklere uğramışlardır. Elbette karışmalar da gerçekleşmektedir. Ancak Orta Asya Yahudileri, soruna sosyal ve tarihsel bir yaklaşım sunulduğunda, bu Yahudilerin çevrelerdeki üretimle kurdukları ilişki sorgulandığında sır olmaktan çıkmaktadırlar.

Konuya ilişkin şu saptama yapılmaktadır: Yahudi dünyasından tamamen yalıtılmış olan ve kanıtlanabildiğine göre bu dünyayla ilk kez 1802 yılında ilişki kuran —Rusya'da Yahudilerin varlığını öğrenmişler ve Şklov'a mektup yazarak oradaki Yahudilerin daha önce sözünü ettiğimiz on kabilenin ardılları olup olmadıklarını sormuşlardı— Orta Asya Yahudileri, bölgelerinde her zaman, iki bin yıldan beri bütün Yahudilere özgü olan aynı sosyal işlevi yerine getiriyorlardı. Yahudiler hep mal dolaşımının temsilcileri, satıcı, aracı ve nihayet küçük zanaatkârlar olarak tanınmışlardır. Bütün sosyal sarsıntılar, yaşamak zorunda oldukları bütün çatışmalar bu temel üzerinde gelişmiştir.

Böyle bir örtüşme raslantı olamaz, bu aynı zamanda din beraberliği ile de açıklanabilir bir şey değildir. Köylü müslümanlar olduğu gibi köylü olmayan müslümanlar da var. Fakat Yahudilerin neden hep satıcı olmak zorunda oldukları nerede ortaya çıkarlarsa çıksınlar, nerede varlıklarını sürdürürlerse sürdürsünler neden hep, toplumsal gelişmenin belli bir noktasında onları çevreleriyle zorunlu olarak çatışmaya götürecek olan belli bir toplumsal işlevi yerine getirmek zorunda kaldıkları sorusunun yanıtı, üretim alanında ortak çıkış noktasına dayanan ortak ulusal kökenden gelmelerinden başka bir şey değildir. O noktadan sonra aynı çizgiyi izleyen sosyal, politik ve ulusal kader buradan kaynaklanır.

Orta Asya Yahudilerinin Polonya ve Litvanya Yahudileriyle tamamen aynı katmanlaşma içinde olmaları —zengin tüccarlar dar bir kesimi oluştururlar, zamanla giderek yoksullaşan, neredeyse lümpen proletarya durumuna düşen, deklase olmuş geniş bir kesim ise orta halli satıcılardan, küçük girişimcilerden, durumu biraz daha iyi olan aracılardan oluşur— gerçeği, bu parçanın etnik değerlendirilmesi için

herhangi bir kafatası ölçümü ve Orta Asya Yahudi dilinin uzun gramatik araştırmalara tabi tutulmasından daha belirleyicidir.

Orta Asya Yahudilerinin etnografik durumlarının açıklığa kavuşması, Yahudilerin bir tüccar halka dönüşmesinin, burjuva geleneklerinin göstermek istediği gibi gerçekleşmediğini, Yahudi halkının tarihinin zaman zaman bu halkın mal dolaşımının başlıca temsilcisi olarak gelişmesiyle paralel yürüdüğünü kanıtlamaktadır. Orta Asya Yahudileri hiç kuşkusuz Yahudi halkının bir parçasıdır. Araştırmaların işi sadece bu parçanın hangi yollar ve hangi nedenlerle bu bölgeye geldiği sorusuna yanıt aramaktır.

*

Orta Asya Yahudilerinin sayısı şimdiye kadar kesin olarak saptanmamıştır. Bu sayı —çok şaşırtıcı— 24.000 ile 100.000 arasında gidip gelmektedir. Büyük ihtimalle 40.000 50.000 kadarlar. Tam sayılarının bilinmemesinin nedenleri Gürcü Yahudilerle ilgili bölümde anlatılmıştı. Öncelikle Buhara ve Semerkant'ta yaşıyorlar. Buhara'nın Rusya tarafından yenilgiye uğratılmasından sonra, ama daha önce de, sadece belli kentlere yerleşmelerine izin veriliyor ve öteki bölgelerden çıkmalarına çalışılıyordu. Anılan iki kent dışında bugün bir ölçüde büyük Yahudi yerleşim yerleri Hussar, Kelif, Kerki, Karşi, Taşkent, Katta-Kurgan, Oş, Aulie-Ata, Çimkent, Andişan, Hodşent, Kokand, Margelan ve Namangan'da yaşıyorlar. Bugün bile Semerkant, Taşkent ve özellikle Buhara'da katı biçimde içine kapalı, özellikle Buhara'da kesinlikle getto karakterine sahip Yahudi mahallelerinde oturuyorlar. Bu gettolara Mellah deniyor.

Orta Asya Yahudilerinin bir bölümü uzun zaman önce İslam dinine geçmişti. Müslümanlarla Yahudiler arasında evlilik kesinlikle yasaktı. Ama bu Yahudi müslümanlarla evlilik yapılabilmekteydi. Yine de bu kişiler tam müslüman olarak değerlendirilmiyorlardı. Bunlar özellikle Hodşent'te yaşıyorlar ve kendilerine Şalya deniyor.

Orta Asya Yahudilerinin eğitim derecesi nispeten düşüktür. Devrimden önce sadece % 40'ı okuma yazma biliyor ama bunların neredeyse tümü sadece İbranice okuyup yazıyorlardı. Orta Asya Yahudi edebiyatı eskidir, 1338 yılından kalmış bir Yahudice, Acemce sözlük mevcuttur. 1490 yılında Mose Ben David'in şiirleri İbranice ve Acemce basılmış, acem edebiyatın büyük bir bölümü Yahudi harfleriyle basılıp yazılarak Buhara ve Semerkant'ta yayınlanmıştı.

Daha önce de söylendiği gibi sosyal sınıflandırmaya göre hepsi tüccar, zanaatkâr, özellikle de kumaş boyacısı ve terzi, daha sonraları

da aracılardı. 1929 yılında % 65'i küçük satıcı ve ev işçileriydi. % 10'u tarımda çalışmakta, geriye kalan % 25'i deklase olmuş insanlardan, sadakayla geçinenlerden ve benzerlerinden oluşmaktaydı.

Eski Buhara'da, özellikle de Semerkant'ta Yahudilerin ekonomik durumu olağanüstü zor. Bunlar Özbeklerin büyük bölümünden daha muhafazakar ve geriler. Dini fanatikler öncelikle hahamlar tarafından, Özbekistan'da müslümanların mollalar tarafından etkilendiği gibi sovyet karşıtı propagandayla etkilenmişlerdi. Buhara'daki zengin Yahudiler ya onları gettolara kapatan Emir'le Afganistan'a kaçmışlar, ya da sahip oldukları deneylerle Berlin, Paris ya da başka bir yerde kârlı halı ticareti yapmaktalar.

Fakat bu dönem aşılmış durumdadır. Orta Asya'da sınıf mücadelesi Yahudiler arasında da çok güçsüz değildir. Yeni kuşak Sovyet düşüncelerinden yana ve İbranice harfler ya da Talmud konusunda hiç bir şey bilmek istemiyor; aynı Tacikler gibi latin harfleriyle yazıyorlar. İbranice ya da Latince yazmak? Geçmişle gelecek arasında ayırıcı soru işte budur.

Özbekistan Sovyet Cumhuriyeti'nin yasaları, Gürcistan'da olduğu gibi eskiden emekçi olmayan unsurların emekçi saflara intikal etmelerini hızlı kararlarla teşvik etmedi. Elbette Birlik Hükümetinin yaptığı düzeltmeler burada da gündeme gelmiştir. Buna rağmen Orta Asya Yahudilerinin dönüşümleri henüz örneğin Gürcistan Yahudilerinin yaşadıkları kapsamda gerçekleşmemiştir. Bunun bir nedeni de Orta Asya Yahudilerinin, Birliğin batı bölgelerindeki Yahudilerden daha büyük bir kapalılık içinde yaşadıklarından ötürü tarımsal faaliyet ve el sanatları kollektifleri için kazanılmalarının zor olmasıdır.

Açlık Bozkır'ında —adının tersine burası Özbekistan'ın verimli bölgelerinden biridir— Yahudi yerleşimleri için toprak verilmeye başlanmıştır. Fakat 1930 sonunda bu büyük ve toprakların bol olduğu bölgede sadece 16 kollektif çiftlik vardı. Çiftliklerin çoğu 1929 yılında kurulduktan kısa süre sonra çökmüşlerdi, çünkü çiftliklere katılmış Yahudilerin çoğu kolonizasyon çalışmasının zorluklarına katlanmak istemedikleri için buraları terketmişler ve yine kentlere dönmüşlerdi. Özbekistan "Ozet" örgütü şimdiye kadar tarım alanında çalışmamış ve faaliyeti Taşkent ve Semerkant'ta el sanatları kartelleri örgütlemekle sınırlandırılmıştı; Taşkent'te özellikle terzilik ve dikim atölyeleri kurulmuştu. Semerkant'ta ise "Ozet" bazı modern makinelerin kullanıldığı bir trikotaj fabrikasını hizmete sokmuştur. Taşkent'te iki Yahudi meslek okulu vardır.

Semerkant'ta Yahudi-Tacik dilinde, yarısı İbranice harflerle, yarısı ise Latin harflerle basılan bir haftalık gazete ("Bajroqui Mihnat" "İşçi Bayrağı") çıkmaktadır.

Kadınların durumu devrimden sonra iyileşmesine rağmen hâlâ çok kötüdür. Buradaki kadınların durumunun devrim öncesi dönemde Orta Asya'nın diğer halklarına mensup kadınların durumundan hiç farkı yoktur. Kadın bir ev ve iş hayvanıdır. Kadın mundar olarak görülür, oysa Tacik ve Özbek erkekleri gibi Yahudi erkeklerinin de çok az yıkanmalarına rağmen, kadınların dini kurallara göre hiç olmazsa ayda bir kez Yahudi mahallesindeki yeraltı hamamlarında yıkanmak zorunda olduklarını ve yine dini nedenlerle yazın her gün saçlarını yıkadıklarını belirtmek gerekir.

Özellikle Semerkant'ta Yahudi mahallesinde durum hepten iç karartıcıdır. 1929'da fiilen açlık çekilmiştir. Hükümet makamlarının çabaları 1930 İlkbaharı'na kadar bu sefalete son vermeyi başaramamıştır, bu arada, zorlukların üstesinden gelme konusunda ***bizzat buradaki Yahudilerin*** Birliğin Batı eyaletlerindeki, özellikle de Gürcistan'daki Yahudilerden daha çok engel teşkil ettikleri bir kez daha belirtilmelidir.

Hastalık konusunda sadece bir veri: Orta Asya Yahudi çocuklarının %60'ında trahom vardır! Bir ailede çocuk sayısı altı yedi çocuktan az değil. Elbette çocuk ölüm oranı da ilk iki yılda neredeyse %50'dir.

Yahudilerin bu parçasından 1930 yılının yaz aylarında edinilebilen tablo budur işte. Önce sevindirici bir şey. Eski Buhara'da her şey Semerkant'a kıyasla daha iyi, çünkü Eski Buhara bir zamanlar en zengin Yahudi kentlerinden biriydi ve şimdi, yeni gelişme yavaş yavaş yerleşirken bu eski malzemeden yenmiş oluyor.

Buhara Baş Hahamı'nı Ziyaret

Yahudi mahallesi başkanı ve Buhara Kent Sovyeti Başkanlık Kurulu'nda Yahudilerin temsilciliğini yapan Nerya Namatiyov beni, eski Emirlik kentinin gettosu, Mellah'ın labirentlerinden acımasızca sürükledi. dar geçitlere benzeyen sokakların tuğla duvarları göz kamaştırıcı sarı alevlerle tutuşmuş, gözleri yakıyordu. Orta Asyanın öğle güneşi acımasızdı. Sıcaktan bitkin düşmüş köpekler sokaklardaki dar çatı gölgeleri boyunca yürüyorlardı. Duvarlar çıplak ve sessizdi, sıkışık düzenle yan yana dizilmiş ustalıkla yapılmış evlerin maharetle yontulmuş alçak tahta kapıları sıkı sıkıya kapalıydı.

Nerya Namatiyov —bu Buhara-Yahudi adıdır— yeraltı kadınlar hamamı Mekbeh'i göstermiş ve aynı zamanda gettonun sınırı da olan kent surlarını gezdirmişti. Bu arada yüzyıllar öncesinden kalmış Tacik mezarlarına rastladık ve 400 yıllık ana sinagog Kennahsah'ın yanına yerleşmiş olan Yahudi Genç Komünistlerin kulübünde çay içtik. Sinagog görevlisi uyuyordu. Bir duvar yarığından geçerek sinagogun duvar ve yerleri paha biçilmez halılarla dolu ibadet salonuna girdik. Birbirine açılan buna benzer üç salon var, burada korunan antika eserlerin sözünü bile etmiyorum.

İnsanlar bize yabancı. Dilleri garip. Doğulu erkeklerin davranışları gururlu, doğulu kadınların yüce bir güzelliği var. Klasik-Yunan profiline sahipler, Özbekistan âdetlerine göre koyu siyah saçlar düzinelerce küçük örgülerle bezeniyor. Devrimden önce hiç bir kadın burada peçesiz gettonun dışına çıkmaya cesaret edemezdi; bu yedi yıl önce başarıldı. Daha on yıl önce erkekler siyah ipek harmanileri üzerinde kırmızı bir ip, Yahudi ipi taşımak zorundaydılar; ayrıca Yahudiler at kullanamaz, eşeğe binemezlerdi. Şimdi Afganistan'da dolaplar çeviren ve Karakuy koyunlarının postunu satan Buhara Emirinin imparatorluğunda yasalar böyle diyordu.

Buhara, Semerkant, Taşkent, Kokand, Hissar ve Pamir-Oş'ta, görkemli buzul dağlarının eteklerinde, Kâbil ve Tahran'da, Kudüs ve Hindistan'da kökenleri üzerine bilim adamlarının henüz görüş birliğine varamadıkları bu Yahudiler yaşamaktadır.

Bu Yahudilerin —Sefardim inancına bağlı katı Talmudistler olan bu Yahudiler, Rusya, Polonya ve Litvanyalı "kafir" Yahudileri, Aşkenazim ve Kassidimleri küçümserler— dini lideri çok uzun zamanlardan beri Buhara Hahamıdır. Buhara Hahamı bu halkın taçsız kralıydı ve Kane ve Emir'in yasalarının yanında Hahamın sözü de yasaydı. Sadece dini önder değil, kabilenin temsilcisi, doğulu bir kabile önderinin otoritesine sahip bir önderdi o. Buhara Hahamı gürültücü çömezlere ve gürültücü rakiplere sahip bir Galiçyalı Haham değildir. O, müslümanlar için de, peygamberin yeğenlerinin ardıllarının kentinde yaşayan dinsizlerin bir tür halifesi gibiydi. Kentin merkezinde merkezlerinden biri olan Güney'de oturmaktaydı. Getto duvarlarının ötesinde fayans ve çiniler parıldıyor, minarelerin üzerinde kutsal leylekler görülüyor, müslümanların en büyük dini okulları medreselerin görkemli sivri kemerleri yükseliyordu. Kentin bir başka merkezinde, Kuzey'de, bir zamanlar Mangyt Hanedanı Emiri sarayında, kalesinde, yüksek duvarlar ve siperlerle korunmuş olarak yaşamaktaydı. Her ikisi de, bu harikalar kentinin en görkemli yapısı "Ölüm Kulesi"ne bakmaktaydı. Sonra, yüzyılların ardından devrim geldi.

1930 yılının Baş Hahamı Hiskiah ben Hajim'in yanında artık Emir yok. At, eşek ya da deveye istediği kadar binebilir. Her zamanki gibi fanatik mollalar susuyor ve köşeden bakıyorlar. Dini inancı nedeniyle hiç kimse Hiskiah ben Hajim'i aşağılamıyor.

Baş hahamla konuşmak istediğimi belirtince Nerya Namatiyov ürktü. Sovyet üyesi olan yurttaş Namatiyov kutsal adamı ziyaret etmekten hoşlanmıyor. Kısa saçlı başını uzun süre kaşıdı. "Hahama mı? Ne istiyorsunuz ondan? Sizi kabul edecek mi acaba?" — Bir haberci gönderildi. Bir süre sonra kan ter içinde gelen haberci şu mesajı getirmişti: Haham biraz önce mahkemeye gitmişti, ama yabancının evine buyurmasını istiyordu, onu fazla bekletmezdi. Yola koyulduk.

Getto sokaklarının labirentine daldık, bir kaç köşe döndük. Karmakarışık sakallı esmer adamlar Namatiyov'a yabancının ne istediğini soruyorlardı— "Hahama mı? Oo..." ve sonra geri çekiliyorlar, şaşırmış, ürkmüş halde anlamadığımız bir şeyler söylüyorlardı.

Birbirine benzeyen sarıya çalan kahverengi duvarlar, oyma bir kapı. Namatiyov tunçtan tokmağı tahtaya vuruyor üç kez. Kapının iki dar kanadı içeriye doğru açılıyor; gözlerimiz körleşmiş bir halde kapının karanlık gölgesinden geçiyoruz. Görünürde kimse yok. Kapı kanatları arkamızdan kapanıyor: Önümüzde kısa bir merdiven var. Namatiyov önden gidiyor. Yarısı gölgede olan hoş bir serinlik içindeki küçük bir avluya giriyoruz. Önümüzde alçak tavanlı bir idare odası var, oradan merdivenle kilere iniliyor. Solda halılar, ucuz, Özbek işi bir kürsü, işi olanlar için oturulacak yerler, bekleyen ziyaretçiler. Üç dar kapı kapalı. Açık olan dördüncüsünün önünde en ince Özbek bakır sanatının örneği olan iki bakır kap vardı. Kapıların üzerinde kare şeklinde pencerelerde yüzyıllar öncesinden kalmış sanat eseri parmaklıklar bulunuyordu. Beyaz duvarlara ince Özbek nakışları işlenmiş, yeşil , sarı, mavi ve kırmızı renkler üst üste getirilerek yumuşatılmıştı.

Ondört yaşlarında bir kız selamlıyor bizi. Gür, siyah örgüler dizlerine kadar değiyor, yüzü hafif kararmış, burun, göz, ağız, eller tam bir güzellik içinde. Hahamın kızı basit tavırlarla yer gösteriyor bize. Babası tanık olarak mahkemeye gitmiş, yakında gelirmiş, annesi de komşulardaymış. Ruslar gibi giyinmiş —oysa ablası Özbek giysileri içindeydi— on yaşlarında bir oğlan çocuğu katılıyor bize. Bu oğlan da güzel (bizim kavramlarımıza göre Yahudiye benzemiyor). Merdivenden ayak sesleri geliyor. Avluya, uzun boylu zayıf bir kadın girdi; siyah sahtiyan derisinden çizmelerinin içindeki küçük ayaklarını örten bileklerine kadar uzun erguvan renkli bol bir elbise giymiş. Alnını sarı ipek bir şal örtüyor. Başından omuzlarına kadar beyaz bir tül var. Hahamın yaklaşık kırk yaşlarında neşeli, güzel karısı bu.

Ölçülü kibar hareketlerle selamlıyor bizi; Ellerini göğsünün üstünde çaprazlayarak başını hafifçe eğiyor. Kız, piales dedikleri kulpsuz düz fincanlarda içilen yeşil çay, kokçay getiriyor. Namatiyov bağdaş kurmuş, ben Avrupalı biçimde oturuyorum. Kadın refakatçimle hızlı, akıcı bir şeyler konuşuyor, belli ki hoş şeyler değil anlattıkları. Kız açık kapının pervazına dayanmış alçakgönüllülükle dinliyor konuşulanları. Oğlan ortalarda yok.

Merdivenden yine sesler geliyor: Bu kez gelen Haham.

Orta boylu, geniş omuzlu fakat şişman olmayan elli yaşlarında bir adam. Kır sivri sakalı ve siyah ipek harmanisi (Özbek üst giysisi) saygın bir görüntü veriyor kendisine. Açık renk, gri-mavi gözleri ciddi, soru sorarcasına ve bir sürü yaşanmışlıkla bakıyor. Tamamen kazıtılmış başında siyah bir Çubetyeyka —Özbek takkesi— var, ama örgü değil; sahtiyan derisinden çizmeler; işte Haham bu. Son derece bakımlı ellerini göğsünde kavuşturuyor, ayağa kalkıyoruz: "Selam!"

Namatiyov biraz çekingen yan tarafa çekildi, durumdan hoşlanmıyor. Fakat Baş Haham hemen ona yöneliyor. Ne yazık ki anlamıyorum, ama benim hakkımda konuştukları kesin. Hahamın da pek hoşnut olmadığı anlaşılıyor. Nihayet bana dönüyor. Kusursuz bir Rusçayla soruyor: "Yahudi misiniz? Komünist misiniz? Parti buraya geldiğinizi biliyor mu?"

Onu sakinleştiriyor ve burada ne aradığımı anlatıyorum. İlgilenmeye başlıyor. Almanya'da Aşkenazimlerin durumunu soruyor, İngilizce ve Almanca öğrenmiş, ama hepsini unutmuş şimdi. Avrupa'ya da gitmiş: savaştan çok önce İstanbul'da bulunmuş ve Kudüs'e giderek hacı olmuş. Hayır Moskova'ya hiç gitmemiş, ama Tahran ve Kâbil'de bulunmuş.

Sohbet canlanıyor. Oturuyoruz, Haham bağdaş kuruyor. Buhara'daki Yahudilerin durumunu soruyorum. Çok anlamlı bir el hareketi yapıyor: Kötü. Ticaret yok, satış yok, ve sonra yasalar çok sıkı. Neden satıcılara seçme hakkı verilmiyor diye soruyor. Neden genç komünistler sinagoga gidenleri gazetelerinde yazıyorlardı. Bu anayasaya aykırıydı. Latin alfabesi öğrendikleri için yaşlı Yahudilerden dayak yiyen genç Yahudiler üzerine anlatılan son derece inandırıcı hikayelere dikkatini çektim hahamın. Haham susuyor. Sonra şöyle dedi: "Böyle olmasını Tanrı istedi. Eğer Tanrı istemeseydi Sovyetler olmazdı! Tanrının isteğine nasıl karşı çıkabiliriz? Yahudi olarak şimdiki durumumuzun daha iyi olduğunu görmediğimi mi sanıyorsunuz? Ama neden halı satmamıza, gümüş ticareti yapmamıza izin verilmiyor? Yahudi ipi taşımak zorunda olmamamız, eşeğe binebilmemizin bize ne yararı var? Bu nasıl bir dünya? Gençler artık yasanın yazısını

yazmıyor, futbol oynuyorlar, kızlar ise peçesiz dolaşıyorlar, artık saçları açık çıkıyorlar dışarıya hatta saçlarını bile kestiler!"

"Güzel örgülerine yazık" diye lafa giriyorum, ama "akıl için iyidir."

Ne var ki Haham bildiğini okuyor: "Ben Sovyetlere karşı mıyım? Neden karşı olayım ki? Ama: Nereye? Nereye? Tanrı olmaksızın! Sabbat olmaksızın! Jom Kippur olmaksızın! Talmud olmaksızın! Atalarım, dedelerimin ataları üç yüz yıldan beri bu görevdeler bugüne kadar Buhara Hahamlığını hep biz yaptık... ben sonuncuyum... büyük ihtimalle... Benden sonra kim olacak? Oğlum mu? O zamana kadar oğlum inanacak mı ve yirmi yıl sonra kim Kennassah'a gelebilir?"

Adamın gri-mavi gözleri —son derece duygulanmış ve kaygılı konuşuyor—, yalvarırcasına bakıyordu. "Bütün bunları anlamıyorum artık! Sizde de böyle mi durum?"

Ayağa kalktı: "Yukarıda büyük Tanrı var, bunların neden olduğunu biliyor. Buhara'dan Hindistan'a kadar uzanıyor üzerimizdeki gökyüzü. Artık İran ve Belucistan'dan kimse gelmiyor bana. Hindistandakilerin de burada yaşananları yaşayacakları söyleniyor. Kimsenin gelip bana şu soruyu sormaması çok iyi: Hiskiah bütün bunların anlamı ne? Bana bu soru sorulduğunda, peygamber aşkına ne yanıt verirdim?"

Hayır dualarıyla yanından ayrıldık. Bizi geçirirken üç kez eğildi. Namatiyov da arka arkaya merdivenlere giderken üç kez aynı şekilde eğildi. Kadın da gelmiş ellerini yine göğsünde çaprazlamıştı. Merdivenleri sendeleyerek indik. Kapı açıldı. Serüven dolu öğle sıcağına çıktık. Arkamızdan kapı kapandı.

Birobican Yolculuğu

Kimsenin Bilmediği Bir Yer

Yahudi kolonilerine yaptığımız yolculuğu ***Birobican***'ı ziyaret ederek noktalama plânı baştan beri vardı. Almanya'dan hareket etmeden önce kime Birobican yolculuğumdan söz ettiysem, burayı tanıyan kimse çıkmadı. Kimse buranın adını bile duymamıştı. Yolculuk güzergâhı Moskova'da ilgili makamlarla konuşulmuştu. Herkesin ortak fikri Ağustos sonu Eylül başından önce Birobican'a gitmemem doğrultusundaydı. Moskova'dan hareket etmeden önce, daha önce Birobican'da bulunmuş Jankel Lewin ve Mereşin dışında kimseyle konuşamamıştım. Orayı şimdiye kadar ziyaret eden yabancıların sayışı oldukça azdı. Sadece, "İcor" ve "Procor" delegasyonu üyeleri, doktor Angelo Ror ve New York'tan Bayan Medem Birobican'a gitmişlerdi.

Orta Asya'dan geliyordum. Buhara'dan Tacikistan'a küçük bir gezinti yaptım. Sonra bir kez daha Kırgız Cumhuriyetine, Pamir'in eteklerinde bulunan Oş ve Celalabad'a gittiğim Semerkant ve Taşkent üzerinden geri döndüm. Türkistan-Sibirya demiryolu hattıyla — resmen henüz hizmete girmemişti— Semipalantinsk'e ve oradan da Sibirya'nın sert rüzgarlarının Orta Asya'nın sıcağını çabucak unutturduğu Novosibirsk'e gittim. Batı Sibirya başkentinden —o günlerde Sibirya bölgesi doğu ve batı Sibirya bölgesi olmak üzere iki yeni bölgeye ayrılmıştı— ekspresle yaklaşık beş günde Kabarovsk'a ulaştım. Novosibirsk'te beni, hemen Kabarovsk'a gitmemi isteyen "Ozet" merkezi yönetiminin bir haberi bekliyordu; Kabarovsk'tan da Eylülün ilk günlerinde, ***V.A. Turin*** başkanlığında "Soyuz-Kino"nun Birobican'a yapacağı inceleme gezisi başlayacaktı. Yani Novosibirsk'te uzun süre dinlenmem olanaksızdı. Uzun sürecek Doğu Asya yolculuğuna hemen başlamak zorundaydım.

*

"Ekspres Tihonkaya'da duruyor mu?" — "Tihonkaya mı? Haa Tihonkaya, hayır orada sadece posta trenleri ve 'Maksim Gorki' durur."

"Maksim Gorki mi? Bu da nasıl bir Sibirya icadı acaba?"

"Bilmiyor musunuz? Bu, yarı yolcu, yarı yük taşıyan bir 'lümpen treni'dir, Moskova-Vladivostok arasını dört haftada alır; yani Tihonkaya'da durmuyoruz, Kabarovsk'a kadar gidip oradan posta treniyle üç saatlik bir yolu geriye dönmek zorundasınız."

Novosibirsk-Vladivostok ekspresi kondüktörünün bana verdiği bilgi böyleydi. Oysa yolcuların bir bölümünün söylediği farklıydı. "Tihonkaya mı? Tren orada durur." —Tihonkaya mı? Orada sularımızı dolduruyoruz." —"Tihonkaya'da su, öyle mi? Bir damla bile su yoktur orada. Ama makiniste söyleyin ineceğinizi, durur."

Şimdiden beş saatlik bir gecikme yapmıştık; hesaplıyordum: Sabah dörtte geçecektik Tihonkaya'dan. O saatte kim beklerdi beni? Yağmur yağıyordu. Yanımda yiyecek hiç bir şey yoktu. Viktor Turin adamlarıyla birlikte mutlaka hâlâ Kabarovsk'tadır. Öyleyse Kabarovsk'a!

Böylece ilk kez uyuyarak geçtim Birobican'dan ve ne Birakan'ı, ne de Tihonkaya'yı gördüm. Uyandığımda güneş doğmuştu ve tren Amur köprüsünden geçmekteydi, örtüleri toplayıp Kabarovsk'ta indim ve trenin saat altıda Tihonkaya'da beş dakika durduğunu duydum.

Kabarovsk'ta şöyle karşılandım:

"Neden Tihonkaya'da inmediniz? Turin bu sabah oraya gitti! Eğer acele ederseniz Vladivostok'tan gelen ekspres'i yakalarsınız. Tihonkaya'da duruyor mu? Bütün trenler, Ekspresler bile Tihonkaya'da duruyor, bir aydan beri böyle, evet Tihonkaya başkent olacak. Kondüktörler bunu elbette daha bilmiyorlar."

Akşam saat yedide nihayet oradaydım. Bavullar demiryolu kenarında duruyor ben de bavulların yanında dikiliyordum; solda hiç bir şey yoktu, sağda da pek fazla bir şeyin olduğu söylenemez. Derin bir nefes aldım ve şöyle dedim: Demek Birobican'dasın.

Hemen itiraf etmeliyim: Bir yıl önce Birobican'ın nerede olduğu konusunda hiç bir bilgim yoktu. Haritalara bakmış ama bulamamıştım. Doğu Asya çok büyük bir bölge, çok geniş bir bölge, haritalar bölgeye adını veren ne Bira ne de Bican nehrini gösteriyor.

Bir yıl önce Sibirya'da şunları anlatıyorlardı: Artık Doğuya Beyaz Rusya ve Ukrayna'da Yahudiler bile göç ediyorlar. Pasifik Okyanus'u ya da Amur kıyısında bir Yahudi Cumhuriyeti kurmak niyetindeler; şu işe bakın ki Yahudiler yapıyor bunu! Yahudiler kaplan avına çıkacak öyle mi? Balık tutacaklar? Yahudiler Tayga'ya gidecek ha? Dünyanın çivisi çıktı! Aslında-neden olmasın? Samoyedler ve Çukçen'ler okulda okuma yazma öğrendiğine, Moğollar Lamalara derslerini verdiklerine göre, neden Yahudiler Uzak-Doğuya gelmesinler. Bir yıl önce bunlar duyulmaktaydı işte.

1930 yazında ise durum önemli ölçüde değişmişti.

"Duydunuz mu? Yıllık üretimi bir milyon altıyüzbin kutu olacak bir konserve fabrikası kurmak istiyorlar."

"Nerede?"

"Birobican'da"

"Birobican'da haa, Yahudilerin bulunduğu yer."

"En kısa zamanda soya sütü ve soya çikolatası, soya yağı ve unu elde edileceğini duydun mu? Son olarak Kiev'de soyayla yemek pişirmeyi denemişler. İnsanlara sadece soyadan yapılan yemekler verilmiş. Çinliler..."

"Baksanıza nedir bu soya işi?"

"Soyanın ne olduğunu bilmiyor musunuz? Çin'de her yerde yetişir soya fasulyesi, Birobican'da da..."

"Yine Birobican!"

1930 yazında da yaklaşık böyleydi konuşmalar.

Ve şimdi nihayet Birobican'daydım. Tam ortasında. Şimdi artık sadece Turin, Aron ve Fink'le yapacağımız "Soyuz-Kino" inceleme gezisi kalıyordu geriye ve her şey yolundaydı.

*

Önce: Bavulların rayların ötesine taşınması. Solda bir kaç kazak kulübesiyle barakası. Sokaklarda atlar dolaşıyor. (Doğu Sibirya Kazakları ahırlara sahip değiller. At ve büyük baş hayvanlar bütün gün ortalıkta dolaşırlar geceleri ise sahiplerinin çiti önünde başları öne eğik öylece dururlar.) Arkada orman, tepe ve yarı bataklıklar. Ara sokaklardan birini geçip, lazım olur diye yapılan bir zafer kapısından geçtikten sonra bir Koreli berber göze çarpıyor, solda ise kapısında Yahudice yazılı bir kooperatif var ve nihayet beyaz badanalı, duvarları örme taştan yapılmış bir eve geliniyor.

Burası "Ozet"in yönetim binası. "Ozet" binası önünde atlarını bağlamış. Göçmenler kapının önünde oturuyor. Bir kız çay getiriyor, stenocular asabi, zavallı bir telefon yeri göğü inletiyor, ilk telefon bu! Öteki abonman da sahipli.

Her şey karmakarışık; üç komisyon, iki inceleme gezisi, dört toplantı.

"Robinson! Robinson! Robinson nerede?" Robinson dışarıda ve duvara dayamış "kağıt" yazıyor; geçiş belgeleri, atlar, at arabaları, feribotlar, benzin için talimatlar yazıyor. İçeride toplantıya bir türlü başlanamıyor. 10.000 hektar! 20.000 hektar! 4000 inek! 20.000 tavuk! Rakamlar at koşturuyor ortalıkta. Tarla plânları, toprak plânları, de-

miryolu plânları, inşaat plânları: Plan her şey. Nihayet Birobican'ın çok değerli "Ozet" yetkilisi ***Robinson*** binaya giriyor; artık toplantıla başlayabilir.

Tarım teknik bölümü yöneticisi Arjantinli bir Yahudi benimle ilgileniyor. Bavullar yine sürükleniyor kısa bir süre. Yolda çevreye uymadıkları bellli olan üç kişiyle karşılaşıyoruz. Tahtaların üzerinden dengelerini sağlayarak geçiyorlar öte yana. Burada tahtalar kaldırım olarak kullanılıyor, yazın tahtaların dışında yürümek tavsiye edilmez, çünkü cadde caddeden çok bataklığa benziyor. Bu üç kişi ***Turin***, ***Fink*** ve ***Aron***; filmciler. Beyaz pantolonları neredeyse parıldıyor. Hatta Turin Orta Asya'nın ortasında titizlikle traş bile olmuş.

Bir köylü evine götürülüyorum. Bu ev bir Beyaz-Rus kolonistine ait. Üç odada bir düzine insan yaşıyor. Çocuklardan ikisi duvarla sobanın arasında uyuyor, biri sobanın yanındaki peykeye yatmış, bir Yahudi kızıyla evli çiftin yatakları var. Yerde ise "konuk" olan üç adam yatıyor. Odaların birine üç genç adam yerleşmiş, bunlar da Yahudi; biri küçük endüstri örgütleyicisi, öteki yardımcısı, üçüncüsü ise bir koltukta oturarak uyuyor. Beni ikinci odaya götürdüler. Bu iki oda, oturulan başlıca yerden, yani mutfaktan perdeyle ayrılmış. Orada da iki kişi var, içlerinden biri Birobican'da ilk Yahudi gazetesini örgütleyecek. (Bu gazete yayın hayatına başladı. Adı "Birobican Yıldızı", Rusça ve Yahudice yayınlanıyor.) Matbaa harflerini Charbin Yahudileri vermişler. O zaman sadece şunlara ihtiyaç duyuluyordu: Matbaa, bina, dizgici, kağıt ve başyazı. Nasılsa abone bulunurdu. İşte böyle bir yerde, iki bavul arasına yere bir uyku tulumu sererek —ama bu tahtakurularını, fazlaca etkilemiyordu— kamp kurdum.

Aynı akşam yapacağımız işlerin plânını görüştük. Orada bulunan tek lokantada, "Stolovaya"da yiyorduk yemeklerimizi. Lokanta sahibi ve çalışanlar Yahudiydi, müşteriler ve gürültü de öyle, ayrıca ne yazık ki pislik de kısa süre önce kurtulunan gettonun pisliğine çok benziyordu. Yolculuk rotamızı saptadık ve amaçlarımız üzerine konuştuk.

Viktor Fink 1929 yılında "İcor" keşif grubuyla birlikte Birobican'ı dolaşmıştı. Bu Amerikan keşif grubu Yahudi ve Yahudi olmayan işçiler, profesörler, teknikerlerden oluşuyordu. Fink bu gruba Yahudi ülkesi üzerine bir kitap yazmak amacıyla yazar olarak katılmıştı ("Jevrej taigje" —El Değmemiş Ormanda Yahudiler—, Gosisdat 1930).

Birobican 1928 yılında bir söylenti, 1929 yılında bir haber, 1930 yılında bir gerçekti, ya 1931,1932...? Fink insanların düzenli bir dünyadan düzensizliğe geçmeleri, cadde ve kira evlerinden çıkıp, beyaz yakalı gömleklerini ve boyalı ayakkabılarını bırakıp bu Sibirya

Ormanlarına gelmeleri karşısında coşkuya kapılmış, çok etkilenmişti. Ve şimdi: Ormanda Yahudiler?! Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın mahvolmuş kentlerinden gelen, "satılacak" bir şey kalmadığı, borç verilecek kimse olmadığı terzi ve ayakkabıcıların artık kendi başlarına değil kooperatiflerde çalıştıkları ve kooperatifin ardından büyük fabrika geldiği için aç kalan Yahudiler —Sibirya, Doğu Sibirya, Doğu Asya ormanlarında bu tür yoksul ve küçük (eskiden Yahudicağız denirdi) Yahudiler mi olacaktı? Ekip biçen Yahudiler, orman köylüleri? Amur Kazaklarıyla, Yahudiler? Korelilerle Yahudiler? Çinlilerle Yahudiler?

Sovyetler Birliği'nde insanı şaşkınlığa düşüren, hayretler içinde bırakan çok şey yaşanır. Birobican işte bunlardan biridir. Yahudi sorununun kolonizasyon ve endüstrileşme yoluyla çözüme kavuşturulması Ukrayna, Beyaz Rusya ve Kırım'da bütün hızıyla sürüyor — bu anlaşılabilir. Ama Batıdan gelen biri için, neredeyse Pasifik Okyanusunun kıyısında bulunan Birobican'da da bu işin yapılması ilk başlarda anlaşılır gibi değil. Fakat kısa süre sonra durum kavranıyor. Robinson önceden söylemişti bana. Haklı çıktı.

Bir gaz lâmbasının ışığında çalışma plânımızın üzerine eğilmiş durumdaydık. Artık pek genç olmayan Fink gerçek bir Birobican rehberiydi. Ne yapmak istiyorduk?

Sesli Film Seferi

Bütün Sovyet film ve sinema kuruluşlarının birliği olan "Soyuz-Kino" çeşitli nedenlerden dolayı Birobican'da bir sesli belgesel film yapma kararı almıştı. Bu sesli film "Ormanda Yahudiler"i, Yahudi kasabalarından göç etmelerinin nedenlerini, yolculuklarını, ilk öncülerin Birobican'a gelişlerini, bölgenin yerlileriyle buluşmalarını, su taşkınları, salgın hastalıklar, sivrisinek, orman ve rüzgarla mücadelelerini, ilk yerleşim merkezlerinin kuruluşunu, yapılan ilk yolları, ilk otomobil motorlarının gürültüsünü, ilk tank ve traktörlerin sesini, ormanlarında kurulan arıcılık tesislerindeki milyonlarca arının vızıltısını, kısaca bütün Birobican'ı, Amur kıyısında uyanan bu toprağı, tamamen farklı bir Filistin olan, Filistin'e karşı Kızıl Filistin olan, bu bölgenin tümünü kaydedecekti.

Bir ülkenin insanlar, çok özel insanlar tarafından fethedilmesi, el değmemiş, yabanıl bir toprağın, böyle bir işe kalkışma yeteneğinde olmadığı düşünülen bir halk tarafından ekilip biçilmesi —edebi biçimde söyleyecek olursak— ne büyük bir iş!

Turksib filmlerinin yaratıcısı Viktor Turin ve yardımcısı Aron, danışman, rehber, yolculuk mareşali olan Fink'le birlikte işe giriştiler.

Henüz film çekebilecek durumda değildi grup. Küçük bir kamera, bir kalem ve bir not defterinden başka hiç bir şey yoktu elde.

Filmin metni Birobican'da ortaya çıkacaktı. İnsanlar kaderlerinden, işlerinden sözedeceklerdi. Yahudiler, Udehler, Çinliler, Kazaklar ziyaret edilecek, sorular sorulacaktı. Birbirleri hakkında yargılarını öğrenmek istiyorduk. Yahudilerin göçü, el değmemiş orman sessizliğinin bozulması, yalnız avcıların diyarı olan bu bölgeyi insanların ve makinelerin işgal etmesi üzerine ne düşündüklerini öğrenmek istiyorduk.

Kuzey batısı dağlık, güneyi ve doğusu neredeyse çayırlık, orta bölgeleri tepelik ve bataklık olan Birobican'ın kuzeyi sülün ve ördek avcıları, ayrıca balıkçılar için bir cennettir. Kabarovsk kenti yakınlarında artık toprak işlenmiştir ve binlerce hayvan için uygun bir otlak yeridir. Kışları güneşli, rüzgârsız, kuru fakat soğuk, yazları ise tropik yağmurlarla geçen bu ülkede, çok kısa süren ilkbaharda hava yumuşak, sonbaharda ise yumuşak ve son derece etkileyicidir. Çekilecek filmde işte bu topraklar o mükemmel sesini ve çınlayan susuşunu bizzat sunmalıydı izleyiciye.

İlk önce, Tihonkaya yakınlarında özellikle sebzecilikle uğraşan Valdheim kollektifine gitmek istiyorduk. Sonra Korelilerin köyü "Karl Liebknecht"e sıra geldi; burası da Valdheim'a benzer bir yerdi. Tihonkaya'da üs kurmak, eşyalarımızı burada bırakmak ve yaptığımız her yolculuktan sonra bu üsse dönmek niyetindeydik. Bölgenin merkezinde bulunan ve ulaşımın sadece tanklarla sağlanabildiği Birefeld'e gitmek de ayrı bir sorundu. Durmak bilmeyen yağmurlar nedeniyle doğal yol, caddeden çok orman yoluna benzemiş ve geçilemez olmuştu. Bundan sonraki etap Birefeld'ten Tihonkaya'ya ve oradan da İcor komününeydi. Sonra: Amur'un kollarından biri olan Tunguska'ya giderek Yahudi balıkçıları ziyaret ettikten sonra, yeniden Tihonkaya'ya geri gelecek, sonra trenle batıya doğru, yol alarak Birakan'a kireç ve terebentin fabrikalarının olduğu dağları, sonra da Doğu Asya'da son derece ünlü olan Kuldur kaplıcalarını ziyaret edecektik. Niyetimiz, Birakan'dan ağaç kütüğünden oyulmuş bir Udeh kayığıyla Bira üzerinden Tihonkaya'ya kadar geri dönmekti. Bundan sonra da Amur'a gitme zamanı geliyordu. Yolculuk plânımız şöyleydi: Trenle Kabarovsk'a ordan vapurla Rus kenti Blagoveşçensk'e kadar gidip, sonra yeniden Birobican, Yekaterino-Nikolskoye ve Amurzet'e ulaşmak. Amurzet, Amur Kazakları köylerine, yeni görkemli sovyet çiftliklerine yapacağımız geziler için üssümüz olacaktı.

Birliğin Avrupa ya da Sibirya bölgelerinde insanların epeyce büyük bir bölümünün hep bir şeyleri beklemekle meşgul oldukları gibi, Birobican'da da insanlar Odesa'dakinden daha az bir şeyler beklemiyor. Birobican'da 1930 sonbaharında önce yağmurların dinmesini, ikinci olarak da bütün bölgenin yeniden örgütlenmesiyle ilgili toplantıların son bulması bekleniyordu. Birobican Reyonu resmen 1 Ekimde açılacaktı. O zamana kadar Birobican homojen bir idari bölge değil sadece coğrafi bir kavramdı. Şimdi gündemde olan bölgenin politik örgütlenmesidir.

Bekliyorduk. Ne var ki burada beklemenin bizim açımızdan can sıkıcı olmadığı söylenmelidir. Yahudiler genel olarak çok hareketli bir halk. Son derece gürültülü, hepsi aynı anda, sürekli ve mimiklerle konuşurlar. Birobican'daki Yahudiler de, başka yerlerdeki Yahudiler kadar çok konuşuyorlar, ama buradakiler daha az gürültücüler, çünkü bölgenin fethedilmesi işi hepsini etkilemiş. Gerçi buradakiler de el kol işaretleriyle konuşuyorlar, ama eller ağır çalışmaktan yorgun düşmüş. Yahudiler asabi bir halk. Bu mizaç için temiz havadan daha iyi bir şey yoktur. Birobican'da ise insanlar enerji ve özlemle dolular, gergin, patlamaya hazır, ama sinirli değiller.

Beklemek başka yerde olduğundan daha çabuk geçiyor. Herkesin soracak bir sorusu, verecek yanıtı var; karşılaştığımız hiç kimse dert ve işlerin, proje ve kaygıların dışında değil.

Bu tür akımlar harekete geçiricidir. İnsanlar kuşkulu olsa da, sorularıyla insanı dört yandan kuşatsalar da büyük bir bahçeye ilk kazmanın vuruluşuna tanık oluyormuşsunuz izlenimi ediniyorsunuz.

Udehler ve Koreliler

"Ozet" binasının çevresinde dolanıp duruyorduk. Toplantılara katılmak istemediğimiz gibi, toplantıları engellemek niyetinde de değildik. Yönetim binası Bira'dan çok uzakta değil. Bira hızlı akan bir nehir. Korkunç bir hızla ve sessizce akıyor. Bir kıyısında çayırlar, öteki kıyısında bataklık var. Nehir Tihonkaya yakınlarında, maceralı bir sal —sal bir ipe bağlanmıştır— yolculuğuyla karşıya geçildiği yerde bir kumlukla iki kola ayrılır. Bu kumluğun karşısına vardığımızda nehirden tuhaf insanların geldiğini gördük.

Adamlardan biri uzun, gür, siyah saçlarını örmüş kadın gömleği giymişti, bir başkası ise kısmen Çinliler gibi giyinmişti. Bir üçüncüsü balıkları kızartmak için kumlukta çömelmiş ateş yakıyordu. Tonguzlara benzeyen bu insanlar kendilerine Udeh diyorlardı. Bunlara

çoğu kez orman insanları da denmektedir. Büyük bir avcı ve balıkçı halkın kalıntıları olan Mançulara akraba bu insanlar Çinli, Moğol ya da Tatar değiller. Dilleri Çince ve Moğolcaya benzemiyor, çok eski, kabile düzeni ve en ilkel ekonomi biçimleri içinde yaşayan bir ilkel kabilenin geleneklerine sahipler. Çoğunluğu hâlâ ok ve yayla avlanırlar. Bu Udehlerin —Sovyet topraklarında belki de 1000 kadar vardır sayıları— Mançurya bölgesinde kardeşleri vardır. Ne var ki Mançurya Udehleri Çinlilerle çok karışmış, çoğu kez yerleşik yaşama geçmiş, proleterleşmiş ve gündelikçi, tarım işçisi olarak sefalet içinde yaşıyorlar. Oysa Sovyet Udehleri hâlâ orman avcılığı ve balıkçılık yaşamı sürmekteler. Sadece ırmak boylarında yaşıyor, çadırlarını orman kenarlarına, ya da adacıklara kuruyorlar. İçlerinden pek az aile köylerde yerleşmiş durumda.

İki Udehle hemen pazarlığa giriştik. Biri oldukça iyi Rusça konuşuyordu. Birakan'dan geliyorlarmış yolda avlanmışlar, şimdide Kerosin Kooperatifinden un, tuz, şeker alacaklardı. Dediklerine göre kızkardeşleri köye gitmiş bile; daha sonra kızla da karşılaştık. 18 yaşlarında, hoş, ağabeyleri gibi giyinmiş bir kızdı bu.

Bira'da yapmak istediğimiz yolculuk için bize ağaç kütüğünden yapılmış kayıklarını ödünç vermek istemediler, ama Birakan yakınlarına kurdukları çadırlarına davet ettiler. Davetlerini kabul edip gelirken yiyecek bir şeyler—Turin'lerin yanında bir sürü leziz yiyecek, konserveler, çikolatalar, Kaliforniya meyveleri vardı— getireceğimizi söyleyince, bunu hakarete uğramış gibi reddettiler. Eğer ziyaretlerine gidersek onların konuğu olacaktık. Udehler sıcak kanlı, tasasız insanlar. Yarını hiç düşünmüyorlar. O gün ne elde edilmişse hemen tüketiliyor. Kışın avlanıyor ve kurutulmuş balık yiyorlar. "Büyük Avcı İgdenbu" adlı bir film var; yerleşik Udehleri, görkemli giysilerini, ayı, sincap, samur, sansar, vaşak, yaban domuzu, kayın tavuğu ve yaban tavuğu ve koskoca Amur kaplanı gibi hayvanlara tuzak kurup yakalayışlarını gösteriyor.

Udehlere Yahudileri, onlar hakkında ne düşündüklerini, Kazaklardan farklı olup olmadıklarını sorduk. Udehlerden biri, Yahudilerin hoş insanlar olduklarını söyledi, daha fazla tanımıyormuş. Gelsinler, ve toprağı ekip biçsinlerdi. Onlar için uygundu. Udehlerden ayrıldık.

Aynı günü değerlendirmeye devam ettik. Nehri geçtik, sal kırılmıştı. Kütükten yapılmış kayık neredeyse tamamen batacaktı. Karşıda sağ kıyıda traktörler duruyor, üst üste konmuş benzin bidonları kule oluşturuyordu. Çadırlardan birinde kayıkçı barınıyordu; istasyon ise biraz yukarıdaydı. Ukrayna' dan bir Moldavyalı olan

çiftçi 20 yıldır buradaymış. Çiftçiliği tek başına sürdürüyor, hiç bir kollektife girmemiş, "Ozet" için ücretle çalışıyor ve küçük bir sohbete de hazır. Hemen yanda tank ve traktör deposu var, oldukça eğreti yapılmış. Yaşlı, saygın bir adam olan yönetici Rus.

Nehir boyunca, yol alıp Tihonkaya tepesine, demiryolu inşaatı zamanından kalmış bir köy adını alan bu Kazak yerleşim bölgesine geliyoruz. Sonra, mutlaka yakında değerlendirilecek olan granit ve başka taşlar içeren tepeden sola dönüp bir tarla yoluna sapıyoruz. Önümüzde yüksek otların arasında, Rus köyü olmadığını hemen farkettiğimiz saz damlı bir köy uzanıyor. Kulübeler oraya buraya serpiştirilmiş, damlar basık, kulübelerin yanında tuhaf yüksek direkler görülüyor; daha sonra bunların içi oyulmuş ağaç kütükleri oldukları ortaya çıktı. Korelilerin kulübelerinin tuhaf soba bacaları bunlar. Önümüzde uzanan Kore Kollektifi "Karl Liebknecht"

Köyde büyük bir huzur egemendi. Hepsi Koreli olan 26 aile oturuyor burada; elbette bir çok Koreli Slav, Kazak, Rus ve Ukraynalı kadınlarla evliler. İçlerinden en güzeli hiç kuşkusuz Bira'daki Moldavyalının kızı Marfa. Marfa'nın mavi gözleri aydınlık ama koyu pırıltılar içinde, sonra yürüyüşü, hareketleri. Ve bütün bunlar bu Kore köyünde... Not alan Turin Marfa'nın çevresinde dolanıp duruyor. Bana öyle geliyor ki Marfa'yı filmde duymak, görmek mümkün olacak. Henüz 23 yaşında olmasına rağmen Marfa dört çocuk annesi; biz gittiğimizde birine hamileydi, iki çocuğu da ölmüştü. Marfa çok mutlu. Kocası, güçlü kuvvetli bir Koreli, ötekiler gibi kışın yerden ısıtılan bir kulübe de oturuyorlar, ama tertemiz; evin çevresinde ki bahçede öteki Korelilerin bahçeleri gibi son derece temiz.

Köyde çok çocuk var. Düzinelerle dolaşıp duruyorlar ortalıkta; yarı Koreli yarı Rus olan bu çocukların bazılarının koyu renk gözleri sarı saçları, bazen de mavi gözleri ve siyah moğol saçları olduğu görülüyor. Bir kez daha: Köyde derin bir huzur ve uyum egemen. Artelin, kollektifin başkanı yaşlı Zoya.

Koreli bir pirinç üreticisi olan Zoya altmış yaşında, dul, iri kemikli ve komünist. Koreliler yaklaşık 60 yıl önce buraya gelmişler. Amur bölgesine pirinç ekimini onlar getirmiş. Çalışkan, gayretli biraz da hasis olan Korelileri Çinliler sevmiyor. Koreli bir göçmenin oğlu olan Zoya kusursuz Rusça konuşuyor. Koreliler baştan itibaren Sovyetlerden yana olmuşlar, Kazaklarla ise eskiden beri geçinemiyorlar. Bugün bile birbirleriyle pek muhatap olmazlar.

Yahudi Birobican'ın coşkulu bir taraftarı olan Zoya, "çok açık" diyor, "buraya insanlar gelirse her şey daha iyi gelişecek. Yollarımız, mal ve makinelerimiz olacak. Örneğin Bira üzerinden geçiş. Kazaklar, araba ve traktörler av hayvanlarını kaçırdıkları için buna karşı

çıkıyorlar. Ama yeterli miktarda av hayvanı var. Ayrıca yaban domuzlarının biraz ötelere kaçması tarlalarımız için hiç de fena olmaz, verdikleri zarar az değil."

"Yahudilerin buraya alışacağına inanıyor musunuz?"

"Neden olmasın?" diye yanıtladı beni Zoya "Ukraynalılar alıştığına göre, aynı bölgelerden gelen Yahudiler neden alışmasınlar? Çok iyi çalışıyorlar; şimdilik daha işin başındayız, her şey daha iyi olacak. Biliyor musunuz" diye devam ediyor yaşlı adam, "Koreli kadınlarımız artık kulübelerde oturmak istemiyor. Bu konuda Rus kadınları da onları destekliyor. Tuğladan yapılmış evler istiyorlar, saz damlarda yaşamaya niyetleri yok. Büyük ihtimalle bütün köyü buradan kaldırıp, daha ötede, Tihonkaya yakınlarında yeniden kuracağız."

Sonra Zoya bize kulübü gösterdi. Kapısında uzun bir sopanın ucunda kırmızı küçük bir bayrak dalgalanıyordu. Karl Liebknecht'in fotoğrafı, bir kaç Kore ve Rus gazetesi, tahtalar ve Kore pankartı görülmekteydi. Okulun tek bir dershanesi vardı. Küçücük okul sıraları ve minyatür tahta biraz komik duruyor ama yine de okul var. Bundan da çok gurur duyuyorlar. Sonra çeşitli kulübeleri ziyaret ettik. Yaşlı erkek ve kadınlar saman minderlerin üzerinde oturuyorlardı, gençlerin hepsi işteydi. Nereye baksan çocuk kaynıyordu, ama hiç biri bakımsız değil, yıkanmış ve saçları taralıydı. Kamışlardan örülmüş damın altında gözleri bağlanmış bir beygir dar bir daire içinde turlayarak nuh nebi zamanından kalmış değirmeni döndürüyordu. Koreli bir kadın öğütülerek kaba un haline gelen taneleri yavaşça boşaltıyordu değirmene. Bir köşeye çömelmiş olan Marfa Koreli kadının güzel küçük, esmer oğlunu tutuyordu.

Zoya bugün özellikle çok gururluydu. En büyük oğlu —altı oğlu vardı— Vladivostok'tan izine gelmişti. Delikanlı Vladivostok'ta Kore Ulusal Taburunun Bölük Komutanıydı. Koreliler 1929 yazında Mukden Birliklerine (Doğu Çin Demiryolu çatışması) karşı savaşlarda son derece cesur davranmışlardı. Zoya'nın oğlu da bu harekete katılmıştı. Yaşlı adam yarı cahildi, oğlu ise "küçük" de olsa bir komutan. Bize Doğu Çinlilerle yapılan çatışmanın hikayesini anlatırken bu adamın Avrupa'da meydana gelen bütün politik olaylardan haberdar olduğu ortaya çıktı. Brüning ve Hermann Müller'i sordu, Komünistlerin Reichstag seçimlerinde ne kadar milletvekili çıkarabileceklerini öğrenmek istedi. Aynı zamanda Çince de öğrenen bu yaşlı adam, Çin'de olup bitenler hakkında bilgiye de sahipti.

Bize taze mısır koçanı ve çay ikram ettiler. Fink Mançurya tütün yaprakları aldı bir miktar. Yeşil ve kırmızı salatalık biberlerden tatmak için topladıktan sonra mısır ve darı tarlalarının üstüne inen akşamın içinden geçerek, sivrisinekler tarafından rahatsız edilerek yavaş yavaş

eve döndük. Sivrisinekler üzerine bir şeyler anlatmaya başlamadan önce Korelilere ilişkin bir şey daha.

Vedalaşmamız neredeyse onbeş dakika sürdü. Zoya, oğlu ve Köy Sovyeti Başkanı son kulübeye kadar geçirdiler bizi. Sonra yerlere kadar eğilerek selâmladılar; Zoya kasketini çıkardı, genç komutan selâma durdu, çok törenseldi hava. Gelecek ilkbahar yine gelme, ama bu kez bütün film aletlerini beraberimizde getirme sözü verdik. Üç adam uzun süre öylece durup konuşmalarını sürdürdüler. Zoya sık sık kasketini çıkarıp kaşıyordu başını; uzaktan görüyorduk. Film? Sinema? Ne olacaksa? Fakat: Bırak getirsinler! Sovyetlerin şimdiye kadar getirdiği her şey meyvelerini verdi. Öyleyse resimleri dansettiren ve şarkı söyleten o makine de gelsin.

Sivrisinekler

Eve dönerken sivrisineklerden çok çektik. Onbinlerce, sayısız çoklukta sivrisinek. Birobican'da sivrisinekler büyük bir rol oynuyor. Minsk ve Kiev'de hemen sivrisinekleri soruyorlar insana. Anlatılanlara göre Birobican'da sivrisinekler insan yiyormuş. Bu kadar da değil elbette, ama yeteri kadar kötü. Bu sivrisinekler sadece Birobican'ın özelliği değil. Sık ormanların bulunduğu her yerde sivrisinekler de görülüyor. Sadece Sovyetler Birliğinde değil, Kuzey Amerika, Kanada ve Alaska'da da böyle. Bunun için Jack London'u okumak yeter. Sivsinekler de ayı ve sincap gibi ormana aitler. Bataklıkta, durgun, kokmuş sularda ürüyor vahşi, insan eli değmemiş doğada sonsuz ölüm ve doğuma eşlik ediyorlar. Karelye'den geçerek Murmansk'a gidenler bu sivrisinek belasının nasıl bir şey olduğunu bilirler.

Bir sürü sivrisinek türü biliniyor. Önce herkesin bildiği basit sivrisinekler vardır; minicik hayvanlardır bunlar. Son derece solgun ve yumuşacık gelirler üzerimize ve sonra kanlı canlı uçup giderler. Sonra görülmez ve duyulmaz olmalarıyla korkutucu moskitolar gelir. Bunlar ısırdıkları yerde kırmızı noktalar bırakırlar; insanın derisi bir şey dökmüş gibi olur genellikle. Bir de "gnu" denilen canavarlar vardır. İnsanları ve hayvanları sokar, hastalık bulaştırırlar, bunların kesinlikle küçümsenmemesi gerekir. Elbette her yıl aynı çoklukta olmaz "gnu"lar, sonbaharda da ölürler.

Sivrisinekler ilk öncülerin hayatını neredeyse dayanılmaz kılmışlardı. Talihsizlik bu ya 1928 yılında sadece su taşkınları yaşanmamış, aynı zamanda bu yıl bir sivrisinek yılı da olmuştur.

Üstüne üstlük bir de atlara ve öteki hayvanlara bulaşan, insanlar için de tehlikeli olabilen Sibirya'dan gelen bir bulaşıcı hastalık, bir tür veba olan "Sibirskaya Yasva" da ortaya çıkmıştı. 1930 yılında nispeten daha azdı sivrisinek. Fakat önemli olan şu: İnsanların toprağı ekip biçtikleri, ıslah ettikleri, toprağı açtıkları yerlerde sivrisinekler hızla azalıyor. Amur kıyısındaki ve Amur'la Birefeld arasındaki tepelerde kurulmuş Kazak köylerinde artık sivrisinek Berlin ve Viyana'da olduğu kadar var. Kazaklar geceleri çok sıcak olduğu için açık havada, verandalarında uyurlar. Bu bölgede geniş bir daire içinde sivrisinekler kaybolmuştur.

Bunu Tihonkaya'da bile farketmek olanaklı. Köyde sivrisinekler sadece geceleri ortaya çıkan ve uçucu olmamalarına rağmen, yine de sokan ve kan emen diğer böceklerden daha az sayıda ortaya çıkıyorlar. Ne var ki akşam vakti köyden çıkınca, özellikle yağmurlardan sonra, sivrisineklerin saldırısına uğrar insan. Tihonkaya'da küçük, berrak harika bir göl var. Sabahları gölün suyuna girip çıkmak ne güzel; evlerde banyo tertibatı hâlâ Filistin'deki Edomitlerin -Edomitler İbranilerin selefleriydi— banyo olanaklarına benzediği içinde gölde alınacak sabah banyosu çok iyi olurdu. Fakat bu olanaksız gibi bir şey, çünkü durgun sularda sivrisinek sürüleri var, oysa nehirlerde, Bira'da da, hava akımı ve yumurtlamanın olanaksızlığı nedeniyle pek bulunmuyorlar.

Birobican'dan söz edildiğinde mutlaka sivrisinek belâsı üzerinde durulmalıdır, ama bu sorun belirleyici bir faktör değildir. Bayan Angelo Ror bunu —bir başka yerde söz edilmişti— altını çizerek belirtmiştir. Bütün Kuzey Sibirya'da aynı sorun yaşanıyor, buna rağmen bölgelerin açılması dev adımlarla ilerlemektedir. Birobican'da sivrisineklerin ayı ve kaplanlardan daha tehlikeli olabileceği ihtimali yok gibi. Toprak ekilip biçildiğinde sivrisineklerin artık hiç bir rol oynamayacağından kuşku yok. Yani: Sivrisineklere son!

Valdheim'a

Ertesi gün, parlak bir akşamın ardından Doğu Asya yağmurunu getirmişti. Aralıksız yağıyordu yağmur. Yapılan programa göre bu iklimde yağmur olmaması gerekiyordu.

Sonbahar ayları (Eylül, Ekim, Kasım başına kadar) Birobican'ın en güzel zamanıdır: Hava rüzgârsız ve güneşlidir bu aylar Ukrayna ya da Beyaz Rusya'dakinden daha çok yağmurlu geçmez. Bu yaz Birobican'da şimdiye kadarki gözlemleri bir kenara atan olağanüstü hava koşulları kaydedildi: Temmuz ayı 25 yıldan bu yana ilk kez bu kadar

kuru geçti, Ağustosta da rekor düzeyde yağmur yağdı. Tarım için Temmuz ayının yağışsız geçmesi ne kadar iyi olduysa, Ağustos'ta fazla yağış her şeyi silip süpürdü. Bu yıl Eylül'de daha önceki yıllardan daha yağışlı.

Kazaklarla başlangıçtan bu yana bu topraklarda bulunan Yahudi öncü göçmenler şöyle diyorlar: "Burada ne köylü, ne de hava kuralları vardır. İki saat içinde havanın nasıl olacağı bile bilinemez." Biraz önce hava günlük güneşlikken birden sağanak yağmur bastırır. Çoğu kez insanın başının üzerinde mavi bulutlar varken önünde kara yağmur bulutları görünür, yağmur sınırları çok kesindir. Yolda önünüzde bir arozözün olduğunu sanırsınız. Onbeş dakika sonra yağmur bulutu geçmiş siz de yine kupkuru arazide yol alıyor olursunuz.

Kazak köylülerinden birinin ağır mobilyalı, aile resimleri ve av hatıralarıyla süslenmiş büyük evinde canımız biraz sıkkın oturuyor ve ne yapacağımız görüşüyorduk. Yağmura rağmen Valdheim'a gitmeye karar verdik. Valdheim öncelikle bahçecilik ve arıcılıkla uğraşan, yakınlarda mandıracılık işlerine de giren bir kollektiftir. Birobican Yahudi kolonilerinin incisi olduğu söylenen ve gerçekten de Yahudi yerleşim merkezleri içinde en gelişmişi olan Valdheim, Tihonkaya'dan sadece 12 km uzaklıktadır.

Valdheim'a ulaşmak kolay olmadı. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu ve 1930 yılında en modern Amerikan yol makineleriyle yapılmaya başlanan Tihonkaya-Valdheim yolunun henüz bitmediği söylenmelidir. Yolun yaklaşık yarısı bataklık halindeydi, diğer yarısı ise, bir kaç yıl içinde iyice "oturup" bazı onarımlar geçirdikten sonra mükemmel bir oto yolu olacak olan geniş, modern bir yol haline gelmişti. İki atı yanımıza alıp zar zor bulduğumuz üçüncü atı Amerikankaya —Doğu Asya'da hafif, iki tekerlekli arabalara böyle deniyor— koştuk ve yola koyulduk; her birimizin üzerinde ikişer adet yağmurluk vardı. Turin ve Aron az çok yetenekli biniciler olduklarını gösterdiler. Fink Amerikankaya'nın idaresini ele almıştı, ben de sivrisinek kovuculuğu yapıyordum. Ormanın içlerine doğru ilerledikçe, yavaş yavaş incelmesine rağmen hâlâ can sıkıcılığını sürdüren yağmura rağmen, ya da tam da yağmur yağdığı için sivrisinek belası daha da eziyet verici oluyordu. Yolda bataklığa saplanıp kalmış bir otomobille karşılaştık. Fakat caddenin sağlam olduğu Valdheim önlerinde tablo tamamen değişmişti. Oraya kadar düzensiz, yarı bataklık halindeki arazilerden geçip gelmiştik, ama şimdi önümüzde düzenli aralıklarla seyreltilmiş güzel bir orman uzanmaktaydı. Ağaçlar arasından sevimli damlar görülüyordu, sağda

büyük ahşap bir yapı yeni inek ve at ahırı, onun yanında da büyük ve modern bir patates deposu yapılmıştı. Valdheim yağmur altında biraz sıkıcı göründü bize, ama ertesi sabah bizi selâmlayan güneşli havada son derece sevimliydi.

*

Uzun bir sıra halinde yan yana dizilmiş küçük evler, içlerinden en eskileri biraz eğri büğrü, bu evleri yapanların henüz inşaat pratikleri olmadığı görülüyor. Daha yeni evler ise aynı tip, pratik ve sağlam. Bir çok ailenin barınacağı sağlam ve güçlü üç büyük blok halen inşaat halinde. Buranın en iyi evinde tarım uzmanı oturuyor, en büyük binanın içinde ise okul, kulüp, kütüphane ve yemek salonu var. Köyde bir ortak mutfak mevcut. Yemek Salonunda yemek istemeyenler ambardan malzemeleri alıp evinde yemek pişirebiliyor, ya da mutfaktan yemeği alıp evinde yiyebiliyor. Gençler genellikle büyük, temiz yemek salonuna geliyorlar. Gürcü bir Yahudi olan aşçının asıl mesleği terzilik; bazen balık çorbaları yapıp bazen de giysiler dikiyor. Valdheim'da yemeğin mükemmel olduğu söylenmelidir; çeşit, lezzet ve besin değeri açısından gerçekten mükemmel. Et azsa da meyve ve sebze çok bol.

Tarım uzmanı bize gururla mucize koleksiyonunu gösteriyor. Her biçim ve büyüklükte kabaklar, kırmızı, sarı, yeşil, yuvarlak, oval ve şimdiye kadar hiç görmediğim köşeli biçimlerde domatesler. Sonra baklaşanlar —Almanca "küçük şişe" — var, bunlar domatese benzeyen şişe şeklinde, mavi renkli son derece lezzetli meyveler. Valdheim'ın sebze bahçelerinde salatalık, karpuz, fasulye, yeşil lahana, marul, patates, mısır yetişiyor. Bağ dikimine de 1930 yılında başarıyla başlanmıştır. Birobican'ın hemen her yerinde ormanlarda yaban üzümleri yetişmektedir. Yahudiler, Koreliler ve Kazaklar bu üzümleri olgunlaştıktan sonra koparıp kuruturlar. Tadı son derece güzeldir. Yabani üzümün bu kadar bol yetişmesinin, toprağın aşılanmış üzüm yetiştirilmesi için de uygun olduğunu gösterdiği açıktır. Valdheim'ın büyük bahçelerinin yanı sıra Valdheimlıların bir başka gururu da arı kovanlarıdır. Doğu Asya ve Sibirya'nın her yerinde üretilen ballar gibi buranın balı da dünyanın en iyisidir. Çiçek ve bitkinin bunca çeşitli olduğu bir yerde balın bu kadar iyi olması şaşırtıcı değil elbette.

Bütün koloniyi inceliyoruz. Akşama öncüleri —Birobican'da baştan beri bütün çalışmaların içinde olan ve el değmemiş ormanlara ilk kez giren kolonistlere böyle deniyor— tarım uzmanının evine çaya davet ediyoruz. Korelilerle başladığımız çalışmayı Yahudiler arasında sürdürmek niyetindeyiz.

El Değmemiş Ormanlarda Yahudiler

Tarım uzmanının evinin büyük salonunda bir düzine kadın ve erkek toplanmış; erkeklerin hepsi yaşlı, sakallı sakalsız, bazılarında hâlâ kasabalı havası var, bazıları tamamen köylüleşmiş. Turin yaptığımız çalışmadan söz edip soruları ortaya attı: Neden Birobican'a gelmişlerdi, 1928 Mayısında Birobican'da neler yaşamışlardı, Kazaklar ve Koreliler tarafından nasıl karşılanmışlardı? Önce tam bir karışıklık hüküm sürüyordu, ama sonra giderek her şey oturdu, arka arkaya anlatmaya başladılar.

Hemen hepsinin söylediklerinde ortak yan şuydu: Birobican'a Sovyetler Birliği içinde bir Yahudi Cumhuriyeti "kurulacağı"nı duydukları için gelmişlerdi. Bugün de hâlâ bunun olanaklı olduğunu düşünüyorlardı. Şimdi, yaşanan onca zorluklardan sonra, işin hızlı ve gözle görünür biçimde ilerlediği bugün, Birobican'ın çok yakında Sovyetler Birliği içinde bir Yahudi İdari Birliği, bir "Yahudi toprağı" olacağını umuyorlardı.

1928 yılında yaşadıklarına ilişkin özellikle erkekler öyle canlı şeyler anlatıyorlardı ki Turin'le Aron hepsini sahneye koymaya can atıyorlardı. Üç hafta boyunca Birliği baştan başa nasıl geçtiklerini, armağan ve hayır dualarıyla nasıl Minsk'ten trene bindirildiklerini anlattılar. Yolda insanlar Yahudilerin Amur kıyısına Tayga'ya gittiklerini duyunca başlarını sallıyorlarmış iki yana. Tihonkaya'ya geldiklerinde bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyormuş. Onlar için hazırlanan çadırlar su geçirmez değilmiş. Talihsizliğe bakın ki o günlerde Amur nehrinin yükselen suları Amur'un kollarını da taşırmış ve böylece bütün Birobican ovası su altında kalmış. Öncüler uzun süre çadırlarından çıkamamışlar: bölgenin içlerine doğru harekete geçmeleri ancak haftalar sonra olanaklı olmuş. Bir orman yoluna girmişler; elde sadece bir kaç traktör varmış, arabaları bunlarla çekiyorlarmış. Organizasyon gerçekte yokmuş; içlerinden birilerini bir yere, ötekilerini başka yere plânsızca gönderiyorlarmış. Nihayet yerlerine ulaşınca hemen konut yapmaya girişmişler. Ve ortaya çıkmış ki yerleşecekleri yerde içme suyu yokmuş, ya da toprak tahıl ekimine uygun değilmiş. Beraberlerinde getirdikleri atlar, büyük baş hayvanlar için ot depolamak istemişler, ama bu kez de iş gücü eksikliği olduğu görülmüş.

İlk ekipler iyi ki zorluklara dayanıklı erkeklerden oluşturulmuştu. Buna rağmen ilk aylardan sonra gelenlerin önemli bir bölümü ilk öncü grubu terketmiş ve Birobican'dan ayrılarak kısmen Kabarovsk'a ve Vladivostok'a, kısmen de İrkuts yönüne gitmişlerdi. Ama çekirdek

ekip kalmıştı ve ilginç olan da şuydu: kalanların hepsi genç insanlar değildi; kalanların büyük bölümünü daha yaşlı, tecrübeli, ciddi, aklı başında adamlar oluşturuyordu.

Kısa süre sonra, ilk kolonizasyon çalışmasında çerçevesinin çok geniş tutulduğu görülmüştü. Gruplar neredeyse bölgenin 150 km kadar içine gönderilmiş, merkezden bu kadar uzakta kalan bölgeler, yağmur dönemlerinde merkezden kopuk, zamanında inşaat ve başka malzeme takviyesi olanağından yoksun kendi başlarına kalmışlardı. Birobican'ın bu ilk kolonizasyon dönemi, öncüler açısından sadece fedâkarlıklarla dolu bir dönem değil, aynı zamanda bu sayede bütün ülkeyi ve halkı tanıma olanağını buldukları bir dönemdi, öte yandan Birobican'da kolonizasyon çalışmasını yöneten "Ozet" örgütü için de derslerle doluydu. Başlangıçta yapılan organizasyon hataları manevi zararlar da vermiştir; bundan öncüler değil —öncü çekirdek orada kaldı ve bugün Yahudi Göçmenler kıtasını ve Birobican'ın yerel yurtseverlerini oluşturuyorlar— daha çok eski yahudi merkezlerinde yaşayan Yahudiler, Yahudi coşkusu ve duygusallığıyla başlarından geçenleri buradaki yakınlarına yazan Yahudilerin mektupları sayesinde etkilendiler. Fakat bunların hiç birisi Birobican eserini kesintiye uğratamadı.

Öncüler en sonunda Valdheim'a nasıl geldiklerini anlattılar. Göçlerden önce yapılan keşif gezilerinde bu toprakların kolonizasyon çalışması için özellikle uygun olduğu söylenmişti. Ormanda çadırlarını kurmuşlar. Onları geyikler, yaban keçileri, yaban domuzları ve ayılar karşılamış. Göçmenler toprağı açmaya başlamışlar. Ve iki yıllık çalışmanın ardından, kendi Sovyetine sahip olan Valdheim Köyü kollektifi, bu yıl kuruluşunun birinci yıldönümünü tiyatro, müzik ve konuşmalarla kutlamıştır. Valdheim'ın telefonu var, elektrik de veriliyor. Bir okula sahip olan ve kısa süre sonra otoyola kavuşacak olan Valdheim'a işlemesi için 15.000 hektar toprak verilmiştir. 1930 yılında bu toprakların 114 hektarına meyve ekilmiş. Valdheim aynı zamanda bir "ilaç merkezi", burada ilaçlar ve bir de pansumancı var. Valdheim aynı zamanda bir "veteriner merkezi"; burada atlar ve inekler de iyileştiriliyor. 300 domuz alan bir ahır, 2500 tavuk yumurtası alan bir kuluçka makinesi, 700 tavuk kapasiteli bir tavuk çiftliği Valdheim'ın yeni servetleri arasındadır. Köylülere her gün 10 kopek, yarım litre süt —çocuklara bir litre— veriliyor, istedikleri kadar da sebze ve bal yiyebiliyorlar. Valdheimlıların yüzleri gülüyor, haksız da değiller.

Balın Aktığı Yer

Ertesi sabah atlarımızı toplamamız uzun sürdü, çünkü üç atımızdan ikisinin Valdheim'ın atları olduğu ortaya çıkmıştı ve şimdi onları bize vermek istemiyorlardı. O atların yerine başka atlar verdiler, ama bu kez de eğerlerle ilgili sorun çıktı. Tihonkaya'ya geri döndüğümüzde neredeyse öğlen olacaktı.

Ertesi gün plânlarımıza göre ülkenin içlerine doğru, Birefeld'e doğru yola çıkacaktık. Ne var ki bu pek kolay değildi. Bu yolculuk için teknik hazırlıklar yapılmalıydı. Birefeld Tihonkaya'dan yaklaşık 60 km uzaklıktadır. Kışın araba bu yolu birbuçuk iki saatte alır. Yazın yolun sadece yarısını arabayla katetmek mümkün, bu da sadece iyi havada. Yolun geri kalan bölümü için arabayı Birefeld'e çekecek bir tanka ihtiyaç duyuluyordu. Tank sadece eşya, erzak ve malzeme değil, aynı zamanda Birefeld"ten Tihonkaya'ya gelen insanları da taşıyan büyük, karmaşık bir yapıya sahip demir bir yük arabası çekmekteydi.

Hareket saatini sabah sekiz olarak saptamıştık. Sırt çantalarımızı yüklendik, battaniye ve erzaklarımızı alıp sala yürüdük, çünkü araba ve tank Bira'nın öte yanında bekliyordu. Bu araba mükemmel bir parçaydı; kasası özel bir telden örülmüştü; bu şeye "Hagenbeck Sirki" adını verdik. Tel kafes içinde kasalar ve balyalar üstünde oturmuş nakledilecek yırtıcı hayvanlar gibiydik. tank bir "Kletrac" tırtıllı tekerlekli muazzam bir makineydi. Öteki taşıt, taliga da doluydu. Bir sürü genç, görevliler, geriye dönen tatilciler ve bir kaç da yeni göçmen yer alıyordu bu araçta. Ve yolculuk başladı.

Biz arabamızla önden gidiyorduk. Arabayı Birobican Araba ve Traktör Parkları yöneticisi kullanıyordu. Olmüts'den gelen bu Çek-Avusturyalı eski savaş tutsağı, Yahudi değil Birobican için görevlendirilmiş, işini mükemmel biçimde yapan halis mulis bir Çek'ti. Yanında da Robinson oturmuştu.

Önceleri yol çok girintili çıkıntılı olmasına rağmen oldukça rahattık. Yedinci kilometrede ilk kez durduk ve ormana girip orada kurulmuş arıcılık tesislerinde bal ve baldan yapılan alkollü bir içki tattık. Sonra 18. km'ye kadar yolculuğa devam ettik. Burada yüksek ağaçlı bir orman vardı; tank motoruyla çalıştırılan biçki makinesi sessizliği bozuyordu. Burada da yakınlarda bir yerde arıcılık tesisleri kurulmuştu; bal ve baldan yapılan içkilerden tattık yine. Bir süre sonra ata binmiş yanlarında harika bir köpek olan bir inceleme grubuyla karşılaştık. Atlıların omuzlarında tüfekler asılıydı ve yanlarında av için bir çatal haline getirilerek birbirine bağlanan, baston görüntüsü

veren ama anında tüfek desteği haline getirilen tuhaf malzemeler vardı.

Sonra 22. kilometreye kadar ilerledik. Yol, "Hagenbeck Sirki"nde oturan bizler için giderek tehlikeli olmaktaydı: Yoldaki derin çukurlara düşen araba sağa sola savrulup durmaktaydı, yay düzeneği artık pek iyi değildi. Sandıklarımızın üzerinde dansediyorduk; kafalarımız tavana vuruyor birbirimizin üzerine yığılıyorduk. Gerçi bütün bunlar çok komikti ama canımız da yanıyordu. 22. kilometrede konservelerimizi pişirdik. 300 km'lik ormanlık yolu yaya katederek Çin'den gelen ve arkadaşlarını, köylülerini arayan bir Udeh'le karşılaştık. Arkadaşları Birefeld'te adını küçük bir yerleşim merkezine de vermiş olan Bomba Tepesinde çalışıyorlardı. Udeh'e bizi izleyen tankta yolculuk edebileceğini gösteren bir pusula verdiğimizde çok mutlu oldu. O da bütün Udehler gibi yalınayak, sırılsıklam ve son derece açtı: verdiğimiz konserveyi ne yapacağını bilemiyordu. 23. kilometrede Birobican'ın en büyük arıcılık tesisini gezip yine üretilen ballardan ve içkilerden tattık... Bu arıcılık tesisi eski ortodoks papaz İvanov tarafından yönetiliyordu. Tutkulu bir arıcı olan İvanov Yahudilere arıcılığın püf noktalarını öğretme görevini koymuştu önüne. 23. kilometredeki bu tesislerde üretilen bal Birobican içinde en iyi baldır; bu bala ıhlamur balı denir, çünkü bu tesisin etrafında devasa ıhlamur ağaçları bulunur, ağaçlar arasında da kadife ağacı denen nadir ağaçlar vardır. papazın yardımcısı ak saçlı yaşlı bir Yahudi bir yıldır burada çalışıyor. Ustasıyla arası pek iyi değil, çok ve severek mızmızlanıyor, ama mutlu ve sağlıklı; bana öyle geliyor ki el değmemiş bu ormanlarda arıcılık yaptığı için de içten içe mutluydu.

Önce yolculuğumuza arabayla devam ettik. Çukurlar giderek daha korkunçlaşıyordu. Nihayet ormandan çıkıp yarı bataklık yarı bozkır olan, yer yer vahşi koruluklarla kaplı bir araziye girdik. Şasesine kadar suya batan arabayı çıkardık sudan; Aron tepeden tırnağa ıslak, simsiyah balçıkla sıvanmıştı; korkunç görünüyordu ve gezinin sonuna kadar lekelerin çıkarılması mümkün olmayan kir pas içindeki giysileriyle dolaştı. Sonunda yolculuğumuza arabayla devam etme kararından caymak zorunda kaldık. Bu arada bize yetişmiş olan tankın yardımıyla hızlanma girişimlerimiz de başarısızlıkla sonuçlandı. Önce iki kez tank yardımıyla bataklıktan çıkarıldık, ama sonraları bu da sonuç vermedi. Arabadaki eşyalarımızı sıkıca bağlayıp tankın çektiği taligaya bindik, arabayı da yedeğimize aldık. Saatte 4,5-5 km'den fazla yol alamıyorduk. Tank bir çok kez durmak, geri dönmek zorunda kaldı, yağmur yolu öyle geçilemez kılmıştı ki tank defalarca stop etti ve geri dönmek zorunda kaldı.

Gece olmuştu. Aydınlık Doğu-Asya gecesi, serinliği ve sert çizgileriyle gelmişti. Şimdi yavaşça yaklaşmış olan yumuşak dağların üzerinde yükseliyordu ay. Akşam geç vakit nihayet Birefeld Traktör İstasyonuna ulaştık, bizi bir grup genç traktör sürücüsü karşıladı. Bir kaç kez taliga'dan aşağı yuvarlanmış olan Udeh, traktör sürücülerinin sivrisineklerden korunmak için yaktığı büyük ateşe koşmuştu hemen; kurunmak için oturdu ateşin başına. Nereden geldiğini ve nereye gitmek istediğini soran gençlere sadece iki sözcükle yanıt verdi: "Udeh-Bomba". Ertesi gün ona Bomba'da, tanıdıklarının yanında rastladık. Sevinçle sırıtıyor ve ötekiler gibi kayalara çömelmiş oturuyordu.

Birefeld

Traktör İstasyonundan, aslında adı Aleksandrovka olan köye kadar daha 20 dakika yaya yürümek zorundaydık. Vardığımızda önce, eğri büğrü, camları kırık ve oldukça kirli lokantada kaldık, sonra bir veterinerin yanında yer gösterdiler: Bize laboratuvarlardan birini ayırmıştı. Açılır kapanır ayakların üzerine çuval bezlerini gererek son derece ilkel yataklarımızı kurduktan sonra duvarlarda asılı duran korkunç aletleri inceledik: Atlar için forsepler, inekler için şırıngalar. Bir sandığın üzerinde de altında "Dikkat Zehir!" yazılı bir kurukafa resmi vardı. Sonra tahtakurularını sayarak örtülerimize sarındık, —Turin iç çekiyordu— ve uyuduk.

Sabahleyin soğukla uyandık. Tarlaların üzerinde sis vardı. Hava kapalı rüzgârlı ve hiç te iç açıcı değildi. Tarım uzmanının küçük evinde çokça tereyağ, süt ve balla güzel bir kahvaltı yapıp köyü dolaşmaya başladık. Aslında Birefeld, Moskova Lenin Akademisinin Aleksandrovka köyünden sekiz kilometre uzakta kurduğu ve şimdi Birlik Tarım Komiserliğinin işlettiği bir deneme istasyonunun adıdır. Bu deneme alanının adı Yahudi göçmenler tarafından, şimdi artık Birefeld adını taşıyan bir köy Sovyeti'nin merkezi olan eski Ukrayna Kolonist köylerinden birinden alınmıştır. Yahudi kolonisi Birefeld ise 1931 yılı içinde, Aleksandrovka'dan 4 km uzakta bulunan eski Ukrayna köycüklerinden Alekseyevka'ya nakledilecek. Orada sadece üç Ukraynalı aile yaşıyormuş diğerleri gitmişler. Aleksandrovka daha büyük bir yerleşim için yeterli su olmadığından, Alekseyevka'da ise büyük ve temiz bir sürü kuyu bulunduğundan bu taşıma işlemi gerçekleşecek.

Birefeld Eylül 1930'da 400 nüfusa sahipti, çifliklerin %90'ı ise kollektiflerde birleşmiştir.

Birefeld şimdiye kadar yoğun biçimde tahıl üretimi yapmıştır. 1930 yılında 1542 hektar ekilmişti, 1931 yılı için ise 3000 hektar öngörülmüştür. Ne var ki bu yıl tahıl üretimi düşürülecek ve tahıl yerine soya fasulyesi, mısır ve başka teknik ürünler ekilecek, Ayrıca işletme meyve ve sebze üretimiyle de geliştirilecek. Arıcılığın geliştirilmesinin yanı sıra, bir tereyağ fabrikasıyla bağlantılı olacak büyük bir mandıradan başka bir de keçi çiftliği kurulması plânlanmıştır. Başka toprak parçaları da ıslah edilecek. 1931 yılında Tihonkaya yolunun yapılması da gündeme gelecektir. Ancak çok sayıda köprü yapılmak zorunda olduğu için bu yolun bir milyon Rubleden aşağıya malolamayacağı görülmektedir.

Birefeld iki yıl içinde büyük ihtimalle bir istasyona da sahip olacak, çünkü Tihonkaya Amur tren yolu Birefeld'ten de geçmektedir.

Kolonistlerin evleri kısmen yoksul, okul ve çocuk yuvası neredeyse bakımsız denebilecek durumda. Bunun nedeni biraz koloninin yoksulluğu, biraz da insanların böyle kuruluşları sevk ve idare etmede gösterdikleri beceriksizlikten kaynaklanıyor. Genç traktör sürücüleri çok iyi bir izlenim bıraktılar; becerikli, yürekli adamlar var aralarında, son derece de iyi işçi· ve avcılar, ama bu adamlara daha iyi barınaklar yapmak gerekiyor.

Birefeld'in en ünlü figürlerinden biri, herhangi bir aşk hikayesi nedeniyle Ukrayna'daki Alman köylerinden birinden Birobican'a gelmiş yaşlı bir Alman köylüsüydü. Bugün artık Birefeld işletmesinin sorumlularından biri olmuş. Kollektifin yöneticisi olan bu kişi —burada kollektifin ve Sovyet'in başkanı ayrı kişidir— son derece olumlu bir izlenim bıraktı bizde. Kollektif Yöneticisi Birefeld'e atanmış Yahudi olmayan biri olduğu için kendisini Birefeldliler'in muhalefetine rağmen kabul ettirmişti.

Evlerin çoğunu dolaşıp kolonistlerle sohbet ediyor, tahılın makinelerle nasıl dövüldüğünü izliyorduk, bu arada insanların tereyağ dağıtımında yapılan farklı muameleler üzerine yakınmalarını da dinledik.

Birefeld şimdiden, Biriobican'ın, durumu olumlu değerlendirilebilecek yerlerinden biridir. Birobican'ın büyük ihtimalle Valdheim'dan daha geniş olanakları var. Boş toprakların bolluğu, el değmemiş ormansız hatta kısmen bozkır karakteri gösteren arazi, bahçecilik, sığır ve keçi üreticiliği yapma, teknik ürünlerin ekimi ve bunların endüstriyel tesislerde hemen işlenmesi olanağı Birefeld'e büyük bir gelecek sunmaktadır. Ne var ki bunun için ana koşul (organizasyonun daha iyi olmasının dışında) yolun yapılmasıdır. Bu merkeze iki üç ay

boyunca sadece tankların yardımıyla maceraya girişerek ulaşılması akıl alacak gibi değil.

Birefeld'in bir özelliği var: Subbotnikler. Mavi gözlü, küçük burunlu, sarı saçlı tipik Slav, Büyük Rus köylü kadın ve erkeklere rastlıyorsunuz. Bunlara Rus olup olmadıkları sorulduğunda, Rus değil, Yahudi olduklarını söylüyorlar. Adları sorulduğunda ise örneğin Abraham Moisseviç Nikoforov diyorlar. Bu insanlar, Korkunç İvan döneminde, yani şöyle bir 400 yıl önce meydana çıkmış, Hıristiyanlıktan Yahudi dinine geçenlerin oluşturduğu bir tarikattandır. Mezhepleri itibariyle dinlerine son derece bağlı bu ortodoks Yahudiler erkek çocuklarını sünnet ettiriyorlar, kızlar dini kurallara göre evlendiriliyorlar ve bütün tatil günleri yine dini kurallara göre yaşanıyor.

Birefeld'te katıksız Rus olan "Yahudiler"in kutsal Yahudi bayramlarının ne zaman olduğunu bilmeleri, öte yandan Yahudi traktör sürücülerinin Yom Kippur'un ya da Yahudilerin yeni yıl bayramının hangi gün olduğunu unutmaları tuhaftı. Bir zamanlar Rusya'dan Sibirya'ya sürülmüş olan bu Sobbotnikler, Sibirya Yahudilerinden Doğu Asya'da bir Yahudi ülkesi kurulacağını öğrenmişlerdi. Bunu öğrendiklerine çok memnun olmuşlar ve hükümetten oraya göç etmelerine izin vermesini istemişlerdi. Hemen hepsi zengin ve rahat koşullar içinde yaşayan Yahudilerdi. Mallarını mülklerini satıp Birobican'a gelmişlerdi. Ukraynalı köylülerin terkedilmiş evlerine yerleştikleri Birefeld'te gerçek Yahudilerle büyük bir uyum içinde çalışıyorlardı.

Ertesi gün traktörle 8 km ötedeki Deneme İstasyonuna gittik. Yolda Bozkır Yerleşimi denen bir yerde durduk. Burası 1928 yılında gerçekleşen ilk yerleşimlerden biri; son derece plânsız kurulmuş. Buraya yerleştirilen toplam 10 aileden altısı Bozkırı terkederek kısmen Tihonkaya'ya kısmen de Valdheim'a taşınmışlar.

Bir kaç genç kolonist de Bozkır'dan İcor Komününe geçmiş. Geriye kalanların sayısı fazla değildi, ama Rovdies gibi dikkat çekici kişiliklerdi. Sonbahara kadar başlıca işleri yük arabacılığıydı. Sonra bir ültimatom verilmiş: Ya Birefeld Kollektifi'ne katılacaklar, ya da bölgeyi terkedecekler. Çoğunluk burada Birefeld Kollektifi'nin bir şubesini açmaya karar vermiş. Çok sayıda ve güzel kızlara sahip bir aile atların bakımını üstlenmiş.

Deneme İstasyonundaki tablo ise bambaşka: Bir canlılık ve hareket egemen, her taraftan çalışma sesleri geliyor. Traktör ve otomobillerin tamir edildiği büyük mekanik atölyede aynı zamanda elektrik de üretiliyor, ama sadece bir kaç saat süreyle. Büyük ihtimalle atölyeleri

Tihonkaya ya da Birefeld'e taşıyacaklar. Asıl Deneme İstasyonu laboratuvarların bulunduğu çok sayıda küçük bina, profesörün —ünlü bir Rus tarım araştırıcısı olan Profesör Yusefoviç 1931'de Vladivostok Üniversitesine geçecekmiş— oturduğu büyük bina ve hava istasyonunun da bulunduğu deneme tarlalarından oluşuyor. Profesörün evi Avrupa kültürünün yaşandığı bir ada: Piyano, halılar, kütüphane, gümüş takımlar, masa örtüsü ve peçeteler. Bütün bunlar vahşi doğanın ortasında insana biraz garip geliyor.

Bu tür bir Deneme İstasyonu son derece gizemli. Sıra sıra soya fasulyesi ve mısırın önünde duruyorsunuz; fasulyelerin bazıları büyümüş, bazıları hiç boy vermemiş, mısırların bazıları hâlâ yeşil, bazıları ise danelenmiş, yaprakları öyle büyümüş ki arkasına adam gizlenebilir, ötedekiler ise küçücük, buruşmuş. Tarlalardan birinde şu topraktan, birinde bu topraktan var. Bu toprak şu derece ısıya sahip, bunun ise üç derece daha az ısısı var. Keten, kenevir ve başka lifli bitkiler de mevcut. İstasyonda ayrıca pirinç ve şekerkamışının çeşitli türleri üzerine denemeler yapılıyor, meyve ağaçları ve arılara ilişkin de denemeler sürmekte, ve bütün bunlara göç eden Yahudilerin ekonomilerini kurmak için girişilmiş. Artık şu ya da bu ürün tesadüfen ekilmeyecek, protokole göre ekim yapılacak. Gizemli rakam ve çizgilerin yer aldığı dosyalar mevcut. Buradan çıkan sonuç: Bir soya yağı fabrikası, bir konserve fabrikası, bir şeker fabrikası.

Deneme İstasyonu'ndan bir kaç yüz metre ileride her yanı otlarla bürünmüş toprak bir tepe vardı. Bu toprak yığını —içine girmek çok zahmetli— ilk kolonistlerin 1928 yılında ibadetlerini yapmak için kurdukları bir yerdi. O zamanlar henüz kasabadan tamamen kopmuş durumdalardı; ilk yaptıkları şeylerden biri bu "tapınak" olmuştu, hem de dünyanın en tuhaf Yahudi tapınaklarından biri. Şimdi tapınak bomboş, hiç kimse bayramlarda gelip burada dua etmiyor.

Başına Buyruk Biri

Birobican'ın en güzel yerlerinden biri olan bu arazide dolaşırken kovanların bulunduğu harika güzellikteki yere —60 arı kovanı el değmemiş, kimsenin ekmediği her yanı ıhlamur ağaçlarıyla kaplı bu yere konmuştu— gitmek için yola çıktığımızda, Byeruşka köyünden geçerek güneye Lazareva üzerinden Amura giden yolda arkadaşımız Fink'i içtenlikle selamlayan bir arabacıyla karşılaştık. Atlar burunlarından soluyorlardı, araba yeni kesilmiş samanla yüklüydü. Büyük boylu, yapılı, ak saçlı ve bıyıklı arabacı kasketini ensesine

kaydırmıştı; durmadan kırbaç sallıyordu, sanki gerçek bir Rus ya da Ukrayna köylüsüydü karşılaştığımız. Yahudice konuşan bu adamın kim olduğunu kısa süre sonra öğrendik.

Orta büyüklükte Ukrayna kentlerinden birinden gelen ve eski bir avukat olan bu adamın yakınlarının büyük bölümü pogromlarda hayatlarını yitirmişlerdi. O da üç yıl önce, kütüphanesini satmış, Ukrayna'dan ayrılmış ve batı Avrupa kültürünü arkasında bırakarak, artık pek genç olmayan köylü Ukraynalı bir kadınla Birobican'a gelmişti. Geçmişin üstüne çizgi çekmiş, eski kişiliğini bırakmış yepyeni bir kişilik almıştı. Onu Birobican'da görenler karşısında duran adamın bir entelektüel, Rusça ve Yahudicenin yanısıra su gibi Fransızca ve Almanca konuşan ünlü bir avukat olduğunu anlamazdı..

Arabasından atladı, atlarını kurulayıp kendi terini de sildikten sonra şöyle dedi: "Zor işler..." Arabasının yanında evine kadar yürüdük. Bizi davet etti, kısa süre sonra odasındaydık. Son derece temiz, beyaz badanalı ve kuru bir odaydı burası. Köşedeki büyük köylü masasına oturduk. Kendisi alçak bir tabureyi odanın ortasına koyup oturmuştu; kaba elleri dizlerinin üzerinde bir sanık en azından bir tanık gibi oturmaktaydı.

Artık gençliğini arkada bırakmış elli yaşlarındaki eski avukat "Ben" dedi "ben Ukraynalılarla birlikte çalışamıyorum."

"Neden?"

"Pogromları unutamıyorum."

"Ama buradaki Ukraynalıların pogromlarla ne ilgileri var! Ukrayna'da Yahudilerin öldürüldüğü dönemde büyük çoğunluğu Birobican'daydı!"

"Önemli değil. Ben buraya sadece Yahudiler arasında yaşamak için geldim."

"Öyleyse neden Birefeld'e, ya da Valdheim'a gitmiyorsunuz? Orada her yer bomboş gelenlerin tümü Yahudi olacak."

"Birefeld'e gitmek istemiyorum. Kollektifle ilgili hiç bir şey duymak istemiyorum çünkü."

"Öyle mi bu elbette farklı bir şey; Kollektifle ilgili hiç bir şey duymak istemiyorsunuz demek? Peki ama neden? Birefeld'te gelişme yok mu dersiniz? Orada genç insanlar olağanüstü iyi çalışmıyorlar mı? 1928 yılında yapılan hatalar düzeltilmedi mi?" Bu son soruları Fink sormuştu.

Yaşlı adam omuzlarını kaldırdı: "Yapamıyorum. ***Kendi*** ineklerine, ***kendi*** atlarına, ***kendi*** domuzlarına sahip bir köylü olmak istiyorum. Ama olmuyor!"

"Olmayan ne?"

"Burada tek başına ekip biçmek! Çok zor. Toprak kurutulduğunda bir cennet burası. Ama ben bunu tek başına yapamam, makinelere ihtiyaç var..."

"Demek ki tek başına böyle bir işin başarılamayacağını görüyorsunuz, ama buna rağmen gitmiyorsunuz Birefeld'e. Burada da kalıp Ukraynalılarla birlikte çalışabilirsiniz, onların da bir kollektifleri var! Ya da Byeruşka'daki üç dört aileyle, Bozkurda'kilerin yaptığı gibi Birefeld'in bir şubesini örgütleyebilirsiniz!"

Durmadan omuzlarını kaldırıyor, elleriyle dizine vuruyordu. "Yapamam! Yalnız kalmak istiyorum."

Ukraynalı eski avukat yalnız olacaktı; iki ineği, iki atı, domuz ve tavuklarıyla geçinip gidecek. Ama yalnız olacak.

Birobican, bilinmez bir aksiyoner için —Filistin'de esas itibariyle Lord Melchett'in mirasçılarıdır bu aksiyonerler— toprağı en ucuz biçimde, makine kullanmadan çıplak elleriyle verimli kılan kahverengi, sarı ve kara derililerin yaşadığı bir sömürge ülke değildir. Birobican, modern kolonizasyonun, ya bir sömürge halkının sırtında, ya da makineyle bütünleşmiş kollektif insanlarla sosyalizm temelinde gerçekleşebildiğine bir kanıtdır. Filistin'de Yahudi göçmenler sömürge köleleri olmadıklarını sanıyorlar; daha çok, ülkeye bir tür özlemle beklenen kurtuluşu getirdiklerine inanıyorlar. Gerçekte ise daha yüksek seviyeli sömürge kölelerden, usta ve işçilerden başka bir şey değiller. Filistin'de, Şeria Vadisinde, ya da Ölü denizde toprakaltı servetlerinin çıkarılması, yeni bir endüstrinin kurulması Kongo, ya da Fas'ta olduğundan farklı gerçekleşmiyor: Öncelikle aksiyonerler var, bankalar ve başka "çıkar sahipleri" söz konusu. Toprakaltı servetleri onları çıkaranlara değil, bunları çıkarttıranlara ait. Sonra ucuz işçi peşine düşülüyor. En çok tercih edilen de kendisi için ya da herhangi bir "düşünce" için çalıştığını sanan işçiler elbette. Bu işçilerin böyle düşünmeleri sağlanıyor ve işgüçleri kullanılıyor.

Kolonizasyonun yöntemi bu. Bu sömürgeciler Kongo'dakilerden hiç farklı olmayan canilerdir. Fakat bunları bilmelerine rağmen Siyona dönüşü müjdeleyen ve gerçekte geriye dönenler için sırtlarına inecek olan kırbaçtan başka bir anlamı olmayan bir idealizm söylemini kullananlar ise, iki kat suçludur.

Oysa Birobican'da durum çok farklı. Kolonizasyona tabi kılınan bölgenin sosyalizme eklemlenmesi tek tek güçsüz olan kişileri kollektifte bir bütün haline getirmektedir. Doğaya egemen olmak için, onun muazzam gücü karşısında tek tek duran güçler modern tarım ekonomisinin makineleriyle birleşiyorlar. Ölüm ve felaketi kusmak için zeytin dağına yürüyen tank bataklıklardan geçiyor ve şimdi bile

hâlâ ulaşılamaz olan Birobican'ın düzlüklerine biçerdöğerleri, köylü arabalarını, sahra mutfaklarını, makinelerin ve tankların sahibi olan kolonistlerin eşyalarını taşıyan yük arabalarını çekiyor! İnsanlar birey olarak bulundukları özverileri ortak çalışmanın ürünü sayesinde on kat fazlasıyla geri alıyorlar.

Eski avukat bütün bunları anlamamıştı. Byeruşka'da şimdi öfke ve yalnızlık içinde oturuyor, Birefeld'in nasıl geliştiğini ve büyüdüğünü görüyor ve kendisine neden acınmadığını da hiç anlamıyor.

Herkes Kendisinin Tarım Uzmanı

Tihonkaya'ya dönüş pek kolay değildi. Yarım gün boyunca traktör aradık —hiç bir yerde tank yoktu— nihayet bir traktör bulduk, sonra bir dizi eski Rus köylü arabası zincir halinde traktörün arkasına bağlandı; hareket ettiğimizde onaltı tekerlekli bir solucan geliyordu peşimizden.

Geriye dönüşümüzden bir akşam önce kulüp ve okul binasında halkın yaptığı bir toplantıya katıldık. Hasat çalışması ve ekim planı üzerine şiddetli bir tartışma vardı. Kadınlar tartışmaya yoğun biçimde katılıyordu. Traktör sürücüleri bir köşede toplu halde oturmuşlardı; bu sürücüler Birefeld kolonistleri arasında bir tür öncü ekip durumundalar, hepsi entelektüel, uyanık çocuklar. Bu toplantıda da başka yerlerde olduğu gibi, kolonistlerin mesleki açıdan tarım işçileri olarak eğitilmeleri sorunu gündeme gelmişti. Sadece Birobican için değil, bir dizi Yahudi kolonisinin varlığını sürdürmesi için de büyük bir anlamı olduğundan bu sorun epeyce önemli. Nerede genç bir Yahudi kolonistiyle karşılaşsanız beş dakika sonra şu açıklamayı duyuyorsunuz: "Tarımı uzmanı olmayı çok istiyorum." Hepsi eğitim görmek istiyor, her kolonist kendisinin tarım uzmanı olmak niyetinde! Bu hem iyi hem de kötü. Bu isteğin emekçi Yahudi gençliğinin öğrenme azmini ifade ettiği için iyi. Fakat belki de burada gündemde olan, Yahudilerin getto bilgililiğinin, Yahudilerin zihinsel faaliyete eğiliminin küçük bir kalıntısı, geçmişin bir gölgesidir: Bedensel çalışmanın küçümsenmesinin şu ya da bu biçimde yeniden gün ışığına çıkması. Genç Yahudi kolonistlerin büyük bir bölümü, iyi birer köylü, iyi birer kolonist olmalarına rağmen, aslında görevlerinin basit birer kolonist olmaktan daha yükseklere ulaşmak olduğunu, bilgi alanında belli bir işlevleri bulunduğunu düşünüyorlar. Bu durumdan olumlu sonuçlar çıkarılabilir, bu yapılıyor da. Çok sayıda genç kolonist bir yıllık pratik çalışmanın ardından, Kabarovsk ve Vladivostok'a okula

gönderiliyorlar. 1931 yılında Birobican'da, Amur kıyısında büyük bir tarım-teknik okulu açılacak, elbette sadece Yahudiler için değil Yakın-Doğudaki bütün milliyetlerden bütün kolonistler için düşünülen bu okul genç Yahudi kolonistlerin bilgi edinme isteğini büyük ölçüde karşılayacaktır.

Birefeld'te bir kaç kez Ş. ailesinin yanında kaldık. Küçük, neredeyse bir adam boyu bile olmayan tek odalı, bir zamanlar Ukraynalılara ait bir kulübede kalıyordu bu aile. Kulübenin eski sahipleri, onbeş yıl önce, son çocuklarına kadar vebadan ölmüşlerdi. Aile son derece güzel onsekiz yaşında bir genç kızla kardeşi, güçlü tamamen köylüleşmiş genç Ş. ve kırk yaşlarında hayat dolu kadın olan anneden oluşuyordu. Petlyura dönemindeki bir pogromda babaları öldürülmüş, aile her şeyini yitirmişti. Önce iki büyük kızkardeşten büyüğü Birobican'a gelmiş, kısa bir süre sonra da küçük kızkardeşle anne göçetmişlerdi. Evin çevresindeki bahçede bir sürü meyve vardı. Kollektife üye olan Ş. ailesinden oğul ve büyük abla tarlada çalışıyorlar, aynı zamanda kendi sebze bahçelerinde yetiştirdikleri kabak ve patatesleri de satıyorlardı. Küflü odada açlık çekilmiyordu.

Genç Ş. çok hoşnutsuzdu. Birefeld'te bir şeyler öğrenme olanağı bulunmadığından yakındı; tarım uzmanı olmak istiyordu! Erkek kardeş ise tam bir dikkafalıydı; küçük bir anlaşmazlık nedeniyle Gençlik Birliği'nden çıkmıştı, belli ki muhalif olmak hoşuna gidiyordu. Onun da amacı tarım uzmanı olmaktı. Ayrıca oğlanın şiir yeteneği de vardı biraz. Birobican üzerine Yahudi halk ozanlarının yazdığı tarzda, "Komzet" ve "Ozet" hakkında pek olumlu şeylerin söylenmediği bir destan yazmıştı. Bu genç kolonistin düşünceleri için tipik olduğundan ilk kıtalar aynen aşağıya alınmıştır:

Bütün ülkelerden duyuluyor sesi
Birobican Yahudi ülkesi olacak,
Minnet duymalıyız bu nedenle
Kızıl Sovyetler Birliğine.

Bir Ukrayna Yahudisiyim,
Yakınında Polonya sınırının
Birobican üzerine
Kitabını okudum Bruck'un.

Tam üç gün boyunca okudum
Bir anlam buldum kitapta
Ve karar aldım
Hayatımda değişiklik yapmaya.

Bir yurdu var bütün halkların,
Bütün halklar toprağı ekip biçiyor
Sadece zavallı Yahudiler
Toprağın altına gömülüyor.

Yahudiler ve Kazaklar

Yeniden harekete geçtik, ama yarım saat sonra bir kez daha durmak zorunda kaldık. Gökyüzü bulutlu, hava boğucu, yolculuk sarsıntılı ve yorucu. Defalarca takılıp kaldık. Araçlarından atlayan traktör sürücüleri tüfeklerini doğrultup yüksek otların arasında sülün ve keklik avlamaya çalışıyorlar. Sonra ormana daldık. Yabani üzüm ve başka taneli meyveler aradık. Ardından traktör yeniden harekete geçti, arkasında hâlâ onaltı tekerlekli yaratık vardı.

Traktör sürücüleri Birobican'da yaşadıkları ilk deneyleri anlatarak hoşça vakit geçirtiyorlardı bize. İçlerinden gençten biri, Amur Kazaklarının Yahudilerin kim olduğunu bilmediklerini söyledi. 1928'de ilk Yahudi öncülerle karşılaştıklarında çok şaşırmışlar. Gerçi bölgeye kolonistlerin geleceğini duymuşlar, ama gelecek olan "Yahudiler"in nasıl bir halk olduğundan haberleri yokmuş. Çinliler, Koreliler ve Udehlerle ilişki içinde olan Kazaklar, içlerine kapalı olmalarına rağmen bu halklara karşı düşmanca duygular içinde değillerdi. İngiliz, Hollanda ve Alman burjuvazisinin sömürgelerde ektiği ırkçı gurur Ruslara yabancıdır. Kazaklar Yahudilerin sarı değil beyaz ırktan olduğunu gördüklerinde, Rusça konuştuklarını duyduklarında çok şaşırmışlardı, bugün bile Amur Kazaklarıyla ilişkilerin çok iyi olduğu söylendi bize. Elbette Kazak Kulaklarının, sosyalist tarım politikasının bu düşmanlarının, sosyalist politikanın temsilcileri olarak Yahudilerle ilişkileri —ulusal ve dini nedenlerle değil tamamen politik nedenlerle— iyi değildi. Ural'ın ötesindeki kolonistler gibi Sibirya Kazakları da hiç bir zaman Yahudi düşmanlığı yapmamışlardır. Sibirya'da hemen hiç pogrom olmamıştı. Yahudilerin sayısının az, aynı zamanda Çarlık sarayının uzak oluşu Sibirya'yı kanlı otokrasinin faaliyet alanının dışında bırakmıştı.

Yarı yola gelmiştik ki hava kararmaya başladı. 32. kilometrede bir Kızıl Ordu Bölüğünün öncüleriyle karşılaştık; bunlar "Ozet"in hasat için yardıma çağırdığı öncülerdi; Ağustos ve Eylül aylarında yağan yağmurlar hasat çalışmalarını geciktirmişti. Sadece Birobican kolonileri değil Doğu Asyanın diğer kolonileri de Kızıl Ordu'yu yardıma çağırmışlardı. "Özel Uzak-Doğu Kızıl Ordusu"nun Amur'daki tat-

bikatı yarıda kesilmiş Kızıl Ordu erleri ellerine silah yerine turpan almak için bölükler halinde her tarafa gönderilmişlerdi. Kızıl Ordu erleri, köylüler ve Kazak çocukları Amur kıyısındaki Blagoveşçensk civarından, tere batmış bir halde grup grup geliyorlardı. Tatbikat giysilerini iş giysileriyle değiştirmişlerdi. Bunların asker olduğu sadece asker şapkalarından ve taşıdıkları tüfeklerden belli oluyordu. Bir süre sonra komutanlara, en sonunda da traktör ve derme çatma yük taşıtımızı emanet etmek zorunda olduğumuz yük arabasına rastladık.

18. Kilometre yakınlarında bir bıçkıhanede geceledik, Bozkır bölgesinden demiryolu hattına geri dönen bir aile de bizimle kalmıştı. Büyük barakada kamp kurduk; Birobican'da traktör sürücülüğü yapan oğluna giden malzeme yöneticisi Beyaz Rusyalı yaşlı yahudi bizi oldukça fazla gözetiyordu. Altmışını aşkın adam sıra ve kerevetlerin arasında dolaşıyor çay ve süt buluyordu bizim için. Uzun masada —masanın üzerinde mumlar yanmaktaydı— oturup konserve ve soğuk sülünle birlikte çaylarımızı içerken bölmelerin birinden tuhaf bir melodi duyuldu: Yaşlı adam dua ediyordu. Yahudilerin yeni yılıydı. Dışarıda rüzgar devasa ağaçların arasında dolaşıyor, ormana dalıyor bıçkıhanenin çevresinde dolanıyor, çam, sedir köknar ağaçları inliyorlardı. Ötede bıçkıhanede ayıları, bu dönemde balla dolu olan kovanlardan uzak tutmak için nöbet bekleniyordu. Yaşlı adam dua etmekteydi. Bu yaşlı adamın dışında hiç bir Yahudi yeni yılın geldiğini bilmiyordu...

Geceyi çok huzursuz geçirdik. Barakada hava akımı vardı, rüzgar vızıldayıp duruyordu, huzurlu bir uykuya dalmamızı engelleyen başka şeyler de oldu. Ertesi sabah, ne traktörümüz, ne de eşyalarımızı koyabileceğimiz her hangi bir yük arabamız vardı; öylece kalakalmıştık. Bir Rus avcı avladığı büyük bir yaban domuzuyla geldi. Et sıkıntısı insanları çok etkilediği ve yaban domuzu kızartması özellikle leziz bir yiyecek olduğu için bu olay epeyce bir sevinç yarattı. Birobican'da büyük av mevsimi bu sıralar başlardı. Kazakların hemen hepsi avdaydı. Yanlarına atları ve arabalarını alıp mümkün olduğunca çok uzaklara gidiyorlar sonra el değmemiş ormanlara ya da Bozkıra dalıyorlar ve küçük ırmaklar boyunca avlanıyorlardı. Yaban ördeği ve kazlar Kuzeyden güneye uçmaya başlamış, yaban domuzu ve ayılar ormanın uçlarına kadar gelmişlerdi. Avcıların içinden en yüreklileri Cingan Dağlarında ve Amur boyunca kaplan avına çıkmışlardı; fakat söylenenlere göre 1930 Sonbaharında sadece bir tane kaplan avlanabilmiş. Nihayet küçük bir köylü arabası bulduk. Kısa süre sonra ormandan çıkmış Tihonkaya'ya gelmiştik.

Gençlerin Komünü İcor

Araştırmalarımızın ikinci etabı başlamıştı artık. Doğuya, öncelikle New York'ta, Sovyetler Birliği'ndeki Yahudi kolonileri, özellikle de Birobican için para yardımı toplayan "Ozet"in bir benzeri olan Kuzey Amerikan Yardım Örgütü "İcor"un adını almış olan İcor Komününe gitmek istiyorduk. Daha önce de söylendiği gibi "İcor", 1929 yılında içinde aralarında Yahudi olmayanların da bulunduğu Amerikalı bilim adamı ve uzmanlardan oluşmuş büyük bir inceleme grubu göndermişti Birobican'a. Amerika'dan gelen nakliyat ve yol yapımı ile ilgili makinelerin çoğunu "İcor" göndermiş, tavukçuluk için büyük kuluçka makinesini "İcor" armağan etmiş, Amurzet Kollektifine makine ve inşaat malzemeleri vermişti. Beyaz Rusya'dan gelen genç Kolonistler Voloçayevka Köyünde kurdukları kollektife son derece isabetli biçimde İcor adını vermişlerdi.

Posta treni yolu üç saatte almasına rağmen Tihonkaya'dan oraya ulaşmak kolay değildi. Transsibirya Demiryolunun durumu 1930 yılında pek iyi değildi; buna ilişkin Sovyet basını uzun uzun yazmıştı. Demiryolu parça parça değiştirilecek. Yetersiz tek hatlı tesisler yeni demiryolu ictinap mevkileriyle iyileştirilmeye çalışılıyor. Bir dizi tren kazası ve elbette bir ölçüde sabotajlar nedeniyle gecikmeler 48 saate varıyordu. Hareket çizelgesine göre davranmak olanaksızdı. Sonunda istasyon amiriyle bir anlaşma yaptık; batıdan doğuya giden posta treni geldiğinde bizi haberdar edecekti.

Ertesi gün de yağmur yağdı, hava çok kapalıydı. Tren hâlâ yoktu ortalıkta. Öğleden sonra beş sularında istasyonda çan çalmaya başladı. Trenin bir önceki istasyondan hareket ettiğini bildiren bu çan, köyün her tarafından duyuluyordu. Eşyalarımızı yüklenip istasyona koştuğumuzda geldiği bildirilen trenin batıdan doğuya değil doğudan batıya giden tren olduğunu öğrendik. Fakat öteki yöne gidecek trenin de kısa süre sonra geleceği söylendi. Ve gerçekten de tren geldi, ama dört saat sonra.

Sabahın ikisinde kovadan boşanırcasına yağan yağmurun altında, bileklerimize kadar suyun içine batmış halde Voloçayevka istasyonunda duruyorduk. Bir makasçı bizi evine aldı. İstasyondan sadece 9 km uzaklıkta bununan komüne ancak 24 saat sonra ulaşabildik. Sabahın erken saatlerinde sırılsıklam bir vaziyette yanımıza gelen bir Yahudi işçi üç saat boyunca çamura bata çıka yürümüştü İcor'a kadar. Ancak oniki saat sonra gelebilen bir arabayla nihayet akşamın dokuzunda yerimize ulaşabildik.

Komün demiryolu hattına uzak değil. Komünist Gençlik Birliği'nin tesisi olan İcor'da 75 komün üyesinden sadece ikisi otuz yaşın üstündelerdi. İcor'da sadece tek bir çocuklu aile var. Elbette yakında bir sürü çocuk olacak burada. Aileler yavaş ama mutlaka birleşecekler.

Gençler iki yıl içinde muazzam bir iş başardılar. Ne var ki yapılanlar sağlamlaştırılmak zorunda. Terkedilmiş bir meteoroloji istasyonuna yerleştirilmiş olan bu insanlara verilen sadece bir miktar hayvan ve yarı harap durumdaki barınak olanağıydı, sonra dört bir yanı gösterip "haydi!" demişlerdi.

İcor Komüncüleri 1930 sonbaharında Kabarovsk'a her gün kaymak ve beyaz peynir, haftada bir de tereyağ göndermişlerdir. Delikanlıların hepsi sağlıklı, güçlü ve en ilkel hijyen koşullarının olmamasına rağmen neşeli ve gelecekten umutlulardı. Bir odada üç ya da dörder kişi yaşıyor, döşeksiz kerevetlerde ve tahtalar üzerinde uyuyorlar; aralarında berberler, terziler var. Ortak mutfak —daha önce de söylendiği gibi komün olarak yaşıyorlar ve herkes istediği kadar süt, tereyağ, kaymak ve balık (et pek seyrek veriliyor) yiyebiliyor— sırayla yemek pişiren ve dağıtan dört kız tarafından idare ediliyor. Komünün tarım uzmanı komün üyesi değil, parayla tutulmuş. Gençler arasında, söylediğimiz gibi tek bir aile var, ama kadın çok genç, erkek de 28 yaşından fazla değil.

İcor'un sorunu işte tam da burada yatıyor. Ailelere, sadece gençlere değil, daha yaşlı olanlara da ihtiyaç var. Gençler bir yıl sonra, en azından askere gitmek için komünü terkediyorlar. Hepsi son derece sağlıklı, askerlik hizmetine, özellikle de Kızıl Donanma da görev almaya büyük eğilim gösteriyorlar, o nedenle de Kabarovsk ya da Vladivostok'tan geriye pek dönen yok; ya yükümlülükleri bittikten sonra da orduda kalıyorlar, ya da herhangi bir meslek okuluna gönderiliyorlar.

Ne var ki aile sorunu konut sorunuyla bağlantılı. İcor'u ziyaret ettiğimizde, yakıcı olan konut sıkıntısına son vermek için yeni, büyük bir bina yapılıyordu, ama çalışma temposu korkunç yavaştı. Bina kıştan önce kesinlikle bitmemiştir. İcor komüncülerinin her şeyi var: Çok iyi besleniyor, diğer ihtiyaçları için de ayda on ruble alıyorlar. Ancak: Konut! Konut! Bunu sürekli duyuyorsunuz. Bu sorun, İcor'un istikrarlı bir işletme olarak gelişebilmesi için çok belirleyicidir. Gençler okul çiftlikleri ve deneme çiftlikleri işletebilirler, ama kolonizasyon merkezleri yönetmek hayır! Gençler barakalarda yaşayabilirler, oysa aileler diğer alanlarda kollektif faaliyete rağmen, ailece aynı yerde ve başkalarından ayrı yaşamak zorundalar. Her komünün, her kollektifin temel kuruluşlarından biri olan çocuk yu-

vasının kurulması henüz İcor'da öngörülmemiş. Düşünülen şu: Nasılsa daha ortalıkta çocuk falan yok. Ama Komünün istikrar kazanması için ailelerin buraya çekilmesi isteniyorsa, çocuk yuvası yapımına da girişmek gerekir. Bütün komünlerde çocuklar en azından gündüzleri çocuk yuvasında bakılıyorlar, hatta bir çok komünde ev ve ailenin — özellikle de annenin— yükünü hafifletmek, öte yandan da çocuklara son derece temiz ve iyi barınaklar sunmak için sürekli çocuk yavasında kalıyorlar.

İcor Çocuklarının bir başka özelliği de yirmi kız arasında iki Kazak kızının bulunmasıdır. Bunların İcor'a gelişlerinin öyküsü ilginç. Bir yıl önce hayvan satın almak isteyen Komün, Ussuri kıyısındaki Kazak köylerine bir komisyon göndermişti. Satın alınan hayvanlar trenle taşınacaktı, ancak genç Yahudilerin büyük baş hayvanlar konusunda deneyleri olmadığı için onlara iki genç kazak kızı eşlik etmişti. Komün, kazak kızların öyle hoşuna gitmiş ki orada kalmışlar. her iki Kız da aileleriyle uzlaşıp, daha sonra erkek arkadaşlarıyla birlikte onları ziyaret etmişler. Kazakların elinden ne gelebilir? Eyvallah demişler onlar da. (Bu arada İcor'da ilk "küçük Yahudi Kazaklar" dünyaya gelmiştir.)

Güzel, boylu poslu, güçlü iki kazak kızına, Yahudiler çok mu hoşunuza gitti diye sorduk. Kahkahayla gülen kazak kızları "elbette!" dediler, "değişiklik olsun!"

Bu arada belirtilmeli: Kısa süre sonra Koreliler de Ruslarla olduğu gibi Yahudilerle de karışacaklar. Elbette Çinlilerle durum biraz farklı, ama bu sorunu araştırmanın yeri burası değil.

Komün bugünkü çerçevelerinin dışına çıkıp kolayca gelişebilir. 1930 sonbaharında 75 birinci sınıf damızlık büyükbaş hayvanı, iki damızlık boğası, dört atı, çok sayıda domuzu vardı.

Çalışma çok titiz biçimde paylaştırılmıştır. Bir grup mandıra işlerine bakıyor, diğer grup atlarla ilgileniyor, bir başka grup ise hesaplar, satınalma, tüketim merkezleri işleriyle uğraşıyor. Kültür işçisi olan biri kurs programlarını, eğlence gecelerini örgütlüyor, bir başkası duvar gazetesini redakte ediyor. Bu haftalık gazete Yahudice çıkıyor. Zaten İcor Komüncüleri, sadece evlerinde Yahudice kullanan özellikle oturum ve toplantılarda Rusça konuşan diğer Birobicanlıların aksine her yerde Yahudice kullanıyorlar. (Mart 1932 yılında Birobican'da bir çok Yahudi işçi grubu Yahudi yazısının latinceleştirilmesini talep etmişti.)

İcor Komünü'nün şimdiden önemli miktarda nakit parası var. Kredi almak zorunda kalmadan hayvan ve makine satın alabilir.

Komün 1930'dan bu yana balıkçılıkla da uğraşıyor. Oniki kişiden oluşan bir grup genç Amur'un kollarından biri olan Tunguska nehri kıyısında bir balıkçılık tesisi örgütlemişlerdir. Bu tesisi ziyaret ettik.

Önce arabayla çalılık ve bataklıklardan geçerek Tunguska'nın kollarından birinin kıyısında bulunan bir Kazak çiftliğine geldik; buradan bizi bir sandalla alacaklardı. Saatlerce beklememize rağmen sandal gelmedi. Sonra Kazakların yardımıyla karşı yakaya geçtik, niyetimiz balıkçıların çadırlarının olduğu yerin karşısındaki bir yere kadar yaya gitmekti. Ne var ki bir süre sonra yolumuzu kaybettik, dizlerimize kadar suyun içindeydik; sonunda Fink sık bir çalılığa daldı, biz de arkasından? Neredeyse birbirimizi kaybedecektik. Şimdi önümüzde adam boyu yükseklikte otlar uzanmaktaydı. Önde yürüyen kişi bir kaç adım açıldı mı, arkadakiler tarafından görünmez oluyordu. Aniden sazlıkların ortasında suyun içinde bulduk kendimizi. Kürek sesi duyuyorduk: Bizi arayan sandalla işte böyle tesadüfen karşılaştık.

Balık avı yapıldığı yere daha epeyce vardı. Nehir kolunun Tunguska'ya açıldığı yerde sandalımızı büyük ağaç kütüklerinin üzerinden geçirmek zorunda kalmış, İcor Komüncülerinin komşuları balık avlayan Ukraynalıların ağına düşme tehlikesi geçirmiştik...

Balık avı sürütme ağıyla yapılmaktaydı. Genç Yahudi balıkçılar balık avını kendilerine öğreten komşu Ukrayna Komünü'yle bir sosyalist yarışma anlaşması yapmışlardı. Balıkçı ustası Yahudi değil, balıkları temizleyen adam ise Rus. İlkbahar ve sonbaharda olmak üzere yılda iki kez Amur'un kaynağından Pasifik Okyanusuna döküldüğü yere kadar bütün nehir kollarında akıntı yönünde 1500 km'lik bir alanda balık avı yapılır. Sular büyük küçük balıktan geçilmez. En önemli balık türü Som balığına benzeyen boyu bir metre, ağırlığı kilolarca olan ket denen balıktır. Bu balığın eti son derece lezzetli ve yağlıdır, kurutulmuş ket balığı kışın yerlilerin başlıca besinlerinden biridir. Ukraynalı ve Yahudi kolonistler balıkları tuzlayarak fıçılara basarlar. Kırmızı Amur Havyarı ket balığından çıkarılır.

Bu Yahudi balıkçılar balık zamanı ormanın kıyısına kurdukları çadırlarda yaşarlar, dört beş ay ne tıraş olurlar, ne de yıkanırlar (tuhaf ama hiçbiri yüzme bilmez), buna rağmen güneş yanığı tenleriyle mutlu ve neşeliler. Ukraynalılarla yaptıkları yarışı 1930 yılında yitirmiş de olsalar gelecek yıl mutlaka kazanacaklar.

İcor'da da bir toplantı yaptık. Ücret karşılığı Komünde çalışan Çinli işçinin anlattığı hikaye oldukca ilginçti. İkinci akşam, bir Kızıl Muhafız, Komünü, Kabarovsk'ta yapılacak bir şölene tugayı adına davet etti. Sonra, tepeden tırnağa silahlı, bataklıkta gezinti yapan bir Kızıl

askerle karşılaştık; Yakınlardaki bir toplama kampından kaçan iki Çinli casusu aramaya çıkmış. Kızıl askerin olaya daha çok mizahi bir yaklaşımı vardı.

Voloçayevka'ya geri döndük. İcor üzerimizde sözünü ettiğimiz yetersizliklere rağmen iyi bir izlenim bırakmıştı. Komüne son derece iyi bir ruh egemen. Karşı tarafın da katıldığı ağır eleştiriler elbette olumlu sonuçlarını gösterecek. Yakında gelişecek olan İcor çok kısa bir süre sonra Kabarovsk'un gıda maddesi ihtiyacının karşılanmasında önemli bir rol oynayacak.

Voloçayevka'da birbirimizden ayrıldık. Turin Grubu Tihonkaya'ya geri dönüp oradan ılıca merkezinin bulunduğu Kuldur Dağları'na gidecek. Fakat daha önce, pek yakında kelimenin tam anlamıyla bir Yahudi endüstri kasabası haline gelecek Birakan'da yeni açılan kireç ve terebentin üretimi için mekanik atölyeleri ziyaret ettiler. Turin Grubununun sonraki yolculukları da plâna göre gerçekleşti. Bir balıkçı sandalıyla köpürerek akan Bira nehrinden aşağı doğru inerek Kabarovsk üzerinden Amur'a geldiler.

Genel Bakış

Orta Asya'da yakalandığım kötü bir hummanın sonuçları yolculuğumu sürdürmemi engellemişti. Kabarovsk hastanesinde plânları incelemek, raporları okumak, Amur'un akıntısını izlemek ve gördüklerimi düzene sokmak, değerlendirmekle yetinmek zorunda kaldım.

Siyonist müflisler istedikleri kadar yaygara koparsınlar Birobican'ın kolonizasyonunun karşısında duran zorlukları ilaç niyetine kendi yaralarına sürsünler: Bütün bunların hiç bir yararı yok! Bu ülkenin perspektifi sadece muazzam büyüklükte değil, aynı zamanda özgür. İnsan ve makineden başka hiç bir şeyin önemi yok. Birobican'da Arap sorunu mevcut değil. Bölge bomboş, Kazaklar, Koreliler, Udehler nüfus yoğunluğu son derece az olan belli bölgelerde yaşıyor ve bölgenin açılmasını bekliyorlar. Kimse onların ellerindeki toprağı almıyor, tersine: Sadece küçük adacıklarda ekip biçtikleri toprak, yolların, makinelerin, demiryolunun, telefon ve postanın gelmesiyle tam anlamıyla hizmetlerine verilmiş oluyor. Birobican'da emperyalist rekabet, İngiliz ve Fransızların birbirlerini yedikleri petrol hatları, Kudüs müftüsü ve Büyük Britanya Majestelerinin yüksek komiseri yok.

İnsanlar ve makineler! Birobicanın etrafında döndüğü iki nokta budur işte. Batıya uzaklık belirleyici değil. Yahudiler, Litvanya'dan Fi-

listin'e gidebiliyorlarsa, Beyaz Rusya'dan Birobican'a da gidebilirler. İklim Ukrayna'nın ikliminden daha kötü değil, bölge olağanüstü zenginliklere sahip. İnsanlar ve makineler!

1 Ekim 1930'da Birobican Ulusal Yahudi Özyönetiminin idari temeli atıldı. Üçbuçuk küçük reyonun birleşmesiyle birleşik Birobican Reyonu yaratıldı; 1 Ekim 1930'da ilk Birobican Sovyet Kongresi yapıldı ve ilk Reyon Sovyeti seçildi.

Birobican büyük bir hızla gelişecek, Kırım'da yapılan kolonizasyon çalışmasıyla ilgili kapsamlı plânlar da bunu değiştiremez. İlk zorlukların üstesinden gelindi. Bölge mucizeleriyle, aynı zamanda gizli engelleriyle tanınıyor artık. Deneyler biriktirildi. Artık korku yok. Ne sivrisinekler, ne salgın hastalıklar, ne de su baskınları, yeniden gündeme gelseler bile, yapılanları bozmak bir yana, onlara engel bile olamazlar! Başlangıçtaki plânların tersine toprağın açılmasındaki *hızı* etkileyebilecek olan bir güç, Birobican'da gerçekleştirilen çalışmanın emperyalist düşmanlarını da hiç memnun etmeyecek: Beş Yıllık Plan gereği yapılan büyük endüstri fabrikalarına giderek artan oranda genç Yahudi kızları ve erkekleri akıyor. Belki de Birobican'ın kolonizasyonu başlangıçta düşünüldüğünden daha uzun bir zaman gerektirecek. Ama bu durumda bile süre ancak iki üç yıl olabilir. Birliğin nüfusu her yıl %3 artış kaydediyor; bu, 162 milyon nüfusa katılan epeyce bir miktardır! Eski Yahudi yerleşim bölgeleri Birliğin öteki bölgeleri gibi, aynı hız içinde, hâlâ fazla olan nüfusunu bu tarafa aktaracak. 1930 yılı sonlarında iş bulma ve endüstrinin işgücüyle beslenmesi sorununu, bir parça düzensiz olan durumdan düzenli duruma, plânlı bir sistematiğe sokmuş olan plân ekonomisi nüfus fazlasını endüstri ve tarıma eşit oranda dağıtacaktır. Birliğin batı bölgelerinin Yahudi işçi ve zanaatkârlarının istilasına uğraması engellenecektir. Nüfus fazlası Yahudi kolonizasyon bölgelerine özellikle de Birobican'a sevkedilecek. 1930 yılı sonlarında Birobican'ın nüfusunun %8'i Yahudiydi. Bu oran 1933'e kadar %25-30'a çıkarılacak —ve hiç kuşkusuz— Yahudi nüfus Birobican'ın sayısal açıdan en belirleyici gücü olacaktır. Bölgenin endüstrileşmeye başlaması Yahudi endüstri proletaryası kitlelerini buraya çekecek ve oluşmasını sağlayacaktır.

Kabarovsk'ta Uzak Doğu Yürütme Komitesi, Birobican'ın kolonizasyon yoluyla açılması plânlarıyla paralel yürüyen endüstrileşmeyi göz önünde bulundurmaktadır. Şimdiye kadar hemen hemen hiç ayak basılmamış olan Cingan Dağlık bölgesinde metalürji kurulması yönünde talimatlar gerçekleştirmeye başlanmıştır. Madenler açısından bu kadar zengin olan bu bölgede ilk sondaj çalışmalarına 1931 ilkbaharında başlanmıştı. Tihonkaya ve Birakan'da ise güçlü,

yerli üretimle bağlantılı küçük endüstri gelişmekte. Kısa süre sonra Tihonkaya —1932'den bu yana Birobican kenti denmekte— büyük bir kent haline gelecek. Nüfusu şimdiden 10.000'e ulaşmış durumda! Endüstri işçileri ve kolonistler akın ediyorlar bölgeye. Yabancı ülkelerdeki Yahudilerin göçü de artık bir gerçektir: 1931 yılında Birobican'a Polonya'dan 3, Romanya'dan 26, Litvanya'dan 345, Fransa'dan 1, Afrika'dan 1, Letonya'dan 14, Almanya'dan 14, Kuzey Amerika'dan 21, Arjantin'den 44 yabancı Yahudi göç etmiştir. 1932 yılında Mayıs'a kadar göç etmiş, ya da kendilerine vize verilmiş olanların sayısı da şöyle: Arjantin'den 50, Kuzey Amerika'dan 28, Filistin'den 40 aile (170 başvuru daha vardır), Almanya'dan 25 aile, Fransa'dan 10 aile vs.

Birlik ve RSFSC Yürütme Komitesi kararları, —ekte verilmiştir— Birobican'ın son yıllarda kazandığı önemi kanıtlamaktadır.

Birobican'da durum işte böyledir. Yahudiler Sibirya'nın el değmemiş ormanlarına göç ettiler. Kendilerine Filistin'le ilgili soru sorulduğunda kahkahayla gülüyorlar. Birobican'da otomobiller, trenler, vapurlar işlediğinde, devasa fabrikaların bacaları tüttüğünde özgür bir işçi ve köylü Yahudi kuşağının çocukları çiçeklerle dolu bahçelerde koşturup oynadıklarında Filistin rüyası çoktan tarih olmuş olacak.

Birobican Bir Yahudi ülkesi, bir sosyalist ülke enternasyonal proletaryanın ülkesi, Sovyetlerin gerçekleştiği sosyalist inşanın mucizelerinden biri olacak.

EK

İki Belge

I

Bütün Rusya Merkez Yürütme Komitesi Başkanlığı'nın 30 Eylül 1931 tarihli oturum tutanaklarından özet

1- Birobican Reyonunda bütün ekonomik ve kültürel kuruluşların inşa çalışması için kontrol rakamlarına ilişkin ön çalışmalar Kasım 1931'e kadar bitirilecektir. Ayrıca Uzak Doğu Eyalet Yürütme Komitesine 1932 ve 1933 yılları için çalışma plânı sunulacaktır. Bütün çalışmalar, 1933 yılının sonlarında, Birobican sınırları içinde Uzak Doğu eyaleti çerçevesinde idari özerkliğe sahip bir Yahudi ulusal idare birimi kurulmasına yönelmelidir.

2- Plânlar ve kontrol rakamları hazırlanırken, mevcut bütün olanaklar göz önüne alınarak, dikkatler esas itibariyle Reyonun ekonomik gelişim temposunun hızlandırılmasında toplanmalıdır. Hammadde üretimi alanında (demir, grafit, ormancılık) büyük endüstriyel girişimler, sanayi girişimleri, devlet çiftlikleri ve kollektif çiftlikler, ıslah çalışmaları ve yol yapımı bu gelişmenin temelini teşkil edecektir. Konut yapımının hızlandırılması için önlemler alınacaktır.

Bu kontrol rakamlarında, inşa sürecine sokulmuş Yahudi göçmenlerin sayısı hakkında tam bilgiler ve konut yapımı ve kültürel çalışmaya Yahudi işgücünün nasıl çekileceğine ilişkin öneriler olacaktır.

3- Çalışma Halk Komiserliği ve RSFSC Yüksek Ekonomi Konseyi, kontrol rakamları tamamlandığı gibi, ilgili ekonomik kuruluşlara, 1932 yılı genel plânına birinci maddede öngörülen çalışmaların katılması talimatını verecektir.

4- RSFSC Eğitim ve Sağlık Halk Komiserlikleriyle Uzak Doğu Eyaleti Yürütme Komitesine, göçmenlerin gereksinmelerine uygun bir sağlık hizmetleri ağı ve eğitim tesisleri kurulması yönünde plânlar sunulacaktır. Bunların gerçekleştirilmesi için krediler zamanında hazır edilecektir.

5- Yüksek okullar, teknik eğitim kurumları ve parti okullarından mezun olan Yahudilerin belli bir bölümü Birobican'da görevlendirileceklerdir. 1 Ekim 1931 tarihine kadar "Komzet" ve Uzak Doğu Eyaleti Yürütme Komitesi 1932 yılı için göçmen sayısını saptamalıdır. Halk Komiserlikleri bölümleri ve diğer ilgili organlarla ilgili kadrolar saptanan bu kararları zamanında yerine getirmek için bütün hazırlıkları zamanında yapacaklardır.

6- Birobican Reyonu Yürütme Komitesi 1 Ocak 1932 tarihinden sonra, SSCB Merkez Yürütme Komitesinin 22.4.1931 tarihli kararı temelinde, başvuran kişilere Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği vatandaşlığı verme hakkına sahiptir; ancak bu karar Uzak Doğu Yürütme Komitesi tarafından daha sonra onaylanacaktır.

Bütün Rusya
Merkez Yürütme Komitesi
Sekreteri Kiselyev

Bu karara ek olarak Bütün Rusya Merkez Yürütme Komitesi 26 Ekim 1931'de ilgili talimatnameyi çıkardı.

II

SSCB Merkez Yürütme Komitesi Başkanlığı 7 Nisan 1932 tarihli Oturumu 34 numaralı tutanağından özet

Emekçi Yahudileri Kıra Yerleştirme Komitesi'nin (Komzet), kendi çalışmaları ve bundan sonra yapılacaklar üzerine verdiği raporun dinlenmesinden sonra SSCB Merkez Yürütme Komitesi Başkanlığı Sovyet Hükümeti'nin aldığı Komzet'in ve Sovyet kamuoyunun faaliyetleriyle gerçekleştirilen kararlar sayesinde emekçi Yahudi kitlelerin sosyo-ekonomik ve kültürel durumlarında büyük başarılar elde edildiğini saptamaktadır: a)Eski ve yeni Yahudi reyonlarında önemli sayıda Yahudi kollektif yerleşim merkezleri oluşturulmuştur; b)Yahudi nüfusun, özellikle de Yahudi gençliğin büyük bölümleri endüstriye çekilmiştir; c)inşa alanında ve Yahudi emekçi kitleler için kültürel kuruluşların gelişiminde büyük başarılar kaydedildiği görülmektedir.

Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi, Komzet'e, Uzak Doğu Bölgesinde özerk ulusal bir Yahudi birliğinin kurulması üzerine aldığı kararın uygulanması ve Bütün Rusya Yürütme Komitesinin 30 Eylül 1931 tarihli kararı gereği —toplantı tarafından da onaylanmıştır— bundan sonraki çalışmalarında en önemli ve özellikle çok acil olan şu göreve dikkat etmeyi

önermektedir: Birobican'da muazzam servetlerin (toprak, su, madenler, ormanlar vs.) kullanılması temelinde endüstrinin, devlet çiftlikleriyle kollektif çiftliklerin geliştirilmesi ve ekonomik gelişmenin mümkün olduğunca çabuk sağlanmasına katkıda bulunmak.

Buna uygun olarak SSCB Merkez Yürütme Komitesi Başkanlığı aşağıdaki kararları almıştır:

1- Cumhuriyet, Eyalet ve Bölge Hükümetlerinin sorumlu organları yerel Komzet örgütleriyle birlikte mevcut Yahudi kollektif ve devlet çiftliklerinin örgütsel ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi, ayrıca yeni kurulacak olanların geliştirilmesi için bir dizi pratik önlem almakla görevlendirilmektedir. Bu önlemler a)Yahudi göç bölgelerine göç edenlerin desteklenmesi; b) Yahudilerin yeni yerleştirildikleri bölgelerdeki Reyonların ekomik açıdan teşvik edilmesi hedefini güderek göçmenlerin ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarının giderilmesiyle sağlanacaktır.

2- SSCB Devlet Plânlama Komisyonu, Uzak Doğu Eyaleti için İkinci Beş Yıllık Plânın şematik ve metodolojik açıdan hazırlanmasında, RSFSC Devlet Plânlama Komisyonu ve Uzak Doğu Eyalet Plânlama Komisyonunu ***Birobican için özel bir Beş Yıllık Plân hazırlama*** ödevi vermekle görevlendirilmiştir. Bu yapılırken Birobican'ın Uzak Doğu Eyaleti içinde ayrı özerk bir birlik olarak örgütlenmesi ve Reyonun ekonomik gelişiminin hızlandırılması ölçü alınacak, bu arada devlet çiftlikleriyle kollektif çiftliklere, ayrıca Reyonun endüstriyel inşasına önem verilecek ve Reyonun iskân edilmesi için mümkün olduğunca çok sayıda Yahudi emekçisinin buraya çekilmesi gerektiğinden hareketle 1933 yıl sonu için bir göç plânı hazırlanacaktır.

Uzak Doğu Eyalet Plân Komisyonu Birobican için İkinci Beş Yıllık Plânın hazırlanması amacıyla özel bir konferans yapmak ve bu konferansa Komzet temsilcilerini çağırmakla görevlendirilmiştir.

Uzak Doğu Eyalet Yürütme Komitesi ve Uzak Doğu Eyalet Komzet'ine, Birobican emekçilerini İkinci Beş Yıllık Plân'ın hazırlanması sürecine katmaları önerilmektedir.

3- "Zentroshilsoyusa"nın bir kereste değerlendirme kombinesi ve bir standart ev fabrikası kurma hususunda yaptığı çalışmalarla "Giprovod"un, SSCB Tarım Komiserliği kararına uygun olarak Reyonun ıslah edilmesi yönünde genel bir plân hazırlama çabalarına özellikle önem verilmelidir.

4- Jeolojik Araştırma İdaresine, Cingan Dağlık bölgesinde maden verisinin araştırılması işine içinde bulunduğumuz bu yıl başlamayı, önermektedir. Böylece Uzak Doğu Eyaletinde Cingan madenleri temelinde İkinci Beş Yıllık Plân için bir zemin yaratılmış olacaktır.

5- İkinci Beş Yıllık Plânda Uzak Doğu Eyaletinde nakliye koşullarının geliştirilmesi üzerine alınan karara uygun olarak, SSCB Halk Komiserleri Kon-

seyi Birobican'ın gerek mevcut, gerekse plânlanmış tarımsal ve endüstriyel girişimlerinin gelişmesi için nakliye yollarının yapımına önem vermekle görevlendirilmiştir.

6- Zenginliklerin ve hammadde kaynaklarının çok çeşitliliğini ve Göçmen Yahudi zanaatkârlarının çokluğunu dikkate alarak el sanatları kooperatiflerine, el sanatları üretiminin çeşitli alanlarına büyük önem verilmesini ve bu arada kereste, yapı malzemesi, kağıt üretimi ve gıda sanayine öncelik tanınması önerilmektedir.

7. SSCB Halk komiserleri Konseyi'ne, Birobican'da inşa çalışmasını kalifiye güçlerle gerçekleştirebilmek için Birobican'a yeterli sayıda idareci ve teknik eleman gönderilmesi önerilmektedir.

8- Komzet'e, en kısa sürede söz konusu ekonomik kuruluşlarla ilişkiye geçerek Yahudi emekçilerinin göç pânına uygun olarak bu kuruluşlara işgücü sevkedilmesi önerilmektedir.

9- Yabancı ülkelerde yaşayan Yahudi emekçilerine Birobican'a göç etme olanağının tanınması, yabancı ülkelerden bu reyona hissedilebilir bir akımın doğması ve girişimin kök salmayı başarması dikkate alınarak, ***yabancı ülkelerden Birobican'a gelecek Yahudi emekçilerin sayısını***, nitelikleri ve ekonomik şekillenişleri göz önünde tutularak artırılması yönünde önlemler almakla Komzet görevlendirilmiştir. Bu çalışma mevcut ekonomik plânlara ve Birobican'da yaşanan kültürel inşayla uyum halinde yürütülecektir.

10- Emekçi Yahudilerin Ukrayna ve Kırım'a yerleştirilmesinde elde edilen başarıları dikkate alarak, söz konusu bölgede Komzet'in temel görevlerinden birinin mevcut ulusal Yahudi reyonlarında ve diğer kollektif çiftliklerde ekonomik faaliyeti teşvik etmek olduğu saptanmıştır.

SSCB Merkez Yürütme Komitesi
A. Yenukidze

NOTLAR

Alef, Beth, Gimmel, İbranice alfabenin ilk harfleri.

Aleksander, I., Pavloviç, 1777-1825, bütün Rusların Çarı, 1801'den beri, babası I.Paul'un halefi olarak Napoleon'un rakibi, "Kutsal Birlik"in lideri. Yahudilerin toprağa yerleşimini belirli ölçülerde teşvik etti.

Alexandria ***(İskenderiye)***, Mısır'ın eski başkenti, İ.Ö. 331'de Büyük Alexander (İskender) tarafından, Nil deltasının kuzeybatı kıyısında kuruldu. Ptolemeerler altında Yunanlıların düşünsel yaşamının odak noktası, Romalılar altında ilk dünya ulaşım yeri.İ.S. 641'de Araplar tarafından fethedildi. Bugün Alexandria (İskenderiye), Mısır'ın ana ticaret merkezi ve ana limanı, nüfusu toplam 450.000.

Ancyra, bugünkü Angora, Küçük Asya'da (Türkçe:Ankara), Romalılar yönetimi altında Galatya Eyaletinin başkenti, bugün Türkiye'nin başkenti.

Antiochia ***(Antakya)***, Suriye'nin eski başkenti, kuruluş tarihi, İ.Ö. 300. Selösitlerin hükümet merkezi, antik çağın en zengin kentlerinden.

Apamea, eski Suriye'de bir kent, yıkıldı.

Aragonya, İspanyol eyaleti, 8.yüzyılda Batı Gotyalılar tarafından fethedildi, Mağribilerin egemenliğinden erken kurtuldu. Aragonya Krallığı (Katalonya, Valensiya, Balearlar, Sicilya, Sardunya). Aragonyalı Katolik Ferdinand'ın Kastilyalı İsabella ile evlendirilmesiyle (1469) Kastilyayla birleşme ve İspanya'nın oluşumu gerçekleşti.

Argos, Peloponnes'te Yunan topraklarında Argolis'in başkenti.

Asurya, Küçük Asya'da eski bir devlet, başlangıçta Dicle'nin doğusundaki bölgeler, sonra Asurlular tarafından fethedilen ülkeler de dahil oldu. Başkent İ.Ö. 9. yüzyılda Ninove. İlk en parlak zamanı İ.Ö. 2000, eski başkenti Asur. Babille yakın akrabalık. Bağdat ve Musul arası, Dicle kıyısında Asur. İ.Ö. 606'da Ninive düşüyor, Keldoniler ve Metler tarafından fethediliyor. Asur çivi yazıları anıtları.

Baal, efendi, sahip, Batılı semitlerde, özellikle Fenikelilerde yerel tanrılar için kullanılan tanım. İ.Ö. 9. yüzyılda Tirus Baal'ına Yahudiler genellikle tapıyordu.

Babilonya, Babil. Babilonya'nın başkenti, Fırat kıyısında, bir çok kez Asurlular tarafından yıkıldı. İ.Ö. 2200'de tüm Babilonya'nın kralı, Hammurabi. 2. yüzyılın ikinci yarısında Babil'e Asurlular egemen oluyor. Nabukatnezar altında ikinci Babil devleti (604-561), en parlak dönem. 538'de İran kralı Cirus tarafından fethediliyor. Babilonya harabeleri Hillah köyündedir.

Balearlar, Batı Akdeniz'de, İspanya'ya ait takım ada.

Bithinya, eski çağda kuzeybatı Küçük Asya'da bir bölge.

Bukovina, Galiçya ve Moldavya (Romanya) arasındaki topraklar, önce Türk, 1775'te Avusturya, 1919'dan beri Romanya'ya ait.

Büyük Alexander, Makedonya kralı, İ.Ö. 356-323. Tüm Küçük Asya'yı, Filistin'i, Mısır'ı kendine tabi kıldı, İran kralı Darius'u yendi. Babil'i fethetti, 327'de Hindistan'a doğru yola çıktı, Pencap'a (Beş nehir toprakları) dek geldi. Başkomutanları (Diadohları) ölümünden sonra onun imparatorluğunu aralarında bölüştüler.

Cartagena, Güney İspanya'da kent, İ.Ö. 228'de Cartagenliler tarafından kuruldu.

Chamat, eski Suriye'de, Şam'ın kuzeyinde kent ve kervan yeri.

Cheder (Çoğulu Chadarim), tam karşılığı "okul sınıfı". İbranilerin, dini ilkokulu, hemen hemen yalnızca oğlan çocukları için, Talmud—Thora okulları ve Jeşiva (çoğul Jeşivot), Talmud—yüksek okulları için hazırlık. Chadarim, doğulu Yahudi gençlik için tek okuldu. 1900'de Kiev vilayetinde, okul çağındaki 165.000 Yahudi çocuğundan yüzde 74,2'si, yalnızca ibranice okumayı ve Pentateuch (Tevrat'ın ilk beş kitabı—ÇN.) ile Talmud'un sözlerini ezbere öğrendikleri Chadarim'e gidiyorlardı. Bu okulların öğretmenleri Melamdim (tekil Melammed), almancası "okul öğretmenleri", evlerini aynı zamanda okul olarak kullanan, sadakalarla yaşayan, çoğunlukla yaşlı insanlardı.

Cicero, Marcus Tullius, Romalı politikacı, konuşmacı, Avukat, İ.Ö. 106-43, İ.Ö. 63 yılında Konsül.

Cilicien (Kilis), Küçük Asya'nın güneydoğu kıyısında, Toros'un güneyinde bir bölge.

Cirus, Kiros, İran devletinin eski kurucusu, 539'da Babil'i fethetti. 529'da düştü.

Coelesuriye, Şam dolaylarında Suriye arazisi.

Cyrene, bugünkü Cyrenayka (Libya)'da, Afrika'nın kuzey kıyısında bir kent.

Diaspora, Filistin dışında yaşayan Yahudilerin başka bölgelere dağılması. İbranice'de ***Golos*** (Galuth), aslında sürgün.

Dicaearchia, Aşağı İtalya'da bir kent, bugün Puteoli (Kampanya).

Dinaris, Dinar Alpleri, Batı Balkan yarım adasında dağ silsilesi.

Disentis, Grizonlar Kantonu'nda köy, İsviçre.

Efes, eski çağlarda Yunan Batı-Küçük Asya'sında önemli bir kent.

Esra, Yahudi papazı, İ.Ö. 458'de göçmenlerin bir bölümünü Babilonya'dan Judea'ya geri götürdü. Yahudiliğin dini ve böylece de ulusal biçimlerinin kurucularından biri.

Aşkenazim Sefardim Modern Yahudiler iki büyük ana gruba ayrılırlar, aşkenazim ve sefardim Yahudileri. Bu iki ana grubun dışında daha küçük oryantal parçacıklar vardır (bkz. Yahudilerin sayısı). Aşkenazim Yahudileri orta ve doğu Avrupa Yahudileri ve onların soyudur. Bunlar Yahudice (hahamlar buna "aşkanazice" de der), ya da tümüyle veya kısmen asimile oldukları yerde, ülkelerinin dilini (Almanca, İskandinavca, İngilizce, Madyarca, Çekçe, Polonyaca vs.) konuşurlar. İspanya ve Portekiz'den kovulmuş olanların soyları, bugün öncelikle Akdeniz ülkelerinde, Kuzey Afrika'da, İtalya'da Güney Fransa'da, Bosna'da, Yunanistan'da, Türkiye'de ve Yakın Doğu'da yaşayan, İspanyol veya sefardim denen Yahudilerdir. Bunlar ispanyol lehçesi ya da bulundukları yerin dilini konuşurlar. Sayısal olarak aşkenazim Yahudileri ağırlıktadır. Bunlar bütün Yahudilerin yüzde 92'sini oluşturur. Daha 1800 dolaylarında tüm Yahudilerin yüzde 50'si Sefardim Yahudisiydi. "Aşkenazi" sözcüğü "Alman" sözcüğüyle aynı anlamdadır, "sefardim" sözcüğü, İspanya için eski Yahudi tanım olan İbranice "Sefarad" sözcüğünden gelir. Aşkenazim ve sefardim Yahudileri arasında, ırk özellikleri denen şey açısından belirli farklılıklar vardır. Aşkenazi Yahudileri arasında sarışın ve mavi gözlülerin sayısı, Sefardim Yahudilerinde olduğundan daha fazladır. Bunun dışında aşkenazi Yahudilerinin kafatası çoğunlukla

kısa ve orta uzunluktadır, buna karşılık sefardimlerde uzun kafataslıların oranı daha yüksektir. Dinsel açıdan da aynı şekilde farklar vardır.

Etiyopya, Afrika'da bugünkü Habeşistan.

Fellahlar, Arap=köylü, Mısır'ın, Filistin'in vs. yoksul köylüleri için bir tanım.

Filistin, İncil'de ***Arz-ı Ken'an***, veya "kutsal", "vaadedilmiş ülke". Bugünkü İngiliz manda bölgesi yalnızca Ürdün'le Akdeniz arasındaki toprakları kapsar.Eskiden Filistin, Türk bölgesiydi. 636'dan 1918'e dek Filistin kısa süreli Kudüs Haçlı Krallığı hariç (1099-1187) müslüman egemenliği altındaydı. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. "Siyon'un Akılsızları" bölümü.)

Galya, Galya'lıların, antik çağda bir kelt kavmi olan Galyalıların ikametgahı. Esasen bugünkü Fransa, Belçika ve Adige nehrine dek Yukarı İtalya.

Giprovod, hidrolik inşaat için devlet kurumu.

Gortyna, Kreta'da eski kent, Romalıların yönetimi altında Kreta'nın başkenti, bugün harabedir.

Gotyalılar, eski bir Doğu cermen halkı. Daha sonra Wisi-veya Batı Gotyalılar'a ve Ostro veya Doğu Gotyalılar'a bölündüler. 238'de Gotyalılar'ın Roma'ya karşı ilk saldırısı. Batı Gotyalılar 412'de İspanya'ya geldiler.

Haidamaklar, rusça: gaydamak=Haydutlar (Yol haydutları). Polonyalılar Saporoglu isyancı Kazakları ve Ukrayna'lı küçük burjuvalarla küçük köylüleri haydut olarak tanımlıyorlardı; bu yüzden Haydamak savaşları.

Helenler, Yunanlılar -Hellas, Yunanistan için Yunanca tanım.

Heliopolis, İncil'de On, Eski Aşağı Mısır'da kent, güneş tanrısının tapınağı, "Güneş kenti" adı buradan geliyor.

Herkül Kapısı, Cebelitarık boğazı için eski tanım.

Hesekiel, Ezechiel, (İbranice= "Tanrı güçlüdür"), sözümona üçüncü "büyük peygamber", İ.Ö. 597'de Babilonya'ya sürüldü. Daha sonra Peygamber Esra onun temelinde öğretiye devam etti.

Hintersasse, Hintersiedler'de denir (Tımar sahibine bağlı köylü —ÇN.) Bir toprak sahibine bağlı kişiler ve onun koruması altında bulunanlar, olsa olsa bir eve ve tek tek tarlalara sahiplerdir, ama çiftlikleri yoktur. Toprak sahibi tarafından tüm mülkle birlikte, serf olarak satılabilirler. Karşıtı, özgür kişilerdir.

Hititler, Küçük Asya'da bir halk, İ.Ö. yaklaşık olarak 2. bin yıl başlangıcında tüm Küçük Asya'ya ve Suriye'ye egemenlerdi. İ.Ö. 15. yüzyıldan sonra Mısır'la mücadele içinde oldular. İ.Ö. 1200'den başlayarak Hititler çözülüyor.

İber yarımadası, İspanya-Portekiz yarımadasının tanımı.

İbraniler, İsrailliler. Yahudiler. Yalnızca Yahudiler tanımını kullanıyoruz. ***İsrail***, ilk atalardan Yakup'un, tanrının meleğiyle mücadelesinden sonra aldığı söylenen isimdir. Israil, "tanrı savaşçısı" ile eş anlamlıdır. Bundan sonra Yakup'un soyuna: "Bene Israel"=İsrail oğulları, "Beth Israel-İsrail evi, "Beth Yakob-Yakup evi, "amjahwe"=jahwe (Yehova) halkı dendi. ***İsraillıler*** adı, "İsrail oğulları" tanımından türetilmiştir. İsrail oğullarının birleşik imparatorluğunun İ.Ö. 930 dolaylarında çöküşünden sonra, on kavimi içinde birleştiren kuzey imparatorluğuna İsrail İmparatorluğu dendi, güneyi ana kavimi Yuda'nın adını aldı, orada oturanlara da Yahudi (Jehudim) dendi. Kuzey imparatorluğunun çöküşünden sonra, "İsrail oğulları" tanımı güney imparatorluğuna da geçti, ancak Babil sürgününden sonra, bu halkın tüm üyelerine topluca ***Yahudi*** dendi. ***İsrailli*** sözcüğü, 18. yüzyılın, ortaya çıkan eşitliğin bir buluşudur. Aynı şekilde ***"Musevi"*** sözcüğü de, katolik ve protestan kavramlarına dayanan ve dinsel momenti ön plâna çıkarmak isteyen bir buluştur. ***İbrani*** kavramı çok daha geniş kapsamlıdır. Bu kavram olasılıkla semit kavramıyla eşleştirilebilir, yani esas olarak dil grubunu kapsayan bir kavramdır. Bu sözcük çoğu kez Yahudiler için kullanılmıştır, özellikle anti-semitist dil kullanımında. Rusça'da ve oryantal dillerde Yahudilere "Jewrei", "Iwri" vs. denir, bu arada Yuda, Yahudi sözcüğünden türetilmiş formlar, hakaret sözcüğü olarak kullanılır.

İsrail, Krallık ve Juda Krallığı. Yargıçlar zamanından sonra oniki kavim, önce İ.Ö. 1060 dolaylarında Kral birinci Talut'un, İ.Ö. 1055-1015 dolaylarında Davud'un, İ.Ö. 1017-997 dolaylarında Süleyman'ın egemenliği altındaydı. Süleyman'dan sonra krallık bölündü. Başkenti Sichem, sonra Samaria olan kuzey devleti,

İsrail, on kavimi kapsıyordu, başkenti Kudüs olan güney devleti, Juda ise, geri kalan iki kavimi. İ.Ö. 722'de kuzey devleti, Asurlar tarafından yıkıldı. İ.Ö. 586'da Kudüs, Babilonyalılar (Nabukadnezar) tarafından fethedildi. Sürgünden dönüldükten sonra (İ.Ö. 536'dan beri) temel ağırlık Kudüs'le güneydeydi. Bütün halk için kullanılan Yahudi tanımı buradan gelir. On kavimin akibeti meçhul sayılıyor. Bunların tarihine büyük efsane halesi eklenmiştir. Juda, ancak İ.Ö. 167'de Makabeler altında yine az buçuk bağımsız bir krallık oldu. İ.Ö. 63'ten (Kudüs'ün Pompe (Pompejus) tarafından fethinden) beri Juda, Roma'ya bağımlıdır. İ.Ö. 37'de Herod, Makabe Antigonus'u bir kenara itti. İ.S. 8'de Juda, Suriye'ye geçti. İ.S. 66-70'de, Kudüs'ün yıkılmasıyla sonuçlanan Yahudi savaşları.

Jahve, İsrail kavimlerinin, sonuçta tüm tanrıları içinde birleştiren ve tek tanrı haline gelen, ana tanrılarının adı. Kutsallığından dolayı asla kendi adıyla —adının anlamı bilinmemektedir— anılmaz, "Adonai" ya da "Elohim" olarak anılır. Sessiz harflerle: JHVH, sonraları Almancada çoğunlukla Jehovah olarak ifade edilmiştir.

(Jemen), (Yemen), Güney Arabistan'da bir ülke, ruhani bir prensin (İmam) egemenliği altındadır, Arapça konuşan ve değişik ibadet özellikleri gösteren, Yemen Yahudilerinin ikametgahı. Bunlar kültürel olarak diğer Yahudilerden daha aşağıdır.

Jeremia Jeremias, İbranica Jirmejahu, ikinci sözümona "büyük peygamber", İ.Ö. 625 dolaylarında, devletin çöküşüne ilişkin kehanette bulundu, çeşitli olaylardan sonra 586'da Mısır'a kaçtı.

Jesaja, Jesaias, İbranice Jesaja, sözümona "büyük peygamberlerin" birincisi, İ.Ö. 740-700 dolayları. Jesaya'nın kitabının içerdiği Musevi kehanetleri, Babilonya sürgününün son zamanından, tanınmayan bir peygamberden kaynaklanır.

Jom Kippur, barışma günü, Yahudilerin en önemli dini bayramı, halk dilinde "uzun gün" (oruç günü) olarak bilinir, birinci ayın 10. günüdür.

Jonie, Küçük Asya'nın batı kıyısının güney kesiminde, eski Yunan kolonisi.

***Josephus*, Flavius**, Yahudi tarihçi, İ.S. 37-100. Önce Yahudi başkomutandı, Romalılar tarafından tutsak edildi, Vespasian ve Titus'un (Flavyalılar soyunun kralları, Flavius soyadı buradan gelir) himayesi altında. "Yahudi Savaşının Tarihi", "Yahudi Arkeolojisi" ve otobiyografisini yazdı.

***Kareer, Karaimle*r**, (olasılıkla "Kutsal kitaba inananlar"la aynı anlamda). İ.S. 8. yüzyılda Anan tarafından kurulmuş Yahudi tarikatı. Bunlar Talmud'u, yani hahamların sözlü geleneğini reddediyorlar. Bu tarikat 16.-17 yüzyıl arasında Polonya, Litvanya ve Kırım'da daha yaygındı. Bugün artık sayıları yalnızca yaklaşık 12.000'dir, bunun 10.000'i SSCB'de, çoğunluğu Kırım'dadır. Hahamlık Yahudiliğinden kesin ayrışma, dolayısıyla ayrı sosyal gelişim, aynı zamanda yabancı unsurlarla karışma sonucunda, bugün artık bunlar Yahudilerden sayılmazlar.

***Karpat-Ukraynası*, Karpathorusya**, Podkarpatska Rus, Yukarı Macar sancakları Ungvar, Munkacs, Huszt, Çekoslovakya'nın en doğusu, Doğu Beskidlerin inişinde ve Karpat ormanlarında ve Theiss kaynaklarında. Başlangıçta, Çekoslovakya içinde özerk olması düşünülüyordu. Bugün gerçekte asker ve polis yönetimindedir. Nüfusu yaklaşık 600.000, bunun yüzde 13'ü Yahudi. Nüfusun çoğunluğu, Ukraynalı bir kavim olan Rutenyalılardı. Büyük servetlere sahip olmasına rağmen ülkeyi karakterize eden sefalettir.

***Kartaca*, Afrika'nın** kuzey kıyısında, bugünkü Tunus çevresinde, Fenikelilerin yerleşim merkezi. Antik çağın en ünlü ve güçlü kentlerinden biri. İ.Ö. 9. yüzyılda kuruldu, en parlak zamanı İ.Ö. 3. ve 2. yüzyıl. Üç Pön savaşlarından (Kartacalılara Pönlüler de denir) sonra Roma'ya yenildi ve İ.Ö. 146'da yıkıldı. İ.Ö. 44'te Julius Cesar tarafından yeniden kuruldu, 697'de Araplar tarafından kesin olarak yıkıldı. Batı Akdeniz kıyılarında, özellikle İspanya'da kolonileri vardı. Atlantik'e dek deniz seferleri yaptı.

***Kastilya*, İspanya'nın** merkezi bölgesi, Eski Kastilya Krallığı ve Leon ile Yeni Kastilya, esas Kastilya Krallığından oluşur, 1217'den beri Leon'la birleşmiştir. İsabella

(1474-1516) altında, İsabella'nın Aragonyalı Ferdinand'la (1479-1516) evliliği sonucunda Kastilya Aragonya'yla birleşti ve bugünkü İspanya oluştu.

Kolchis, Karadeniz'in doğu kıyısında Asya ülkesi, yaklaşık olarak bugünkü Acaristan ve Tanskafkasya Abhazyası, Suhum, Poti, Batum çevresi.

Kolonlar, eski Romalı ilk çiftlik kiracısı, yarı köle, toprak sahibine tam bağımlılık içinde bulunan köylüler, İtalya'da bugüne dek korunmuştur.

Kollektif çiftlikler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde. Sovyet tarımının sosyalist sektörü iki ana gruba ayrılır: a) devlet işletmeleri (***Sovhozlar***-Sovyet çiftlikleri), çoğunlukla tarımın çeşitli dallarında, gerek tahıl gerekse de hayvan yetiştirmede uzmanlaşan büyük işletmeler; b) kollektifleştirilmiş tekil işletmeler. Bunlar çeşitli kademelerde görülür. En altı "SOZ"dur -Sovmestnaya obrabotka semli" Toprağın ortak işlenmesi için Birlik"; Bu birlik yalnızca tohum, koşum ve ürün ortaklığını, yani üretim araçlarının değil üretimin ortaklığını kabul eder. Bu grubun büyük kısmını esas ***"Kolhozlar"*** (Kollektif çiftlikler) oluşturur. Bunlar üretim araçlarının, yani toprağın, hayvanların, aletlerin ortak mülkiyetinin gündemde olduğu salt üretim kooperatifleridir. Öte yandan tüketimin kollektifleştirilmesi çok kademelendirilmiş olabilir. Yalnızca ortak çalışan ve herkese randımanına göre ücret ödeyen ve yıl sonunda pay miktarına göre kâr dağıtan, ya da alacak yazan kollektifler vardır (bunlar kendilerine çoğunlukla "artel"der). Küçükbaş hayvan yetiştirmeye, bahçeciliğe, bir-iki inek beslemeye izin verilen başka arteller ortak aşevlerine, meskenlere vs. sahiptir. Sonuncular bu grubun en üst biçimine, ***komüne*** yakındır. Komün hiç bir özel mülkiyet ve özel tüketim tanımaz. Her komün üyesine tümüyle komün bakar, hem de aynı ölçülerde. Yalnızca ortak aşevleri ve konutlar vardır, çocuklar kendilerine ait yuvalarda kalır. Arteller ve komünler gruplar halinde, kollektif çiftlikleri denetleyen "Kust"lar da birleştirilir. Tüm kollektiflerin başı, Moskova'daki "Kolhoz merkezi"dir.

Langobardlar, Bir Batı Cermen kavimi, 568'de İtalya'ya zorla girdi.

Laodicaea, eski çağda Frigya'da (Kuzeybatı-Küçük Asya) bir kent, şimdi Eski Hisar.

Levante, İtalyanca: Doğu ülkeleri; doğu denizi çevresindeki ülkeler.

Libya, Mısır'ın batısında Afrika sahil ülkesi.

Makaber, aile büyüklerinden birinin adına dayanarak Hasmoner de denir, Yahudi "kahramanlar ailesi", halkı —Mısır'ın göz yummasıyla— Suriyeli krallara karşı mücadelede birleştirdi. Judas Makabeus, Rahip Mattathias'ın oğlu, Makrabe Prenslerinin ilki, İ.Ö. 160'da düştü, I. Aristobul'dan beri (İ.Ö. 105) krallığı sürdüren haneden, III. Aristobul ile İ.Ö. 35'te dağıldı.

Millet (Milas) eski çağda İyonya'nın (Küçük Asya) en güçlü ve en zengin kenti.

Minsk, Sovyet Sosyalist Beyaz Rus Cumhuriyeti'nin başkenti, nüfus 125.000, bunların yüzde 44'ü Yahudi.

Monoteizm, Tek-Tanrı-İnanışı, karşıtı Politeizm=Çoktanrılılık.

Nassi, Nasır, yüksek Arap memuru.

Nehemia, İ.Ö. 444-433, Filistin'de İran kralının valisi. Nehemia kitabı, Esra'nın kitabının devamı.

Palmira, Thadmor'la aynı, Suriye'de Thadmor vahasında eski ve ikinci önemli kent, İ.Ö. 273'te Oreliyen tarafından fethedildi ve yıkıldı. Harabe kenti.

Peloponnes, Mora adası, Yunanistan'ın en güneyindeki yarım ada.

Petlyura, Simon, Ukraynalı politikacı ve general, "Ulusal Ukrayna Hükümetinin, 1919, lideri, General Denikin'in rakibi. İkisi de Sovyetler tarafından 1919 sonunda yok edildi. Petlyura, 1919'daki korkunç Yahudi katliamlarından sorumludur. 1926'da Paris'te, Schwarzbart adlı Ukraynalı bir Yahudi tarafından, öc alma duygusuyla öldürüldü.

Peygamberler, tanrısal iradenin bildiricileri, kâhin, öncelikle yazar değil, konuşmacı. Tek tanrılı düşüncelerin ve dolayısıyla belirli sosyal akımların savunucusu. Dört büyük (Jesaias, Jeremia, Hesekiel, Daniel) ile oniki küçük (Hosea, Joel, Habakuk, Zacharia, v.s.) peygamber birbirinden ayrılır. Sürgün ve tektanrılı düşüncenin sağlamlaşmasıyla birlikte, peygamberlerin yerini yavaş yavaş rahip hiyerarşisi alır.

Philo, Yahudi-Helen filozof, İ.Ö. 20 dolaylarında Alexandria (İskenderiye)'de, Platon-Aristotales öğretilerini Musevi yasalarıyla bağdaştırmaya çalıştı.

Phönizien (Fenike), eski çağda Suriye'nin Eleutheros ırmağında ve Karmel dağlarına dek 4—20 km genişliğinde sahil şeridi. Fenikeliler —bunlara sidonlularda denir— bir semit halktır. İ.Ö. 9. yüzyıldan beri Asurlulara sonra Babillilere bağımlıdırlar. 6. yüzyılda Fenike ticareti Mısır tarafından yokedildi. İ.Ö. 1500'den beri Sidon, sonra Tirus.

Pinsk, Batı Beyaz Rusya'da kaza merkezi, bugün Polonya'ya aittir, nüfus 38.800, bunların üçte ikisi Yahudi.

Platoncular, Yunan filozof Plato'nun (İ.Ö. 427-347) taraftarları. Felsefesinin özü, düşünceler öğretisidir. Antik çağın son felsefik okulu ***Yeni-Platoncular***, Yunan felsefesini hıristiyanlığa uydurmaya çalıştılar.

Pogrom, Rusça sözcük, çöle çevirmek, yıkmak anlamına gelir.

Polinezya, Okyanusya da denir, Pasifik Okyanusu'nda dağılmış takım adaları. Polinezya, özellikle takım adaların doğu kesimidir.

Psalmen, dini şarkılar, toplam 150; bir kısmı Davut ve Süleyman'a maledilir, ancak çoğunluğu sürgün sonrası döneme aittir.

Ptolameer, Mısır'ın Yunanlı-Makedonyalı egemenlerinin ortak adı, İ.Ö. 323-30.

Rodos, Ege Denizi'nde ada, İ.Ö. 4. yüzyıldan beri önemli deniz gücü, bugün İtalyanların elinde.

Selanik, eski Thessalonich, antik çağda da önemli bir ticaret merkeziydi, Yunan-Makedonyasının başkenti, bugün nüfusu 170.000, bunların çoğunluğu Spaniol (sefardim Yahudisi).

Selösitler, isimlerini ataları I. Seleukos'tan alan Suriye'nin egemen ailesi (İ.Ö. 312-64). I. Seleukos, Nikator, Antiochus'un oğlu, Büyük İskender'in başkomutanıydı.

Sibyllin Kitapları, kehanet derlemesi, Cume Sibylli'ne mal edilir. Sibylle= kehanette bulunan kadın. Sibyllin kitapları yitiktir ve yalnızca alıntılardan bilinir.

Smyrna, türkçe İzmir, Küçük Asya'nın batı kıyısında önemli bir kent, eski çağda da büyük öneme sahipti. Nüfusu 100.000.

Sovyet yönetimi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, SSCB, yedi federal cumhuriyetten oluşan bir devletler birliğidir (Rus Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti RSFSC, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti USSC, Beyaz Rus SSC- Traskafkasya Federatif SSC, Özbekistan SSC, Türkmen SSC, Tacik SSC.) Yedi Birlik cumhuriyetinin hepsi bölgelere (oblast) veya eyaletlere (Kraj) ayrılır. Öte yandan federal cumhuriyet olan RSFSC ise, bölge ve eyaletlerin yanısıra bir dizi otonom sosyalist Sovyet cumhuriyetlerine ve otonom bölgelere sahiptir. Tüm otonom cumhuriyetler, bölgeler, eyaletler ve küçük Birlik cumhuriyetleri, Ekim 1930'dan beri reyonlara ayrılıyor. Eski Okrugi—Çevreleri tasfiye edildi. Yani yönetim mekanizması, aşağıdan yukarıya doğru şöyle kurulmuştur: RSFSC'de (örneğin): Pervomaysk Köy sovyeti, Simferopol Reyon sovyeti, otonom Kırım Sovyet Cumhuriyeti'nin Merkez Yürütme Komitesi (bölge veya eyaletle aynıdır), RSFSC Yürütme Komitesi, SSCB Yürütme Komitesi. -Valdheim Köy Sovyeti, Birobican Reyon Yürütmesi, RSFSC Uzakdoğu Eyaleti eyalet Yürütmesi, RSFSC Yürütme Komitesi, SSCB Yürütme komitesi. Sovyetler toplanmadığında, yetkileri Yürütme Komitelerinde veya onun başkanlarındadır. Ukrayna'da (örneğin): Kalinin köyünün Köy Sovyeti, Kalinin köyünün Reyon Sovyeti, Odessa'da Bölge Yürütme, Harkov'da USSC Yürütme Komitesi, SSCB Yürütme Komitesi. Ukrayna 1932'den beri beş bölge ve 17 Reyona ayrılır, buna bir de Özerk Moldav Cumhuriyeti eklenir. RSFSC'nin bir eyaleti ve bölgesi içinde bir Sovyet Cumhuriyeti veya özerk bölge, eyalet ile Reyon arası bir konum alır, ancak tüm ulusal sorunlarda tümüyle özerktir, yani SSCB Milliyetler Konseyi içinde bizzat dahil olduğu Moskova merkezi hükümetine doğrudan bağlıdır. Traskafkasya Federasyonu'nda Gürcüstan, Ermenistan, Azerbaycan Cumhuriyetleri bağımsız (yani özerk değil) Sovyet cumhuriyetlerinin konumundadırlar, bunlar yalnızca ekonomik ve teknik nedenlerle federalleşmişler ve

federasyona devlet hukuku açısından belirli yetkiler tanımışlardır. Üç cumhuriyetin her biri bir yandan Reyonlara, öte yandan da örneğin Moldavya Cumhuriyeti ile aynı konuma sahip olan özerk bölge ve özerk cumhuriyetlere ayrılırlar. —Birlik-Sovyet Kongresi tarafından seçilmiş olan en yüksek hükümet mercii, Birlik—merkez Yürütme (ZİK-SSCB) iki eşit, ortak toplanan meclisten, Federal Konsey (472 üye) ve Milliyetler Konseyi (138 üye) oluşur. Halk Komiserleri Konseyi ZİK'e bağlıdır. Milliyetler Konseyi, Birlik'in devlet olarak örgütlenmiş tüm milliyetlerinin eşit olarak temsil edildiği mekanizmadır. Her özerk ulusal cumhuriyet ve her federal cumhuriyet (üç Transkafkasya cumhuriyeti burada federal cumhuriyet sayılıyorlar) Milliyetler Konseyine beşer, her özerk ulusal bölge birer temsilci gönderir, bunların üyeleri otomatik olarak Merkez Yürütme üyesidir.

Sparta, eski çağda Yunan bölgesi Lakedemon veya Lakonya'nın başkenti, Peloponez'in güneybatısında.

Strabo, Yunanlı coğrafyacı, İ.Ö. 63- İ.S. 23.

Sulchan Aruch, İbranice: "kurulu sofra", Yahudi yasa kitabı, kaleme alan Josef Karo (1488-1575). Yahudiliğin en önemli dini ve yurttaşlık yasalarının özeti.

Şekel, eski Yahudi madeni parası, bugün siyonist örgütlere aidat.

Taçitüs, Cornelius, Romalı tarih yazarı, İ.S. 55-117, en eski Germanya anlatımı "Germanya"nın yazarı.

Talmud, "Öğüt" anlamında, Yahudi kastının dinsel ve yurttaşlık yaşamının temeli. Kudüs Talmud'u (İ.S. 4. yüzyılda tamamlandı) ile Babil Talmud'u (İ.S. 500 dolaylarında) arasında fark gözetilir. Babil Talmud'u daha kapsamlıdır. Pentateuch'un (Thora) (Tevrat'ın ilk beş kitabı—ÇN) tersine Talmud sözlü aktarılmış ikinci yasayı (Mişna) kapsar. Mişna üç ana bölüme ayrılır: halahik, paratik yasa açıklamaları, ve Midraşim, açıklayıcı, kanıtlayıcı yorumlar. Buna Hagadik, yüksek duygulara ulaştıran tartışmalar eklenir. Mişna'ya ilişkin açıklamalara Gemara (ders) denir. Mişna yorumcuları Tannaim (Tannaitler) olarak adlandırılır. Gemara. Amoreer denenlerin (İ.S. 3-5. yüzyıl) Mişna'ya ilişkin açıklamalarını içerir. Talmud

Almanca'ya da çevrilmiştir. Talmud bilginliği geçmişte her bir dindar Yahudinin en yüce hedefiydi.

Taur, Güney Rusya'da, eski bir vilayet, esas olarak Kırım.

Tharsus, olasılıkla İncil'deki Tharşiş'le özdeş, Güney İspanya'da bugünkü Cadiz'in yakınında.

Thora, İbranice "öğreti", tanrı yasası, yani ***Pentateuch***, Musa'nın beş kitabı. Mecazi anlamda, Sabbat günü sinagogta yazıdan okunan rol (yasa rolü).

Tirus, Fenike'nin başkenti.

Toros, Küçük Asya dağlık arazisinin güney sıradağları.

Vandallar, doğu cermen halkı, 5. yüzyılda Galya'ya ve İspanya'ya geldiler, 455'de Roma'yı çöle çevirdiler.

Vezir, yüksek Arap memur, bakan.

Vikingler, Normandiyalılar, cermen denizciler ve İskandinav fatihler, 10. yüzyılda Karadeniz'e dek geldiler.

Yahudi dili, Yiddiş, Jargon. Eski Yahudilerin dili, İbranice (daha sonra Arameice tarafından bir kenara itilen) ölü bir dildir, bir yeni İbranice dilinin ve literatürünün yaratılması çabaları da bunu değiştirmez. Doğu Avrupa'da asimile olmamış Yahudilerin kitlesi Yahudice (İngilizcede "jiddiş", ya da küçümseyerek "jargon" denir) konuşur, bu, özü Almanca olarak kalmış, ama İbranice tamlamalar ve sözcük oluşumuyla bağıntılı ve dilin kullanım yöresine göre, Litvanyaca, Polonyaca, Ukraynaca, Rusça formlarla karışmış olan, erken — yüksek Almanca aşamasında bozulmuş olan yukarı Almanya ağızıdır. Bin yıldan fazla eski olan bu dil, eski Yahudi dilinden bir ortalama Yahudi diline sonra da modern Yahudiceye doğru bir gelişim göstermiştir. Eski İbranice matbaa harfleriyle basılır ve yazılır. Bu dilde bütün Doğuda ve Amerika'da yaygın bir günlük basın aynı zamanda çok zengin bir Yahudi halk edebiyatıyla klâsik Yahudi edebiyatı vardır.

Yahudilerin sayısı Artur Ruppin, 1930'da yayınlanan "Yahudilerin Sosyolojisi,Cilt I. Yahudilerin Sosyal Yapısı"nda, dünyaca Yahudilerin sayısını 16 milyon olarak veriyor. bu rakam tüm insanlığın yüzde 0,8'ine eşittir. Aşkenazim Yahudilerinin sayısını Ruppin 14,6 milyon olarak veriyor, bu yüzde 91,8'e eşittir. Ruppin'in

hesaplaması gerçek rakamlara çok yaklaşıyor, bu yüzden geçerli olduğu kabul edilebilir. Aşkenazim ve sefardim Yahudilerinin dışında, doğulu küçük Yahudi grupları vardır. Yemen'de (40.000), Suriye'de (30.000) ve Mezopotamya'da (100.000) konuşma dilleri Arapça olan Yahudiler; konuşma dilleri İranca olan Yahudiler: İran ve Afganistan'da (ikisi beraber yaklaşık 80.000)i Buhara (Tacik, orta Asya yerli Yahudicesi) dili konuşan, nihayet Tatik dili konuşan Dağıstan'daki Yahudiler, Gürcü dili konuşan Gürcüstan ve Kürt dili konuşan Tebriz (İran) deki Yahudiler buna dahildir. Ruppin tüm oryantal grupları 340.000 olarak sayıyor, ancak bu olasılıkla çok düşük bir rakam, çünkü Buhara Yahudilerinin sayısını 20.000'le göstererek aşağıya çekiyor. Trablus, Tunus ve Fas'ta, Arapça konuşan Yahudi parçacıklar da unutulmamalıdır.

Zentroshilsojus, SSCB'de Merkezi Konut Yapım Birliği.



Filistin çevresinde Antik Dünya



SSCB'de Yahudi Kolonizasyon Bölgeleri



inter
yayınları

